To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Fri 4/21/2017 9:15:01 AM
Subject: edelherten
Received: Fri 4/21/2017 9:15:02 AM
Memo POHO Platteland 10 april SG 20 april.docx
Memo POHO Plattelandsontwikkeling SER 6 maart 2017.docx
Memo POHO Plattelandsontwikkeling 30 jan 2017 over de SER.docx
4.1 oplegnotitie agendapunt 4 SER.docx
Agenda Stuurgroep Regionaal Landschap Drents.doc

Dag 5.1.2e,
Bijgevoegd de laatste 3 poho memo's. En de bespreeknotitie/advies voor de Stuurgroep van gisteravond.
Alle stukken die gisteravond op tafel lagen over de SER vind je hier T:\PO\Nationale Parken\Regionaal landschap\Stuurgroep Regionaal Landschap\2017-04-20\SER
Alle achtergrond documenten en onderzoeken staan hier T:\PO\Nationale Parken\Regionaal landschap\projecten\wildernis\SER documenten
En strikt vertrouwelijk mijn prive aantekeningen in de agenda van gisteravond. 5.1.2e maakt verslag, maar dat is natuurlijk nog niet klaar.
Met vriendelijke groet

5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e @drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

Memo POHO Platteland	
Gedeputeerde	Henk Jumelet
Afschrift	
Datum	5-4-2017
Poho datum	10-4-2017
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e
Afgestemd met	
Onderwerp	Vergadering Stuurgroep Regionaal Landschap 20 april 2017 20 uur
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	Agenda van de Stuurgroep van 20 april
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Bespreken verdere behandeling richting GS

Inleiding
Agendapunt 4 SER is het belangrijkste. LTO heeft 4 april laten weten dat ze NIET in kunnen stemmen met uitwerking van SER deel 2 als er geen sluitend raster komt. De vraag aan de stuurgroep is of deel 2 van de SER nader uitgewerkt kan worden zonder instemming van LTO (uitgangspunt na 2 februari was dat we er samen uit wilden komen). Er zijn veel gesprekken met LTO en afdelingen geweest. Er leek ruimte voor verdere verkenning. Blijkbaar wegen op dit moment principiële uitgangspunten bij LTO zwaarder dan mogelijk maatwerk voor deze situatie. De verwachting is dat LTO als organisatie dit standpunt zal handhaven, ook als blijkt in stap 2 dat met direct betrokken boeren tot overeenstemming kan worden gekomen.

Argumenten
- Edelherten betekenen een aanvulling op het toeristisch product voor zuidwest (verwachte bruto inkomsten in de streek 1-2 miljoen per jaar). Voor toerisme zal er waarschijnlijk weinig verschil zijn of het hek volledig dicht is of deels open.
- Bij volledig raster moet de SER over, daarbij zal ook bekeken worden hoe groot het uit te rasteren gebied moet zijn.
- Hoe groot is de LTO achterban in deze regio? Hoe zwaar moet het algemeen LTO belang wegen ten opzichte van het totaal?

Risico's
Bij voortzetting uitwerken SER deel 2 zullen standpunten LTO verder verharden
Bij nu stoppen met herintroductie gaat USP van edelherten verloren

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)

<u>Overige agendapunten (hamerstukken verwacht ik):</u>
5. startnotitie omgevingsvisie. Doel is om verder te verkennen hoe we gezamenlijke ambitie uit Ontwikkelagenda kunnen inbrengen in omgevingsvisie
6. werkplan en voortgang. Ter kennisname. Positief is dat ook andere organisaties nu menskracht beschikbaar stellen voor uitvoering Ontwikkelagenda
7. bezoekersonthaal. VTE gaat verkennende gesprekken voeren hoe ontvangst van gasten in zuidwest Drenthe rond NP verbeterd kan worden
8. Aangepaste Regeling NP. GS gaat binnenkort uitvoeringsregeling NP vaststellen (heeft te maken met wijzigingen in ASV en Natuurwet). Daarin staat wel dat advies Stuurgroep bepalend is, maar niet op welke wijze derden projecten bij de Stuurgroep in kunnen brengen. Dat moet transparant worden vastgelegd.
9. ingekomen stuk 9.4 Proces in Ruinen met ondernemers en bewoners draagt bij aan speerpunt Dorp als poort voor Dwingelderveld. Proces en participatie vanuit het dorp is interessante pilot voor NP.

Memo POHO Plattelandsontwikkeling	
Gedeputeerde	Henk Jumelet
Afschrift	5.1.2e 5.1.2e , 5.1.5.1.2e 5.1.2e
Datum	2-3-2017
Poho datum	6-3-2017
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e 5.1.5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp	Soorten effect rapportage edelherten Drents-Friese Wold
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag
16 maart moet de Stuurgroep Regionaal Landschap een vervolgstap in de SER vaststellen. De formulering van hoe en wat komt precies, zeker met het oog op communicatie.
Bespreken wat wijsheid is en hoe ver kunnen/willen we 16 maart gaan

Inleiding
5.1.2e 5.1.2e heeft aanvullende gesprekken gehad aan de keukentafel met 5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e van de MvW. In het gesprek met de MvW bleek wederom dat ze zich zorgen maken over omvang schade en risico's die zij niet goed kunnen overzien. Maar ook dat de MvW kansen ziet als het gaat om beleving en recreatie. MvW zal geen struikelblok zijn bij herintroductie. Wel is met hen afgesproken dat er voor eind maart nog een inventarisatie gedaan wordt van schaderisico bosbouw en inschatting kosten preventieve maatregelen. We hebben afgesproken dat dat een gezamenlijke notitie van SBB en de Bosgroep (namens MvW) gaat worden, waarbij het NP/Regionaal Landschap de kosten voor de Bosgroep betaalt (max € 3.000)

Bij LTO zie je een dubbele agenda/pet. Enerzijds de lokale boeren die direct met effect van edelherten te maken hebben en anderzijds het algemene LTO belang, waar veel nadruk ligt op risico schade in hoog renderende gewassen. Vertrouwen in een goede regeling die ook op lange termijn houdbaar is (en juridisch stevig genoeg om bestand te zijn tegen dierenliefhebbende juristen elders uit het land) is nog zeer beperkt. We zullen daaraan moeten werken. Tegelijk is het van belang om na te denken of en hoe we ervoor kunnen zorgen dat in risicovolle uittreedlocatie zo weinig mogelijk hoogrenderende teelten plaatsvinden (op termijn van 5-10 jaar). Kan dat in de visie toekomstgerichte landbouw meegenomen worden.
Op 14 maart 's avonds is er een informatiebijeenkomst voor lokale LTO afdelingen-boeren. Getracht zal worden daar aan het eind weg te kunnen gaan met een ja, mits houding, zodat 5.1.2e 5.1.2e ook gedekt is vanuit de achterban. 5.1.2e 5.1.2e vraagt nog na of en zo ja wanneer/met welke vraag B&W's naar de raadscommissie willen.

Discussievraag is wat we op 16 maart kunnen vaststellen (Johannes Kramer is afgemeld).
SER rapport tot en met 7.1, met aanpassing in de vetgedrukte conclusie is 2 feb afgetikt, maar niet vrijgegeven. Willen we die nu wel vrijgeven? (concept-persbericht wordt door 5.1.2e 5.1.2e voorbereid i.o.m. onze communicatieafdeling)
Vervolgopdracht is om 7.2 en verder + verfijning uit te werken in een plan van aanpak voor herintroductie. Daarmee is de stand van de Stuurgroep dus Ja, mits…..
Woordvoering blijft via 5.1.2e 5.1.2e en zal (buiten de ja, mits) procedureel blijven. We weten nog niet of het concrete plan uitvoerbaar is. Dat hangt af van de invulling van het plan van aanpak.

Aftikken van het plan van aanpak is gepland voor de volgende Stuurgroepvergadering van 22 juni (er moet nog wel heel veel werk verzet worden voor die tijd).

Risico's
Vrijgeven van het feitenrelaas van de SER betekent journalistieke aandacht. Alleen als LTO 14 maart ook in de ja, mits stand staat, zijn de risico's op welles-nietes via de pers beperkt.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
16 maart SER feitenrelaas tot en met 7.1 vrijgeven, begeleid door een persbericht waarin uitgelegd wordt wat de status van de feiten is en wat de houding van de stuurgroep is t.a.v. herintroductie. Benadrukt dat er vooral goede invulling aan de MITS gegeven moet worden en dat niet de Stuurgroep maar GS/PS bevoegd zijn tot besluiten.

16 maart-22 juni uitwerken Plan van aanpak, waarbij met name het verdelen van (financiële) lusten en lasten en een financieel en juridisch haalbare en houdbare regeling hoge prioriteit hebben.

Memo POHO Plattelandsontwikkeling/natuur	
Gedeputeerde	Henk Jumelet
Afschrift	5.1.2e 5.1.2e
Datum	25-1-2017
Poho datum	30-1-2017
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e (NW)
Onderwerp	Soorteneffectrapportage herintroductie edelherten DFW
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	Concept-SER document
Naar GS	nee

Advies/Vraag

- Lees de Concept-SER met achtergrond stukken zorgvuldig door (hoofdstuk 6 afwegingsmodel geeft de beste samenvatting van wat er leeft en speelt), maar stel je oordeel erover uit. GS hoeft pas in september te besluiten.
- Luister op 2 februari vooral naar argumenten en emoties van anderen en bedenk welke reactie daarop past bij positief of negatief besluit over herintroductie.

Inleiding

De Stuurgroep Regionaal landschap heeft in februari 2015 opdracht gegeven om een SER op te stellen voor herintroductie edelherten en spontane komst damherten. De conclusie op basis van onderzoek staat onderbouwd in Hoofdstuk 7 van de SER en is (in de kortst mogelijke samenvatting) ***Herten leveren een positieve bijdrage aan de in het BIP gestelde doelen. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, herten leveren ook een grote maatschappelijke en economische meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold.***

Vragen voor de Stuurgroep:

1. Is de SER met deelonderzoeken zoals die nu voorligt voldoende om een grondig afgewogen besluit te kunnen nemen (of zijn er ondanks zorgvuldigheid nog onderwerpen vergeten)?
    a. *Advies: in afwijking van uitgangspunt 1 (geen raster) zou de optie met volledig raster (direct of als terugvaloptie) uitgewerkt toegevoegd moeten worden.*
    b. *Hoe bepalen we of er planschade is (geen contracten voor hoogwaardige teelt meer af kunnen sluiten) en hoe gaan we daarmee om (of:* hoe is natuur-inclusieve landbouw zoals bedoeld in het Natuurpact als middel te gebruiken om planschade (hoogwaardige teelten) in de randzone te voorkomen?)
2. Is er voldoende aandacht en betrokkenheid van alle belanghebbenden geweest en/of moeten er op dat vlak nog stappen gezet worden voordat de Stuurgroep de SER kan vaststellen (als zijnde adviesrapport voor provincies/EZ om al dan niet tot herintroductie te besluiten)?
3. Welke vervolgstappen en welke communicatie is op korte termijn nodig en wanneer worden documenten openbaar?

Argumenten en risico's

Objectief en feitelijk beschouwd is het een uitgemaakte zaak dat edelherten veel toevoegen aan het ecosysteem en de natuurdoelen van het DFW. Per saldo leveren ze ook een duidelijke positieve bijdrage aan de regionale economie aan beide zijden van de provinciegrens en een kwalitatieve impuls aan de beleving van het gebied. Edelherten in het Drents-Friese Wold leveren een substantiële bijdrage aan de Vrijetijdseconomie (89 banen van meer dan 12 uur) en het Beleven en Benutten van de Robuuste natuur.
De herintroductie van herten zorgt voor zowel positieve als negatieve emoties. En emoties beïnvloeden - los van feiten - het uiteindelijke besluit. In de SER staan in Hoofdstuk 7 en 8 de nodige

maatregelen en aanbevelingen om zoveel negatieve effecten weg te nemen. De belangrijkste zorgen die in het traject tot nu toe genoemd zijn, en de aanbevelingen om de effecten te beperken zijn:

- Verwachte inschatting van schade bij landbouw – sommige agrariërs denken dat het risico groter is dan nu in de inventarisatie naar voren komt. Dat heeft te maken met beeldvorming en door hen verwachte aantallen. Men kent de verhalen van de Veluwe. De doelaantallen in het DFW zijn veel lager en het voedselaanbod binnen de begrenzing van het natuurgebied (o.a. Hertenkamp en Oude Willem) is zeer groot en niet te vergelijken met de voedselarmoede op de Veluwe. Bovendien is het uitgangspunt helder: vanaf het begin actief beheren (bejagen) in vooral de randzones. Herten zullen daarom snel door hebben dat het binnen veiliger is. Bovendien is de keus om vooral op edelherten in te zetten. Die zijn honkvaster en schuwer dan damherten.
- Landbouw vreest voor planschade omdat de gronden minder goed (of helemaal niet) verpacht kunnen worden voor hoogwaardige teelten. Hoogwaardige teelten hebben in relatie tot natuur meer nadelen (drainage, gewasbeschermingsmiddelen). Deze teelten langs de randen van Natura 2000-gebieden lopen per definitie een hoger risico. Van Dam riep woensdag bij de presentatie van de resultaten Natuurpact op tot meer natuur-inclusieve landbouw op de gronden direct rond Natura 2000-gebieden (je bouwt ook geen hotel op een vulkaan). LTO-Nederland (5.1.2e) steunde die oproep. Het risico op schade aan reguliere gewassen (gras, graan) is veel kleiner en bovendien zijn de schadebedragen veel lager. Ook LTO rond het DFW ziet schade aan reguliere gewassen niet als groot probleem, zolang ze een beroep kunnen doen op vergoeding (en dat is geregeld in de aanbevelingen in de SER (oprichting gezamenlijk gebiedsfonds waaruit schade en maatregelen betaald moeten worden – waar nodig aanvullend op het Faunafonds).
- Herten hebben geen natuurlijke vijanden, wij zullen dus moeten beheren en dat betekent afschot. Juridisch is dat goed te regelen, en door vanaf het eerste begin (dus ver voordat de gewenste aantallen bereikt zijn) te beheren, kunnen zowel FBE als publiek wennen aan beheer). In de communicatie zullen we hier ook nadrukkelijk aandacht aan besteden, waarbij de boodschap helder is dat het een gemeenschappelijk belang (ecologisch-economische-maatschappelijk) is dat de aantallen laag blijven (en niet omdat de boeren dat willen).
- Uitgangspunt was herintroductie van herten zonder raster (ook experiment binnen NL). Te overwegen valt een volledig raster om het hele natuurgebied als terugval optie uit te werken, voor het geval er onvoorziene risico's of grote (onvoorziene) schade dreigen. In de SER wordt aanbevolen (8.6.2.) voor enclaves met kapitaalintensieve teelten ruimhartig rasters beschikbaar te stellen, die bij (dreigende) schade snel geplaatst kunnen worden. Op basis van de huidige situatie zal dat m.n. aan de oostkant (langs de Drentse Hoofdvaart) en rond Diever, Wapse en Zorgvlied kunnen gaan spelen. Bovendien zal aansluitend aan de rasters langs de N381 (Frieslandroute) nieuwe raster geplaats kunnen worden in het verlengde van de weg, waardoor landbouwschade bij voorbaat wordt voorkomen.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)

- Bespreken van de SER in de Stuurgroep van 2 februari
- Bespreken vervolgstappen/openbaarheid van documenten. De colleges van B&W van Westerveld en Ooststellingwerf hebben te kennen gegeven geen besluit in de Stuurgroep te steunen zonder mandaat van de raadscommissies. Dat betekent dat stukken openbaar moeten zijn voordat de stuurgroep het rapport officieel vaststelt.
- Vaststelling SER in de Stuurgroep van 22 juni
- Behandeling in de CLG (6 juli) en PCLG (?)
- GS behandeling september 2017 (Drenthe en Fryslân)
- PS november-december 2017 (Drenthe en Fryslân)
- Besluit EZ over herintroductie.
- Herintroductie maart 2018?????

Nationaal Park Dwingelderveld | Nationaal Park Drents-Friese Wold | Holtingerveld

Behandelvoorstel
Regionaal Landschap
Vergaderdatum: 20 april 2017

Agendapunt : 4

Behandeltijd: 1 uur

Aanwezig ter toelichting: 5.1.2e 5.1.2e projectleider SER

Doel :
X Besluitvorming
O Discussie/meningsvorming
O Informeren

Waarom wordt het onderwerp ingebracht?
Conform afspraak vergadering 2 februari 2017

Korte toelichting:
Kernteam heeft in navolging van de afspraken die op 2 februari in de stuurgroep gemaakt zijn de volgende stappen gezet:

1. De SER is opgesplitst in 2 delen, SER deel I gaat over feitelijkheden op basis van uitgevoerde objectieve onderzoeken met toevoeging van een (management-)samenvatting. Dl II is een Plan van Aanpak voor vervolgstappen.
2. Er is een grove raming gemaakt van kosten van totaalomrastering
3. Het plan van aanpak (SER dl II) is een plan gebaseerd op een tussenoplossing, waarbij gepoogd is er samen uit te komen. Na een aantal gesprekken bleek dat LTO niet bereid was om verder mee te werken aan het opstellen van een kaart met een gedeeltelijke rastering, waarbij de meest kapitaalintensieve bedrijven ontzien worden (zie onder 4). Na één van de overleggen met LTO is daarom een aanpak gekozen waarbij het kernteam vanuit het bestaande natuurbeleid een voorstel heeft opgesteld met openingen in het raster waar ecologische verbindingszones (EVZ) zijn gepland. Voorstel is om dit verder te concretiseren en lokale kennis en netwerken in te zetten in werkgroepen die samen verder uitwerken of dit alternatieve plan met een gedeeltelijke rastering een haalbare optie is om tot herintroductie met zo groot mogelijk draagvlak over te gaan.
4. Er zijn na de stuurgroep van 2 februari diverse (keukentafel-)gesprekken gevoerd met LTO (bestuurlijk, beleidsmatig en met lokale afdelingen), dit vanuit een houding om er samen uit te komen. Gesprekken waren constructief, maar de vertegenwoordigers van LTO hebben in een gesprek op 4 april aan de voorzitter en projectleider laten weten dat SER dl 1 als zodanig vastgesteld kan worden, maar dat LTO niet kan instemmen met het voorgestelde Plan van Aanpak in deel II. Als de stuurgroep besluit om opdracht te verlenen om dit plan in werking te zetten heeft LTO hier gezien het doorlopen proces tot nu toe begrip voor, maar zal niet actief deelnemen in vervolgproces ivm ontbreken van draagvlak bij de LTO-achterban. LTO kan desgevraagd vanuit kennis en beleid nog wel reageren op concepten. Het staat het kernteam uiteraard vrij om de betreffende landbouwers te betrekken zoals voorgesteld, vertegenwoordigers LTO Noord willen unaniem een gesloten omrastering van het uitzetgebied. Kernteam adviseert om het Plan van Aanpak wel uit te werken en het een kans te geven door te kijken of er met de landbouwbedrijven die het direct aangaat een werkgroep landbouw te vormen.
5. Kernteam adviseert de stuurgroep om na vaststelling van SER dl I actief te communiceren, concept-persbericht is bijgevoegd en het kernteam adviseert de stuurgroep om ondanks de terugtreding van LTO, wel te besluiten om het Plan van aanpak uit te werken om toch invulling te kunnen geven aan de in het BIP gestelde ambitie ten aanzien van groot wild, met een zo groot mogelijk draagvlak. 100%

draagvlak bij alle partijen op een gevoelig onderwerp als herintroductie groot wild is een utopie. Daarnaast is de discussie met landbouw breder dan alleen het herten-vraagstuk en lijkt het zich hier nu wel op te concentreren.

Bij dit agendapunt de volgende documenten betrekken:

- SER deel 1 + onderliggende rapporten
- Samenvatting SER deel 1
- Concept-Persbericht
- Concept Plan van aanpak
- Kostenraming volledig raster
- Verslag van de vergadering van 2 februari en de voorafgaande informatiebijeenkomst Veluwe

Gevraagd besluit aan de Stuurgroep:

1. *SER deel 1 met onderliggende rapporten in bijlage en de samenvatting vaststellen als feitelijke basis voor herintroductie en openbaar maken (zie concept-persbericht)*
2. De stuurgroep (met uitzondering van LTO) geeft opdracht aan kernteam om:
   het plan van aanpak SER deel II zoals voorgesteld uit te werken, , waarbij de uitwerking met landbouw met individuele landbouwbedrijven plaatsvindt die in de directe invloedzone van herten liggen (gronden grenzend aan de openingen in het raster, bij de ecologische verbindingszones).

Als de stuurgroep er niet voor kiest om bovenstaand besluit te nemen, dan blijven er 2 opties over:
A: herintroductie van edelherten binnen volledig raster (In de SER nader te bepalen hoe groot het omrasterde gebied moet zijn), SER daar volledig op aan passen (opnieuw onderzoeken effecten).
B : Stoppen met initiatief tot herintroductie edelherten. Kernteam bedanken en tot conclusie komen dat er in de stuurgroep geen draagvlak is om gezamenlijk invulling te geven aan de ambitie uit het BIP om zonder volledige omrastering edelherten te introduceren.

Indien de stuurgroep besluit om opdracht te geven om het voorgestelde Plan van Aanpak nader uit te werken, dan zijn de aanvullende besluiten:

a. *In afwijking van uitgangspunt 1, geen volledig raster, de kaart met voorgesteld gedeeltelijk raster gebruiken voor de verdere uitwerking Plan van aanpak SER deel 2*
b. *Conform advies kernteam het aantal damherten vaststellen op maximaal 20 dieren*
c. *Plan van aanpak (voor SER deel 2) vaststellen en kernteam instellen voor regie van de uitwerking en instemmen met inzet van kennis en netwerk van de eigen achterban voor de werkgroepen (LTO uitgezonderd).*
d. *Communiceren over SER deel 1 en opdracht tot uitwerken plan van aanpak (SER deel 2) door middel van bijgevoegd concept-persbericht*

Noot: het vaststellen van de SER deel 1 en de opdracht voor het uitwerken van het Plan van aanpak is nog geen besluit tot herintroductie. Het betekent wel een stap verder in de intentie om over te gaan tot herintroductie.

Aan: de leden van de Stuurgroep Regionaal Landschap
C.c.: leden projectgroep Regionaal Landschap

Agenda Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

20 april
20:00-22:00 uur
Bonte Wever Assen,

1. Opening en welkom

afwezig Hans Welle, 5.1.2e 5.1.2e en Jan ten Kate.
aanwezig: 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, Erwin van Liempd, 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, Homme Geertsma, Hans Peereboom, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, Gert Jan Bent, Johannes Kramer alleen bij punt 4 en rondvraag.

2. Vaststellen agenda

punt 4 nadat Johannes ook binnen is

3. Verslagen van de Stuurgroep van 17 november 2016 en 2 februari 2017

Bijlage 3.1 (verslag 17 november) en 3.2 (verslag 2 februari)
beide verslagen vastgesteld.

4. Soorten Effect Rapportage edelherten Drents-Friese Wold

Bijlage 4 (oplegnotitie- volgt zsm 5/6 april) 4.1 (SER deel 1), 4.2 (plan van aanpak deel 2), 4.3 kosten raster en 4.4 (persbericht)
SER deel 1 vastgesteld met management samenvatting en aangepaste conclusie.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

2 - 2

5.2.1

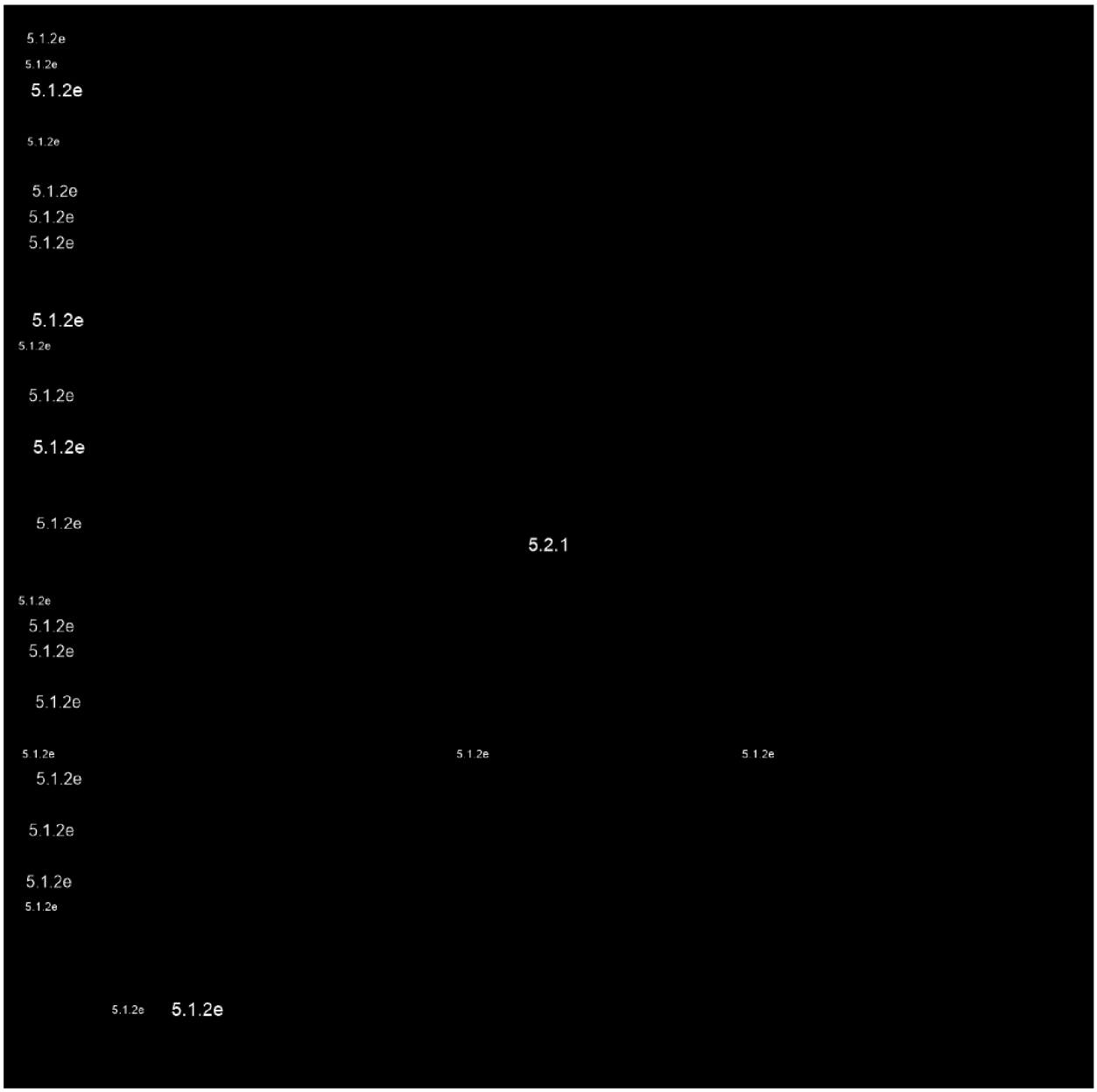

5. Startnotitie revisie omgevingsvisie Drenthe

Bijlage 5.1 (startnotitie omgevingsvisie)

Ontwikkelagenda als input inbrengen in de omgevingsvisie en de prov vragen om de ruimte te bieden aan deze inbreng. Evt schriftelijke inbreng via de stuurgroep. Revisie is gefocussed op 3 uitwerkingen, sterke steden, energielandschappen en vrijetijdseconomie. 5.1.2e *hoe verhoudt dit zich tot de omgevingswet en de reikwijdte tot aan de gemeente? Stuurgroep kan geen besluiten nemen over iets wat niet binnen de kaders van democratische besluiten vallen.*

6. Werkplan Regionaal Landschap 2017

Bijlagen 6.1 (werkplan) en 6.2 (overzicht voortgang)

Prioriteiten waar we aan werken. Is akkoord. overzicht voor kennisgeving

7. Startnotitie visie Bezoekersonthaal

Bijlage 7.1

5.1.2e: *krijg nog niet zo duidelijk beeld van wat het nu is?* 5.1.2e: *is wenselijk om te stroomlijnen. Hoe kader je zonder innovatie te belemmeren en hoe zorg je voor kwaliteit.* 5.1.2e: *zoek de initiatieven op die er zijn.*

Laten we de zaken die al gebeuren ook meenemen (rapport poorten), digitalisering, strategisch narratief. Inventarisatie van wie wat wil en dan wel met concreet voorstel komen om af te tikken met SMART resulaten.

8. Aangepaste regeling Nationale Parken

werkwijze vastgesteld.

9. Ingekomen stukken

instemming met Ruinen poort, voorschot van 15.000 op besteding 2018 en mogelijk risico 10.000 op reserve is akkoord.

10. Mededelingen

aanmelden voo 18 feb is mogelijk.

11. Rondvraag en sluiting

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Fri 4/21/2017 11:01:58 AM
Subject: FW: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit
Received: Fri 4/21/2017 11:01:59 AM
concept persbericht april 2017 nieuwe versie.docx

Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
tel 0592 5.1.2e (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

---

Van: 5.1.2e, 5.1.2e [mailto: 5.1.2e @staatsbosbeheer.nl]
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 12:36
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
Onderwerp: RE: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit
Urgentie: Hoog
Ik heb alvast een concept-bericht voorbereid voor het overleg van straks. Zie bijlage. Zoals gezegd: mijn advies is de gehele SER nu te publiceren.
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e

Staatsbosbeheer
Communicatie & Public affairs
T 5.1.2e
www.staatsbosbeheer.nl
5.1.2e | @staatsbosbeheer | facebook.com/staatsbosbeheer | staatsbosbeheer1 | staatsbosbeheer
Werkt op maandag tot en met vrijdag

Van: 5.1.2e 5.1.2e [mailto: 5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 10:22
Aan: 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
Onderwerp: Re: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit
Ik ben bereikbaar. Conferencecall opzetten?
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
5.1.2e
Provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC Assen
Tel 0592- 5.1.2e
Werkdagen ma, di,wo en do.
Verzonden vanaf een mobiel apparaat

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: " 5.1.2e, 5.1.2e " < 5.1.2e @staatsbosbeheer.nl>
Datum: 21-04-17 10:19 (GMT+01:00)
Aan: 5.1.2e 5.1.2e < 5.1.2e @drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e < 5.1.2e @kpnplanet.nl>, " 5.1.2e, 5.1.2e " < 5.1.2e @staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: RE: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit

Hmmm. Even als tegenwicht: Is het geen tijd voor een spoedoverleg nu?
Het blijft echt niet bij Nieuwe Oogst alleen. LTO geeft daar zijn mening en de rest reageert niet.
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e

Staatsbosbeheer
Communicatie & Public affairs
T 5.1.2e
www.staatsbosbeheer.nl
5.1.2e | @staatsbosbeheer | facebook.com/staatsbosbeheer | staatsbosbeheer1 | staatsbosbeheer
Werkt op maandag tot en met vrijdag

Van: 5.1.2e 5.1.2e [mailto 5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 10:12
Aan: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
Onderwerp: Re: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit

wat mij betreft akkoord. Ik ben op 06 ook bereikbaar. Als iedereen akkoord is zal ik een mail naar de stuurgroep doen. Vraag, neem ik dan ook de ambtelijke werkgroep mee? mij lijkt dat zinvol omdat zij ook de vragen krijgen als de bestuurder er niet is.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
Tel 0592-5.1.2e
Verzonden vanaf mijn telefoon

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @kpnplanet.nl>
Datum: 21-04-17 10:07 (GMT+01:00)
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @staatsbosbeheer.nl>, 5.1.2e @staatsbosbeheer.nl
Onderwerp: Fwd: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit

Dames,
Ik heb zojuist met 5.1.2e 5.1.2e gesproken en daarna met 5.1.2e.
De publicatie is een feit. Morgen papieren versie. Het is van belang de stuurgroepleden te informeren en de lijn van gisteravond te bevestigen. Geen discussie in de media. Terughoudend reageren.
Het bericht zou langs de volgende lijn kunnen gaan.
" Beste stuurgroepleden"
Nieuw Oogst zal morgen publiceren. Gelet op de afspraken van gisteravond is dit voor 5.1.2e ook een probleem. Tegenhouden van publicatie is geen optie gebleken.
Het is van belang niet van de afgesproken lijn af te wijken. Discussie in de media brengt de oplossing niet dichterbij.
Mijn reactie op vragen zal dan ook zijjn.
We onderkennen het belang en de mogelijk negatieve effecten voor de land bouw. We kennen ook de positie die LTO op dat punt inneemt.
Nu de zin die door 5.1.2e en 5.1.2e is voorgesteld.
Wij vragen jullie de reacties via de voorzitter te laten lopen. Interne reacties: vragen van raadsleden aan de wethouder komen altijd voor rekening van het college van B en W . Zo'n woordvoering kan de voorzitter niet overnemen. Maar beantwoording wel graag langs bovengeschetste lijn."
Als jullie bovenstaande onderschrijven kan het bericht de deur uit.
Ik ben tot nu toe gewoon bereikbaar.
Groet,
5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad
Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e @staatsbosbeheer.nl>
> **Datum:** 21 april 2017 09:14:31 CEST
> **Aan:** "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e @staatsbosbeheer.nl>, "5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @Natuurmonumenten.nl)"

<5.1.2e @Natuurmonumenten.nl>, "5.1.2e, 5.1.2e " <5.1.2e @staatsbosbeheer.nl>, " 5.1.2e @home.nl"
<5.1.2e @home.nl>, " 5.1.2e (5.1.2e @drenthe.nl)" <5.1.2e @drenthe.nl>, "5.1.2e, 5.1.2e "
<5.1.2e @fryslan.frl>, "5.1.2e, 5.1.2e " <5.1.2e @fryslan.frl>, 5.1.2e 5.1.2e
<5.1.2e @drenthe.nl>, " 5.1.2e @kpnplanet.nl" <5.1.2e @kpnplanet.nl>
Onderwerp: Antw.: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit

Beste mensen,

Over gisteravond: de Stuurgroep heeft lang en uitvoerig over de SER gesproken en deze uiteindelijk vastgesteld. Echter, over het vervolg is nog geen eenduidigheid. Op korte termijn wordt op bestuurlijk niveau (gedeputeerde/wethouders) verder gepraat met LTO.

Er is verder afgesproken dat er NIET gecommuniceerd wordt. Echter, de publicatie in Nieuwe Oogst is ws. niet meer tegen te houden (volgens 5.1.2e 5.1.2e). Dus LTO heeft een probleem. 5.1.2e en 5.1.2e hebben hierover vanochtend contact.

5.1.2e en ik hebben alvast een zin bedacht als reactie van de stuurgroep mocht er nu van alles losbarsten in de media. Onze boodschap is:

"Stuurgroep neemt nog geen besluit SER.
Gisteravond heeft de stuurgroep van de Drents-Friese Grensstreek de SER besproken. Gezien het belang, de zwaarte en complexiteit van het vraagstuk nemen de bestuurders de ruimte en tijd om het gesprek met elkaar hierover verder te voeren. De extra tijd is nodig om de brede maatschappelijke belangen goed af te kunnen wegen."

De enige die dit uit naar de media is 5.1.2e 5.1.2e (en indien echt niet bereikbaar: ik). Graag deze info delen met jullie communicatiemensen.
Zodra we weten wat en wanneer er iets geplaatst worden, kunnen we de stuurgroep zsm informeren.

Tot zover.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
Staatsbosbeheer
T 5.1.2e
www.staatsbosbeheer.nl
5.1.2e
Aanwezig op maandag tot en met vrijdag

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: donderdag 20 april 2017 13:57
Aan: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @Natuurmonumenten.nl); 5.1.2e, 5.1.2e ; 5.1.2e @home.nl; 5.1.2e
5.1.2e (5.1.2e @drenthe.nl); 5.1.2e, 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e ;
5.1.2e @kpnplanet.nl
Onderwerp: Nieuwe Oogst bezig met publiciteit

Beste kernteamleden, 5.1.2e en 5.1.2e .,

Zojuist had ik 5.1.2e 5.1.2e aan de lijn: Nieuwe Oogst (= LTO) is met een stuk bezig over de SER. De kop wordt ws. iets als: 'Geen hek, dan ook geen hert'. Ze vroegen om een reactie van Henk Jumelet.
5.1.2e heeft het volgende geantwoord: 'De SER is nog niet vastgesteld en moet nog worden aangeboden aan

het college. Henk J. gaat voor een SER met een uitkomst die door alle partijen wordt onderschreven.'

Voor het geval jullie organisaties ook benaderd worden, nog even onze communicatieafspraken tot het moment van vaststelling:

Woordvoeringslijn:
De concept-SER is een concept-document dat pas na vaststelling door de Stuurgroep Regionaal Landschap als definitief beschouwd kan worden en als onderbouwing van een GS-voorstel gaat dienen. Tot dat moment kan de Stuurgroep geen definitieve mededelingen doen over de uitkomsten en conclusie van de SER. Wel kunnen we antwoord geven op algemene vragen over de procedure.

Woordvoerder:
De voorzitter van de Stuurgroep 5.1.2e 5.1.2e, is de enige woordvoerder. Immers, de GS-en hebben nog geen besluit genomen.

5.1.2e, kun jij een signaal hierover afgeven naar de Stuurgroep? 5.1.2e belt je nog!
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e

Staatsbosbeheer
Communicatie & Public affairs
T 5.1.2e
www.staatsbosbeheer.nl<http://www.staatsbosbeheer.nl/>
[cid:image001.png@01CEB07A.03C16DF0]@ 5.1.2e | [cid:image005.png@01D2083E.85190650]
@staatsbosbeheer<https://twitter.com/staatsbosbeheer> | [cid:image006.png@01D2083E.85190650]
facebook.com/staatsbosbeheer<http://www.facebook.com/staatsbosbeheer> |
[cid:image007.png@01D2083E.85190650]
staatsbosbeheer1<http://www.youtube.com/user/Staatsbosbeheer1> |
[cid:image008.png@01D2083E.85190650] staatsbosbeheer<https://www.instagram.com/staatsbosbeheer/>
Werkt op maandag tot en met vrijdag

[cid:image006.jpg@01D2B9DC.40955D80]

Disclaimer Nederlands<http://www.staatsbosbeheer.nl/colofon#anchor_1466497623428>
English<http://www.staatsbosbeheer.nl/english/colophon#anchor_1467800372838>

Disclaimer Nederlands English
Disclaimer Nederlands English

Persbericht

Datum 22 april 2017

Onderwerp

Kop nog bepalen

Onderkop: Herten van toegevoegde waarde voor Drents-Friese Wold

Persbericht

De 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' (SER) is afgerond en vastgesteld voor de Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek. Doel van de SER was om de maatschappelijke lusten en lasten van de herintroductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold goed af te wegen. Voor de omringende landbouw zijn negatieve effecten benoemd, maar uit de totale SER blijkt dat herten een positieve toegevoegde waarde leveren aan de doelen voor het natuurgebied. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch, herten leveren ook een grote maatschappelijke en toeristisch-economische meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold. Een meerderheid in de Stuurgroep is daarom voorstander van introductie van edelherten in het DFW, onder voorwaarde dat schade zoveel mogelijk voorkomen wordt.

In februari 2017 heeft de Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek[1] geconstateerd dat de SER voldoet aan de opdracht en dat alle onderwerpen zijn opgenomen die gevraagd werden. Daarmee was het 'feitelijke' deel van de SER compleet. De stuurgroep heeft vervolgens op 20 april de SER vastgesteld. LTO heeft daarbij aangegeven dat ze herintroductie zonder totale omrastering niet ziet zitten. Uitgangspunt van de onderzoeken in de SER was dat er geen hek om het natuurgebied komt.

Stuurgroepvoorzitter [redacted] 5.1.2e : "De stuurgroep heeft de SER besproken en vastgesteld. We onderkennen het belang en de mogelijk negatieve effecten voor de landbouw. We kennen ook de positie die LTO op dat punt inneemt. Gezien het belang, de zwaarte en complexiteit van het vraagstuk nemen de bestuurders de ruimte en tijd om het gesprek met elkaar hierover verder te voeren."

Waarom moest er een SER opgesteld worden?

Aan een herintroductie van edelherten en de spontane komst van damherten in het Drents-Friese Wold is door de provincie Drenthe de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage wordt opgesteld om objectief de lusten en lasten te kunnen wegen. In mei 2015 heeft de Stuurgroep Regionaal Landschap aan een kernteam van betrokken organisaties opdracht gegeven een Plan te maken om de herintroductie van edelhert en vestiging van het damhert voor te bereiden. Het eerste onderdeel hiervan was het opstellen van de SER.
In de SER zijn in een afwegingsmodel alle effecten naast elkaar gezet en na een nuancering gewogen. Dit is geen eenvoudige optelsom, want de waarden zijn zeer divers. Uit de afweging blijkt dat introductie van ca. 10 edelherten realiseerbaar is en dat het haalbaar is om een duurzaam voort bestaande totale populatie van zo'n 150 edelherten op te bouwen in het Drents-Friese Wold.

Hoe nu verder?

[1] De Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek is een samenwerkingsverband van overheids- en natuurorganisaties, belangengroepen vanuit recreatie en toerisme en landbouw, en waterschappen rondom de NP's Dwingelderveld en Drents-Friese Wold.

Er wordt extra tijd genomen voor het Plan van aanpak voor herintroductie om de brede maatschappelijke belangen goed af te kunnen wegen. Daarnaast wordt de Soorten Effect Rapportage voorgelegd aan de CLG (Drenthe) en PCLG (Fryslân). Het Wold ligt vnl. oor grofweg 2/3 deel in Drenthe en voor 1/3 deel in Fryslân. Gedeputeerde Staten van Drenthe én Fryslân stellen het rapport vervolgens vast.

Noot voor de redactie (niet voor publicatie):

Het complete rapport is te vinden op ....

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met <functie>, <naam>, <mobiel nummer>.

Beeldmateriaal is beschikbaar via <bron beeldmateriaal>.

To: Foppe Jan Voogd[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; Henk Jumelet[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: Mirjam Koekoek[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Fri 4/21/2017 2:37:09 PM
Subject: RE: Advisering SER
Received: Fri 4/21/2017 2:37:10 PM
concept persbericht april 2017 nieuwe versie.docx

Beste allen,
Een kleine update. LTO heeft via Nieuwe oogst in strijd met de afspraak de publiciteit gezocht. Er gaat vanmiddag wel een persbericht uit van de stuurgroep. Mijn achtergrond valt dus wat tegen [redacted]). 5.1.2e was aanwezig bij een ingelast bestuurlijk overleg met 5.1.2e, Henk J, 3 TBO en LTO.
Bijgevoegd persbericht gaat via SBB namens alle partijen zo direct uit.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
tel 0592 5.1.2e (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

---

Van: Foppe Jan Voogd
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 14:01
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Henk Jumelet; 5.1.2e 5.1.2e
CC: Mirjam Koekoek
Onderwerp: Advisering SER
Hallo allemaal,
De SER is in een volgende fase gekomen. Dit kan het één en ander aan reuring veroorzaken. Om dit intern goed te stroomlijnen deel ik met jullie de volgende lijn.
5.1.2e wordt eerste aanspreekpunt voor de advisering richting GS en 5.1.2e. Hierbij wordt hij ondersteund door 5.1.2e 5.1.2e. 5.1.2e fungeert op de achtergrond als secretaris van het Regionaal Landschap waar 5.1.2e 5.1.2e eerste aanspreekpunt is.
Hierbij is gisteren in de stuurgroep duidelijk naar elkaar uitgesproken dat er nog niets besloten is en dat eventuele communicatie via 5.1.2e 5.1.2e verloopt.
Tot zover.
Met vriendelijke groet,
Foppe Voogd
Teamleider Plattelandsontwikkeling
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC ASSEN
+31 592 5.1.2e
https://www.provincie.drenthe.nl/
provincie Drenthe

Persbericht

Datum 21 april 2017

Onderwerp **Soorten Effect Rapport edel- en damherten vastgesteld**

Herten van toegevoegde waarde voor Drents-Friese Wold

Persbericht **De 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' (SER) is vastgesteld door de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek. Doel van de SER was om de maatschappelijke lusten en lasten van de herintroductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold goed af te wegen. Voor de omringende landbouw zijn negatieve effecten benoemd. Uit de totale SER blijkt dat herten een positieve toegevoegde waarde leveren aan de doelen voor het natuurgebied. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, herten leveren ook een grote maatschappelijke en toeristisch-economische meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold.**

Eerder dit jaar had de Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek[1] al geconstateerd dat de SER voldoet aan de opdracht en dat alle onderwerpen zijn opgenomen die gevraagd werden. Daarmee was het 'feitelijke' deel compleet. De stuurgroep heeft vervolgens op 20 april jl. de Soorten Effect Rapportage vastgesteld.
Stuurgroepvoorzitter 5.1.2e 5.1.2e : "De stuurgroep heeft de SER besproken en vastgesteld. We onderkennen het belang en de mogelijk negatieve effecten voor de landbouw. We kennen ook de positie die LTO op dat punt inneemt. Gezien het belang, de zwaarte en complexiteit van het vraagstuk nemen we als bestuurders samen de ruimte om het gesprek hierover verder te voeren. Om de brede maatschappelijke belangen zorgvuldig af te kunnen wegen nemen we voldoende tijd om het Plan van aanpak voor herintroductie verder te verkennen."

Waarom moest er een SER opgesteld worden?
Aan een herintroductie van edelherten en de spontane komst van damherten in het Drents-Friese Wold was door de provincie Drenthe de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage wordt opgesteld om objectief de lusten en lasten te kunnen wegen. In mei 2015 heeft de Stuurgroep Regionaal Landschap aan een kernteam van betrokken organisaties opdracht gegeven een Plan te maken om de herintroductie van edelhert en vestiging van het damhert voor te bereiden. Het eerste onderdeel hiervan was het opstellen van de SER.

Afweging
In de SER zijn in een afwegingsmodel alle effecten naast elkaar gezet en na een nuancering gewogen. Dit is geen eenvoudige optelsom, want de waarden zijn zeer divers. Uit de afweging blijkt dat introductie van ca. 10 edelherten realiseerbaar is en dat het haalbaar is om een duurzaam voort bestaande totale populatie van zo'n 150 edelherten op te bouwen in het Drents-Friese Wold.

Noot voor de redactie (niet voor publicatie):

Het complete rapport en een losse managementsamenvatting met feiten en cijfers is te vinden op

http://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/

[1] De Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek is een samenwerkingsverband van overheids- en natuurorganisaties, belangengroepen vanuit recreatie en toerisme en landbouw, en waterschappen rondom de NP's Dwingelderveld en Drents-Friese Wold.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek, dhr. 5.1.2e 5.1.2e, tel. 5.1.2e of mail 5.1.2e @kpnplanet.nl

---

To: [redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted]
Sent: Mon 4/24/2017 8:56:47 AM
Subject: Fwd: INPLANNEN SPOEDVERGADERING
Received: Mon 4/24/2017 8:56:48 AM
image002.jpg
ATT00001.htm
image001.jpg
ATT00002.htm
concept persbericht april 2017 nieuwe versie.docx
ATT00003.htm

Ter info

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>
Datum: 24 april 2017 10:55:56 CEST
Aan: [redacted] <[redacted]@staatsbosbeheer.nl>, [redacted] <[redacted]@planet.nl>, [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>, [redacted] <[redacted]@recreatieschapdrenthe.nl>, Erwin van Liempd <[redacted]@drentslandschap.nl>, "[redacted] (secretaresse)" <[redacted]@gemeentewesterveld.nl>, "[redacted] (secretaresse Hans Welle)" <[redacted]@ooststellingwerf.nl>, "Hans Peereboom (secretaresse [redacted])" <[redacted]@wdodelta.nl>, Hans Welle <[redacted]@ooststellingwerf.nl>, Henk Jumelet <[redacted]@drenthe.nl>, [redacted] <[redacted]@kpnplanet.nl>, [redacted] <[redacted]@hetnet.nl>, Jan ten Kate <[redacted]@dewolden.nl>, "Johannes Kramer (secretaresse [redacted])" <[redacted]@fryslan.nl>, [redacted] <[redacted]@mvwfrederiksoord.nl>, [redacted] <info@reeenwissel.nl>, "Secretaresse (Jan ten Kate)" <[redacted]@dewolden.nl>, Secretaresse Gert-Jan Bent <[redacted]@middendrenthe.nl>, [redacted] <[redacted]@natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: INPLANNEN SPOEDVERGADERING

Beste allen,
Naar aanleiding van [redacted] haar mail (verzonden op vrijdag 21 april) wil ik graag z.s.m. een **spoedvergadering** inplannen in de week van 1 mei 2017.
Ik zal een datumprikker rondsturen met enkele opties en wil u vragen dit in te vullen!
Met vriendelijke groet,
[redacted] | *Projectondersteuner*

☎: +31 (0) 592 5.1.2e | ✉: 5.1.2e @drenthe.nl

Werkdagen: maandag tot donderdag

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 16:44
Aan: 5.1.2e @middendrenthe.nl'; 5.1.2e @staatsbosbeheer.nl'; 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e ; 'Erik van Liempd (5.1.2e @drentslandschap.nl)'; Henk Jumelet; 'Info Recreatieschap Drenthe'; 5.1.2e @dewolden.nl'; '5.1.2e ; 'Kramer, J.'; 5.1.2e 5.1.2e ; 'Pereboom H.'; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 'Welle H.'; 'Homme Geertsma (Gemeente Westerveld) (5.1.2e @gemeentewesterveld.nl)'
CC: 5.1.2e ; 5.1.2e (5.1.2e @staatsbosbeheer.nl)'; 5.1.2e , 5.1.2e (5.1.2e @staatsbosbeheer.nl)'
Onderwerp: Persbericht SER

Beste Stuurgroepleden,

Berichtgeving vanuit LTO via Nieuwe Oogst vanmorgen en telefonisch contact tussen 5.1.2e en voorzitter 5.1.2e en projectleider 5.1.2e vanmorgen vroeg, heeft geleid tot vragen bij een aantal stuurgroepleden. Dit leidt tot de noodzaak om gedeeltelijk anders te handelen dan gisteravond besproken. Wij vinden dat daarvoor een extra stuurgroepvergadering op korte termijn op zâ™n plaats is. Echter vanmiddag een volledige stuurgroepvergadering organiseren was onmogelijk. 5.1.2e heeft een reeds gepland overleg tussen de terreinbeheerders en gedeputeerde Jumelet benut om samen met LTO 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e en ondergetekende te bespreken hoe nu verder te handelen. Vooraf heeft 5.1.2e telefonisch contact gehad met Homme Geertsma.

Conclusie van het gesprek van vanmiddag is dat we in tegenstelling tot de afspraak gisteren een gezamenlijk persbericht uit laten gaan (zie bijlage) en de SER + onderliggende onderzoeken zoals gisteren vastgesteld openbaar maken.

Voor het overige blijft de woordvoering zoals gisteren afgesproken via de voorzitter verlopen.

Voor een datum voor een extra bestuurlijk overleg ontvangt u maandag een voorstel.

PS documenten verschijnen om half 6 online onder de nieuwsberichten DFW.

Met vriendelijke groet,

Namens 5.1.2e

5.1.2e 5.1.2e

Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)

werkdagen maandag tot en met donderdag

telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)

provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e @drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of

www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Duplicaat (ID 506093)

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 4/25/2017 7:56:06 AM
Subject: FW: info vaststelling soorten effect rapport edel- en damherten / 5.1.2e 25/4
Received: Tue 4/25/2017 7:56:07 AM

Hallo 5.1.2e
Hierbij het officiële persbericht over de herintroductie edelherten. In deze mail zit ook een link naar alle hieraan gerelateerde stukken.
Gr 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 9:27
Aan: 5.1.2e; 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e @HOME.NL'; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e @planet.nl'; 5.1.2e; 5.1.2e
Onderwerp: info vaststelling soorten effect rapport edel- en damherten / 5.1.2e 25/4
Hallo FBE bestuur,
Ter informatie:
http://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/actueel/nieuws/@123492/ser-vastgesteld/
In onze acties is nog een afspraak met 5.1.2e (projectleider SER) onder handen.
Vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Projectleider
Prolander

Prolander werkt aan het landschap van Drenthe en Groningen
Postadres: Postbus 50040, 9400 LA Assen
M 5.1.2e of **T** 0592-5.1.2e
E 5.1.2e@Prolander.nl
www.prolander.nl
Bereikbaar: ma.,di.,do.,vr.

To: 5.1.2e, 5.1.2e [5.1.2e@fryslan.frl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 4/25/2017 9:22:20 AM
Subject: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Received: Tue 4/25/2017 9:22:21 AM

Hallo 5.1.2e,
Zoals al vermeld is 5.1.2e degene bij ons die het bestuurlijke traject verder begeleidt. Vanochtend hebben we een eerste gesprek gehad over de voorgeschiedenis, de situatie waarin we nu zitten en de stappen die binnenkort gezet moeten worden. 5.1.2e wil heel graag van jou weten hoe Fryslân nu in het proces staat. Hoe gaat concreet om de volgende vragen:

1. Welke stappen om herintroductie mogelijk te maken heeft Fryslân gezet
2. Welke stappen gaat Fryslân nog zetten, b.v. om de nulstand op te heffen, zo ja hoe en wanneer?
3. Hoe heeft Fryslân in het verleden bestuurlijk gehandeld op de stappen die al gezet zijn (vaststelling BIP, Flora- en Faunabeleidsplan, inhoudsopgave SER, etc.)?

Zou je dit in een mail aan 5.1.2e (met de nodige cc'tjes kort duidelijk willen maken?
Hartelijke groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592-5.1.2e
5.1.2e@drenthe.nl

Van: 5.1.2e, 5.1.2e [mailto:5.1.2e@fryslan.frl]
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 9:25
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Eens, lijkt me hoe dan ook goed om te horen en zien wat de ervaringen in Brabant zijn. Bovendien is een bezoek aan Brabant altijd een verrijking ;-)

Van: 5.1.2e 5.1.2e [mailto 5.1.2e@drenthe.nl]
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 09:07
Aan: 5.1.2e, 5.1.2e <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2e <5.1.2e@home.nl>; 5.1.2e, 5.1.2e <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@Natuurmonumenten.nl>; 5.1.2e, 5.1.2e <5.1.2e@fryslan.frl>; 5.1.2e, 5.1.2e <5.1.2e@fryslan.frl>; 5.1.2e, 5.1.2e <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>; 5.1.2e, 5.1.2e <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Helemaal mee eens 5.1.2e! Ik heb de datum gereserveerd. Wat er ook gebeurd, die dag lijkt interessant te kunnen worden. En rustig bezinken is ook een goed idee. Dan is de stom weer wat gaan liggen en komt de ratio mogelijk weer bovendrijven.
Hartelijke groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592-5.1.2e
5.1.2e@drenthe.nl

Van: 5.1.2e, 5.1.2e [mailto 5.1.2e@staatsbosbeheer.nl]

Verzonden: dinsdag 25 april 2017 8:50
Aan: 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad

Beste mensen,
Ik breng de geadresseerdenlijst weer even terug naar het kernteam. Dan overspoelen we 5.1.2e (en 5.1.2e) mailbox niet. Verder voeg ik mijn collega 5.1.2e toe, hij is de opvolger van 5.1.2e.
De stuurgroep komt deze week niet meer bij elkaar. We laten de gebeurtenissen van vorige week even rustig bezinken.
We hopen dat er wat ontspanning op het bestuurlijke vlak komt en de stuurgroep volgende week verder kan praten.
Praktisch:

- volgende week dus stuurgroep (datum word nu geprikt), ik stel voor dat wij daarna als kernteam weer bij elkaar komen.
- Intervisie Brabant: 5.1.2e heeft een datum geprikt, er zat helaas geen datum bij waarop iedereen kan, ze heeft haar best gedaan en wel wat vastgelegd nu. Ik stel dat voor dat we sowieso gaan, dus los van wat de stuurgroep besluit. Ik denk namelijk dat het goed is om dit met elkaar te doen nu we al zo lang samen aan deze opdracht werken. Eens?

Tot zover eerst,
Groet, 5.1.2e

Van: 5.1.2e [mailto 5.1.2e @home.nl]
Verzonden: maandag 24 april 2017 17:55
Aan: 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad

Beste mensen,
Over het algemeen zijn de persberichten positief en conform de uitkomst van de SER.
5.2.1
Formeel is het m.i. zo dat de Stuurgroep opdracht verstrekt en het eindresultaat, na het horen van de CLG, de eindconclusie voorlegt aan GS. En GS eventueel aan PS.
Volgens mij moeten wij steeds verwijzen naar het PS besluit van 17 december 2014. PS was met alleen PVV tegen akkoord met ja, mits uitvoer SER.
Geldt ook voor de VVD, dus positief mits de uitkomst SER ook overwegend positief is.
Overigens mogen zij het negatieve deel mbt de landbouw wel zwaar laten wegen. Maar wel in verhouding met de voordelen af te wegen.
5.2.1
5.2.1
M.i. in opdracht van Stuurgroep nu door naar PvA.
Mits zij dat deze week (vandaag??) zo beslissen.
Vg 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: maandag 24 april 2017 12:50
Aan: 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @Natuurmonumenten.nl); 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e @home.nl; 5.1.2e, 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad

Nog even dit. Morgen overleg ik met 5.1.2e over het bestuurlijke vervolg, beredeneerd vanuit de provincie Drenthe. 5.1.2e heeft behoefte aan de opdrachtbrief. Ik blijk deze brief aan de opstellers van de SER niet te hebben. Wie heeft deze? Kan iemand deze met spoed opsturen? Daarnaast heeft 5.1.2e deze vraag: Is de Stuurgroep naast de SER ook verantwoordelijk voor deel 2 (het plan van aanpak opstellen)? Ik ga er van uit dat dat zo is. Mee eens?
Groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592- 5.1.2e
5.1.2e @drenthe.nl

Van: 5.1.2e, 5.1.2e [mailto 5.1.2e @staatsbosbeheer.nl]
Verzonden: maandag 24 april 2017 12:33
Aan: 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @Natuurmonumenten.nl); 5.1.2e, 5.1.2e ; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e @home.nl; 5.1.2e, 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Dag Kernteam, 5.1.2e en 5.1.2e ,
Hierbij het complete media-overzicht tot dusver:
Omrop Fryslan: http://www.omropfryslan.nl/nijs/713902-romte-foar-150-reaharten-yn-it-drints-fryske-wold en http://www.omropfryslan.nl/nijs/713985-undersyk-plak-foar-150-reaharten-yn-drents-friese-wold (met interview met 5.1.2e)
RTV Drenthe: http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/120997/Edelherten-passen-goed-in-Drents-Friese-Wold en http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/121013/VVD-Drenthe-Wij-zijn-niet-zo-voor-edelherten-in-Drents-Friese-Wold (met TV-repo)
DvhN: http://www.dvhn.nl/drenthe/Drentse-boeren-zijn-tegen-maar-het-hert-komt-er-aan-22163041.html en volledige artikel hieronder
De Krant van Midden-Drenthe: https://www.dekrantvanmiddendrenthe.nl/nieuws/regio/491356/veel-landbouwschade-bij-komst-edelherten.html
LC: http://www.lc.nl/friesland/Bos-bij-Appelscha-kan-komst-150-herten-aan-22162777.html
Ik ben tevreden over het reframen :-)
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e
Sr. Communicatieadviseur

Staatsbosbeheer
Communicatie & Public affairs
T 5.1.2e
www.staatsbosbeheer.nl
5.1.2e | @staatsbosbeheer | facebook.com/staatsbosbeheer | staatsbosbeheer1 | staatsbosbeheer
Werkt op maandag tot en met vrijdag

Van: 5.1.2e, 5.1.2e
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 17:41
Aan: 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e (5.1.2e @drenthe.nl); 5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @Natuurmonumenten.nl); 5.1.2e, 5.1.2e ; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e @home.nl
Onderwerp: RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Daar is de eerste publicatie al: http://www.omropfryslan.nl/nijs/713902-romte-foar-150-reaharten-yn-it-drints-fryske-wold

Van: 5.1.2e, 5.1.2e
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 16:50
Aan: 5.1.2e (5.1.2e @drenthe.nl); 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @Natuurmonumenten.nl); 5.1.2e, 5.1.2e ; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e @home.nl
Onderwerp: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Urgentie: Hoog
Beste kernteamleden,
Zoals 5.1.2e reeds meldde hebben we gisteren een lange stuurgroep gehad. Vanochtend verscheen er ondanks de gemaakte afspraken over communicatie toch een bericht op de site van Nieuwe Oogst en morgen in de krant van Nieuwe Oogst.
Vanmiddag is er met een deel van de stuurgorep een spoedberaad gehouden en de volledige stuurgroep wordt volgende week bij elkaar geroepen om verder te praten.
Er is nu wel een bericht uitgegaan naar de stuurgroepleden en een persbericht met de SER en alle achterliggende documenten.
Woordvoering gebeurd wederom alleen via 5.1.2e 5.1.2e .
Hieronder ter info het bericht dat zojuist aan de stuurgroepleden verstuurd is.
Goed weekend!
Groet, 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e [mailto: 5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: vrijdag 21 april 2017 16:44
Aan: 5.1.2e @middendrenthe.nl'; 5.1.2e , 5.1.2e ; 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e ; 'Erik van Liempd (5.1.2e @drentslandschap.nl)'; 5.1.2e Jumelet; 'Info Recreatieschap Drenthe'; 5.1.2e @dewolden.nl'; 5.1.2e ; 'Kramer, J.'; 5.1.2e 5.1.2e ; 'Pereboom H.'; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 'Welle H.'; 'Homme Geertsma (Gemeente

Westerveld) (5.1.2e @gemeentewesterveld.nl)'
CC: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
Onderwerp: Persbericht SER
Beste Stuurgroepleden,
Berichtgeving vanuit LTO via Nieuwe Oogst vanmorgen en telefonisch contact tussen 5.1.2e en voorzitter 5.1.2e 5.1.2e en projectleider 5.1.2e 5.1.2e vanmorgen vroeg, heeft geleid tot vragen bij een aantal stuurgroepleden. Dit leidt tot de noodzaak om gedeeltelijk anders te handelen dan gisteravond besproken. Wij vinden dat daarvoor een extra stuurgroepvergadering op korte termijn op z'n plaats is. Echter vanmiddag een volledige stuurgroepvergadering organiseren was onmogelijk. 5.1.2e 5.1.2e heeft een reeds gepland overleg tussen de terreinbeheerders en gedeputeerde Jumelet benut om samen met LTO (5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e) en 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e en ondergetekende te bespreken hoe nu verder te handelen. Vooraf heeft 5.1.2e 5.1.2e telefonisch contact gehad met Homme Geertsma.
Conclusie van het gesprek van vanmiddag is dat we in tegenstelling tot de afspraak gisteren een gezamenlijk persbericht uit laten gaan (zie bijlage) en de SER + onderliggende onderzoeken zoals gisteren vastgesteld openbaar maken.
Voor het overige blijft de woordvoering zoals gisteren afgesproken via de voorzitter verlopen.
Voor een datum voor een extra bestuurlijk overleg ontvangt u maandag een voorstel.
PS documenten verschijnen om half 6 online onder de nieuwsberichten DFW.
Met vriendelijke groet,
Namens 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e @drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

Disclaimer Nederlands English
Disclaimer Nederlands English

<< Disclaimer >>

Aan dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.
Provincie Fryslân

Oan dit berjocht kinne gjin rjochten ûntliend wurde.
Provinsje Fryslân

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 4/25/2017 10:57:58 AM
Subject: FW: Stappenplan - RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
Received: Tue 4/25/2017 10:57:59 AM

Hallo 5.1.2e ,
Ik kan niet vinden of GS formeel hebben ingestemd met de inhoudsopgave van de SER op basis van het advies van de CLG. Ik heb 5.1.2e gevraagd en zij denkt ook van niet.
Groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592- 5.1.2e
5.1.2e @drenthe.nl

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 12:52
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Re: Stappenplan - RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
ik denk het ook niet.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
Tel 0592- 5.1.2e
Verzonden vanaf mijn telefoon

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e < 5.1.2e @drenthe.nl>
Datum: 25-04-17 12:27 (GMT+01:00)
Aan: 5.1.2e 5.1.2e < 5.1.2e @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stappenplan - RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad

Bedankt 5.1.2e !
Nog een vraagje: Heeft GS de inhoudsopgave van de SER ook besproken c.q. vastgesteld (zoals de CLG die besproken heeft en geadviseerd aan GS)? Volgens mij niet, maar ik kan abuis zijn. 5.1.2e vroeg me dat net.
Groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592- 5.1.2e
5.1.2e @drenthe.nl

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 12:22

Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Re: Stappenplan - RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad
De stuurgroep is van mening dat Ser en plan van aanpak onlosmakelijk zijn voor besluit gs. Wij denken dus dat Ser nu ter info naar (p)clg kan, maar dat ook deze clubs gs pas kunnen adviseren als er ook een pva bij ligt. Correct dat (p)clg niet vaststellen maar adviseren.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
Tel 0592-5.1.2e
Verzonden vanaf mijn telefoon

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Datum: 25-04-17 11:29 (GMT+01:00)
Aan: "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e@fryslan.frl>, "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>, "5.1.2e" <5.1.2e@home.nl>, "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@Natuurmonumenten.nl>, "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e@fryslan.frl>, "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>, "5.1.2e, 5.1.2e" <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>
Cc: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Stappenplan - RE: uitkomst stuurgroep en spoedberaad

Beste collega's,
Tijdens het overleg met 5.1.2e 5.1.2e vanochtend vielen ons een paar dingen op in het stappenplan op de laatste pagina van het concept-plan van aanpak.

1. Bij 4 wordt aangegeven dat de stukken ter kennisgeving aan de CLG/PCLG worden verstuurd. Wij menen dat deze clubs vervolgens adviseren aan GS.

2. Bij 8 staat de CLG/PCLG het plan van aanpak vaststellen. Volgens ons is dat niet de rol van deze clubs, maar krijgen zij deze alleen ter informatie als vervolg of uitwerking van de SER waarover zij al hebben geadviseerd. Zij stellen in ieder geval niet vast.

Hoe kijken jullie hier tegen aan?
Hartelijke groeten,
5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592-5.1.2e
5.1.2e@drenthe.nl

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Duplicaat (ID 505377)
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

3 - 6

Duplicaat (ID 505377)

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 4/25/2017 11:53:53 AM
Subject: RE: SER
Received: Tue 4/25/2017 11:53:54 AM

Nee, die nulstand is alleen altijd van toepassing op illegaal uitgezette of ontsnapte dieren, zie onder 3. Voor spontaan vestigende damherten is punt 2 van toepassing en afhankelijk van de locatie punt 1. Tot op heden hebben we in Drenthe alleen damherten gehad die met grote waarschijnlijkheid te herleiden waren tot uitbraken of illegale uitzettingen. Van belang is wel dat we van damherten geen historische referenties hebben. Deze soort kwam in het (verre) verleden niet voor in Nederland.
Specifiek voor edelhert en damhert geldt het volgende:
1. Voor populaties van deze diersoorten komen in aanmerking aaneengesloten bos- en natuurterreinen met een oppervlakte van ten minste 2500 hectare. Dergelijke terreinen kunnen dienen als kern-leefgebied waarbinnen deze soorten zich ook voortplanten. Daarbuiten moet uitwisseling van deelpopulaties mogelijk zijn (gedogen van doortrek en tijdelijk verblijf) maar weren we de vestiging van permanente (voortplantende) populaties.
Voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw-) schade en
risico's voor de verkeersveiligheid.
2. Als edelhert of damhert spontaan verschijnen (40) in de grote bos- en natuurgebieden dan kan van een terreineigenaar uiteraard geen SER vooraf worden gevraagd. De provincie neemt in een dergelijk geval het initiatief om in samenspraak met de direct belanghebbenden deze rapportage te realiseren (41).
3. Dieren die zijn ontsnapt uit een dierenparkje of (kennelijk) illegaal zijn uitgezet beschouwen we niet als welkom. Het is in dergelijke gevallen onduidelijk wat de genetische herkomst van die dieren is. Wanneer er een mogelijkheid bestaat de dieren op diervriendelijke wijze te vangen geniet dit de voorkeur boven afschot. Met buurprovincies treden we in overleg om hierin zo veel mogelijk dezelfde beleidslijn te hanteren.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 12:47
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: SER
Even een zijspoor:
Ik begreep dat voor damherten een nulstand geldt ook als ze zelfstandig Drenthe weten te bereiken.
Zo ja, hoe verhoudt dit met de passage:
Ons beleid
a) Als een nieuwe soort in een Drents biotoop past is deze in principe altijd welkom.
Toelichting: Dit beleidsuitgangspunt betreft zowel soorten die zich zelfstandig vestigen door vergroting van het Europese areaal als soorten die vallen onder introductie of herintroductie. Een soort die zich zelfstandig vestigt is automatisch passend want deze kiest zelf zijn biotoop. Planten en dieren met historische referenties waaruit het (oorspronkelijke) voorkomen in Drenthe blijkt, vinden we zonder discussie passend in Drentse biotopen… enz.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 12:04
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: SER
Bijgaand FFBP, relevant is mbt SER paragraaf 3.2.c en bijlage 2.
Besluitenlijst PS, in beantwoording wordt ook nog iets gezegd over de komst van edelherten naar Drenthe. Daarnaast de (ingetrokken) zienswijze van Fryslân en de correspondentie daarover.

5.1.2e 5.1.2e
Team Natuur & Water
Beleidsmedewerker natuur
Telefoon +31(0)592 5.1.2e
werkdagen maandag tot en met donderdag
provincie Drenthe
Postbus 122, 9400 AC Assen
Westerbrink 1 Assen

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; Foppe Jan Voogd[5.1.2e@drenthe.nl]; Mary Volkers Bredewold[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 4/26/2017 6:27:43 AM
Subject: RE: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag
Received: Wed 4/26/2017 6:27:44 AM
Memo POHO SER 26-04-17 5.1.2e docx
Memo POHO SER 26-04-17 5.1.2e wijzigingen geaccepteerd.docx

Hallo 5.1.2e,
Bijgaand twee versie van jouw stuk: een met zichtbare wijzigingen (vooral van redactionele aard) en eentje waarin de wijzigingen zijn geaccepteerd. Dat leest veel makkelijker zodat je e.e.a. beter kunt beoordelen. Succes verder. En vragen staat vrij…!
Groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592-5.1.2e
5.1.2e@drenthe.nl

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 17:08
Aan: Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag
Beste mensen,
Hierbij een memo voor maandag as. LET OP: NIET EXTERN NAAR ONZE PARTNERS VERSTUREN
Graag uiterlijk morgen (woensdag) jullie aanvullingen/opmerkingen, voor 13:00 uur.
Ik ben nog niet tevreden over het advies en de aanbevelingen, dus aanvullingen welkom!
Groeten,
5.1.2e.

CONCEPT

Memo POHO Plattelandsontwikkeling	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Jumelet
Afschrift	
Datum	25-4-2017
Poho datum	25-4-2017
Opsteller	5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e Mary Volkers
Onderwerp	SER, stand van zaken proces
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag

Afwachten totdat de stuurgroep de SER inclusief het bijbehorende Pplan van aanpak aanbiedt aan GS

Inleiding

De Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek heeft in haar vergadering van 20 april jjl. de concept-Soorten Effect Rapportage, Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold besproken. In deze memo wordt de voorgeschiedenis, de bestuurlijke verantwoordelijkheden en de stand van zaken met betrekking tot het proces rondom de SER geschetst.

Rollen en verantwoordelijkheden

Ministerie EZ

Formeel heeft EZ nog de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Op dit moment wordt gewerkt aan een beleidsregel. Zodra deze er is zal de bevoegdheid overgaan naar de provincies. De voorzichtige inschatting is dat dit een jaar tot meerdere jaren gaat duren.
Gezien bovenstaande ontwikkeling is de verwachting dat EZ een advies van een provincie een-op-een zal overnemen. Wel zal voor de herintroductie van de het edelhert in een natuurgebied datie zowel in Drenthe als in Friesland ligt, een advies van beide provincies nodig zijn.

Provincie Drenthe

Vertrekpunt vooran het beleid is de door PS vastgestelde Natuurvisie (2014). Daarin staat voor een nieuwe soorten dat, als een soort in een Drents biotoop thuishoort, deze in principe altijd welkom is. Wel is erhiervoor een SER nodig als dergelijke soorten schade en/of overlast kunnen veroorzaken. Een SER lijkt sterk op een maatschappelijke kosten- en baten-analyse en een milieu-effect rapport.

In 2014 heeft PS met het vaststellen van het Flora- en faunabeleidsplan reeds besloten dat herintroductie van hetde edelhert in Drenthe mogelijk is mits er een SER komt. GS besluit op basis van een SER of introductie wordt toegestaan. GS zullen het Faunafonds en of de CLG in voorkomende gevallen om advies vragen. GS houdt PS telkens goed op de hoogte van proces en inhoud van de SER.

Provincie Friesland

Friesland heeft nog een oude Flora en Faunabeleidsplan. Gewerkt wordt aan een nieuw plan. Op dit moment geldt in Friesland net als in Drenthe een nulstand voor Edelherten, maar worden damherten gedoogd in enkele vrijlevende populaties waarvan dieren af en toe Drenthe bereiken. Damherten worden daarentegen op dit moment gedoogd. Anders dan in Drenthe zal in Friesland mogelijk PS bevoegd gezag zijn. zijn. In Friesland is op dit moment geen actief beleid om de nulstand op te heffen. Dit kan tevens gevoelig liggen vanwege de landbouw belangen (lees LTO). Een besluit door de stuurgroep over een plan van aanpak van als vervolg op de SER door de stuurgroep zal kunnen helpen.

Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

De stuurgroep is initiatiefnemer voor de SER. bBasis hiervoor iwas een faunaverkenning die in opdracht van de stuurgroep is opgesteld en vastgesteld in 2015. Deze verkenning vleiide voort uit het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese WoldHier voorafgaand het inrichtingsplan DFW die door de Stuurgroep is opgesteld en waarin expliciet wordt uitgesproken dat men de weg vrij wil maken voor vrijlevende grote grazers zoals edelherten. Deze laatsteHet BIP – inclusief het streven om vrijlevende grote grazers in te zetten – is door GS in 2014 vastgesteld.
Op 10 september 2015 is in de CLG de startnotitie in de vorm van een geannoteerde inhoudsopgave besproken. Daarbij is tevens afgesproken dat de concept-SER dan eerst weer in de CLG wordt besproken. N.a.v. van het advies van de CLG kan de SER Eventueel eventueel nog een keer worden aangepast en wordt vervolgens dan met advies van CLG aan GS voorgelegd.

Vervolgstappen

De stuurgroep heeft in haar vergadering van 20 april ingestemd met de SER, maar nog niet met een Pplan van aanpak. Deze was op dat moment nog niet in volle omvang gereed. Formeel gezien is een SER voldoende om aan GS aan te bieden. Desalniettemin is de stuurgroep is van mening dat de SER en het pPlan van aanpak onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden en dat deze dus gezamenlijk voor besluitvorming bij GS moeten worden voorgedragen. zijn voor besluit GS. De SER is inmiddels openbaar gemaakt op de website van de stuurgroep. De stuurgroep is van mening dat de SER nu ter informatie naar CLG kan.

Vervolgstappen na nu conform het Fflora- en faunabeleidsplan:

1. De stuurgroep biedt Hhet resultaat van de SER biedt de stuurgroep aan GS aan (zodra er ook een definitief pPlan van aanpak ligt).

2.[1.] GS:

   a. verzoekt de CLG om de SER en het Plan van aanpak te beoordelen, en desgewenst ook het Faunafonds.
   b. kan desgewenst een inhoudelijke beoordeling vragen door externe deskundigen
   c. laatTot slot adviseert zich door de CLG aan GSadviseren over de vraag of het resultaat van de SER openbaar ter inzage gelegd zou moeten worden. GS besluit hierover

   [c.] en informeert gelijktijdig PS.

3.[2.] Op basis van de adviezen van de CLG (en in voorkomende gevallen het Faunafonds) en vanwege reacties na mogelijke een ter inzagelegging, neemt GS het besluit of de SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan herintroductie. Dit GS besluit is ontvankelijk voor beroep door belanghebbenden.

4. Op basis adviezen CLG (en in voorkomende gevallen Faunafonds) en reacties in geval

~~[3.] van een ter inzagelegging, neemt GS besluit of de SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie. Dit GS besluit is ontvankelijk voor beroep door belanghebbenden.~~

Aanbevelingen om mee te geven aan de Stuurgroep

- ✓ Draagvlak van alle direct betrokken is van groot belang. Daarbij is het zaak om alle belangen van vooral zowel de landbouw als toerisme en recreatie goed mee te nemen. Om die reden ~~zou het niet verkeerd~~is het aan te bevelen om vanwege ~~zijn gezien~~ de gevoeligheden die bij~~vanuit~~ de landbouw spelen nog verder te verkennen, gericht op het creëren van goede oplossingen van ten behoeve van een~~alle~~ bij benadering twintigtal direct betrokken boeren.

- ✓ De besluitvormingsprocedure in Friesland is anders dan in Drenthe. Het is aan te bevelen~~,~~ ~~goed~~ dat de stuurgroep/projectgroep en de voorbereidende kerngroep SER hier voldoende aandacht voor heeft

CONCEPT

Memo POHO Plattelandsontwikkeling	
Gedeputeerde	Jumelet
Afschrift	
Datum	25-4-2017
Poho datum	25-4-2017
Opsteller	5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, Mary Volkers
Onderwerp	SER, stand van zaken proces
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Afwachten totdat de stuurgroep de SER inclusief het bijbehorende Plan van aanpak aanbiedt aan GS

Inleiding
De Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek heeft in haar vergadering van 20 april jl. de concept-Soorten Effect Rapportage, Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold besproken. In deze memo wordt de voorgeschiedenis, de bestuurlijke verantwoordelijkheden en de stand van zaken met betrekking tot het proces rondom de SER geschetst.

Rollen en verantwoordelijkheden

Ministerie EZ
Formeel heeft EZ nog de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Op dit moment wordt gewerkt aan een beleidsregel. Zodra deze er is zal de bevoegdheid overgaan naar de provincies. De voorzichtige inschatting is dat dit een jaar tot meerdere jaren gaat duren.
Gezien bovenstaande ontwikkeling is de verwachting dat EZ een advies van een provincie een-op-een zal overnemen. Wel zal voor de herintroductie van het edelhert in een natuurgebied dat zowel in Drenthe als in Friesland ligt, een advies van beide provincies nodig zijn.

Provincie Drenthe
Vertrekpunt voor het beleid is de door PS vastgestelde Natuurvisie (2014). Daarin staat voor een nieuwe soort dat, als een soort in een Drents biotoop thuishoort, deze in principe altijd welkom is. Wel is er een SER nodig als dergelijke soorten schade en/of overlast kunnen veroorzaken. Een SER lijkt sterk op een maatschappelijke kosten-en-batenanalyse en een milieu-effect rapport.

In 2014 heeft PS met het vaststellen van het Flora- en faunabeleidsplan reeds besloten dat herintroductie van het edelhert in Drenthe mogelijk is mits er een SER komt. GS besluit op basis van een SER of introductie wordt toegestaan. GS zullen het Faunafonds en of de CLG in voorkomende gevallen om advies vragen. GS houdt PS telkens goed op de hoogte van proces en inhoud van de SER.

Provincie Friesland

Friesland heeft nog een oud Flora en Faunabeleidsplan. Gewerkt wordt aan een nieuw plan. Op dit moment geldt in Friesland net als in Drenthe een nulstand voor Edelherten, maar worden damherten gedoogd in enkele vrijlevende populaties waarvan dieren af en toe Drenthe bereiken. Anders dan in Drenthe zal in Friesland mogelijk PS bevoegd gezag zijn. In Friesland is op dit moment geen actief beleid om de nulstand op te heffen. Dit kan tevens gevoelig liggen vanwege de landbouw belangen (lees LTO). Een besluit door de stuurgroep over een plan van aanpak als vervolg op de SER zal kunnen helpen.

Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek
De stuurgroep is initiatiefnemer voor de SER. basis hiervoor is een faunaverkenning die in opdracht van de stuurgroep is opgesteld en vastgesteld in 2015. Deze verkenning vloeide voort uit het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese Wold die door de Stuurgroep is opgesteld en waarin expliciet wordt uitgesproken dat men de weg vrij wil maken voor vrijlevende grote grazers zoals edelherten. Het BIP – inclusief het streven om vrijlevende grote grazers in te zetten – is door GS in 2014 vastgesteld.
Op 10 september 2015 is in de CLG de startnotitie in de vorm van een geannoteerde inhoudsopgave besproken. Daarbij is tevens afgesproken dat de concept-SER eerst weer in de CLG wordt besproken. N.a.v. van het advies van de CLG kan de SER eventueel nog een keer worden aangepast en wordt vervolgens met advies van CLG aan GS voorgelegd.

Vervolgstappen
De stuurgroep heeft in haar vergadering van 20 april ingestemd met de SER, maar nog niet met een Plan van aanpak. Deze was op dat moment nog niet in volle omvang gereed. Formeel gezien is een SER voldoende om aan GS aan te bieden. Desalniettemin is de stuurgroep van mening dat de SER en het Plan van aanpak onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden en dat deze dus gezamenlijk voor besluitvorming bij GS moeten worden voorgedragen. De SER is inmiddels openbaar gemaakt op de website van de stuurgroep. De stuurgroep is van mening dat de SER nu ter informatie naar CLG kan.

Vervolgstappen na nu conform het Flora- en faunabeleidsplan:

1. De stuurgroep biedt het resultaat van de SER aan GS aan (zodra er ook een definitief Plan van aanpak ligt).

2. GS:
    a. verzoekt de CLG om de SER en het Plan van aanpak te beoordelen, en desgewenst ook het Faunafonds.
    b. kan desgewenst een inhoudelijke beoordeling vragen door externe deskundigen
    c. laat zich door de CLG adviseren over de vraag of het resultaat van de SER openbaar ter inzage gelegd zou moeten worden. GS besluit hierover
    d. informeert gelijktijdig PS.

3. Op basis van de adviezen van de CLG (en in voorkomende gevallen het Faunafonds) en vanwege reacties na mogelijke een ter inzagelegging, neemt GS het besluit of de SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan herintroductie. Dit GS besluit is ontvankelijk voor beroep door belanghebbenden.

Aanbevelingen om mee te geven aan de Stuurgroep
- ✓ Draagvlak van alle direct betrokken is van groot belang. Daarbij is het zaak om alle belangen van vooral zowel de landbouw als toerisme en recreatie goed mee te nemen. Om die reden is het aan te bevelen om vanwege de gevoeligheden die bij de landbouw spelen nog verder

te verkennen, gericht op het creëren van goede oplossingen van ten behoeve van een bij benadering twintigtal direct betrokken boeren.

- ✓ De besluitvormingsprocedure in Friesland is anders dan in Drenthe. Het is aan te bevelen dat de stuurgroep/projectgroep en de voorbereidende kerngroep SER hier voldoende aandacht voor heeft

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 5/3/2017 11:20:39 AM
Subject: RE: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk morgen
Received: Wed 5/3/2017 11:20:41 AM

Prima, op de memo van gisteren heb ik verder geen aanvullingen. 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 3 mei 2017 12:50
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk morgen

Beste mensen,
Na net kort overleg met 5.1.2e stel ik voor om bij de aanbevelingen een toevoeging te doen in de vorm van een toelichting op een van de aanbevelingen. Gedachten hierachter: besluitvorming in Friesland is bepalend of er überhaupt de bestuurlijke intentie is of Edelherten gewenst zijn. Gezien de huidige bestuurlijke klimaat in Friesland is dit ook nog niet zo zeker. Voordat we met zijn allen veel energie en ook verwachtingen scheppen is het goed om hier (eerst) duidelijkheid over te krijgen.

Aanbevelingen om mee te geven aan de Stuurgroep (uitbreiding van vorige memo POHO dd 1 mei)

1. De besluitvormingsprocedure in Friesland is anders dan in Drenthe. Het is aan te bevelen dat de stuurgroep/projectgroep en de voorbereidende kerngroep SER hier voldoende aandacht voor heeft

2. Draagvlak van alle direct betrokken is van groot belang. Daarbij is het zaak om alle belangen waaronder de landbouw als toerisme en recreatie goed mee te nemen. Om die reden is het aan te bevelen om vanwege de gevoeligheden die bij de landbouw spelen deze nog verder te verkennen. Gericht op vertrouwen en het wegnemen van wantrouwen.

3. Om uiteindelijk de SER goed te kunnen beoordelen is het van belang dat inzichtelijk wordt gemaakt dat het proces op zichzelf voldoende zorgvuldig is doorlopen. Om deze reden is het aan te bevelen dat de Stuurgroep de SER aanvult met een uiteenzetting van het gevoerde participatieproces met alle partijen en belanghebbenden in de verschillende fases in het proces.

Ad1 Met het vaststellen van het flora- en faunabeleidsplan in 2014 heeft PS Drenthe reeds besloten dat herintroductie van het edelhert in Drenthe mogelijk is mits er een SER komt. Anders dan in Drenthe zal in Friesland mogelijk PS bevoegd gezag zijn. Mocht dit laatste inderdaad zo zijn en mocht uiteindelijk GS Drenthe besluiten op basis van de SER dat herintroductie van de edelhert wordt toegestaan dan zal ook toestemming van PS en GS Friesland nodig zijn aangezien het natuurgebied in beide provincies ligt. Om deze reden is het aan te bevelen dat helderheid komt of ook PS Friesland net als PS Drenthe in principe akkoord is met herintroductie van de Edelhert.

Groeten,
5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 2 mei 2017 16:30
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk morgen

Beste mensen,
Hierbij de wekelijke ☺ poho-memo SER.
@5.1.2e, 5.1.2e, 5.1.2e, Foppe: ik twijfel nog of we de aanbevelingen zo nadrukkelijk mee willen laten geven. Vanuit provincie moeten we in ieder geval zorgen dat we niet gaan sturen.
Groeten,
5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 26 april 2017 12:09
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag

Goede opmerkingen en aanvullingen, ik kom tot het volgende:
Punten 1 en 2 hoeven nu niet voor het POHO te worden uitgewerkt, wel zinvol om als aanbeveling (richting stuurgroep) in de memo op te nemen: als je de beide punten samen neemt gaat het over een goed beeld geven hoe besluitvormingsproces tot stand is gekomen met welke partijen (waarbij ik wil voorstellen om 'gevoerde proces met LTO' te verbreden met alle partijen).
Punt 3 zal ik verwerken zonder expliciet 100% te noemen
Dank voor jullie reacties!
Groeten,
5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 26 april 2017 10:00
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag

Goede opmerkingen van 5.1.2e en 5.1.2e. Vooral die logische volgorde met stappen en de positie van LTO daarin is verhelderend, alhoewel lastig bij een POHO-stuk te voegen. Wel extra informatie voor Henk.

5.1.2e, wie was ook al weer die LTO-bestuurder in die tijd?

Groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592- 5.1.2e
5.1.2e @drenthe.nl

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 26 april 2017 9:55
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Re: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag

punt 2 van 5.1.2e is een goed punt bij het aanbieden van de SER maar volgens mij kun je daar in deze poho notitie niks mee. Externe partijen als de stuurgroep voegen geen bijlages toe bij poho notities.
Overigens voor jullie info Bip is nog opgesteld door Overlegorgaan DFW. Daar zat wel een boer in (en lto lid) maar niet als lto vertegenwoordiger. Opdracht tot opstellen SER is gegeven door stuurgroep met daarin lto-bestuurder. Toen hebben ze geen tegengas gegeven.
Met vriendelijke groet

5.1.2e 5.1.2e
Tel 0592 5.1.2e
Verzonden vanaf mijn telefoon

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
Datum: 26-04-17 09:45 (GMT+01:00)
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>, Foppe Jan Voogd <5.1.2e @drenthe.nl>, Mary Volkers Bredewold <5.1.2e @drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag

1) Overweeg om een bijlage toe te voegen met daarin uitgeschreven wie in de verschillende gremia precies zitting hebben en wat de formele taak rol daarvan is. Dus CLG, Stuurgroep enz. Dat maakt inzichtelijk welke groepen/organisaties vanuit welke rol betrokken zijn geweest.
2) De discussie spitst zich toe op weerstand vanuit de landbouw. Ik heb begrepen dat er met de landbouwers uit het gebied wel overleg is gevoerd. In de SER is dat proces niet te zien voor een buitenstaander waardoor het resultaat kan overkomen als een stuk waarin onvoldoende participatie vanuit de landbouw zelf mogelijk was. Ik adviseer de stuurgroep om het gevoerde proces met de LTO (op de verschillende lagen en gremia) en met de betrokken landbouwers uit het gebied zelf overzichtelijk in een notitie toe te voegen, inclusief de resultaten van al die stappen. Dus bijvoorbeeld : was LTO betrokken bij het BIB? Zo ja, hoe, en wat vonden ze er van? Was LTO betrokken bij CLG advies? Zo ja, hoe, en wat vonden ze er van? Enz.
   Dan kan de politiek ook beoordelen of het proces op zichzelf voldoende zorgvuldig is geweest.
3) Erken dat je geen 100% draagvlak zult halen. Als ergens een nieuwe autoweg is bedacht en daarvoor een MER wordt opgesteld zal er ook meestal geen 100% instemming zijn met het gekozen tracé. De voorliggende vraag is of een MER (of in dit geval de SER) alle relevante aspecten op een zorgvuldige en volledige wijze in beeld heeft gebracht om te voorkomen

dat er achteraf onvoorziene schade ontstaat. PS heeft al besloten dat edelherten in Drenthe kunnen komen en het is aan GS om op basis van de SER te beoordelen of dit ecologisch, juridisch, maatschappelijk en financieel ook uitvoerbaar is. GS hoeft *geen* besluit te nemen over de vraag of we (principieel) wel of geen edelherten willen.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 25 april 2017 17:08
Aan: Foppe Jan Voogd; Mary Volkers Bredewold; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e; 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: INTERN: concept memo POHO verzoek om reactie uiterlijk woensdag

Beste mensen,
Hierbij een memo voor maandag as. LET OP: NIET EXTERN NAAR ONZE PARTNERS VERSTUREN
Graag uiterlijk morgen (woensdag) jullie aanvullingen/opmerkingen, voor 13:00 uur.
Ik ben nog niet tevreden over het advies en de aanbevelingen, dus aanvullingen welkom!
Groeten,
5.1.2e .

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 5/3/2017 12:13:41 PM
Subject: FW: Pilot edelherten
Received: Wed 5/3/2017 12:13:42 PM

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 3 mei 2017 12:54
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Pilot edelherten

In Brabant zijn zonder SER op een vlotte manier herten uitgezet. Goed om et volgen de komende jaren voordat er in Drenthe een beslissing wordt genomen.
http://www.hetedelhert.nl/van-onze-redactie/3864-dertien-edelherten-bij-brabants-landschap
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
provincie Drenthe
Vergunningverlener Wet natuurbescherming
5.1.2e
Bezoekadres: Westerbrink 1 te Assen
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
Telefoon: 0592- 5.1.2e / 5.1.2e
Kijk voor meer informatie over de Implementatie van de Wet natuurbescherming binnen de provincie Drenthe op
www.provincie.drenthe.nl/natuurbescherming

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 5/10/2017 9:03:19 AM
Subject: FW: Concept-verslag stuurgroep Regionaal landschap
Received: Wed 5/10/2017 9:03:20 AM
concept Verslag Stuurgroep Regionaal Landschap 20 april 2017.docx

Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
tel 0592 5.1.2e (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

---

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 10 mei 2017 10:11
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Erwin van Liempd; 5.1.2e 5.1.2e (secretaresse); 5.1.2e 5.1.2e (secretaresse Hans Welle); Hans Peereboom (secretaresse 5.1.2e 5.1.2e); Hans Welle; Henk Jumelet; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e; Jan ten Kate; Johannes Kramer (secretaresse 5.1.2e 5.1.2e); 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; Secretaresse (Jan ten Kate); Secretaresse Gert-Jan Bent; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Concept-verslag stuurgroep Regionaal landschap
Geachte stuurgroep leden,
Bijgevoegd het concept-verslag. Het was een lastige vergadering om er een verslag van te maken. Wilt u daarom kritisch meelezen of we de intentie van uw inbreng goed verwoord hebben?
Houdt u er ook rekening mee dat verslagen van de Stuurgroep voor de volgende vergadering openbaar worden.
Wilt u daarom wijzigingen/opmerkingen voor 25 mei aan ons doorgeven.
Alvast dank.
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e | *Projectondersteuner*
provincie Drenthe
☎: +31 (0) 592 5.1.2e | ✉: 5.1.2e@drenthe.nl
Werkdagen: maandag tot donderdag

Verslag Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek
Donderdag 20 april 2017, Bonte Wever Assen

Aanwezig: 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e (Provincie Drenthe), 5.1.2e 5.1.2e (Staatsbosbeheer), Homme Geertsma (Gemeente Westerveld), 5.1.2e 5.1.2e (Natuurmonumenten), 5.1.2e 5.1.2e (Maatschappij van Weldadigheid), 5.1.2e (LTO Noord), 5.1.2e 5.1.2e (Recreatieschap), 5.1.2e 5.1.2e (Recron - Reeënwissel), Gert-Jan Bent (Gemeente Midden-Drenthe), Henk Jumelet (Provincie Drenthe), Johannes Kramer (Provincie Friesland)- alleen agendapunt 4, Hans Peereboom (Waterschap DOD), Erwin van Liempd (Het Drentse Landschap), 5.1.2e 5.1.2e (Provincie Drenthe, verslag), 5.1.2e 5.1.2e (Staatsbosbeheer- projectleider SER)

Afwezig: Hans Welle (Gemeente Ooststellingwerf), Jan ten Kate (de Wolden), 5.1.2e 5.1.2e (Natuurmonumenten)

1. Opening en welkom
5.1.2e (voorzitter) opent de vergadering en heet iedereen welkom.

2. Vaststellen agenda
De agenda is ongewijzigd vastgesteld.

3. Verslagen van de stuurgroep van 17 november 2016 en 2 februari 2017
De verslagen zijn vastgesteld.

4. Soorten effect rapportage edelherten Drents-Friese Wold
De Soorten effect rapportage wordt, met de wijzigingen zoals op 2 februari voorgesteld, vastgesteld.

Op 2 februari hebben wij discussie gehad over het verdere traject. De afspraak die wij toen hebben gemaakt is dat we gaan kijken hoe wij introductie edelherten kunnen realiseren met preventieve maatregelen, beheersmaatregelen en compensatie; kortom een pakket van maatregelen om de introductie te kunnen begeleiden, beheersen en op lange duur zodanig te kunnen beheersen dat schade aan de landbouw en bosbouw grotendeels voorkomen wordt. Daartoe zullen aanvullende gesprekken met de landbouw gevoerd worden. Uitgangspunt is dat we er samen uit willen komen. De uitwerking wordt in een plan-van-aanpak opgeschreven. Daarnaast zouden toch de kosten voor volledige omheining worden berekend.
We maken een reactieronde over het concept-plan-van-aanpak.
5.1.2e: Het was een goede bijeenkomst op de Veluwe, waarbij toch wel de gevoeligheden naar voren zijn gekomen. In het voortraject hebben we gesproken met lokale afdelingen en dat hebben wij na 2 februari voortgezet. We hebben 14 maart een bijeenkomst gehouden waarbij de voorzitter 5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e aanwezig waren. Het was een goede inhoudelijke bijeenkomst waar we met goed gevoel naar kunnen terugkijken. Maar waarbij de emotie ook goed voelbaar was en waarbij de emotie is gebleven. Met de boeren is met name gekeken naar het alternatief, gedeeltelijke omheining en alleen op de ecologische verbindingszones open laten en daar monitoring op zetten. Dat voorstel heeft geen vertrouwen kunnen krijgen van de agrariërs. LTO heeft een ledendichtheid ongeveer 2/3. Om ook te weten hoe niet-LTO-leden erover denken, heeft LTO hen ook geconsulteerd met de vraag 'wat is jullie mening, hoe kijken jullie er tegenaan?'. Daarbij is alleen meer versterking gekomen van de mening binnen LTO. Ook niet-leden rond het DFW zijn niet voor herten zonder volledig hek. LTO zal dus géén medewerking gaan verlenen aan uitwerken plan-van-aanpak met slechts een gedeeltelijke omheining.
LTO kan de stuurgroep niet verbieden met afzonderlijke boeren te gaan praten. Anderzijds landeigenaren hebben ook weer aanliggende buren die het zelfde probleem zullen ervaren. Het is wel zoeken naar de juiste woorden en keihard nee klinkt heel bruut maar als je het zo wilt neerzetten komt het wel op een nee neer.
5.1.2e: Had daar bewust niet naar willen vragen maar we moeten wel helder zijn naar elkaar.
5.1.2e 5.1.2e: De SER hebben we vastgesteld en 2 februari is besproken dat alle openstaande vragen in een Plan-van-aanpak uitgewerkt moeten worden. Voor de LTO is het plan-van-aanpak nu ook geen optie. Betekent dit dat we nu stoppen of moeten wij dan toch verder? Wij willen graag verkennen of er nog een middenweg is. Tijd moet niet een bepalende factor zijn en ook niet tijdens deze vergadering want volgens mij is dat een secundair belang. Primair staat voor ons voorop dat we de juiste

belangenafweging maken met een doel! Het woord omgeving is nu vaak gevallen, maar omgeving is breder dan alleen landbouw of natuur. Het doel is dat er ook een beleving moet plaatsvinden in het nationaal park. Dat moet een duurzame beleving zijn, het moet een natuurbeleving zijn, het moet een beleving zijn voor de toerist maar ook voor de eigen inwoners. Het moet ook uitnodigen tot nieuwe activiteiten. B&W van Westerveld heeft belang bij groot wild als dat toeristen brengt die geld in het gebied uitgeven. Dat heeft ook te maken met de leefbaarheid. Wij hebben er belang bij dat die introductie plaatsvindt maar de vraag is daarbij hoe? Is het vertrekpunt met introductie groot wild met een vrije uitloop? Wordt dit dan ook het breekpunt als we het daar niet over eens zullen worden? Het beeld bij boeren is dat het schade oplevert. Bij burgers is de verkeersveiligheid een vrees. Ik denk dat wij op dit moment die maatschappelijke discussie niet kunnen ombuigen en ook niet bij de boeren. Je hebt ook overheden met verschillende belangen. We zitten hier blijkbaar ook nog met verschillend mandaat. Kan de stuurgroep een besluit nemen dat niet past binnen de doelen van een gemeente? We hebben met dit voorstel teveel goud in handen zowel voor natuur als belevingswaarde om nu zo weg te gooien! Kunnen wij deze discussie beschouwen als vertrekpunt en niet als eindpunt?

5.1.2e 5.1.2e: Vanuit de recreatiesector voelen wij wel mee met de problemen van de boeren. We moeten voorkomen dat herten op de akkers komen. Maar de recreatiesector is voor! De SER laat zien wat het ons oplevert. Ik hoor het woord democratie vallen. De SER laat zien dat omwonenden, natuurorganisatie en recreatieondernemers voor zijn. Het is ontzettend dat jammer dat LTO er niet in mee kan gaan, maar volgens mij heeft het LTO geen vetorecht. Dat wil niet zeggen dat we de agrarische sector moeten loslaten; we moeten naar oplossingen zoeken. Ik vind het jammer dat het een vertrouwensverlies zal zijn na al deze jaren en intensieve besprekingen.

5.1.2e 5.1.2e: Geeft aan de emotie te snappen van 5.1.2e. Het was unaniem, unaniem zegt de landbouw van dit komt niet goed!

5.1.2e 5.1.2e: Omwonende willen het wel en recreatieondernemers willen het ook. Ik vraag me nu dus af of de agrariërs vetorecht hebben?

5.1.2e 5.1.2e: Het gaat ook om mijn mandaat vanuit gemeente Midden-Drenthe. Edelherten voegen wat toe aan beleving voor R&T en inwoners. Midden-Drenthe is ook voor de komst van herten. Maar in Midden-Drenthe ook agrariërs tegen de randen van het gebied aan. We hebben te maken met een bestaande situatie. Het is zeer wenselijk dat er een oplossing komt zodanig dat er geen schade op wordt gelopen. Onze voorkeur is dat je draagvlak houdt in je gemeenschap. Volledig hek heeft daarom de voorkeur.

5.1.2e 5.1.2e: Wat wordt er bedoeld met omheind gebied? Je kunt namelijk op twee manieren uitleggen

5.1.2e 5.1.2e: Zodanig dat de populatie (edelhert) niet in de buurt komt waar agrariërs/andere bedrijven zitten die daar nadeel van kunnen ondervinden.

5.1.2e 5.1.2e: Geeft aan geen gebruik te maken van deze ronde, hij blijft bij de opmerkingen zoals op 2 februari gemaakt.

5.1.2e 5.1.2e: Hij spreekt namens Bert het Hert. Bert het Hert wil graag verhuizen naar Drenthe. Bert geeft met het verhaal aan een voorstander te zijn dat de edelherten komen, zonder ze op te sluiten.

5.1.2e 5.1.2e: Als provincies trekken wij gezamenlijk op. Heeft een aantal dingen tijdens de vergadering gehoord en respecteert de mening van het LTO, de ondernemers en gemeente want er ligt hier een probleem op tafel. We moeten hier nog goed met elkaar doorpraten, hoe gaan we hier uit komen. Ik weet hoe diep het ingrijpt bij de boeren. Anderzijds, het zou toch moeten kunnen? Ik vind het een gezamenlijke opgave, waar we alle creativiteit voor nodig hebben. Ben je bereid om te zoeken naar een oplossing met elkaar? Ik vind het lastig om nu ja of nee te zeggen.

5.1.2e Hoopt dat democratie zegeviert en we samen verder komen. Snapt de angst ook al is de verwachting dat de herten komende 10 jaar in het bos blijven. We moeten wel zorgen dat als er schade is, die eerlijk vergoed wordt en daar moeten we ook samen voor staan.

5.1.2e 5.1.2e: Waar nog steeds alleen landbouw wordt genoemd wil hij ook dat bosbouw wordt meegenomen als risico. We hebben een belang en bij ons de maatschappij gaat het over productiebos. Edelherten vinden maisgewassen lekker en ook jonge bosgewassen. We zijn niet tegen de edelherten maar we willen ook zien dat als er zich schade voordoet dat het vergoed wordt (of vergoeding voor kosten van preventieve maatregelen).

5.1.2e 5.1.2e: Geeft aan beheerder te zijn van zo'n 5000 hectare bos. Daarnaast is Natuurmonumenten ook lid van LTO! Inkomsten uit natuur en landbouw zijn voor ons ook belangrijk. In 2014 is het Drentse Flora- en faunabeleid opnieuw vastgesteld. Er is ruimte voor (edel)herten, onder de voorwaarde dat er een SER wordt opgemaakt, met daarin alle positieve en negatieve consequenties. Kerngroep is er goed in geslaagd om alles te benoemen. Voor natuurmonumenten is het overduidelijk dat de edelherten hier thuis horen. Grote meerderheid van de achterban wil meer wild in Nederland. Het grootste deel begrijpt dat de schade voorkomen moet worden en dat daarvoor ook afschot nodig is. Eerste deel SER is

vastgesteld we moeten gewoon verder, kijken waar de echte risico's zitten. Het introduceren in een volledige afgeschermde ruimte is geen optie voor natuurmonumenten. Rasters zijn ondingen voor dieren en ook voor mensen. Willen we totaal afzien van rasters? Nee, je kunt met rasters op strategische plekken schade voorkomen. Ook bij een volledig raster zijn er slimme jongens die eruit springen. Een volledig raster kost gewoon heel veel geld (plaatsing en onderhoud). Kwaliteiten van Drenthe zijn de natuur en de natuurlijke omgeving. Daar komen de toeristen voor. Daarmee concurreren we met Gelderland. Gelderland voegt overal het icoon van herten toe. Als je de topkwaliteit van Drenthe wilt gebruiken, wordt dat versterkt door het edelhert. Wij denken dat Drenthe de edelherten verdient. Dat vergt wel bestuurlijke moed. Wij als natuurmonumenten zijn bereid om hierin mee te werken.
5.1.2e 5.1.2e: Er is al veel gezegd, hoe er naar gekeken wordt. We hebben er 4 jaar overgesproken en dit was het dan vanavond? Dat kan niet waar zijn. Hoe krijgen wij de LTO weer volledig aan boord? We hebben in Zuidwest een impuls nodig. Misschien moet je niet het hele gebied in de hekken zetten zoals 5.1.2e 5.1.2e heeft geformuleerd. We moeten de negatieve gevolgen zoveel mogelijk minimaliseren. We moeten hierover met het LTO uitkomen. Dat vergt ook moed van het LTO bestuur richting leden. Ik zou het zonde vinden om nu te zeggen we stoppen ermee. Laten we tijd nemen om er met elkaar uit te komen!
5.1.2e 5.1.2e: Er wordt gepoogd ruimte te zoeken of in tijd of oplossingsgericht. Is er dan niet een mogelijkheid? Geeft aan de openheid te waarderen die geponeerd wordt tijdens het bestuurlijk overleg. Na vaststelling van het Flora en faunabeleid zijn er wel verkiezingen geweest. Geeft aan het ook niet te kunnen inschatten hoe er nu in de staten van Drenthe naar wordt gekeken. We moeten wel met een helder en eenduidig advies komen, anders herhaalt deze discussie zich in andere adviesorganen (CLG) en GS/PS.
5.1.2e 5.1.2e: Leest brief/mail voor van Jan ten Kate (de Wolden). De Wolden sluit zich aan bij de opmerkingen van Midden-Drenthe over verschillende belangen.
5.1.2e 5.1.2e: Als ik nu probeer waar te nemen op de argumentatie wat nu op tafel ligt. Kunnen wij hier op één lijn komen? Oproep van gezamenlijkheid, laten wij er voor zorgen dat wij hier samen uitkomen. Het tweede wat ik denk gehoord te hebben is het belang het mooie en het interessante van edelherten naar Drenthe. Wat ik opnieuw terug hoor, de zorg voor de schade zoals die tot nu toe meest pregnant door de landbouw en ook door maatschappij van weldadigheid is aangegeven. Als die schade er is moeten wij er mee kunnen omgaan en een oplossing kunnen vinden. Gemeenschappelijke noemer is dat wij die schade moeten beperken. Wij vinden het zo belangrijk dat wij elkaar niet klem moeten zetten we moeten ons de ruimte gunnen. Een oplossing moet worden gevonden. Conclusie: als ik nu zeg laten wij de tijd te gebruiken om het plan-van-aanpak uit te werken. In een zorgvuldig proces, waar zitten de bezwaren tegen het realiseren daarvan?
5.1.2e 5.1.2e: LTO wil de deur niet dichtgooien. Wij zijn ons ook als sector bewust van de maatschappelijk rol. Durft met stelligheid te zeggen de boeren natuur liefhebbers zijn een groot ding wat meespeelt dat is de factor vertrouwen. De weerstand is het grootst waar het gaat om de vergoeding van schade. Met name de factor vertrouwen, wat spreken wij nu af? Wat voor garantie kan daar worden in af gegeven? Daar zit nog een stukje opening in. Wat kunnen wij doen om de schade te beperken/vergoeden. Hoe kunnen wij hier afspraken over maken? En is dat voor de lange termijn zodanig dat we er samen vertrouwen in hebben dat we over en weer die afspraken na kunnen komen.

Er volgt een lange discussie over vertrouwen en wat nodig is om dat te herstellen.

5.1.2e 5.1.2e: We hebben te maken met twee kanten van dezelfde medaille. Enerzijds is er weinig vertrouwen bij de LTO en agrarische sector dat er een goede regeling mogelijk is en daarom wil LTO niet verder meewerken aan een Plan-van-aanpak en anderzijds moet die goede regeling nog verder worden uitgewerkt door het plan-van-aanpak. Op dit moment staan de leden van de Stuurgroep verschillend in de vraag of, en zo ja de wijze waarop, we verder kunnen met het Plan-van-aanpak.
5.1.2e 5.1.2e neemt op zich om in een bestuurlijke consultatieronde eerst uit te zoeken hoeveel ruimte er is om dichter bij elkaar te komen. Ik heb het voorstel te concluderen deze uitvoerige gedachtewisseling te stoppen. Dat wij geen besluit nemen dat wij opnieuw gesprekken zullen aangaan. Wordt vervolgd.....

Tot slot wordt afgesproken dat we geen persbericht uit zullen laten gaan en dat niemand hierover zal communiceren. Mochten er persvragen komen, dan verwijzen we naar de voorzitter.

5. Startnotitie revisie omgevingsvisie Drenthe
5.1.2e 5.1.2e: Dit is geagendeerd omdat het ons goed lijkt dat wij met elkaar alert zijn hoe dat proces loopt en zien of er punten aan de orde komen die vanuit de verantwoordelijkheid van onze stuurgroep in onze opdracht aandacht verdienen.

5.1.2e 5.1.2e: In de landelijke discussies van de Nationale Parken nieuwe stijl komt naar voren dat de provincies een rol krijgen in de aanwijzing/wijziging van de nationale parken, en dat het wel belangrijk is dat het omgevingsbeleid van provincies (en gemeenten) daar dan voldoende handvatten voor biedt om een gebied of meerdere gebieden aan te dragen als Nationale Parken. Het is dan ook belangrijk dat wij vanuit dat perspectief met elkaar ervoor zorgen dat de kwaliteit in deze regio in ieder geval past bij Nationale Parken.
5.1.2e 5.1.2e: Juist de ontwikkelagenda lijkt mij het vertrekpunt. Zou het niet goed zijn dat wij als stuurgroep een geluid laten horen. Wanneer en hoe doen wij dat?
5.1.2e 5.1.2e: De omgevingsvisie is bindend voor de Provincie. Dus de reikwijdte is in die zin dat gene wat Provinciaal belang is.
5.1.2e 5.1.2e: Er zijn randvoorwaarden waar je aan moet voldoen. Wat je bijvoorbeeld in de Stuurgroep bespreekt moet matchen met wat je in de omgevingsvisie hebt afgesproken.
5.1.2e 5.1.2e: Het betekent in ieder geval dat we alert zijn, en ambtelijk zal gekeken worden of we op grond van de ontwikkelagenda en de landelijke discussie samen actie zinvol vinden. Dit komt de volgende vergadering terug als bespreekpunt.

6. Werkplan Regionaal Landschap 2017
5.1.2e 5.1.2e: De achtergrond daarvan is dat wij de ontwikkelagenda hebben met heel veel punten. Met het werkplan proberen we iets meer te prioriteren. Dat geeft ook meer basis voor het secretariaat en van anderen in de richting van beschikbare tijd. Werkplan wordt vastgesteld.

7. Startnotitie visie Bezoekersonthaal
5.1.2e 5.1.2e: Wij willen iets met ontwikkelen van poorten. Dus vanuit daar een klein stukje kader, is dit wat we dan vragen in die eerste verkenning?
5.1.2e 5.1.2e: De hoofdlijn zijn de beelden en de verhaallijnen.
5.1.2e 5.1.2e: Het moet niet iets algemeen zijn. Zoek ook de initiatieven op die er al zijn.
5.1.2e 5.1.2e: Het gaat er niet om een nieuw model te maken waar alles zich in moet wringen. Het gaat vooral om de zaken die goed zijn te inventariseren en te behouden en daarnaast innovatie. Probeer te stroomlijnen en formuleer daarbij kwaliteitscriteria waar dat wenselijk is.
5.1.2e 5.1.2e: Het gaat in de eerste instantie om de inventarisatie, van wat hebben we nu allemaal? En dan het verhaal met welke boodschap wordt het verteld. Op zoek ook naar nieuwe initiatieven, 5.1.2e heeft ook al een paar keer gezegd 'ik wil nu wel poort worden'. Kijk daar eens naar, wat ondernemers zelf doen en hoe zou dat passen binnen een totaal plaatje. Verhalen zijn tegenwoordig in, we hebben in ons Bidbook ook al een duidelijk verhaal van wat we met de regio willen vertellen en wat eventueel de mogelijkheden zijn. Hebben wij poorten die dat verhaal willen en kunnen vertellen? Die vragen hoe zou je dat kunnen versterken zodat datgene wat wij met elkaar uit willen dragen ook zichtbaar is in het gebied. Cultuur, natuurgeschiedenis, historie, landschap. Als het er nog niet is, hoe gaan we die slag maken dat het wel zichtbaar wordt? Wie wil daar tijd en energie in stoppen?
5.1.2e 5.1.2e: Laten we ook bedenken, dat we niet geheel op ons zelf staan. We hebben ook te maken met de ontwikkeling van Frederiksoord waar het een en ander zal gaan gebeuren. Op het gebied van informatievoorziening zijn we ook vrij druk. Hoe kunnen we een digitale VVV ontwikkelen? Er vindt heel veel reuring plaats op dit moment.
5.1.2e 5.1.2e: Wat wil je nou precies? Gaat het om de poorten, gaat het om de boodschappen van de poorten? Gaat het om de herkenbaarheid van de poorten. Schrijf het van te voren op, maak het duidelijk.
5.1.2e 5.1.2e: Geef 5.1.2e de ruimte tot juni om te zoeken waar wij het over hebben. Ik kan wel opschrijven wat mijn beeld is maar ik denk dat het ook goed om hem met ondernemers, recreatieschappen in het veld te laten praten met de vraag 'wat is jullie beeld nou?'.
5.1.2e 5.1.2e: Het onderwerp is vaker naar voren gekomen en niet afgetikt. Het een prima inventarisatie. Maar als wij dan ook iets beslissen dan moeten wij ook weten wat er op tafel komt.

8.Aangepaste regeling Nationale Parken
5.1.2e 5.1.2e: De Provincie financiert het belangrijkste deel van onze inkomsten zodat wij werk kunnen uitvoeren. Daar ligt een uitvoeringsregeling onder die wordt nu herzien. Er zijn wettelijke wijzigingen doorgevoerd, en het concept is meegestuurd daar kunnen wij niks aan veranderen. Waar een open eindje in zit, is dat er van ons verwacht wordt dat we op enig moment een afweging maken. Er ligt een voorstel, daar kunnen wij alles van vinden. Kunnen wij met dit voorstel transparant omgaan met aanvragen? Het voorstel voor de werkwijze wordt vastgesteld.

9. Ingekomen stukken
Geen op/aanmerkingen.

10. Mededelingen

5.1.2e 5.1.2e: Geeft aan 10.1 is een uitnodiging (save the date), wie daar naar toe wil kan zich aanmelden. Het aanmelden kan bij 5.1.2e.

11. Rondvraag en sluiting

5.1.2e 5.1.2e: Ik vertegenwoordig de Stuurgroep in de projectgroep Holtingerveld. Voor het onderdeel toegangspoort met info centrum is een kleine stuurgroep, bestaande uit de gemeente Westerveld, SBB en provincie. Het lijkt erop dat overeenkomsten gereed zijn en getekend kunnen worden met als resultaat een infocentrum. De stuurgroep wordt verantwoordelijk voor het onderhoud van de inhoud van het infocentrum. Dit past binnen de communicatie opgave van de Stuurgroep, maar heeft wel financiële verplichtingen voor de toekomst. 5.1.2e 5.1.2e zal de overeenkomst namens de Stuurgroep tekenen.

Volgend bestuurlijk overleg vindt plaats op 22 juni 2017, 09.00 tot 11.00 uur (Provinciehuis)

To: [redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted]
Sent: Wed 5/10/2017 12:37:26 PM
Subject: E-mail verzenden: SoortenEffectRapportage Herten DrentsFrieseWold eindconcept 8mrt2017.docx
Received: Wed 5/10/2017 12:37:28 PM
SoortenEffectRapportage Herten DrentsFrieseWold eindconcept 8mrt2017.docx

Uw bericht kan nu met het volgende bijlagen of koppelingen worden verzonden:

SoortenEffectRapportage Herten DrentsFrieseWold eindconcept 8mrt2017.docx

Soorten Effect Rapportage

Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold

Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

Soorten Effect Rapportage (SER)

Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold

Opdrachtgever: Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

Opdrachtnemer: Kernteam SER

5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer, gedelegeerd projectleider
5.1.2e 5.1.2e Natuurmonumenten
5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer
5.1.2e 5.1.2e provincie Drenthe
5.1.2e provincie Fryslân
5.1.2e 5.1.2e adviseur

Samenstelling en redactie
5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer

Foto cover: 5.1.2e

Eindconcept, 8 maart 2017

0026 506041

Inhoudsopgave

Inleiding....5
1. Uitgangspunten voor de Soort Effect Rapportage....6
1.1 Aantallen bij herintroductie c.q. begeleiding....6
1.2 Voorgestelde ontwikkeling van de populatie....6
2. Belang van herintroductie....7
2.1 Sleutelrol van grote grazers in een ecosysteem....7
2.2. Behoud van de soorten voor Nederland....7
2.3. Functioneren van het ecosysteem....9
2.4. Compleetheid van het ecosysteem....10
2.5 Bijdrage aan het natuurbewustzijn....10
2.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling....11
3. Urgentie....12
3.1 Kans op spontane komst....12
3.2. Noodzaak tot ingrijpen....12
4. Ecologische afwegingen....13
4.1 Oorspronkelijkheid van de soorten....13
4.2 Effecten van herintroductie op aanwezige natuurwaarden....13
4.3 Kans op een zelfstandige en duurzame populatie....14
4.4 Herkomst dieren....15
4.5 Analyse uitzetlocatie....16
4.6 Uitzetmethode....17
4.7 Monitoring en onderzoek....17
4.8 Beheer en organisatie....17
4.9 Ecologische knelpunten....18
5 Niet ecologische afwegingen....19
5.1 Maatschappelijke consequenties, peiling bewoners....19
5.1.1 Doelstelling onderzoek....19
5.1.2 Methode en opzet van het onderzoek....19
5.1.3 Samenvatting van de resultaten....20
5.2 Juridische aspecten, introductie en beheer....22
5.2.1. Herintroductie....22
5.2.2. Populatiebeheer....22
5.2.3. Aansprakelijkheid bij schade....23
5.2.4 De Wet dieren....24
5.3 Baten recreatie en toerisme....24
5.4 Schade aan de landbouw....26
5.4.1 Resultaten inschatting schade aan landbouw....26
5.4.2 Review door deskundigen....27
5.4.3 Advies aantalbeheer op basis van een balans tussen belangen....28

5.5 Veterinaire risico's....28
5.6 Overige mogelijke negatieve economische effecten....29
5.6.1 Schade aan bosbouw....29
5.6.2 Schade aan recreatieve en toeristische sector....30
5.6.3 Schade aan/voor particulieren....30
5.7 Verkeersveiligheid....30
5.7.1 Bestaande situatie en risico's....31
5.7.2 Maatregelen om risico's te voorkomen....32
6. Afweging....33
6.1 Toelichting afwegingsmodel....33
6.2 Afwegingsmodel....34
7. Conclusie en advies....41
Bijlagen rapporten deelonderzoeken....42
Bronnen....43

Inleiding

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan voor de provincie Drenthe vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'.

In het Nationaal Park het Drents-Friese Wold is er de concrete wens ruimte te bieden aan grazers die hier van nature thuishoren. Deze wens is beschreven in het door de stuurgroep in 2012 vastgestelde Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold (BIP) dat op 15 oktober 2013 is vastgesteld door het college van GS van de provincie Drenthe. In 2014 is daarom in opdracht van de provincie Drenthe een haalbaarheidsstudie gedaan door ing. G.J. Spek en ir. B. Worm. De uitkomst van het onderzoek *Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold: een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario's* (Spek 2015, vanaf nu Rapport Faunaverkenning) is in beginsel positief over de mogelijkheden. De haalbaarheidsstudie is begeleid door de projectgroep Groot wild Drents-Friese Wold waarin alle stakeholders uit zowel Drenthe als Fryslân vertegenwoordigd waren.

In mei 2015 heeft de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (vanaf nu Stuurgroep) opdracht gegeven aan een kernteam van betrokken organisaties een plan van aanpak te maken om de herintroductie van edelhert en de spontane vestiging van het damhert verder voor te bereiden en mogelijk te maken. Een belangrijk onderdeel daarvan is het opstellen van de voorliggende SER. Het Drents-Friese Wold ligt voor grofweg 2/3 deel in Drenthe en voor 1/3 deel in Fryslân. Dit vraagt om een gebiedsdekkende en dus grensoverschrijdende aanpak. De stuurgroep regionaal landschap Drents-Friese grensstreek die opdracht heeft gegeven voor de SER en het Kernteam die de SER heeft uitgewerkt worden dan ook door beide provincies vertegenwoordigd. De PCLG (Provinciale Commissie Landelijk Gebied) in Fryslân heeft ingestemd met een gelijkwaardige aanpak een proces in Fryslân, omdat het Nationaal Park als één geheel bezien wordt, zoals ook in het BIP gedaan is.

De provincie stelt in bijlage 3 van het Flora- en Fauna Beleidsplan een aantal eisen ten aanzien van een SER. Daarnaast worden in de Beleidslijn herintroducties van dieren (ministerie van LNV, 2008) criteria gegeven voor de noodzakelijke ontheffingen bij de (her)introductie van een bepaalde diersoort. Er is echter geen standaard format voor een SER. De inhoudsopgave van deze SER is daarom gebaseerd op de hierboven genoemde documenten. Deze inhoudsopgave is in september 2015 vastgesteld in de betreffende commissies (CLG en PCLG) van de provincies Drenthe en Fryslân. Het uitgangspunt voor de SER is het rapport *Concretisering herintroductie edelhert en komst damhert in het Drents-Friese Wold* van ing G.J. Spek en ing. C.J. Schoon (Spek 2016, vanaf nu Rapport herintroductie). Hierin worden concrete adviezen gegeven voor de herintroductie en het vervolgbeheer.

1. Uitgangspunten voor de Soort Effect Rapportage

De belangrijkste uitgangspunten en keuzes voor de Soort Effect Rapportage worden weergegeven in de al eerder aangehaalde rapporten ***Faunaverkenning*** en ***Herintroductie***. Op basis van deze uitgangspunten worden in deze SER de te verwachten ecologische en maatschappelijke effecten beschreven bij de herintroductie van het edelhert en de spontane komst damhert.

Uitgangspunten:

1. Er is geen integraal buitenraster om het gebied.
2. De populaties edelhert en damhert in het gebied worden beheerd door middel van aantalsregulatie (afschot).
3. De maximale voorjaarsstand in het gebied is 160 edelherten.
4. Edelherten en damherten verhouden zich tot elkaar als 1:2. Met andere woorden, een edelhert kan worden vervangen door twee damherten.
5. Damherten worden niet actief geïntroduceerd. De verwachting is dat binnen 10 jaar damherten vanuit Friese bronpopulaties het Drents-Friese Wold zullen koloniseren.
6. Er wordt gestart met de herintroductie van 10 edelherten van verschillende geslachten en leeftijden.
7. Er wordt gestart met kleine groepjes (2 tot 3 dieren) in meerdere deelgebieden binnen het DFW.
8. Er zijn drie kernen waar met de herintroductie wordt gestart en waar tijdelijke uitwenrasters worden geplaatst.
9. De herintroductie en uitwenperiode start eind maart.
10. Na opening van de uitwenrasters vindt monitoring plaats naar het terreingebruik.
11. Er is een gefaseerde groei naar roedels van maximaal tien dieren.
12. Er vindt ook in de beginjaren – ook als de maximale stand nog niet is bereikt – aantalsregulatie plaats.
13. Als in een van de deelgebieden de maximale stand wordt bereikt, vindt op dat moment aantalsregulatie plaats waarbij het jaarlijkse afschot gelijk is aan de jaarlijkse aanwas.
14. Inliggende voormalige landbouwgronden (nu natuur) zijn en blijven aantrekkelijke foerageer- en rustgebieden

1.1 Aantallen bij herintroductie c.q. begeleiding

Edelhert
Bij de herintroductie van het edelhert wordt gestart met een kleine groep van maximaal 10 edelhert, verdeeld over drie kleine groepjes in verschillende gebieden.

Damhert
Het damhert wordt niet actief geherintroduceerd. De verwachting is dat dier uit bronpopulaties in Friesland binnen 10 jaar het Drents-Friese Wold zullen koloniseren.

1.2 Voorgestelde ontwikkeling van de populatie

Het uitgangspunt is dat de populaties van edelhert en damhert in het Drents Friese Wold zich niet autonoom kunnen ontwikkelen, zonder onaanvaardbare schade aan belangen van derden te veroorzaken. Er zal dus sprake zijn van een beheerde populatie. Het advies van Spek en Schoon is om niet zo snel mogelijk toe te groeien naar de maximale aantallen, maar begeleid te laten groeien en ook al in de eerste jaren ervaring op te doen met het beheer in de vorm van aantalsregulatie. In de praktijk, dus in overleg met alle betrokken partijen, moet er een keuze worden gemaakt in welke verhouding de populatie van edelhert en damhert mag voorkomen. Er vindt daarbij een jaarlijkse evaluatie plaats aan de hand van de ontwikkelingen in aantallen, in spreiding en in schade en overlast.

2. Belang van herintroductie

2.1 Sleutelrol van grote grazers in een ecosysteem

In een natuurlijk landschap in Noordwest-Europa is het voorkomen van grote grazers in veel ecosystemen vanzelfsprekend. De vigerende theorie is dat aan het begin van het Holoceen (9000 v.c. – heden) Nederland steeds meer bedekt raakte met gesloten loofbossen waarin boomsoorten als linde en eik domineerden. (Londo, 1997; Weeda et al, 2005). Een andere theorie is dat de hogere delen van Nederland er uit zagen als een parkachtig landschap waar hoge dichtheden aan grote grazers open plekken lange tijd in stand hielden (Vera, 2001). In beide reconstructies speelden grote grazers een sleutelrol, al zijn in model van Londo grazers minder structuurbepalend.

Over de natuurlijke en dus oorspronkelijke dichtheden van die grote grazers lopen de meningen uiteen. Londo houdt voor arme gronden een maximale dichtheid van 5 grootvee-eenheden (1 edelhert staat gelijk aan 1 grootvee-eenheid) per 100 hectare aan. Vera gaat bij zijn parklandschap-benadering uit van dichtheden vergelijkbaar als in het huidige New Forest in Engeland met enkele tientallen dieren per 100 hectare.

Open plekken kwamen in vroeger tijden vooral voor in de lagere delen van Drenthe. Met name in de randen en op de overgangen van rivieren, beken en venen naar een meer besloten boslandschap kwamen grote hoefdieren voor zoals edelhert, tarpan, oeros, wild zwijn en eland. In het meer gesloten boslandschap leefde het ree. De historische aanwezigheid van wisent in Drenthe is niet bevestigd door botvondsten.

De grote grazers hebben een sleutelrol in een ecosysteem (Spek, 2014), ze kunnen met hun gedrag het landschap substantieel veranderend. Het gaat daarbij om gedragsfenomenen zoals betreding, bemesting, vraat, lichaamsverzorging en zaken als het verspreiden van uitwerpselen en urine, zaden, (via de mest en vacht) en de ‘levering’ van kadavers (botten, vlees en vacht) voor fauna die (deels) afhankelijk is van dode dieren. En niet in de laatste plaats is de aanwezigheid van grote hoefdieren van belang voor grote predatoren zoals wolf , beer en lynx. Van laatstgenoemde soorten is trouwens niet vastgesteld of het in de laatste 10.000 jaar in Drenthe heeft geleefd. In de Drentse situatie is vooral de wolf de belangrijkste predator van het edelhert geweest.

Het edelhert en het damhert hebben een belangrijke invloed op hun omgeving. Edelherten grazen graag op de overgang tussen het bos en het open landschap, een belangrijke zone voor veel andere planten- en diersoorten. Door invloed van edelherten worden deze overgangszones breder, gevarieerder en structuurrijker. Dit halfopen landschap met natuurlijke grazers is grotendeels uit ons land verdwenen. Het damhert lijkt qua voedselstrategie veel op het edelhert. In vergelijking tot het edelhert is het damhert nog meer een grazer op kortere vegetaties dan het edelhert. Damherten houden het langer vol in voedselarmere omstandigheden dan edelherten.

2.2. Behoud van de soorten voor Nederland

Het edelhert en het damhert staan niet meer op de Rode Lijst van bedreigde diersoorten. Het voortbestaan van de soort in Nederland is niet in gevaar. De herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold en het toestaan van het damhert zijn in die zin niet bepalend voor het behoud van de soorten voor Nederland. Wel vergroot hun aanwezigheid de (genetische) levensvatbaarheid van populaties in Nederland en de kans op genetische uitwisseling met populaties in aangrenzende landen.

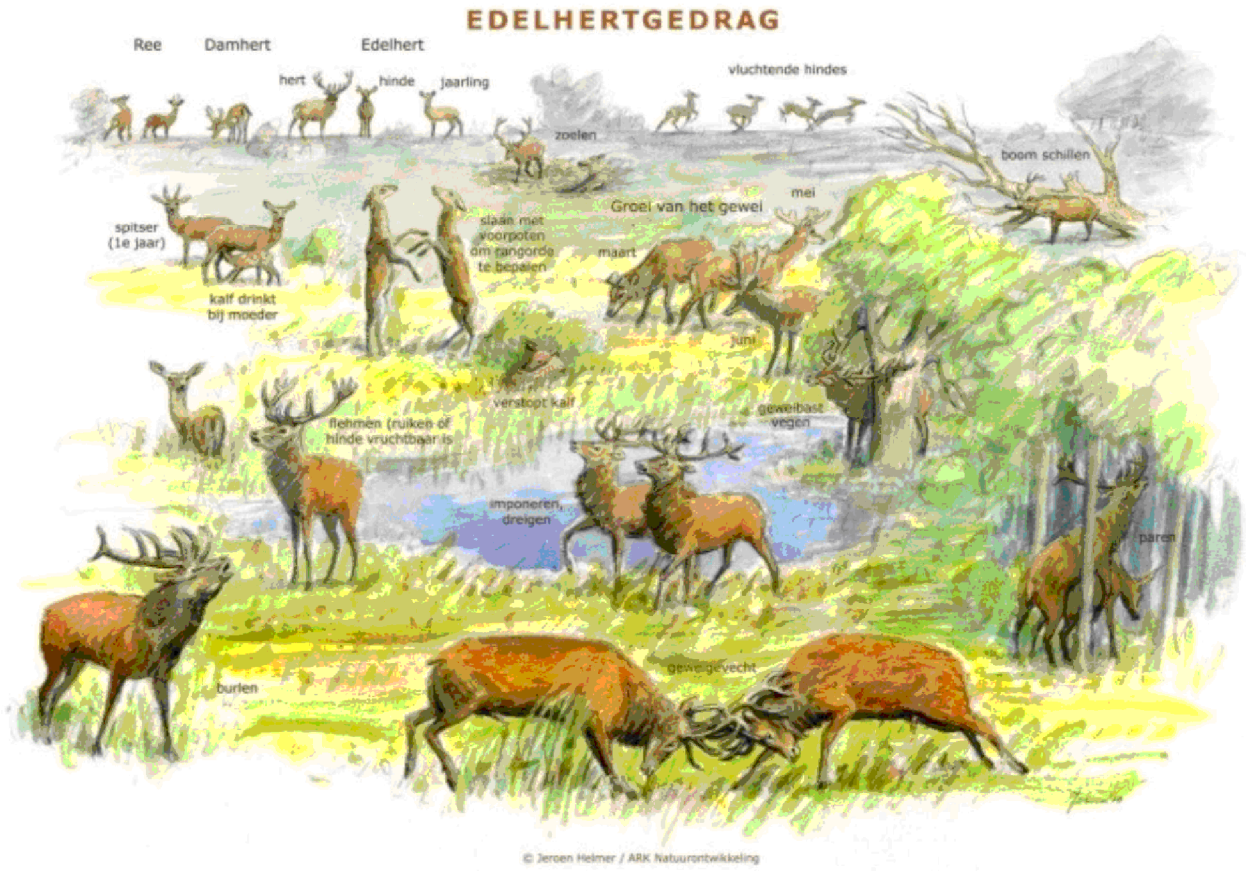
EDELHERTGEDRAG
Ree
Damhert
Edelhert
hert
hinde
jaarling
vluchtende hindes
zoelen
boom schillen
mei
Groei van het gewei
spitser
(1e jaar)
slaan met
voorpoten
om rangorde
te bepalen
maart
kalf drinkt
bij moeder
juni
verstopt kalf
geweibast
vegen
flehmen (ruiken of
hinde vruchtbaar is
imponeren,
dreigen
paren
gevecht
burlen
© Jeroen Helmer / ARK Natuurontwikkeling

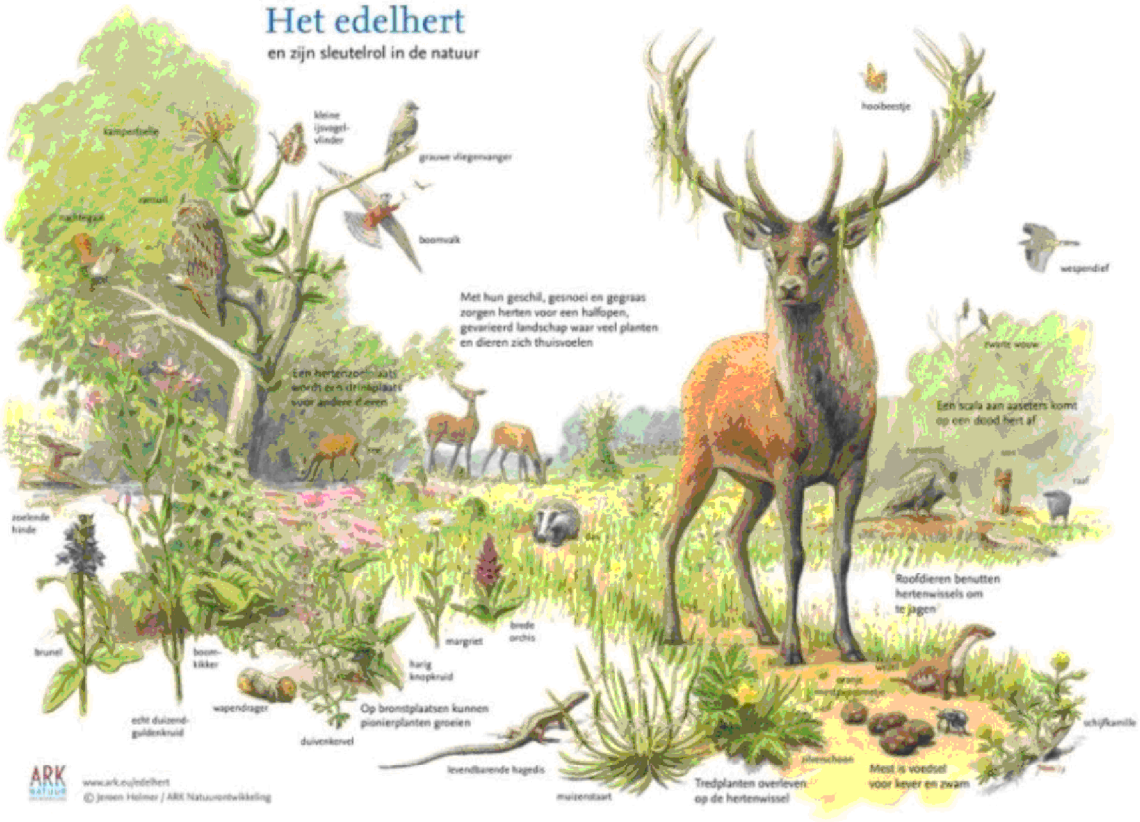

Figuur 1. Impressie van gedrag en ecologische invloed van edelherten in de natuur. Illustratie: Jeroen Helmer, ARK Natuurontwikkeling.

2.3. Functioneren van het ecosysteem

Er is in het Drents-Friese Wold een aantal potentieel natuurlijke vegetaties oftewel landschapstypes te benoemen die zich zouden ontwikkelen zonder invloed van de mens en waarin wilde grazers als edelhert en damhert een belangrijke rol hebben. In willekeurige volgorde: 1. droog wintereiken-beukenbos; 2. vochtig berken-zomereikenbos; 3. droog berken-zomereikenbos en eiken-haagbeukenbos en vogelkers- essenbos; 4. hoogvenen; 5. moerassen; 6. droge en natte heiden; 7. beekdalen of doorstromingslaagtes (Weeda, 2005).

Het ecosysteem van het Drents-Friese Wold kan worden gezien als een natuurlijk boslandschap in wording. Van het oorspronkelijke boslandschap, voordat de mens overschakelde van jager/verzamelaar naar een meer agrarische levenswijze, is weinig over. Zo is de natuurlijke waterhuishouding in de afgelopen vijfduizend jaar ernstig verstoord. Inheemse boomsoorten als de linde verdwenen grotendeels of volledig als gevolg van het voederen van het loof aan het vee.

Door de eeuwenlange potstalcultuur in de periode tussen 1000 en 1800 werd de bodem verder verarmd door verplaatsing van mineralen via schapen naar de esgronden rondom de dorpen. Beekdalen werden in cultuur gebracht voor winning van hooi en het weiden van (jong)vee. Begin twintigste eeuw werden op de sterk verarmde gronden dennen aangeplant om het stuivende zand vast te leggen. Op andere delen werd bos aangeplant ten behoeve van de houtproductie. De betere gronden (zoals rond Oude Willem) werden in cultuur gebracht ten gunste van de landbouw. In deze periode is de ontwatering doorgezet en werden in de landbouwgebieden meststoffen ingebracht voor hogere opbrengsten.

Ondanks deze grotere veranderingen bleven er diverse waardevolle natuurkernen over die aan het eind van de twintigste eeuw de basis vormden voor ontwikkeling van een robuust en vitaal natuurlijk boslandschap.

Erkenning voor die waarde is er gekomen met de aanwijzing van het Drents-Friese Wold als Nationaal Park en als Natura 2000-gebied. Met zijn huidige begrenzing is het met zijn 8000 (NP is 6000 ha) hectare het op één na grootste aaneensloten bosgebied van Nederland.

Dit potentieel natuurlijke landschap lijkt hoogstwaarschijnlijk weinig meer op wat het ooit is geweest. Het is ook niet zinvol om daar naar terug te willen alleen al vanwege veranderde klimaatomstandigheden en de veel hogere stikstofdepositie. Wel zinvol is te streven naar een zo natuurlijk mogelijk systeem onder de huidige klimatologische omstandigheden. Daarbij wordt het ingrijpen in het huidige landschap en in de huidige natuurwaarden gelegitimeerd omdat door de mens toegevoegde bemesting, ontwatering en nivellering een gevarieerde natuur in de weg staan. Maar zoals Londo (1998) het zegt: '…pas generaties na ons zullen het eindbeeld zien…' Je moet echter ergens beginnen.

Daarom hebben de terreinbeheerders in de afgelopen jaren in de naaldbossen die zijn aangelegd in het begin van de 20e eeuw meer ruimte gemaakt voor verjonging met inheemse loofhoutsoorten. Die omvormingsmaatregelen moeten in het komende decennium zijn afgerond. Ook zijn er op diverse plekken hydrologische herstelmaatregelen uitgevoerd . En in 2016 is in het kader van. het Europese subsidieprogramma LIFE de inrichting van de landbouwenclave Oude Willem gestart. Na afronding van dit LIFE-project zal ook in het 'hart van het gebied' een meer natuurlijke ontwikkeling mogelijk zijn.

Het Drents-Friese Wold vormt het brongebied en is daarmee de basis voor het stroomgebied van de beken Vledder Aa en Wapserveense Aa. Het is een natuurgebied op de overgang van het Drents Plateau naar de laagveenontginningen van de Wieden-Weerribben. Het te verwachten eindbeeld (streefbeeld in BIP) is een mozaïek van bossen, heides, graslanden en open zand maar dit zal mede afhangen van de wijze van omvorming van het bos en de eventuele inzet van grote grazers. En als die ingezet worden, dan is de soortkeuze en de grootte van de populaties (begrazingsdruk) ook sturend.

Op de hogere gronden ontstaan vermoedelijk boscomplexen met een afwisseling tussen bos en grazige open plekken. Het bos is gevarieerd begraasd bos met vooral loofhout en de eerste honderd jaar grove den. Her en der liggen heideterreinen en stuifzanden. Door het gebied heen liggen natte laagtes bij de beken. Naar het laagveengebied toe wordt het steeds opener en natter, met laagveenmoeras, riet, ruigte en struweel. Ter hoogte van de Wapserveense petgaten blijft het gebied open door de grote druk van het kwelwater dat hier van de flanken komt.

2.4. Compleetheid van het ecosysteem

Het ecosysteem zal in de komende jaren, voor zo ver dat mogelijk is, steeds verder op orde komen. Het zal echter nog tientallen jaren duren voordat de bossen en de meer open delen in het landschap een echt natuurlijk karakter hebben met een bijbehorende vegetatie.

Grote grazers horen van nature thuis in een dergelijk ecosysteem en kunnen een natuurlijke ontwikkeling stimuleren. Op dit moment zijn ree en konijn, naast insecten zoals sprinkhanen en rupsen op kleine schaal, de enige natuurlijke grazers in het Drents Friese Wold. Voor het overige worden gedomesticeerde grazers ingezet die in meer of mindere mate in kuddeverband leven, zoals Schotse hooglanders, Sayaguesas, Drentse heideschapen en paarden.

Grote predatoren, zoals wolf, ontbreken vooralsnog. Het grootste roofdier is op dit moment de das. Hierdoor zal bij een mogelijke herintroductie van edelherten en de komst van de damherten een natuurlijke regulatie niet plaatsvinden. Met de voorgestelde doelstanden en een beheerde populatie zal ook voedselgebrek nooit als natuurlijke regulatie aan de orde zijn in het DFW.

Het is overigens sowieso de vraag of wolven vitale populaties van herten direct numeriek beïnvloeden. Er ontstaat steeds meer consensus over het idee dat wolven vooral in ruimte en tijd van invloed zijn, en daarmee zorgen voor het zogenaamde 'landscape of fear' (Kuijper, 2013). Met andere woorden, gebieden waar zich wolven ophouden zullen tijdelijk grotendeels door herten en andere herbivoren worden gemeden

waardoor de aanwezige vegetatie zich kan ontwikkelen. Dit effect kan echter deels ook door de nabijheid van mensen, oftewel recreatieve zonering, worden bereikt.

2.5 Bijdrage aan het natuurbewustzijn

Natuurbewustzijn kan worden omschreven als ‘de bereidheid van mensen om natuurvriendelijk te handelen’ (Sollaart, 2004). Daarmee is het nog steeds een lastig begrip. Wanneer levert de herintroductie van edelherten en de komst van damherten een bijdrage aan het natuurbewustzijn van mensen?

In 2013 is er door de Wageningen University onder leden van Natuurmonumenten onderzoek gedaan naar de visie van het publiek op wilde dieren (Buijs en Langers, 2013). Ruim 39.000 respondenten vulden daarvoor een enquête. De auteurs vermelden daarbij dat dit geen ‘representatieve aftekening is van de Nederlandse bevolking’. Volgens het onderzoek heeft de aanwezigheid van wilde dieren invloed op de bezoekfrequentie van gebieden. Wat de invloed is van de aanwezigheid van wilde dieren op het natuurbewustzijn van de respondenten is niet onderzocht.

In het bewonersonderzoek van Motivaction onder omwonenden van het Drents-Friese Wold geeft 34% van de ondervraagden aan de komst van ‘herten’ als een ‘verrijking van flora en fauna’ te zien. 72% van de ondervraagden denkt ook dat het gebied interessanter wordt door de aanwezigheid van herten. 28% van de ondervraagden zegt het gebied vaker te gaan bezoeken als er herten aanwezig zijn.

Verwacht mag worden dat de aanwezigheid van herten en de onderlinge relaties tussen herten en andere dier- en plantensoorten de aantrekkelijkheid van het natuurgebied als compleet systeem voor de bezoeker vergroot en daarmee bijdraagt aan een groter natuurbewustzijn.

0026 506041

2.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling

In Nederland is nooit eerder een kolonisatie met herten nagebootst in een situatie zonder integrale (sluitende) omheining. De edelherten die in 2005 in het Weerterbos zijn geïntroduceerd zitten nog steeds binnen het uitwenraster, dat nu een leefgebiedraster is geworden.

Voor een nauwkeurige monitoring van het terreingebruik van de herten in het Drents-Friese Wold is het wenselijk een aantal dieren te voorzien van een halsbandzender. Dit is alleen mogelijk op het moment dat ze worden gevangen om naar Drenthe gebracht te worden.

Het onderzoeksproject met herten in Drenthe kan een belangrijke bijdrage leveren aan de kennis over herten in een vrij levende situatie. Er is wel de nodige kennis en ervaring met herten in andere natuurgebieden opgedaan. Deze kennis is soms algemeen toepasbaar op andere gebieden, maar vaak ook niet. Ook is het denken over invloed van herten in een bepaalde omgeving vaak gestoeld op aannames en emotie.

Gegevens uit dit onderzoek kunnen via internet direct beschikbaar gemaakt worden aan betrokkenen en het publiek. Zo is het mogelijk dat het publiek via internet de verplaatsingen van gezenderde dieren direct kan volgen.

Door niet alleen ecologische effecten te monitoren, maar ook beleving en maatschappelijke/economische effecten te volgen, kan ook op dat vlak kennis ontwikkeld worden. Doordat in het kader van de SER nu goede nulmetingen en analyses zijn verricht, kunnen er op termijn goede vergelijkingen gemaakt worden.

Daarnaast kan met de herintroductie van herten in het Drents-Friese Wold het genetische model zoals ook in dit rapport is gebruikt (zie 4.3) worden getoetst.

3. Urgentie

3.1 Kans op spontane komst

Edelhert

Het edelhert leeft in Nederland op dit moment in een beperkt aantal gebieden, zoals de Veluwe, de Oostvaardersplassen en in het Weerterbos. Uitwisseling tussen deze populaties is niet mogelijk. Edelherten die buiten deze gebieden worden aangetroffen zijn meestal afkomstig uit gehouden situaties of, zoals in de Achterhoek, verkenners uit Duitsland (Bentheimer Wald en Hohe Mark). In de Faunaverkenning schatten Spek en Worm in dat het ten minste vijftig jaar duurt voordat edelherten zich op spontane wijze het Drents-Friese Wold zullen bereiken.

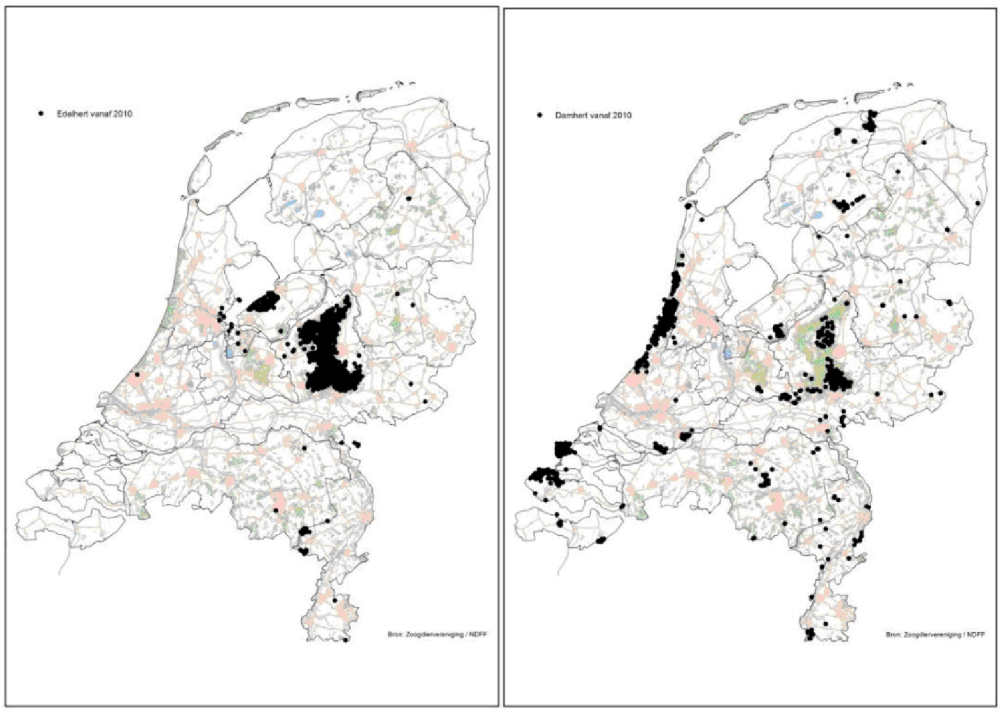

Kaart 1. Waarnemingen van edelhert (links) en damhert (rechts) in Nederland.

Damhert

Het damhert leeft inmiddels in diverse gebieden in Nederland en is wijder verspreid dan het edelhert. De grootste dichtheden leven in de duinen van Noord- en Zuid-Holland, Zeeland en op de Veluwe. Maar ook in Friesland, Zeeland en Brabant komen kleine maar vitale populaties voor. De dichtstbijzijnde populatie van het Drents-Friese Wold leeft in het Oranjewoud op zo'n 25-30 km afstand. Van het damhert wordt daarom verwacht dat het zich binnen tien jaar wel spontaan zou kunnen vestigen in het Drents-Friese Wold. In de verdere uitwerking van de SER daar waar het gaat om herintroductie wordt het damhert dan ook niet meegenomen.

3.2. Noodzaak tot ingrijpen

Voor het voorbestaan van het edelhert en damhert in Nederland is de herintroductie in het Drents-Friese Wold niet noodzakelijk. Met andere woorden, de populaties elders in het land zijn dermate stabiel dat er geen gevaar is voor de instandhouding van de soorten voor Nederland.

4. Ecologische afwegingen

4.1 Oorspronkelijkheid van de soorten

Grote hoefdieren zijn in Nederland in de 19e eeuw nagenoeg volledig verdwenen. Eland, oeros, wild paard waren aan het begin van de Middeleeuwen al verdwenen. In de eeuwen daarna volgden andere grote grazers en hun predatoren. Alleen het ree wist zich te handhaven. Van het edelhert wordt gesuggereerd dat deze zich alleen op de Veluwe als restpopulatie heeft gehandhaafd. (Broekhuizen et al). Uit archeologische vondsten kan echter worden opgemaakt dat het edelhert sinds de laatste ijstijd wijdverspreid was in Drenthe (Ufkes, 1997). Wanneer het edelhert uit Drenthe is verdwenen, is niet exact bekend.

Het damhert is in de laatste ijstijd uit Europa en Nederland verdwenen. Het trok zich terug tot Zuidoost-Europa en Azië. Er wordt vanuit gegaan dat het dier door de Romeinen in het Middellandse zeegebied is geïntroduceerd. In Engeland werd de soort in de 11e eeuw geïntroduceerd door de Noormannen. Het is echter niet bekend wanneer het damhert weer in Nederland werd ingevoerd. Het damhert wordt inmiddels als een inheemse soort beschouwd. Er wordt vanuit gegaan dat het dier ook zonder hulp van de Romeinen was terug gekeerd naar grote delen van Noordwest-Europa.

4.2 Effecten van herintroductie op aanwezige natuurwaarden

Het edelhert en het damhert zijn in belangrijke mate bepalend hoe een bos zich in de tijd ontwikkelt. Toenemende graasdruk leidt tot minder loofbomen en tot meer naaldbomen in een situatie waarin naaldbomen domineren. De effecten van ree op het boslandschap zijn van beperktere aard. Door bomen te schillen kunnen de grotere soorten ook zorgen voor dood hout en licht op de bodem. Door deze activiteiten zorgen de planteneters er voor, in combinatie met abiotische factoren, dat niet overal hetzelfde bosbeeld gaat ontstaan.

Damhert en edelhert kunnen in belangrijke mate bijdragen om de successie van open landschapsdelen te vertragen. De structuur van de vegetatie wordt weer bepaald door enerzijds het aanbod en anderzijds het aantal grazers. Het ree heeft hierop een veel geringere invloed. Ook kunnen de edelherten en damherten zowel positieve als negatieve invloed hebben op de Natura 2000-doelen. Het begrazen en vertrappen van venranden, maar ook het maken van wissels door herten draagt bij aan het voortbestaan van pioniersituaties in de vochtige heide. Op de Veluwe zijn hertenwissels in de vochtige heide een belangrijk biotoop voor pioniers als zonnedauw, snavelbies en klokjesgentiaan.

Edelherten maken zoelplekken (natte plekken waar ze zich wassen en kunnen schuren). Damherten doen dit niet. De ervaring leert dat dit nauwelijks plaatsvindt op venranden. Damherten en edelherten maken beide bronstkuilen op drogere gronden. Maar het effect hiervan op overige natuurwaarden wordt juist als positief gezien. De kuilen vormen een nieuw leefgebied of voorplantingsgebied voor insecten als zandbijen en mierenleeuwen.

Indien er een populatie van edelherten/damherten aanwezig is, zal de stand van de reeënpopulatie afnemen.

Omdat het in de meeste N2000 Habitattypen in het Drents-Friese Wold om korte en open vegetaties gaat, zijn deze gebaat bij begrazing of maaien. Begrazing door herten hebben over het algemeen een positief effect op de instandhoudingsdoelen en kan uiteindelijk bijdragen aan de vermindering van meer kunstmatige beheermaatregelen als bosopslag verwijderen, maaien, branden en plaggen.

Code	Habitattype	Edelhert	Damhert	Ree
H2330	Zandverstuivingen	+	+	0
H2310	Stuifzandheide	+	+	0
H2320	Binnenlandse kraaiheidevelden	+	+	0
H5130	Jeneverbesstruwelen	±	±	0
H9190	Oud eikenbos	±	±	±
H6230	Heischraal grasland	+	+	0
H4010	Natte heide	+	+	0
H7150	Pionierbegroeiingen	+	+	0
H3130	Zwak gebufferde, tijdelijk droogvallende wateren	0	0	0
H3110	Zeer zwak gebufferd ven	0	0	0
H3160	Zure vennen	0	0	0
H7110	Hoogveenvennen	0	0	0
	Geen natura 2000 habitattype:			
	Kraaihei-Dennenbos	+	+	0

Tabel 1: Invloed van de grazers op verschillende habitattypen. Verklaring: - kans op negatieve effecten; 0 geen of geringe beïnvloeding, ± kans op een positief effect bij lage dichtheden en een negatief effect bij hoge dichtheden; + kans op een positief effect.

4.3 Kans op een zelfstandige en duurzame populatie

Volgens Spek en Schoon (2016) is met het voorgestelde herintroductieplan een levensvatbare, zelfstandige en duurzame populatie mogelijk. In het rapport is met de voorgestelde aantallen bij herintroductie een Population Viability Analysis (PVA) gedaan. Een PVA is een methode of procedure om een schatting te maken van de kans op het voortbestaan van een populatie met een gegeven grootte voor een gegeven tijdspanne (Boyce, 1992).

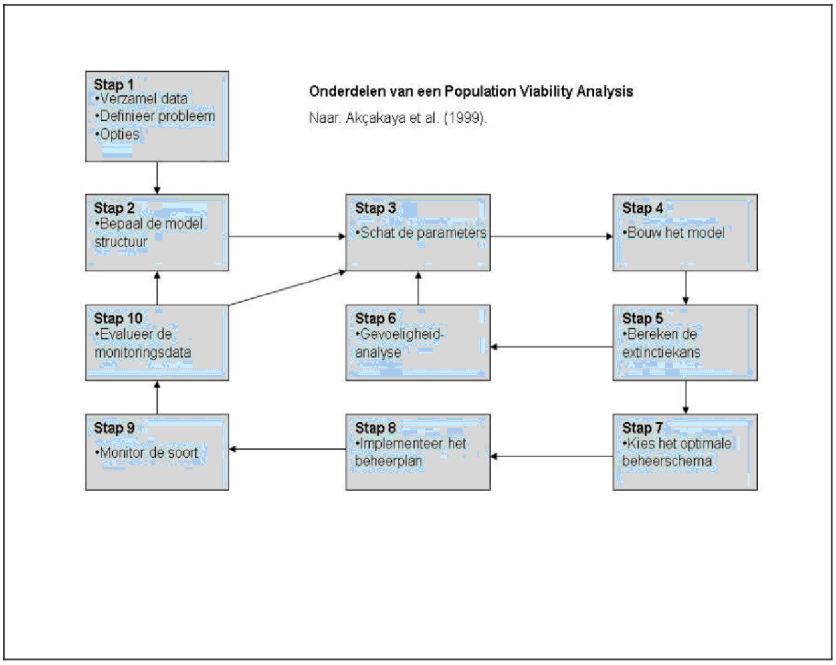

Figuur 2. Stappenplan van een PVA.

De kans op uitsterven van een populatie kan worden gesimuleerd met een zogenaamde VORTEX. Op grond van een dergelijke simulatie is gebleken dat bij een startpopulatie van 10 individuen, de kans op uitsterven binnen 100 jaar na introductie kleiner is dan 5%.

De ontwikkeling van de startpopulatie is 100 maal gesimuleerd voor een periode van 100 jaar, waarbij aan de individuen binnen de startpopulatie een zestal lethale allelen (genetische variatie) is mee gemodelleerd. Het 'meegeven' van een aantal lethale allelen in de populatie wordt gebruikt om een inteeltdepressie te simuleren gedurende de populatieontwikkeling van de startpopulatie. Inteeltdepressie spelen met name een belangrijke rol als de startpopulatie uit verwante dieren bestaat. Vooralsnog wordt dat getracht voorkomen, maar uit oogpunt van het voorzorgsprincipe is de startpopulatie wel als zodanig in VORTEX gemodelleerd.

4.4 Herkomst dieren

Juridisch gezien zijn er twee mogelijkheden. Er wordt uitgegaan van gehouden edelherten (wet Dieren) of van dieren die afkomstig zijn uit de vrije natuur (wet Natuurbescherming). In de volgende tabel zijn een aantal voor- en nadelen op een rijtje gezet.

	Vrij levend	**Gehouden**
Bemachtigen	Moeilijk	Makkelijk
Bemachtigen familiegroep	Vrijwel onmogelijk	Goed mogelijk
Juiste dieren	Moeilijk	Makkelijk
Effecten op dier	Groot	Beperkt
Gewend aan kleine leefsituatie	Is niet in klein uitwenraster te houden	Is goed in een klein uitwenraster te houden
Ervaring met mensen	Van schuw tot vertrouwd	Vertrouwd
Ontheffing om te vangen	Noodzakelijk	Niet noodzakelijk

Tabel 2. Voor- en nadelen van vrij levende en gehouden dieren als 'basis' voor introductie.

Op basis van de voor- en nadelen wordt geadviseerd (Spek & Schoon, 2016) voor de herintroductie edelherten te nemen uit een gehouden situatie. Aandachtspunt bij het kiezen van de te introduceren dieren is de genetische variabiliteit binnen de te introduceren groep dieren.

Om de edelherten in het Drents-Friese Wold los te mogen laten was onder een ontheffing art. 75 van de Flora en Fauna wet noodzakelijk. Dit valt nu onder de nieuwe wet natuurbescherming (art 3.34) die per 1-1-17 van kracht is geworden, zie ook rapport van Luuk Boerema.

Daarnaast zijn er mogelijk nog andere ontheffingen nodig: voor populatiebeheer (art 3.17), effect op andere soorten (zoals vogels,- art 3.1, strikt beschermde soorten- art 3.5 en overige soorten- art 3.10)

In de laatste 10 jaar zijn er enkele initiatieven geweest om edelherten te herintroduceren. In het Weerterbos zijn gehouden edelherten in een rastersituatie ondergebracht, waarbinnen ze tot nu toe nog steeds worden gehouden. Om vanaf het begin in het Drents-Friese Wold duidelijkheid te scheppen, wordt het volgende geadviseerd: *vraag deze ontheffing aan zodra de SER is goedgekeurd, maar nog voordat de gewenste edelherten daadwerkelijk worden aangeschaft. Aanschaf kan dan plaatsvinden na verlening van de gevraagde ontheffing en de eventueel te voeren bezwaar- en beroepsprocedure.*

Een dergelijke ontheffing zal moeten worden aangevraagd bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De aanvraag dient daarbij vergezeld te gaan van een projectplan veldonderzoek.

De procedure bij een herintroductie is als volgt:

1. De afwegingen in de beleidslijn leiden in samenhang tot een principebesluit over het al dan niet toestaan van de herintroductie.

2. Bij een positief oordeel wordt het project vervolgens getoetst aan de richtlijnen die de IUCN voor herintroducties heeft opgesteld.
3. En als laatste zal de beleidslijn ook worden gebruikt bij de ontheffingsverlening voor toekomstige herintroducties van dieren.

Op basis van het natuurlijk gedrag en leefwijze wordt geadviseerd te starten met de volgende dieren:

- 1 bijna volwassen hert (4 tot en met 6 jaar, gedrag: bronsttrek)
- 1 jong hert (1 tot en met 3 jaar, gedrag: gebiedsverkenning)
- 1 hinde (drachtig), 1 smaldier en 1 vrouwelijk kalf (verwant)
- 1 hinde (drachtig) en 1 smaldier (verwant)
- 1 hinde (drachtig) en 1 vrouwelijk kalf (verwant).

Door te starten met het genoemde kleine aantal dieren (10 stuks) is het voor zowel de beheerder(s) als ook de omgeving mogelijk om rustig aan ervaring op te doen met het edelhert.

4.5 Analyse uitzetlocatie

Voor de feitelijke herintroductie in het Drents-Friese Wold zijn drie kernen aan te wijzen die het meest geschikt lijken. Het gaat om het Wapserveld/Berkenheuvel (kern A), De Stoevert/Ganzenpoel (kern B) en de omgeving Prinsenbos/Oude Willem (kern C**).** De exacte uitwenlocaties moeten nader bepaald worden met behulp van gebiedsdeskundigen.

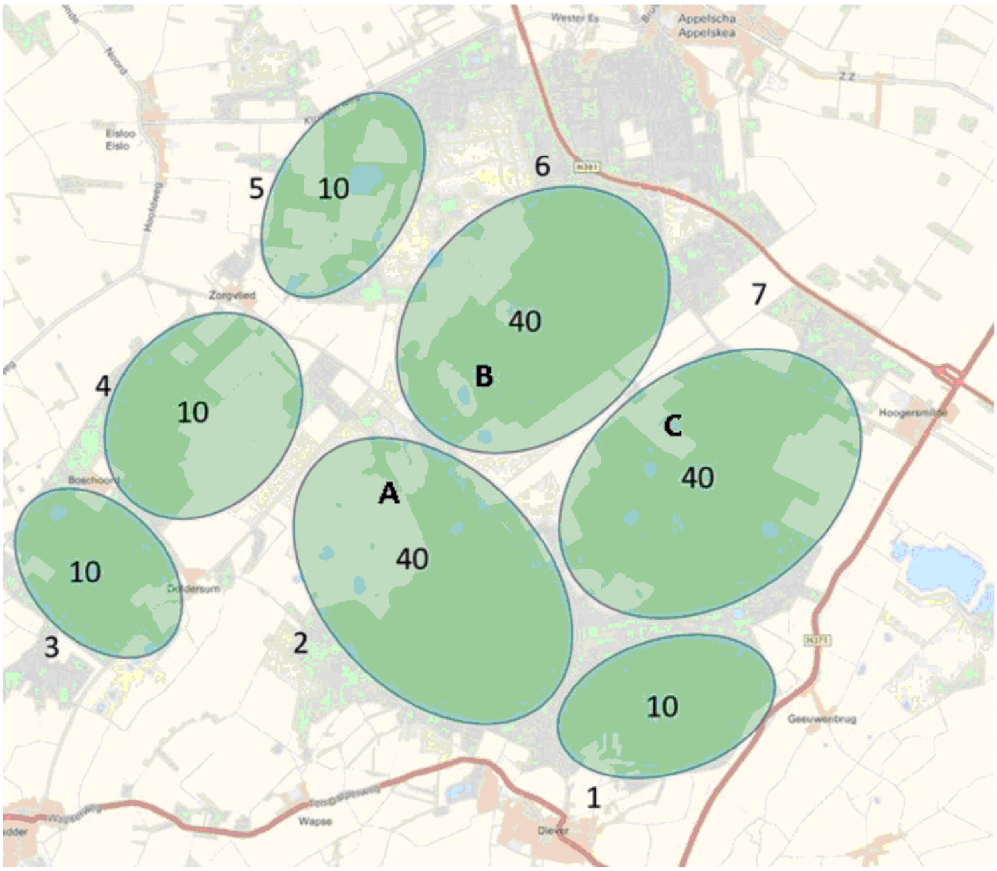

Figuur 3. Schematische weergave van de hoofdkernen waar edelherten zich zullen gaan ophouden met voorgestelde doelstanden en de voorgestelde uitzetlocaties A, B en C. De getallen in de cirkels zijn de voorgestelde theoretische aantallen in deelgebieden bij maximale voorjaarsstand. De getallen buiten de cirkels verwijzen naar de verschillende deelgebieden.

4.6 Uitzetmethode

Het advies van Spek en Schoon is om de edelherten zo laat mogelijk in de tijd, maar wel vóór de geboorte van de kalveren, in het uitwengebied te brengen. (idealiter: maart). Dit vanwege de verbetering van de voedselsituatie door het ontluikende groen en een spoedige binding met het uitwengebied.

De uitwenrasters vervullen slechts zeer tijdelijk een functie (paar weken). Daarom wordt voorgesteld niet te investeren in een kostbaar raster. Op de Veluwe wordt door een beheerder groen geplastificeerd harmonicagaas gebruikt om edelherten en damherten uit bosgedeelten te weren. Dit raster wordt met trekbanden vastgezet en is niet ingegraven. De kosten kunnen met dit soort oplossingen sterk worden gedrukt. De oppervlakte kan beperkt blijven tot enkele hectares. Helemaal als de verschillende vrouwelijke familiegroepen separaat worden uitgewend.

4.7 Monitoring en onderzoek

Elke herintroductie biedt de kans om meer kennis te verkrijgen over de interactie tussen een soort en zijn omgeving. Deze kennis kan worden gebruikt in toekomstige herintroducties en beheermaatregelen elders, maar is ook vooral van belang voor het creëren van draagvlak. Veel 'angst' wordt ingegeven door onbekendheid met deze soort en ervaringen elders met teveel edelherten en damherten.
In de SER zijn nu op diverse vlakken nulmetingen gedaan en analyses uitgevoerd. Door ook de maatschappelijke, economische en belevingsvraagstukken te blijven monitoren kan veel kennis vergaard worden die ook elders ingezet kan worden in de toekomst.

Bij de opdrachtnemers bestaat een sterke wens om 'onderzoek' vanaf het begin van het proces een belangrijke plaats te geven. Zogenaamde nul-metingen zijn van belang om effecten achteraf goed te kunnen evalueren. De volgende hoofdvragen zouden daarbij beantwoord moeten worden.

1. Hoe gebruiken de edelherten en damherten het gebied door het jaar heen?
2. Welke invloed hebben edelhert, damhert en ree op de verjonging van het bos?
3. Wat zijn de effecten van edelhert en damhert op het ree?
4. Hebben edelherten en damherten invloed op de Natura 2000-doelen die voor het Drents Friese Wold zijn geformuleerd en zo ja welke?
5. Welk effect heeft populatiebeheer op edelhert en damhert op andere fauna in het Drents Friese Wold?
6. Welke effecten hebben edelherten/damherten op de maatschappelijke/economische ontwikkelingen in de streek?

Bij onderzoek wordt samengewerkt gezocht met onderzoeksinstituten en universiteiten.

4.8 Beheer en organisatie

Er wordt zoals gemeld in 4.5. gestart op drie verschillende plekken in de grote kernen (gebied 2, 6 en 7) binnen het DFW (zie figuur 3). De startgroepen mogen in deze gebieden tot maximaal 40 dieren uitgroeien. De kans bestaat dat zonder menselijk ingrijpen dergelijk grote familiegroepen gaan ontstaan. Zulke grote roedels zijn vanuit schadeoogpunt echter ongewenst. Daarom is voorlopig een drempelwaarde bepaald van 10 stuks. Zodra een familiegroep dit aantal heeft bereikt, zal er afschot plaatsvinden om de groei te gaan remmen. In de kleinere gebieden (gebied 1, 3, 4 en 5) is deze drempelwaarde bepaald op 5 stuks. Dezelfde drempelwaarden gelden ook voor herten. Maximale roedelgrootte van 5 stuks in de gebieden 1, 3, 4 en 5. En maximaal 10 in de gebieden 2, 6 en 7. Voor dit moment is een maximale voorjaarsstand bepaald van 160 stuks. Het moment dat dit aantal wordt bereikt wordt bepaald door de ruimtelijke ontwikkeling over het DFW. Door deze aanpak wordt voorkomen dat lokaal een hoge dichtheid ontstaat die het draagvlak aan kan tasten.

Het is belangrijk dat vanaf het begin af aan door de stakeholders intensief wordt samengewerkt aan dit gezamenlijke project. Wij stellen daarom voor een ***begeleidingsgroep*** in te stellen. Deze begeleidingsgroep dekt het gehele Drents-Friese Wold af. Provinciale grenzen, eigendomsgrenzen, WBE-grenzen, jachtveldgrenzen zijn voor edelherten geen grenzen. In de begeleidingsgroep zitten vertegenwoordigers van de grondeigenaren en -gebruikers (landbouw, natuur en bos), de wildbeheerders en de recreatiesector.

Belast verder een ***coördinator*** met alle zaken rond de edel- en damherten. Deze krijgt uiteindelijk een inhoudelijk coördinerende rol binnen het totale edel- en damhertenbeheer. Evenals de begeleidingsgroep functioneert deze persoon op het niveau van het gehele DFW. Stel daarnaast een ***faunabeheerder*** met praktische kennis van edelhertenbeheer aan. Deze persoon krijgt t.z.t. als taak de uitvoerende jagers aan te sturen. Maar misschien nog wel belangrijker, deze persoon is ook het dagelijkse aanspreekpunt voor de bewoners, de boeren en de beheerders in het gebied.
De coördinator, faunabeheerder en begeleidingsgroep stellen gezamenlijk een beheerplan op, dat onderdeel wordt van de provinciale Faunabeheerplannen.

In de ontwikkeling van de populatie zijn, samenvattend, drie fases te onderscheiden:

- 1ste fase: groei richting roedels van maximaal 10 stuks.
  G0/no-go-moment roedel van 10 stuks, beoordeling wel of niet doorgaan.

- 2de fase: beperkt afschot in te grote roedels.
  Afhankelijk van ontwikkeling spreiding, groei in nieuwe gebieden.
  Go/ no-go-moment zodra er sprake is van standwild in nieuwe gebieden binnen het DFW

- 3de fase: in een van de gebieden wordt de maximaal gewenste stand bereikt, vanaf dat moment een beheer waarbij het afschot gelijk is aan de jaarlijkse aanwas.

4.9 Ecologische knelpunten

Er is één ecologisch knelpunten te benoemen bij de komst van edel- en damherten.

Bosontwikkeling

In de bossen van Staatsbosbeheer in het Drents-Friese Wold is in de afgelopen jaren fors ingegrepen. Doel is om de redelijk monotone structuur en soortsamenstelling van met name naaldhoutsoorten, te doorbreken. Er is daarom op veel plekken ruimte in het bos gemaakt met het idee dat er loofhoutsoorten voor terugkomen. Op veel plekken is deze ontwikkeling net op gang gekomen. Omdat herten juist graag foerageren in dit soort verjonging bestaat de kans dat de gewenste bosontwikkeling niet op gang komt of stevig wordt vertraagd.

Vertrapping

Daarnaast zijn er kleine risico’s benoemd in paragraaf 4.2, waaronder vertrapping. Deze risico’s zijn echter verwaarloosbaar, zeker bij de voorgestelde doelstand.

Het beheerplan biedt de mogelijkheid om door aantalsregulatie plaatselijk de aantallen tijdelijk of langere tijd te beperken. Zo kunnen de aantallen gestuurd worden al naar gelang de doelstelling en ontwikkelingsfase van het deelgebied

5 Niet ecologische afwegingen

5.1 Maatschappelijke consequenties, peiling bewoners

Om er achter te komen wat de mening is van de bewoners over een mogelijke komst van herten is er in 2016 een bewonersonderzoek uitgevoerd door Motivaction (Konings, 2016).

5.1.1 Doelstelling onderzoek

Doelstelling van het onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de mening van de omwonenden van het Drents-Friese Wold over de (her-)introductie van groot wild in dit natuurgebied. Om aan deze doelstelling te voldoen zijn diverse onderzoeksvragen beantwoord:

1. Wat vindt men sec van de mogelijke (her-)introductie van edel- en damherten in het Drents Friese Wold?
2. Wat noemt men spontaan en/of geholpen als voor- en nadelen van deze herintroductie?
3. Heeft de mogelijke (her-)introductie invloed op de bezoekfrequentie van de omwonenden aan het gebied?
4. Vindt men dat de mogelijke hertenpopulatie actief beheerd moet worden in de toekomst? En zo ja: wie is hier dan verantwoordelijk voor?

5.1.2 Methode en opzet van het onderzoek

Steekproef

Op aselecte wijze zijn 4.226 adressen in het gebied in en rond het Drents-Friese Wold geselecteerd. Deze adressen bevinden zich in vier gemeentes: Ooststellingwerf, Weststellingwerf, Westerveld en Midden-Drenthe. Bij de aselecte steekproef is wel rekening gehouden met de grootte (inwoneraantal) van de diverse dorpen en kernen in het betreffende gebied. In het geselecteerde gebied zijn ongeveer 10.000 unieke adressen beschikbaar.

Uitnodigingsbrief

De geselecteerde adressen hebben een uitnodigingsbrief toegestuurd gekregen met een korte uitleg van het onderzoek en het verzoek om deel te nemen. In de brief stond de link naar de enquête en een unieke inlogcode en wachtwoord waarmee de enquête één keer kon worden ingevuld.

Veldwerkperiode

De enquête kon online worden ingevuld in de periode van 16 juli tot en met 1 september 2016.

Respons

Op de einddatum was de enquête 620 keer correct en volledig ingevuld: een respons van 15%. De gebruikelijke respons bij onderzoeken waar de uitnodiging per post verstuurd worden ligt tussen 10-15%.

Weging

De data zijn gewogen naar de het inwoneraantal en de verdeling van leeftijd en geslacht zoals die voorkomen in de deelnemende gemeentes.

5.1.3 Samenvatting van de resultaten

Draagvlak

66% van de omwonenden van natuurgebied het Drents-Friese Wold geeft aan voorstander te zijn van een mogelijke (her-)introductie van edelherten en damherten in het gebied. 19% geeft aan tegen de komst te zijn, 15% is niet voor en niet tegen.

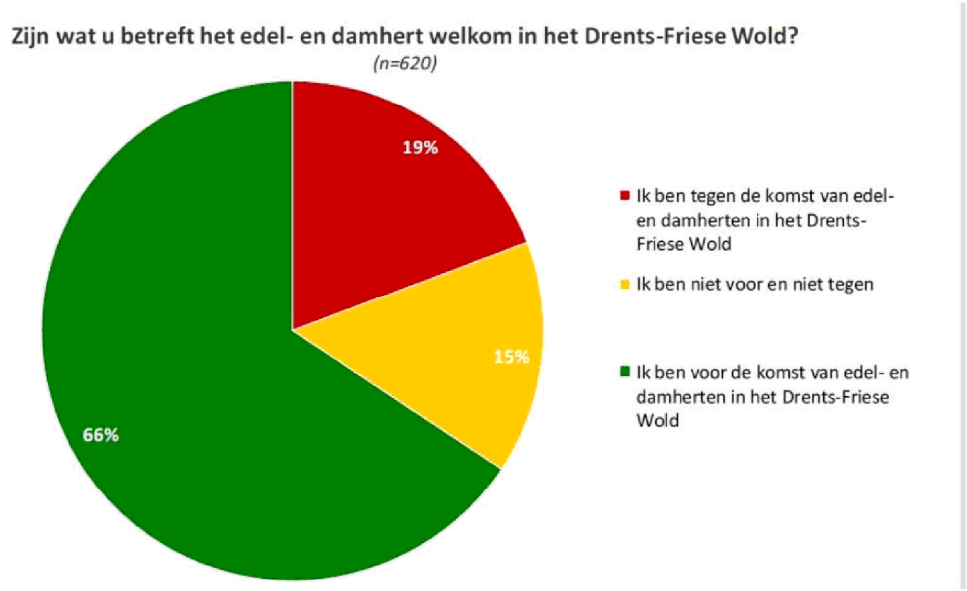

Argumenten

Voorstanders vinden de (her)introductie een verrijking van het gebied (34%). Herten zijn ook mooi (27%) en leuk (21%), aldus de voorstanders. Tegenstanders maken zich vooral zorgen over de verkeersveiligheid in het gebied (46%) en de omvang van de herten populatie op termijn (30%). Opvallend is dat 22% van de tegenstanders meent dat het onnatuurlijk is om herten uit te zetten in het Drents-Friese Wold, onder andere omdat de dieren van oorsprong niet in het gebied zouden horen, terwijl 21% van de voorstanders meent dat de herten oorspronkelijk wel in het Drents-Friese Wold thuis horen.

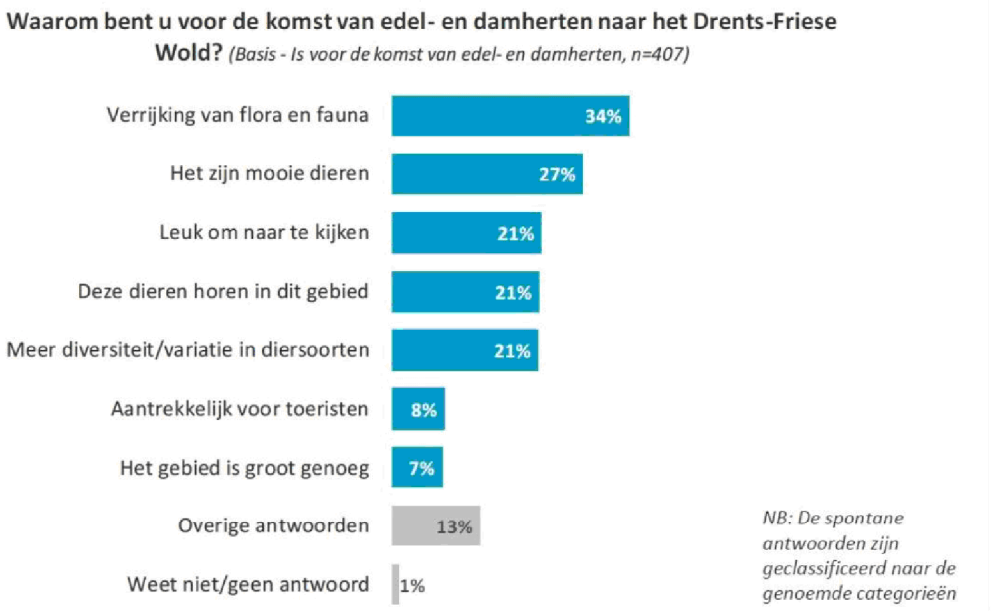

Waarom bent u tegen de komst van edel- en damherten naar het Drents-Friese Wold? *(Basis - Is tegen de komst van edel- en damherten, n=119)*

Bekendheid met (her-)introductie

Ruim de helft geeft aan voorafgaand aan het invullen van de enquête nog nooit van de plannen over de komst van edelherten en damherten gehoord te hebben. Het ontbreken van voorkennis heeft echter een geringe invloed op de mening over de komst van de herten. Met of zonder voorkennis heeft een ruime meerderheid een positief oordeel over de komst van herten.

Bezoekfrequentie

25% van de omwonenden zal het gebied vaker bezoeken als er groot wild geïntroduceerd wordt, en 69% zal het gebied even vaak bezoeken als nu. Slechts 4% van alle omwonenden geeft aan het gebied minder vaak te gaan bezoeken.

Beheer

Indien de hertenpopulatie te groot wordt vindt 41% dat een teveel overgeplaatst zou moeten worden naar andere natuurgebieden en 38% vindt dat een teveel aan herten afgeschoten zou moeten worden. Als de hertenpopulatie actief beheerd zal gaan worden dan vinden de meeste omwonenden dat diverse partijen (natuurorganisaties, provincie en jagers) samen verantwoordelijk zijn voor het beheer (44%). 40% vindt dit een taak alleen voor de natuurorganisaties.

Vindt u dat het aantal edel- en damherten beheerd moet worden in het Drents-Friese Wold als een teveel aan herten schade zou veroorzaken aan natuur, verkeer, tuinen of landbouw? *(n=620)*

5.2 Juridische aspecten, introductie en beheer

Het juridisch adviesbureau Boerema & Van den Brink heeft op verzoek van de Stuurgroep een rapport opgesteld over een aantal juridische aspecten rondom de herintroductie en aanwezigheid van herten in het Drents-Friese Wold (Boerema, 2016). Hieronder zijn de belangrijkste conclusies uit het rapport vermeld. Voor een uitgebreidere toelichting op de juridische aspecten verwijzen we naar het genoemde deelrapport.

5.2.1. Herintroductie

Het uitzetten van edelherten in het Drents-Friese Wold is een herintroductie, waarvoor het ministerie van EZ bevoegd is om op een aanvraag voor een ontheffing te beschikken. Afhankelijk van de locatie zal dat in overeenstemming moeten gebeuren met GS van Fryslân of Drenthe, of beide provincies. Aannemelijk lijkt dat in dit geval afstemming met beide colleges van GS zal moeten plaatsvinden.

5.2.2. Populatiebeheer

In paragraaf 4.8 wordt een voorstel gedaan voor het geleidelijk laten groeien van de hertenpopulatiepopulatie en het ingrijpen in de populatie voordat de doelstand is bereikt. De vraag is of dit kan en welke juridische aspecten van belang zijn. De conclusie van Boerema is dat beheer voordat de doelstand bereikt is, mogelijk is. Daarbij is in eerste instantie sprake van een wettelijk belang. Die zijn hieronder beschreven.

In geval van populatiebeheer van herten kan ontheffing worden verleend, indien het reguleren van de populatieomvang nodig is:

- In het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
- Ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom;
- In het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang;
- Ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen;
- Ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- In het algemeen belang.

Beheer is echter zoals gezegd al wenselijk kort na de herintroductie, voordat de doelstand is bereikt. Vraag is of in die situatie ook beheer mag worden uitgevoerd. Bij een wens tot beheer zal moeten worden aangetoond dat beheer (in de zin van ‘doden’) noodzakelijk is en dat het doel (voorkomen of beperken van schade) niet op een andere wijze kan worden bereikt (‘andere bevredigende oplossing’) en dat zal moeten worden aangetoond dat er geen negatief effect is op de gunstige staat van instandhouding. Omdat moet worden aangenomen dat die (althans lokaal) nog niet is bereikt direct na herintroductie (doelstand is immers nog niet bereikt) is de vraag of ook bij een lokale ongunstige staat toch beheer mag worden uitgevoerd. Daarbij speelt een rol dat de ‘gunstige staat van instandhouding’ van een soort wettelijk is vastgelegd.

In de definities van de wet is zij omschreven als:

– gunstige staat van instandhouding van een soort: staat van instandhouding van een soort waarvoor geldt dat:

a. uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en

0026 506041

c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Bij het edelhert zal in ieder geval binnen het verspreidingsgebied (grondgebied van Nederland) geen sprake zijn van een negatieve invloed op de staat van instandhouding bij beheer binnen het DFW, zeker voor zover gericht afschot plaats zal vinden ter voorkoming van schade en de populatie voorzienbaar in stand zal kunnen blijven.

Op grond van de Wet Natuurbescherming zijn echter wel meerdere toestemmingen noodzakelijk die zich richten op verschillende onderdelen van het plan voor herintroductie van edelherten in het Drents Friese Wold:

- De herintroductie (toestemmingverlening door het ministerie van EZ);
- Gebiedsbescherming (toestemmingverlening door het College van GS waar de handeling in hoofdzaak wordt verricht, mogelijk in overeenstemming met het College van GS van de andere provincie);
- Soortenbescherming (ecologisch onderzoek naar mogelijke overtreding wetsbepalingen, eventueel ontheffing aanvragen);
- Populatiebeheer (door GS, in beginsel aan Faunabeheereenheden).

Met andere woorden, het populatiebeheer moet verankerd zijn in een, door beide colleges van GS, goedgekeurd faunabeheerplan. De FBE's hebben reeds aangegeven bereid te zijn hun faunabeheerplannen hier op aan te passen.

5.2.3. Aansprakelijkheid bij schade

Indien de dieren worden uitgezet en aldus in het wild leven dan kunnen zij schade veroorzaken aan andere belangen, zoals aan de landbouw, of de openbare veiligheid (in het bijzonder de verkeersveiligheid). Wie is aansprakelijk indien schade wordt veroorzaakt door de geherintroduceerde edelherten?

De voorzienbaarheid van schade en de mogelijkheid om maatregelen te treffen zijn belangrijke aandachtspunten bij een mogelijke aansprakelijkheid voor schade voortvloeiend uit de herintroductie. Bij de herintroductie van edelherten kan worden voorzien dat schade kan gaan optreden aan gewassen, maar ook aan de verkeersveiligheid. Voor schade aan gewassen kan mogelijk een voorziening worden getroffen met behulp van het bepaalde in artikel 6.1 van de Wnb en de daarop gebaseerde provinciale (beleids)regels. Dit moet dus provinciaal geborgd worden.

Schade voortkomend uit verkeersongevallen lijkt op voorhand niet volledig te voorkomen. Aansprakelijkheid voor schade kan niet volledig worden uitgesloten. Wel kan mogelijk een pakket aan maatregelen tegen daaraan verbonden redelijke kosten worden getroffen. Deze zouden -bij voorkeur voor de herintroductie- planmatig moeten worden uitgevoerd.

Als het ministerie van EZ actief toestemming geeft voor de herintroductie van de edelherten, dragen zij daarmee ook het risico op het ontstaan van schade ten gevolge van herintroductie.

5.2.4 De Wet dieren

Wanneer is de Wet dieren van toepassing en wordt de Wet dieren gewijzigd na inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming? Zo ja, is deze wijziging van invloed op de herintroductie van edelherten of het houden/beheren van de populatie?

De Wet dieren is in beginsel van toepassing op gehouden dieren, waaronder wordt verstaan dieren die onder de beschikkingsmacht van de mens vallen. De edelherten zullen alleen gedurende de korte periode dat zij binnen een uitwenraster leven als zodanig kunnen worden beschouwd. Aan het (tijdelijk) op een verantwoorde manier houden van edelherten lijkt tamelijk eenvoudig te kunnen worden voldaan. De Wet dieren is beperkt van toepassing op in het wild levende dieren. Hierbij is de zorgplicht voor hulpbehoevende dieren mogelijk van belang voor de in het wild levende edelherten. Binnen het uit te voeren beheer van de populatie kan aan dit begrip nader invulling worden gegeven.

5.3 Baten recreatie en toerisme

Edelherten voegen iets toe aan de natuurbeleving van recreanten in het Nationaal Park. De kans om een edelhert tegen te komen op een wandeling door de bossen geeft voor veel bezoekers een meerwaarde. En ook is er veel animo voor (bronst)excursies naar edelherten. Om te weten hoe groot de economische waarde van de extra recreatieve beleving is, is er deelonderzoek uitgevoerd. In betreffend rapport staan de belangrijkste effecten van de herintroductie van edelherten op de recreatie en toerisme uitgewerkt. Deze effecten zijn zoveel mogelijk gekwantificeerd, dat wil zeggen uitgedrukt in extra bestedingen of banen.

De komst van edelherten zorgt voor seizoensverlenging en productverbreding in de recreatieve sector. De belangrijkste recreatie baten van de herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold zijn:

- recreatieve bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van extra dagtochten;
- recreatieve bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van extra overnachtingen;
- verkoop van vlees en geweien;
- betalingsbereidheid voor deelname aan excursies.

Mogelijk kan ook de verhuur van het jachtrecht voor roodwild nog opbrengsten opleveren. Alleen is in deze fase van de plannen onduidelijk hoe het populatiebeheer uitgevoerd zal worden. Vooralsnog is de aanname dat het beheer van de populatie door de terrein beherende organisaties wordt uitgevoerd. Mogelijke opbrengsten uit jachtverhuur zijn dan ook niet meegenomen in de berekeningen van de baten. De bepaling van de maatschappelijke baten voor dagrecreatie van de herintroductie van edelherten gaat vervolgens aan de hand van het schema uit de afbeelding hieronder.

De belangrijkste aanname in bovenstaand schema is dat:

1. De bezoekers die nu reeds het Drents-Friese Wold bezoeken, straks nog meer van hun dagtocht genieten als zij de kans hebben om edelherten te zien. Deze recreatieve meerwaarde uit zich echter niet in extra bestedingen, omdat het Drents-Friese Wold zonder entreeprijs bezocht kan worden.
2. Er extra recreatieve dagtochten zullen plaatsvinden als gevolg van de herintroductie van edelherten. Deze extra dagtochten zullen naar verwachting wel tot extra bestedingen en zogenoemde afgeleide bestedingen leiden. Deze extra bestedingen gaan gepaard met een toename van de werkgelegenheid.

De gemiddelde besteding per dagtocht is EUR 8,55 (Van der Most & De Vries, 2015). Het gaat hierbij om directe recreatieve bestedingen, zoals een toegangskaartje, een kop koffie of een lunch. Maar ook om bestedingen die niet direct aan het recreatief-toeristisch product zijn toe te schrijven, zoals de gewone boodschappen of een souvenir. Deze bestedingen worden 'afgeleide bestedingen' genoemd.

Directe effecten: Effecten die het gevolg zijn van bestedingen door verblijfstoeristen of dagjesmensen die een rechtstreekse relatie hebben met bestemming of doel. Hierbij kan gedacht worden aan uitgaven aan entree en logies op een camping, pension of hotel en de gemaakte reiskosten (voor zover die in de regio terechtkomen).

Afgeleide effecten: Effecten die samenhangen met bestedingen die een gevolg zijn van de aanwezigheid van verblijfstoeristen of dagjesmensen in een bepaalde regio zonder dat die bestedingen een directe relatie hebben met de bestemming. Hiertoe behoren bijvoorbeeld bestedingen aan souvenirs en uitgaven voor boodschappen. De betreffende bedrijven zijn voor hun omzet vaak maar voor een beperkt deel afhankelijk van het toeristisch bezoek aan Drenthe (Briene & Meurs, 2016)

De conclusies uit het rapport recreatiebaten zijn weergegeven in onderstaande tabel met een overzicht van de recreatiebaten, voor meer informatie kan het rapport in de bijlage ingezien worden. Berekeningen zijn gebaseerd op betrouwbare basisgegevens en berekeningen zijn vrij conservatief uitgevoerd. De cijfers geven daarmee een realistische inschatting van toekomstige baten zonder op voorhand 'rijk te rekenen'.

Batenpost	**Bestedingen**	**Banen**
	x 1.000 euro	(>12 uur)
Totaal bestedingen dagrecreatie	1.566	52
Directe bestedingen dagrecreatie	*928*	*27*
Afgeleide bestedingen dagrecreatie	*638*	*25*
Totaal bestedingen verblijfsrecreatie	1.068	35
Directe bestedingen verblijfsrecreatie	*801*	*25*
Afgeleide bestedingen verblijfsrecreatie	*267*	*10*
Verkoop van vlees en geweien	30	1
Betalingsbereidheid voor excursies	21	1
Totaal	**2.684**	**89**

Uit de tabel valt op te maken dat de meeste baten bij de horeca (dagrecreatie) en recreatieondernemers terecht komen. De directe opbrengsten door de verkoop van vlees en geweien en het organiseren van de excursies zijn aanmerkelijk kleiner dan de verwachte extra bestedingen bij dagtochten en overnachtingen.

Cijfermatig vallen de bestedingen aan geweien en excursies onder de directe bestedingen van dagrecreanten. En de verkoop van vlees valt cijfermatig onder de afgeleide bestedingen van de dagrecreatie. Hierdoor zou er sprake kunnen zijn van dubbeltelling van de recreatiebaten. Maar doordat het om zeer kleine posten gaat, beïnvloedt dit het beeld van de uitkomsten niet.

5.4 Schade aan de landbouw

5.4.1 Resultaten inschatting schade aan landbouw

De landbouwsector ondervindt in principe alleen negatieve effecten van herintroductie van edelherten of van de komst van damherten. Om te komen tot een zo compleet mogelijke inschatting van de mogelijke schade dan wel kosten die samen hangen met de aanwezigheid van herten in het Drents-Friese Wold is een onderzoek uitgevoerd om de risico's en schade voor de landbouw in te kunnen schatten. Vanwege de kennis van het gebied, de binding met de agrarische ondernemers en de mogelijkheden om vanuit de praktische invalshoek een analyse te maken, heeft LTO Noord opdracht gekregen om de gewas gerelateerde faunaschade voor landbouw, die samenhangt met de introductie van edelherten en damherten in het Drents-Friese Wold (DFW), in beeld te brengen.

Om een goed beeld te krijgen van de gewassen die rond het Drents-Friese Wold voorkomen is geïnventariseerd welke gewassen de afgelopen 5 jaren op percelen direct rond het natuurgebied zijn geteeld. Van 1.100 ha aan percelen is zo duidelijk geworden hoe het "bouwplan" van het omliggende agrarische gebied er uit ziet. De gegevens zijn eveneens getoetst bij gebiedskenners en met hen is vastgesteld dat de verhouding tussen gewassen representatief is voor een groter gebied (tot 4 kilometer buiten de grenzen van het natuurgebied).
In het onderzoek is vanuit twee invalshoeken met doorrekening van drie scenario's een gedegen inschatting gemaakt van de economische schade aan landbouwbelangen. Het gaat om schade die voort kan vloeien uit de aanwezigheid van maximaal 160 edelherten en geen damherten, respectievelijk de combinatie van maximaal 80 edelherten en 160 damherten (basisscenario doelstanden in SER). Het eerste scenario uit het LTO-rapport dat uitgaat van een doelstand van 160 edelherten in combinatie met 160 damherten wordt nu buiten beschouwing gelaten, omdat die niet overeenkomt met het gekozen basisscenario van de SER.

Er is eerst een benadering gevolgd op basis van voedselopname die een minimale en een maximale schade oplevert. Daarna is een berekening uitgevoerd waarbij praktijkcijfers (schadetaxaties) van de Veluwe doorvertaald zijn naar het basisscenario voor de SER Drents Friese Wold. Uit de eerste berekeningen en de analyse, komt naar voren dat middels de benadering van voedsel opname van herten, afhankelijk van het gewas waar ze zich aan te goed doen, de jaarlijkse vraatschade zal liggen tussen 21.258 en de 3.270.400 Euro (uitgaande van scenario 2 en 3,gebaseerd op de aanwezigheid van 160 edelherten of 80 edelherten en 160 damherten en 50% foerageren in landbouwgebied). Herten zullen in de praktijk echter geen 100% landbouwgewassen eten en ook niet op één landbouwgewas foerageren. In de praktijk zullen beide gestelde uitersten uit de eerste benadering dan ook niet gebeuren, maar het was zo wel mogelijk een minimale en maximale gewassen schade te berekenen.

Vanuit de tweede benadering is er een berekening en analyse gedaan om de schade van de Veluwe te vertalen in potentiele gewasschade rond het DFW. Daaruit komt naar voren dat (bij basisscenario 2 en 3) er respectievelijk € 35.753 en € 53.630. euro aan vraatschade op zou kunnen treden. Deze manier van inschatten van potentiele schade kent ook onzekerheden. Dit hangt onder meer samen met het feit dat de Veluwe als gebied niet in alle opzichten vergelijkbaar, dan wel vertaalbaar is naar de situatie in en rond het DFW. Er zijn in het rapport voorzichtige aannames gedaan die geleid hebben tot genoemde getallen. De kans dat hierbij sprake is van onderschatting is aanwezig. Evenals bij de berekeningen vanuit het oogpunt van vraat, geldt ook hier dat diverse schadesoorten, die onder de beginselen van het faunafonds niet bepaald of meegerekend kunnen worden, opgeteld moeten worden bij de berekende schades. Tevens is duidelijk dat in de genoemde schadebedragen veel schadesoorten zoals bevuilingsschade, vernielingsschade, verspreiding ziekten en plagen niet kunnen worden verwerkt omdat deze zich moeilijk

financieel laten kwantificeren. Evenzo geldt ook bij deze benadering dat de kosten die samenhangen met preventieve investeringen en handelingen niet zijn betrokken, terwijl dit voor het complete plaatje wel zou moeten.

De cijfers vormen nadrukkelijk een afbakening van de onderkant van de mogelijk op te treden vraatschade. Stel dat de herten alleen op landbouwgrond foerageren (i.p.v. 50% natuur zoals nu in de berekeningen is opgenomen), dan verdubbelen zich de schade bedragen bijvoorbeeld van € 35.753 naar €71.506 of in het andere scenario van € 53.630 naar € 107.260.

Uit de berekening in het rapport komt verder naar voren dat bij gericht foerageergedrag van herten de gewassenschade aanzienlijk kan oplopen. Door vraatschade in hoogrenderende gewassen is het aannemelijk dat berekende schadebedragen hoger zullen uitpakken. De gewassenschade kan aanzienlijk stijgen als er een toename is van het areaal van de hoog renderende gewassen.

5.4.2 Review door deskundigen

De gehanteerde methode en berekeningen zijn gereviewd door een onafhankelijk bureau. De externe deskundigen (Spek, IPC) gaven aan dat het rapport een indicatie van het 'worst case scenario' waarbij alleen landbouwgewassen worden gegeten en dan ook nog de duurste. Dit is een theoretische benadering want edelherten:
* eten niet alleen landbouwgewassen;
* eten niet alleen hetzelfde gewas;
* en het gewas is niet jaarrond aanwezig.
De te verwachten schade zal eerder in de buurt van de schatting op ervaringsgegevens zitten dan in de buurt van het 'worst case scenario'.
De waarde van de berekeningen is er een op hoofdlijnen ter beeldvorming om uiteindelijke de keuze te maken wel of geen edelherten.
De werkelijkheid zal anders zijn omdat er gestart wordt met een gering aantal herten, die gecontroleerd mag groeien. De ontwikkeling van de schade en de overlast zou leidend dienen te zijn met het vinden van een balans tussen de edelherten en de landbouwfunctie in het toekomstige leefgebied.
Ook op de Veluwe worden er preventieve maatregelen genomen. De belangrijkste daar is de aantallen en de spreiding af te stemmen op de landbouwfunctie in een gebied. Deze aanpak wordt ook in het DFW voorgesteld.
Met de volgende preventieve maatregelen kunnen de risico's op te hoge standen (aantal beheer) worden voorkomen en met meer specifieke maatregelen kunnen de effecten aan landbouwgewassen worden verzacht.

5.4.3 Advies aantalbeheer op basis van een balans tussen belangen

De deskundigen (review) gaven aan dat van te voren op basis van ervaringen elders redelijk goed is te voorspellen waar schade en of overlast verwacht kan worden. Ook in het DFW zal in meer of mindere mate aantalbeheer moeten worden gevoerd en flankerend beleid ontwikkeld moeten worden (rasteren, schadevergoedingsregeling) om ongewenste zaken te voorkomen. Dit vraagt een gezamenlijk beleid, een gezamenlijk plan en een gezamenlijke uitvoering.

5.5 Veterinaire risico's

Het veterinaire risico bij de aanwezigheid van grote hoefdieren wordt bepaald door:
1. Het vóórkomen van de ziekte onder wilde hoefdieren (prevalentie).
2. De kans dat wilde hoefdieren de ziekte overdragen op gehouden dieren.
3. De gevolgen hiervan voor individuele bedrijven en de sector.

Uit onderstaande tabel blijkt dat het risicoprofiel voor edelhert, damhert en ree (reeds aanwezige diersoort) hetzelfde is. Edelherten vormen in dat opzicht dus geen aanvullend risico. Over het algemeen kan gesteld worden dat de risico's laag zijn bij lage dichtheden aan wilde grazers (Groot Bruinderink, 2007a & 2007b).

	Diersoort						N-L
Ziekte	pa	ru	eh	re	wz	dh	
Categorie I							
Mond- en klauwzeer		+	+	+	+	+	groot
Klassieke varkenspest					+		groot
Runderpest		+	+	+		+	groot
Afrikaanse varkenspest					+		nihil
Categorie II							
Miltvuur	+	+	+	+	+	+	gering
Rabiës	+	+	+	+	+	+	gering
Brucellose		+					gering
Blaasjesziekte					+		nihil
Categorie III							
Tuberculose	+	+	+	+	+	+	gering
Koeiengriep		+	+	+		+	gering
Bovine virus diarree		+					gering
Paratuberculose		+	+	+		+	gering
Leptospirose		+					gering
Ziekte van Aujeszky					+		gering

Tabel3: Infectieziekten, meest gevoelige hoefdiersoorten (+), kans op wederzijdse besmetting natuur-veehouderij (N-L) en belangrijkste overdrachtsfactoren (+), voor zover bekend. Pa: paard; ru: rund; eh: edelhert; re: ree; wz: wild zwijn; dh: damhert. Epidemiologie: verspreiding van virus door contacten tussen de dieren (co), door lucht (lu) en oppervlaktewater (wa), via gemeenschappelijk gebruikte graslanden (gg) en door kadavers (ka). (bron: Vos & Groot Bruinderink, 2009)

5.6 Overige mogelijke negatieve economische effecten

5.6.1 Schade aan bosbouw

Edelherten en damherten (en in mindere mate ook reeën) hebben ook effecten op bos en bomen (Spek, 2014). De ervaringen met edelhert en damhert op de Veluwe zijn in het Faunabeheerplan van de FBE Gelderland als volgt samengevat: Alhoewel er geen gekwantificeerde gegevens zijn over schade aan bos mag op basis van de discussie over de gewenste standen edelherten en damherten afgeleid worden dat de meeste terreineigenaren geen onoverkomelijke schade ervaren. Wel doet bij terreineigenaren die een multifunctioneel bos nastreven plaatselijk wel aanzienlijk schade voor.

Het beleid in het Gelderse faunabeheerplan is dat in multifunctionele bossen waar aan de bosontwikkeling kwalitatieve en kwantitatieve eisen wordt gesteld, gestuurd wordt op het handhaven van lage dichtheden. Er is geen ruimte voor een toename van de aantallen edelherten en of damherten. De afspraken zijn in gebieden met multifunctioneel bos en medegebruik landbouwgronden maximaal 2 edelherten per 100 hectare. Een edelhert wordt gelijkgesteld aan 2 damherten. De effecten van reeën zijn veel beperkter, deze soort kan wel voor tijdelijke lokale problemen zorgen op landschapsschaal zijn zij niet in staat de bosontwikkeling te sturen.

In het Drents-Friese Wold heeft met name de Maatschappij van Weldadigheid in het zuidelijk deel doelstellingen op het vlak van houtproductie. In dit deel van het Nationaal Park is de padendichtheid momenteel het hoogste en zorgt deze zonering met de intensieve padenstructuur er voor dat dit deel van het DFW daardoor minder aantrekkelijk is voor edelherten en damherten (i.v.m. verstoring).
Bij jonge bosaanplant zijn mogelijk wel tijdelijk aanvullende beschermingsmaatregelen noodzakelijk. Aangezien tijdelijke elektrische rasters snel plaatsbaar zijn, is het advies om niet op voorhand te gaan plaatsen, maar eerst af te wachten of er daadwerkelijk negatieve effecten optreden en pas dan te gaan handelen.
Om inzicht te verkrijgen in het risico op schade voor de houtproductie wordt er momenteel een onderzoek uitgevoerd door de bosgroep (ism Staatsbosbeheer). Resultaat is een inschatting van de mogelijke schade (berekeningen) en een overzicht van aanbevelingen voor preventieve maatregelen om te voorkomen dat er schade optreedt. Deze uitkomsten en aanbevelingen zullen naar verwachting (expert judgement door Maatschappij van Weldadigheid en Staatsbosbeheer) geen grote invloed hebben op de uitkomst van de SER en worden derhalve later ingevoegd. PM.

De mate waarin effecten op geprefereerde boomsoorten optreden is ook vooral een kwestie van aanbod (Spek , 2014). Hoog geprefereerde soorten zullen bij een hoog aanbod selectief worden benut als onderdeel in het totale menu. Is het aanbod gering dan staat elke individuele struik of boom bloot aan een intensieve begrazing. De situatie in het Drents Friese Wold is qua aanbod gunstiger omdat de bossen met alleen de aanwezigheid van reeën zich voor wat betreft structuur en soortenrijkdom anders hebben ontwikkeld dan bijvoorbeeld de bossen op zandgronden in aanwezigheid van edelhert en damhert. Hierdoor zijn er meer structuurrijke bossen die veel dekking, maar ook veel hoog-geprefereerd natuurlijk voedsel bieden. Dit heeft een directe relatie met de schadegevoeligheid van die bossen. Hoe gevarieerder en voedselrijker des te minder effect zullen edelhert en damhert hebben.

Daarnaast bevinden zich in het DFW een aantal zeer voedselrijke graasgebieden (Oude Willem, Hertenkamp, Wapserveld, Doldersummerveld, Rijkmanshoeve). Deze kunnen bij goed beheer en een adequate recreatiezonering de gehele voedselbehoefte van het nagestreefde aantal edel- en damherten volledig afdekken. Doordat de aanwezige voedselvoorraad een veel groter aantal dieren kan voeden, vraagt dit echter wel om een consequente handhaving van de streefaantallen.

5.6.2 Schade aan recreatieve en toeristische sector

Het Drents-Friese Wold is goed gezoneerd. Recreatiebedrijven en de intensieve dagrecreatie punten zijn vrijwel allemaal in de randzones van het gebied gesitueerd. Het padenpatroon is in sommige gebieden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Drents Landschap al vrij extensief. Hierdoor zijn diverse rustige gebieden aanwezig. Ook het padenpatroon in de vele heideterreinen is extensief. Dit is een voorwaarde om edelhert en damhert ook overdag zichtbaar te kunnen maken. Door het treffen van maatregelen kan de zichtbaarheid van dieren verbeterd worden.

Wel is er een intensieve padenstructuur aanwezig in het bos- en natuurgebied van de Maatschappij van Weldadigheid. Dit is hier misschien wel gunstig omdat hun bosbouwdoelstelling zich minder goed verhoudt met hogere aantallen edelherten en of damherten. Vanwege hun bosbeheer is wel sprake van veel dekking (zie ook 5.7.1). Waardoor het gebied waarschijnlijk wel door de dieren gebruikt zal gaan worden, ook overdag.

In het Drents-Friese Wold liggen diverse hondenlosloopgebieden. Deze zijn vooral in de randen gesitueerd en leveren derhalve geen knelpunten op. Om het mogelijk te houden om bezoekers met honden ook ruimte te bieden om hun honden los te laten lopen kan er ook in de toekomst gebruik gemaakt worden van hondenloslooptterreinen, deze situatie wijzigt niet.

Verder geldt voor de groep ATB-ers, fietsers, ruiters en wandelaars dat de komst van grote wilde grazers voor verhoogde belevingswaarde zal zorgen. Bij ruiters is bekend dat het wild vaak weinig schuw gedrag tegenover paarden vertonen, ook al zit er een mens op. Ook fietsers die rustig doorfietsen kunnen leuke wildobservaties doen. Aanrijdingen tussen ATB-ers of fietsers en grote wilde grazers komen niet voor.

Schade aan/voor de recreatieve en toeristische sector wordt niet verwacht.

5.6.3 Schade aan/voor particulieren

Overal vertonen hoefdieren hun natuurlijke gedrag. Dit is niet beperkt tot bos- en natuurgebieden, ook in landbouwlandschappen maar ook in de menselijke leefomgeving kunnen ze uitstekend leven. Hun natuurlijke gedrag kan ook in de menselijke leefomgeving leiden tot schade en overlast. Het algemene principe is dat veel dieren ook tot veel schade en overlast leidt. Dit zorgt ervoor dat er keuzes over de aanwezigheid van de soorten worden gemaakt en over de gewenste spreiding en de gewenste aantallen. Door de keuze voor de relatief lage dichtheid van herten in het gebied, zal er naar verwachting nauwelijks schade optreden bij particulieren. Op enkele locaties, waar particuliere eigendommen grenzen aan het kerngebied (Oude Willem, Wateren-Oost, Berkenheuvel), kan preventief een raster geplaatst worden om toegang tot tuinen te beperken, tenzij bewoners de aanwezigheid van herten op hun erf toejuichen.

5.7 Verkeersveiligheid

Provinciale en lokale wegen vormen volgens Spek en Worm (Spek, 2014) overdag een vrij harde barrière voor herten. Het oversteken van wegen door herten beperkt zich overdag tot incidenten die veelal veroorzaakt worden door verstoorde en in paniek geraakte dieren. Het overgrote deel van de aanrijdingen op de Veluwe vindt plaats tussen zonsondergang en zonsopgang, waarbij de toename van het aantal aanrijdingen in de avond vrijwel synchroon loopt met het tijdstip van zonsondergang. 's Ochtends neemt het aantal aanrijdingen na 8.00 uur sterk af; hetgeen samenvalt met de toename in de drukte van de ochtendspits. Dit patroon is onafhankelijk van het moment van zonsopkomst. Op grond van het voorgaande mag worden geconcludeerd dat de activiteiten van herten sterk worden bepaald door menselijke activiteiten in het benuttingsgebied. Daarnaast ervaren herten provinciale en lokale wegen alleen overdag als een harde barrière, terwijl ze 's nachts geregeld worden overgestoken.

5.7.1 Bestaande situatie en risico's

Bestaande situatie

Het Drents-Friese Wold wordt aan de noordzijde doorsneden door de provinciale weg N381. Deze weg heeft een hoofdfunctie voor verkeer, de maximumsnelheid bedraagt 100 km per uur. Met name waar de N381 het bos-en natuurgebied doorsnijdt kunnen in de toekomst aanrijdingen met alle soorten hoefdieren worden verwacht.
In de periferie van het Drents-Friese Wold lopen diverse provinciale wegen. Voor trekkende dieren moet rekening worden gehouden dat dit incidenteel tot ongevallen zal leiden. Langs de oostzijde van het gebied ligt een vrij harde barrière door de combinatie van de Provinciale weg N371 Rijksweg en de Drentse Hoofdvaart. Deze verdient nog wel aandacht, bepaalde delen waar kans op uittreden het grootst is, kunnen van raster voorzien worden.

De weg tussen Diever en Wapse heeft nog niet de 60 km/u snelheidsbeperking. Deze zou als maatregel ingezet kunnen worden op bepaalde delen.

De lokale gemeentelijke wegen binnen het Drents-Friese Wold vormen geen gevaar voor edelherten. Het edelhert is een voorzichtigere oversteker dan damhert. Voor deze soort moet wel rekening worden gehouden met een hoger aantal aanrijdingen. Dit ondanks de maximum snelheid van 60 km/u.

In het gebied ligt een aantal openbare zandwegen. Deze wegen zijn in een dermate slechte staat dat gebruik door gemotoriseerd verkeer beperkt blijft. Onttrekking aan het gebruik door gemotoriseerd verkeer is te overwegen en zal de rust ten goede komen. Aanrijdingen zijn hier niet te verwachten.

Belangrijke barrières in de vorm van rasters zijn niet aanwezig. Wel zijn er diverse begrazingsrasters (gaasrasters) en lagere faunarasters. Bestaande gaasrasters, met name schapenraster kunnen voor jonge edelherten en damherten problemen opleveren door middel van het insteken van de achterpoten. Edelhert en damhert springen zonder probleem over elektrische rasters tot een hoogte van 100 – 110 cm. Verder zijn in het gebied geen onoverkomelijke barrières waargenomen.

Verwachting aanrijdingen

Bij het berekenen van de verwachting van het aantal verkeersslachtoffers wordt uitgegaan van literatuurgegevens en de ervaringen op de Veluwe. Het aantal dieren dat sneuvelt als gevolg van een aanrijding met auto of trein wordt geschat op 3% van de voorjaarsstand. Dat betekent dat het aantal aanrijdingen sterk afhankelijk is van de aantallen hoefdieren.

Het Drents-Friese Wold gebied wordt voornamelijk doorsneden door lokale wegen. Er is één Provinciale weg de Twee Provinciënweg (N381) die door het noordelijkste stukje van het Drents-Friese Wold loopt. Het Drentse deel van de N381 is grotendeels ingericht als stroomweg (een weg die is ingericht om veel verkeer te kunnen verwerken) met een maximumsnelheid van 100 km/uur. Het Friese deel van Drachten tot aan de Drentse grens is in 2014 - 2015 omgevormd tot een stroomweg. Dit is de grootste knelpuntweg binnen het Drents-Friese Wold. Kruising van deze weg door grote hoefdieren is ongewenst. Dit is in de huidige situatie met alleen reeën ook al als risico ingeschat, de weg is voor een deel uitgerasterd. Aan de noordzijde ligt circa 430 hectare bos en natuurgebied. Een deel van het bos is in gebruik als camping/bungalowpark. In Drenthe is de N381 adequaat afgerasterd. In Fryslan is verhoging van het raster mogelijk noodzakelijk.

Aan de oostzijde buiten het Drents-Friese Wold ligt ook een Provinciale weg: de Rijksweg (N371). Parallel aan de N371 ligt de Drentse Hoofdvaart. Tezamen vormt dit een redelijk harde barrière. Er zijn weinig geleidende landschapsstructuren. Dit met uitzondering ter hoogte van het Leggelderveld. Indien het gewenst is op termijn de N371 en de Drentse Hoofdvaart te passeren, dan is dit de meest geschikte plek.

De lokale wegen vormen voor edelherten geen knelpunt, dit zijn redelijk voorzichtige overstekers. Voor damherten wordt het risico iets hoger. Het risico is het hoogst voor reeën.

Samenvattend kunnen de volgende kentallen voor aanrijdingen worden gehanteerd:
Edelhert: 3% voorjaarsstand.
Damhert: 8% voorjaarsstand.
Ree: 8% voorjaarsstand.

Bij een maximale voorjaarstand van 160 edelherten in de situatie waarbij de N381 niet volledig is uitgerasterd, is het verwachte aantal aanrijdingen dus maximaal 5 per jaar. De voorjaarsstand van reeën is niet bekend. Het aantal aanrijding op de besproken wegen in en rondom het Drents-Friese Wold met reeën is nu gemiddeld een tiental per jaar , met name n381, Ten Darperweg en inliggende 60 km wegen.

Deze kentallen zijn gebaseerd op analyse van aanrijdingen op de Veluwe, m.u.v. het getal voor reeën, dat is een landelijk cijfer (8-10%, hier 8% gehanteerd). De cijfers voor edelhert en ree komen volgens Spek en Worm (2014) vrij goed overeen met die in Duitsland. Hiervoor zijn de soortspecifieke verschillen geduid. Zoals ook bij de landbouwschade vermeld wordt het aantal aanrijdingen vrijwel 1 op 1 bepaald door de aanwezige aantallen. Hierbij kan de nuancering gemaakt worden dat naar verwachting de aantallen lager zullen uitpakken dan o.b.v. de kentallen te berekenen is omdat - uitgaande van het uitrasteren van de N381 - er relatief weinig wegvakken meer door het gebied lopen waar hard gereden mag worden. Een inschatting o.b.v. de kentallen mag dan ook als ‘worst case’ gezien worden.

5.7.2 Maatregelen om risico’s te voorkomen

Knelpunt: aanrijdingen met hoefdieren op de N381.

Maatregelen: uitrasteren in combinatie met ontsnipperende maatregelen (ongelijkvloers of gelijkvloers). Zonder ontsnipperende maatregelen (oftewel verbindingen maken) zal het bosgebied tussen N381 en Appelscha niet benutbaar zijn voor hoefdieren in het Drents-Friese Wold. Dit met uitzondering van het ree die gebiedsdekkend voorkomt in Drenthe en Fryslân. Een aantal delen van deze weg zijn al van een grofwild-kerend raster voorzien.

Andere belangrijke maatregel is het handhaven van de maximum snelheid van 60 km/u op de inliggende wegen.

6. Afweging

6.1 Toelichting afwegingsmodel

In dit hoofdstuk zijn alle positieve en negatieve effecten die in de deelonderzoeken benoemd zijn, opgenomen in een afwegingsmodel. Dit model is de grote tabel op de volgende pagina's. Het afwegingsmodel SER edelhert en damhert gaat uit van de basis uit het BIP en uit Rapport herintroductie zoals in hoofdstuk 1 in de uitgangspunten is verwoord. In het model wordt gesproken over 'herten' in algemene zin, hiermee worden soorten en doelstanden bedoeld zoals omschreven in de uitgangspunten van de SER.

Het model is zodanig opgesteld dat het recht doet aan de feitelijk benoemde effecten uit de deelonderzoeken, maar ook aan de nuanceringen die of uit deze rapporten blijken, of die opgemerkt zijn in de klankbordbijeenkomsten.
De afweging is geen simpele optelsom of vergelijking tussen de effecten in euro's. Er zijn diverse waarden benoemd in de effecten. Een verrijking van een beleving is bijvoorbeeld niet één op één af te wegen ten opzichte van euro's schade op een perceel mais of tegen meeropbrengsten van bestedingen van bezoekers.

Het model doorloopt vier stappen:

1. Het model geeft in de eerste lagen zo objectief en feitelijk mogelijk (op basis van de uitgevoerde onderzoeken) de effecten weer, waar mogelijk in getallen (euro's).
2. Dan is er een stap ingebouwd met nuanceringen. Hierin staan zaken die niet in de feiten in de rapporten benoemd staan, maar wel belangrijk zijn om mee te nemen in de afweging.
3. Daarna wordt de vraag gesteld of de negatieve effecten opgelost of aanvaardbaar gemaakt kunnen worden. Bij de oplossingsvoorstellen is gebruik gemaakt van de deelonderzoeken en van de opmerkingen uit de klankbordgroep.
4. De laatste stap in het afwegingsmodel is de synthese waarbij de benoemde oplossingsrichtingen zijn vertaald naar randvoorwaarden. Als er overgegaan wordt tot herintroductie waarbij je rekening houdt met maatschappelijk draagvlak, dan moet aan deze randvoorwaarden worden voldaan.

Het afwegingsmodel is besproken in de klankbordgroep op 12 januari 2017 en werd als goed werkbaar ervaren. Op advies van de klankbordgroep is de tussenstap met nuanceringen opgenomen en is daar voor een deel ter plekke invulling aan gegeven.

6.2 Afwegingsmodel

Afwegingsmodel SER edelhert en damhert NP DFW								
Basis: 14 uitgangspunten uit hoofdstuk 1 van de SER conform streefbeeld Beheer en InrichtingsPlan								
Deelonderzoek	**1 Ecologie**		**2 Bewoners**		**3 Landbouw**		**4 Recreatie**	
Bron:	Spek, 2014 en 2016		Konings, Motivaction, 2016		**LTO-projecten, 2017 (met review Spek, IPC)**		Abma, Springpartners, 2016	
Hoofdconclusie	Herten leveren een positieve bijdrage aan het streefbeeld uit het BIP.		66% van de respondenten is voor de komst van herten (15 % neutraal en 19 % tegen).		Landbouw ondervindt alleen negatieve effecten als er herten komen in het DFW (met name gewasschade)		Herten leveren een positieve bijdrage aan de werkgelegenheid en economie, zowel in directe als afgeleide bestedingen.	
1.Effecten	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**
	Herten hebben een sleutelfunctie in een natuurlijk landschap. Ze zorgen voor betreding, bemesting, vraat, biomassa en verspreiding van zaden.		66% is voor	19 % is tegen		Schade ingeschat op min €21.258,- en max €3.270.400,- , gebaseerd op vraatschade. Beide uitersten zullen niet voorkomen. Realistischer is berekening op ervaringscijfers, dan is de inschatting een schade tussen € 35.753,- en € 53.630,- (rapport LTO).	€ 2.684.000,- meeropbrengsten uit bestedingen (direct en afgeleid) (Abma)	geen
	Begrazing door herten zorgt voor meer	Hoge dichtheden herten kunnen zorgen voor	Deze 66% is hoofdzakelijk voor, omdat ze herten	Deze 19% is hoofdzakelijk tegen ivm zorgen	Inkomsten uit verhuur jacht (reactie in		89 extra banen van > 12 uur (Abma)	

	dynamiek en variatie in een natuurlijk boslandschap	vertraging in de bosverjonging of het uitblijven van bosontwikkeling van met name loofbos	een verrijking voor het gebied vinden (ecologisch)	om verkeersveiligheid	klankbordgroep)			
	Herten dragen bij aan vorming van een halfopen randzone tussen gesloten en open landschap waar diverse andere soorten planten en dieren van profiteren.	Hoge dichtheden herten kunnen homogeen beeld van het landschap en vegetatie veroorzaken.	27% van de 66% noemde dat ze herten mooi vinden	22% van de 19 % vindt het onnatuurlijk om herten uit te zetten			Herten geven seizoensverlenging	
	Op bronstlocaties kunnen herten door vertrapping en het maken van bronstkuilen voor een pionier situatie zorgen.	Herten kunnen langs venranden voor vertrapping van kwetsbare vegetatie zorgen.	25% van de omwonenden geeft aan gebied vaker te gaan bezoeken als er herten zijn (en 69% even vaak)	4% geeft aan het gebied minder te zullen bezoeken			Productverbreding	
	Kleine roofdieren gebruiken hertenwissels om te jagen.			Weg Diever Wapse heeft nog geen 60 km beperking en kijk goed naar weg langs kanaal bij Hoogersmilde. (klankbordgroep)			Bezoekers genieten nog meer van hun dagtochten in DFW als ze de kans hebben om edelherten te zien (Abma) Het bewustzijn van de wetenschap dat er	

							herten leven leidt tot een spannender en attractiever natuurbeleving	
2. Nuancering	Bij de voorgestelde dichtheden zoals in deze SER treden weinig negatieve ecologische effecten op. De populatie wordt beheerd en de uitbreiding wordt voortdurend getoetst op van te voren vastgestelde parameters.		Ten aanzien van beheer: 79 % van de respondenten vindt dat de populatie beheerd moet worden als de populatie te groot wordt. 38% daarvan vindt dat dat met afschot moet gebeuren en 41 % heeft voorkeur over overplaatsen. 44% vindt dat de diverse partijen (TBO's, provincies, jagers) daar samen verantwoordelijk voor moeten zijn. En 40 % vindt dit een taak voor de natuurorganisaties. (Motivaction)		Indien herten zich te goed doen aan hoogrenderende gewassen kan schade snel oplopen. Bij de kapitaal intensieve teelten zou ook het netto resultaat vermeld moeten worden, dan wordt zichtbaar dat het hier ook om kosten intensieve teelten gaat. Evt nog check door berekening te maken met standaard kengetallen (zie hfst 8 review van LTO-onderzoek)		Meeropbrengsten komen niet alleen terecht bij de recreatie-ondernemers, maar juist bij alle ondernemers (dus ook supermarkten, benzinepompen, etc)	
	Bij het bereiken van de doelstand en een geslachtsverhouding van 1:1 zal er bij edelherten een jaarlijkse aanwas zijn van 70% van de vrouwelijke dieren. Dat betekent dat er jaarlijks tussen de 50 en 60 dieren moeten worden geschoten om de doelstand te behouden. Dit komt neer op een jaarlijkse populatiebeperking van 30%.		Toegankelijkheid van het gebied moet gelijk blijven (klankbordgroep)		De Veluwe en het Drents Friese Wold zijn verschillende gebieden. De hoogrenderende gewassen rondom het Drents Friese Wold worden op de Veluwe nauwelijks verbouwd. Schadebedragen kunnen daardoor in Drenthe misschien hoger oplopen. Anderzijds heeft de Veluwe meer inliggende landbouwenclaves waar de schade het hoogst is, het DFW heeft juist inliggende voormalige landbouwenclaves die nog voedselrijk zijn en de herten zullen aantrekken en daarmee naar binnen zullen trekken ipv naar buiten.		Niet alle economische effecten zijn meegenomen, bv vermoeden dat de huizenprijzen gaan stijgen.	
	Edelhert en damhert vullen elkaar aan qua gedrag en invloed op het landschap. Bij damhert zijn qua gedrag		Slechts 9 % gaf aan zich zorgen te maken over mogelijke verspreiding van ziekten (stelling, Motivaction)		Er is zorg om dierziekten geuit. Maar edelhert en damhert staan qua risico gelijk met de reeds voorkomende		Om de zichtbaarheid van herten bij recreanten te bereiken is een niet schuw makend afschotbeheer noodzakelijk.	

	twee niet-ecologische nadelen ten opzichte van het edelhert benoemen. 1. Ze verplaatsten zich veel meer dan edelherten in ruimte en tijd. Ze zijn daardoor lastiger 'in de hand te houden' 2. Door hun sterkere 'migratiedrang' is er een hogere kans op aanrijdingen. Daarnaast kunnen damherten een veel hogeren populatiedichtheid bereiken voordat natuurlijke controlemechanismen de stand gaan stabiliseren. M.a.w. de stand kan bij uitblijven van beheer explosief groeien		reeën.	Verkeerde bejaging kan zichtbaarheid van herten tot nul reduceren. Dit vraagt om sterke regie , deskundigheid van betrokkenen en planning van beheer en afschot.
	Het laten liggen van dode dieren is een optie die wellicht past bij de kringloop van de natuur in het gebied, maar de ook veel doet met beleving/emotie. Hier waarschijnlijk meest passend om de geschoten dieren ook te benutten (klankbord)	Minderheid (20%) heeft zorg over opeten planten in tuinen (stelling, Motivaction)	Deel van de schade is niet in euro's te benoemen. Je bent boer om een mooi product in de markt te zetten en niet om het op te laten vreten en dan een vergoeding te krijgen. Ook zit er een stuk ergernis over de te volgen procedures bij schademelding en afhandeling.	
	Advies KNJV om max 2 dieren per 100 ha te hanteren ivm mogelijk wegdrukken reewildstand.	65% verheugt zich op de komst van herten (stelling, Motivaction). De respondenten die positief zijn over de komst van herten, komen zowel uit Drenthe als uit Fryslân, zijn werkzaam in diverse sectoren (waaronder ook landbouw), en zijn verspreid over alle leeftijdsgroepen.	Er is zorg om kansen op bedrijfsontwikkeling in de toekomst. Kunnen er nog wel contracten voor hoogrenderende gewassen afgesloten worden als er eenmaal herten aanwezig zijn? En zorg om ontwikkeling werkgelegenheid in sector, met name bij de hoogrenderende gewassen.	
	Populatiebeheer gericht op 160 dieren vraagt om permanent ingrijpen in groepen gezonde dieren. Hierdoor blijft de populatie in de groeifase en vereist	Hoe verandert het landschapsbeeld en de beleving als er straks herten lopen (vraag uit klankbordgroep)	Een heldere kaart met in onderscheid akkerbouw, weiland en kapitaal intensieve teelten is wenselijk bij de volgende fase.	

	jaarlijkse ingrijpen. Verslappen van de inzet leidt tot groei boven de afgesproken aantallen.			
3. Kunnen negatieve effecten opgelost of aanvaardbaar gemaakt worden? En zo ja, hoe?	Beperking van de populatie door vroegtijdig beheer. Voortdurende toetsing aan vooraf opgestelde parameters. Zonering in dichtheden van aantallen herten. In de randen lagere dichtheid dan in de kern.	Maak in communicatietraject bij herintroductie veel gebruik van beeldmateriaal en laat de eventuele landschappelijke veranderingen verbeelden om te kunnen delen.	Zorg voor een schaderegeling die goed toegankelijk is en ruim vergoedt. Preventieve maatregen worden nu bijvoorbeeld niet vergoed, dat zou middels een fonds ondervangen kunnen worden	Bij evt inrichten van een fonds daar alle ondernemers bij betrekken, evt verhoudingsgewijs. En onafhankelijk bestuur om te beslissen over aanvragen schadevergoedingen en andere aanvragen die relatie hebben met de herten (bv ontwerp en bouw van wild-arena's).
	Benut de geschoten dieren voor gebruiksdoeleinden.	Wees helder en concreet in communicatie, ook over afschot en af te schieten aantallen. Pas in de communicatie woordgebruik aan op wat mensen gebruiken.	Stel een convenant op met LTO, provincies en terreinbeheerders, juridisch goed dekkend, betrouwbare langdurige afspraken, ook over wie waar verantwoordelijk en aansprakelijk voor is.	
	Houd max 2 dieren per 100 ha aan (advies KNJV)	Ontwikkel beleefpunten in de kern.	Tref alle aanbevolen fysieke maatregelen om schade op voorhand te voorkomen (zie hfst 8)	
		Weg Diever Wapse op bepaalde delen de snelheid beperken tot 60 km/u. En bij weg langs kanaal kijken waar evt rasters gezet kunnen worden (op grens natuur-landbouw?)	Werk in het FaunaBeheerPlan met een schillenmodel, waarbij in de natuurkern beperkt afschot plaatsvindt, in de bufferzone daaromheen gericht en in hogere aantallen en in de daaromheen liggende landbouwgronden wordt een nulstand gehanteerd. Dat levert niet alleen inkomsten uit jachtverhuur op voor de grondeigenaren in bufferzone en op landbouwgronden, maar creëert ook een 'landscape of fear'.	
			Blijf ook in vervolgtraject realiseren dat naast de feitelijke berekeningen er ook een emotionele kant aan dit onderwerp	

			zit voor de agrarische sector, neem daar tijd en ruimte voor.	
4. Synthese **Wat zijn hier uit af te leiden randvoorwaarden**	Intensief monitoren van de populatie en de effecten op zowel vegetaties, N2000-doelen, en overige fauna.	Stevig communicatietraject opzetten tijdens proces herintroductie, met gebruikmaking van verbeelden toekomstbeeld.	Samen met FBE's een faunabeheerplan opstellen conform eisen in juridisch advies van Boerema. Plan goed laten keuren door GS-en. FBE Fryslân heeft reeds laten weten het faunaplan aan te willen passen ism FBE Drenthe.	Fonds breed opzetten om te vullen, onafhankelijk bestuur en ook breed om uit te voeren (dus niet alleen inzetten voor schade vergoedingen)
	Vroegtijdig en consequent beheer gericht op stabiele populatie en geringe schuwheid naar mensen.	Monitor ook een aantal jaren na de herintroductie wat de beleving is (herhaling van motivaction-onderzoek).	Helder convenant opstellen tussen LTO-provincies en terreinbeheerders, over beheer, schadeafhandeling en proces. Juridisch laten toetsen.	Nieuwe belevingsconcepten goed vormgeven en gezamenlijk opbouwen.
	Zonering in beheer.	Stem andere BIP-doelen, zoals inrichting van wilde kernen, natuurbeleving en recreatiezonering bij komst van herten af op de eisen die herten stellen aan hun leefgebied en zet ze in zichtbaarheid van herten te vergroten.	Eerste jaren (10 jaar) alle schade af laten dekken door provincies, schade zal nagenoeg nihil zijn, maar geeft rust, vertrouwen en de kans om met de streek en de ondernemers een fonds op te bouwen en te vullen passend bij de streek en bij de opgaven. Dit heeft voor provincie een laag risico, maar is voor draagvlak van groot belang. De maatregelen die niet uit faunafonds vergoed worden kunnen dan vanuit het opgebouwde fonds vergoed worden. En na de eerste 10 jaar zorgen dat schade in eerste plaats onder faunafonds valt en dat restschade die daarbij niet vergoed wordt, via het genoemde fonds vergoed wordt. Ook op lange termijn moet alle schade (of kosten voor preventie) gedekt kunnen worden.	Monitor ook de effecten van herten na bv 5 of 10 jaar, wat is economische groei geweest die hier op terug te leiden is?
	Breng landschappelijke effecten van herten in beeld (letterlijk verbeelden	Weg Diever Wapse op bepaalde delen de snelheid beperken tot 60 km/u. En bij		Plaats de komst en het effect van herten in breder economisch perspectief. Hoe

	hoe landschap verandert)	weg langs kanaal kijken waar evt rasters gezet kunnen worden (op grens natuur-landbouw?)		groot zijn de sectoren (landbouw, toerisme, huizenmarkt, etc) in deze streek, wat is toekomstbeeld? Wat zijn trends en wat is beleid?

7. Conclusie en advies

In het afwegingsmodel zijn alle effecten naast elkaar gezet en na een nuancering gewogen. Deze weging is geen eenvoudige optelsom, de waarden zijn zeer divers. De meeste negatieve effecten kunnen opgelost of aanvaardbaar gemaakt worden. De negatieve effecten betreffen met name de landbouwsector, de positieve effecten zijn ecologisch, maatschappelijk en economisch van aard.

Doel van de SER was om de maatschappelijke lusten en lasten goed af te wegen. Uit de SER is gebleken dat er overwegend positieve effecten zijn te benoemen met betrekking tot herintroductie van edelherten en of de spontane komst van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Om de benoemde negatieve effecten aanvaardbaar te maken zijn randvoorwaarden benoemd.

Het kernteam SER komt tot de volgende eindconclusie :

Herten leveren een positieve bijdrage aan de in het BIP gestelde doelen. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, herten leveren ook een grote maatschappelijke en toeristisch-economische meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold.

Introductie van edelherten is realiseerbaar, betaalbaar en het is haalbaar om een duurzaam voort bestaande populatie edelherten op de bouwen in het Drents-Friese Wold.

Op 2 februari heeft de stuurgroep geconstateerd dat de SER voldoet aan de opdracht en dat inhoudelijk alle onderwerpen in de SER zijn opgenomen die gevraagd werden, daarmee is het “feitelijke” deel van de SER compleet bevonden. De stuurgroep heeft daarop besloten dat er voor de verdere invulling een plan van aanpak moet worden geschreven (SER-deel II). In dat plan van aanpak staan de te nemen vervolgstappen en worden de preventieve maatregelen beschreven en worden voorstellen gedaan voor ondermeer het opstarten van een (gebieds-)fonds, het vervolg mbt schadevergoedingen, beheer en beleid inclusief juridische kaders.
Het plan van aanpak wordt op basis van het afwegingsmodel door het kernteam opgesteld en bevat een set van randvoorwaarden en aanbevelingen, deze vormen de basis voor het Plan van aanpak (zie inleiding).

Bijlagen rapporten deelonderzoeken

1. Ecologisch onderzoek (faunaverkenning en concretisering herintroductie edelhert/damhert, Spek fauna-advies
2. Bewonersonderzoek (peiling onder bewoners), Motivaction
3. Landbouwonderzoek (analyse en inschatting risico en schade), LTO-projecten
4. Toerisme/recreatie (batenanalyse), Spring partner
5. Juridisch onderzoek/advies (nieuwe wetgeving en beheer), Boerema en van den Brink
6. Bosbouwonderzoek

Bronnen

Abma, R., Recreatiebaten van de herintroductie van edelherten in het Drents Friese Wold, 2016, Spring Partner

Anonymus. 2008. Beleidslijn herintroducties van dieren. Ministerie van LNV.

Boerema, L., 2016. Juridische aspecten van herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold. Boerema & Van den Brink.

Boyce, M.S., 1992. Population viability analysis. Annual Review of Ecology and Systematics, 23 481-508.

Elzinga, G.J., 2012. Beheer- en inrichtingsplan (BIP) Drents-Friese Wold. Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., J.J. Snoep & R.J.H.G. Reneerkes, 2007a. Veterinaire risico's en mogelijkheden voor recreatief medegebruik van een robuuste verbinding tussen de Oostvaardersplassen en het Horsterwold. Wageningen Alterra Rapport 1554.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., C.J. de Vos, D.R. Lammertsma, G.J. Spek, R. Pouwels & A.J. Griffioen, 2007b. Robuuste verbindingen en wilde hoefdieren; verwachte aantallen hoefdieren en mogelijke overlast voor de landbouw, het verkeer en de diergezondheid. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1506.

Kuijper D.P.J., de Kleine C., Churski M., van Hooft P., Bubnicki J., Jędrzejewska B., 2013. Landscape of fear in Europe: wolves affect spatial patterns of ungulate browsing in Białowieża Primeval Forest, Poland (Editors' Choice - free online). Ecography 36: 1263-1275.

Konings, F. & Visscher J., 2016. Groot wild in het Drents-Friese Wold. Peiling onder de omwonenden. Motivacation, project Z7745.

Londo, G., 1997. Natuurontwikkeling. Backhuys, Leiden.

Projecten LTO Noord, 2016, Risico inventarisatie landbouwschade als gevolg van introductie/komst van edel- en damherten in het Drents Friese Wolf

Sollart K.M., 2004. Effectiviteit van het Natuur- en Milieu-Educatiebeleid. Wageningen, Natuurplanbureau – vestiging Wageningen, Planbureaurapporten 17.

Spek G.J. & Worm P.B., 2014. Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold. Een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario's. Vaassen. {RAPPORT FAUNAVERKENNING}

Spek G.J. & Schoon R., 2016. Concretisering herintroductie edelhert en komst damhert in het Drents-Friese Wold. Een kolonie nabootsen. Vaassen. {RAPPORT HERINTRODUCTIE}

Ufkes, A., 1997. Edelhertgeweien uit natte context in Drenthe. Nieuwe Drentse Volksalmanak 114 28 (142)-56 (170).

Vera, F.W.M., 1998. Metaforen voor de wildernis; weerwoord. De Levende Natuur 99(2): 85-91.

Vos, de C.J. & Groot Bruinderink, G.W.T.A. 2009, Veterinair risico van edelherten en damherten in robuuste verbindingen voor de veehouderij in Nederland. Is er sprake van een toename ten opzichte van het huidige risico gevormd door de aanwezigheid van reeën? Lelystad : CVI (CVI-rapport 09/CVI0253

Weeda E.J., J.H.J. Schaminée & L. van Duuren 2005. Atlas van de Plantengemeenschappen in Nederland deel 4: Bossen, struwelen en ruigten. KNNV-uitgeverij, Utrecht.

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 5/15/2017 6:22:04 AM
Subject: RE: VERZOEK OM AANVULLINGEN: concept GS-notitie SER, informeren PS procedure
Received: Mon 5/15/2017 6:22:05 AM
Memo GS brief informeren PS SER opm 5.1.2e.docx

Hoi 5.1.2e,
1 kleine opmerking bij de brief. Groet, 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: vrijdag 12 mei 2017 22:39
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: VERZOEK OM AANVULLINGEN: concept GS-notitie SER, informeren PS procedure

Beste mensen,
Naar aanleiding van ons overleg van de week hierbij een eerste aanzet voor de GS-notitie plus bijbehorende PS-brief.
Ik wil jullie allen vragen een en ander verder aan te vullen, in het bijzonder de argumenten en de inhoud van de brief, met 'wijzigingen bijhouden'.
Graag jullie aanvullingen uiterlijk vrijdag 19 mei retour naar mij en 5.1.2e zodat met een ieders inbreng we een redelijk compleet concept met elkaar hebben gemaakt. Deze kan dan verder compleet gemaakt worden met de input van het te plannen bestuurlijk overleg met Friesland.
Alvast bedankt voor jullie inbreng!
Groeten,
5.1.2e
Ps. @5.1.2e zie ook T:\PO\Realisatiestrategie\SER Edelherten DFW

CONCEPT, NOG AAN TE VULLEN MET UITKOMSTEN BESTUURLIJK OVERLEG MET FRIESLAND

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Statenbrief

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 1.2 / 5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	PO
Datum	woensdag 10 mei 2017
Uiterste behandeldatum in GS:	
Toelichting:	

Verantwoordelijke
Mirjam Koekoek
Paraaf verantwoordelijke
Bespreken:

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***
1. 5.1.2e 5.1.2e (BC, jurist)	
2. 5.1.2e 5.1.2e (NW, jurist)	
3. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
4. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
5. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
6. 5.1.2e 5.1.2e (VTH, jurist)	

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar:
Ja
Persbericht: Nee
Bekendmaking:
Niet van toepassing

Onderwerp

Soorten Effect Rapportage (SER), stand van zaken procedure

Advies

1. In te stemmen met de criteria, zowel de hoofdlijnen als specifiek voor edelhert en damhert, zoals zijn verwoord in het Flora- en Faunabeleidsplan bijlage 2 te hanteren als beoordelingskader voor de SER
2. In te stemmen met het schriftelijk informeren van de Provinciale Staten over de verdere procedure met betrekking tot de SER, zoals toegezegd in de rondvraag van de vergadering commissie OGB dd 08 mei jl.
3. In te stemmen met de brief aan Provinciale Staten.

Beslissing GS

Gebruik dit sjabloon voor het versturen van een b aan PS over zaken die niet voor formele besluitvorming aan PS worden voorgelegd. De Statenbrief kan bijvoorbeeld gebruikt worden om ergens over te informeren, om PS om een mening
Provincie Drenthe
09/21/2016 10:40

Vermeld de datum waarop het stuk gereed is.
Provincie Drenthe
09/20/2016 16:11

Als er een uiterste behandeldatum in GS is, geef datum dan aan en vermeld dan altijd bij de toelicl de reden daarvan.
Provincie Drenthe
09/21/2016 10:45

Geef hier aan in welke relatie het stuk staat tot he collegeakkoord dan wel de begroting. Vermeld h nummer en de naam van het speerpunt uit het collegeakkoord / het nummer en de naam van het programma uit de begroting.
Provincie Drenthe
09/21/2016 13:16

Vermeld de naam van het team/programma en de medewerker(s) met wie je het stuk hebt voorberei Wees compleet in het vermelden van de teams/programma's, maar probeer verder de lijst beperken tot de voor dit GS-stuk meest relevante
Provincie Drenthe
10/07/2016 08:56

Geef met Ja of Nee aan of er sprake is van een m die afwijkt van het advies van het stuk. Zo ja, ver deze afwijkende mening duidelijk in het stuk, op Niet openbaar blad, onder risico's.
Provincie Drenthe
09/21/2016 10:45

Geef aan of het stuk vanuit communicatieoogpunt direct wel of pas later openbaar is. Soms moet een besluit later bek worden gemaakt. Vul dan 'Ja, later' in. Het besluit wordt in dat geval op de 'slapende lij
Provincie Drenthe
11/29/2016 09:44

Geef aan of er een afzonderlijk persbericht noodzakelijk is. Dit is het geval voor belangrijke actuele onderwerpen. Neem in zo'n geval tijdig c op met het team COM. Een concept-persbericht v niet bij het GS-stuk.
Provincie Drenthe
10/06/2016 11:42

Vermeld in enkele woorden het onderwerp van h
Provincie Drenthe
09/20/2016 16:11

Vermeld je advies aan GS op basis waarvan GS e beslissing kunnen nemen. Meerdere adviezen puntsgewijs en genummerd weergeven. Schrijf é beslispunt per advies. Probeer het aantal adviezen beperken en elk advies zo duidelijk en kort moge
Provincie Drenthe
11/03/2016 14:13

Inleiding

a. Algemeen
In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan van de provincie Drenthe door PS vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'. Ministerie EZ heeft de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Conform het Flora- en Faunabeleidsplan adviseert GS het ministerie EZ.
De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) is initiatiefnemer voor deze SER. De stuurgroep heeft de SER in principe afgerond en openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS. Vooruitlopend hierop informeert GS PS over de verdere procedure.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
Niet van toepassing.

Advies

Dubbelklik hier om het advies van het kopblad te kopiëren

Doelstelling uit de begroting

7.2.02 Behoud en herstel Flora en fauna

Vermeld aan welke doelstelling uit de programmabegroting wordt bijgedragen als GS instemmen met het advies.
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:25

Argumenten

1.1. *Ministerie EZ bevoegd gezag:* Het ministerie van EZ is bevoegd gezag voor het verlenen van een vergunning voor herintroductie van edelherten en spontane vestiging van damherten in het Drents-Friese Wold. EZ zal zowel GS Drenthe als GS Friesland vragen om advies. PS Drenthe heeft met het vaststellen van het Flora- en Faunabeleidsplan (2014) ruimte geboden aan de herintroductie mits er een SER wordt opgesteld. Op basis van de resultaten van de SER neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort en adviseert hierover aan EZ.

Geef de argumenten aan die van belang zijn voor advies. Vat de kern van ieder argument samen in zin die je cursief weergeeft. Begin deze cursieve denkbeeldig met "want…."; de tekst die dan volg terug op het advies dat erbij hoort. Bij elk argume geef je in een korte alinea een toelichting. De toelichting geef je niet cursief weer. Het argumen overtuigend zijn, het geeft aan waarom ingestem moeten worden met het advies.
Laat de nummering van de argumenten correspon met de nummering van de adviezen. Dus argume 1.1. en 1.2. etc. verwijzen naar advies 1 en argum 2.1. en 2.2. etc. verwijzen naar advies 2 etc.
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:47

1.2De criteria uit het Flora- en Faunabeleidsplan als beoordelingskader: PS is gehouden aan het Flora-
en Faunabeleidsplan. Gezien het feit EZ bevoegd gezag is voor vergunningverlening van herintroductie zijn er geen beleidsregels voor GS op dit punt opgesteld. De criteria, zowel de hoofdlijnen als specifiek voor edelhert en damhert, zoals zijn verwoord in het Flora- en Faunabeleidsplan bijlage 2 kunnen gehanteerd worden als beoordelingskader voor de SER

1.3 De besluitvormingsprocedure in Friesland is anders dan in Drenthe. Met Friesland is bestuurlijk het
volgende afgesproken @@@@ [nog te plannen bestuurlijk overleg]

Tijdsplanning

Niet van toepassing.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Bijlagen	Meekopiëren
0. Statenbrief	Ja

Dubbelklik hier om het onderdeel Bijlagen in te vullen.

Als het voorstel uit de bestaande begroting wordt gedekt:

Neem in het Advies aan GS op:
€ @ beschikbaar te stellen ten laste van budget @

(Noem bij budget nummer en naam prestatie.)

Provincie Drenthe
12/16/2016 13:20

Benoem de bijlagen en geef ze genummerd in een opsomming weer. Voeg de genoemde bijlagen in dezelfde volgorde toe en geef op de bijgevoegde bijlagen zelf ook duidelijk het identieke nummer bijlage 1, bijlage 2, etc.
Provincie Drenthe
09/21/2016 13:50

Geef per bijlage aan of deze meegekopieerd moet worden voor de GS-leden. Bijlagen die niet meegekopieerd worden, worden in de GS-kamer inzage neergelegd.
Provincie Drenthe
09/21/2016 13:50

Niet openbaar aan Gedeputeerde Staten van Drenthe

Risico's

Dubbelklik hier om het onderdeel Risico's in te vullen.

Verwerk hierin ook eventuele afwijkende mening op welke argumenten en risico's deze zijn gebase NB. De insteek is dat in eerste instantie wordt uit van een eensluidend advies aan GS.
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:53

Tekst openbare besluitenlijst

Dubbelklik hier om het onderdeel Tekst openbare besluitenlijst in te vullen.

Als op het kopblad bij Openbaar 'Ja' of 'Ja, later' ingevuld, vul hier dan altijd een tekst in.

Provincie Drenthe
10/07/2016 09:11

Verzenden

Let op dat je, voordat je op de knop Verzende klikt, Outlook OPEN hebt staan!
Druk op de knop Verzenden om de 'tekst openba besluitenlijst' te verzenden aan het team COM. W met verzenden tot je er zeker van bent, dat de 'tek openbare besluitenlijst' volledig is ingevuld. En verstuur deze tekst pas als het gaat om de definiti versie zoals die naar GS gaat..
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:56

Niet openbaar aan Gedeputeerde Staten van Drenthe

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen @
Ons kenmerk @
Behandeld door de heer 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: procedure Soorten Effectrapportage, ter informatie

Datum wordt ingevuld door het team BC.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:00

Kenmerk wordt ingevuld door het team BC.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:00

Vermeld hier de naam van de behandelaar en het volledige telefoonnummer. Begin de naam met de of mevrouw, vermeld de initialen en de achternaa spaties in het telefoonnummer.

Fictief voorbeeld:
Behandeld door de heer A.B. de Vries (0592) 36
of
Behandeld door mevrouw C.D. de Vries (0592) 3 55
Provincie Drenthe
10/27/2016 14:45

Vul hier kort het onderwerp van de brief in.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:08

Geachte voorzitter/leden,

De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) heeft in 2015 het initiatief genomen een Soorten Effect Rapportage Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold (hierna SER) op te stellen. De stuurgroep heeft de SER in principe afgerond en openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS. Vooruitlopend hierop informeren wij u over de verdere procedure, zoals ook aan u toegezegd in de commissievergadering OGB dd 08 mei jl.

In principe? Het is toch vastgesteld door de stuurg
5.1.2e
05/15/2017 08:16

Basis voor de SER is een faunaverkenning die in opdracht van de stuurgroep is opgesteld en vastgesteld in 2015. Deze verkenning vloeide voort uit het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese Wold die door de Stuurgroep is opgesteld en waarin expliciet wordt uitgesproken dat men de weg vrij wil maken voor vrijlevende grote grazers zoals edelherten. Het BIP is door GS in 2013 vastgesteld. Op 10 september 2015 is in de Commissie Landelijk Gebied (CLG) de startnotitie in de vorm van een geannoteerde inhoudsopgave besproken. Daarbij is tevens afgesproken dat de concept-SER via de CLG met advies van CLG aan GS wordt voorgelegd.

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan van de provincie Drenthe door u vastgesteld. Hierin biedt u ruimte aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie heeft u de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'. Het ministerie EZ heeft de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Conform het Flora- en Faunabeleidsplan adviseert GS het ministerie EZ. In dit specifieke geval

betreft het het Drents-Friese Wold die gelegen is in zowel de provincie Friesland als Drenthe. Het ministerie zal dan ook zowel GS Friesland als GS Drenthe om advies vragen.

Verdere procedure SER

1. De stuurgroep is initiatiefnemer van de SER en heeft deze uitgevoerd en reeds in april jl openbaar gemaakt.
2. De stuurgroep zal op een gegeven moment het resultaat van de SER aanbieden aan GS Drenthe en GS Friesland
3. Zodra wij deze hebben ontvangen zullen wij de CLG vragen om te beoordelen of de SER conform de criteria uit het Flora- en Faunabeleidsplan bijlage 2, zowel de hoofdlijnen als de specifieke criteria voor edelhert en damhert, zijn uitgevoerd. Aangezien deze SER diersoorten betreft die landbouwschade kunnen veroorzaken, zal naast de CLG ook het BIJ12 unit faunafonds (voorheen Faunafonds) gevraagd om te beoordelen of de SER correct is uitgevoerd. GS Friesland zal dit vergelijkbaar doen.
4. Gehoord de adviezen van de CLG en in dit geval ook BIJ12 unit faunafonds neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort.
5. De stuurgroep zal een vergunning voor herintroductie aanvragen bij het ministerie van EZ.
6. Het ministerie van EZ zal mede aan de hand van de adviezen van zowel GS Drenthe als GS Friesland wel of geen vergunning verlenen voor de herintroductie.
7. Het besluit van het miniserie EZ is ontvankelijk voor bezwaar en beroep.

.

Wij vertrouwen erop u hiermee voor dit moment voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n):

Bijlage(n) alleen vermelden als deze van toepassi
is/zijn, anders deze aanduiding verwijderen uit de
Geef per bijlage puntsgewijs de naam/het onderw
van de bijlage weer.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:11

Als je het hele sjabloon hebt ingevuld en je alle opmerkingenballonnen in de kantlijn in één keer wilt verwijderen, dubbelklik dan hieronder. Alle opmerkingenballonnen in de kantlijn worden zo uit het document verwijderd.

Dubbelklik hier om de opmerkingenballonnen te verwijderen.

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 5/15/2017 9:53:42 AM
Subject: Memo GS brief informeren PS SER 5.1.2e docx
Received: Mon 5/15/2017 9:53:43 AM
Memo GS brief informeren PS SER 5.1.2e docx

CONCEPT, NOG AAN TE VULLEN MET UITKOMSTEN BESTUURLIJK OVERLEG MET FRIESLAND

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Statenbrief

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 1.2 / 5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	PO
Datum	woensdag 10 mei 2017
Uiterste behandeldatum in GS:	
Toelichting:	

Verantwoordelijke
Mirjam Koekoek
Paraaf verantwoordelijke
Bespreken:

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	**Afwijkende mening**
1. 5.1.2e 5.1.2e (BC, jurist)	
2. 5.1.2e 5.1.2e (NW, jurist)	
3. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
4. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
5. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
6. 5.1.2e 5.1.2e (VTH, jurist)	

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Soorten Effect Rapportage (SER), stand van zaken procedure

Advies

1. In te stemmen met de criteria, zowel de hoofdlijnen als specifiek voor edelhert en damhert, zoals zijn verwoord in het Flora- en Faunabeleidsplan bijlage 2 te hanteren als beoordelingskader voor de SER
2. In te stemmen met het schriftelijk informeren van de Provinciale Staten over de verdere procedure met betrekking tot de SER, zoals toegezegd in de rondvraag van de vergadering commissie OGB dd 08 mei jl.
3. In te stemmen met de brief aan Provinciale Staten.

Beslissing GS

Gebruik dit sjabloon voor het versturen van een b aan PS over zaken die niet voor formele besluitvorming aan PS worden voorgelegd. De Statenbrief kan bijvoorbeeld gebruikt worden om ergens over te informeren, om PS om een mening
Provincie Drenthe
09/21/2016 10:40

Vermeld de datum waarop het stuk gereed is.
Provincie Drenthe
09/20/2016 16:11

Als er een uiterste behandeldatum in GS is, geef d datum dan aan en vermeld dan altijd bij de toelich de reden daarvan.
Provincie Drenthe
09/21/2016 10:45

Geef hier aan in welke relatie het stuk staat tot he collegeakkoord dan wel de begroting. Vermeld h nummer en de naam van het speerpunt uit het collegeakkoord / het nummer en de naam van het programma uit de begroting.
Provincie Drenthe
09/21/2016 13:16

Vermeld de naam van het team/programma en de medewerker(s) met wie je het stuk hebt voorberei Wees compleet in het vermelden van de teams/programma's, maar probeer verder de lijst beperken tot de voor dit GS-stuk meest relevante
Provincie Drenthe
10/07/2016 08:56

Geef met Ja of Nee aan of er sprake is van een m die afwijkt van het advies van het stuk. Zo ja, ver deze afwijkende mening duidelijk in het stuk, op Niet openbaar blad, onder risico's.
Provincie Drenthe
09/21/2016 10:45

Geef aan of het stuk vanuit communicatieoogpunt direct wel of pas later openbaar is. Soms moet een besluit later bek worden gemaakt. Vul dan 'Ja, later' in. Het besluit wordt in dat geval op de 'slapende lij
Provincie Drenthe
11/29/2016 09:44

Geef aan of er een afzonderlijk persbericht noodzakelijk is. Dit is het geval voor belangrijke actuele onderwerpen. Neem in zo'n geval tijdig c op met het team COM. Een concept-persbericht v niet bij het GS-stuk.
Provincie Drenthe
10/06/2016 11:42

Vermeld in enkele woorden het onderwerp van h
Provincie Drenthe
09/20/2016 16:11

Vermeld je advies aan GS op basis waarvan GS e beslissing kunnen nemen. Meerdere adviezen puntsgewijs en genummerd weergeven. Schrijf é beslispunt per advies. Probeer het aantal adviezen beperken en elk advies zo duidelijk en kort moge
Provincie Drenthe
11/03/2016 14:13

Inleiding

a. Algemeen
In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan van de provincie Drenthe door PS vastgesteld. Hierin wordt ruimte ~~geboden~~ geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'. Ministerie EZ heeft de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Conform het Flora- en Faunabeleidsplan adviseert GS het ministerie EZ.
De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) is initiatiefnemer voor deze SER. De stuurgroep heeft de SER in principe afgerond en openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS. Vooruitlopend hierop informeert GS PS over de verdere procedure.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
Niet van toepassing.

Advies

Dubbelklik hier om het advies van het kopblad te kopiëren

Doelstelling uit de begroting

7.2.02 Behoud en herstel Flora en fauna

Vermeld aan welke doelstelling uit de programmabegroting wordt bijgedragen als GS instemmen met het advies.
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:25

Argumenten

1.1. *Ministerie EZ bevoegd gezag:* Het ministerie van EZ is bevoegd gezag voor het verlenen van een vergunning voor herintroductie van edelherten en spontane vestiging van damherten in het Drents-Friese Wold. EZ zal zowel GS Drenthe als GS Friesland vragen om advies. PS Drenthe heeft met het vaststellen van het Flora- en Faunabeleidsplan (2014) ruimte geboden aan de herintroductie mits er een SER wordt opgesteld. Op basis van de resultaten van de SER neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort en adviseert hierover aan EZ.

Geef de argumenten aan die van belang zijn voor advies. Vat de kern van ieder argument samen in zin die je cursief weergeeft. Begin deze cursieve denkbeeldig met "want…."; de tekst die dan volg terug op het advies dat erbij hoort. Bij elk argume geef je in een korte alinea een toelichting. De toelichting geef je niet cursief weer. Het argumen overtuigend zijn, het geeft aan waarom ingestem moeten worden met het advies.
Laat de nummering van de argumenten correspon met de nummering van de adviezen. Dus argume 1.1. en 1.2. etc. verwijzen naar advies 1 en argum 2.1. en 2.2. etc. verwijzen naar advies 2 etc.
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:47

1.2De criteria uit het Flora- en Faunabeleidsplan als beoordelingskader: PS is gehouden aan het Flora-
en Faunabeleidsplan. Gezien het feit EZ bevoegd gezag is voor vergunningverlening van herintroductie zijn er geen beleidsregels voor GS op dit punt opgesteld. De criteria, zowel de hoofdlijnen als specifiek voor edelhert en damhert, zoals zijn verwoord in het Flora- en Faunabeleidsplan bijlage 2 kunnen gehanteerd worden als beoordelingskader voor de SER

1.3 De besluitvormingsprocedure in Friesland is anders dan in Drenthe. Met Friesland is bestuurlijk het
volgende afgesproken @@@@ [nog te plannen bestuurlijk overleg]

Tijdsplanning

Niet van toepassing.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Bijlagen	Meekopiëren
0. Statenbrief	Ja

Dubbelklik hier om het onderdeel Bijlagen in te vullen.

Als het voorstel uit de bestaande begroting wordt gedekt:

Neem in het Advies aan GS op:
€ @ beschikbaar te stellen ten laste van budget @

(Noem bij budget nummer en naam prestatie.)

Provincie Drenthe
12/16/2016 13:20

Benoem de bijlagen en geef ze genummerd in een opsomming weer. Voeg de genoemde bijlagen in dezelfde volgorde toe en geef op de bijgevoegde bijlagen zelf ook duidelijk het identieke nummer bijlage 1, bijlage 2, etc.
Provincie Drenthe
09/21/2016 13:50

Geef per bijlage aan of deze meegekopieerd moet worden voor de GS-leden. Bijlagen die niet meegekopieerd worden, worden in de GS-kamer inzage neergelegd.
Provincie Drenthe
09/21/2016 13:50

Niet openbaar aan Gedeputeerde Staten van Drenthe

Risico's

Dubbelklik hier om het onderdeel Risico's in te vullen.

Verwerk hierin ook eventuele afwijkende mening
op welke argumenten en risico's deze zijn gebase
NB. De insteek is dat in eerste instantie wordt uit
van een eensluidend advies aan GS.
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:53

Tekst openbare besluitenlijst

Dubbelklik hier om het onderdeel Tekst openbare besluitenlijst in te vullen.

Als op het kopblad bij Openbaar 'Ja' of 'Ja, later'
ingevuld, vul hier dan altijd een tekst in.

Provincie Drenthe
10/07/2016 09:11

Verzenden

Let op dat je, voordat je op de knop Verzende
klikt, Outlook OPEN hebt staan!
Druk op de knop Verzenden om de 'tekst openba
besluitenlijst' te verzenden aan het team COM. W
met verzenden tot je er zeker van bent, dat de 'tek
openbare besluitenlijst' volledig is ingevuld. En
verstuur deze tekst pas als het gaat om de definiti
versie zoals die naar GS gaat..
Provincie Drenthe
09/21/2016 11:56

Niet openbaar aan Gedeputeerde Staten van Drenthe

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door de heer 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: procedure Soorten Effectrapportage, ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) heeft in 2015 het initiatief genomen een Soorten Effect Rapportage Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold (hierna SER) op te stellen. De stuurgroep heeft de SER in principe afgerond en openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS. Vooruitlopend hierop informeren wij u over de verdere procedure, zoals ook aan u toegezegd in de commissievergadering OGB dd 08 mei jl.

Basis voor de SER is een faunaverkenning die in opdracht van de stuurgroep is opgesteld en vastgesteld in 2015. Deze verkenning vloeide voort uit het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese Wold die door de Stuurgroep is opgesteld en waarin expliciet wordt uitgesproken dat men de weg vrij wil maken voor vrij levende grote grazers zoals edelherten. Het BIP is door GS in 2013 ~~vastgesteld.~~ vastgesteld. Op 10 september 2015 is in de Commissie Landelijk Gebied (CLG) de startnotitie in de vorm van een geannoteerde inhoudsopgave besproken. Daarbij is tevens afgesproken dat de concept-SER via de CLG met advies van CLG aan GS wordt voorgelegd.

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan van de provincie Drenthe door u vastgesteld. Hierin biedt u ruimte aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie heeft u de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'. Het ministerie EZ heeft de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Conform het

Datum wordt ingevuld door het team BC.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:00

Kenmerk wordt ingevuld door het team BC.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:00

Vermeld hier de naam van de behandelaar en het volledige telefoonnummer. Begin de naam met de of mevrouw, vermeld de initialen en de achternaa spaties in het telefoonnummer.

Fictief voorbeeld:
Behandeld door de heer A.B. de Vries (0592) 36
of
Behandeld door mevrouw C.D. de Vries (0592) 3 55
Provincie Drenthe
10/27/2016 14:45

Vul hier kort het onderwerp van de brief in.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:08

Hier noemen wier hier in zitten, zoals beide gedeputeerden, wethouders e.a. die allemaal acoo gegaan met de komst van edelherten?
5.1.2e
05/15/2017 11:51

Je kunt het ook laten bij het woord vestiging en k schrappen.
5.1.2e
05/15/2017 11:38

Reden aan geven? "Reden voor het nog niet aanb is het feit dat de stuurgroep bij de SER een Plan v Aanpak wil presenteren, waarin een evenwichtige aanpak wordt voorgestaan en waarin rekening wo gehouden met alle belangen" of zoiets.
5.1.2e
05/15/2017 11:40

Flora- en Faunabeleidsplan adviseert GS het ministerie EZ. In dit specifieke geval betreft het het Drents-Friese Wold dat ~~is~~ gelegen is in zowel de provincie Friesland als Drenthe. Het ministerie zal dan ook zowel GS Friesland als GS Drenthe om advies vragen.

Verdere procedure SER

1. De stuurgroep is initiatiefnemer van de SER en heeft deze uitgevoerd en reeds in april jl openbaar gemaakt.
2. De stuurgroep zal op een gegeven moment het resultaat van de SER aanbieden aan GS Drenthe en GS Friesland

[3.] Zodra wij deze hebben ontvangen zullen wij de CLG vragen om te beoordelen of de SER conform de criteria uit het Flora- en Faunabeleidsplan bijlage 2, zowel de hoofdlijnen als de specifieke criteria voor edelhert en damhert~~, zijn uitgevoerd~~is opgesteld. Aangezien deze SER diersoorten betreft die landbouwschade kunnen veroorzaken, zal naast de CLG ook het BIJ12 unit faunafonds (voorheen Faunafonds) worden gevraagd om te beoordelen of de SER correct is uitgevoerd. GS Friesland zal dit vergelijkbaar doen.

3.[4.] Gehoord de adviezen van de CLG en in dit geval ook BIJ12 unit faunafonds neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort.

4.[5.] De stuurgroep zal een vergunning voor herintroductie aanvragen bij het ministerie van EZ.

5.[6.] Het ministerie van EZ zal mede aan de hand van de adviezen van zowel GS Drenthe als GS Friesland wel of geen vergunning verlenen voor de herintroductie.

6.[7.] Het besluit van het miniserie EZ is ontvankelijk voor bezwaar en beroep.

.

Wij vertrouwen erop u hiermee voor dit moment voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n):

Bijlage(n) alleen vermelden als deze van toepassi
is/zijn, anders deze aanduiding verwijderen uit de
Geef per bijlage puntsgewijs de naam/het onderw
van de bijlage weer.
Provincie Drenthe
09/21/2016 12:11

Als je het hele sjabloon hebt ingevuld en je alle opmerkingenballonnen in de kantlijn in één keer wilt verwijderen, dubbelklik dan hieronder. Alle opmerkingenballonnen in de

kantlijn worden zo uit het document verwijderd.

Dubbelklik hier om de opmerkingenbalonnen te verwijderen.

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 5/18/2017 6:20:08 AM
Subject: FW: vervolgstappen voor Fryslân
Received: Thur 5/18/2017 6:20:09 AM
vervolgstappen Frl voor herintroductie edelhert.docx

Heren,
Net binnen, een document waarin de stappen die Fryslân moet zetten om edelherten te verwelkomen zijn verwoord. Ik heb het stuk nog niet gelezen. Als er opmerkingen zijn hoor ik die graag en verwerk ik deze in mijn commentaar.
Groeten,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
Provincie Drenthe
Postbus 122
9400 AC Assen
0592- 5.1.2e
5.1.2e @drenthe.nl

Van: 5.1.2e, 5.1.2e [5.1.2e @fryslan.frl]
Verzonden: woensdag 17 mei 2017 10:05
Aan: 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e; 5.1.2e, 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: vervolgstappen voor Fryslân
Beste kernteamleden,
Met betrekking tot de plannen voor herintroductie edelhert/ spontane komst damhert is het ook van belang om de benodigde vervolgstappen in het provinciaal beleid in beeld te brengen. Ik heb daarom in bijgevoegd document beschreven welke stappen we in Fryslân al hebben genomen en welke stappen er nog genomen moeten worden.
Misschien kunnen we het hier in de volgende kernteam bijeenkomst (wanneer is die eigenlijk?) ook even over hebben. Moet dan wel voor de 22e juni want dan is mijn laatste werkdag.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Beleidsmedewerker ecologie
Omgevingszaken
5.1.2e @fryslan.frl
058- 5.1.2e

<< Disclaimer >>

Aan dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.
Provincie Fryslân

Oan dit berjocht kinne gjin rjochten ûntliend wurde.
Provinsje Fryslân

Welke concrete stappen zijn er in Fryslân al gezet m.b.t. herintroductie van het edelhert/ spontane komst van het damhert in het Drents-Friese Wold?

- Gedeputeerde Kramer heeft zitting in de Stuurgroep Regionaal landschap Drents-Friese Grensstreek. Voorheen was het Friese belang in deze stuurgroep niet altijd heel duidelijk maar in 2015 werden de plannen voor herintroductie langzamerhand concreter en daarmee is ook de betrokkenheid van Kramer en dus aanwezigheid tijdens deze stuurgroep bijeenkomsten toegenomen.
- Ambtelijk doet Fryslân ook mee in het kernteam voor het opstellen van de SER. Sinds april 2015 zit de provincie Fryslân ambtelijk in het kernteam
- Ook hebben 5.1.2e en Johannes Kramer sinds die tijd regelmatig bilateraal overleg gehad over de voortgang van de SER
- In de PCLG van eind 2015 is de stand van zaken rondom de SER in de PCLG gepresenteerd en is de inhoudsopgave van de SER ter advies aan de PCLG voorgelegd.
- De onderzoeken van de SER zijn door de stuurgroep gefinancierd. Door voortschrijdend inzicht bleek ook een deelonderzoek naar landbouwschade en een deelonderzoek naar de juridische aspecten van groot belang. Voorstel was dat Fryslân 1/3 van deze kosten betaalde en Drenthe 2/3 van de kosten. GS van Fryslân hebben hier in september 2016 mee ingestemd.

Als het gaat om beleid zijn er in Fryslân nog geen concrete stappen gezet m.b.t. herintroductie edelhert of spontane komst van het damhert. Wel zijn er twee documenten die beleid over het Drents-Friese Wold uiteenzetten: het Beheer en Inrichtingsplan (BIP) en de N2000 beheerplannen.

- BIP: Het Beheer en Inrichtingsplan voor het Drents-Friese Wold is in 2013 door GS van Drenthe vastgesteld. Fryslân is hier ambtelijk niet bij betrokken geweest. Ook is het BIP niet door GS van Fryslân vastgesteld. Dit is echter ook niet noodzakelijk. Het BIP geeft ook een visie over de streek en kan beschouwd worden als Drents beleid. Het is een eerste aanleiding voor het opstellen van de SER. Op het moment dat de SER door beide GS'en (Fryslân en Drenthe) wordt vastgesteld, kan dat beschouwd worden als fundament op basis waarvan de plannen verder geconcretiseerd worden. Het vaststellen van de SER door GS Fryslân is dus wel noodzakelijk, het vaststellen van het BIP niet.
- N2000 beheerplannen: Vanuit N2000 is gesteld dat op bepaalde terreinen begrazing nodig is maar dat het niet uitmaakt of dit door "tamme" of "wilde" grazers wordt gedaan. De N2000 beheerplannen zijn vastgesteld door de Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek. Hierin is Fryslân ook vertegenwoordigd door Johannes Kramer. Daarnaast is het N2000 beheerplan ook dit jaar (2017) vastgesteld door GS Drenthe en GS Fryslân

Welke stappen moet Fryslân nog zetten?

<u>Stap 1- GS besluit over SER</u>
Op het moment dat de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek de intentie uitspreekt om de herintroductie van het edelhert en spontane komst van het damhert voor besluitvorming te agenderen, zal er voorafgaand een GS standpunt moeten zijn. Een positief standpunt van GS zal leiden tot een herziening van het provinciaal beleid (zie stap 2). Het verdient daarom de aanbeveling om samen met het GS besluit over herintroductie ook een PS besluit voor te bereiden over de herziening van de beleidskaders t.a.v. edelhert en damhert.

<u>Stap 2- herziening provinciaal beleid Fryslân</u>
Voor het edelhert is nog geen beleid. Voor het damhert is er al wel beleid (in de nota 'libje en libje litte'), maar voor de plannen in het Drents-Friese Wold moet dat herzien worden. Daarom is de eerste stap om het beleidskader te herzien voor zowel damhert als edelhert.

Het beleid t.a.v. het damhert dat in de nota 'libje en libje litte geformuleerd is houdt in dat er een nulstand voor de hele provincie geldt. De nota is een uitwerking van de flora- en faunawet die is bekrachtigd door PS. Hoewel de flora-en faunawet is opgegaan in de nieuwe Wet Natuurbescherming zijn de beleidslijnen uit de nota 'Libje en libje litte' nog steeds geldig. Dus dat betekent dat we formeel nog steeds een provinciaal nulstandbeleid hebben.
Mocht de provincie het Drents-Friese Wold willen aanwijzen als gebied waar het damhert welkom is, dan kun je dat zien als een formele wijziging van de nota 'Libje en libje litte'. Je gaat dan immers een

gebied in Fryslân aanwijzen waar je geen nulstand wilt handhaven en feitelijk afziet van het huidige beleid. Dat betekent ook dat deze wijziging aan PS zal moeten worden gemeld en dat PS er een stem in zal moeten hebben.
Als er toch een wijziging doorgevoerd moet worden in de nota, kan dit het beste tegelijk met een toevoeging over het edelhert. Het meest kansrijk om door PS vast te laten stellen is om de provincie Fryslân aan te wijzen als gebied waar een nulstand geldt voor het edelhert m.u.v. het Drents-Friese Wold.
Kort gezegd moet de nota 'libje en libje litte' dus worden aangepast op de volgende punten:

- Opheffen nulstand damhert in het Drents-Friese Wold
- Invoeren nulstand edelhert met uizondering van het Drents-Friese Wold.

N.B. met de uitwerking van de natuurvisie als onderdeel van de nieuwe omgevingsvisie zal de nota 'libje en libje litte' mettertijd vervangen worden door een nieuwe nota. De concrete planning is nu echter nog niet bekend. De kortste klap voor nu is dus een herziening van de oude nota 'libje en libje litte'.

Stap 3- aanpassen Faunabeheerplan
Om het beleid dat in de herziene nota libje en libje litte geformuleerd staat handen en voeten te kunnen geven, moet er in het faunabeheerplan ook een stuk opgenomen moeten worden over het damhert en edelhert. Het beste is om een ecologisch bureau een hoofdstuk te laten uitwerken met daarin het doel, de ecologische onderbouwing, en de gronden die je later nodig hebt voor het afgeven van de ontheffing. Die gronden kunnen bijvoorbeeld zijn: populatiebeheer ter voorkoming van schade en overlast, verkeersveiligheid etc.
Het faunabeheerplan kan op elk moment worden gewijzigd. Het wordt vastgesteld door de Faunabeheereenheid en daarna ter goedkeuring aan GS voorgelegd.

Stap 4 -afgeven ontheffing
De laatste stap die de provincie moet ondernemen is het afgeven van een ontheffing om beheer (afschot) te voeren voordat de ecologische draagkracht is bereikt. Voor die ontheffing is een onderbouwing nodig. Deze volgt uit het faunabeheerplan.

To: Henk Jumelet[5.1.2e @drenthe.nl]; Foppe Jan Voogd[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: Mirjam Koekoek[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 5/18/2017 11:23:39 AM
Subject: Analyse Politieke Besluitvorming Flora- en Faunabeleidsplan incl SER en Herintroductie
Received: Thur 5/18/2017 11:23:40 AM
Analyse Politieke Besluitvorming Herintroductie Groot Wild.docx

Dag Allen,
De afgelopen dagen heb ik o.a besteed aan het terugluisteren van de commissie en statenbehandeling van het Flora- en faunabeleidsplan met als belangrijk punt de SER/Herintroductie van Edel-damherten. Daarnaast heb ik het Flora- Fauna beleidsplan nogmaals gelezen. Dit samen met de debatten hebben geresulteerd in de samenvatting/analyse in de bijlage. De bijlage sluit af met een aantal vragen. Het lijkt mij goed dit plus antwoorden op de vragen te bespreken in een PoHo (Wanneer 5.1.2e weer terug is).
Mij zijn een aantal dingen niet duidelijk. Al vast een paar voorbeelden:

- Er is altijd een initiatiefnemer van de SER -> Wie is dat nu? En hoe verhoudt de initiatiefnemer zich tot de stuurgroep en diens rollen en verantwoordelijkheden. Wat is afgesproken in GS over de rol van Rein Munniksma/Henk Jumelet over deelname aan de stuurgroep?
- Een initiatiefnemer mag pas een SER opstellen na een door GS vastgestelde startnotitie (die is gedeeld met PS). Hoe is dit in Drenthe verlopen (waar is die GS nota + ps brief?) en hoe ligt dit in Friesland?
- PS zou op de hoogte gehouden worden over proces en inhoud van de SER. Hoe is dat de afgelopen jaren gebeurd? Waar is die correspondentie?
- Hoe verhoudt de voorliggende SER zich met de uitgangspunten van de Startnotitie en ons eigen flora en fauna plan?

Groetjes 5.1.2e

Analyse Politieke Besluitvorming Herintroductie Groot Wild

Commissiebehandeling Flora & Faunabeleidsplan 26-11-2014

Letterlijke teksten uit de notulen:

- VVD: Vragen GS een SER op te laten stellen voor herintroductie edel/dam hert
- CU: Waarom wel een SER voor herten en niet voor het zwijn?
- CDA: Discussie over wild nog niet besloten, er komt eerst een SER
- PvdA: Eerst een SER dan pas dieren toelaten
- SP: Goede belangenafweging maken -> Voor een SER
- D66: Groot wild is goed voor toerisme in Drenthe. Geen goede argumenten gehoord om wild zwijn niet te introduceren.
- Munniksma zegt toe: Over de SER procedure wordt verantwoording afgelegd naar de Staten

Conclusie: Steun voor de SER. Munniksma zegt dat over de SER procedure verantwoording wordt afgelegd naar de Staten. Het wordt uit de notulen niet duidelijk wat Munniksma bedoelt met verantwoording over de SER afleggen aan de Staten betekent.

Notulen zijn compleet te lezen op: https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Statencommissie-Omgevingsbeleid-OGB/2014/26-november/09:00

Uit het debat van de commissiebehandeling:

Van de insprekers:

- Koninklijke Jagersvereniging Gewest Drenthe - 5.1.2e 5.1.2e: Onduidelijk wanneer wij mogen jagen na een mogelijke herintroductie. Is nog niet goed over nagedacht.
- Drents Particulier Grondbezit – de Heer 5.1.2e: SER: Van mening een fraai omschreven idee, maar het effect kun je pas als het groot wild meten na een aantal jaar. Onbegonnen werk.
- LTO – 5.1.2e 5.1.2e: Van mening dat edel/damherten is een slecht idee, past niet bij Drenthe. GS schermen met een SER: Alle energie in de SER Is verspilde energie.
- Natuurmonumenten Regio Noord – 5.1.2e 5.1.2e: In Beleidsvisie Gastvrije Natuur hebben jullie staten ook ingestemd met herintroductie van soorten die in Drenthe thuis horen. Goed voor toerisme in Drenthe.
- Natuurmonumenten – de Heer Groen: Belevingswaarde van Natuur van groot belang. Er is een peiling gehouden door Natuurmonumenten over onder welke voorwaarden groot wild kunnen terugkeren. => Natuurmonumenten vinden zichzelf de aanjager van de discussie over groot wild.
- De Heer 5.1.2e – Camping Taribush: Grote grazers ontbreken nog in DFW. Pleit voor herintroductie
- Camping Diever – De Heer 5.1.2e: Belang bij spannender maken van de natuur en dus herintroductie.
- Staatsbosbeheer – 5.1.2e 5.1.2e: Belang bij grote grazers in de natuur
- Maatschap 5.1.2e – de heer 5.1.2e: Slecht idee

Opvallend: Recreatieschap Drenthe of Marketing Drenthe hebben niet ingesproken

Door de Commissieleden :
(Commissieleden die nu ook weer in de Staten zitten: Bakker PvdA, Kuipers GL, Meeuwissen VVD, Moinat SP, Neutel CDA, Stel VVD, Van der Tol D66, Vorenkamp PVV, Zwiers PvdA, Vester SP)

Woordvoerders:
VVD – Jan Luuk Stel:

- SER: Goede keuze om dit toe te voegen aan beleidsplan. Alleen afstemming in CLG is niet voldoende. Als er een verdeeld beeld in CLG is, dan moet GS dat rapporteren aan PS.

GroenLinks – Van Dinteren:

- Waarom is het wilde zwijn niet welkom, is niet wetenschappelijk onderbouwd (Wij denken dat dit wisselgeld is PvdA-VVD). Wij vinden draagvlak vanuit alle groepen belangrijk, daarom voor een SER.

PVV – Van Berkel:

- Gebombardeerd door de pers over de terugkeer van Edelherten. Zijn tegen alles

CU – Stijkel-Kuijpers:

- Wij zijn een groene partij. Typische Drentse soorten moeten we koesteren. De SER geeft ons duidelijkheid over ecologische en financiële effecten. Verontwaardigd waarom wild zwijn niet mee genomen wordt in de SER. Groot wild: Ja! Landbouw: Doe aan een schaderegeling.

CDA – Neutel:

- Het lijkt net alsof het al is besloten, wij lezen het zo: er komt een SER en pas op het moment van het gereed zijn van de SER nemen we een besluit wat wij hiermee gaan doen en voordat wij hierover een standpunt gaan innemen. Wij willen duidelijkheid over de kosten! (GroenLinks: Wij stellen hier de kaders vast, op basis van de SER wordt door GS besloten of het dier welkom is of niet. Pleit niet voor elk dier een discussie in GS. VVD: CLG wordt bevoegd om de SER te beoordelen, dan moeten wij geïnformeerd worden.) Het was Neutel niet duidelijk dat de bevoegdheid van herintroductie met instemmen van F&F bij GS komt te liggen. Neutel: Er komt een SER, daar komt uit of het wel of niet kan, met de uitkomst hebben wij dan vrede. Wij hebben ook een controlerende rol om te kijken of het college goed handelt naar aanleiding van uitkomsten SER.
- PvdA – Maaike Bakker:
  Eerst een SER maken dan tot toelating besluiten (wat PvdA betreft ook voor het zwijn). Bij Flora en Fauna plan mist een financiële consequentie voor herintroductie van herten.
- SP – Van Middelaar
  SER is wat ons een middel om in vroeg stadium de belangen op een rijtje te zetten.
- D66 – Lookeren Campagne
  We lopen voor de muziek uit als provincie omdat het besluit voor herintroductie niet bij ons ligt maar bij het Rijk. Geen goede argumenten om Wild Zwijn niet welkom te heten. Wij zijn voor de herintroductie van Groot Wild. We erkennen dat de landbouw hier last van heeft; hier moet je rekening mee houden.

- GS – Munniksma
  Nul-stand Wild zwijn is duidelijk een compromis van maatschappelijke onrust. Nieuwe verdienmodellen in de natuur kan juist ook zijn het verdienmodel van de jacht op de groot wild. Wat ons betreft leggen wij verantwoording af over de uitkomsten van de SER aan PS.
- Tot slot: er komt een gewijzigd statenstuk naar PS met een bijlage met de antwoorden op vragen van PS. Het stuk incl vragen over SER + GS antwoorden vind je hier:
  https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2014/17-december/09:00/statenstuk-2014-647-Flora-en-faunabeleidsplan-HERZIEN-COMPL.pdf

Conclusie:
CLG speelt een belangrijke rol bij advies over de SER. Is toegezegd dat als de CLG verdeeld is dat dit dan aan de Staten gerapporteerd wordt. Commissie heeft duidelijk aangeven dat een SER wat hun betreft ook aangeeft hoe het financiele plaatje van een herintroductie eruit ziet. Munniksma zegt toe verantwoording over de uitkomsten van de SER af te leggen aan PS.

Statenvergadering van 17-12-2014 – vaststelling Flora en Faunabeleidsplan

Letterlijke teksten uit de notulen

- In het Flora- en Faunabeleidsplan wordt voorgesteld om herten onder voorwaarde toe te staan, en wilde zwijnen te weren in Drenthe.
- Groenlinks, CU, D66 dienen naar aanleiding daarvan een motie in (M2014-37) -> Oproep aan GS om te onderzoeken wat de gevolgen zijn als er ook wilde zwijnen in het DFW zouden komen. -> Verworpen
- Conclusie van Munniksma over Groot wild: hij constateert dat er draagvlak bestaat, met uitzondering van het wild zwijn. Het voorstel is om een eerste ervaring op te doen met de introductie van edelherten.
- De Fracties: PvdA, VVD, CU, GL, SP, D66 en CDA hebben voor het F&F beleidsplan gestemd. PVV stemden tegen.

Conclusie: Er is afgeconcludeerd door Munniksma dat er draagvlak is voor groot wild en dat een eerste ervaring op wordt gedaan voor de herintroductie. 50+ en Sterklokaal maakten geen deel uit van het vorige Parlement. => Wat dit dan in concreetheid betekent wordt uit het verslag niet duidelijk.

Notulen zijn te vinden op: https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2014/17-december/09:00

Uit de Statenvergadering:
(Statenleden die toen besloten hebben en er nu ook nog zitten: Bakker PvdA, Baltes VVD, Berends PvdA, Van Dalen D66, Goettsch PvdA, Van der Tol D66, Uppelschoten PVV, Vorenkamp PVV, Zwiers PvdA, Meeuwissen VVD, Middelaar SP, Neutel CDA, Smits VVD, Stel VVD, Vester SP afwezig, Vanuit GS: Stelpstra als Statenlid en Brink als GS lid)

- PvdA – Bakker:
  De kosten van de herintroductie van de Groot Wild worden zichtbaar in de SER.
- VVD – Stel:
  Begint niet meer over de SER. Zwaarte punt VVD in dit debat is schadeafhandeling
- CDA – Neutel:
  Over de SER heb ik begrepen dat het aan GS is om uiteindelijk een besluit over herintroductie te nemen. Gelukkig heeft GS toegezegd dat hij terugkomt met de SER bij de Staten omdat hij ook wel begrijpt dat dat veel impact heeft. Als GS terugkomt met de SER dan zullen wij in de fractie daarop de volgende manier mee omgaan: We toetsten of het financieel haalbaar is, hoe beheerd wordt, welke rol FBE krijgt, we beoordelen schadeafhandeling en we willen weten wat het oplevert. Tot slot wat moeten wij doen als er MKZ uitbreekt.
- SP – Middelaar:
  Drenthe steekt haar nek uit, motiveren en onderzoeken is goed onderdeel. Stemmen in.
- D66 – Tol:
  Benadrukken de SER niet meer, teleurstelling over het buitensluiten van het zwijn.
- ChristenUnie – Stijkel-Kuijpers
  Het wilde zwijn is welkom! Net als Edel- en damherten -> verder geen opmerkingen over de SER.
- GroenLinks – Dinteren
  Onvoorwaardelijke steun voor de SER. Roepen op om zwijn ook onderdeel van de SER laten zijn.
- GS – Munniksma
  Er is afgeconcludeerd door Munniksma dat er draagvlak is voor groot wild en dat een eerste ervaring op wordt gedaan voor de herintroductie met de SER.

PS hebben ingestemd met Flora en Fauna Beleidsplan. Letterlijke teksten uit het Flora en Faunabeleidsplan waar Staten mee ingestemd hebben + vragen:

- De Provincie Drenthe wil in beginsel ruimte bieden aan wilde populaties hoefdieren zoals edelhert en damhert. Om vooraf duidelijkheid te scheppen over de vraag hoe verantwoordelijkheden liggen, bijvoorbeeld financieel bij schade, verbinden we aan de introductie van deze soorten de eis om een Soorten Effecten Rapportage (SER) op te stellen. Hierin worden o.a de ecologische, economische en maatschappelijke effecten beschreven en handhavings- maatregelen die dienen te worden genomen om onder andere relevante belangen te waarborgen. GS gebruiken de SER als basis voor een definitieve goedkeuring voor de introductie. Het wild zwijn wordt uitgesloten voor deze benadering, hiervoor geldt een nul-stand. (Pagina 19) -> Voldoet de SER die nu voorligt aan datgene wat wij hebben opgeschreven in Flora en Fauna beleidsplan?

- Gedeputeerden Staten stellen vooraf criteria vast waaraan een dergelijk rapport aan moet voldoen (Pag. 20) -> Heeft GS dit gedaan en waar is dat dan te vinden? Zijn de Staten hierover geïnformeerd?
- Gedeputeerden vragen CLG en Faunafonds om advies en Provinciale Staten worden telkens goed op de hoogte gehouden van proces en inhoud van de SER. -> Is dit gebeurt en kunnen we die stukken hebben?
- Opvallend heden uit bijlage 2: Uitgangspunten voor een SER (Pag 50-51)
  1) Vertrekpunt is natuurvisie waarin staat dat nieuwe soorten in principe altijd welkom zijn.
  2) SER is meer dan een maatschappelijke kosten en baten analyse maar heeft afhandeling van schade als belangrijk onderdeel (Is dat zo in de SER die nu door de stuurgroep is vastgesteld?)
  3) In de SER beschrijft de initiatiefnemer (Wie is dat nu? SBB?) het introductieplan, de te verwachten ecologische en financiële effecten, uitvoeringsmaatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen.
  4) De initiatiefnemer moet in de SER aangeven hoe wordt omgegaan met de publieke opinie en de belangen van direct belanghebbenden (Gemeenten, recreatie ondernemers)
  5) De SER maakt duidelijk hoe de verantwoordelijkheden liggen, ook bij financiële schade. SER is uitvoerbaar en financieel haalbaar.
  Over de procedure (Pag. 52-53):
  1) Initiatiefnemer stelt een startnotitie op -> Waar is deze startnotitie?
  2) GS leggen de startnotitie voor aan CLG -> Is dit gebeurd en wat is hieruit gekomen. Klopt de voorliggende SER met de afspraken uit de Startnotitie?
  3) Indien er sprake is van mogelijke landbouwschade dan wordt naast CLG ook Faunafonds gevraagd om advies te geven over onderzoeksopzet -> Is dit gebeurd?
  4) GS informeert PS over startnotitie -> Hebben wij dit gedaan en wat hebben wij PS gestuurd. Als we nog een brief naar PS gaan sturen over het huidige proces dan hieraan refereren.
  5) Initiatiefnemer voert de SER uit -> Wie is de initiatiefnemer en hoe verhoudt zich dat tot de stuurgroep.
  6) Het resultaat van de SER wordt aan GS aangeboden
  7) GS verzoekt CLG om beoordeling van de SER -> CLG adviseert GS of de resultaten van de SER openbaar ter inzage gelegd moeten worden.
  8) Gehoord de adviezen van CLG en mogelijk Faunafonds en eventuele andere reacties neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor Provinciale medewerking aan introductie van een soort. Dit GS besluit is ontvankelijk voor beroep door belanghebbenden.

Overige vragen:

- Over de stuurgroep: GS besluit over zitting gedeputeerde in stuurgroep?
- Startnotitie over de SER
- Voldoet de SER die nu voorligt aan datgene wat is vastgesteld in Flora en Fauna beleidsplan?
- Brieven en andere correspondentie over de SER naar de staten graag aanleveren.

- Gastvrije natuur – beleidsvisie -> Als een soort in Drenthe thuis hoort dan is die in principe welkom in Drenthe -> Beleidsvisie vastgesteld juni 2014. Hoe is deze relatie met Flora en Faunabeleidsplan.

To: [redacted] [redacted][redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted] [redacted]
Sent: Thur 5/18/2017 2:21:42 PM
Subject: beleidsbrief SER
Received: Thur 5/18/2017 2:21:42 PM
SER Memo opm [redacted].docx

Hoi [redacted],
Ik heb de GS beleidsbrief behoorlijk aangepast.
In de brief aan PS heb ik de wijzigingen bijgehouden, in de beleidsbrief zelf niet want bijna alles is aangepast.
Ik vond de adviezen te uitgebreid want sommige delen vloeien logischerwijs voort uit de eerder genoemde delen. Vandaar dat ik deze heb aangepast.
De argumenten vond ik geen argumenten maar procedurele zaken.
Verder heb ik onderdelen van de beleidsbrief ingevuld die je nog leeg had gelaten.
Kijk maar wat je je er mee doet.
Groetjes [redacted]

CONCEPT, NOG AAN TE VULLEN MET UITKOMSTEN BESTUURLIJK OVERLEG MET FRIESLAND

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Statenbrief

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 1.2 / 5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	PO
Datum	woensdag 31 mei 2017
Uiterste behandeldatum in GS: 6 juni 2017 *Toelichting: PS kan zo geinformeerd worden voor de eerstvolgende commissie OGB vergadering op 21 juni 2017.*	

Verantwoordelijke
Mirjam Koekoek
Paraaf verantwoordelijke *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***
1. 5.1.2e 5.1.2e (BC, jurist)	
2. 5.1.2e 5.1.2e (NW, jurist)	
3. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
4. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
5. 5.1.2e 5.1.2e (NW)	
6. 5.1.2e 5.1.2e (VTH, jurist)	

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Soorten Effect Rapportage (SER), stand van zaken procedure

Advies

1. De uitgangspunten voor een SER te gebruiken bij introductie, herintroductie en repopulatie van soorten en/of om het effect van spontaan vestigende soorten te beoordelen, zoals verwoord in het Flora- en faunabeleidsplan bijlage 2;
2. In te stemmen met het schriftelijk informeren van Provinciale Staten over de verdere procedure met betrekking tot de SER, zoals toegezegd in de rondvraag van de vergadering commissie OGB d.d. 10 mei jl.

Beslissing GS

Inleiding

a. Algemeen
In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan (Ffbp) door PS vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'.
De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) is initiatiefnemer voor een SER waarbij gekeken is naar de mogelijke gevolgen van herintroductie van edel- en damherten in het Drents-Friese Woud.
De partners in de stuurgroep zijn Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Het Drents Landschap, Maatschappij van Weldadigheid, Provincie Drenthe, Provincie Fryslân, Gemeente Ooststellingwerf, Gemeente Westerveld, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente De Wold, Waterschap Drents-Overijsselse Delta, Recreatieschap Drenthe plus en IVN Consulentschap Drenthe
De stuurgroep heeft de SER inmiddels afgerond en openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
Niet van toepassing

Advies

1. De uitgangspunten voor een SER te gebruiken bij introductie, herintroductie en repopulatie van soorten en/of om het effect van spontaan vestigende soorten te beoordelen, zoals verwoord in het Flora- en faunabeleidsplan bijlage 2;
2. In te stemmen met het schriftelijk informeren van Provinciale Staten over de verdere procedure met betrekking tot de SER, zoals toegezegd in de rondvraag van de vergadering commissie OGB d.d. 10 mei jl.

Doelstelling uit de begroting

7.2.02 Behoud en herstel Flora en fauna

Argumenten

1.1. Verbinden aan uitgangspunten van bijlage 2 van het Ffbp
Het Ffbp is december 2014 vastgesteld door PS. Juridisch gezien bindt een beleidsdocument alleen het orgaan die het beleid vaststelt. In de praktijk zult u het door PS vastgestelde beleid uitvoeren. U hebt het ontwerp-Ffbp vastgesteld en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Met dit besluit spreekt u expliciet uit dat u zich verbindt aan de uitgangspunten genoemd in bijlage 2 van het Ffbp.

1.2 Criteria uit de uitgangspunten gebruiken als beoordelingskader
In de omschreven procedure van bijlage 2 staat genoemd dat u, na advies van de CLG, besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie (of toelaten van spontane komst) van een soort. Om tot een dergelijk besluit te komen is bepaald dat u criteria vaststelt. In de uitgangspunten worden hoofdlijnen genoemd die de basis kunnen vormen voor de criteria. Deze hoofdlijnen gaan in op landbouwschade, dierziektes, verkeersveiligheid, ecologische gevolgen, economische gevolgen, monitoring, afstemming met buurprovincies en inbreng van belanghebbenden. De beschreven hoofdlijnen leiden tot een volledig beeld van de gevolgen van een herintroductie. Om deze reden is het logisch de hoofdlijnen over ten nemen als criteria van GS zodat op basis van de hoofdlijnen een besluit kan worden genomen voor het al dan niet meewerken aan de herintroductie van een soort.

1.3 Basis voor besluit tot overeenstemming als genoemd in artikel 3.34 lid 5 Wet natuurbescherming
Op grond van artikel 3.34 lid 1 Wet natuurbescherming is het verboden dieren uit te zetten. U bent bevoegd ontheffing te verlenen van dit verbod, tenzij er sprak is van herintroductie van soorten. De Minister van EZ is bevoegd ontheffing dan wel vrijstelling te verlenen van het verbod bij herintroductie van soorten. Dit besluit van de Minister kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie waar de herintroductie plaatsvindt; in casu Friesland en Drenthe. De uitgangspunten van bijlage 2 van het Ffbp kunnen het kader zijn voor de besluitvorming met betrekking tot de overeenstemming.

2.1 Voldoen aan procedure uit SER
In de uitgangspunten van bijlage 2 van het Ffbp wordt een procedure voor de SER beschreven. Een onderdeel van deze procedure is dat PS op twee momenten wordt geïnformeerd door GS. Na advisering door de CLG maar voordat met een SER wordt gestart en nadat GS een SER heeft ontvangen en de CLG hierover heeft geadviseerd.
Hoewel de SER-procedure door de stuurgroep inmiddels is afgerond moet nog een plan van aanpak door de stuurgroep worden opgesteld.

2.2. Afdoen van toezegging
Tijdens de vergadering van de commissie OGB is na vragen van PS door gedeputeerde Jumelet toegezegd PS te informeren over de procedure.

Tijdsplanning

Korte termijn: bestuurlijk overleg met de provincie Friesland.
Langere termijn: De stuurgroep stelt een plan van aanpak op en dient deze samen met de uitkomsten van de SER in bij zowel GS van Friesland als uw GS.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Bijlagen	**Meekopiëren**
Statenbrief	Ja

Niet openbaar aan Gedeputeerde Staten van Drenthe

Risico's

De provincie Friesland hanteert op dit moment een nulstand voor de damhert in de hele provincie en heeft nog geen beleid geformuleerd voor het edelhert.

Tekst openbare besluitenlijst

Onderwerp: Soorten Effect Rapportage voor herintroductie van Dam- en Edelhert in het Drents-Friese Wold

????nog invullen????

Verzenden

Let op dat je, voordat je op de knop Verzende klikt, Outlook OPEN hebt staan!
Druk op de knop Verzenden om de 'tekst openba besluitenlijst' te verzenden aan het team COM. W met verzenden tot je er zeker van bent, dat de 'tek openbare besluitenlijst' volledig is ingevuld. En verstuur deze tekst pas als het gaat om de definiti versie zoals die naar GS gaat..
Provincie Drenthe
05/16/2017 13:15

Niet openbaar aan Gedeputeerde Staten van Drenthe

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door de heer 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: procedure Soorten Effect Rapportage, ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) heeft in 2015 het initiatief genomen een Soorten Effect Rapportage Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold (hierna SER) op te stellen. De stuurgroep heeft de SER inmiddels ~~principe~~ afgerond en stelt in de komende maanden een plan van aanpak op. ~~openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS~~. Vooruitlopend hierop informeren wij u over de verdere procedure, zoals ook aan u toegezegd in de commissievergadering OGB dd ~~08~~10 mei jl.

Basis voor de SER is een faunaverkenning die in opdracht van de stuurgroep is opgesteld en vastgesteld in 2015. Deze verkenning vloeide voort uit het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese Wold die door de ~~S~~stuurgroep is opgesteld en waarin expliciet wordt uitgesproken dat men de weg vrij wil maken voor vrijlevende grote grazers zoals edelherten. Het BIP is door GS in 2013 vastgesteld. Op 10 september 2015 is in de Commissie Landelijk Gebied (CLG) de startnotitie in de vorm van een geannoteerde inhoudsopgave besproken. Daarbij is tevens afgesproken dat de concept-SER via de CLG met advies van CLG aan GS wordt voorgelegd.

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan van de provincie Drenthe door u vastgesteld. Hierin biedt u ruimte aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie heeft u de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'. De Minister van EZ is bevoegd ontheffing dan wel vrijstelling te verlenen

van het verbod bij herintroductie van soorten. Dit besluit van de Minister kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie waar de herintroductie plaatsvindt; in casu Friesland enHet ministerie EZ heeft de bevoegdheid voor het nemen van het besluit om diersoorten te herintroduceren door het verlenen van een vergunning. Conform het Flora- en Faunabeleidsplan adviseert GS het ministerie EZ. In dit specifieke geval betreft het het Drents-Friese Wold die gelegen is in zowel de provincie Friesland als Drenthe. Het ministerie zal dan ook zowel GS Friesland als GS Drenthe om advies vragen.

Verdere procedure SER

[1.] De stuurgroep is initiatiefnemer van de SER en heeft deze uitgevoerd en de uitkomsten hiervan reeds in april jl openbaar gemaakt.

[2.] De stuurgroep stelt in de komende maanden een plan van aanpak op en zal aansluitend deze samen met de uitkomsten van op een gegeven moment het resultaat van de SER aanbieden aan GS Drenthe en GS Friesland.

[3.] Zodra wij deze hebben ontvangen zullen wij de CLG vragen om te beoordelen of de SER conform de criteria uit het Flora- en Ffaunabeleidsplan bijlage 2, zowel de hoofdlijnen als de specifieke criteria voor edelhert en damhert, zijn uitgevoerd. Aangezien deze SER diersoorten betreft die landbouwschade kunnen veroorzaken, zal naast de CLG, ook het BIJ12 unit faunafonds (voorheen Faunafonds) gevraagd worden om te beoordelen of de SER correct is uitgevoerd. GS Friesland zal dit vergelijkbaar doen.

[4.] Gehoord de adviezen van de CLG en in dit geval ook BIJ12 unit faunafonds neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort.

[5.] Indien GS van zowel Friesland als Drenthe een positief besluit nemen over de herintroductie zal dDe stuurgroep zal een ontheffing vergunning voor herintroductie van het edelhert en het damhert in het Drents-Friese wold aanvragen bij de het Mministerie van EZ.

[6.] De Het mMinisterie van EZ zal in overeenstemming met GS mede aan de hand van de adviezen van zowel GS Drenthe als GS Friesland wel of geen ontheffing vergunning verlenen voor de herintroductie.

[7.] Het besluit van de het Mministerie van EZ is ontvankelijk voor bezwaar en beroep.

.

Wij vertrouwen erop u hiermee voor dit moment voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n):-

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 5/29/2017 1:49:36 PM
Subject: FW: eerste concept PS-brief SER
Received: Mon 5/29/2017 1:49:37 PM
GS nota informeren PS SER 24-5-schoon pohoversie.docx
Analyse Politieke Besluitvorming Herintroductie Groot Wild.docx

Hallo 5.1.2e
De LTO heeft toch ook zitting in de stuurgroep ZW? Ze staan nu niet genoemd bij deelnemende partijen.
Gr 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 24 mei 2017 16:51
Aan: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: eerste concept PS-brief SER
Beste mensen,
Dank voor jullie inbreng! Al jullie opmerkingen zijn door 5.1.2e verwerkt in bijgevoegde concept GS-nota met PS brief. Deze dient mede ter voorbereiding op het bestuurlijk overleg met Friesland.
Na het bestuurlijk overleg met Friesland kunnen we de GS-nota verder aanvullen.
Verder bijgevoegd een analyse bestuurlijke besluitvorming die 5.1.2e heeft opgesteld. Ook hier dienen we nog even goed naar te kijken.
Beide stukken staan voor maandag op de poho-agenda van Henk J.
Groeten,
5.1.2e .

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 24 mei 2017 9:32
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: nieuwe versie
Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 24 mei 2017 9:11
Aan: postbuspohoNWPO
CC: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: SER ps brief tbv poho
5.1.2e maakt nog een oplegnotitie.
5.1.2e

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Statenbrief

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e, tst. 5.1.2e
Team	Plattelandsontwikkeling
Datum	woensdag 24 mei 2017
Uiterste behandeldatum in GS: Toelichting:	

Verantwoordelijke
Mirjam Koekoek
Paraaf verantwoordelijke
Bespreken:

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	**Afwijkende mening**
1. 5.1.2e 5.1.2e (BC)	
2. 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e (NW)	

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Soorten Effect Rapportage (SER), stand van zaken procedure

Advies

1. De uitgangspunten voor een SER te gebruiken bij introductie, herintroductie en repopulatie van soorten en/of om het effect van spontaan vestigende soorten te beoordelen, zoals verwoord in het Flora- en faunabeleidsplan bijlage 2;
2. In te stemmen met het schriftelijk informeren van Provinciale Staten over de verdere procedure met betrekking tot de SER, zoals toegezegd in de rondvraag van de vergadering commissie OGB d.d. 10 mei jl.

Beslissing GS

Inleiding

a. Algemeen
In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan (Ffbp) door PS vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'.
De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) is initiatiefnemer voor een SER waarbij gekeken is naar de mogelijke gevolgen van herintroductie van edel- en damherten in het Drents-Friese Wold.
De stuurgroep heeft de SER inmiddels afgerond en openbaar gemaakt, maar nog niet aangeboden aan GS.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
De partners in de stuurgroep zijn Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Het Drents Landschap, Maatschappij van Weldadigheid, Provincie Drenthe, Provincie Fryslân, Gemeente Ooststellingwerf, Gemeente Westerveld, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente De Wolden, Waterschap Drents-Overijsselse Delta, Recreatieschap Drenthe plus en IVN Consulentschap Drenthe.

Advies

1. De uitgangspunten voor een SER te gebruiken bij introductie, herintroductie en repopulatie van soorten en/of om het effect van spontaan vestigende soorten te beoordelen, zoals verwoord in het Flora- en faunabeleidsplan bijlage 2;
2. In te stemmen met het schriftelijk informeren van Provinciale Staten over de verdere procedure met betrekking tot de SER, zoals toegezegd in de rondvraag van de vergadering commissie OGB d.d. 10 mei jl.

Doelstelling uit de begroting

7.2.02 Behoud en herstel Flora en fauna

Argumenten

1.1. Hiermee verbindt u zich aan de uitgangspunten van bijlage 2 van het Ffbp

Het Ffbp is in december 2014 vastgesteld door PS. Juridisch gezien bindt een beleidsdocument alleen het orgaan die het beleid vaststelt. In de praktijk zult u het door PS vastgestelde beleid uitvoeren. U hebt het ontwerp-Ffbp vastgesteld en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Met dit besluit spreekt u expliciet uit dat u zich verbindt aan de uitgangspunten genoemd in bijlage 2 van het Ffbp.

1.2 De criteria uit de uitgangspunten worden gebruikt als beoordelingskader
In de omschreven procedure van bijlage 2 staat genoemd dat u, na advies van de CLG, besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie (of toelaten van spontane komst) van een soort. Om tot een dergelijk besluit te komen is bepaald dat u criteria vaststelt. In de uitgangspunten worden hoofdlijnen genoemd die de basis kunnen vormen voor de criteria. Deze hoofdlijnen gaan in op landbouwschade, dierziektes, verkeersveiligheid, ecologische gevolgen, economische gevolgen, monitoring, afstemming met buurprovincies en inbreng van belanghebbenden. De beschreven hoofdlijnen leiden tot een volledig beeld van de gevolgen van een herintroductie. Om deze reden is het logisch de hoofdlijnen over te nemen als criteria van GS zodat op basis van de hoofdlijnen een besluit kan worden genomen voor het al dan niet meewerken aan de herintroductie van een soort.
Overigens hanteert de provincie Friesland op dit moment een nulstand voor de damhert in de hele provincie en heeft de provincie nog geen beleid geformuleerd voor het edelhert.

1.3 Dat is de basis voor het besluit tot overeenstemming als genoemd in artikel 3.34 lid 5 Wet natuurbescherming
Op grond van artikel 3.34 lid 1 Wet natuurbescherming is het verboden dieren uit te zetten. U bent bevoegd ontheffing te verlenen van dit verbod, tenzij er sprak is van herintroductie van soorten. De Minister van EZ is bevoegd ontheffing dan wel vrijstelling te verlenen van het verbod bij herintroductie van soorten. Dit besluit van de Minister kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie waar de herintroductie plaatsvindt; in casu Friesland en Drenthe. De uitgangspunten van bijlage 2 van het Ffbp kunnen het kader zijn voor de besluitvorming met betrekking tot de overeenstemming.

2.1 Daarmee wordt voldaan aan de procedure uit de SER
In de uitgangspunten van bijlage 2 van het Ffbp wordt een procedure voor de SER beschreven. Een onderdeel van deze procedure is dat PS op twee momenten wordt geïnformeerd door GS. Na advisering door de CLG maar voordat met een SER wordt gestart en nadat GS een SER heeft ontvangen en de CLG hierover heeft geadviseerd.
Hoewel de SER-procedure door de stuurgroep inmiddels is afgerond moet nog een plan van aanpak door de stuurgroep worden opgesteld.

2.2. Daarmee wordt voldaan aan de toezegging
Tijdens de vergadering van de commissie OGB is na vragen van PS door gedeputeerde Jumelet toegezegd PS te informeren over de procedure.

Tijdsplanning
Korte termijn: bestuurlijk overleg met de provincie Friesland.
Langere termijn: De stuurgroep stelt een plan van aanpak op en dient deze samen met de uitkomsten van de SER in bij zowel GS van Friesland als uw GS.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Bijlagen	Meekopiëren
Statenbrief	Ja

Risico's

- Het beoordelingskader voor de SER wordt in een laat stadium vastgesteld; de stuurgroep kan de SER elk moment indienen. Hierdoor kan de rechtszekerheidsbeginsel in het gedrang komen. Inhoudelijk is wel steeds voorgesorteerd op het beoordelingskader. De verwachting is dat de SER die wordt ingediend door de stuurgroep inhoudelijk zal voldoen aan het beoordelingskader.

- In het Ffbp staat dat het besluit van GS of de SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie en dat dit besluit vatbaar is voor beroep. Dit laatste is echter onjuist, de procedure is niet goed beschreven, er is geen beroepsgang mogelijk bij de provincie omdat de provincie geen besluit neemt, maar de minister. Dit kan vragen oproepen in PS.

Tekst openbare besluitenlijst

Dubbelklik ***hier*** om het onderdeel Tekst openbare besluitenlijst in te vullen.

Verzenden

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door de heer 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: procedure Soorten Effectrapportage, ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) heeft in 2015 het initiatief genomen een Soorten Effect Rapportage Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold (hierna SER) op te stellen. De stuurgroep heeft de SER inmiddels afgerond en stelt in de komende maanden een plan van aanpak op. Vooruitlopend hierop informeren wij u over de verdere procedure, zoals ook aan u toegezegd in de commissievergadering OGB dd 10 mei jl.

Basis voor de SER is een faunaverkenning die in opdracht van de stuurgroep is opgesteld en vastgesteld in 2015. Deze verkenning vloeide voort uit het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese Wold die door de stuurgroep is opgesteld en waarin expliciet wordt uitgesproken dat men de weg vrij wil maken voor vrijlevende grote grazers zoals edelherten. Het BIP is door GS in 2013 vastgesteld. Op 10 september 2015 is in de Commissie Landelijk Gebied (CLG) de startnotitie in de vorm van een geannoteerde inhoudsopgave besproken. Daarbij is tevens afgesproken dat de concept-SER via de CLG met advies van CLG aan GS wordt voorgelegd.

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan van de provincie Drenthe door u vastgesteld. Hierin biedt u ruimte aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie heeft u de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'. De Minister van EZ is bevoegd ontheffing dan wel vrijstelling te verlenen van het verbod bij herintroductie van soorten. Dit besluit van de Minister kan alleen

genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie waar de herintroductie plaatsvindt; in casu Friesland en Drenthe.

Verdere procedure SER

1. De stuurgroep stelt in de komende maanden een plan van aanpak op en zal aansluitend deze samen met de uitkomsten van de SER aanbieden aan GS Drenthe en GS Friesland
2. Zodra wij deze hebben ontvangen zullen wij de CLG vragen om te beoordelen of de SER conform de criteria uit het Flora- en faunabeleidsplan bijlage 2, zowel de hoofdlijnen als de specifieke criteria voor edelhert en damhert, is uitgevoerd. Aangezien deze SER diersoorten betreft die landbouwschade kunnen veroorzaken, zal naast de CLG, ook BIJ12 unit faunafonds (voorheen Faunafonds) gevraagd worden te beoordelen of de SER correct is uitgevoerd.
3. Gehoord de adviezen van de CLG en BIJ12 unit faunafonds neemt GS het besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort.
4. Indien GS van zowel Friesland als Drenthe een positief besluit nemen over de herintroductie zal de stuurgroep een ontheffing voor herintroductie van het edelhert en het damhert in het Drents-Friese Wold aanvragen bij de Minister van EZ.
5. De minister van EZ zal in overeenstemming met GS van zowel Drenthe als Friesland wel of geen ontheffing verlenen voor de herintroductie.
6. Het besluit van de minister van EZ is ontvankelijk voor bezwaar en beroep.

.

Wij vertrouwen erop u hiermee voor dit moment voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 6

Duplicaat (ID 505470)

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 6/13/2017 6:29:28 AM
Subject: Memo POHO SG 22 juni 2017.docx
Received: Tue 6/13/2017 6:29:29 AM
Memo POHO SG 22 juni 2017.docx

Dag Collega's
Bijgevoegd een memo voor poho van a.s. maandag ter voorbereiding van de vergadering Stuurgroep Regionaal Landschap op 22 juni
Mocht je geïnteresseerd zijn in bijbehorende vergaderstukken, die zijn te vinden op
https: 5.1.2i
Als je nog op- of aanmerkingen hebt, hoor ik die graag morgenochtend (Woensdag) voor 10 uur.
5.1.2e

Memo POHO Plattelandsontwikkeling	
Gedeputeerde	Henk Jumelet
Afschrift	5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
Datum	8-6-2017
Poho datum	19-6-2017
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp	Stuurgroep Regionaal Landschap 22 juni 2017
Doel memo	☐ Ter discussie ☒ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	zie separate mail vergaderstukken
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Zie annotatie bij de agendapunten

4. Herintroductie edelherten en damherten
Stand van zaken. Schriftelijke notitie wordt nagestuurd.

Op 16 juni in de ochtend is er overleg van 5.1.2e 5.1.2e met TBO over optie om te starten met volledig hek. 16 juni in de middag overleg Jumelet, Kramer en 5.1.2e over afstemmen Drenthe-Fryslân. 5.1.2e adviseert separaat na 16 juni.

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 6/15/2017 7:20:50 PM
Subject: Re: SER: morgen bestuurlijk overleg met Kramer en 5.1.2e: advies n.a.v. mogelijke suggestie FBE
Received: Thur 6/15/2017 7:20:51 PM

Hallo 5.1.2e

5.2.1

5.2.1 Immers Gs kunnen dan gelijktijdig een beslissing nemen over de herintroductie en het beheer. Geeft voor de Lto optimale garantie dat het goed bestuurlijk is afgedekt
H gr 5.1.2e

Verzonden vanaf mijn Samsung-apparaat

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e
Datum: 15-06-17 14:42 (GMT+01:00)
Aan: Henk Jumelet , 5.1.2e 5.1.2e
Cc: Foppe Jan Voogd , 5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e , 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: SER: morgen bestuurlijk overleg met Kramer en 5.1.2e: advies n.a.v. mogelijke suggestie FBE

Hoi Henk,
Gisteren heeft de werkgroep SER een presentatie gegeven aan FBE Drenthe. Naar aanleiding hiervan heeft, naar ik begrepen heb, 5.1.2e 5.1.2e de suggestie gedaan om de beide provincies aan FBE Fryslan en Drenthe de opdracht te geven om een Faunabeheersplan Damherten en Edelherten op te stellen. 5.1.2e 5.1.2e zou dit een goede suggestie hebben gevonden.
Het is mogelijk dat vanuit de stuurgroep deze suggestie morgen ter sprake wordt gebracht.
Advies:
Een goede suggestie om een faunabeheersplan op te stellen, maar eerst SER+plan van aanpak afwachten. Met andere woorden in deze fase van het traject GS geen opdrachtgever voor opstellen van een Faunabeheersplan
Argumenten:

1. Eerst een SER + Plan van Aanpak dan (en dus niet parallel) een Faunabeheerplan is de meest logische volgorde. Een gedegen Faunabeheersplan maken kan het beste op basis van een SER + Plan van Aanpak. Immers de uitgangspunten en andere relevante zaken moeten helder zijn
2. In deze fase initiatief nemen om als GS opdracht te verstrekken voor een faunabeheersplan wekt mogelijk valse verwachtingen zolang de ser + plan van aanpak niet met unaniem advies stuurgroep aan GS is aangeboden
3. Wil de stuurgroep en/of FBE toch nu aan de slag gaan met een faunabeheersplan, staat het hun vrij dit op te pakken. GS hoeft namelijk juridisch geen opdrachtgever te zijn voor het opstellen van een Faunabeheersplan. Het plan zal uiteindelijk wel ter goedkeuring aan GS moeten worden voorgelegd. De stuurgroep zou er bijvoorbeeld zelf voor kunnen kiezen om parallel zowel het plan van aanpak als (de contouren voor) een faunabeheersplan te gaan maken, als dit de draagvlak voor het plan van aanpak binnen de stuurgroep versterkt.

Vanuit Friesland wordt met betrekking tot bovenstaande een vergelijkbare lijn geadviseerd.
Tot zover een laatste update,
Groeten,
5.1.2e

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @prolander.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @gemeentewesterveld.nl]; 5.1.2e , 5.1.2e [5.1.2e @staatsbosbeheer.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 'DPG'[5.1.5 @mvwfrederiksoord.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @fryslan.frl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @recreatieschapdrenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @dewolden.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @mvwfrederiksoord.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @wdodelta.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [info@campingalkenhaer.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @middendrenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @ivn.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @ooststellingwerf.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @ltonoord.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @natuurmonumenten.nl]; Uko Vegter[5.1.2e @drentslandschap.nl]
Cc: 5.1.2e [5.1.2e @kpnplanet.nl]; 5.1.2e , 5.1.2e [5.1.2e @fryslan.frl]; 5.1.2e 5.1.2e (5.1.2e @staatsbosbeheer.nl)[5.1.2e @staatsbosbeheer.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 6/19/2017 11:39:42 AM
Subject: herintroductie groot wild in Drents-Friese Wold
Received: Mon 6/19/2017 11:39:43 AM
2017-06-16 Regionaal landschap Drenths-Friese grensstreek mbt herintroductie groot wild (2).pdf

Beste leden van de ambtelijke werkgroep,
In de stukken voor de vergadering van a.s. donderdag is aangekondigd dat er bij agendapunt 4 een schriftelijke notitie nagestuurd wordt. 5.1.2e heeft afgelopen vrijdagochtend een gesprek gehad met terreinbeheerders. Daaruit komt in het kort een voorstel om de volgende optie verder uit te werken (plan van aanpak): "introductie edelherten in grotendeels omrasterd gebied, waarbij alleen openingen waar het kan. Gecombineerd met een volledig pakket aan flankerende maatregelen om schade te voorkomen (lees herten binnen te houden) en te beheren (afschot) en te vergoeden als er toch schade optreedt. "
Deze optie zal vanavond door 5.1.2e besproken worden met LTO 5.1.2e . Mocht dit tot overeenstemming leiden, dan volgt morgenochtend voor 9 uur een voorstel op papier. Als ze er niet uitkomen, zal 5.1.2e de stand van zaken / zijn bevindingen mondeling toelichten in de vergadering.
Verder wordt er nog geprobeerd om donderdag voorafgaand aan de vergadering de wethouders/gedeputeerden bij te praten.
Daarnaast in de bijlage een brief van Recron over de herintroductie. Deze brief graag als ingekomen stuk meenemen bij de advisering over agendapunt 4.
Met vriendelijke groet

5.1.2e 5.1.2e
tel 0592 5.1.2e (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld
Nationaal Park Drents-Friese Wold

RECRON

VERENIGING VAN RECREATIEONDERNEMERS NEDERLAND

Secretariaat Regionaal Landschap Drents-
Friese grensstreek
T.a.v. 5.1.2e 5.1.2e
Provinciehuis Drenthe
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Onderwerp: Herintroductie groot wild
Behandeld door: Drs. 5.1.2e
Datum: 16 juni 2017

Beste voorzitter en leden van de stuurgroep.

RECRON wil u door middel van dit schrijven kenbaar maken dat wij namens onze achterban voorstander zijn van de herintroductie van groot wild in het Nationaal Drents Friese Wold. De recreatiesector is van groot belang voor de Drentse economie. Zij zet jaarlijks maar liefst 1 miljard euro om in Drenthe.
Daarnaast voorziet zij 1 op de 10 inwoners van een baan en draagt bij aan de leefbaarheid van het platteland door o.a. de winkels in de dorpen de benodigde extra klandizie te bezorgen. Om te blijven kunnen presteren en concurreren met andere regio's moet Drenthe blijven investeren in nieuwe ontwikkelingen.
De introductie van groot wild zorgt voor een extra beleving in de mooie Drentse natuur en sluit aan bij haar huidige imago van natuurrijke provincie.

Daarom verzoeken wij de stuurgroep het belang van de recreatiesector zwaar mee te laten wegen bij de mogelijke herintroductie van groot wild.

Hoogachtend,
RECRON

5.1.2e

5.1.2e 5.1.2e
Regiomanager Groningen, Friesland, Drenthe

Mobiel 5.1.2e **E** 5.1.2e**@recron.nl**

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; Foppe Jan Voogd[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 6/20/2017 9:59:40 AM
Subject: FW: nagekomen notitie edelherten
Received: Tue 6/20/2017 9:59:41 AM
Standpunt stuurgroep Edelherten.docx

Dag 5.1.2e,
5.1.2e zou Henk J adviseren over edelherten. Door omstandigheden ligt de dubbele pet weer op mijn hoofd. Wil jij navolgende met Henk J communiceren?
Bijgevoegd notitie van 5.1.2e. Vanuit de provincie zou je moeten stemmen voor uitwerken van beide opties denk ik. Dat levert op dat niet alleen de voorkeursoptie uitgewerkt wordt, maar ook een alternatief. Daarmee heb je uiteindelijk meer en bredere argumenten waarom je voor of tegen stemt (je kunt niet achteraf het verwijt krijgen dat je alternatieven niet voldoende kans hebt gegeven).
Bijkomend voordeel is dat de staten geïnformeerd kunnen worden met de mededelingen dat de stuurgroep na opstellen van SER/onderzoek nu 2 varianten uitwerkt (start met en zonder volledig hek) – zit je toch iets meer nog aan de voorkant.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
tel 0592 5.1.2e (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

---

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 20 juni 2017 9:38
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 'Erwin van Liempd'; 5.1.2e 5.1.2e (secretaresse)'; 5.1.2e 5.1.2e (secretaresse Hans Welle)'; 'Hans Peereboom (secretaresse 5.1.2e 5.1.2e)'; Henk Jumelet; 'Henk van de Boer'; 5.1.2e; 5.1.2e; 'Jan ten Kate'; 'Johannes Kramer (secretaresse 5.1.2e 5.1.2e)'; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 'Secretaresse (Jan ten Kate)'; 'Secretaresse Gert-Jan Bent'; 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 'DPG'; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 'Uko Vegter'
Onderwerp: nagekomen notitie edelherten
Beste mensen,
Hierbij de notitie edelherten van de voorzitter, zoals aangekondigd in de agenda. Wilt u deze eveneens meenemen bij de voorbereiding van agendapunt 4.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e @drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

Aan de stuurgroep regionaal landschap

Onderwerp: Vervolg SER Edelherten

Na de bespreking van het "Plan van aanpak komst edelherten" in de laatste stuurgroep vergadering heb ik aangekondigd een telefonische inventarisatie van de resterende mogelijkheden te doen bij de leden.

Mij is gebleken dat een eensluidende conclusie op dit moment niet mogelijk is.
Op basis van mijn gesprekken kom ik wel tot een tweetal varianten.

1. We gaan uit van de gedachte dat het Drents-Friese Wold volledig wordt omheind. Vervolgens onderzoeken we waar rasters achterwege kunnen blijven. Criteria daarvoor zijn in elk geval: naleving van de afspraken t.a.v. de Ecologische Verbindingszones (vastgesteld provinciaal beleid), en primair het vermijden van schades en verkeersonveilige situaties en vergoeding van desondanks optredende schades.
In deze variant dienen nader te duiden flankerende maatregelen te worden geformuleerd.

2. We gaan uit van omheining van het gehele, dan wel een nader te bepalen deel van het Drents-Friese Wold. In dat deel worden edelherten uitgezet. Vanaf een te bepalen moment, bijvoorbeeld wanneer eerste zicht op het gedrag van de herten is ontstaan, wordt geëxperimenteerd met het openzetten van de hekken. Ook hier zullen de afspraken t.a.v. de Ecologische Verbindingszones gerespecteerd dienen te worden. Voorts geldt ook hier de randvoorwaarde van primair het vermijden van schades en verkeersonveilige situaties en vergoeding van desondanks optredende schades.
Ook in deze variant dienen nader te duiden flankerende maatregelen te worden geformuleerd.

Vooropgesteld dat de stuurgroep van mening blijft, dat de komst van edelherten in lijn met de geaccordeerde bestuurlijke documenten mogelijk gemaakt dient te worden, kan een keuze voor een van beide varianten resulteren.

Denkbaar is, dat de stuurgroep beide varianten op hun feitelijke verschijningsvorm en mogelijkheden onderzocht wil hebben. Daartoe zou zij dan opdracht aan de kerngroep kunnen geven. Gelet op het belang van de inbreng en medewerking van de Fauna Beheer Eenheid zou deze uitgenodigd kunnen worden van de kerngroep deel te gaan uitmaken.

Duidelijk zal zijn, dat ieder besluit van de stuurgroep een zorgvuldig communicatietraject zal vragen.

5.1.2e

Voorzitter van de Stuurgroep
20 juni 2017

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; Foppe Jan Voogd[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 6/21/2017 7:00:54 AM
Subject: SER edelherten
Received: Wed 6/21/2017 7:00:55 AM

Dag 5.1.2e,

ik heb 5.1.2e 5.1.2e gisteren ook nog even geraadpleegd voor advies Henk irt SER en F&F beleid. 5.1.2e geeft nog mee, als Stuurgroep kiest voor uitwerking beide opties, dat dat ook reflectie op de SER zoals die er nu ligt vraagt en dat het goed is om deze nieuwe uitgangssituatie in een startnotitie te verwoorden. De startnotitie zou cf bijlage F&F naar CLG en Gs/Ps moeten. 5.2.1 **

Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
Tel 0592-5.1.2e
Verzonden vanaf mijn telefoon

To: [redacted]@drenthe.nl]
Cc: [redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted]
Sent: Fri 6/23/2017 9:15:22 AM
Subject: FW: Vertrouwelijk Concept persbericht edelherten
Received: Fri 6/23/2017 9:15:23 AM
20170623 CONCEPT Persbericht introductie Edelherten.docx

[redacted],
Zie bericht hieronder.
Met vriendelijke groet
[redacted]
tel 0592 [redacted] (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

---

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 23 juni 2017 11:15
Aan: [redacted]; 'Erwin van Liempd'; [redacted] (secretaresse)'; [redacted] (secretaresse Hans Welle)'; 'Hans Peereboom (secretaresse [redacted])'; Henk Jumelet; 'Henk van de Boer'; [redacted]; 'Jan ten Kate'; 'Johannes Kramer (secretaresse [redacted])'; [redacted]; 'Secretaresse (Jan ten Kate)'; 'Secretaresse Gert-Jan Bent'; [redacted]
Onderwerp: Vertrouwelijk Concept persbericht edelherten
Urgentie: Hoog
Beste leden van de Stuurgroep,
Hierbij ontvangt u zoals afgesproken het concept-persbericht over het SER besluit van gisteren. Mocht u nog aanvullingen of correcties op het persbericht hebben, wilt u deze dan voor maandagmorgen 10 uur doorgeven?
Zonder tegenbericht zullen we het gezamenlijk persbericht maandagmiddag uit laten gaan. Mocht u goede redenen hebben dat dit later zou moeten gebeuren, wilt u dat dan ook voor maandagmorgen 10 uur laten weten?
Zodra het persbericht uitgaat, ontvangt u allen een afschrift van het definitieve persbericht. Tot die tijds zullen we zoals afgesproken niet naar buiten treden.
Mochten er redenen zijn waarom het persbericht later uitgaat, dan ontvangt u daarover maandag bericht met een nieuw tijdstip.
Met vriendelijke groet
[redacted]
[redacted]
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 [redacted] (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: [redacted]@drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

PERSBERICHT

26 juni 2017

Voorlopig geen edelhert in Drents-Friese Wold

De Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek heeft besloten dat de tijd niet rijp is om edelherten te introduceren in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Over de randvoorwaarden voor de uitwerking van het plan van aanpak herintroductie werd tijdens de vergadering van 22 juni geen overeenstemming bereikt. Daarom heeft de stuurgroep nu in gezamenlijkheid besloten dat de introductie van edelherten op dit moment niet haalbaar is.

Voorzitter van de stuurgroep 5.1.2e : "We hebben het introduceren van edelherten in het Drents-Friese Wold zorgvuldig onderzocht. Uit dat onderzoek werd duidelijk dat edelherten van toegevoegde waarde zijn voor de doelen van ons Nationaal Park. Deze conclusie uit de SER werd in april 2017 dan ook door alle betrokkenen onderschreven. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, liepen de opvattingen echter teveel uiteen. Dit plan heeft zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving, dat breed draagvlak heel belangrijk is. Zolang die ontbreekt moet je concluderen dat de tijd er nog niet rijp voor is."

Historie
In het beheer- en inrichtingsplan voor het Drents-Friese Wold (vastgesteld in 2013) wordt gesproken over de introductie van edelherten en het begeleiden van spontane vestiging van damherten; soorten die passen bij het natuurlijk boslandschap van het toekomstbeeld. De betrokken partijen hebben de mogelijkheden verder uitgewerkt.

Soorten-effect rapportage
Voor de introductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten in het Drents-Friese Wold is een Soorten Effect Rapportage opgesteld. In 2014 hebben Provinciale Staten van Drenthe een nieuw faunabeleidsplan vastgesteld waarin ruimte is geboden om nieuwe soorten zoals edelhert en damhert te verwelkomen. Als voorwaarde voor nieuwe soorten moeten alle effecten eerst in een Soorten Effect Rapportage worden beschreven. De 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' (SER) werd in april dit jaar afgerond. In de SER zijn de maatschappelijke lusten en lasten van de herintroductie van edelherten en de spontane komst of vestiging van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold objectief beschreven en afgewogen.

En nu?
5.1.2e : "Als stuurgroep werken we door aan de opgaven vanuit de ambities voor het Nationaal Park. Er liggen hier veel kansen voor natuur, landschap en mens, die op dit schaalniveau ongekend zijn in Nederland. En wie weet komen daar ooit ook nog eens herten bij."

//////////////////////////

Noot voor de redactie (niet voor publicatie):
Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek, dhr. 5.1.2e *, tel.* 5.1.2e *of mail* 5.1.2e *@kpnplanet.nl.*
Of bekijk de stukken van de SER op de website http://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/actueel/nieuws/@123492/ser-edelherten/

CONCEPT

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Fri 6/23/2017 9:43:58 AM
Subject: 20170623 CONCEPT Persbericht introductie Edelherten.docx
Received: Fri 6/23/2017 9:43:59 AM
20170623 CONCEPT Persbericht introductie Edelherten.docx

Hoi!
Hierbij de opmerkingen op het persbericht SER. Dit afgestemd met Henk J
Groet 5.1.2e

PERSBERICHT – vermelden namens wie deze verstuurd wordt

26 juni 2017

~~Voorlopig~~ Tijd niet rijp voor ~~geen~~ edelhert in Drents-Friese Wold

Klinkt alsof je er binnenkort weer over gaat spreken zegt 5.1.2e (ben ik mee eens)

Auteur
(no date)

De Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek heeft besloten dat de tijd niet rijp is om edelherten te introduceren in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Over de randvoorwaarden voor de uitwerking van het plan van aanpak herintroductie werd tijdens de vergadering van 22 juni geen overeenstemming bereikt. Daarom heeft de stuurgroep nu in gezamenlijkheid besloten dat de introductie van edelherten op dit moment niet haalbaar is.

Voorzitter van de stuurgroep 5.1.2e "We hebben het introduceren van edelherten in het Drents-Friese Wold zorgvuldig onderzocht. Uit dat onderzoek werd duidelijk dat edelherten van toegevoegde waarde zijn voor de doelen van ons Nationaal Park. Deze conclusie uit de SER werd in april 2017 dan ook door alle betrokkenen onderschreven. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, liepen de opvattingen echter teveel uiteen. Dit plan heeft zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving, dat breed draagvlak heel belangrijk is. Zolang die ontbreekt moet je concluderen dat de tijd er nog niet rijp voor is."

Historie
In het beheer- en inrichtingsplan voor het Drents-Friese Wold (vastgesteld in 2013) wordt gesproken over de introductie van edelherten en het begeleiden van spontane vestiging van damherten; soorten die passen bij het natuurlijk boslandschap van het toekomstbeeld. De betrokken partijen hebben de mogelijkheden verder uitgewerkt.

Soorten-effect rapportage
Voor de introductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten in het Drents-Friese Wold is een Soorten Effect Rapportage opgesteld. In 2014 hebben Provinciale Staten van Drenthe een nieuw faunabeleidsplan vastgesteld waarin ruimte is geboden om nieuwe soorten zoals edelhert en damhert te verwelkomen. Als voorwaarde voor nieuwe soorten moeten alle effecten eerst in een Soorten Effect Rapportage worden beschreven. De 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' (SER) werd in april dit jaar afgerond. In de SER zijn de maatschappelijke lusten en lasten van de herintroductie van edelherten en de spontane komst of vestiging van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold objectief beschreven en afgewogen.

Waarom dit vermelden, dan ook de Friese ka schetsen?

Auteur
(no date)

En nu?
5.1.2e : "Als stuurgroep werken we door aan de opgaven vanuit de ambities voor het Nationaal Park. Er liggen hier veel kansen voor natuur, landschap en mens, die op dit schaalniveau ongekend zijn in Nederland. En wie weet komen daar ooit ook nog eens herten bij."

//////////////////////////
Noot voor de redactie (niet voor publicatie):
Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek, dhr. 5.1.2e tel. 5.1.2e of mail 5.1.2e @kpnplanet.nl.
Of bekijk de stukken van de SER op de website
http://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/actueel/nieuws/@123492/ser-edelherten/

CONCEPT

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 6/26/2017 7:47:54 AM
Subject: RE: vertrouwelijk
Received: Mon 6/26/2017 7:47:54 AM

Hoi 5.1.2e,
In het PS stuk bij het Ffbp staat het volgende:

- ∀Wij willen het nulstandbeleid beëindigen voor edelhert en damhert.
- ∀ Een vooronderzoek voorafgaand aan een SER zal aan de orde zijn bij iedere introductie, of het nu een vlinder of een groot hoefdier is.
- ∀ In het Ffbp leggen wij verder vast dat de provincie het initiatief neemt tot het uitvoeren van een SER, wanneer een soort zich spontaan vestigt in Drenthe.

In het beleid zelf staat: Aan (her-)introductie van soorten verbinden we de eis van het opstellen van een Soorten Effect Rapportage (SER) waarin de ecologische, economische en maatschappelijke effecten worden beschreven. Een SER heeft betrekking op wilde soorten planten en dieren die worden losgelaten of uitgezaaid met de bedoeling zich in een bos- of natuurgebied te kunnen handhaven en of zich van daar uit verder te kunnen verspreiden. Gedeputeerde Staten stellen vooraf criteria vast waaraan een dergelijk rapport moet voldoen en besluiten op basis van een dergelijk rapport of de introductie in Drenthe wordt toegestaan. Een SER is niet vereist voor dieren die binnen een omheining worden gehouden in relatief kleine gebieden (<500 ha) of in afgesloten wateren van waaruit geen verdere verspreiding mogelijk is.
Er zijn vooraf geen criteria door GS vastgesteld en er is geen (echt) vooronderzoek is gedaan.
Omdat het damhert zich spontaan introduceert in Drenthe zou de provincie inderdaad het initiatief moeten nemen voor een SER.
Wat komt er te staan in het persbericht? De conclusie van de stuurgroep?
Groetjes 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: donderdag 22 juni 2017 11:47
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: vertrouwelijk

Dag 5.1.2e,
Zojuist heeft de Stuurgroep Regionaal Landschap vergaderd over de SER en edelherten. Afgesproken is dat we volgende week een gezamenlijk persbericht laten uitgaan en tot die tijd niks naar buiten brengen. Daarom hierbij vertrouwelijk de uitkomst en een vraag. Conclusie van de Stuurgroep is dat ze op dit moment allemaal nog de SER edelherten en damherten onderschrijven, maar er niet uitkomen voor wat betreft randvoorwaarden waaronder herintroductie edelherten kan plaatsvinden.
Nu las ik vanwege deze discussie en je evaluatievraag F&F, dat in het F&F beleid staat dat de provincie initiatief zou nemen voor opstellen van een SER voor damherten. Bij mijn weten is dat nog niet gedaan. 5.2.1 5.2.1 5.2.1 Anders kunnen we over 10 jaar constateren dat we beter wel edelherten hadden kunnen uitzetten, omdat we dan in ieder geval gestructureerd over beheer van beide herten afspraken hadden gemaakt.
Succes
Met vriendelijke groet

5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e @drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

To: Foppe Jan Voogd[5.1.2e@drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 6/26/2017 2:51:35 PM
Subject: FW: Embargo persbericht tot 27 juni 9 uur
Received: Mon 6/26/2017 2:51:36 PM
SER persbericht stuurgroep achterban en ambtelijke werkgroep.docx
20170626 Persbericht introductie Edelherten_versie26_06-2017_14.30uur.docx

Zie bericht en bijlagen.
@5.1.2e ik ontvang een onbestelbaar melding van de FBE drenthe (info@fbedrenthe.nl) met een foutmelding van doorsturen naar ene 5.1.2e. Kun jij morgen checken of het bericht wel aangekomen is?
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
tel 0592 5.1.2e (ook mobiel)
werkdagen maandag tot en met donderdag

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

---

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: maandag 26 juni 2017 16:40
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Embargo persbericht tot 27 juni 9 uur
Beste stuurgroepleden (i.a.a. bestuur FBE Drenthe en Fryslan),
Bijgevoegd vindt u het gezamenlijk persbericht over het besluit van afgelopen donderdag over de edelherten. Het persbericht wordt morgenochtend rond 9 uur aan de pers gezonden. Wij vragen u dit bericht tot die tijd vertrouwelijk te behandelen en niet verder te verspreiden.
De brief is van de stuurgroep gericht aan de besturen/organisaties waar u deel van uitmaakt. Deze kunt u na morgenochtend 9 uur gebruiken om uw achterban te informeren.
Met vriendelijke groet
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e@drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2017/27-september/13:00/OGB060917-FCBE130917-A6-groot-wild-COMPL-2.pdf, p. 3-4)

PERSBERICHT

Afzender: Stuurgroep regionaal landschap Drents Friese Grensstreek

27 juni 2017

Tijd niet rijp voor edelhert in Drents-Friese Wold

De Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek heeft besloten dat de tijd niet rijp is om edelherten te introduceren in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Over de randvoorwaarden voor de uitwerking van het plan van aanpak herintroductie werd tijdens de vergadering van 22 juni geen overeenstemming bereikt. Daarom heeft de stuurgroep nu in gezamenlijkheid besloten dat de introductie van edelherten op dit moment bestuurlijk niet haalbaar is.

Voorzitter van de stuurgroep 5.1.2e: "We hebben het introduceren van edelherten in het Drents-Friese Wold zorgvuldig onderzocht. Uit dat onderzoek werd duidelijk dat edelherten van toegevoegde waarde zijn voor de doelen van ons Nationaal Park. Deze conclusie uit de SER werd in april 2017 dan ook door alle betrokkenen onderschreven. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, liepen de inzichten echter teveel uiteen. Dit plan heeft zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving, dat volledig draagvlak binnen de stuurgroep heel belangrijk is. Zolang die ontbreekt moet je concluderen dat de tijd er nog niet rijp voor is."

Historie

In het beheer- en inrichtingsplan voor het Drents-Friese Wold (vastgesteld in 2013) wordt gesproken over de introductie van edelherten en het begeleiden van spontane vestiging van damherten; soorten die passen bij het natuurlijk boslandschap van het toekomstbeeld. De betrokken partijen hebben de mogelijkheden verder uitgewerkt.

Soorten-effect rapportage

Voor de introductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten in het Drents-Friese Wold is een Soorten Effect Rapportage opgesteld. In 2014 hebben Provinciale Staten van Drenthe een nieuw faunabeleidsplan vastgesteld waarin ruimte is geboden om nieuwe soorten zoals edelhert en damhert te verwelkomen. In Fryslân geldt nog steeds een nulstand voor herten. Een besluit hierover moet dan ook door Provinciale Staten genomen worden. Als voorwaarde voor nieuwe soorten moeten alle effecten dus eerst in een Soorten Effect Rapportage worden beschreven. De 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' (SER) werd in april dit jaar afgerond. In de SER zijn de maatschappelijke lusten en lasten van de herintroductie van edelherten en de spontane komst of vestiging van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold objectief beschreven en afgewogen.

En nu?

5.1.2e: "Als stuurgroep werken we door aan de opgaven vanuit de ambities voor het Nationaal Park. Er liggen hier veel kansen voor natuur, landschap en mens, die op dit schaalniveau ongekend zijn in Nederland. En wie weet komen daar ooit ook nog eens herten bij."

//////////////////////////

Noot voor de redactie (niet voor publicatie):

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek, dhr. 5.1.2e*, tel.* 5.1.2e *of mail* 5.1.2e*@kpnplanet.nl.*

Of bekijk de stukken van de SER op de website

http://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/actueel/nieuws/@123492/ser-edelherten/

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 7/5/2017 6:47:12 AM
Subject: FW: Gs stuk PS informeren SER
Received: Wed 7/5/2017 6:47:13 AM
GS nota informeren PS SER def.docx
Brief Stuurgroep SER.docx

Goedemorgen,
Hierbij het GS stuk en bijlage over de SER.
Aangezien ik niet op de PO-schijf kan wil ik jullie vragen het document op te slaan in de juiste map.
Groetjes 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 5 juli 2017 8:43
Aan: postbusGS-stukken
Onderwerp: Gs stuk PS informeren SER

Goedemorgen,
Hierbij het GS stuk over het informeren van PS over de SER.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
provincie Drenthe
Jurist Natuur
Bezoekadres: Westerbrink 1 te Assen
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
Telefoon: 0592-5.1.2e / 5.1.2e

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Statenbrief

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e, tst. 5.1.2e
Team	Natuur en Water
Datum	Woensdag 5 juli 2017
Uiterste behandeldatum in GS: Toelichting: 11 juli zodat de statenbrief voor de commissie OGB van 6 september geagendeerd kan worden.	

Verantwoordelijke
Foppe Voogd
Paraaf verantwoordelijke *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***
1. 5.1.2e 5.1.2e (BC)	Nee
2. 5.1.2e 5.1.2e (VTH)	Nee
3. 5.1.2e 5.1.2e (PO)	Nee

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Soorten Effect Rapportage (SER), stand van zaken procedure

Advies

1. Provinciale Staten schriftelijk informeren over de ontwikkelingen Soorten Effecten Rapportage (SER) met betrekking tot de mogelijke herintroductie van Groot Wild, zoals toegezegd in de Commissievergadering OGB op 10 mei jl. en de Commissievergadering FCBE op 28 juni jl.

Beslissing GS

Inleiding

a. Algemeen
In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan (Ffbp) door PS vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'.
De stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna te noemen: stuurgroep) is initiatiefnemer voor een SER waarbij gekeken is naar de mogelijke gevolgen van herintroductie van edelhert en spontane terugkomst van de damherten in het Drents-Friese Wold.
De stuurgroep heeft tijdens de vergadering van 22 juni 2017 besloten dat de tijd niet rijp is om edelherten te introduceren in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Over de randvoorwaarden voor de uitwerking van het plan van aanpak herintroductie werd geen overeenstemming bereikt. Daarom heeft de stuurgroep in gezamenlijkheid besloten dat de introductie van edelherten op dit moment niet haalbaar is.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
De partners in de stuurgroep zijn Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Het Drents Landschap, Land- en Tuinbouworganisatie, Maatschappij van Weldadigheid, Provincie Drenthe, Provincie Fryslân, Gemeente Ooststellingwerf, Gemeente Westerveld, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente De Wolden, Waterschap Drents-Overijsselse Delta, Recreatieschap Drenthe, RECRON, Drents particulier grondbezit en IVN Consulentschap Drenthe.

Advies

1. Provinciale Staten schriftelijk informeren over de ontwikkelingen Soorten Effecten Rapportage (SER) met betrekking tot de mogelijke herintroductie van Groot Wild, zoals toegezegd in de Commissievergadering OGB op 10 mei jl. en de Commissievergadering FCBE op 28 juni jl.

Doelstelling uit de begroting

7.2.02 Behoud en herstel Flora en fauna

Argumenten

1.1. Daarmee wordt voldaan aan de toezeggingen op 10 juni in de commissie OGB en op 28 juni in de commissie FCBE

Tijdsplanning

De statenbrief kan voor de vergadering van de Commissie OGB op 6 september 2017 en de Commissie FCBE op 13 september 2017 worden geagendeerd.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Bijlagen	Meekopiëren
Statenbrief	Ja
Brief Stuurgroep SER	Ja

Risico's

Geen.

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Informeren PS over procedure SER
Gedeputeerde Staten informeren PS over de ontwikkelingen rondom de SER (Soorten Effect Rapportage) met betrekking tot de mogelijke herintroductie van edelherten en spontane terugkomst van damherten in het Drents-Friese Wold.

Verzenden

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door mevrouw 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Soorten Effectrapportage edel- en damherten, ter informatie

Geachte voorzitter/leden,

Op 10 mei (Commissie OGB) en op 28 juni (Commissie FCBE) heeft het college u mondeling twee toezeggingen gedaan. Wij hebben u toegezegd u te informeren over de procedure met betrekking tot de Soorten Effect Rapportage (hierna SER) voor de herintroductie van groot wild. Recent is geconcludeerd door de Stuurgroep Regionale Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna Stuurgroep) dat de tijd voor herintroductie van groot wild nog niet rijp is. Wij informeren u middels deze brief over de conclusies van de Stuurgroep en voldoen daarmee aan de toezeggingen op 10 mei in de Commissie OGB en op 28 juni in Commissie FCBE.

De Stuurgroep heeft in 2015 het initiatief genomen een Soorten Effect Rapportage Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damhert in het Drents-Friese Wold (hierna SER) op te stellen.
Op 20 april 2017 heeft de Stuurgroep de SER vastgesteld. Uit de SER blijkt dat herten een positieve toegevoegde waarde leveren aan de doelen voor het Drents-Friese Wold. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, maar levert ook een grote maatschappelijke en toeristisch-economische meerwaarde op.

Na vaststelling van de SER heeft de Stuurgroep meerdere keren overleg gevoerd over het plan van aanpak van de mogelijke herintroductie van het edelhert. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, liepen de inzichten te veel uiteen. Daarom heeft de Stuurgroep in gezamenlijkheid besloten dat introductie van edelherten op dit moment niet haalbaar is.

Het college van Gedeputeerde Staten is hierover schriftelijk geïnformeerd. Bijgaand treft u deze brief aan.

De belangrijkste reden voor het niet bereiken van overeenstemming wordt door de Stuurgroep als volgt beschreven: “Verschillende stakeholders verschillen van mening. Dat komt omdat de gevolgen zowel economisch als ecologisch groot zijn. Dat volledig draagvlak binnen de Stuurgroep van groot belang is. Gelet op het ontbreken van een volledig gedragen advies kan de Stuurgroep niet anders dan concluderen dat de edelherten voorlopig niet naar het Drents-Friese Wold gebracht worden.”

De Stuurgroep was voornemens de uitkomsten van de SER tezamen met een plan van aanpak aan te bieden aan zowel het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Friesland als van de provincie Drenthe. Beide colleges hadden vervolgens een standpunt over de uitkomst in kunnen nemen. Nu de Stuurgroep (voorlopig) geen SER en plan van aanpak aanbiedt is de procedure opgeschort.

De verwachting is dat het onderwerp in de toekomst weer op de agenda komt, maar dat zal enige tijd in beslag nemen. Zodra er nieuws is te melden over dit onderwerp, brengen wij u daarvan op de hoogte.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Duplicaat (ID 506031)

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 7/6/2017 11:42:25 AM
Subject: Gs nota SER aangepast na screening
Received: Thur 7/6/2017 11:42:26 AM
Gs nota afdoen toezegging PS over SER.docx

Goedemiddag,
Hierbij het definitieve GS stuk over de SER.
Het was een verkeerd format en er zijn kleine redactionele aanpassingen.
Groetjes 5.1.2e

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 4

Duplicaat (ID 508062)

To: [redacted]; [redacted] [redacted]@drenthe.nl]; [redacted] [redacted][redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted]
Sent: Tue 7/11/2017 7:51:03 AM
Subject: FW: Bijlage
Received: Tue 7/11/2017 7:51:04 AM
scan_MFP46_0542_001.pdf

Van: "[redacted]" [mailto:[redacted]@drenthe.nl]
Verzonden: dinsdag 11 juli 2017 9:40
Aan: [redacted]
Onderwerp: Bijlage

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 7/13/2017 9:41:08 AM
Subject: FW: PS-brief Groot Wild + 1 bijlage
Received: Thur 7/13/2017 9:41:09 AM
28-3.2-2017002015 groot wild.pdf
28-3.2-2017002015 groot wild-bijlage.pdf

Hierbij de officiële brief aan de Staten over de SER.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: donderdag 13 juli 2017 11:38
Aan: PostbusPS-Stukken; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: PS-brief Groot Wild + 1 bijlage

Hartelijke groet,

5.1.2e

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2017/27-september/13:00/OGB060917-FCBE130917-A6-groot-wild-COMPL-2.pdf, p. 1-2)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Duplicaat (ID 506031)

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 7/17/2017 8:11:23 AM
Subject: Fwd: Schriftelijke vragen ex artikel 41 (RvO) Statenfracties PvdA en GroenLinks over edelhert
Received: Mon 7/17/2017 8:11:24 AM
image003.jpg
ATT00001.htm
PS270917 B3 PvdA schr.vr. 14-07-2017 edelhert.pdf
ATT00002.htm

Hoi!

Zie onderstaande. Volgens mij kan het qua planning niet.. Of moet er een schriftelijke ronde plaatsvinden deze week...

Graag jullie reactie

Groet 5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: Statengriffie <5.1.2i @drentsparlement.nl>
Datum: 17 juli 2017 10:01:12 CEST
Aan: "Statenleden-griffier-voorzitter (2015-2019)" <5.1.2i @drenthe.nl>, Bijzondere commissieleden <5.1.2i @drenthe.nl>
Kopie: Fractiemedewerkers <5.1.2i @drenthe.nl>, Bestuursadviseurs <5.1.2i @drenthe.nl>, Gedeputeerden + vz/secretaris Extern <5.1.2i @drenthe.nl>
Onderwerp: Schriftelijke vragen ex artikel 41 (RvO) Statenfracties PvdA en GroenLinks over edelhert

Geachte leden,
De volgende vragen ex artikel 41 (RvO) zijn op 14 juli 2017 binnengekomen en zijn geplaatst op de Lijst van ingekomen stukken van de vergadering van Provinciale Staten van 27 september 2017 en op het SIS.
De statenvragen van de Statenfracties PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn het edelhert.
Met vriendelijke groet,

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2017/27-september/13:00/PS270917-B3-PvdA-GL-schr-vr-14-07-2017-edelhert.pdf)

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drentsparlement.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 7/17/2017 8:17:12 AM
Subject: Re: Schriftelijke vragen ex artikel 41 (RvO) Statenfracties PvdA en GroenLinks over edelhert
Received: Mon 7/17/2017 8:17:13 AM

Hoi 5.1.2e,

Ook bijna vakantie? Nog even een vraag als het mag:
- GS hebben PS een brief gestuurd (afgelopen donderdag) over de SER (Edelherten). Hans Kuipers heeft bij de aankondiging van Henk J over deze brief tijdens FCBE gemeld dat hij de brief wil agenderen voor de commissie OGB van 6 september. Weet jij of dit ook daadwerkelijk op de agenda komt?
- Daarnaast willen PvdA en GL onderstaande vragen beantwoord zien voor 6 september, zodat ze dit nog kunnen betrekken bij dit debat. Alleen het College komt pas 5 september weer bij elkaar.

Als het echt 6 sept op de agenda staat ga ik even kijken of we via GS eerder antwoord kunnen geven op de vragen.

Groet 5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 17 jul. 2017 om 10:01 heeft Statengriffie <5.1.2e @drentsparlement.nl> het volgende geschreven:

> Geachte leden,
> De volgende vragen ex artikel 41 (RvO) zijn op 14 juli 2017 binnengekomen en zijn geplaatst op de Lijst van ingekomen stukken van de vergadering van Provinciale Staten van 27 september 2017 en op het SIS.
> De statenvragen van de Statenfracties PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn het edelhert.
> Met vriendelijke groet,
>
> 5.1.2e 5.1.2e | Statengriffie
> PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
> T (0592) 5.1.2e E 5.1.2e **@drentsparlement.nl**

To: [redacted]@staatsbosbeheer.nl]; [redacted]@planet.nl]; [redacted]@drenthe.nl]; [redacted]@recreatieschapdrenthe.nl]; Erwin van Liempd[[redacted]@drentslandschap.nl]; bestuurssecretariaat[[redacted]@gemeentewesterveld.nl]; [redacted] (secretaresse Hans Welle)[[redacted]@ooststellingwerf.nl]; Hans Peereboom (secretaresse [redacted])[[redacted]@wdodelta.nl]; Henk Jumelet[[redacted]@drenthe.nl]; Henk van de Boer[[redacted]@ooststellingwerf.nl]; [redacted]@kpnplanet.nl]; [redacted]@hetnet.nl]; Jan ten Kate[[redacted]@dewolden.nl]; Johannes Kramer (secretaresse [redacted])[[redacted]@fryslan.nl]; [redacted] - Maatschappij van Weldadigheid[[redacted]@mvwfrederiksoord.nl]; [redacted][info@reeenwissel.nl]; secretariaat[[redacted]@dewolden.nl]; bestuurssecretariaat[[redacted]@middendrenthe.nl]; [redacted]@natuurmonumenten.nl]
Cc: [redacted]@drenthe.nl]; [redacted]@gemeentewesterveld.nl]; [redacted]@staatsbosbeheer.nl]; [redacted]@drenthe.nl]; DPG[[redacted]@mvwfrederiksoord.nl]; [redacted]@fryslan.frl]; [redacted]@recreatieschapdrenthe.nl]; [redacted]@dewolden.nl]; [redacted]@mvwfrederiksoord.nl]; [redacted]@wdodelta.nl]; [redacted][info@campingalkenhaer.nl]; [redacted]@middendrenthe.nl]; [redacted]@ivn.nl]; [redacted]@ooststellingwerf.nl]; [redacted]@ltonoord.nl]; [redacted]@natuurmonumenten.nl]; Uko Vegter[[redacted]@drentslandschap.nl]
From: [redacted]
Sent: Mon 7/17/2017 9:53:16 AM
Subject: Uitgewerkt verslag Regionaal Landschap d.d. 22 juni 2017
Received: Mon 7/17/2017 9:53:16 AM
Verslag Bestuurlijk Overleg Regionaal Landschap 22 juni 2017.pdf

Geachte stuurgroep leden,
Bijgaand stuur ik u hierbij het uitgewerkte verslag toe van het bestuurlijk overleg Regionaal Landschap op 22 juni 2017.
Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.
Met vriendelijke groet,

[redacted] | *Projectondersteuner*
provincie Drenthe
☎: +31 (0) 592[redacted] | ✉: [redacted]@drenthe.nl
Werkdagen: maandag tot donderdag

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 5

Reeds openbaar
(https://archief05.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180615045740/https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/115548/verslag_bestuurlijk_overleg_regionaal_landschap_22_juni_2017.pdf)

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 7/17/2017 9:53:57 AM
Subject: Krantenknipsel Edelherten
Received: Mon 7/17/2017 9:53:57 AM
Krantenknipsels Edelherten.pdf

Bijgaand PDF bestand met de krantenknipsels ☺.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | *Projectondersteuner*
provincie Drenthe
☎: +31 (0) 592 5.1.2e | ✉: 5.1.2e@drenthe.nl
Werkdagen: maandag tot donderdag

PvdA en GroenLinks pleiten voor komst edelherten

Bovendien, zo blijkt uit onderzoek, is de komst van edelherten goed voor het ecosysteem en het ontstaan van een natuurlijk boslandschap. Dit wordt echter tegengehouden door een groep ondernemers. De fracties stellen hierover vragen aan het College van Gedeputeerde Staten van Drenthe.

In 2014 hebben de Staten zich uitgesproken voor de komst van edelherten naar Drenthe, mits de 'Soorten Effect Rapportage' (SER) positief zou uitvallen. In dit onderzoek zijn de effecten van de komst van de dieren uitgebreid onderzocht. De uitkomst was positief: de edelherten zijn van toegevoegde waarde voor het Nationaal Park het Drents-Friese Wold en daarmee voor Drenthe. Nu schijnt de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (met daarin provincie Drenthe en Friesland, vier gemeenten, Recron, recreatieschap, gebiedseigenaren en LTO) het niet eens te kunnen worden over de maatregelen om de lasten voor de landbouw te beperken. De Stuurgroep heeft daarom besloten dat er geen edelherten komen in het Drents-Friese Wold.

Nadelen beperken

PvdA en GroenLinks vinden dit, op zijn zachtst gezegd, merkwaardig. Provinciale Staten hebben zich uitgesproken voor de komst van edelherten naar Drenthe als de SER zou uitwijzen, dat er meer voor- dan nadelen aan kleven. Dat is het geval: de meeste mensen zijn voor de komst van edelherten naar Drenthe, het is goed voor de economie en de natuur en de nadelen zijn beheersbaar. Er moeten uiteraard maatregelen getroffen worden om de nadelen te beperken. Voor de verkeersveiligheid komen op sommige plaatsen hekken en boeren moeten gecompenseerd worden voor de geleden landbouwschade. Het kan in de ogen van beide partijen niet zo zijn dat een beperkte groep ondernemers een ontwikkeling tegenhoudt die goed is voor Drenthe. Daarom hebben zij het College van Gedeputeerde Staten gevraagd wat die gaat ondernemen om ervoor te zorgen dat de Stuurgroep tóch haar medewerking gaat verlenen aan de komst van edelherten naar Drenthe.

Bron: www.assercourant.nl → gepubliceerd op vrijdag 14 juli 2017.

Recron boos over ‘vetorecht’ boeren

Geplaatst op woensdag 5 juli 2017 16:17

© Ineke Heijting

Appelscha - De Recron is in een opiniestuk slecht te spreken over het ‘teleurstellende advies’ van een stuurgroep, om voorlopig nog geen edelherten en damherten toe te laten in het nationaal park Drents-Friese Wold.

Recron noemt het gemiste kans

De Recon vindt het een gemiste kans. De herten zorgen volgen de belangenorganisatie van recreatieondernemers voor extra beleving van de natuur en dat is goed voor de economie.
De betrokken partijen in de stuurgroep konden het niet over eens worden over de komst van de herten. Vooralsnog ontbreekt het draagvlak vooral bij boeren. Volgens de Recron doet het advies geen recht aan de uitkomsten van het uitgebreide onderzoek naar de effecten van de herten. ‘De Lusten zijn groter dan de lasten.’

Hekken kunnen schade deels voorkomen

De Recron hoopt dat bestuurders wel oog hebben voor het veel grotere belang van 89 extra banen en minimaal 2,6 miljoen euro aan extra recreatieve baten. Op basis van ervaringen op de Veluwe zouden de kosten uitkomen op ongeveer 50.000 euro per jaar. Volgen de Recron valt de schade aan landbouwgewassen deels te voorkomen door hekken te plaatsen. Maar ook dan blijft een schaderegeling voor boeren noodzakelijk.

'Star en niet realistisch'

De eis van de boerenorganisatie LTO om rond het hele park een hek te plaatsen, noemt Recron-manager 5.1.2e 5.1.2e ‘star en niet realistisch’. Je moet volgens haar zoogdieren niet de kans ontnemen om te trekken naar andere natuurgebieden. De Recron-regiomanager constateert dat de LTO blijkbaar een soort vetorecht heeft.

'We zijn voor het lapje gehouden

‘Drie jaar overleggen en een kostbaar onderzoek verdwijnen in de prullenbak, we zijn voor het lapje gehouden’. 5.1.2e 5.1.2e doet in de Leeuwarder Courant een appél op boeren en de LTO om het standpunt in het komend overleg te heroverwegen. ‘We verwachten dan een bredere belangenafweging dan de huidige die alleen is gestoeld op angst voor mogelijke schade.’

Bron: www.dekrantvanmiddendrenthe.nl →
(https://www.dekrantvanmiddendrenthe.nl/nieuws/smilde/501073/recron-boos-over-vetorecht-boeren.html).

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

3 - 3

Reeds openbaar
(https://dvhn.nl/drenthe/Discussie-edelherten-Drents-Friese-Wold-wekt-wrevel-22337006.html)

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 7/18/2017 9:00:18 PM
Subject: Fw: Statenvragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert
Received: Tue 7/18/2017 9:00:20 PM
Vragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert.pdf
Memo vragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert.docx
Voorbeeld uitstelbrief schriftelijke vragen staten 2017.docx

Morgenvroeg graag overleg hierover.

Groetjes 5.1.2e

Verzonden vanaf mijn Samsung-apparaat

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e
Datum: 18-07-17 17:46 (GMT+01:00)
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Statenvragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert

Beste 5.1.2e,
De bijgevoegde schriftelijke vragen van de PvdA- en GroenLinks-fractie moeten binnen dertig dagen worden beantwoord, maar i.v.m. zomerreces van GS is dit niet haalbaar.
Zie bijgevoegd memo voor verdere instructies.
Als je denkt dat deze vragen bij een ander team thuishoren, wil je ze dan doorsturen?
Met vriendelijke groet,
5.1.2e

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 2

Duplicaat (ID 506070)

Op 18 juli 2017 uitgezet bij 5.1.2e 5.1.2e **(NW)**

Vragen ex artikel 41 van het Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van Provinciale Staten

Volgens het Reglement van orde moet het antwoord op de hierbij gevoegde vragen van de GroenLinks-fractie van 14 juli 2017 over:

het niet welkom zijn van het edelhert

Beantwoording van de schriftelijke vragen gaat niet meer lukken binnen het gestelde termijn van 30 dagen i.v.m. zomerreces van de GS. Hierdoor moet er een uitstelbriefje worden verzonden (een voorbeeld is bijgevoegd). Dit briefje moet uiterlijk **woensdag 19 juli 2017 vóór 15.00 uur** in concept bij mij worden aangeleverd.
Van het uitstel van beantwoording dient de portefeuillehouder op de hoogte te worden gesteld, zodat hij hiervan melding kan maken in GS.
Voor de beantwoording van de vragen dien je het Word-sjabloon “GS-stuk statenvragen” te gebruiken.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
team BC

Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van provinciale staten

Hoofdstuk 4, Rechten van leden

Artikel 41, Schriftelijke vragen

1. De schriftelijke vragen worden kort en duidelijk geformuleerd. De vragen kunnen van een toelichting worden voorzien. Bij de vragen wordt aangegeven of schriftelijke of mondelinge beantwoording wordt verlangd.

2. De vragen worden bij de voorzitter van provinciale staten ingediend. Deze draagt er zorg voor dat de vragen zo spoedig mogelijk ter kennis van de overige leden van provinciale staten en het college worden gebracht. Hierna worden de vragen op de internetpagina van provinciale staten gepubliceerd.

3. Schriftelijke beantwoording vindt zo spoedig mogelijk plaats, in ieder geval binnen 30 dagen, nadat de vragen zijn binnengekomen. Mondelinge beantwoording vindt plaats in de eerstvolgende vergadering van provinciale staten. Indien beantwoording niet binnen deze termijnen kan plaatsvinden, stelt het verantwoordelijk lid van het college de vragensteller hiervan gemotiveerd in kennis, waarbij de termijn aangegeven wordt, waarbinnen beantwoording zal plaatsvinden. Dit bericht wordt behandeld als een antwoord.

4. De antwoorden worden door het verantwoordelijk lid van het college aan de leden van provinciale staten medegedeeld.

5. De vragen en de antwoorden worden gelijktijdig met de stukken, als bedoeld in artikel 20, aan de leden van provinciale staten toegezonden.

6. De vragensteller kan, bij schriftelijke beantwoording in de eerstvolgende statenvergadering en bij mondelinge beantwoording in dezelfde vergadering van provinciale staten, na de behandeling van de op de agenda voorkomende onderwerpen nadere inlichtingen vragen omtrent het door de Commissaris van de Koning of door het college gegeven antwoord, tenzij provinciale staten anders beslissen.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 1

buiten verzoek

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 7/19/2017 6:54:47 AM
Subject: Re: uitstelbrief Statenvragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert
Received: Wed 7/19/2017 6:54:48 AM

Hoi!

Heb contact gehad met de Griffie en het staat inderdaad op de agenda van 6 september. Uitstelbriefje is prima. GS wil alles op alles zetten om op 5 sept de antwoorden vast te te stellen zodat deze op dinsdag 5 sept in de loop van de middag verstuurd kunnen worden aan de Staten.

Groet 5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 19 jul. 2017 om 08:37 heeft 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl> het volgende geschreven:

> Hoi 5.1.2e,
> We dienen vandaag een uitstelbrief schriftelijke vragen staten aan te leveren ivm beantwoordingstermijn (zomerreces).
> VRAAG: weet jij inmiddels of SER op de agenda commissie OGB 6 september staat?
> Zo ja, weet jij dan ook of we via GS eerder antwoord kunnen geven op de vragen?
> Als we bovenstaande weten kunnen we een datum noemen in het briefje uitsteltermijn.
> Groeten,
> 5.1.2e
>
> **Van:** 5.1.2e 5.1.2e
> **Verzonden:** dinsdag 18 juli 2017 23:00
> **Aan:** 5.1.2e 5.1.2e
> **Onderwerp:** Fw: Statenvragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert
> Morgenvroeg graag overleg hierover.
> Groetjes 5.1.2e
> Verzonden vanaf mijn Samsung-apparaat
>
> -------- Oorspronkelijk bericht --------
> Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
> Datum: 18-07-17 17:46 (GMT+01:00)
> Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
> Onderwerp: Statenvragen PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert
>
> Beste 5.1.2e,
> De bijgevoegde schriftelijke vragen van de PvdA- en GroenLinks-fractie moeten binnen dertig dagen worden beantwoord, maar i.v.m. zomerreces van GS is dit niet haalbaar.
> Zie bijgevoegd memo voor verdere instructies.
> Als je denkt dat deze vragen bij een ander team thuishoren, wil je ze dan doorsturen?
> Met vriendelijke groet,
> 5.1.2e

To: [redacted]; Henk Jumelet[redacted]
Cc: [redacted]
From: [redacted]
Sent: Wed 7/19/2017 10:01:19 AM
Subject: 20170719 GS stuk beantwoording Statenvragen SER.docx
Received: Wed 7/19/2017 10:01:20 AM
20170719 GS stuk beantwoording Statenvragen SER.docx

Goedemiddag Henk en [redacted],
Hierbij de eerste concept beantwoording van de Statenvragen over de SER.
Graag jullie aanvullingen en opmerkingen hierop.
Vandaag wordt een brief aan de twee indieners verzonden waarin wordt gemeld dat de beantwoording van de vragen wordt uitgesteld tot 5 september wegens het zomerreces.
[redacted]
Jullie ook een fijne vakantie ☺
Met vriendelijke groet,

[redacted]
provincie Drenthe
Jurist Natuur
Bezoekadres: Westerbrink 1 te Assen
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
Telefoon: 0592-[redacted] / [redacted]

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	Natuur en Water
Datum	Donderdag 20 juli 2017
Uiterste behandeldatum in GS: @@@	
Toelichting:	

Verantwoordelijke
Foppe Voogd
Paraaf verantwoordelijke
Bespreken:

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***
1. 5.1.2e (PO)	Nee
2. 5.1.2e (VTH)	Nee
3. 5.1.2e BC)	Nee

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja, later. Openbaar vanaf ontvangst brief door vragensteller.
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en Groen Links, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Risico behorend bij advies 1:
@@@

Aanvullende informatie voor GS

@@@maken we hier gebruik van? @@@

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild
@@@

Verzenden

Aan:
Mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door mevrouw 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 stelde u een aantal vragen over het niet welkom zijn van het edelhert. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is GS het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

We hebben een formeel antwoord geformuleerd z aan te geven of het positief is.

5.1.2e
07/19/2017 11:06

Antwoord 1
In artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming staat de wettelijke procedure voor herintroductie van soorten beschreven. De minister van Economische Zaken is bevoegd tot het verlenen van een ontheffing op het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt.
In het door u vastgestelde Flora- en faunabeleidsplan 2014 is bepaald dat een SER moet worden doorlopen voordat herintroductie in Drenthe plaats kan vinden. De doorlopen SER in het kader van herintroductie van het Edelhert en spontane vestiging van het Damhert is een eerste stap in de wettelijke procedure.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2

Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3

Er is geen "volledig draagvlak"; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3

Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4

Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4

De stuurgroep is de initiatiefnemer van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit. Dit heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van gedeputeerde staten van Friesland en Drenthe.

Het is mogelijk een nieuw initiatief tot herintroductie van het Edelhert te starten met een nieuwe initiatiefnemer. Tevens is het mogelijk dat de stuurgroep haar initiatief voortzet.

Vraag 5

Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5

De afspraak is gemaakt dat onderlinge afstemming plaatsvindt over het informeren van de colleges van Provinciale Staten van de afzonderlijke provincies. Zie bijgaand de brief van het college van gedeputeerde staten die aan het college van provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Vraag 6

Hoe kijkt GS er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de omwonenden gewenst

wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Door ons is nog geen standpunt ingenomen over de uitkomsten van de SER tot herintroductie van het Edelhert en spontane vestiging van het Damhert aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden.

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat GS doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7
Het is in principe aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakken. Voor zover ons bekend staat het onderwerp SER herintroductie Edelhert en spontane vestiging Damhert nog niet op een volgende agenda van de stuurgroep.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n) :
- Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 7/20/2017 11:14:43 AM
Subject: RE: beantwoording statenvragen SER
Received: Thur 7/20/2017 11:14:44 AM
20170719 GS stuk beantwoording Statenvragen SERopm5.1.2e docx

Hoi 5.1.2e,
Zie de bijlage.
[redacted]
Groet,
5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 19 juli 2017 12:05
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: beantwoording statenvragen SER
Goedemiddag,
Hierbij de concept beantwoording op de Statenvragen over de SER.
Graag jullie aan- en opmerkingen.
[redacted] 5.1.2e is grotendeels aanwezig.
Het is de bedoeling dat de beantwoording op 5 september in GS wordt vastgesteld en op 6 september door de Commissie OGB wordt besproken.
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e
provincie Drenthe
Jurist Natuur
Bezoekadres: Westerbrink 1 te Assen
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
Telefoon: 0592-5.1.2e / 5.1.2e

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		***Verantwoordelijke***
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e	Foppe Voogd
Team	Natuur en Water	
Datum	Donderdag 20 juli 2017	*Paraaf verantwoordelijke*
Uiterste behandeldatum in GS: @@@		*Bespreken:*
Toelichting:		

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting	***Portefeuillehouder***
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving	Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***	***Paraaf directeur-secretaris***
1 5.1.2e (PO)	Nee	Annet van Schreven
2 5.1.2e (VTH)	Nee	
3 5.1.2e (BC)	Nee	

Archivering		***Communicatie***
Datum:	*Registratienummer:*	*Openbaar:* Ja, later. Openbaar vanaf ontvangst brief door vragensteller.
	nr.	
	nr.	*Persbericht:* Nee
	nr.	*Bekendmaking:* Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en Groen Links, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Risico behorend bij advies 1:
@@@

Aanvullende informatie voor GS

@@@maken we hier gebruik van? @@@

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild
@@@

Verzenden

Aan:
Mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door mevrouw 5.1.2c (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 stelde u een aantal vragen over het niet welkom zijn van het edelhert. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is het college ~~GS~~ het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

We hebben een formeel antwoord geformuleerd z
aan te geven of het positief is.

5.1.2e
07/19/2017 11:06

Antwoord 1
In artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming staat de wettelijke procedure voor herintroductie van soorten beschreven. De minister van Economische Zaken is bevoegd tot het verlenen van een ontheffing vanop het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt.
In het door u vastgestelde Flora- en faunabeleidsplan 2014 is bepaald dat een SER moet worden doorlopen voordat herintroductie in Drenthe plaats kan vinden. De doorlopen SER in het kader van herintroductie van het Edelhert en spontane vestiging van het Damhert is een eerste stap in de wettelijke procedure.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2
Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3
Er is geen "volledig draagvlak"; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3
Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4
Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4
De stuurgroep is de initiatiefnemer van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit. Dit heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van gedeputeerde staten van Friesland en Drenthe.
Het is mogelijk een nieuw initiatief tot herintroductie van het Edelhert te starten met een nieuwe initiatiefnemer. Tevens is het mogelijk dat de stuurgroep haar initiatief voortzet.

Dit is wel een hele open afsluiting, roept vragen o
Hebben GS daar een concreter beeld/idee bij?

5.1.2e
07/20/2017 13:09

Vraag 5
Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5
De afspraak is gemaakt dat onderlinge afstemming plaatsvindt over het informeren van de colleges van Provinciale Staten van de afzonderlijke provincies. Zie bijgaand de brief van het college van gedeputeerde staten die aan het college van provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Vraag 6
Hoe kijkt het college~~GS~~ er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de

omwonenden gewenst wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Door ons is nog geen standpunt ingenomen over de uitkomsten van de SER tot herintroductie van het Edelhert en spontane vestiging van het Damhert aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden.

Samenhang met opmerking 2. Kun je deze nog p afsluiten..? Is op deze manier een heel onbevredig antwoord.
5.1.2e
07/20/2017 13:10

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat het college~~GS~~ doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7
Het is in principe aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakken. Voor zover ons bekend staat het onderwerp SER herintroductie Edelhert en spontane vestiging Damhert nog niet op een volgende agenda van de stuurgroep.

En hier weer hetzelfde punt. Snap wel waarom he staat, want we hebben er kennelijk geen enkele in op. Maar het blijft onbevredigend dit. Deze fracti zullen vragen naar de mogelijkheden die er wél z voor herintroductie. Kan daar iets over gezegd w
5.1.2e
07/20/2017 13:12

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n) :
- Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

To: [redacted] [redacted][redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted] [redacted]
Sent: Thur 7/20/2017 1:18:45 PM
Subject: 20170720 GS stuk beantwoording Statenvragen SER.docx
Received: Thur 7/20/2017 1:18:46 PM
20170720 GS stuk beantwoording Statenvragen SER.docx

Hoi [redacted],
Hierbij mijn eerste aanzet.
Groetjes [redacted]

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		***Verantwoordelijke***
Opsteller	5.1.2e tst. 5.1.2e	Foppe Voogd
Team	Plattelandsontwikkeling	
Datum	Donderdag 20 juli 2017	*Paraaf verantwoordelijke*
Uiterste behandeldatum in GS: 5 juli 2017 *Toelichting: De beantwoording van de Statenvragen is geagendeerd voor de vergadering van de commissie OGB op 6 september 2017*		*Bespreken:*

Ik heb jouw naam hier neergezet. Jij bent de projectleider

5.1.2e
07/20/2017 10:10

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting	***Portefeuillehouder***
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving	Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***	***Paraaf directeur-secretaris***
1. 5.1.2e (NW)	Nee	Annet van Schreven
2 5.1.2e (VTH)	Nee	
3 5.1.2e (BC)	Nee	

Archivering		***Communicatie***
Datum:	*Registratienummer:*	*Openbaar:* Ja, later. Openbaar vanaf ontvangst brief door vragensteller.
	nr.	*Persbericht:* Nee
	nr.	*Bekendmaking:* Niet van toepassing
	nr.	

Is dit juist?

5.1.2e
07/20/2017 10:10

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en Groen Links, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Risico behorend bij advies:

- Rol Henk in stuurgroep

- De stappen van de SER-procedure, zoals genoemd in het Flora- en faunabeleidsplan, zijn niet allemaal doorlopen.
  GS hebben Staten niet geïnformeerd over startnotitie (stap 3) @@@ advies CLG@@@
  GS hebben geen criteria vastgesteld (stap 4)
  We zijn nu bij stap 5.

Werk jij dit uit 5.1.2e

5.1.2e
07/20/2017 10:17

@5.1.2e jij kijkt nog naar overdrachtsdocument v
Henk waarom na advisering van de CLG GS niet
gevraagd om een besluit te nemen (stap 3).
@5.1.2e Wil jij CLG advies opzoeken wanneer
SER is besproken. Zal ergens in 2015 zijn gewee
Wellicht weten 5.1.2e of 5.1.2e dit nog w

5.1.2e
07/20/2017 13:20

Aanvullende informatie voor GS

De Wet natuurbescherming heeft de bevoegdheid te besluiten over herintroductie neergelegd bij de Minister van Economische Zaken. Wel is bij ontheffingverlening door het Ministerie overeenstemming nodig met het college van GS waar de herintroductie plaatsvindt.

In de beschreven SER-procedure zit een onjuistheid: de laatste zin van stap 8 waarin staat dat uw besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort, ontvankelijk is voor beroep. Dit besluit is niet het eindpunt maar een tussenstap aangezien het Rijk bevoegd gezag is bij herintroductie.
In het algemeen zal de volgende stap in een SER-procedure zijn dat de initiatiefnemer, nadat u besloten heeft uw medewerking te verlenen aan (her)introductie, een verzoek om ontheffing indient bij het Ministerie van Economische Zaken. Het Ministerie zal het betrokken college van gedeputeerde staten vragen om een standpunt en vervolgens, in overeenstemming met het betrokken college, een besluit nemen. Dit besluit is ontvankelijk voor (bezwaar en) beroep.

Indien de huidige SER-procedure in verband met de herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold weer wordt voortgezet zal de stuurgroep (de initiatiefnemer), voordat zij een verzoek om ontheffing indient, niet alleen u maar ook het college van GS van Friesland vragen om medewerking aangezien het Ministerie van Economische Zaken alleen in overeenstemming met beide colleges een ontheffing kan verlenen.

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild
@@@

Verzenden

Aan:
Mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door mevrouw 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 stelde u een aantal vragen over het niet welkom zijn van het edelhert. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is GS het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

Antwoord 1
In het Flora- en faunabeleidsplan, welke door u is vastgesteld op 14 december 2014, is bepaald dat voorafgaand aan een besluit tot herintroductie een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld. In een SER beschrijft de initiatiefnemer het introductieplan, de te verwachten ecologische en financiële effecten, (uitvoerings-)maatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen.
Op 20 april 2017 heeft de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna stuurgroep) een 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' vastgesteld. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, liepen de inzichten binnen de stuurgroep teveel uiteen zodat door hen is geconcludeerd dat "de tijd er nog niet rijp voor is.". De stuurgroep is van mening dat volledig draagvlak binnen de stuurgroep heel belangrijk is omdat het plan tot herintroductie zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving heeft. Wij delen het standpunt van de stuurgroep dat draagvlak

belangrijk is. Dit sluit ook aan bij onze visie en kernwaarden zoals deze zijn verwoord in ons collegeakkoord.

Het opstellen van de SER is een stap in de procedure tot herintroductie. Naast de provinciale SER-procedure speelt de wettelijke procedure.
Artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming bepaalt dat de minister van Economische Zaken bevoegd is tot het verlenen van een ontheffing op het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2
Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3
Er is geen "volledig draagvlak"; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3
Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4
Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4
De stuurgroep is de initiatiefnemer van het opstellen van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit.
Het besluit van de stuurgroep heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van gedeputeerde staten van Friesland en Drenthe.

Het is mogelijk een nieuw initiatief tot herintroductie van het Edelhert te starten met een nieuwe initiatiefnemer. Tevens is het mogelijk dat de stuurgroep haar initiatief voortzet.

Vraag 5
Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5
Vertrekpunt van het door u vastgestelde beleid is dat nieuwe soorten in principe welkom zijn in Drenthe. Wel hebt u bepaald dat zo nodig preventieve maatregelen genomen moeten kunnen worden en zo nodig schade moet worden vergoed. Een instrument om dit in beeld te brengen is de SER.
De provincie Friesland hanteert op dit moment een nulstand voor edelherten binnen de provinciegrenzen. Op het moment dat de stuurgroep nog overleg voerde over de voorwaarden waaronder de SER uitgevoerd zou moeten worden heeft een bestuurlijk overleg plaatsgevonden tussen gedeputeerde @@@ en gedeputeerde Jumelet. In dit overleg is @@@ besproken.
Indien de initiatiefnemer haar initiatief alsnog voortzet zal het college van provinciale staten van Friesland worden verzocht haar beleid aan te passen.

5.1.2e vul jij dit verder aan?
5.1.2e
07/20/2017 15:17

Nu de stuurgroep heeft besloten haar initiatief niet voort te zetten is ambtelijk de afspraak met de provincie Friesland gemaakt dat afstemming plaatsvindt over het informeren van de colleges van Provinciale Staten van de afzonderlijke provincies. Zie bijgaand de brief van gedeputeerde staten van Friesland die aan provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Vraag 6
Hoe kijkt GS er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de omwonenden gewenst wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Wij zijn als overheid altijd voor draagvlak en delen dan ook het standpunt van de stuurgroep dat draagvlak belangrijk is. In de visie van ons collegeakkoord hebben wij opgenomen dat iedereen er toe doet en dat wij inzetten op samenwerkend Drenthe. Eén van onze kernwaarden is coöperatief.
Ten aanzien van de uitkomsten van de SER is door ons nog geen standpunt ingenomen aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden.

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat GS doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit

herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7
Het is aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakken. De actuele agenda van de stuurgroep kunt u vinden op @@@.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n) :
- Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 7/24/2017 6:52:14 AM
Subject: 20170721 GS stuk beantwoording Statenvragen SER schoon.docx
Received: Mon 7/24/2017 6:52:15 AM
20170721 GS stuk beantwoording Statenvragen SER schoon.docx

Hallo 5.1.2e,
Met kleine wijzigingen retour. Memo ziet er goed uit.
Groeten,
5.1.2e

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		***Verantwoordelijke***
Opsteller	5.1.2e tst. 5.1.2e	Foppe Voogd
Team	Plattelandsontwikkeling	
Datum	Donderdag 21 juli 2017	*Paraaf verantwoordelijke*
Uiterste behandeldatum in GS: 5 september 2017 *Toelichting: De beantwoording van de Statenvragen is geagendeerd voor de vergadering van de commissie OGB op 6 september 2017*		*Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting	***Portefeuillehouder***
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving	Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***	***Paraaf directeur-secretaris***
1 5.1.2e (NW)	Nee	Annet van Schreven
2 5.1.2e (VTH)	Nee	
3 5.1.2e (BC)	Nee	

Archivering		***Communicatie***
Datum:	*Registratienummer:*	*Openbaar:* Ja, later op het moment de brief in bezit is bij de ontvangers.
	nr.	
	nr.	*Persbericht:* Nee
	nr.	*Bekendmaking:* Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en Groen Links, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Risico behorend bij advies:

- De stuurgroep is ingesteld door GS Drenthe en GS Friesland en heeft een adviserende rol richting de beide colleges van GS. De beide provincies hebben tevens zitting in de stuurgroep. Dit laatste kan de schijn van een mogelijke dubbelrol (adviseren versus besluiten) hebben van de betreffende gedeputeerden.
  De beide gedeputeerden onthouden zich van stem in de stuurgroep. Tevens is direct na de vorming van het huidige college van GS besloten om een onafhankelijk voorzitter van de stuurgroep te benoemen in plaats van ~~é~~één van de gedeputeerden zoals daarvoor gebruikelijk was.

- De stappen van de SER-procedure, zoals genoemd in het Flora- en faunabeleidsplan, zijn formeel niet allemaal doorlopen:
  - GS hebben de Staten niet expliciet geïnformeerd over de startnotitie met het positief advies van de Commissie Landelijk Gebied (CLG) van september 2015 (stap 3)
  - De criteria voor de op te stellen SER zijn niet als apart besluit vastgesteld door GS (stap 4)

  Desalniettemin is het Flora- en Faunabeleidsplan ~~is~~ in december 2014 vastgesteld door PS. Juridisch gezien bindt een beleidsdocument alleen het orgaan die het beleid vaststelt. In de praktijk zult u het door PS vastgestelde beleid uitvoeren. U hebt het ontwerp-Ffbp vastgesteld en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Met dit besluit spreekt u expliciet uit dat u zich verbindt aan de uitgangspunten genoemd in bijlage 2 van het Ffbp. De stuurgroep heeft de uitgangspunten in bijlage 2 een op een overgenomen. De CLG die normaal GS hierover zou adviseren heeft positief ingestemd met de uitgangspunten voor de SER zoals door de stuurgroep zijn voorgesteld.

@ 5.1.2e jij kijkt nog naar overdrachtsdocument v
Henk waarom GS mogelijk geen besluit hoefde te
nemen? (stap 3).
5.1.2e
07/21/2017 13:25

Aanvullende informatie voor GS

De Wet natuurbescherming heeft de bevoegdheid te besluiten over herintroductie neergelegd bij de Minister van Economische Zaken. Wel is bij ontheffingverlening door het Ministerie overeenstemming nodig met het college van GS waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

In het Flora- en Faunabeleidsplan beschreven SER-procedure zit een onjuistheid: de laatste zin van stap 8 waarin staat dat uw besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort, ontvankelijk is voor beroep. Dit besluit is niet het eindpunt maar een tussenstap aangezien het Rijk bevoegd gezag is bij herintroductie.
In het algemeen zal de volgende stap in een SER-procedure zijn dat de initiatiefnemer, nadat u besloten heeft uw medewerking te verlenen aan (her)introductie, een verzoek om ontheffing indient bij het Ministerie van Economische Zaken. Het Ministerie zal het betrokken college van gedeputeerde staten vragen om een standpunt en vervolgens, in overeenstemming met het betrokken college, een besluit te nemen. Dit besluit is ontvankelijk voor (bezwaar en) beroep.

Indien de huidige SER-procedure in verband met de herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold weer wordt voortgezet zal de stuurgroep (de initiatiefnemer), voordat zij een verzoek om ontheffing indient, niet alleen u maar ook het college van GS van Friesland vragen om medewerking

aangezien het Ministerie van Economische Zaken alleen in overeenstemming met beide colleges een ontheffing kan verlenen.

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild
@@@

Verzenden

CONCEPT VERSIE 2 dd 21-07-2017

Aan:
Mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door mevrouw 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde betreffende het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 met als onderwerp 'Het niet welkom zijn van de edelhert' stelde u een aantal vragen. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is GS het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

Antwoord 1
In het Flora- en faunabeleidsplan, welke door u is vastgesteld op 14 december 2014, is bepaald dat voorafgaand aan een besluit tot herintroductie een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld. In een SER dient de initiatiefnemer onder andere te beschrijven: het introductieplan, de te verwachten ecologische en financiële effecten en de (uitvoerings-)maatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen.

Het opstellen van de SER is een stap in de procedure tot herintroductie. Naast de provinciale SER-procedure speelt de wettelijke procedure.
Artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming bepaalt dat de minister van Economische Zaken bevoegd is tot het verlenen van een ontheffing op het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

CONCEPT VERSIE 2 dd 21-07-2017

Op 20 april 2017 heeft de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna stuurgroep) een 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' vastgesteld. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, lopen de inzichten binnen de stuurgroep teveel uiteen zodat door hen is geconcludeerd dat "de tijd er nog niet rijp voor is". De stuurgroep is van mening dat volledig draagvlak binnen de stuurgroep heel belangrijk is omdat het plan tot herintroductie zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving heeft. Wij delen het standpunt van de stuurgroep dat dit draagvlak in deze van wezenlijk belang~~rijk~~ is. Dit sluit ook aan bij onze visie en kernwaarden zoals deze zijn verwoord in ons collegeakkoord.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2
Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3
Er is geen "volledig draagvlak"; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3
Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4
Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4
De stuurgroep is de initiatiefnemer van het opstellen van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit.
Het besluit van de stuurgroep heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van gedeputeerde staten van Friesland en Drenthe.
Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 5
Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5

Voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep hebben wij met de provincie Friesland over het te volgen proces afgesproken de staten van beide provincies zoveel als mogelijk gelijktijdig te informeren over de conclusies van de stuurgroep, zodra wij deze zouden ontvangen. Afhankelijk van de strekking van de bevindingen van de stuurgroep zouden wij dan elk het verdere proces schetsen. Zie bijgaand de brief van gedeputeerde staten van Friesland die aan provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Overigens heeft de provincie Friesland geen nieuw Flora- en Faunabeleidsplan vastgesteld, zoals door de provincie Drenthe is vastgesteld die heeft. Vertrekpunt van het door u vastgestelde beleid is dat nieuwe soorten in principe welkom zijn in Drenthe. Hiervoor dient er wel een SER te worden opgesteld om te kunnen besluiten of deze als grondslag kan dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een betreffende soort. De provincie Friesland hanteert op dit moment een nulstand voor edelherten binnen de provinciegrenzen. Indien de initiatiefnemer haar initiatief alsnog voortzet zal Friesland een extra stap in de vorm van een beleidswijziging moeten nemen.

Vraag 6
Hoe kijkt GS er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de omwonenden gewenst wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Ten aanzien van de uitkomsten van de SER is door ons nog geen standpunt ingenomen aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden. Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat GS doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7
Het is aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakken. De actuele agenda van de stuurgroep kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n) :
- Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

To: [redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted]
Sent: Wed 7/26/2017 6:21:36 AM
Subject: RE: conceptversie 2: beantwoording statenvragen SER, REACTIE UITERLIJK 22 augustus
Received: Wed 7/26/2017 6:21:37 AM
20170721 GS stuk beantwoording Statenvragen SER schoon.docx

Hoi [redacted],
Slechts één opmerking nog.
Succes en groet,
[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 21 juli 2017 14:03
Aan: [redacted]
Onderwerp: conceptversie 2: beantwoording statenvragen SER, REACTIE UITERLIJK 22 augustus
Beste mensen,
Hierbij de tweede conceptversie van de beantwoording statenvragen.
Graag aanvullingen/opmerkingen via wijzigingen bijhouden retour naar [redacted] en ondergetekende.
Reacties uiterlijk 22 augustus retour.
Groeten,
[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 19 juli 2017 12:05
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: beantwoording statenvragen SER
Goedemiddag,
Hierbij de concept beantwoording op de Statenvragen over de SER.
Graag jullie aan- en opmerkingen.
[redacted] is grotendeels aanwezig.
Het is de bedoeling dat de beantwoording op 5 september in GS wordt vastgesteld en op 6 september door de Commissie OGB wordt besproken.
Met vriendelijke groet,

[redacted]
provincie Drenthe
Jurist Natuur
Bezoekadres: Westerbrink 1 te Assen
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
Telefoon: 0592-[redacted] / [redacted]

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		***Verantwoordelijke***
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e	Foppe Voogd
Team	Plattelandsontwikkeling	
Datum	Donderdag 21 juli 2017	*Paraaf verantwoordelijke*
Uiterste behandeldatum in GS: 5 september 2017 *Toelichting: De beantwoording van de Statenvragen is geagendeerd voor de vergadering van de commissie OGB op 6 september 2017*		*Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting	***Portefeuillehouder***
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving	Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Afwijkende mening***	***Paraaf directeur-secretaris***
1. 5.1.2e (NW)	Nee	Annet van Schreven
2 5.1.2e (VTH)	Nee	
3 5.1.2e (BC)	Nee	

Archivering		***Communicatie***
Datum:	*Registratienummer:*	*Openbaar:* Ja, later op het moment de brief in bezit is bij de ontvangers.
	nr.	
	nr.	*Persbericht:* Nee
	nr.	*Bekendmaking:* Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en Groen Links, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Risico behorend bij advies:

- De stuurgroep is ingesteld door GS Drenthe en GS Friesland en heeft een adviserende rol richting de beide colleges van GS. De beide provincies hebben tevens zitting in de stuurgroep. Dit laatste kan de schijn van een mogelijke dubbelrol (adviseren versus besluiten) hebben van de betreffende gedeputeerden.
  De beide gedeputeerden onthouden zich van stem in de stuurgroep. Tevens is direct na de vorming van het huidige college van GS besloten om een onafhankelijk voorzitter van de stuurgroep te benoemen in plaats van een van de gedeputeerden zoals daarvoor gebruikelijk was.

- De stappen van de SER-procedure, zoals genoemd in het Flora- en faunabeleidsplan, zijn formeel niet allemaal doorlopen:
  - GS hebben de Staten niet expliciet geïnformeerd over de startnotitie met het positief advies van de Commissie Landelijk Gebied (CLG) van september 2015 (stap 3)
  - De criteria voor de op te stellen SER zijn niet als apart besluit vastgesteld door GS (stap 4)

  Desalniettemin het Flora- en Faunabeleidsplan is in december 2014 vastgesteld door PS. ~~Juridisch gezien bindt een beleidsdocument alleen het orgaan die het beleid vaststelt. In de praktijk zult u het door PS vastgestelde beleid uitvoeren.~~ U hebt het ontwerp-Ffbp vastgesteld en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Met dit besluit spreekt u expliciet uit dat u zich verbindt aan de uitgangspunten genoemd in bijlage 2 van het Ffbp. De stuurgroep heeft de uitgangspunten in bijlage 2 een op een overgenomen. De CLG die normaal GS hierover zou adviseren heeft positief ingestemd met de uitgangspunten voor de SER zoals door de stuurgroep zijn voorgesteld.

@ 5.1.2e ij kijkt nog naar overdrachtsdocument v
Henk waarom GS mogelijk geen besluit hoefde te
nemen? (stap 3).
5.1.2e
07/21/2017 13:25

Deze zinnen voegen niets toe en zijn voor het col
verwarrend denk ik. PS zijn kaderstellend en GS
moeten zich aan de kaders van PS houden, dus ik
deze zinnen weghalen.
5.1.2e
07/26/2017 08:17

Aanvullende informatie voor GS

De Wet natuurbescherming heeft de bevoegdheid te besluiten over herintroductie neergelegd bij de Minister van Economische Zaken. Wel is bij ontheffingverlening door het Ministerie overeenstemming nodig met het college van GS waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

In het Flora- en Faunabeleidsplan beschreven SER-procedure zit een onjuistheid: de laatste zin van stap 8 waarin staat dat uw besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort, ontvankelijk is voor beroep. Dit besluit is niet het eindpunt maar een tussenstap aangezien het Rijk bevoegd gezag is bij herintroductie.
In het algemeen zal de volgende stap in een SER-procedure zijn dat de initiatiefnemer, nadat u besloten heeft uw medewerking te verlenen aan (her)introductie, een verzoek om ontheffing indient bij het Ministerie van Economische Zaken. Het Ministerie zal het betrokken college van gedeputeerde staten vragen om een standpunt en vervolgens, in overeenstemming met het betrokken college, een besluit nemen. Dit besluit is ontvankelijk voor (bezwaar en) beroep.

Indien de huidige SER-procedure in verband met de herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold weer wordt voortgezet zal de stuurgroep (de initiatiefnemer), voordat zij een verzoek om ontheffing indient, niet alleen u maar ook het college van GS van Friesland vragen om medewerking aangezien het Ministerie van Economische Zaken alleen in overeenstemming met beide colleges een ontheffing kan verlenen.

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild
@@@

Verzenden

CONCEPT VERSIE 2 dd 21-07-2017

Aan:
Mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door mevrouw 5.1.2e (0592 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde betreffende het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 met als onderwerp 'Het niet welkom zijn van de edelhert' stelde u een aantal vragen. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is GS het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

Antwoord 1
In het Flora- en faunabeleidsplan, welke door u is vastgesteld op 14 december 2014, is bepaald dat voorafgaand aan een besluit tot herintroductie een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld. In een SER dient de initiatiefnemer onder andere te beschrijven: het introductieplan, de te verwachten ecologische en financiële effecten en de (uitvoerings-)maatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen.

Het opstellen van de SER is een stap in de procedure tot herintroductie. Naast de provinciale SER-procedure speelt de wettelijke procedure.
Artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming bepaalt dat de minister van Economische Zaken bevoegd is tot het verlenen van een ontheffing op het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

CONCEPT VERSIE 2 dd 21-07-2017

Op 20 april 2017 heeft de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna stuurgroep) een 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' vastgesteld. Over de voorwaarden waaronder de introductie moet gebeuren, lopen de inzichten binnen de stuurgroep teveel uiteen zodat door hen is geconcludeerd dat "de tijd er nog niet rijp voor is". De stuurgroep is van mening dat volledig draagvlak binnen de stuurgroep heel belangrijk is omdat het plan tot herintroductie zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving heeft. Wij delen het standpunt van de stuurgroep dat dit draagvlak in deze van wezenlijk belangrijk is. Dit sluit ook aan bij onze visie en kernwaarden zoals deze zijn verwoord in ons collegeakkoord.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2
Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3
Er is geen "volledig draagvlak"; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3
Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4
Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4
De stuurgroep is de initiatiefnemer van het opstellen van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit.
Het besluit van de stuurgroep heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van gedeputeerde staten van Friesland en Drenthe.
Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 5
Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5

Voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep hebben wij met de provincie Friesland over het te volgen proces afgesproken de staten van beide provincies zoveel als mogelijk gelijktijdig te informeren over de conclusies van de stuurgroep, zodra wij deze zouden ontvangen. Afhankelijk van de strekking van de bevindingen van de stuurgroep zouden wij dan elk het verdere proces schetsen. Zie bijgaand de brief van gedeputeerde staten van Friesland die aan provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Overigens heeft de provincie Friesland geen nieuw Flora- en Faunabeleidsplan zoals de provincie Drenthe die heeft. Vertrekpunt van het door u vastgestelde beleid is dat nieuwe soorten in principe welkom zijn in Drenthe. Hiervoor dient er wel een SER te worden opgesteld om te kunnen besluiten of deze als grondslag kan dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een betreffende soort. De provincie Friesland hanteert op dit moment een nulstand voor edelherten binnen de provinciegrenzen. Indien de initiatiefnemer haar initiatief alsnog voortzet zal Friesland een extra stap in de vorm van een beleidswijziging moeten nemen.

Vraag 6
Hoe kijkt GS er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de omwonenden gewenst wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Ten aanzien van de uitkomsten van de SER is door ons nog geen standpunt ingenomen aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden. Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat GS doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7
Het is aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakken. De actuele agenda van de stuurgroep kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n) :
- Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

To: [redacted] [redacted][redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted] [redacted]
Sent: Tue 8/1/2017 8:07:11 AM
Subject: Brief edelhert
Received: Tue 8/1/2017 8:07:12 AM
29-2017002133 uitstel vragen edelhert.pdf

Goedemorgen [redacted],
Ik ben alle statenbrieven aan het uitboeken en zie ineens dat jij van deze brief een afschrift wilde.
Dat was ik vergeten, mijn excuses daarvoor.
Alsnog bij deze.
Hartelijke groet,

[redacted]

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 1

https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2017/27-september/13:00/PS270917-A6-Uitstelbrief-schr-vr-GL-PvdA-19-07-2017edelhert.pdf

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 8/31/2017 1:22:17 PM
Subject: RE: Herten in het DF-wold
Received: Thur 8/31/2017 1:22:46 PM

Hallo 5.1.2e ,
Het was ook in jouw rol als beleidsadviseur dat ik je dit voorstelde. Ik begrijp goed dat deze rollen gescheiden moeten blijven hoor.
Maandag kan ik er niet bij zijn (druk met de PAS in Overijssel). Maar mijn collega's van SBB en Landschap weten van mijn suggestie dat Jumelet een vervolgvraag kan stellen om het SER-onderzoek uit te werken tot een oplossing. Dan toont hij inhoudelijke betrokkenheid, doet wat bestuurlijk juist is, houdt zowel LTO als de natuur te vriend en lost het vraagstuk op! Wat wil je nog meer…
Bespreek het gerust met 5.1.2e 5.1.2e en Erwin van Liempd.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

Oude Benderseweg 14

7963 PX Ruinen

www.natuurmonumenten.nl

Doe mee met Natuurmonumenten en bescherm natuur in Nederland.

Natuurmonumenten

Van: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: donderdag 31 augustus 2017 13:54
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: Herten in het DF-wold
Even een wellicht iets wat formeel ogende reactie:
Om zo rol-zuiver mogelijk te kunnen zijn op dit dossier hebben we binnen de provincie ambtelijk een splitsing gemaakt in de secretarisrol Stuurgroep in de persoon van 5.1.2e en (coördinatie) GS-advisering binnen provincie door mijn persoon. Een overleg op zeer korte termijn tussen jou en mij met Henk over de SER zal rolverwarring geven en daarom niet handig, los of het agendatechnisch lukt. Daarbij zie ik op de inhoud op het eerste oog de suggestie van een commissie meer op afstand nog niet als een oplossing. Ik praat dan ook graag eerst hier verder met jou over door voordat ik hierover kan adviseren richting mijn bestuur.
Los hiervan kan je natuurlijk altijd vanuit jouw rol als stuurgroeplid langs die weg suggesties naar Henk doen.
Volgens mij ben je maandag eind middag SBB (over programma Natuurlijk Platteland) er niet bij, of wel? Anders kunnen we het er dan ook nog wel even over hebben.
Ons bilateraal overleg wordt door collega 5.1.2e ingepland.
Groeten,
5.1.2e .

Van: 5.1.2e 5.1.2e [mailto 5.1.2e @natuurmonumenten.nl]
Verzonden: woensdag 30 augustus 2017 16:51

Aan: 5.1.2e
Onderwerp: RE: Herten in het DF-wold

5.1.2e ,

Zou het dan slim zijn dat we een kwartier overleg met Henk Jumelet inplannen, vóór die statencie?

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

Oude Benderseweg 14

7963 PX Ruinen

www.natuurmonumenten.nl

Doe mee met Natuurmonumenten en bescherm natuur in Nederland.

Natuurmonumenten

Van: 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: woensdag 30 augustus 2017 14:22
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Herten in het DF-wold

SER staat volgende week woensdag op agenda van Statencie OGB, zie ook:
https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Statencommissie-Omgevingsbeleid-OGB/2017/06-september/13:00
Wordt ingepland.

Groeten,

5.1.2e .

Van: 5.1.2e 5.1.2e [mailto:5.1.2e @natuurmonumenten.nl]
Verzonden: woensdag 30 augustus 2017 13:07
Aan: 5.1.2e
Onderwerp: RE: Herten in het DF-wold

Hoi 5.1.2e ,

Prima! Wanneer komen de herten weer aan de orde? Plan je een bilateraal gesprek in op korte termijn?

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

Ambassadeur Overijssel en Drenthe

5.1.2e

Oude Benderseweg 14

7963 PX Ruinen

www.natuurmonumenten.nl

Doe mee met Natuurmonumenten en bescherm natuur in Nederland.

Van: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Verzonden: dinsdag 29 augustus 2017 9:03
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Herten in het DF-wold

Hoi 5.1.2e,
Dank voor je mail. Ik ben inderdaad vanuit de provincie betrokken bij de SER.
Graag praat ik nog eens verder met je door over onderstaande.
Ik stel voor het onderwerp mee te nemen in ons in te plannen bilateraal.
Groeten,
5.1.2e.

Van: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @natuurmonumenten.nl]
Verzonden: dinsdag 25 juli 2017 13:39
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Herten in het DF-wold

Beste 5.1.2e,
Ik richt me tot jou omdat ik je ken als rechterhand van Jumelet en jij ook betrokken was bij de laatste CLG-bijeenkomst.
Over de edelherten in het Drents-Friese Wold. Ik kan me voorstellen dat het Jumelet in de goede positie brengt als hij een uitweg voorstelt om uit de huidige vastlopende discussie te komen. De discussie richt zich op drie zaken: hekken, afschot, en schadevergoeding. Ik denk dat alle drie deze onderwerpen prima oplosbaar zijn, naar tevredenheid van natuurbeschermers, boeren en gemeenten:

- hekken op de gevoelige plaatsen,
- afschot vantevoren afspreken (de terreinbeheerders en provincie geven de FBE opdracht om met een beheerplan te komen),
- vergemakkelijken van de schaderegeling van het Faunafonds.

Ik kan me voorstellen dat het goed valt als Jumelet voorstelt een vervolgopdracht te geven aan een commissie die zich daarover buigt. Die commissie zou dan wat meer afstand kunnen hebben dan de vorige.
(Overigens heeft Natuurmonumenten ook meerdere adviserende commissies/klankbordgroepen om dergelijke maatschappelijk gevoelige dossiers, zoals faunabeheer, aan te pakken. Dat werkt prima.)
Is het wat om deze suggestie mee te nemen in de briefing van Henk Jumelet?
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

Ambassadeur Overijssel en Drenthe

5.1.2e

Oude Benderseweg 14

7963 PX Ruinen

www.natuurmonumenten.nl

Doe mee met Natuurmonumenten en bescherm natuur in Nederland.

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 9/5/2017 3:32:04 PM
Subject: FW: Statenbrief beantwoording schriftelijke vragen het niet welkom zijn van het edelhert
Received: Tue 9/5/2017 3:32:05 PM
36-3.2-2017002133-mb 5.1.2e Beantwoording schriftelijke vragen edelhert.pdf
36-3.2-2017002133 Brief provincie Friesland edelhert-bijlage .pdf

Dag 5.1.2e,
Ik was vergeten de brief richting PS ook naar jou te sturen, dus bij deze zie bijlage.
Met vriendelijke groet,
5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 5 september 2017 15:19
Aan: PostbusPS-Stukken
Onderwerp: Statenbrief beantwoording schriftelijke vragen het niet welkom zijn van het edelhert
Met vriendelijke groet,
5.1.2e

provinciehuis Westerbrink 1, Assen
postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.drenthe.nl
(0592) 36 55 55

provincie Drenthe

Aan:
mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, 5 september 2017
Ons kenmerk 36/3.2/2017002133
Behandeld door de heer 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde betreffende het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 met als onderwerp 'Het niet welkom zijn van de edelhert' stelde u een aantal vragen. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is GS het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

Antwoord 1
In het Flora- en faunabeleidsplan, welke door u is vastgesteld op 14 december 2014, is bepaald dat voorafgaand aan een besluit tot herintroductie van het edelhert een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld. In een SER dient de initiatiefnemer onder andere te beschrijven: het introductieplan, de te verwachten ecologische en financiële effecten en de (uitvoerings-) maatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen.

Het opstellen van de SER is een stap in de procedure tot herintroductie. Naast de provinciale SER-procedure speelt de wettelijke procedure.
Artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming bepaalt dat de minister van Economische Zaken bevoegd is tot het verlenen van een ontheffing op het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

Op 20 april 2017 heeft de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna stuurgroep) een 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' vastgesteld. Over de voorwaarden waaronder de introductie van het edelhert moet gebeuren, lopen de inzichten binnen de stuurgroep teveel uiteen zodat door hen is geconcludeerd dat 'de tijd er nog niet rijp voor is'. De stuurgroep is van mening dat volledig draagvlak binnen de stuurgroep heel belangrijk is, omdat het plan tot herintroductie zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving heeft. Wij delen het standpunt van de stuurgroep dat dit draagvlak in deze van wezenlijk belang is. Dit sluit ook aan bij onze visie en kernwaarden zoals deze zijn verwoord in ons collegeakkoord.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2
Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3
Er is geen 'volledig draagvlak'; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3
Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4
Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4
De stuurgroep is de initiatiefnemer van het opstellen van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit.
Het besluit van de stuurgroep heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van Gedeputeerde Staten van Friesland en Drenthe.
Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 5
Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5
Voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep hebben wij met de provincie Friesland over het te volgen proces afgesproken de Staten van beide provincies zoveel als mogelijk gelijktijdig te informeren over de conclusies van de stuurgroep, zodra wij deze zouden ontvangen. Afhankelijk van de strekking van de bevindingen van de stuurgroep zouden wij dan elk het verdere proces schetsen. Zie bijgaand de brief van Gedeputeerde Staten van Friesland die aan provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Overigens heeft de provincie Friesland geen beleid over (her)introductie van soorten vastgesteld. De provincie Friesland hanteert op dit moment een nulstand voor edelherten binnen de provinciegrenzen.

Vraag 6
Hoe kijkt GS er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de omwonenden gewenst wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Ten aanzien van de uitkomsten van de SER is door ons nog geen standpunt ingenomen aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden. Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat GS doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7
Het is aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakt. De actuele agenda van de stuurgroep kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage: Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

mb/coll.

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52
telefoon: (058) 292 59 25
telefax: (058) 292 51 25

www.fryslan.nl
provincie@fryslan.nl
www.twitter.com/provfryslan

Provinciale Staten van de Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Leeuwarden, 11 juli 2017
Verzonden, 12 JULI 2017

Ons kenmerk : 01431926
Afd./Opgave : Natuur, water en bodem
Behandeld door : 5.1.2e / (058) 5.1.2e of 5.1.2e @fryslan.frl
Uw kenmerk :
Bijlage(n) :

Onderwerp : Geen edelherten in het Drents-Friese Wold

Geachte Statenleden,

Sinds enige tijd is er een discussie gaande over de (her)introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold. Omdat daarin nu een duidelijke wending in gekomen is, vinden wij het goed om u hierover te informeren.

In 2013 is het Beheer- en Inrichtingsplan (BIP) voor het Drents-Friese Wold vastgesteld. Een van de onderwerpen daarin is de (her)introductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten. Het streefbeeld is om tot een natuurlijk boslandschap met rondzwervende kuddes groot wild te komen. Dit staat ook in het BIP. Daarbij is wel de voorwaarde gesteld dat er eerst een Soorten Effect Rapportage (SER) wordt opgesteld.

De SER heeft als doel 'maatschappelijke lusten en lasten van een maatregel goed te kunnen wegen'. In opdracht van de Stuurgroep voor het Regionaal Landschap Drents-Friese Grens-streek is de SER uitgevoerd. Ook zijn er aanvullende onderzoeken uitgevoerd, zoals een enquête onder de omwonenden, een onderzoek naar mogelijke schade voor de landbouw en een onderzoek naar wat er juridisch (on)mogelijk is.

Op basis van deze onderzoeken heeft de Stuurgroep op 22 juni geconcludeerd dat de herin-troductie van edelherten kan rekenen op een groot draagvlak. Maar de verschillende sta-keholders verschillen echter van mening welke voorwaarden verbonden moeten zijn aan de komst van de edelherten. Dat komt doordat de gevolgen zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien groot zijn. Volledig draagvlak binnen de stuurgroep is daarom erg belangrijk.

0092
506090

provinsje fryslân
provincie fryslân

Hierdoor kan de stuurgroep niet anders besluiten dan dat de edelherten voorlopig niet naar het Drents-Friese Wold gebracht worden.

Naar verwachting kan dit onderwerp wel weer op de agenda komen. Zodra er belangrijke ontwikkelingen zijn, brengen wij u daarvan op de hoogte.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

[redacted]

drs. A.A.M. Brok, voorzitter

[redacted]

5.1.2e

dr. W.J. van Elsacker, secretaris

[redacted]

5.1.2e

Ons kenmerk: 01431926

Minute

Registratienummer	:	01431926
Primair nummer	:	
Soort stuk	:	U
Opgesteld door	:	5.1.2e
Afd./Opgave	:	Natuur, water en bodem
Telefoon	:	(058) 5.1.2e

Korte samenvatting van het besluit:

Geen edelherten in het Drents-Friese Wold

Aantekeningen:

Persbericht	:	Nee
Aantal pagina's	:	3
Aantal bijlagen	:	
Meesturen	:	
Afschrift aan	:	

- Paraaf medewerk(st)er	:	5.1.2e
- Paraaf afdelingshoofd	:	

12 JULI 2017

5.1.2e 5.1.2e

Van: Kramer, Johannes
Verzonden: dinsdag 4 juli 2017 13:38
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Re: edelhertenbref

Ik bin akkoord

Outlook voor iOS downloaden

On Tue, Jul 4, 2017 at 1:21 PM +0200, 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@fryslan.frl> wrote:

> Johannes,
>
> Na wat correspondentie met Drenthe wordt nu de brief ter instemming voorgelegd aan gedeputeerde Jumelet.
> Zodra ik zijn reactie heb (en na evt. noodzakelijke aanpassingen) kan de brief verstuurt worden.
> Mocht jij nog opmerkingen hebben dan hoor ik dat ook graag.
>
> Met vriendelijke groet,
>
> 5.1.2e
>
> Sr. Beleidsmedewerker Natuur
> Afdeling Stêd & Plattelân
> Tel. 058 5.1.2e
> Mob. 5.1.2e
> 5.1.2e@fryslan.nl
>
> Tweebaksmarkt 52 (bezoekersadres)
> Postbus 20120, 8900 HM Leeuwarden
> www.fryslan.nl

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 9/28/2017 8:16:14 AM
Subject: Re: Statenbrief beantwoording schriftelijke vragen het niet welkom zijn van het edelhert
Received: Thur 9/28/2017 8:16:15 AM

Hoi 5.1.2e,

Klopt de brief is openbaar en hebben wij ook gestuurd naar de pers op onze besluitenlijst

Groet 5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 28 sep. 2017 om 08:23 heeft 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl> het volgende geschreven:

> Hoi 5.1.2e (en 5.1.2e),
>
> De bijgevoegde brief is neem ik aan nu gewoon openbaar en kan ik op verzoek van derden (dit geval SBB) zonder dat er een officieel verzoek is ingediend doorsturen, of niet?
> Brief staat namelijk nog niet op de website van Drents Parlement.
>
> Groeten,
> 5.1.2e.
>
> Van: 5.1.2e 5.1.2e
> Verzonden: dinsdag 5 september 2017 17:32
> Aan: 5.1.2e 5.1.2e
> Onderwerp: FW: Statenbrief beantwoording schriftelijke vragen het niet welkom zijn van het edelhert
>
> Dag 5.1.2e,
>
> Ik was vergeten de brief richting PS ook naar jou te sturen, dus bij deze zie bijlage.
>
> Met vriendelijke groet,
> 5.1.2e
>
> Van: 5.1.2e 5.1.2e
> Verzonden: dinsdag 5 september 2017 15:19
> Aan: PostbusPS-Stukken
> Onderwerp: Statenbrief beantwoording schriftelijke vragen het niet welkom zijn van het edelhert
>
> Met vriendelijke groet,
>
> 5.1.2e
>
> <36-3.2-2017002133-mb 5.1.2e Beantwoording schriftelijke vragen edelhert.pdf>
>
> <36-3.2-2017002133 Brief provincie Friesland edelhert-bijlage .pdf>

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 10/16/2017 8:36:41 AM
Subject: Flexnotitie Edelherten
Received: Mon 10/16/2017 8:36:42 AM
Flexnotitie Komst edelherten in Drenthe COMPL.pdf
ATT00001.htm

Provinciale Staten Drenthe

Flexnotitie
Komst edelherten in Drenthe

Aan:	Leden Provinciale Staten en bijzondere commissieleden, niet zijnde Statenleden
In afschrift aan:	Fractiemedewerkers
Onderwerp:	**Komst edelherten in Drenthe**
Te betrekken bij:	Vergadering van de Statencommissie Financiën, Cultuur, Bestuur en Economie van 8 november 2017
Status:	Intern document
Eindredactie:	5.1.2e 5.1.2e (statenonderzoeker, tel. 0592-5.1.2e)
Datum:	6 oktober 2017

INLEIDING

Bij de griffie is een verzoek tot een flexnotitie ingediend door de fracties van PvdA en GroenLinks. Statenleden hebben de mogelijkheid onderzoeksvragen te stellen aan de griffie, welke worden beantwoord in een zogenaamde flexnotitie. Hiervoor is de flexruimte uit het onderzoeksprogramma gereserveerd. Een flexnotitie betreft de beantwoording van een aantal door Statenleden gestelde onderzoeksvragen, die op relatief korte termijn kunnen worden beantwoord.

Aanleiding voor het verzoek tot het opstellen van de flexnotitie is de beantwoording door Gedeputeerde Staten (GS) van schriftelijke vragen van de fracties van PvdA en GroenLinks (GS-brief van 5 september 2017) over het niet doorgaan van de komst van het edelhert.

Op 14 december 2014 is het Flora- en faunabeleidsplan (Statenstuk 2014-647 HERZIEN) door Provinciale Staten (PS) vastgesteld. Hierbij is bepaald dat bij (her)introductie van een soort de initiatiefnemer zelf een Soorten Effect Rapportage (SER), waarvoor de eisen door de provincie zijn bepaald, dient op te stellen. Dit gebeurt voorafgaand aan een besluit van GS over de (her)introductie. Het betreft in dit specifieke geval het initiatief van de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek (hierna stuurgroep[1]) tot introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold op de grens van de provincies Drenthe en Friesland.

In de beantwoording van de schriftelijke vragen door GS is het proces geschetst hoe de stuurgroep tot de conclusie is gekomen dat introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold op dit moment niet haalbaar is. Ook wordt aangegeven dat de stuurgroep op basis hiervan heeft besloten om de SER voor de introductie van het edelhert niet aan te bieden aan de GS van Drenthe en Friesland.

Deze beantwoording was aanleiding voor de fracties van PvdA en GroenLinks om op 17 september j.l. de griffie te verzoeken tot een flexnotitie waarin onderstaande vragen zijn gesteld. Na overleg met de indieners zijn deze vragen door de onderzoekers als volgt geherformuleerd.

1. Hebben PS zich in 2014 uitgesproken cq. het besluit genomen voor de komst van edelherten naar Drenthe op voorwaarde dat de SER positief uitvalt?

2. Hoe is de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek tot haar besluit gekomen dat introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold op dit moment niet haalbaar is?

3. Wat is de reden dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep aan de colleges van GS Drenthe en Friesland zijn aangeboden? Hoe verhoudt zich dit tot het door PS genomen besluit/ uitspraak bij vraag 1? Geldt in dit geval ook de actieve informatieplicht van GS aan PS?

4. Hoe verhoudt de stuurgroep als initiatiefnemer zich tot de colleges van Gedeputeerde Staten als het gaat om beslissingsbevoegdheid?

5. Heeft de provincie zelf de bevoegdheid het besluit te nemen om een SER te laten opstellen ten behoeve van besluitvorming over de introductie van diersoorten in Drenthe?

In deze flexnotitie worden bovenstaande vragen beantwoord.

---

[1] In de stuurgroep hebben overheden, organisaties en belangengroepen in en rond de Nationale Parken en Holtingerveld zitting. Ook hebben de vakgedeputeerden van Drenthe en Friesland zitting in de stuurgroep. De stuurgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter.

KADER

- Statenstuk 2014-647 'Flora- en faunabeleidsplan' HERZIEN
- Afdoening toezegging gedaan in de Commissies OGB van 10 mei j.l. en FCBE van 28 juni j.l. over de SER met betrekking tot de mogelijke herintroductie van groot wild (PS 12 juli 2017)
- Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde betreffende het niet welkom zijn van het edelhert (5 september 2017)

Bevindingen

1. *Hebben PS zich in 2014 uitgesproken cq. het besluit genomen voor de komst van edelherten naar Drenthe op voorwaarde dat de SER positief uitvalt?*

Eind 2014 is het nieuwe Flora- en faunabeleidsplan (Statenstuk 2014-647 HERZIEN) voor Drenthe besproken in de commissie OGB (d.d. 26 november 2014). De reden voor het maken van nieuw beleid was dat het in 2002 vastgestelde beleid verouderd was, mede vanwege de gewijzigde provinciale taken op het terrein van het soortenbeleid. De provincie is vanaf 2015 volledig verantwoordelijk voor dit soortenbeleid in het kader van de nieuwe Wet natuurbescherming. Ook speelt het gewijzigde beleid in op de toenemende maatschappelijke wens tot het meer benutten en beleven van natuur naast het behoud en beheer ervan.

Uit de discussie in de commissie OGB en later in PS kwam naar voren dat de meeste fracties zich kunnen vinden in de uitgangspunten van het nieuwe beleid. Met het vaststellen van het Flora- en faunabeleidsplan op 17 december 2014 hebben PS besloten om de (her)introductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten toe te staan, mits de SER een positief resultaat geeft. In het beleidsplan staat over het beleid rond nieuwe soorten namelijk (p. 15) het volgende: "Passende soorten zijn (..) welkom. De meeste nieuwe soorten komen spontaan. Als ze dat niet kunnen, mogen ze onder voorwaarden geïntroduceerd worden. Hierover willen we duidelijke afspraken maken met initiatiefnemers". In het beleidsplan is als beleidsuitgangspunt gekozen: "Als een nieuwe soort in een Drents biotoop past is deze in principe altijd welkom". In het beleidsplan wordt niet vermeld welke instanties als initiatiefnemer voor een introductie kunnen optreden.

Over de (her)introductie van soorten wordt in het beleidsplan als eis aangegeven dat er (door de initiatiefnemer) een SER wordt opgesteld waarin de ecologische, economische en maatschappelijke effecten worden beschreven. In het beleidsplan op p. 16 staat "Gedeputeerde Staten stellen vooraf criteria vast waaraan een dergelijk rapport moet voldoen en besluiten op basis van een dergelijk rapport of de introductie in Drenthe wordt toegestaan". De procedure is in het kort: (zie bijlage 2 van het beleidsplan)

1. De initiatiefnemer stelt een startnotitie op. In deze startnotitie staat beschreven waarom een SER nodig is, de verwachte datum van introductie, wie in het proces betrokken zijn en welke aspecten worden onderzocht.
2. GS leggen de startnotitie voor advies voor aan de Commissie Landelijk Gebied (CLG) en in geval van belangrijke landbouwschade voor advies aan het Faunafonds.
3. GS verzoeken de initiatiefnemer om indien nodig de startnotitie aan te passen/aan te vullen en besluiten om de startnotitie al dan niet ter inzage te leggen. GS informeren gelijktijdig PS.
4. De initiatiefnemer voert de SER uit en biedt het resultaat van de SER aan GS aan.
5. Na aanbieding vragen GS de CLG om advies of de SER conform de criteria is uitgevoerd. Ook kan hierbij het Faunafonds en/of een extern deskundige ingeschakeld worden. Ook hier kan besloten worden na advies van de CLG om de SER ter inzage te leggen. GS informeren in dat geval PS.

6. Na advies van CLG/Faunafonds (en eventuele reacties na ter inzagelegging), besluiten GS of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort. Belanghebbenden kunnen hiertegen in beroep gaan.

Dit laatste impliceert dat de provincie de beslissingsbevoegdheid heeft om introductie toe te staan mits aan (wettelijke) voorwaarden is voldaan. In het kader van de Wet Natuurbescherming (art 3.10) is de Minister van Economische Zaken bevoegd om ontheffing te verlenen op het verbod tot herintroductie van soorten. Dit besluit kan alleen genomen worden in overeenstemming met GS.

In het geval van de introductie van edelherten dient een initiatiefnemer, niet zijnde de provincie, een SER uit te voeren en dit aan de provincie aan te bieden[2]. In het geval van het Drents-Friese Wold is de initiatiefnemer de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek. GS van Drenthe en Friesland besluiten over de introductie van edelherten (en spontane vestiging van damherten) in het Drents-Friese Wold.

2. *Hoe is de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese grensstreek tot haar besluit gekomen dat introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold op dit moment niet haalbaar is?*

Eind 2014 is in opdracht van de provincie een verkenning uitgebracht naar de haalbaarheid van grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold[3]. De introductie van edelherten op een termijn van 1,5 tot 2,5 jaar wordt hierin als haalbaar aangemerkt. Begin 2015 heeft de stuurgroep als initiatiefnemer opdracht gegeven een plan van aanpak te maken om de introductie van het edelhert voor te bereiden en mogelijk te maken. Hier maakt het opstellen van een SER voor de introductie van edelherten[4] in het Drents-Friese Wold onderdeel van uit. Het zal de eerste keer zijn dat een dergelijke SER wordt opgesteld in de provincie Drenthe. Dit plan van aanpak is te beschouwen als een startnotitie voor de SER, zoals hierboven bij vraag 1 punt 1 is omschreven. Deze startnotitie is voorgelegd aan GS van Drenthe en Friesland[5]. PS zijn niet actief geïnformeerd over (het proces rond) de startnotitie. Wel is op de website van de provincie informatie over de startnotitie en de SER voor een ieder te raadplegen (ser-edelherten).

Op 20 april 2017 is de SER voor de herintroductie van edelherten door de projectgroep Faunaverkenning Drents-Friese Wold aan de stuurgroep aangeboden en door de stuurgroep vastgesteld. In de samenvatting van de SER[6] staat: “er zijn overwegend positieve effecten (voor de ecologie, maatschappij en recreatiesector) te benoemen met betrekking tot herintroductie van edelherten (..) in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Om de benoemde negatieve effecten (voor de omliggende landbouw) aanvaardbaar te maken zijn randvoorwaarden bepaald”. In de betreffende vergadering (verslag_stuurgroep_regionaal_landschap_20_april_2017.pdf) van de stuurgroep zijn deze randvoorwaarden en maatregelen besproken om zo de negatieve effecten voor de landbouw te verminderen of te compenseren. In de stuurgroep van 22 juni 2017 (concept_verslag_bestuurlijk_overleg_regionaal_landschap_22_juni_2017.pdf) is besloten om het initiatief niet door te zetten en de SER niet aan te bieden aan GS. De reden was dat er onvoldoende draagvlak aanwezig was binnen de stuurgroep.

---

[2] Zie ook bijlage 2 Flora- en faunabeleidsplan 2014.

[3] Natuurlijk! Fauna-Advies B.V./ Worm-advies, Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold, een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario’s (2014).

[4] De SER onderzoekt ook de spontane vestiging van damherten in dit gebied. Dit valt buiten de scoop van deze flexnotitie.

[5] Onduidelijk is of GS advies van de CLG hebben gevraagd bij het beoordelen van de startnotitie. In het verslag van de stuurgroep van 4 februari 2015 staat vermeld: “er moet afstemming zijn over de SER met de CLG”.

[6] De samenvatting van de SER is bijgevoegd bij agendapunt 6 van de commissie FBCE van 8 november a.s.

Zoals boven aangegeven zijn in de bijeenkomsten van de stuurgroep van 20 april en 22 juni j.l. de verschillende standpunten ten aanzien van de randvoorwaarden en maatregelen voor de introductie van het edelhert besproken. De leden van de stuurgroep waren verdeeld met betrekking tot de voorkeur voor de varianten 1 (gedeeltelijke omheining) en 2 (volledige omheining). De vertegenwoordigers van LTO Noord, Maatschappij voor Weldadigheid en drie van de vier gemeenten waren voor volledige omheining om landbouwschade en verkeersongevallen te voorkomen. Voor de Recron en Natuurmonumenten was variant 2 geen acceptabele optie vanuit recreatief respectievelijk ecologisch oogpunt. De (onafhankelijke) voorzitter heeft uiteindelijk de conclusie getrokken dat de verschillen niet overbrugbaar zijn en dat voor een dergelijk besluit (tot introductie van de edelhert) volledig draagvlak nodig is.

Hoewel PS in haar vergadering van 17 december 2014 in principe hebben besloten om de introductie van edelherten toe te staan mits de SER een positieve uitkomst heeft, heeft de stuurgroep besloten het initiatief niet door te zetten door het ontbreken van voldoende draagvlak bij betrokkenen.

3. *Wat is de reden dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep aan de colleges van GS Drenthe en Friesland zijn aangeboden? Hoe verhoudt zich dit tot het door PS genomen besluit/ uitspraak bij vraag 1? Geldt in dit geval ook de actieve informatieplicht van GS aan PS?*

Op 22 juni jl. is binnen de stuurgroep de SER vastgesteld en is besloten deze niet aan te bieden aan GS van Drenthe en Friesland. De reden hiervoor is dat er onvoldoende draagvlak in de stuurgroep aanwezig was om een door alle direct belanghebbenden gedragen besluit over aanvullende maatregelen te nemen. De uiteindelijke conclusie van de voorzitter was om de SER niet aan de colleges aan te bieden.

Verhouding met besluit PS
Het besluit van de stuurgroep om de SER Drents-Friese Wold niet aan te bieden aan GS is conform hetgeen in het beleidsplan en collegeprogramma is vastgelegd over de rol van de initiatiefnemer bij de introductie van een soort. De initiatiefnemer staat namelijk vrij het initiatief niet te continueren, ook als een SER overwegend positief is. Het beleidsplan is op 17 december 2014 vastgesteld door PS, hiermee zijn PS akkoord gegaan met bovenstaande werkwijze.

Informatievoorziening PS
Over de informatievoorziening richting de Staten staat op blz. 16: “Provinciale Staten worden telkens goed op de hoogte gehouden van proces en inhoud van een SER”. PS hebben niet rechtstreeks een samenvatting van de SER ontvangen: deze samenvatting is bij de onderbouwing van het agendapunt 6 ‘herintroductie groot wild’ van 8 november a.s. door de fracties van PvdA en GroenLinks zelf bijgevoegd. PS zijn geïnformeerd over het negatieve besluit van de stuurgroep middels een GS brief op 12 juli jl. Gezien het maatschappelijke en politieke belang van het besluit over de introductie van het edelhert geldt hier de actieve informatieplicht aan PS.

4. *Hoe verhoudt de stuurgroep als initiatiefnemer zich tot de colleges van Gedeputeerde Staten als het gaat om beslissingsbevoegdheid?*

De stuurgroep heeft in 2015 het initiatief genomen om een SER voor de introductie van edelherten op te laten stellen. Op 22 juni 2017 is binnen de stuurgroep de SER vastgesteld en is besloten de SER niet aan te bieden aan GS van Drenthe en Friesland. Wanneer wel besloten was om het initiatief door te zetten, hebben GS de bevoegdheid om een SER definitief vast te stellen: zij besluiten vervolgens of de SER als grondslag dient voor provinciale medewerking aan introductie van het edelhert (punt 6). In

dit geval was dit niet aan de orde, omdat de SER niet is aangeboden aan GS en er geen besluit genomen hoefde te worden tot herintroductie.

5. *Heeft de provincie zelf de bevoegdheid het besluit te nemen om een SER te laten opstellen ten behoeve van besluitvorming over de introductie van diersoorten in Drenthe?*

De bevoegdheid om een besluit te nemen om een SER te laten opstellen voor de introductie van diersoorten, zoals edelherten in Drenthe is volgens het door PS vastgestelde Flora- en faunabeleidsplan voorbehouden aan initiatiefnemers, niet zijnde de provincie. Een goede definitie van initiatiefnemer ontbreekt echter in het stuk.

To: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e@drenthe.nl]; Henk Jumelet[5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Fri 11/3/2017 5:29:19 PM
Subject: Fwd: FCBE 8 november a.s. Inspreker SER
Received: Fri 11/3/2017 5:29:20 PM

Zie onderstaande
Groetjes en fijn weekend

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drentsparlement.nl>
Datum: 3 november 2017 om 18:24:24 CET
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Antw.:FSI FCBE 8 november a.s.PDI

Hallo 5.1.2e,

Ja dat weet ik; de heer 5.1.2e van district Drenthe van Natuurmonumenten.
Hij heeft in 2014 ook ingesproken op hetzelfde onderwerp gaf hij aan.

Groetjes en fijn weekend
5.1.2e

Verzonden vanaf mijn Samsung-apparaat

-------- Oorspronkelijk bericht --------
Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Datum: 03-11-17 18:06 (GMT+01:00)
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drentsparlement.nl>
Onderwerp: Re: FCBE 8 november a.s.

Hoi 5.1.2e,
Weet je ook wie er komt inspreken bij de edelherten?

Groet 5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

Op 3 nov. 2017 om 17:18 heeft 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drentsparlement.nl> het volgende geschreven:

> Geachte commissieleden,
> Ten behoeve van de vergadering van de Statencommissie **FCBE van woensdag 8 november a.s.** treft u hierbij de volgende informatie:
> - Globaal tijdschema
> - Lijst van toezeggingen.
>
> Verder:
> Voor het onderdeel …'herintroductie van groot wild', agendapunt 6, heeft zich tot heden één inspreker gemeld.

Gelet op het te verwachten eindtijdstip van de vergadering is voorzien in een schorsing rond 17:30 uur voor een warme maaltijd.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | 5.1.2e
PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
T (0592) 5.1.2e | E 5.1.2e@drentsparlement.nl

To: postbuspohoNWPO[5.1.2i @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 12/20/2017 3:02:07 PM
Subject: memo overleg de heer Linthorst, vereniging het Edelhert
Received: Wed 12/20/2017 3:02:08 PM
Memo POHO Plattelandsontwikkeling gesprek dhr Linthorst.docx

Dag 5.1.2e,
Ik kan er ook niet meer van maken zo. Laat Henk maar aanhoren wat de beste man te bieden heeft (collega's, mocht iemand nog aanvullingen/verbeteringen hebben, 5.1.2e maakt de agenda 4 januari gereed. Mocht je essentiële wijzigingen hebben, dan graag even een app-bericht naar mij (ruim) voor 4 januari, dan zal ik er nog naar kijken.)
Met vriendelijke groet

5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
(omvat Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld en Oerlandschap Holtingerveld)
werkdagen maandag tot en met donderdag
telefoon 0592 5.1.2e (tevens mobiel)
provincie Drenthe, Postbus 122, 9400 AC ASSEN | Bezoekadres: Westerbrink 1, Assen
E: 5.1.2e @drenthe.nl | I www.drenthe.nl en/of
www.np-dwingelderveld.nl www.np-drentsfriesewold.nl www.holtingerveld.nl

provincie Drenthe Nationaal Park Dwingelderveld Nationaal Park Drents-Friese Wold

Memo POHO Plattelandsontwikkeling	
Gedeputeerde	Henk Jumelet
Afschrift	5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e
Datum	20-12-2017
Poho datum	8-1-2018
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e
Afgestemd met	
Onderwerp	bezoek voorzitter Vereniging het Edelhert op 10 januari 2018
Doel memo	☐ Ter discussie ☒ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	brief vereniging het Edelhert d.d. 15 november
Naar GS	nee

Advies/Vraag
In het gesprek, dat in aanwezigheid van 5.1.2e plaatsvindt, luisteren naar het aanbod van de vereniging. Later bepalen of het aanbod zou kunnen helpen voor het Drents-Friese Wold. Initiatief vooralsnog bij de Stuurgroep laten. Vragen of meneer behalve slechte voorbeelden, ook goede voorbeelden kent.

Inleiding
De voorzitter van de Vereniging het Edelhert, de heer Linthorst, heeft een gesprek aangevraagd. Hij wil graag meedenken met de provincie en de Stuurgroep Regionaal Landschap hoe obstakels voor herintroductie edelherten geslecht kunnen worden. De Vereniging heeft ervaring in andere gebieden, maar signaleert ook waarom herintroductie elders niet altijd goed verloopt (zie brief)

Argumenten
In november is in de Stuurgroep afgesproken dat 5.1.2e, voorzitter een nieuwe verkennende rond zal doen.

Bijlage

VERENIGING HET EDELHERT

www hetedelhert.nl Vereniging het Edelhert @VHE_nieuws

Amerongen, 15 november 2017

Aan: de voorzitter van de stuurgroep Regionale Landschap Drents-Friese Wold
Dhr. 5.1.2e

Geachte heer 5.1.2e ,

Met vreugde heeft Vereniging het Edelhert (VhE) er kennis van genomen dat de Provincie Drenthe een hernieuwde poging gaat doen om het edelhert naar Drenthe te laten komen en dit plan opnieuw meeneemt naar de stuurgroep Drents-Friese Wold. Vereniging het Edelhert is een groot voorstander van dit plan, daarom deze brief ter ondersteuning van uw gesprekken met de TBO's, LTO, Provincies en andere belanghebbenden die lid zijn van de stuurgroep Drents-Friese Wold. Eenzelfde brief hebben wij naar dhr. Jumelet, gedeputeerde van de Provincie Drenthe gestuurd maar nog geen bericht terug mogen ontvangen. Als we als VhE de problematiek 'Nederland-breed' bekijken dan zien we het volgende:

Wij constateren dat overal in Nederland, daar waar het gaat om introductie of beheer van bestaande populaties herten, er weinig tot geen vertrouwen is tussen de verschillende betrokken partijen. Dit is ontstaan doordat in het verleden vaak de vooraf gemaakte afspraken en/of regelingen tussen partijen niet na worden gekomen of tussentijds worden aangepast of zelfs worden afgeschaft.
Er zijn voorbeelden te over die dit illustreren waardoor nu zo'n geweldig idee als in het Drents-Friese Wold mislukt en dit heeft vaak betrekking op de verwachte problemen in de bedrijfsvoering van leden aangesloten bij de Land en Tuinbouw Organisatie (LTO).

Die hiervoor aangehaalde voorbeelden zijn: de afschaffing van de 'mede gebruikregeling' (gedoogregeling) voor herten en agrariërs in de Provincie Gelderland, de jarenlange damhertschade door het niet-beheer van de Amsterdamse Waterleidingduinen bij de bloembolboeren in Noord en Zuid Holland, het eenzijdig afschotvrij maken van het Deelerwoud door Natuurmonumenten wat veel problemen gaf bij een agrariër en 2 andere terrein beherende organisaties en tot slot de jarenlange damhertschade in Zeeland door optreden van Staatsbosbeheer en de Provincie Zeeland. Ook in de politiek zien we een zelfde beeld, pleiten in de Provincie Drenthe de PvdA en Groen Links voor toelating van herten in het DFW, in de Provincie Flevoland willen deze politieke partijen beslist geen uitvoering geven aan het z.g aantalsbeheer van de grote grazers in de Oostvaardersplassen. Zo zijn er (helaas) voorbeelden genoeg waar boeren hun bedrijfsvoering en inkomenspositie in gevaar zien komen. Voor 'zekerheid-gaan' is dan een logische reactie.

Ons standpunt in deze is:
Bij een goede introductie van herten in het Drents-Friese Wold kan tevens een – ogenschijnlijk - kostbare schaderegeling of gedoogregeling met de agrariërs afgesproken worden omdat deze niet of nauwelijks gebruikt zal worden bij een juist beheer. Als er echt schade buiten het Drents-Friese Wold ontstaat dan heeft dat alles te maken met onjuist beheer binnen het DFW door de verantwoordelijke partijen.
Bij een goede inrichtring van het gebied treedt er niet of nauwelijks, ook zonder raster, een damhert of edelhert buiten de grenzen.

De voorwaarde is echter wel dat er wat de inrichting betreft binnen het gebied op diverse plaatsen voldoende voedsel en rust is en een daarop afgestemd aantal herten.

Als extra borg kan er nog een nulstand afgesproken worden buiten het DFW, in de agrarische gebieden als extra zekerheid en garantie voor het voorkomen van schade.

De mogelijkheid voor herten in Drenthe ligt nog volledig open, dit kan echter alleen door harde en bindende afspraken met alle partijen. Als er veel landbouwschade uitbetaald moet worden, dan heeft het beheer gefaald!

VhE wil zich breed inzetten om de komst van edelherten in Drenthe te verwezenlijken daarom, om te beginnen dit verzoek voor een gesprek met u.

Vriendelijke groeten

Jozef H.M. Linthorst
Voorzitter VhE
5.1.2e

To: Arnout Venekamp[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Thur 2/1/2018 3:26:26 PM
Subject: RE: Bestuurlijk overleg met LTO op 19 februari, aanleveren annotaties en informatie
Received: Thur 2/1/2018 3:26:27 PM
Agenda Bestuurlijk overleg LTO 19 februari 2018 annotaties .docx

Zie groen/grijze tekst onder edelherten. 5.1.2e akkoord?
Groet 5.1.2e

Van: Arnout Venekamp
Verzonden: donderdag 1 februari 2018 16:02
Aan: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Bestuurlijk overleg met LTO op 19 februari, aanleveren annotaties en informatie
Urgentie: Hoog

Beste collega's,
Samen met 5.1.2e 5.1.2e zijn de agendapunten verkend die besproken gaan worden op het BO op 19 februari. Ik heb per agendapunt aangegeven wat ik van wie verwacht aan input. Zie je jouw naam ergens bij staan, maar moet dat iemand anders zijn, laat mij dat dan zo spoedig weten!!
Uiteraard juich ik het toe als je de annotaties en informatie met anderen bespreekt en deelt.
Graag de informatie waar ik om vraag per mail aanleveren aan 5.1.2e en aan mij. **Uiterlijk vrijdag 9 februari om 12:00 uur.** Dit uiteraard in verband met de langere aanlevertijd die voor POHO's is gesteld. 5.1.2e en ik zullen de annotaties verwerken en dat zal worden besproken met gedeputeerden Jumelet en Stelpstra.
Alvast hartelijk dank voor jullie medewerking!
Arnout

Agenda Bestuurlijk overleg LTO-Noord en provincie Drenthe

Datum: 19 februari 2018
Tijd: 13.30 – 15.00 uur
Locatie: kamer E.0.66 Provinciehuis

1. Opening en vaststelling agenda

Gedeputeerde Biji is afwezig i.v.m. verplichtingen in België. Gedeputeerde Stelpstra schuift aan voor aantal onderwerpen.

2. Verslag Bestuurlijk overleg 23 november 2017 (bijlage 1)

In het verslag staat een actiepunt opgenomen voor LTO. Zij leveren op verzoek van gedeputeerde Biji voorbeelden aan van POP3 projecten waar zij problemen mee hebben ondervonden. De bevindingen worden ambtelijk gedeeld in aanloop naar het overleg.
Annotatie voor Jumelet nav de opmerkingen aan te leveren door 5.1.2e

3. Door de provincie aangebrachte bespreekpunten

4. Door de LTO aangebrachte bespreekpunten

→ Herintroductie edelhert

LTO wil graag stand van zaken vernemen rondom herintroductie van het edelhert. Met name ook naar aanleiding van de discussie in de staten hierover. Ook graag schetsen van de vervolgprocedure die in dit kader wordt gevolgd.
Annotatie voor Jumelet aan te leveren door 5.1.2e
Zoals toegezegd aan de staten heeft Jumelet het onderwerp ingebracht in de Stuurgroep Regionaal Landschap. De heer 5.1.2e *van LTO was daarbij aanwezig.*
Uit het verslag van de stuurgroep van november 2017:
5.1.2e *: De conclusie van de stuurgroep in het bestuurlijk overleg in juni was dat wij toen niet verder kwamen. De discussie in de Statencommissie heeft voor actualisatie gezorgd. De vraag is of er nu ruimte is om nog een stukje verdere verkenning te doen? De voorzitter wil nog een ronde doen om te kijken hoe eenieder er nu in staat; zijn er elementen in het plan van aanpak die we nader kunnen onderzoeken. Het onderwerp komt de volgende vergadering in maart terug op de agenda.*
Advies: nu niet met LTO bespreken, dat zorgt voor ruis op de lijn. LTO zit in de Stuurgroep gewoon aan tafel.

5. Rondvraag/mededelingen

6. Sluiting

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 3

Reeds openbaar
(https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/127572/po19032005-natuurboek_natuurlijk_platteland_lr.pdf, p. 105)

To: 5.1.2e , 5.1.2e [5.1.2e @fryslan.frl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 6/18/2019 9:40:59 AM
Subject: RE: vraag zgn 0-stand hoefdieren
Received: Tue 6/18/2019 9:41:00 AM

Beste 5.1.2e,
Het Drentse flora- en faunabeleidsplan biedt onder voorwaarden de mogelijkheid om damherten en edelherten als inheemse wilde dieren te accepteren. Daarbij gelden een paar richtingen:

- Illegale uitzettingen en onbedoelde ontsnappingen vinden we ongewenst. Dieren die zijn te herleiden tot een illegale uitzetting of ons bekende ontsnapping worden in principe zo spoedig mogelijk verwijderd. De edelherthinde die in het DFW loopt valt in deze categorie, we weten dat het dier afkomstig is uit een hertenfarm in Smilde.
- Voor legale uitzettingen is eerst een SER (soorteffect rapport) nodig waarin alle plussen en minnen op een rijtje worden gezet en waarin is aangegeven wanneer er onder welke voorwaarden ook beheer kan plaatsvinden van deze dieren. Er is een SER opgesteld voor introductie van het edelhert in het DFW. Daarvoor is momenteel nog onvoldoende politiek draagvlak met als gevolg dat de herten niet uitgezet zullen worden.
- Edelherten en damherten die van "wilde" herkomst arriveren worden ook op basis van een SER beoordeeld. Daarvoor moet er eerst sprake zijn van vestiging, dus aanwijzingen dat een dier of dieren zich langere tijd in een gebied ophoudt. Dit hebben we tot op heden in Drenthe nog niet meegemaakt. Deze dieren zijn dus in principe welkom, tenzij uit de SER de conclusie volgt dat ze in een bepaald gebied niet acceptabel zijn vanwege wettelijke belangen. Als er damherten vanuit Fryslân in het DFW zouden arriveren dan beschouwen we die beleidsmatig als wilde herkomst. De Friese populaties zijn immers al meerdere generaties lang zelfstandig in het wild levend.

- Voor de uitvoering is er bij mijn weten in Drenthe sprake van een opdracht waarbij een aantal BOA's zijn aangewezen om (ontsnapte of illegaal uitgezette) damherten en edelherten te kunnen schieten. Dat is in voorgaande jaren ook gedaan. Mijn collega 5.1.2e 5.1.2e kan dit wellicht aanvullen en van meer detailinformatie voorzien.

Met vriendelijke groet, 5.1.2e 5.1.2e
Ps. Ik antwoord in cc. ook meteen even naar een paar collega's omdat wellicht niet iedereen onze beleidslijn scherp heeft

Van: 5.1.2e , 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 18 juni 2019 10:36
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: vraag zgn 0-stand hoefdieren
Urgentie: Hoog

Goedemorgen 5.1.2e,
Mag ik je langs deze weg benaderen met de vraag hoe de provincie Drenthe de 0-stand heeft ingericht als het gaat om grote hoefdieren (dam- en edelhert). Zowel juridisch (hoe zit de onderbouwing in elkaar) als ook praktisch (wie voert/en dat uit).
We hebben de vraag liggen om te kunnen ingrijpen in het DFW waar zowel bij jullie als ook bij ons 1 enkel edelhert rondloopt, maar is ook van belang voor onze discussie over de verschillende populaties damherten bij ons in de provincie.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e
Tel. 058- 5.1.2e
5.1.2e @fryslan.frl

<< Disclaimer >>

Persoansgegevens en privacy
De provinsje Fryslân giet sekuer mei jo persoansgegevens om en hannelet neffens de Algemene verordening gegevensbescherming en de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Lês hjir ús Privacyferklearring.

Persoonsgegevens en privacy
De provincie Fryslân gaat zorgvuldig om met uw persoonsgegevens en handelt overeenkomstig de Algemene verordening gegevensbescherming en de Uitvoeringswet Algemene verordening gegevensbescherming. Lees hier onze Privacyverklaring.

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: Egbert van Dijk
Sent: Wed 7/19/2023 2:25:14 PM
Subject: RE: Persvraag NOS
Received: Wed 7/19/2023 2:25:00 PM

Bijna.
Volgens mij geldt er namelijk nog steeds wel een 0-stand voor wilde zwijnen omdat ze ziektes kunnen overbrengen naar onze varkens. Ik begreep gisteren dat de 0-stand voor damherten en edelherten inmiddels wel is losgelaten, maar dat het dan zaak is een beheerplan op te stellen.
Zie mijn aantekeningen in onderstaande tekst.

Met vriendelijke groet,

Egbert van Dijk

Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde

provincie Drenthe

+31 592 365555

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555 | post@drenthe.nl

www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 19 juli 2023 16:21
Aan: Egbert van Dijk
CC: 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Persvraag NOS
Dag Egbert,
We krijgen een persvraag van de NOS.
Hoe kijken wij aan tegen de wildstand in Drenthe tov de wolf? Zou extra wild aanvallen op landbouwhuisdieren tegen kunnen gaan?

Ik zou willen verwijzen naar passages uit de natuurvisie 2040. Hier staat niet iets specifieks in opgenomen over aanvallen door de wolf. Wel de visie op groot wild is hierin vastgelegd.
Ik stel voor om als volgt te reageren:
De provinciale visie op groot wild is recentelijk vastgelegd in de natuurvisie 2040. Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild (edelherten, damherten en wilde zwijnen) zich steeds meer thuis in Drenthe. Deze dieren zijn welkom en kunnen een stimulans zijn voor de natuurbeleving. Maar de aanwezigheid van groot wild brengt niet alleen lusten met zich mee. Het is belangrijk om oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast. Er wordt niet overgegaan tot introductie van de soort, maar er wordt – met uitzondering voor het wild zwijn - geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging. Bij toenemende aantallen moet ook worden nagedacht over de wijze van beheer.

Daarbij vindt de provincie het belangrijk dat hoefdieren zo goed als mogelijk beschermd worden tegen aanvallen van de wolf middels wolfwerende rasters. Hiervoor stelt de provincie Drenthe subsidie beschikbaar.
Kun je je vinden in deze reactie?

Met vriendelijke groet,
Team Communicatie
Communicatieadviseur
5.1.2e 5.1.2e

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag t/m vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

To: Egbert van Dijk[5.1.2e @drenthe.nl]
From: Jordan Jumelet
Sent: Thur 7/27/2023 11:44:47 PM
Subject: FW: Links naar documenten voor de gedeputeerden
Received: Thur 7/27/2023 11:45:22 PM
Uitvoeringsplan Flora en Fauna.pdf
Gastvrije Natuur Natuurvisie 2040.pdf

Hallo Egbert,
En de laatste 2 stukken.
Groet,
Jordan

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 58

Reeds openbaar
(https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/133506/uitvoeringsplan_flora_en_fauna.pdf)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 60

Reeds openbaar
(https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/133506/lg-w2112_010-natuurvisie_2021-2040_web.pdf, p. 47)

To: 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 8/15/2023 3:37:32 PM
Subject: RE: vraag wildstand
Received: Tue 8/15/2023 3:39:38 PM
QA welpen 2023 augustus.docx

Hoi 5.1.2e
Ik heb de vraag over wild aangepast (landbouwhuisdieren in plaats van hoefdieren van gemaakt). Hierbij de complete Q&A.

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 15 augustus 2023 13:34
Aan: 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
CC: 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>; 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
Onderwerp: vraag wildstand
Hoi 5.1.2e
Hierbij alvast het vraag/ antwoord voor de Q&A die eerder in juli zo beantwoord is naar de NOS.
Lijkt me dat we dit aan kunnen houden, mochten er vragen over komen?

Hoe kijkt de provincie aan tegen de wildstand in Drenthe tov de wolf? Zou extra wild aanvallen tegen kunnen gaan?

Let op; dat geldt dus niet voor wilde hoefdieren. De hoefdieren die beschermd dienen te worden betreft hoefdieren die door boeren of particulieren gehouden worden. De context klopt zo dus niet helemaal.

De provinciale visie op groot wild is recentelijk vastgelegd in de natuurvisie 2040. Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild (edelherten, damherten en wilde zwijnen) zich steeds meer thuis in Drenthe. Deze dieren zijn welkom en kunnen een stimulans zijn voor de natuurbeleving. Maar de aanwezigheid van groot wild brengt niet alleen lusten met zich mee. Het is belangrijk om oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast. Er wordt niet overgegaan tot introductie van de soort, maar er wordt – met uitzondering voor het wild zwijn - geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging. Bij toenemende aantallen moet ook worden nagedacht over de wijze van beheer. Daarbij vindt de provincie het belangrijk dat hoefdieren zo goed als mogelijk beschermd worden tegen aanvallen van de wolf middels wolfwerende rasters. Hiervoor stelt de provincie Drenthe subsidie beschikbaar.
Groeten,
5.1.2e

Q&A Welpen:

Let op:
Dit is niet voor publicatie, maar om te antwoorden bij mogelijke vragen.
Algemeen:
Vragen over gedrag/ecologie wolven kunnen naar 5.1.2e 5.1.2e **/Wolvenmeldpunt**
Vragen over monitoring & schade naar BIJ12

Wolvenmeldpunt, 5.1.2e 5.1.2e via 5.1.2e (vragen over ecologie/wolvengedrag)
BIJ12, afdeling Communicatie via communicatie@bij12.nl (vragen monitoring & schade)

Q: Hoe kijkt de provincie aan tegen de wildstand in Drenthe tov de wolf? Zou extra wild aanvallen van de wolf tegen kunnen gaan?
De provinciale visie op groot wild is recentelijk vastgelegd in de natuurvisie 2040. Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild (edelherten, damherten en wilde zwijnen) zich steeds meer thuis in Drenthe. Deze dieren zijn welkom en kunnen een stimulans zijn voor de natuurbeleving. Maar de aanwezigheid van groot wild brengt niet alleen lusten met zich mee. Het is belangrijk oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast. Er wordt niet overgegaan tot introductie van de soort, maar er wordt – met uitzondering voor het wild zwijn - geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging. Bij toenemende aantallen moet ook worden nagedacht over de wijze van beheer. Daarbij vindt de provincie het belangrijk dat landbouwhuisdieren zo goed als mogelijk beschermd worden tegen aanvallen van de wolf middels wolfwerende rasters. Hiervoor stelt de provincie Drenthe subsidie beschikbaar.

To: Statenleden-griffier-voorzitter 2023-2027[5.1.2i @drentsparlement.nl]
Cc: Bestuursadviseurs[5.1.2i @drentsparlement.nl]; Fractiemedewerkers[5.1.2i @drentsparlement.nl]; Gedeputeerden + vz/secretaris Extern[5.1.2i @drentsparlement.nl]
From: Statengriffie
Sent: Thur 9/14/2023 8:15:35 AM
Subject: Schriftelijke vragen ex art. 41 RvO Statenfractie JA21 over invasie exoten
Received: Thur 9/14/2023 8:15:45 AM
PS270923 B13. JA21 schr.vr. 12-09-2023 Invasieve Exoten.pdf

Geachte leden,
De volgende vragen ex artikel 41 (RvO) zijn op 12 september 2023 binnengekomen en zijn geplaatst op de Lijst van ingekomen stukken van de vergadering van Provinciale Staten van 27 september 2023 en op het SIS.
De statenvragen van de Statenfractie JA21 over Invasie exoten.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | Statengriffie
PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
T (0592) 5.1.2e | E 5.1.2e @drentsparlement.nl

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 3

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2023/27-september/13:00/INGEKOMEN-STUKKEN/PS270923-B13-JA21-schr-vr-12-09-2023-Invasieve-Exoten.pdf)

To: Egbert van Dijk[5.1.2e @drenthe.nl]; Elita Cordova Gaytan[5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: Marjolein Middel[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Wed 10/11/2023 7:29:08 AM
Subject: RE: 20231003 GS stuk Statenvragen Ja21 invasieve exoten.pdf
Received: Wed 10/11/2023 7:29:48 AM
(annet)20231003 GS stuk Statenvragen Ja21 invasieve exoten.docx

Goedemorgen Egbert en Elita,
Hierbij de aangepaste beantwoording van de Statenvragen van JA21 over de aanpak invasieve exoten.
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e

Van: Egbert van Dijk
Verzonden: dinsdag 10 oktober 2023 14:45
Aan: 5.1.2e 5.1.2e ; Elita Cordova Gaytan
CC: Marjolein Middel ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: 20231003 GS stuk Statenvragen Ja21 invasieve exoten.pdf
Allen,
Bijgevoegd mijn annotatie op de antwoorden op de vragen van JA21.
Graag aanpassen waar nodig.
Als ik ergens helemaal verkeerd zit hoor ik het graag, maar volgens mij hebben we afgesproken dat ontheffingen nu zsm verleend gaan worden.

Verstuurd vanaf mijn iPad

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		**Themamanager**
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e	Edward Sie
Thema	Natuur	
Datum	3 oktober 2023	*Paraaf en advies*
Uiterste behandeldatum in GS: 10 oktober 2023 *Toelichting: In verband met gestelde afhandeltermijn*		*Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting	**Akkoord portefeuillehouder**
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven Click or tap here to enter text.	Egbert van Dijk

Intern voorbereid met	**Akkoord provinciesecretaris**
1. 5.1.2e 5.1.2e thema VTH 2. 5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e thema BWV	Wim Brenkman

Archivering		**Communicatie**
Datum:	*Registratienummer*	*Openbaar: Ja*
	nr.	
	nr.	*Persbericht: Nee*
	nr.	

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de Ja21-fractie n.a.v. artikel in AD Utrecht ‘Invasieve exoot rukt in moordend tempo op’ van 30 augustus j.l. en recente social media updates (o.a. LinkedIn) van het Ministerie van LNV omtrent invasieve exoten.

Advies

In te stemmen met de brief aan de Ja21-fractie, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

nvt

Kanttekeningen vanuit de organisatie

nvt

Aanvullende informatie voor GS

nvt

Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.provincie.drenthe.nl

+31 592 365555
post@drenthe.nl

Volg ons op

provincie Drenthe

Aan:
de heer H. Omlo

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen,
Ons kenmerk
Behandeld door thema Natuur
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over n.a.v. artikel in AD Utrecht 'Invasieve exoot rukt in moordend tempo op' van 30 augustus j.l. en recente social media updates (o.a. LinkedIn) van het Ministerie van LNV omtrent invasieve exoten.

Geachte heer Omlo,

In uw brief van 12 september 2023 stelde u een aantal vragen n.a.v. artikel in AD Utrecht 'Invasieve exoot rukt in moordend tempo op' van 30 augustus j.l. en recente social media updates (o.a. LinkedIn) van het Ministerie van LNV omtrent invasieve exoten. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 7

Wij signaleren een parallel met de soorten (wild zwijn, damhert en edelhert) waar een 0-stand wordt gehandhaafd vanuit schade risico's (o.a. zoönose). Waarbij er wél een helder beleidskader is, namelijk de 0-stand behouden. Maar waarbij de uitvoering slechts bij een zeer beperkt aantal mensen is belegt, die bewezen, de 0-stand niet handhaven. N.b. wilde zwijnen uit Beilen lopen daar nog steeds. Is het college bereid de uitvoering van de handhaving van het 0-stand beleid actief breed uit te zeten bij de wildbeheereenheden, welke reeds de wettelijke verantwoordelijkheid hebben voor de uitvoering van dit noodzakelijk faunabeheer?

Antwoord 7

Er geldt een nulstand voor het wild zwijn. Voor uitgezette en uitgebroken damherten en edelherten wordt tevens een nulstand gehanteerd. Er geldt geen nulstandbeleid bij spontane introductie van damhert of edelhert in de provincie.

Er is een provinciale coördinator aangewezen voor de uitvoering van het toezicht op de nulstand. In Drenthe geven acht door de provincie aangewezen boa's uitvoering aan de opdracht tot het hanteren van de nulstand.

Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.provincie.drenthe.nl

+31 592 365555
post@drenthe.nl

Volg ons op

provincie Drenthe

In hoofdstuk 4 van het Uitvoeringsplan flora en fauna staat beschreven hoe wij met de nulstand omgaan. *De nulstand voor het wilde zwijn wordt gehandhaafd. zolang het onderzoek naar het loslaten van de nulstand, zoals benoemd in het Uitvoeringsplan flora en fauna, nog niet afgerond en beoordeeld is. Wij zien geen knelpunten in de uitvoering van het vigerende beleid en geen aanleiding om een ontheffing te verlenen aan de faunabeheereenheid voor de hier genoemde soorten.*

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Thema	Natuur
Datum	3 oktober 2023
Uiterste behandeldatum in GS: 10 oktober 2023 *Toelichting: In verband met gestelde afhandeltermijn*	

Themamanager
Edward Sie
Paraaf en advies *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven

Akkoord portefeuillehouder
Egbert van Dijk

Intern voorbereid met
1. 5.1.2e , thema VTH 2. 5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e thema BWV

Akkoord provinciesecretaris
Wim Brenkman

Archivering	
Datum:	*Registratienummer*
10 oktober 2023	nr. 5 /2023001219
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Nee

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de JA21-fractie n.a.v. artikel in AD Utrecht 'Invasieve exoot rukt in moordend tempo op' van 30 augustus j.l. en recente social media updates (o.a. LinkedIn) van het Ministerie van LNV omtrent invasieve exoten.

Advies

In te stemmen met de brief aan de JA21-fractie, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

nvt

Kanttekeningen vanuit de organisatie

nvt

Aanvullende informatie voor GS

nvt

Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen
www.provincie.drenthe.nl

+31 592 365555
post@drenthe.nl
Volg ons op

provincie Drenthe

Aan:
de heer H. Omlo

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, 10 oktober 2023
Ons kenmerk 41/5.@/2023001219
Behandeld door thema Natuur
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over n.a.v. artikel in AD Utrecht 'Invasieve exoot rukt in moordend tempo op' van 30 augustus j.l. en recente social media updates (o.a. LinkedIn) van het Ministerie van LNV omtrent invasieve exoten.

Geachte heer Omlo,

In uw brief van 12 september 2023 stelde u een aantal vragen over n.a.v. artikel in AD Utrecht 'Invasieve exoot rukt in moordend tempo op' van 30 augustus j.l. en recente social media updates (o.a. LinkedIn) van het Ministerie van LNV omtrent invasieve exoten. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 7
Wij signaleren een parallel met de soorten (wild zwijn, damhert en edelhert) waar een 0-stand wordt gehandhaafd vanuit schade risico's (o.a. zoönose). Waarbij er wél een helder beleidskader is, namelijk de 0-stand behouden. Maar waarbij de uitvoering slechts bij een zeer beperkt aantal mensen is belegt, die bewezen, de 0-stand niet handhaven. N.b. wilde zwijnen uit Beilen lopen daar nog steeds. Is het college bereid de uitvoering van de handhaving van het 0-stand beleid actief breed uit te zeten bij de wildbeheereenheden, welke reeds de wettelijke verantwoordelijkheid hebben voor de uitvoering van dit noodzakelijk faunabeheer?

Antwoord 7
Er geldt een nulstand voor het wild zwijn. Voor uitgezette en uitgebroken damherten en edelherten wordt tevens een nulstand gehanteerd. Er geldt geen nulstandbeleid bij spontane introductie van damhert of edelhert in de provincie.
Verder is een provinciale coördinator aangewezen voor de uitvoering van het toezicht op de nulstand. In Drenthe geven acht door de provincie aangewezen boa's uitvoering aan de opdracht tot het hanteren van de nulstand.
In hoofdstuk 4 van het Uitvoeringsplan flora en fauna staat beschreven hoe wij met de nulstand omgaan.
~~*Er geldt geen nulstandbeleid voor spontane introductie van damhert of edelhert in de provincie. De nulstand voor het wilde zwijn wordt gehandhaafd zolang het onderzoek naar het*~~

Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.provincie.drenthe.nl

+31 592 365555
post@drenthe.nl

Volg ons op

provincie Drenthe

~~*loslaten van de nulstand, zoals benoemd in het Uitvoeringsplan flora en fauna, nog niet afgerond en beoordeeld is. Wij zien geen knelpunten in de uitvoering van het vigerende beleid en geen aanleiding om een ontheffing te verlenen aan de faunabeheereenheid voor de hier genoemde soorten.*~~

To: Egbert van Dijk[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: Marjolein Middel[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Mon 11/13/2023 10:01:59 AM
Subject: Complete passage Uitvoeringsplan Flora- en fauna
Received: Mon 11/13/2023 10:03:27 AM
uitvoeringsplanfloraenfauna edel-damhert.pdf

Beste Egbert,
Zoals toegezegd in het PoHo stuur ik je hierbij de volledige passage edel- en damhert vanuit de Uitvoeringsplan Flora- en fauna.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

Vergunningverlening-Toezicht en Handhaving

Vergunningverlener

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e

werkdagen: ma-vr

5.1.2e

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555 | post@drenthe.nl

www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 3

Reeds openbaar
(https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/133506/uitvoeringsplan_flora_en_fauna.pdf, p. 26-28)

To: [redacted]@drenthe.nl]; [redacted]@drenthe.nl]; Egbert van Dijk[[redacted]@drenthe.nl]
Cc: [redacted]@drenthe.nl]
From: [redacted]
Sent: Tue 2/27/2024 2:12:30 PM
Subject: Strategische sessie edelhert
Received: Tue 2/27/2024 2:14:42 PM
Chronologie edelhert.pdf
Poho memo procedurestappen beleid edelhert.pdf

Goedemiddag Egbert,
As. donderdag is de strategische sessie over het edelhert. Bijgaand een korte memo met de chronologie en de eerder behandelde Poho memo.
Met vriendelijke groet,

[redacted]

Domein Landelijk Gebied

Thema Landbouw & Landgebruik

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]

werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555 | post@drenthe.nl

www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Chronologisch overzicht Edelhert

Tot 2002	Jachtwet, minister bevoegd gezag.
2002-2015	Flora- en faunawet, provincie bevoegd gezag

<u>Nulstand voor Edelhert, damhert en wilde zwijnen</u>

November 2002	Vaststelling Nota Flora en Fauna, Beleid en uitvoering wetgeving *Tekst: 'GS streven niet naar een in het wild levende populatie voor damhert, edelhert en wild zwijn.* *Voor het doden van deze soorten moet men echter beschikken over specifieke kennis en geweren.* *GS zal in overleg treden met de faunabeheereenheid hoe op zorgvuldige wijze met deze problematiek wordt omgegaan.'*
2003	Aanwijzing handhaven nulstand aan boa's en politieagenten Opdrachtverlening (ook in 2007 en 2012 verleend met vergelijkbare tekst) *(Afschrift is verzonden aan alle WBE's, landbouw, natuur, ministerie, faunabescherming)* *Wij wijzen middels dit besluit onderstaande personen aan die op grond van artikel 67 van de Flora- en faunawet worden aangewezen als personen die bevoegd zijn om loslopende wilde zwijnen, edelherten of damherten (waarvan de eigenaar niet bekend is) te doden in het belang van de voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren, in het belang van de volksgezondheid en de openbare (verkeers)veiligheid en ter voorkoming van schade aan fauna.*
2007	Aanwijzing handhaven nulstand
2009	Actualisatie Nota Flora en Fauna
2012	Aanwijzing handhaving nulstand

<u>Nulstand voor Edelhert en damhert opgeheven onder voorwaarde van SER</u>

December 2014	Flora- en Faunabeleidsplan vastgesteld door PS Tekst: '*In beginsel ruimte bieden aan wilde populaties hoefdieren, zoals edelhert en damhert. Om vooraf duidelijkheid te scheppen over de vraag hoe verantwoordelijkheden liggen, bijvoorbeeld financieel bij schade, verbinden we aan de introductie van deze soorten de eis om een Soorten Effect Rapportage (SER) op de te stellen'.*

2015- 2016	Er is gewerkt aan een soorteneffectrapportage voor de herintroductie van het edelhert en spontane komst van het damhert in het Drents-Friese Wold. Er is een onderzoek uitgevoerd naar landbouweffecten en de juridische aspecten van herintroductie edelhert en spontane komst damhert als onderdeel van de soorteneffectrapportage.
2017	Wet natuurbescherming, provincie bevoegd gezag
2017-juni 2018	Evaluatie Ffbp
Juni 2018	Oplegger voor bij het Ffbp opgesteld (ambtelijk document, alleen afgestemd met portefeuillehouder). De oplegger is te beschouwen als een ambtelijke bijsluiter van het Ffbp en is niet door GS vastgesteld. De mail is verzonden aan de betrokken organisaties vanuit natuur, landbouw en jacht. Standpunt ten aanzien van edelhert niet gewijzigd. Begin 2017 is het project gestart over de inventarisatie van de ervaringen in het werken met het Flora- en faunabeleidsplan. De eerste helft van 2017 heeft een interne ronde plaatsgevonden en de tweede helft van 2017 hebben gesprekken plaatsgevonden met betrokken organisaties. Begin 2018 zijn alle ingebracht opmerkingen verwerkt in een oplegger.
17 juli 2018	*Opdracht handhaven nulstand (term aanwijzing bestaat niet meer in de Wnb). De opdracht is een vernieuwing van drie eerder verleende opdrachten (2003-2017, destijds aanwijzingen genoemd).* *Tekst: 'Wij besluiten: 1. aan de in bijlage 1 genoemde personen op grond van artikel 3.18 van de Wet natuurbescherming opdracht te verstrekken voor het doden van edelherten, damherten en wilde zwijnen om krachtens artikel 3.10 lid 1 van de Wet natuurbescherming de omvang van de populatie te beperken tot nul in het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid, ter voorkoming van ernstige schade aan gewassen, veehouderijen, bossen.'*
November 2018	Sporen van een groot hoefdier ontdekt op militair oefenterrein De Haar bij Assen. Edelhert is een half jaar lang gevolgd. De eerste gedocumenteerde waarneming van een wild edelhert in Drenthe. Na half juli 2019 geen waarnemingen meer tot begin november
3 december 2020	Petitie "welkom edelhert Drenthe' in ontvangst genomen. In totaal 27.000 keer ondertekend. Zowel in een mededeling aan de Commissie Omgevingsbeleid als tijdens de overhandiging van de petitie is door gedeputeerde Henk Jumelet gezegd een uitwerking te maken van het beleid vanuit verkeerveiligheid in relatie tot de nulstand. Hiermee gaf GS uitvoering aan het beleid in het Ffbp ten aanzien van individuele rondzwervende dieren, blz. 52 Ffbp; *Voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw-) schade en risico's voor de verkeersveiligheid.*

15 december 2020	Besluit GS om de opdracht handhaven nulstand met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren. Uit onderzoek is gebleken dat er sprake is van een gering risico voor de verkeersveiligheid bij de aanwezigheid van één edelhert. Het afgelopen jaar was al gestart met de actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan en zal overleg met belanghebbende plaatsvinden. Dat werd als het moment beschouwd om een nieuw besluit te nemen over de gegeven handhavingsopdracht.
2021	Evaluatie Ffbp

<u>Nulstand voor Edelhert en damhert opgeheven bij spontane vestiging</u>

2022	Natuurvisie en Uitvoeringsplan Flora- en Fauna vastgesteld door PS Tekst: *'Er wordt geen nulstand gehanteerd bij spontane vestiging. Bij uitzetting of ontsnapping wordt wel uitvoering gegeven aan het handhaven van de nulstand. Het uitgangspunt ontsnapt is hierbij essentieel. Ontsnapte dieren zijn gehouden dieren. Wanneer ontsnapte dieren in vrijheid nakomelingen krijgen, worden deze nakomelingen gezien als vrij levende dieren en niet als ontsnapte dieren.'*
December 2023	Tweede edelhert in Drenthe gevestigd

Samenvatting

In Drenthe gold tot en met 2014 een nulstand voor het Edelhert, Damhert en Wild Zwijn. In december 2014 heeft PS besloten de nulstand op te heffen voor het Damhert en het Edelhert. Wel is besloten dat deze wijziging van beleid pas ingaat als een SER is doorlopen en goedgekeurd door GS. Het opheffen van een nulstand is alleen van toepassing voor die gebieden waar een SER is doorlopen.
In gebieden waar conform een SER geen nulstand meer geldt kan wel een vergoeding van landbouwschade door het Faunafonds plaatsvinden.

Er is op initiatief van de provincie een SER gestart voor het Drents-Friese Woud. De procedure is echter nooit afgerond omdat de betrokken partijen niet tot overeenstemming konden komen. GS is daarom nooit gevraagd in te stemmen met de uitkomsten van een SER.
Als deze SER wel was afgerond en goedgekeurd door GS dan gold de opheffing van de nulstand alleen voor het Drents-Friese Wold. Buiten dit gebied zou de nulstand worden gehanteerd.

In 2018 heeft een traject plaatsgevonden om de interne en externe ervaringen in het werken met het Ffbp te inventariseren. Tijdens dit traject is een oplegger opgesteld waarin een aantal onderwerpen verder zijn uitgewerkt en helder zijn verwoord hoe wordt omgegaan met bepaalde procedures. Verder is richting de externe betrokkenen aangegeven dat in 2020 gestart wordt met een nieuwe inventarisatie en dat de uitkomsten hiervan worden meegenomen in een nieuw beleidsdocument/programma. Ook is besloten om de huidige Natuurvisie te actualiseren. In 2021 is gestart met de uitwerking van het Uitvoeringsplan flora en fauna (Upff). Voorafgaand aan het opstellen van de teksten hebben bijeenkomsten met externe partijen plaatsgevonden. Op 8 december 2021 is het concept Uitvoeringsplan flora en fauna (Upff) door GS vastgesteld en ter kennisgeving aan Provinciale Staten gestuurd. Het concept-Upff is vervolgens, gelijktijdig

met de Natuurvisie, besproken in de Statencommissie Omgevingsbeleid op 16 februari 2022. Op 9 maart 2022 is de Natuurvisie vastgesteld door Provinciale Staten en is het Flora- en faunabeleidsplan ingetrokken.

Memo POHO Processtappen beleid Edelhert			
Gedeputeerde	Egbert van Dijk		
Afschrift			
Datum	14 november 2023		
Poho datum	20 november 2023		
Opsteller	5.1.2e	Toestelnummer:	5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e (VTH) 5.1.2e 5.1.2e (VTH) 5.1.2e 5.1.2e (RW) 5.1.2e 5.1.2e (RW)		
Onderwerp	Processtappen beleid Edelhert		
Doel memo	☑ Ter discussie ☐ Ter informatie		
Bijlage	N.v.t.		
Naar GS	N.v.t.		

Advies/Vraag
- Kennis nemen van de huidige nulstand-opdracht
- Kennis te nemen van de processtappen die moeten worden doorlopen bij aanpassing van het beleid rondom het edel- en damhert

Inleiding
In het portefeuilleoverleg op 13 november 2023 is gesproken over mogelijke aanpassing van het beleid inzake het edel- en damhert om voor deze beide soorten weer de volledige 0-stand te gaan hanteren. Met deze memo wordt een overzicht gegeven van de daarvoor benodigde stappen.

Argumenten
In de Omgevingsvisie is opgenomen dat het edel en damhert welkom is in Drenthe bij spontane natuurlijke vestiging. Uitgebroken en uitgezette exemplaren van beide soorten worden echter nog steeds beheerd. Op grond van artikel 4:84 van de Algemene wet bestuursrecht moet een bestuursorgaan in beginsel overeenkomstig haar beleid handelen. In bijzondere omstandigheden kan een bestuursorgaan hiervan afwijken. Dit is enkel van toepassing in geval van bijzondere omstandigheden. Deze omstandigheden moeten voor een of meer belanghebbenden gevolgen hebben die wegens bijzondere omstandigheden onevenredig zijn in verhouding tot het met het beleid te dienen doel. Van bijzondere omstandigheden kan alleen sprake zijn als het gaat om nieuwe omstandigheden waarmee bij het opstellen van het beleid geen rekening is gehouden.

Op dit moment is er geen grondslag om van deze uitzondering gebruik te maken. In feite is dat al wel gedaan doordat op 5 juli 2018 op grond van artikel 3.17 van de Wet natuurbescherming (Wnb) een opdracht is verleend voor onbepaalde tijd voor de uitvoering van de nulstand voor edel- en damherten en wilde zwijnen. Het College heeft op 15 december 2020 slechts besloten om de opdracht met betrekking tot het edel- en damhert tijdelijk niet uit te voeren. Er kan daarom nu al gebruik van deze opdracht worden gemaakt. Al zal dit risico's met zich meebrengen voor publiciteit. Ook kan de juridische houdbaarheid van de opdracht (voor wilde zwijnen) ter discussie worden gesteld.

Indien de wens is op hier structurele basis aan te geven, dan moet de Omgevingsvisie worden aangepast. Hiervoor gelden onderstaande procedurestappen.

1.1. Procedure

<u>Omgevingsvisie</u>
Er wordt op dit moment gewerkt aan een nieuwe Omgevingsvisie. De planning hiervan is dat de nieuwe Omgevingsvisie in mei 2026 gereed is. Vooruitlopend hierop kan ervoor worden gekozen om de Omgevingsvisie op kleine onderdelen te actualiseren. Ook andere beleidswijzigingen van de

afgelopen periode kunnen op dat moment worden verwerkt in teksten en kaarten. Uit het Omgevingsbesluit volgt dat bij de vaststelling van de Omgevingsvisie dient te worden gemotiveerd hoe inwoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zijn betrokken.

Op de actualisatie van de Omgevingsvisie is de uitgebreide voorbereidingsprocedure van Afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing. Dit betekent dat het ontwerp van de geactualiseerde Omgevingsvisie gedurende zes weken ter inzage wordt gelegd. De Reactienota zal tegelijk met het voorstel tot Actualisatie ter vaststelling aan Provinciale Staten worden voorgelegd. Vervolgens worden de documenten volgens de nieuwe standaarden aangeleverd aan het DSO. Als de bestuurlijke wens is deze wijziging op korte termijn in de Omgevingsvisie door te voeren, dan moet deze actualisatie kleinschalig en secuur worden uitgevoerd. Anders gaat er alleen al aan het begin veel tijd verloren met de vraag wat wel en niet wordt geactualiseerd.

Uitvoeringsplan Flora- en Fauna
De onderdelen van de Omgevingsvisie die betrekking hebben op de uitvoering van het onderdeel natuur zijn opgenomen in het Uitvoeringsplan Flora- en Fauna. Na vaststelling van de Omgevingsvisie dient het Uitvoeringsplan Flora- en Fauna te worden gewijzigd. De wijziging van het Uitvoeringsplan wordt vastgesteld door het College. De voorbereidingen voor de wijziging van het Uitvoeringsplan Flora- en Fauna kunnen gelijktijdig met de actualisatie van de Omgevingsvisie worden voorbereid, zodat de vaststelling gelijktijdig kan plaatsvinden.

1.2 Tijdspad

In het onderstaande schema zijn de procedurestappen en het verwachte tijdspad weergegeven. Dit is een eerste inschatting en is onder andere afhankelijk van de snelheid waarmee documenten gereed zijn en het participatietraject.

	Actie	Tijdpad
Actualisatie Omgevingsvisie	Ontwerp omgevingsvisie opstellen	Q4 2023 Q1 2024
	Participatietraject	Q1 en 2 2024
	Ontwerp omgevingsvisie voorleggen in Poho	Q2 2024
	Ontwerp omgevingsvisie vaststellen in GS	Q2 2024
	Ter inzage ligging ontwerp	Q23 2024 (6 weken)
	Verwerken zienswijzen	Q3 2024
	Vaststelling GS aangepast ontwerp	Q34 2024
	Statencommissie	Q4 2024
	Vaststelling PS	Q4 2024 Q1 2025
	Publicatie	Q1 2025
	Inwerkingtreding	Q1 2025
Actualisatie Uitvoeringsplan Flora- en Fauna	Geactualiseerd Uitvoeringsplan Flora- en Fauna opstellen	Q1 2024
	Actualisatie Uitvoeringsplan Flora- en Fauna voorleggen in Poho	Q2 2024
	Participatietraject.	Q2 2024
	Eventuele aanpassingen Uitvoeringsplan Flora- en Fauna voorleggen in Poho	Q3 2024
	Vaststelling GS Uitvoeringsplan Flora- en Fauna.	Q1 2025

Risico's
De huidige opdracht is weliswaar onherroepelijk maar strijdig met beleid. Er gebruik van maken kan leiden tot negatieve publiciteit en kan aanleiding zijn om de legitimiteit daarvan (ook voor wat betreft wilde zwijnen) ter discussie te stellen. Met objectieve onderzoeksgegevens moet worden aangetoond

dat een nulstand noodzakelijk is. Dit is een bijkomend risico indien gebruik wordt gemaakt van de huidige opdracht.

Er moet nog worden onderzocht in hoeverre een Milieueffecftrapportage (MER) moet worden doorlopen. Daarnaast mist in deze planning concreet een uitwerking van het aspect participatie. We hebben op dit moment geen participatiebeleid. Dit zegt echter niet dat daar niets aan moet gebeuren. Het Uitvoeringsplan Flora- en Fauna betreft een programma op grond van de Omgevingswet. Op grond van de Omgevingswet moet in het programma en bij het vaststellen van de Omgevingsvisie worden opgenomen op welke wijze burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen bij de voorbereiding zijn betrokken en wat de resultaten daarvan zijn. Mogelijk leidt een beleidswijziging tot veel weerstand. Het is daarom belangrijk de participatie zorgvuldig vorm te geven.

Tot slot is het tijdspad een eerste inschatting en de haalbaarheid afhankelijk van meerdere factoren, zoals de participatie. Vanwege de interne werkdruk wordt geadviseerd een (externe) projectleider aan te stellen, Ook de snelheid waarmee een projectleider kan worden gevonden en een geactualiseerde Omgevingsvisie kan worden opgesteld hebben invloed op de tijdsplanning. Zodra een projectleider is gevonden kan worden gewerkt aan een meer gedetailleerde planning.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
n.v.t.

To: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
Cc: 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]; Marjolein Middel[5.1.2e @drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e @drenthe.nl]
From: Egbert van Dijk
Sent: Fri 8/30/2024 8:12:23 AM
Subject: Re: Persvraag nulstand
Received: Fri 8/30/2024 8:12:24 AM

Keurige reactie!

Verzonden vanuit Outlook voor iOS

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: Friday, August 30, 2024 10:04:40 AM
Aan: Egbert van Dijk
CC: 5.1.2e 5.1.2e ; 5.1.2e 5.1.2e ; Marjolein Middel ; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Persvraag nulstand

Dag Egbert,
We krijgen een persvraag binnen van ROEG. Het gaat over de nulstanden van groot wild (everzwijnen, damherten, edelherten)
Aanleiding voor de vraag is dat 5.1.2e, journalist bij RTVDrenthe/ROEG aangaf iemand te spreken die aangaf dat wilde zwijnen steeds dichterbij komen en af en toe soms opduiken in de provincie. Wat de journalist wil weten is:

- Of het klopt dat deze dieren soms opduiken in de provincie
- Hoeveel wilde zwijnen/damherten/edelherten er gemeld worden
- Of daar een toename van is de laatste jaren
- Hoe vaak we ingrijpen.

Conceptreactie richting pers
De provincie Drenthe heeft met behulp van wildcamera's kunnen verifiëren dat er één wild zwijn aanwezig is in de provincie Drenthe. Wanneer de provincie een melding krijgt, gaat er iemand van de provincie ter plaatse voor het controleren van sporen. Dit om te bekijken of het daadwerkelijk gaat om een zwijn en om vast te stellen of deze nog in de omgeving is. Dan wordt volgens beleid beheerd. De provincie hanteert een nulstand. Tot nu toe hebben we dit jaar geen meldingen ontvangen over schade door zwijnen.
Damherten worden soms waargenomen op de grens tussen Friesland en Drenthe. Exacte cijfers heeft de provincie niet. Wel ziet de provincie dat het aantal waarnemingen van damherten en wilde zwijnen afneemt. Vorig jaar zijn drie (uitgebroken) damherten en 2 wilde zwijnen beheerd. Dit jaar nog geen.
Voor wat betreft edelherten zijn bij de provincie alleen de twee al aanwezige mannelijke edelherten bekend.
De provinciale visie op groot wild is vastgelegd in de natuurvisie 2040. Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild zich steeds meer thuis in Drenthe. In de provincie Drenthe wordt geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging van damherten en edelherten. Wel is het belangrijk oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast. Bij toenemende aantallen moet worden nagedacht over de wijze van beheer.
De conceptreactie is afgestemd met inhoudelijke collega 5.1.2e 5.1.2e.
Ben je zo akkoord? Dank alvast voor je reactie.
Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

Thema Communicatie

Communicatieadviseur

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e

werkdagen: maandag t/m vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 19

Reeds
openbaar(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Statencommissie/2024/11-september/09:30/BESTUURSRAPPORTAGE-2024-EN-5E-WIJZIGING-VAN-DE-BEGROTING-2024-STATENSTUK-2024-37/PS250924-Cie110924-2024-37-Bijlage-2-2e-actualisatie-Begroting-2024.pdf, p3

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 64

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Statencommissie/2024/11-september/09:30/BESTUURSRAPPORTAGE-2024-EN-5E-WIJZIGING-VAN-DE-BEGROTING-2024-STATENSTUK-2024-37)

Welkom

Statenexcursie Drenthe
18 september

5.1.2e

5.1.2e

Balans
in de natuur

© Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging | www.jagersvereniging.nl

nederlandse jagers vereniging

Jacht, beheer en schadebestrijding

Beheer

- Grote wildsoorten (grofwild)
  Ree, Edelhert, Wildzwijn en Damhert

- Streven naar maatschappelijk gewenste doelstand

Drentse situatie Ree

	2023	2022	1950 (NL)
Geteld	11.183	10.309	5.000
Geschoten	1.931	1.878	
Aanrijdingen	927	785	

Landelijk 5.000 in 1950
Schatting >135.000

© Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging | www.jagersvereniging.nl

To: Egbert van Dijk[5.1.2e@drenthe.nl]
Cc: Marjolein Middel[5.1.2e@drenthe.nl]; 5.1.2e 5.1.2e [5.1.2e@drenthe.nl]
From: 5.1.2e Koers
Sent: Tue 3/4/2025 3:35:05 PM
Subject: Annotatie gesprek FBE 5 maart 2025
Received: Tue 3/4/2025 3:35:35 PM
Annotatie gesprek FBE 5 maart 2025.docx

Goedemiddag Egbert,

Hierbij de annotatie voor het overleg met de FBE op 5 maart.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e

Domein Landelijk Gebied

Thema VTH, 5.1.2e

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e

werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555 | post@drenthe.nl

www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

provincie Drenthe

MEMO

Aan	: Egbert van Dijk
Afschrift	:
Van	: 5.1.2e (toestelnummer 5.1.2e)
Datum	: 3 maart 2025
Onderwerp	: Annotatie overleg Faunabeheereenheid Drenthe, d.d. 5 maart 2025

Op 5 maart 2025 vindt een overleg plaats met voorzitter, Henk Brink, en secretaris, 5.1.2e 5.1.2e, van de Faunabeheereenheid Drenthe (FBE) over het functioneren van de FBE. Hierbij treft u een annotatie voor dit overleg aan.

Plan van aanpak

In mei 2025 is een motie van Provinciale Staten geweest over het functioneren van de Faunabeheereenheid Drenthe (FBE). Hierop is aangegeven dat het toenmalige bestuur van de FBE werkte aan een plan van aanpak om tot een goede planning en verbetering te komen. Op 21 oktober 2024 heeft de FBE een plan van aanpak opgesteld. Dit plan heeft niet echt de kenmerken van een plan van aanpak. Het betreft meer een brief met voortgang en voorstellen. Er is bijvoorbeeld geen analyse van de situatie en evaluatie van de voortgang uitgevoerd. Ook zijn er geen meetbare doelen gesteld. In de Statenvergadering op 12 februari 2025 zijn opnieuw vragen gesteld over het functioneren van de FBE. In de vergadering is toegezegd dat wij vinger aan de pols houden om de voortgang in de verbetering nauwlettend in de gaten te houden. In de Statenvergadering op 12 februari 2025 zijn opnieuw vragen gesteld over het functioneren van de FBE. In de vergadering is toegezegd dat wij vinger aan de pols houden om de voortgang in de verbetering nauwlettend in de gaten te houden. Wij willen graag gezamenlijk met de FBE werken aan een plan van aanpak met daarin:

- Situatieschets
- Verbeterplan, incl. activiteiten/plannen die gemaakt/verbeterd moeten worden
- Concrete acties
- Bewaking voortgang
- Evaluatie

Zodat we gezamenlijk werken aan het doel: versterking van de samenwerking en verbeteren van de kwaliteit van faunabeheerplannen. Als gevolg van de steeds verdergaande jurisprudentie zien we dat de kwaliteit van de geleverde Faunabeheerplannen niet voldoende is om stand te houden bij de rechtbank. Hier is een kwaliteitsslag nodig. Graag zouden we zien hoe de FBE borgt dat de geleverde kwaliteit verbeterd. Dit een gezamenlijk proces met de provincie.

Communicatie

Om onze samenwerking zo gestructureerd en duidelijk mogelijk te laten verlopen, kunnen wij de verschillende afstemmingsmomenten voorstellen:

- *Jaarlijkse overlegmomenten*: Jaarlijks vindt met de FBE een bestuurlijk overleg plaats waarin we de voortgang en mogelijke inhoudelijke zaken bespreken.
- *Regelmatige overlegmomenten*: regulier vindt een ambtelijk overleg met de secretaris en de technisch medewerker plaats waarin inhoudelijke zaken kunnen worden besproken. Dit vindt plaats voorafgaand aan de FBE-vergadering. Hierbij schuiven vanuit de provincie de vergunningverlener, beleidsmedewerker en coördinator aan.
- *Ad-hoc communicatie*: Bij dringende zaken of belangrijke ontwikkelingen kan de FBE contact opnemen met de ambtelijke organisatie.

Subsidie

De FBE ontvangt jaarlijks een boekjaarsubsidie van de provincie. Met deze subsidie voert de FBE reguliere taken uit (bestuurskosten, organisatieontwikkeling, secretariaat etc). Ook de uitvoering van de huidige faunabeheerplannen vallen hieronder. In het verleden heeft de FBE incidentele subsidies ontvangen voor het opstellen van faunabeheerplannen. Omdat dit een reguliere taak betreft is toen met de FBE afgesproken dat zij de aankomende 6 jaar een reservering in haar begroting maakt voor het opstellen van faunabeheerplannen. In de begroting en het jaarplan 2025 heeft de FBE opgenomen dat zij verwachten dat vanwege het herschrijven van de inmiddels ingetrokken faunabeheerplannen geen reservering te kunnen doen, maar deze gelden te moeten gebruiken voor het herschrijven van de faunabeheerplannen, o.a. het faunabeheerplan vrijgestelde soorten. Omdat de FBE beschikt over een technisch medewerker kan de FBE de faunabeheerplannen zelf opstellen en bekostigen vanuit de boekjaarsubsidie.

Stand van zaken faunabeheerplannen

De volgende faunabeheerplannen/vergunningen zijn in werking:

- Opdracht nulstandbeheer (wilde zwijnen, uitgebroken damherten en edelherten). De uitvoering van de opdracht loopt via de provincie.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 410

https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/143800/2025-21_16-5-8-2025000461_bijlage_1_jaarstukken_2024-versie_15_april.pdf, p. 54

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 5

Reeds openbaar
(https://open.provincie.drenthe.nl/woo-besluiten/b95f40a6-c9a2-4034-9d5f-7d17277db457, betreft documentenset p. 7-11)

Woordvoeringslijn provincie Drenthe – wolvendieetonderzoek (mei 2025)

Op 20 mei 2025 wordt door Universiteit Leiden een eerste resultaat gedeeld van het landelijk onderzoek naar het dieet van de wolf in Nederland. In de resultaten is te zien is dat in Drenthe meer natuurbegrazers worden gegeten, dan in de Veluwe (waar bv edelherten en zwijnen zijn). Deze woordvoeringslijn is bedoeld voor als we hier vragen over krijgen.

Kernboodschap

De provincie Drenthe ziet het wolvendieetonderzoek als een belangrijke bron van feitelijke informatie over het gedrag van wolven in Nederland. Het onderzoek laat zien dat wolven in Drenthe vaker teruggrijpen op natuurgrazers vanwege het beperkte aanbod van wilde hoefdieren. Deze inzichten zijn waardevol voor terreinbeheerders, beleidsmakers en dierhouders. De provincie volgt de ontwikkelingen nauwlettend, ondersteunt preventieve maatregelen tegen schade en is gesprekspartner in het maatschappelijke debat over de wolf.

Persvragen en antwoorden

3. Waarom handhaaft de provincie een nulstand voor grote hoefdieren als edelherten of zwijnen?
De provincie Drenthe hanteert sinds 2022 géén nulstand meer voor edelherten en damherten bij spontane vestiging. Deze dieren zijn welkom, mits ze zich op natuurlijke wijze vestigen en er geen sprake is van ontsnapping uit gevangenschap. Zodra er sprake is van voortplanting, vraagt de provincie de Faunabeheereenheid (FBE) om beheeradvies op te stellen.

4. Betekent dit onderzoek dat de provincie meer wilde hoefdieren moet toelaten?
De provincie Drenthe hanteert sinds 2022 géén nulstand meer voor edelherten en damherten bij spontane vestiging. Het rapport suggereert dat een gevarieerder wildaanbod de kans op predatie op natuurgrazers en vee kan verkleinen. De provincie staat open voor dialoog met natuurorganisaties, terreinbeheerders en de samenleving over toekomstig faunabeleid.

10. Gaat de provincie het faunabeleid aanpassen?
Daarover doen we geen uitspraken op basis van één rapport. We nemen deze inzichten mee in breder beleidsmatig overleg met andere provincies, het Rijk en natuurorganisaties. Dit vraagt zorgvuldigheid en afstemming.

To: Egbert van Dijk[5.1.2e @drenthe.nl]
From: 5.1.2e 5.1.2e
Sent: Tue 9/30/2025 12:21:53 PM
Subject: Fwd: Edelhert A37
Received: Tue 9/30/2025 12:21:56 PM

Ter informatie
Met vriendelijke groet,
5.1.2e 5.1.2e

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 5.1.2e < 5.1.2e @drenthe.nl>
Datum: 30 september 2025 om 14:06:55 CEST
Aan: 5.1.2e 5.1.2e < 5.1.2e @drenthe.nl>, 5.1.2e 5.1.2e < 5.1.2e @drenthe.nl>
Kopie: Marjolein Middel < 5.1.2e @drenthe.nl>
Onderwerp: Edelhert A37

Hallo 5.1.2e en 5.1.2e,

Ter informatie. Ik ben net door onze boa gebeld. Er is vannacht een Edelhert aangereden op de A37 nabij Hollandsche veld. Vermoedelijk is dit een jonger edelhert, dan de reeds aanwezige edelherten. Hij was zaterdag overdag ook al waargenomen. Er wordt DNA afgenomen. Communicatie is ook inmiddels geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e

Domein Landelijk Gebied

Thema VTH, 5.1.2e

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e

werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555 | post@drenthe.nl

www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

To: [redacted] [redacted] [redacted]@drenthe.nl]; Egbert van Dijk[[redacted]@drenthe.nl]
Cc: [redacted] [redacted] [redacted]@drenthe.nl]
From: Gert-Jan Schuinder
Sent: Wed 10/1/2025 8:49:46 AM
Subject: Re: Edelhert A37
Received: Wed 10/1/2025 8:50:03 AM

Tja, kan gebeuren… ze zouden daar ook faunatunnels moeten aanleggen…

Met vriendelijke groet,

Gert-Jan Schuinder
Gedeputeerde

+31 592 [redacted]
[redacted]@drenthe.nl

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

provincie Drenthe

Van: [redacted] [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: Wednesday, October 1, 2025 10:45:37 AM
Aan: Egbert van Dijk <[redacted]@drenthe.nl>; Gert-Jan Schuinder <[redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted] [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Fwd: Edelhert A37

Hoi Egbert en Gert-Jan,
[redacted] dus een beetje laat, maar onderstaande info kwam via de mail bij ons.
Groet,
[redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted] [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>
Datum: 30 september 2025 om 14:06:54 CEST
Aan: [redacted] [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>, [redacted] [redacted] <[redacted]@drenthe.nl>

Kopie: Marjolein Middel <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Edelhert A37

Hallo 5.1.2e en 5.1.2e,

Ter informatie. Ik ben net door onze boa gebeld. Er is vannacht een Edelhert aangereden op de A37 nabij Hollandsche veld. Vermoedelijk is dit een jonger edelhert, dan de reeds aanwezige edelherten. Hij was zaterdag overdag ook al waargenomen. Er wordt DNA afgenomen. Communicatie is ook inmiddels geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
Domein Landelijk Gebied
Thema VTH, 5.1.2e

5.1.2 5.1.2e

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 12

Reeds openbaar
(https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/142387/w2504_160-np-veldwijzer-2025-1_lr.pdf, p. 6)

Nationaal Park
Drents-Friese Wold

Leden klankbordgroep SER
En Gebruikersplatform Drents-Friese Wold

Assen,	Referentie	Onderwerp:
27 juni 2017	RLDFG1709	besluit edelherten Drents-Friese Wold

[redacted]

Duplicaat (ID 506031)

5.1.2e

SECRETARIAAT
Provinciehuis Drenthe
Westerbrink 1, Assen
Postbus 122
9400 AC Assen
T (0592) 36 57 26
E drents-friese-wold@drenthe.nl
I www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

2 - 2

Duplicaat (ID 506031)

Aan: de leden van de Stuurgroep Regionaal Landschap
C.c.: leden projectgroep Regionaal Landschap

Agenda Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

20 april
20:00-22:00 uur
Bonte Wever Assen,

Alle bijlagen en vergaderstukken zijn te vinden op STACK
https://drenstack01.stackstorage.com/s/2fyls8jrcZjOTp6

1. **Opening en welkom**

2. **Vaststellen agenda**

3. **Verslagen van de Stuurgroep van 17 november 2016 en 2 februari 2017**
   Bijlage 3.1 (verslag 17 november) en 3.2 (verslag 2 februari)
   Advies: vaststellen

4. **Soorten Effect Rapportage edelherten Drents-Friese Wold**
   Bijlage 4 (oplegnotitie- volgt zsm 5/6 april) 4.1 (SER deel 1), 4.2 (plan van aanpak deel 2), 4.3 kosten raster en 4.4 (persbericht)
   Advies: SER –deel 1 en feitenonderzoek Vaststellen
   Kiezen voor een van de drie opties voor vervolg

   Hier een link naar een artikel over waarom edelherten in Brabant geld gaan opleveren.
   http://www.bd.nl/regio/meierijstad/dit-is-waarom-het-edelhert-een-toeristenmagneet-is-voor-brabant-1.6960804

   http://www.bd.nl/algemeen/binnenland/het-edelhert-is-terug-in-brabant-1.6959679

5. **Startnotitie revisie omgevingsvisie Drenthe**
   Bijlage 5.1 (startnotitie omgevingsvisie)
   Advies: Ter informatie. Toelichting mondeling

6. **Werkplan Regionaal Landschap 2017**
   Bijlagen 6.1 (werkplan) en 6.2 (overzicht voortgang)
   Advies: vaststellen en bevorderen dat iedere organisatie de gevraagde tijdsinspanning vrijmaakt

7. **Startnotitie visie Bezoekersonthaal**
   Bijlage 7.1
   Advies: instemmen met de verkenning van bezoekersonthaal

8. **Aangepaste regeling Nationale Parken**
   Advies: Uitvoeringsregeling(8.1) Ter kennisname
   Procedure advisering subsidie Nationale Parken – Drents-Friese grensstreek (8.2) Ter vaststelling

9. Ingekomen stukken

Advies: ter kennisname

9.1 verslag ambtelijke werkgroep 7 februari 2017

9.2. verslag gebruikersplatform 6 april 2017 (volgt 10 april)

9.3 brief aan informateur Schippers + memorandum

Advies: vaststellen. € 10.000 in 2017 en € 15.000 in Bestedingenplan 2018 opnemen

9.4 Voorstel subsidieverzoek Poort van Ruinen

10. Mededelingen

Advies: ter kennisname

10.1 Uitnodiging Save the date festival Nationale Parken op 18 mei 2017

10.2 Brief en gesprek commissie van Vollenhove

10.3 Onderzoek WUR nationale parken http://www.wur.nl/nl/nieuws/Nationale-parken-zijn-op-zoek-naar-nieuwe-wegen-.htm

.

11. Rondvraag en sluiting

Memo POHO Plattelandsontwikkeling	
Gedeputeerde	Henk Jumelet
Afschrift	
Datum	03-5-2017
Poho datum	08-5-2017
Opsteller	5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp	SER
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie ☐ Ter besluitvorming
Bijlage	
Naar GS	Nee

Advies/Vraag

1. Instemmen met de antwoorden op de vragen van GroenLinks over de SER en deze meenemen in de rondvraag OGB dd 10 mei
2. Instemmen met de aanbevelingen en deze meegeven aan de stuurgroep.

Deze memo gaat enerzijds in op vragen die de fractie van GroenLinks gaat stellen over de SER in de rondvraag OGB dd 10 mei. Anderzijds gaat deze memo in op de aanbevelingen die wij de stuurgroep mee kunnen geven.

Vragen GroenLinks OGB

GroenLinks heeft voor de OGB dd 10 mei as. voor de rondvraag vragen aangedragen inzake SER:

1. Op welke wijze behandelt en beoordeelt u Soort Effect Rapportages die bij u worden ingediend?
2. Hoe is de verdere procedure en wordt de (voorlopige) uitkomst van uw beoordeling ook voorgelegd aan Provinciale Staten of besproken met deze Statencommissie?
3. Is het bij u bekend of er ook voor andere soorten, naast het Edelhert, op dit moment SER's worden opgesteld?

Voorstel antwoorden:

Ad 1 In 2014 heeft PS met het vaststellen van het Flora- en faunabeleidsplan reeds besloten dat herintroductie van het edelhert in Drenthe mogelijk is mits er een SER komt.
Het is aan GS om op basis van de SER te beoordelen en te besluiten of de herintroductie ook uitvoerbaar is en daarmee wel of niet wordt toegestaan.
GS zal in ieder geval de CLG om advies vragen. GS zal PS op de hoogte houden van proces en inhoud van de SER.

Ad 2 De Stuurgroep zal op enig moment de SER aan GS aanbieden, zie verder antwoord bij vraag 1

Ad3 Er worden in Drenthe op dit moment geen andere SER's opgesteld

Aanbevelingen om mee te geven aan de Stuurgroep (uitbreiding van vorige memo POHO dd 1 mei)

1. De besluitvormingsprocedure in Friesland is anders dan in Drenthe. Het is aan te bevelen dat de stuurgroep SER hier voldoende aandacht voor heeft. Gedachten hierachter: besluitvorming PS in Friesland is bepalend of er überhaupt een gezamenlijke bestuurlijke intentie vanuit beide Staten is of Edelherten gewenst zijn. Gezien de fase waarin het proces zit is het goed om hier duidelijkheid over te krijgen.

2. Draagvlak van alle direct betrokken is van groot belang. Daarbij is het zaak om alle belangen waaronder de landbouw als toerisme en recreatie goed mee te nemen. Om die reden is het aan te bevelen om vanwege de gevoeligheden die bij de landbouw spelen deze nog verder te verkennen. Gericht op vertrouwen en het wegnemen van wantrouwen.

3. Om uiteindelijk de SER goed te kunnen beoordelen is het van belang dat inzichtelijk wordt gemaakt dat het proces op zichzelf voldoende zorgvuldig is doorlopen. Om deze reden is het aan te bevelen dat de Stuurgroep de SER aanvult met een uiteenzetting van het gevoerde participatieproces met alle partijen en belanghebbenden in de verschillende fases in het proces.

Ad1 Met het vaststellen van het flora- en faunabeleidsplan in 2014 heeft PS Drenthe reeds besloten dat herintroductie van het edelhert in Drenthe mogelijk is mits er een SER komt. Anders dan in Drenthe zal in Friesland mogelijk PS bevoegd gezag zijn. Mocht dit laatste inderdaad zo zijn en mocht uiteindelijk GS Drenthe besluiten op basis van de SER dat herintroductie van de edelhert wordt toegestaan dan zal ook toestemming van PS en GS Friesland nodig zijn aangezien het natuurgebied in beide provincies ligt.

Achtergrondinformatie:
Mogelijke processtappen bij aanbeveling 2 door de projectgroep uit te werken, gericht op de verschillende belangen en daarmee aandacht voor ver- en wantrouwen.

Stap a. Vanuit de stuurgroep/projectgroep een pakket aan ideeën opstellen van mogelijke oplossingen die tegemoet komen aan het wantrouwen zoals deze door de LTO in de stuurgroep wordt aangegeven. Deze ideeën kunnen met 'Veluwse boeren' die ervaring hebben met Edelherten tot stand komen. (deze ideeën zijn nadrukkelijk GEEN plan van aanpak). Wat wil en kan de stuurgroep bij de op te stellen ideeën hierin bieden

Stap b. Vanuit de stuurgroep met het ideeënpakket de boer op: huiskamer gesprekken met alle direct betrokken boeren in het gebied. Deze gesprekken te voeren door de voorzitter stuurgroep met bijvoorbeeld een 'Veluwse boer'. Op basis van deze gesprekken kan het pakket aan ideeën door de projectgroep verder worden geconcretiseerd en/of worden aangevuld.

Stap c. Uit de SER zal blijken dat er substantiële positieve effecten zijn voor de recreatie in de regio. Vanuit het veld wordt geroepen dat de recreatiesector slecht georganiseerd is. De stuurgroep kan wellicht een rol vervullen in het stimuleren de recreatiesector in Zuidwest Drenthe op dat ze zich beter gaan organiseren in hun eigen belang. Van belang is dat de recreatiesector zich niet tegenover de landbouwsector gaat plaatsen rondom de edelhert, maar elkaar weten te versterken

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 5

Reeds openbaar
(https://archief05.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180615045740/https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/115548/verslag_stuurgroep_16_november_2017.pdf)

Memo POHO plattelandsontwikkeling	
Gedeputeerde	Jumelet
Afschrift	
Datum	31-10-2018
Poho datum	5-11-2018
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e
Afgestemd met	
Onderwerp	agenda Stuurgroep Regionaal Landschap 9 november 2018
Doel memo	☒ Ter discussie ☐ Ter informatie
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Klik hier

Agenda Stuurgroep Regionaal Landschap
Bijlagen te vinden op
https: 5.1.2i

1. **Opening en welkom**
2. **Vaststellen agenda**
3. **Verslag van 18 juni 2018** (bijlage 3)
   Advies: vaststellen verslag edelherten staan bij 10b op de agenda mondelinge toelichting. Op 10 okt heeft 5.1.2e al iets toegelicht

6. **Deelprogramma PNP Zuidwest Drenthe** (bijlage 6a)
   Canvas (bijlage 6b) en Doelen-Inspanningenmatrix (bijlage 6c). Drenthe werkt hard aan natuur – artikel DvhN 13-9-2018 (bijlage 6d). Op verzoek is het programmaplan PNP beschikbaar.
   Advies: kennisnemen van stand van zaken
   Aandachtspunt blijft wel afstemming tussen opdracht PNP direct vanuit GS en rol van Stuurgroep Regionaal landschap. Ik probeer op ambtelijk niveau afstemming met 5.1.2e strak te houden. Bestuurders zouden zich ongemakkelijk kunnen voelen, omdat ze over natuur opgave geen zeggenschap hebben. Voorkomen moet worden dat Bestuurscommissie Oude Willem rol van stuurgroep gaat doorkruisen, omdat in BC maar heel weinig partners zitten (discussie edelherten of wilde natuur moet bv niet in BC gevoerd worden)

10. **Mededelingen/diversen**
    a. **Gemeenschappelijke raadsbijeenkomst** (mondeling)
    Advies: instemmen met bijeenkomst. Organisatie secretariaat en IVN
    b. **Stand van zaken SER** (mondeling)
    Advies: kennisnemen van stand van zaken
    c. **Gezamenlijke vergadering met Overlegorgaan Drentsche Aa**
    We denken dat het goed is om nader kennis te maken en onder andere de volgende

Globale raming totaalomrastering DFW tbv edelherten

Opgesteld door kernteam SER, maart 2017

Let op, dit is een eerste grove inschatting, op basis van onderstaande kaart. De gehanteerde eenheidsprijzen zijn recente gegevens, opgevraagd bij het Brabants Landschap, waar dit jaar een kleine groep edelherten uit is gezet.
De raming betreft alleen een inschatting van kosten van het raster, onderhoud is daar niet in meegenomen.

Kanttekeningen:
Basis is een raster van gaas, 2.20 hoog.
Niet meegenomen:

- stroomdraden, stroomvoorziening
- vrijmaken werkbaan voor plaatsing raster: zagen, klepelen, maaien etc (werkuren)
- vergunningaanvragen
- plaatsing van raster zelf (werkuren)
- betreft totaalomrastering, sommige trajecten hebben al een raster, moet nog gecheckt worden hoeveel lengte dit is en of dit geschikt is als edelhertkerend raster
- poortjes voor reeën, dassen en andere diersoorten die nu vrij kunnen migreren

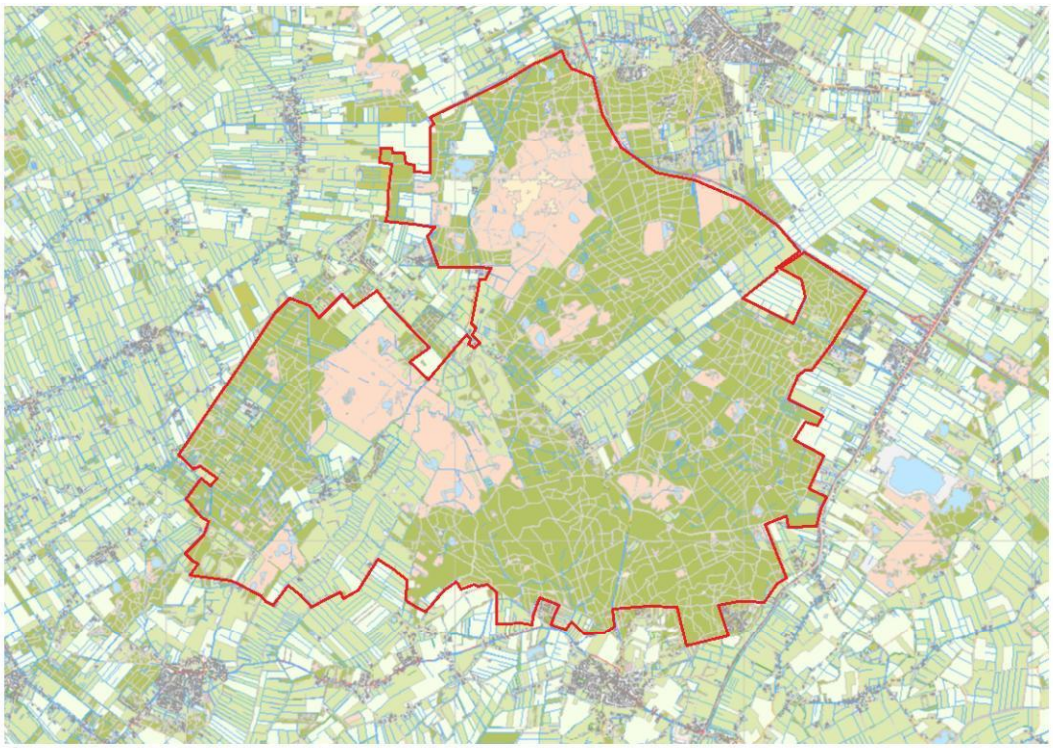

Gehanteerde rastergrens Nationaal Park Drents Friese Wold

Grove raming kosten totaalomrastering, alleen materiaalkosten!!!!				
	Meters of aantal	Eenheidsprijs per stuk of per meter	Opmerking	Totale kosten
Rasterlengte	55 km	€ 14,05 / m	Gemeten lengte + 10%	€ 772.750,-
Autowegen, wildrooster in wegbreedte, in asfalt/verharding (gebieds en erf-ontsluitingen)	15-17 stuks	€ 12.784,- / stuk		€ 217.328,-
Fietspaden, wildrooster in fietspadbreedte met geleidingshekken	10-12 stuks	€6000,-	2 kunnen vervallen doordat deze door tunnel N381 lopen	€ 60.000
Ruiters,menners, menpoort, (tourniquette staal)	29-31 stuks	€ 5375,- /stuk	Solitair of naast rooster in weg of fietspad	€ 166.625
Wandelaars, smal klaphek, eik	60 stuks	€ 813,- / stuk	Solitair of naast rooster in weg of fietspad	€ 48.780
Tbv beheer natuur, toegangen	20 Stuks	€ 1399,- / stuk	Inschatting	€ 27.980
Vrijmaken strook tbv plaatsen en onderhoud (zagen, klepelen, afvoeren, etc)	Uren	€ ….. / uur	Niet meegenomen	€
Plaatsen raster	Uren	€ …… / uur	Niet meegenomen	€
Totaal				€ 1.293.463,-
BTW 21 %				€ 271.627,-
Totaal incl BTW				€ 1.565.090,-

Conceptprogramma bezoek Veluwe Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

Op donderdag 2 februari 2017 organiseren we voor de Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek een excursie naar de Veluwe. Het doel is tweeledig.

1. Het halen van kennis over het voorkomen van, de beleving van en de omgang met grote hoefdieren. Mogelijkheid tot stellen van vragen aan de faunaspecialisten van Staatsbosbeheer team Veluwe-Noord, boswachters, ondernemers en landbouwers.
2. Vergadering Stuurgroep op locatie met presentatie en inhoudelijke bespreking van de SoortEffectRapportage over de herintroductie van edelherten en de begeleide komst van damherten naar het Drents-Friese Wold en begeleidend advies van het kernteam.

Het conceptprogramma ziet er als volgt uit:

13.00 uur	Vertrek vanuit Assen per bus naar Veluwe
13.20 uur	Vertrek vanuit Spier
14.45 uur	Ontvangst bij Boshuis Drie met koffie/thee (nabij Ermelo)
15.00 uur	Toelichting van SER-projectleider 5.1.2e op het hoe en waarom van edelherten in Drenthe
15.15 uur	Toelichting van Staatsbosbeheer Veluwe-Noord op de Veluwse situatie
15.30 uur	In gesprek met agrariër, horeca-ondernemer, recreatieondernemer en medewerker Faunafonds
16:15 uur	Bezoek aan wildarena
18:00 uur	Diner (de betrokkenen zijn uitgenodigd voor het diner om eventueel nog vragen van stuurgroep-leden te kunnen beantwoorden)
19.00 uur	Bespreking SER en advies en besluitvorming over aanbieding SER aan beide GS-en (Drenthe en Fryslan)
20.30 uur	Terugreis
22.00 uur	uitstappen Spier
22.20 uur	aankomst Assen

Kledingadvies ivm bezoek aan wildarena: informele warme kleding en stevig schoeisel. Verrekijker aanbevolen!

Excursie Gebruikersplatform 6 april 2017

Aanwezig: 5.1.2e *(camping Diever),* 5.1.2e 5.1.2e *(DB Diever),* 5.1.2e *en* 5.1.2e *(PB Vledderveen),* 5.1.2e 5.1.2e *(Hoogersmilde),* 5.1.2e 5.1.2e *en* 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e *(DB Vledder),* 5.1.2e *(vz Stuurgroep Regionaal Landschap),* 5.1.2e 5.1.2e *en* 5.1.2e 5.1.2e *(SBB),* 5.1.2e 5.1.2e *(NM- alleen eerste uur),* 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e *(PB Appelscha),* 5.1.2e *en* 5.1.2e 5.1.2e *(Elsloo),* 5.1.2e 5.1.2e *(secretaris Stuurgroep en verslag)*

5.1.2e

5.1.2e 5.1.2e heet iedereen welkom en geeft een korte toelichting op wilde natuur of Rewilding zoals dat in het Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold uit 2013 is benoemd. Het Streefbeeld voor de kern van het Drents-Friese Wold is dat natuurlijke processen meer ruimte krijgen en sporen van mensen niet of minder zichtbaar. Maar nu we praten over maatregelen die daarvoor nodig zijn, blijkt dat mensen verschillende beelden en verwachtingen hebben. De Stuurgroep wil het komende jaar met de omgeving en gebruikers van het Nationaal park in gesprek over die beelden, het toekomst perspectief en wat dat op kortere termijn voor de maatregelen en voorzieningen betekent. Vandaag is een eerste kennismaking.
Door een kleine storing in de communicatie is voor vandaag geen laptop beschikbaar om een korte impressie van natuur/wildernis in het Drents-Friese Wold te laten zien. Beelden uit de film Wildernis in Drenthe voor het Nationaal Park gecomprimeerd tot een impressie van 5 minuten. Het filmpje is wel te zien op YouTube https://youtu.be/A8LQEeKWj-o

5.1.2e geeft een korte toelichting op het onderzoek naar herintroductie van edelherten. De Stuurgroep bespreekt op 20 april de feitenrapportage over de herintroductie. Verwacht wordt dat de Stuurgroep dit deel 1 van de SER vaststelt. De discussie zal gaan over het vervolg in deel 2. Welke stappen zijn nodig om ook echt over te gaan tot herintroductie en vindt de stuurgroep dat een haalbaar traject.

Er wordt een vraag gesteld hoeveel reeën er nu zijn in het DFW. Reeën worden wel geteld (komend weekend weer) maar aantallen nu niet paraat.

We gaan naar buiten om met elkaar beelden van "wilde natuur" te bekijken en ideeën over de toekomst daarover te delen.
Het open stuk op de voorgrond was 5 jr geleden nog weiland. Op de achtergrond is te zien dat bomen doodgaan door vernatting, maar spontaan komt wel weer nieuw bos op met bomen die beter tegen nattigheid bestand zijn.

Aan de andere kant van de Studentenweg is aangeplant bos te zien, maar door selectief kappen en open maken van het bos ontstaat ondergroei wat interessant is voor reeën en bosvogels.

Sbb heeft een breed bosbeheerplan wat voor 10 jaar vastligt. Brede bospaden dienden niet alleen voor afvoer van hout, maar ook als brandgang. Bij meer gevarieerd bos met veel loofhout, is bosbrand een minder groot risico, omdat bladhoudende bomen in de zomer (droge periode) minder ontvlambaar zijn dan naaldhout. Vooral in het voorjaar als er nog geen blad aan de bomen zit is risico op brand nog wel aanwezig.

Een van in inwoners merkt op dat vanwege dat brandgevaar vroeger al krentebomen langs de rand werden geplant.

Op de achtergrond nat veenachtig gebied. Dit soort gebieden is interessant voor bijvoorbeeld kraanvogels. Er is dit jaar een paartje gespot. Wellicht dat ze dit jaar gaan broeden.

Snoeihout zou voor meer variatie moeten blijven liggen in het bos. Een groot deel wordt nu nog als biomassa versnipperd en afgevoerd.

In meer wilde natuur zullen paden minder onderhouden worden. Daar mag je nog wel in, maar beter niet met de kinderwagen. Het biedt wel de basis voor stoere verhalen als je met je (klein)zoon/dochter het bos in gaat.

Dood hout valt om, geeft ruimte voor nieuwe soorten.

Overgangen van hoog opstaand bos naar meer gevarieerd nat bos.
Volgens sommigen is dit nog een bende. Maar 5.1.2e heeft een stuk gezien wat 5 jaar eerder gekapt was; dat vindt hij nu prachtig.

Wissels in het bos; de snelwegen voor de dieren. Hoe breder het spoor hoe lager het dier op de poten. Hier een wissel van een das.(op de foto slecht te zien)

De heer 5.1.2e geeft een uitleg over deze woudreus. Dit soort oude bomen in het veld werden bakenbomen genoemd. Zoals de moderne mens anwb borden gebruikt, gebruikte men vroeger deze bomen als oriëntatie in het veld. SBB probeert deze historische bomen ruimte te geven in het bosbeheer.
Een van de deelnemers merkt op dat ook de Tamme kastanjes moeten blijven (want als je verdwaalt heb je wat te eten ;-)).

Een korte nabespreking over de beelden die we hebben gezien en ideeën over de toekomst.
Het zou mooi zijn als die hekken voor schapen, paarden, runderen in de kern van het gebied weg kunnen.
Echte struiners maken geen rotzooi, die mensen hebben hun rugzak met proviand mee en nemen de troep mee terug. De rotzooi komt van dagjes mensen die langs de weg neerstrijken. Maar die blijven ook langs de wegen.
Loslopende honden zien aanwezigen als groot probleem in het bos. Kan daar niet meer tegen worden opgetreden?.
Mensen die geen verstand hebben van bos, zien vooral de bende. Communiceer ook hoe het over enige tijd is.
Excursie of lezing maakt dat je dingen beter begrijpt en meer ziet. Mogen we vaker doen.
Hoe bereik je de minder geïnteresseerden? Kan je meer met apps doen? Kunnen we begeleide excursies vanuit het BC beter en meer promoten, ook onder eigen inwoners?
Hoe is belangstelling voor natuurexcursies eigenlijk, want kosten zijn best hoog. 5.1.2e zegt dat excursie vaak goed bezocht zijn. Over te hoge kosten heeft ze niets gehoord.
De vraag is welk verhaal wil je vertellen, kun je dat communiceren.

Iedereen wordt bedankt voor deelname of toelichting en om 16 uur is de excursie afgelopen.

Openbare linkjes naar stukken

Daaruit komt naar voren het jaarverslag 2024 van de Nationale parken Drents-Friese grensstreek met een verwijzing naar het nieuwsbericht van 22 december 2024 met camerabeelden edelhert
Camerabeelden van Drents edelhert
Het jaarverslag 2024 staat ook online
https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/141424/w2508_076-np-jaarverslag_drents-friese_grensstreek_2024.pdf In mijn mailberichten zelf staat niks over edelherten.
In Veldwijzer 2025 kijken we mee op het ecoduct
https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/142387/w2504_160-np-veldwijzer-2025-1_lr.pdf met beelden van edelherten

Concept Plan van aanpak

Herintroductie edelhert in het Drents-Friese Wold

Dit Plan van Aanpak is een vervolg op de SoortenEffectRapportage (SER) Herintroductie edelhert en begeleide komst damhert in het Drents-Friese Wold.

Doel van de SER was om de maatschappelijke lusten en lasten goed af te wegen. Uit de SER is gebleken dat er overwegend positieve effecten zijn te benoemen met betrekking tot herintroductie van edelherten en of de spontane komst van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Om de benoemde negatieve effecten aanvaardbaar te maken zijn randvoorwaarden benoemd.

De SER komt tot de volgende eindconclusie :

Herten leveren een positieve bijdrage aan de in het BIP gestelde doelen. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, herten leveren ook een grote maatschappelijke en toeristisch-economische meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold. Binnen de landbouw sector zijn negatieve effecten benoemd.

Introductie van edelherten is realiseerbaar, betaalbaar en het is haalbaar om een duurzaam voort bestaande populatie edelherten op de bouwen in het Drents-Friese Wold.

De stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek heeft op donderdag 2 februari 2017 vergaderd over de SER. De centrale vraag was of de SER heeft voldaan aan de uitgangspunten, met andere woorden, staat er in wat er in zou moeten staan? De stuurgroep heeft deze vraag met ja beantwoord. Ook werd de hierboven gestelde conclusie grotendeels onderschreven. Er is wel aangegeven dat samen met de LTO de voorwaarden waaronder de herintroductie van edelherten kan plaatsvinden verder moet worden onderzocht.

De stuurgroep heeft daarop besloten dat er voor de verdere invulling een plan van aanpak moet worden geschreven (SER-deel II). In dit plan van aanpak staan de te nemen vervolgstappen en worden de preventieve maatregelen beschreven en worden voorstellen gedaan voor ondermeer het opstarten van een (gebieds-)fonds, het vervolg mbt schadevergoedingen, beheer en beleid inclusief juridische kaders. Het plan van aanpak wordt op basis van het afwegingsmodel door het kernteam opgesteld en bevat een set van randvoorwaarden en aanbevelingen, deze vormen de basis voor het Plan van aanpak (zie inleiding).

1. Advies uit de SER

In de SER heeft het kernteam een aantal randvoorwaarden geformuleerd die zijn afgestemd op het verwachte maatschappelijk draagvlak. Desalniettemin zal herintroductie een stevig communicatietraject vragen.

Inhoudelijk zet het kernteam na het doorlopen van het SER-proces en de uitgevoerde deelonderzoeken toch een kanttekening bij de voorgestelde aantallen damherten. Er wordt nu uitgegaan van een basis van edelherten die middels herintroductie in het gebied geplaatst worden: in verband met maatschappelijk draagvlak wordt een doelstand van maximaal 160 dieren voorgesteld. Indien damherten

het gebied spontaan bereiken, gaat het aantal edelherten in doelstand om laag met een balans van maximaal 80 edelherten en maximaal 160 damherten.

De populatie edelherten is vooralsnog echter een geïsoleerde populatie. Om een op zich zelf staande en geïsoleerde populatie genetisch gezond te houden, is een omvang van minimaal 150 dieren nodig. Dat zou betekenen dat er nog ruimte is voor max 20 damherten (1 edelhert = 2 damherten). Als de damherten spontaan het gebed bereiken betekent dit ook dat damherten een uitwisseling met elders hebben. Ze vormen dus een deelpopulatie en zijn daarom niet alleen van het Drents-Friese Wold afhankelijk om een genetisch gezonde populatie in stand te houden.

Het advies van het kernteam aan de stuurgroep is om uiteindelijk vooral te kiezen voor de opbouw van een gezonde populatie edelherten. Het advies voor de doelstanden is: tussen de 150-160 edelherten en tussen de 0-20 damherten.

Extra argument om vooral voor een populatie edelherten te gaan en slechts ruimte te bieden voor een laag aantal damherten, is dat het gedrag van edelherten minder avontuurlijk (minder trekgedrag) en juist voorzichtiger is dan dat van damherten. Daarnaast is het risico bij damherten groter dat de stand tot ongewenste hoogte kan stijgen. Dat sluit aan bij maatschappelijk draagvlak.

2. Inhoud plan van aanpak

2.1 Basiskaart raster

In de stuurgroep van 2 februari is besloten dat er na vaststelling van de feitelijke SER (deel I) een nieuwe basis gelegd moet worden met de betrokken partijen om te komen tot een herintroductieplan dat kan rekenen op draagvlak binnen de in de stuurgroep vertegenwoordigde partijen. Er was met name discussie over het uitgangspunt over het niet geheel omrasteren van het Nationaal Park.
Schrappen van dat uitgangspunt zou zoveel veranderen dat in feite de hele SER opnieuw zou moeten worden gedaan en alle onderzoeken naar effecten opnieuw gedaan zouden moeten worden. En de stuurgroep heeft bij de opdrachtverlening bewust gekozen voor een opdracht met dit uitgangspunt voor vrij levende populaties, een in Nederland unieke situatie, die past binnen het streefbeeld van het BIP.
In de stuurgroep was op 2 februari 2017 overeenstemming om er samen uit te willen komen, met een vervolgopdracht om de mogelijkheden van de herintroductie van edelherten verder uit te werken, zonder totale omrastering, maar met een gedeeltelijke rastering.
Wellicht zou dat toch ruimte bieden voor een herintroductie die inhoudelijk past bij de ambities en doelen uit het BIP èn bestuurlijk op draagvlak van alle partijen kan rekenen.

Om dit te bereiken zijn er in februari en maart 2017 verkennende gesprekken gevoerd met de LTO, de uitkomst is dat het kernteam een nieuw voorstel maakt en dat dat aan de stuurgroep voorgelegd wordt in het Plan van Aanpak.
Basis van de nieuwe uitgangssituatie is dat er geredeneerd vanuit het natuurbeleid van beide provincies en op kaart wordt gezet waar *géén* raster komt, dit zijn in ieder geval de zones waar in provinciaal beleid ecologische verbindingszones op kaart zijn gezet.
Dat wordt gecombineerd met trajecten waar om verkeersveiligheid sowieso rasters moeten komen.

Die kaart is dan uitgangspunt om de vervolgstappen zoals benoemd in dit plan van aanpak nader uit te werken. Uit het proces van de SER zijn daarvoor al randvoorwaarden en aanbevelingen benoemd, die zijn in dit plan van aanpak opgenomen en verwerkt in een tabel in hoofdstuk 4 waar alle stappen op ene rij zijn gezet.

2.2 Proces

Als bovenstaande kaart als nieuwe basis vastgesteld wordt, stelt het kernteam voor om een vijftal tijdelijke werkgroepen in te stellen om de volgende stappen uit te werken. Het kernteam kan de werkgroepen voeden en begeleiden en de resultaten van de werkgroepen bij elkaar brengen. Door werkgroepen in te stellen met vertegenwoordigers vanuit de verschillende organisaties, kan gebruik gemaakt worden van kennis en netwerken die het tot het gewenste concrete niveau kunnen brengen.
Deels lopen de werkgroepen parallel op, deels zullen ze in aanvullend op elkaar werken. Het kernteam stelt de volgende werkgroepen voor:

2.2.1 Werkgroep herintroductie

Leden: Terreinbeherende organisaties, Provincie FBE's
Taak: Concreet plan uitzetting dieren, vergunningtraject voorbereiding, uitwerken pakket terreinmaatregelen

2.2.2 Werkgroep Landbouw

Leden: lokale landbouwers, met name uit gebied waar géén raster op de kaart staan (al dan niet verbonden aan LTO), terreinbeherende organisaties. provincie
Taak: Uitwerken preventieve maatregelen, uitwerken schade-regeling (inzicht in dekking door BIJ-12)

- Nauwe samenwerking met werkgroep faunabeheer en fondsen

2.2.3 Werkgroep Faunabeheer
Leden: FBE's Fryslan en Drenthe, Terreinbeherende organisaties, Provincies
Taak: uitwerken faunabeleid, opstellen faunabeheerplan, opzet opleidingplan, juridische zaken, handhaving

2.2.4 Werkgroep Fondsen
Leden: Groenfonds, Rabobank, gemeenten, provincie
Taak: Verkenning opbouw fonds, hoe vullen van fonds, wat voor vorm (stichting etc), verantwoordelijkheden, alles wat buiten BIJ12 valt, vernieuwende belevingsconcepten, beheer

- Inzet kennis Groenfonds via commissie van Vollenhove

2.2.5 Werkgroep Onderzoek
Leden: Terreinbeherende organisatie, provincies, universiteiten
Taak: opstellen onderzoeksvragen (breed, ecologie, beleving, economie, schade, etc) en monitoringsvragen.

De werkgroepen gaan aan de slag en leveren elk een korte rapportage op, die door het kernteam wordt samengebracht. In hoofdstuk 4 worden de processtappen in een tabel op een rij gezet (in volgordelijkheid).

2.3 Communicatie

Aangezien de communicatie nu ook steeds concreter en gebiedsspecifieker wordt, adviseert het kernteam om de communicatie nu ook steviger neer te zetten te verruimen naar en duo-schap, vanuit een terreinbeherende organisatie (continuering huidige situatie vanuit kernteam), aangevuld met Nationaal Park of gemeentelijke kennis (nader in te vullen).

3. Randvoorwaarden en aanbevelingen

We moeten ons realiseren dat we met wilde dieren te maken hebben en dus is het van groot belang dat een herintroductie een lerend karakter moet hebben. Snel in kunnen spelen op ontwikkelingen en situaties is noodzakelijk. Het gezamenlijke HertenFaunabeheerplan (voor edelherten en damherten), dat wil zeggen 1 beheerplan dat is goedgekeurd door beide provincies, moet de basis zijn om snel en vakkundig invulling te kunnen geven aan voor de landbouw of verkeersveiligheid minder gewenste ontwikkelingen, maar ook aan vanuit ecologie en recreatie gewenste effecten.

Met preventieve maatregelen kunnen de risico's op te hoge standen (aantalbeheer) worden voorkomen en met meer specifieke maatregelen kunnen de effecten op de landbouwgewassen worden verzacht. Ook op de Veluwe worden er preventieve maatregelen genomen. De belangrijkste daar is de aantallen herten en de spreiding af te stemmen op de kwetsbaarheid van de landbouwfunctie in een gebied. Deze aanpak wordt ook voor het Drents-Friese Wold voorgesteld.

De randvoorwaarden en aanbevelingen in dit hoofdstuk zijn afgeleid uit de deelonderzoeken, de bijeenkomsten met de klankbordgroep en opgenomen in het afwegingskader. De randvoorwaarden zijn noodzakelijk om (breed) maatschappelijk draagvlak te verkrijgen en te behouden. Een aantal aanbevelingen en randvoorwaarden is meer op het proces of de communicatie gericht. Daarna is een bundeling van aanbevelingen met betrekking de organisatie opgenomen en als laatste is er een cluster met fysieke maatregelen benoemd. Alle zijn hieronder opgenomen.

3.1 Proces en communicatie

Het vervolg vraagt een zorgvuldig communicatietraject. Hiervoor moet een communicatieplan opgesteld worden. Qua planning is het van belang goed aan te sluiten bij de planning van de herintroductie van het edelhert. Hoe concreter de herintroductie wordt (van vergunningaanvragen tot daadwerkelijk uitzetten), hoe intensiever het communicatietraject. Communicatietraject (of aansturing/coördinatie daar van) is een verantwoordelijkheid van het Nationaal Park.
In het traject zou ook ruimte geboden moeten worden aan de emotionele kant van de herintroductie. De SER is ten behoeve van de objectiviteit zo veel mogelijk berust op feiten. Tijdens het proces van de SER was duidelijk dat naast de ratio ook emotie meespeelt als het gaat om fauna. Dit zal ook bij de communicatie rondom het vervolg genoeg ruimte en tijd moeten krijgen.

3.2 Organisatie

Het kernteam adviseert de stuurgroep om voor de volgende stappen ook weer een (nieuw) kernteam in te stellen, dat de opdracht krijgt om een concreet stappenplan op te stellen voor de herintroductie edelhert en om dit stappenplan ook uit te voeren en te begeleiden. Het stappenplan omvat meerdere onderdelen.

3.2.1 Vergunningen

Voor de aanvraag van de benodigde vergunningen voor de herintroductie zal er namens het Nationaal Park een organisatie de aanvraag in moeten dienen. Meest logisch is het om deze aanvragen te laten doen door de terreinbeherende organisatie op wiens grond de dieren ook daadwerkelijk uitgezet worden.

3.2.2 Communicatie met de streek

Zoals hierboven gesteld dient er spoedig een communicatieplan opgesteld te worden. Het is van belang dat hierin voldoende aandacht is voor bijeenkomsten in de streek.

3.2.3 Opbouw fonds

Naast het faunafonds om op terug te vallen voor vergoedingen van schades, beveelt het kernteam aan om een speciaal gebiedsfonds in te stellen. De ingeschatte economische meerwaarde die herten brengen zou ook voor een deel terug kunnen vloeien naar alle kostenposten die met de herten samenhangen. Dat gaat dan niet alleen om het vergoeden van landbouwschade, maar ook om het vergoeden van schade die anderen daar mogelijk aan ondervinden. Niet alleen de negatieve effecten kunnen verzacht worden door een fonds in te stellen, maar ook de positieve effecten kunnen mogelijk versterkt worden door ook een deel van het fonds in te zetten voor het ontwikkelen van belevingsconcepten, het uitvoeren van onderzoek en het uitvoeren van preventieve maatregelen.
Door een fonds in te stellen in een constructie zoals in sommige gemeenten gedaan wordt met ondernemers, kan voorkomen worden dat er 'freeriders' zijn die wel meeprofiteren, maar niet meebetalen en kan ervoor gezorgd worden dat er niet één sector alleen maar de dupe is. Een onafhankelijk bestuur kan dan besluiten over toekennen van budgetten. Naast het uitwerken van een slimme constructie om een fonds op te bouwen en te vullen, verdient het aanbeveling om daar snel mee te starten.
Een mogelijkheid zou zijn om zolang de populatie nog in opbouw is (pakweg de eerste 10 jaar), het fonds al wel gezamenlijk te vullen. Wellicht kunnen de provincies (via BIJ12) de eventuele schade die in die eerste 10 jaar gemeld wordt volledig vergoeden (aangezien de populatie dan nog in opbouw is, zal schade relatief laag zijn). Dat geeft de eerste 10 jaar een zekere basis voor de omgeving en geeft het gebied de tijd om een fonds zodanig in te richten en ook te vullen dat het daarna goed ingezet kan worden.

3.2.4 Opstellen overeenkomst landbouw

Het is van groot belang om een overeenkomst op te stellen tussen de landbouw, de terreinbeheerders en de provincies. Uitgangspunt is dat landbouwschade voorkomen wordt. Beheer zal daarop gericht zijn en er kunnen daarvoor diverse maatregelen afgesproken worden. Besproken maatregelen zijn onder meer: afschot (aantalbeheer), aanleggen van 'interne magneten' binnen het NP (daarmee bedoelen we plekken die extra aantrekkelijk zijn voor de dieren qua natuurlijk gedrag / voedselaanbod, zodat dieren op kern van gebied gericht zijn, deze kern is rustig), na inventarisatie van grenzen daar waar nodig bij percelen die gebruikt worden voor kwetsbare teelt rasters zetten. Bij dat laatste rekening houden met wisselteelt.

Het op te stellen convenant moet juridisch afgedekt zijn (waterdicht) en door de terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Drents Landschap), de landbouw en de provincies ondertekend worden. In het convenant dienen afspraken te worden vastgelegd over aantallen en over beheer, zodat in de toekomst ook garanties gegeven kunnen worden over te ondernemen acties. Het dient een meerjarige overeenkomst te zijn met regie op naleving van de gemaakte afspraken (en duidelijkheid over wie daar de regie voor heeft).

Onderdeel is ook dat de landbouw wordt ontzorgd bij afhandeling schademeldingen. Bijvoorbeeld door het aanstellen van een hertenschadeconsulent/beheerregisseur in het gebied die zorgt voor snelle afhandeling en korte eenvoudige procedures. De afspraken over aantalbeheer worden ook in de overeenkomst opgenomen, zodat er duidelijkheid is over aantallen die nagestreefd/aangehouden worden.

3.2.5 Aanschaf en uitzetten van de dieren

In het rapport 'concretisering herintroductie edelherten' (Spek, 2016) wordt op basis van meerdere argumenten geadviseerd om herten uit gevangenschap te gebruiken. Het kernteam adviseert om bij de aanschaf van de edelherten goed te kijken naar de genetische zuiverheid van de dieren. Diverse populaties zijn bijvoorbeeld genetisch verontreinigd met wapiti-bloed (Amerikaanse hertachtige).

3.2.7 Monitoringsplan

Het kernteam adviseert voordat de herten worden ingebracht door het deskundigenteam een monitoringsplan op te laten stellen. Bij dit monitoringsplan moeten zowel deskundigen vanuit wetenschap en de praktijk betrokken worden.

3.2.8 Financieel plan

Het kernteam adviseert om een begrotings- en dekkingsplan te maken vooral kosten die met de herintroductie, inclusief het communicatietraject, zijn gemoeid.

3.3 Faunabeheerplan

Het kernteam adviseert om parallel aan de aanschaf van de herten een goedgekeurd faunabeheerplan te hebben en een deskundigenteam te hebben geformeerd die het beheer begeleid. Een onafhankelijk en door alle partijen gesteunde faunabeheerder speelt hierin een belangrijke rol.

De huidige situatie laat een versnippering zien ten aanzien van beleid omdat het Drents-Friese Wold in twee provincies ligt. Er zijn nu twee vigerende faunabeheerplannen. De uitvoering van deze twee plannen vindt bovendien plaats door 4 wildbeheereenheden.
Voor het toekomstige hertenbeheer zijn de volgende zaken gewenst:

- Een gezamenlijk afgestemd beleid tussen de Provincies Drenthe en Fryslân.
- Een gezamenlijk fauna/hertenbeheerplan van de FBE Friesland en de FBE Drenthe.
- Een gezamenlijke gecoördineerde uitvoering. De meest wenselijke situatie is één WBE voor het gehele DFW. Wanneer dit geen haalbare oplossing is dan is het gewenst dat er een samenwerkingsverband herten ontstaat tussen de nu aanwezige WBE's.

In het FBP kan gewerkt worden in een schillenmodel. In de kernzone (natuur) wordt het populatiebeheer dan uitgevoerd onder regie van de terreinbeherende organisaties en is het beheer extensief. De bufferzone er om heen heeft deels een functie natuur met hogere pad=dichtheid dan in de kernzone. In de bufferzone zit de overgang van natuur naar landbouw, waarbij de eerste randen met landbouwfunctie vrij extensief van aard zijn. Het populatiebeheer is in de totale bufferzone intensiever en ligt in handen van de WBE.
In de schil om de bufferzone heen wordt de nulstand gehanteerd, dit zijn de intensievere landbouwgronden, waar het populatiebeheer ook bij de grondeigenaar/TBO en onder regie van coördinator/samenwerkingsverband of de WBE ligt.

3.3.1 Aantalbeheer

Het te voeren aantalbeheer bestaat in ieder geval uit de volgende onderdelen:

1) Nauwkeurige beeldvorming van de aantallen:

a. Jaarlijkse beeldvorming in de perioden met de hoogste zichtbaarheid.
b. Beeldvorming seizoenmatige wisselingen.
c. 100% realiseren noodzakelijk afschot.

3.3.2 Verantwoordelijkheden / uitvoering

Terreineigenaren, grondgebruikers en jagers zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een juiste uitvoering. Zij stemmen dit onderling met elkaar af

3.3.3 Aanbevelingen beheer

Belangrijke afspraken om te maken in relatie tot populatiebeheer:

- Alle terreineigenaren, grondgebruikers en jagers onderschrijven het afgesproken beheer uit het Faunabeheerplan.
- Het niet goed uitvoeren leidt tot meer schade, maak de partijen daarom financieel verantwoordelijk.
- Leg uitvoering vast in uitvoeringsplan met toetsbare maatregelen.
- Wijs een coördinator die de uitvoering coördineert in het gehele leefgebied conform de gemaakte afspraken.
- Beheer het gehele leefgebied gezamenlijk.
- Zorg voor deskundige jagers met een diploma Grofwildbeheer
- In het kerngebied en de bufferzonde geen verhuur van jachtrecht als dat niet hoeft. Voorkom dat er 'betaalde belangen' zijn, bv door jagers in te zetten als onbetaalde, goed gefaciliteerde vrijwilligers.
- Overweeg samen met de FBE en TBO's welke middelen in de vorm van (kunstlicht, restlichtversterker, warmtebeeld camera en geluiddemper) toegestaan kunne worden, dat geldt ook voor afschot gedurende de nacht.

3.3.4 Monitoring tbv beheer

Monitor de populaties (telling en jaarrond waarnemingen).

- Monitor de geschoten dieren.
- Monitor aanrijdingen.
- Monitor landbouwschade.
- Monitor de effecten op de Natura 2000 doelen
- Monitor overige schade en overlast.

3.3.5 Coördinator

Laat alle praktische zaken met betrekking tot schade via de coördinator beheer lopen. Deze persoon is praktisch aanspreekpunt voor alles (waarnemingen, schade, excursies, inhoudelijke info). Deze fungeert als intermediair tussen praktijk en FBE.

3.4 Fonds

Om schades die buiten het reguliere BIJ12 vallen moet een (lokaal) fonds ingericht worden. Dit fonds zou breder ingezet kunen worden dan alleen de vergoeding van schades, maar ook voor het inzetten van preventieve maatregelen, voor beheer en voor het ontwikkelen van belevingsconcepten. Er zijn nog veel

vragen te beantwoorden over in welke vorm het opgezet moet worden en hoe het gevuld en beheerd moet worden.

3.6 Fysieke maatregelen

3.6.1 Maatregelen ter voorkoming van verkeersongevallen

Er is een aantal maatregelen die het risico op aanrijdingen kan verlagen. Dit zijn:

- Volledig uitrasteren N381
- Handhaven 60 km/u op inliggende wegen
- Nadere analyse uittreedplaatsen langs N371 (Drentse Hoofdvaart)

3.6.2 Maatregelen ter voorkoming van schade

Er zijn tal van fysieke maatregelen te benoemen om landbouwschade te voorkomen. Hier volgt een opsomming van maatregelen die in het vervolgproces nader uitgewerkt en ingepland kunnen worden.

- Alle landbouwgronden in beheer en eigendom van TBO's in en rond het gebied gebruiken voor afleidende landbouwbeheer.
- Inliggende landbouwgronden aantrekkelijk maken (functie landbouw combineren met zichtbaarheid, hierover heldere afspraken met betrokken landbouwers).
- Direct aan het DFW grenzende landbouwgronden extra aantrekkelijk maken (trekkende gewassen zijn b.v. breedbladige grassen, haver, boekweit, winterrogge).
- Zorgen voor rust op inliggende en aanliggende landbouwgronden die een afleidende functie krijgen, door middel van een richting die verstoring zo veel mogelijk verhindert (b.v. omzoming met een heg / wildwal).
- Voor kapitaalintensieve teelten / of enclaves met een hoog aandeel kapitaal intensieve teelten rasters beschikbaar stellen. Niet op voorhand plaatsen maar op basis van hoe de situatie zich ontwikkelt. Elektrische rasters zijn binnen een dag te plaatsen. Te overwegen is om op voorhand een reservering te doen voor rastermateriaal.
- Voor alle andere preventieve maatregelen geldt dat de werking binnen enkele dagen stopt. Ga deze maatregelen niet via het FBP of een ontheffing verplichten.

3.6.3 Ontwikkelen belevingsconcepten

Naast alle fysieke maatregelen om schade te voorkomen, zijn er ook fysieke maatregelen die de zichtbaarheid van wild kunnen vergroten.

- Omleggen van wandel- en fietspaden, creëren van rustige kernen (zonder de toegankelijkheid van het gebied veel te wijzigingen)
- Ontwerpen van wildobservatiepunten/hutten
- Terreinbeheerders en ondernemers ontwikkelen samen arrangementen/nieuwe belevingsconcepten, inclusief benodigde inrichtingsmaatregelen in het veld.
- Uitvoeren van niet verstorende afschotvormen

4. Stappenplan vervolg SER

Voor het vervolg zijn de volgende stappen in de tijd te benoemen:

Stap	Onderdeel	Uitvoering
1	Afspraken maken met vertegenwoordiging landbouw over communicatietraject SER (maart 2017, 2 bijeenkomsten)	5.1.2e 5.1.2e
2	Verkennen preventieve maatregelen, schaderegeling, beheer en lange termijnafspraken met landbouw. Overleg met lokale afdelingen LTO (14 maart 4 april 2017)	5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e
3	Vaststellen SER deel 1 door Stuurgroep op 20 april 2017	Stuurgroep
4	Vastgestelde stukken ter kennisgeving opsturen aan gemeenten (college B&W), provincies (GS), CLG en PCLG en geeft opdracht aan kernteam voor uitwerken concreet plan van aanpak en instellen werkgroepen (landbouw, faunabeheer, communicatie, herintroductie, fondsen en onderzoek).	Stuurgroep
5	Communicatie, persbericht uitdoen over vastgestelde SER (zie concept persbericht)	Stuurgroep
6	Kernteam werkt plan van aanpak uit, uitgaande van deels vrije migratie en deels raster. Kaart gebaseerd op natuurbeleid van beide provincies, verbindingszones.	Kernteam
7	Vaststellen plan van aanpak stuurgroep, 22 juni.	Stuurgroep
8	Vaststellen plan van aanpak door CLG (6 juli) en PCLG	CLG en PCLG
9	Opstellen van faunabeheerplan met FBE's Drenthe en Fryslân (aandachtspunt: juridische houdbaarheid op beheer in beginfase) en vaststellen faunabeheerplannen in PS/GS van Drenthe en Fryslân	FBE, werkgroep faunabeheer PS / GS
10	Communicatie, persbericht over formele vaststelling	Stuurgroep
11	Aanvragen van ontheffing voor feitelijke herintroductie	TBO's gezamenlijk
12	Aanvragen overige ontheffingen of vergunningen (Natura 2000, raster plaatsen, etc)	Kernteam
13	Communicatie, procedure toelichten	Stuurgroep
14	Verlening ontheffingen	EZ, Provincie, gemeente
15	Feitelijke herintroductie	TBO's

Persbericht

Datum 24 april 2017

Onderwerp **Herten van toegevoegde waarde voor het Drents-Friese Wold**

Persbericht **De 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' (SER) is afgerond. Doel van de SER was om de maatschappelijke lusten en lasten van de herintroductie van edelherten en de spontane komst of vestiging van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold goed af te wegen. Voor omringende landbouw zijn negatieve effecten benoemd, maar uit de de totale SER blijkt dat herten verder een positieve bijdrage leveren aan de doelen voor het natuurgebied. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, herten leveren ook een grote maatschappelijke en toeristisch economische meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold.**

In de SER zijn in een afwegingsmodel alle effecten naast elkaar gezet en na een nuancering gewogen. Deze weging is geen eenvoudige optelsom want de waarden zijn zeer divers. Uit de afweging blijkt dat introductie van ca. 10 edelherten realiseerbaar is en dat het haalbaar is om een duurzaam voort bestaande totale populatie van zo'n 150 edelherten op te bouwen in het Drents-Friese Wold. De negatieve effecten betreffen vooral de landbouwsector, de positieve effecten zijn ecologisch, maatschappelijk en toeristisch economisch van aard.

Verder met een Plan van aanpak
In februari 2017 heeft de Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek geconstateerd dat de SER voldoet aan de opdracht en dat inhoudelijk alle onderwerpen zijn opgenomen die gevraagd werden. Daarmee is het 'feitelijke' deel van de SER compleet. De stuurgroep heeft besloten dat er voor de verdere invulling een Plan van aanpak moet worden geschreven. In dat plan staan de vervolgstappen en worden preventieve maatregelen beschreven en voorstellen gedaan voor het opstarten van een (gebieds-)fonds, het vervolg m.b.t. schadevergoedingen, wildbeheer (met afschot) inclusief juridische kaders en nieuwe belevingsconcepten. Dit wordt samen opgepakt in werkgroepen die zijn samengesteld uit betrokken belangenorganisaties vanuit landbouw, beheerders, ondernemers, recreatie, natuur en de dorpen. Zo zal er ook speciale aandacht zijn voor de gevoeligheden in de landbouwsector.

Waarom moest er een SER opgesteld worden?
Aan een herintroductie van edelherten en de spontane vestiging van damherten in het Drents-Friese Wold is door de provincie Drenthe de voorwaarde gesteld dat er een Soorten Effect Rapportage wordt opgesteld om objectief de lusten en lasten te kunnen wegen. In mei 2015 heeft de Stuurgroep Regionaal Landschap opdracht gegeven aan een kernteam van betrokken organisaties een plan te maken om de herintroductie van edelhert en de spontane vestiging van het damhert verder voor te bereiden en mogelijk te maken. Een belangrijk onderdeel daarvan was het opstellen van de SER. Het Drents-Friese Wold ligt voor grofweg 2/3 deel in Drenthe en voor 1/3 deel in Fryslân. Dit vraagt om een gebiedsdekkende en dus grensoverschrijdende aanpak.

Staatsbosbeheer | Leonard Springerlaan 23 | 9727 KB Groningen | Postbus 333 | 9700 AH Groningen | T 050-7074444 | F 033-4328481 | KVK 30263544

Binnenkort herten in het Drents-Friese Wold?
De uitkomst van deze SER is een advies. Pas als de SER vastgesteld is door de CLG (Drenthe) en PCLG (Fryslân), wordt deze voorgelegd aan Gedeputeerde Staten van Drenthe én Fryslân. De provincies besluiten vervolgens later dit jaar of er wel of geen herintroductie van herten in het Drents-Friese Wold plaatsvindt. Bovendien is er toestemming van het Rijk vereist voor herintroductie.
Als het Plan van Aanpak gereed is, zal de stuurgroep ene besluit nemen of er wel of niet wordt overgegaan tot herintroductie van de herten.

Noot voor de redactie (niet voor publicatie):

Het complete rapport is te vinden op ....

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met <functie>, <naam>, <mobiel nummer>.

Beeldmateriaal is beschikbaar via <bron beeldmateriaal>.

Staatsbosbeheer | Leonard Springerlaan 23 | 9727 KB Groningen | Postbus 333 | 9700 AH Groningen | T 050-7074444 | F 033-4328481 | KVK 30263544

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		**Verantwoordelijke**
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e, tst. 5.1.2e	Foppe Voogd
Team	Plattelandsontwikkeling	
Datum	Donderdag 21 juli 2017	*Paraaf verantwoordelijke*
Uiterste behandeldatum in GS: 5 september 2017 *Toelichting: De beantwoording van de Statenvragen is geagendeerd voor de vergadering van de commissie OGB op 6 september 2017*		*Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting	**Portefeuillehouder**
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving	Henk Jumelet

Intern voorbereid met	**Afwijkende mening**	**Paraaf directeur-secretaris**
1. 5.1.2e (NW)	Nee	Annet van Schreven
2. 5.1.2e (VTH)	Nee	
3. 5.1.2e (BC)	Nee	

Archivering		**Communicatie**
Datum:	*Registratienummer:*	*Openbaar:* Ja, later. Op het moment de brief in bezit is bij de Statenleden.
	nr.	
	nr.	*Persbericht:* Nee
	nr.	*Bekendmaking:* Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en GroenLinks, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Risico behorend bij advies:

- De stuurgroep is ingesteld door GS Drenthe en GS Friesland en heeft een adviserende rol richting de beide colleges van GS. De beide provincies hebben tevens zitting in de stuurgroep. Dit laatste kan de schijn van een mogelijke dubbelrol (adviseren versus besluiten) hebben van de betreffende gedeputeerden.
  De beide gedeputeerden onthouden zich van stem in de stuurgroep. Tevens is direct na de vorming van het huidige college van GS besloten om een onafhankelijk voorzitter van de stuurgroep te benoemen in plaats van één van de gedeputeerden zoals daarvoor gebruikelijk was.

- De stappen van de SER-procedure, zoals genoemd in het Flora- en faunabeleidsplan, zijn formeel niet allemaal doorlopen:
  - GS hebben de Staten niet expliciet geïnformeerd over de startnotitie met het positief advies van de Commissie Landelijk Gebied (CLG) van september 2015 (stap 3)
  - De criteria voor de op te stellen SER zijn niet als apart besluit vastgesteld door GS (stap 4)

  Het Flora- en Faunabeleidsplan is in december 2014 vastgesteld door PS. U hebt het ontwerp-Ffbp vastgesteld en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Met dit besluit spreekt u expliciet uit dat u zich verbindt aan de uitgangspunten genoemd in bijlage 2 van het Ffbp. De stuurgroep heeft de uitgangspunten in bijlage 2 een op een overgenomen. De CLG die normaal GS hierover zou adviseren heeft ingestemd met de uitgangspunten voor de SER zoals door de stuurgroep zijn voorgesteld.

Aanvullende informatie voor GS

De Wet natuurbescherming heeft de bevoegdheid te besluiten over herintroductie van soorten neergelegd bij de Minister van Economische Zaken. Wel is bij ontheffingverlening door het Ministerie overeenstemming nodig met het college van GS waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

In het Flora- en Faunabeleidsplan beschreven SER-procedure zit een onjuistheid: de laatste zin van stap 8 waarin staat dat uw besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort, ontvankelijk is voor beroep. Dit besluit is niet het eindpunt maar een tussenstap aangezien het Rijk bevoegd gezag is bij herintroductie.
In het algemeen zal de volgende stap in een SER-procedure zijn dat de initiatiefnemer, nadat u besloten heeft uw medewerking te verlenen aan (her)introductie, een verzoek om ontheffing indient bij het Ministerie van Economische Zaken. Het Ministerie zal het betrokken college van gedeputeerde staten vragen om een standpunt en vervolgens, in overeenstemming met het betrokken college, een besluit te nemen. Dit besluit is ontvankelijk voor (bezwaar en) beroep.

Indien de huidige SER-procedure in verband met de herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold weer wordt voortgezet zal de stuurgroep (de initiatiefnemer), voordat zij een verzoek om ontheffing indient, niet alleen u maar ook het college van GS van Friesland vragen om medewerking aangezien het Ministerie van Economische Zaken alleen in overeenstemming met beide colleges een ontheffing kan verlenen.

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild

Verzenden

Aan:
Mevrouw M. Bakker en
de heer J.N. Kuipers

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, 5 september 2017
Ons kenmerk
Behandeld door de heer 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde betreffende het niet welkom zijn van het edelhert

Geachte mevrouw Bakker en heer Kuipers,

In uw brief van 14 juli 2017 met als onderwerp 'Het niet welkom zijn van de edelhert' stelde u een aantal vragen. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vraag 1
Is GS het met ons eens dat de positieve Soorten Effect Rapportage een duidelijke positieve stap is op de weg naar de komst van edelherten naar Drenthe?

Antwoord 1
In het Flora- en faunabeleidsplan, welke door u is vastgesteld op 14 december 2014, is bepaald dat voorafgaand aan een besluit tot herintroductie van het edelhert een Soorten Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld. In een SER dient de initiatiefnemer onder andere te beschrijven: het introductieplan,

de te verwachten ecologische en financiële effecten en de (uitvoerings-)

maatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen.

Het opstellen van de SER is een stap in de procedure tot herintroductie. Naast de provinciale SER-procedure speelt de wettelijke procedure.

Artikel 3.34 lid 5 van de Wet natuurbescherming bepaalt dat de minister van Economische Zaken bevoegd is tot het verlenen van een ontheffing op het verbod tot herintroductie van soorten. Het besluit tot ontheffingverlening kan alleen genomen worden in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie(s) waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.
Op 20 april 2017 heeft de Stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (hierna stuurgroep) een 'Soorten Effect Rapportage Drents-Friese Wold' vastgesteld. Over de voorwaarden waaronder de introductie van het edelhert moet gebeuren, lopen de inzichten binnen de stuurgroep teveel uiteen zodat door hen is geconcludeerd dat "de tijd er nog niet rijp voor is". De stuurgroep is van mening dat volledig draagvlak binnen de stuurgroep heel belangrijk is omdat het plan tot herintroductie zowel ecologisch als economisch en maatschappelijk gezien zoveel impact op het gebied en de omgeving heeft. Wij delen het standpunt van de stuurgroep dat dit draagvlak in deze van wezenlijk belang is. Dit sluit ook aan bij onze visie en kernwaarden zoals deze zijn verwoord in ons collegeakkoord.

Vraag 2
Kan het college ons inzicht geven in de discussie binnen de stuurgroep die heeft geleid tot dit besluit? Welke afvaardiging(en) hebben bezwaar tegen de komst van edelherten naar het DFW en om welke reden(en)?

Antwoord 2
Voor inzicht in de discussie binnen de stuurgroep verwijzen wij u naar de verslagen van de vergaderingen van de stuurgroep. Deze kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Vraag 3
Er is geen "volledig draagvlak"; kunt u aangeven of draagvlak ontbreekt bij één of enkele partijen, dan wel een sterkere verdeling in de stuurgroep?

Antwoord 3
Zie antwoord bij vraag 2

Vraag 4
Is de stuurgroep bevoegd om een dergelijk besluit te nemen? Wat heeft deze beslissing voor gevolgen voor het verdere proces? Is een proces tot herintroductie mogelijk zonder volledig draagvlak in de stuurgroep?

Antwoord 4
De stuurgroep is de initiatiefnemer van het opstellen van de SER tot herintroductie van het Edelhert en de spontane vestiging van het Damhert in het Drents Friese Woud. De initiatiefnemer kan zelf bepalen of zij het initiatief willen voortzetten. De stuurgroep heeft besloten dat de introductie van

Edelherten op dit moment niet haalbaar is. De brief van de stuurgroep waarin dit is meegedeeld is reeds in uw bezit.
Het besluit van de stuurgroep heeft tot gevolg dat de uitkomsten van de SER niet door de stuurgroep worden aangeboden aan de colleges van gedeputeerde staten van Friesland en Drenthe.
Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 5
Welke afspraken had u gemaakt, voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep, met provincie Fryslân over het te volgen proces?

Antwoord 5
Voorafgaand aan het bericht van de stuurgroep hebben wij met de provincie Friesland over het te volgen proces afgesproken de staten van beide provincies zoveel als mogelijk gelijktijdig te informeren over de conclusies van de stuurgroep, zodra wij deze zouden ontvangen. Afhankelijk van de strekking van de bevindingen van de stuurgroep zouden wij dan elk het verdere proces schetsen. Zie bijgaand de brief van gedeputeerde staten van Friesland die aan provinciale staten van de provincie Friesland is verzonden.

Overigens heeft de provincie Friesland geen beleid over (her)introductie van soorten vastgesteld. De provincie Friesland hanteert op dit moment een nulstand voor edelherten binnen de provinciegrenzen. Indien de initiatiefnemer haar initiatief alsnog voortzet zal Friesland beleid hieromtrent moeten vaststellen.

Vraag 6
Hoe kijkt GS er tegen aan dat een kleine groep ondernemers een ontwikkeling lijkt te blokkeren die door de politiek en een meerderheid van de omwonenden gewenst wordt, goed is voor de economie en het ecosysteem, en waarvan de nadelen beheersbaar zijn?

Antwoord 6
Ten aanzien van de uitkomsten van de SER is door ons nog geen standpunt ingenomen aangezien deze door de stuurgroep niet aan ons is aangeboden.
Zie verder het antwoord bij vraag 1.

Vraag 7
De PvdA en GroenLinks beseffen dat een positieve instelling van de stuurgroep van groot belang is voor het proces dat moet leiden tot de komst van edelherten naar Drenthe. Wat gaat GS doen om er voor te zorgen dat de stuurgroep haar besluit herroept en weer verder praat over oplossingen om de nadelen te beperken en/of te compenseren?

Antwoord 7

Het is aan de initiatiefnemer zelf om te bepalen of en op welk moment zij het initiatief verder oppakken. De actuele agenda van de stuurgroep kunt u vinden op http://www.provincie.drenthe.nl/regionaallandschap/organisatie/

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, secretaris , voorzitter

Bijlage(n) :
- Brief college van GS Friesland aan Staten Friesland

Wilde natuur in NP Drents Friese Wold

Zonering in het Drents-Friese Wold

We gaan uit van drie zones:

- zone 1 met ruimte voor wilde natuur - natuur bepaald door natuurlijke processen,
- zone 2 is een overgangszone met ruimte voor doorgaande routes en verbindingen.
- zone 3 is een zoekruimte voor nieuwe routes,

De kaart op de volgende pagina toont het voorstel voor de zonering.

Zone 1: wilde-natuurzone

De inzet voor zone 1 is procesnatuur. Dat wil zeggen dat er niet beheerd zal worden. Dit begint met omvormingsbeheer, waarin nog enkele houtpercelen worden geoogst. We zorgen dat abiotische omstandigheden (waterstanden, bodemvruchtbaarheid, ruimte voor de wind) hersteld zijn, zodat natuur zichzelf (grotendeels) in stand kan houden. Dit gaat vervolgens over in (zeer) extensief of geen beheer. Het beheer omvat voorlopig ook begrazing met gedomesticeerde dieren (koeien, paarden en/of schapen). In deze zone staat natuur onbetwist voorop, recreatie is ondergeschikt en gericht op beleving van “pure” natuur of “oernatuur”.

In zone 1 stoppen we met het onderhoud van de paden. Op deze manier wordt vanzelf duidelijk welke paden wel of niet gebruikt worden. De paden die niet gebruikt worden zullen langzamerhand dichtgroeien. Het niet meer ruimen van omgewaaide bomen na een storm kan hier af en toe een kleine versnelling in aanbrengen. Op sommige brede, kaarsrechte beheerpaden die onnatuurlijk ogen worden nieuwe bomen geplant zodat de verre doorkijken gaan verdwijnen.

In de komende jaren gaan we de markeringen van (doorgaande) recreatieve routes uit zone 1 verwijderen. Dat gebeurt gefaseerd en zonder grote haast: er moeten goede alternatieven zijn of gecreëerd worden voor de bestaande doorgaande routes. Ook onlangs aangelegde fietspaden en verharde wegen worden (voorlopig) gehandhaafd.

In zone 1 werken we toe naar een nieuw landschapsbeeld (zie kader). Het enige “beheermiddel” dat we inzetten is begrazing. Dat blijven we inzetten omdat we uit ervaring weten dat begrazing positieve effecten heeft op de natuurkwaliteit. De begrazingseenheden in het Drents-Friese Wold blijven zoals ze nu zijn, er zijn geen plannen om hier verandering in aan te brengen.

Er komt voorlopig geen verandering in het beleid ten aanzien van wilde grote grazers. Er zullen dus geen edelherten of wisenten in het gebied komen.

Landschapsbeeld

De wilde natuur in het Drents-Friese Wold is een afwisseling van bossen, open plekken en water. Oude bomen, open plekken, dichte struwelen vol jonge bomen en heideveldjes wisselen elkaar af. Kronkelende paadjes en beestenwissels tonen je de weg. Je kunt er dolen in eenzaamheid over smalle wissels en moeilijk begaanbare paden, of soms op bredere paden. Oude en dode bomen staan en liggen er volop en soms moet daarvoor het pad verlegd worden. Ouderdom, storm en vraat van insecten of grote grazers zorgen dat bomen sterven en vergaan. Kleine open plekken blijven lang grazig en bloemrijk door de grote grazers, zoals runderen. Op de grotere open plekken zorgen braam, meidoorn, jeneverbes,

gaspeldoorn en andere stekelige planten dat de voor grazers 'smakelijke' loofbomen een kans krijgen om te verjongen. Natte en droge plekken wisselen elkaar af in bos en heide en ergens op een nauwelijks aan te wijzen plek ontspringt een beekje.

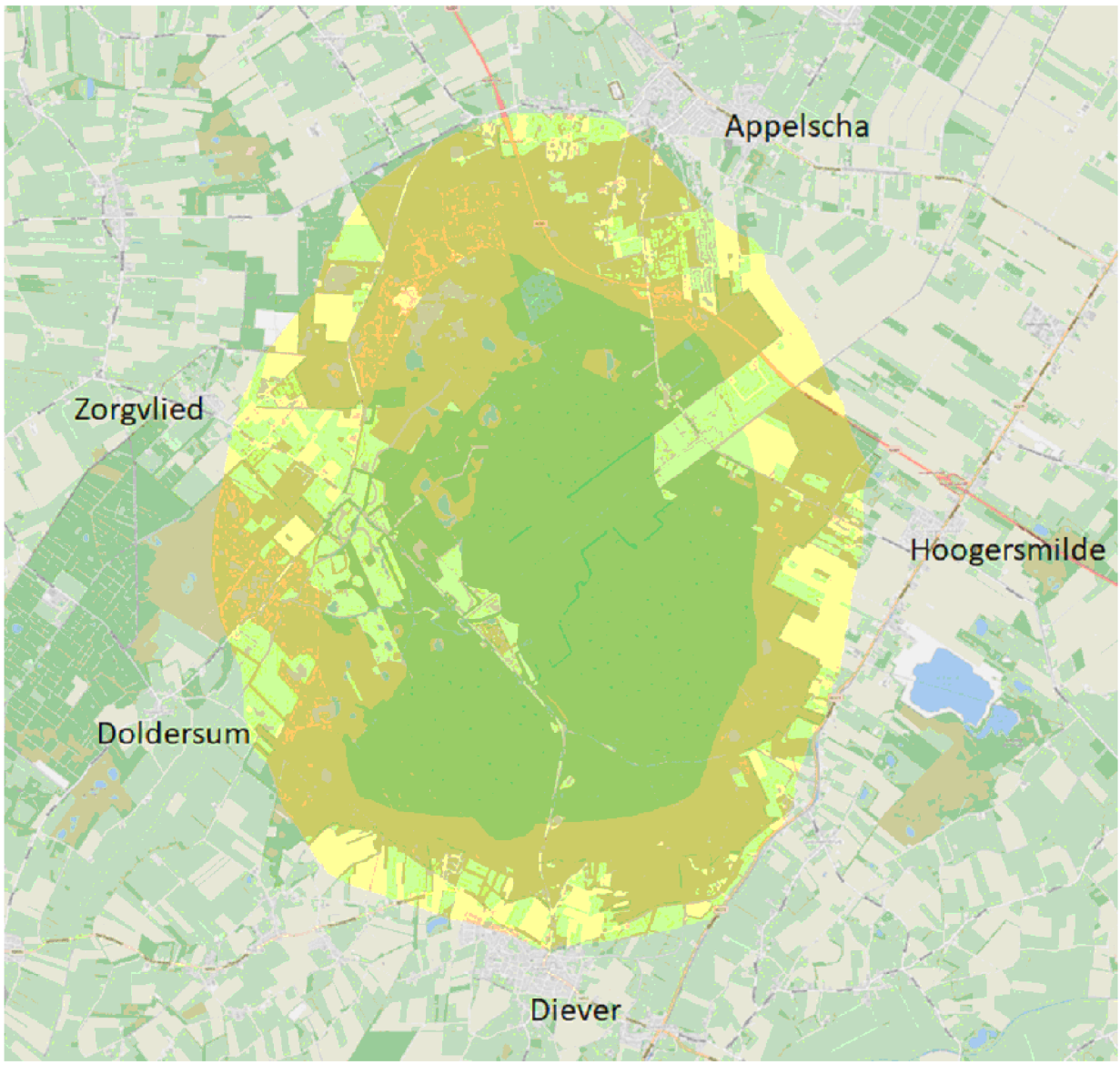

Bij de kaart: donkergroen is zone 1, lichtgroen is zone 2 en geel is zone3.

Naar verwachting zal de recreatiedruk in het gebied laag zijn. Dat is gunstig voor wild en voor de rustzoekende recreant. Het is dus een stille kern waar recreanten voornamelijk te voet terecht kunnen, en hun eigen pad mogen zoeken als dat versperd wordt door bomen, water of dieren. We verwachten dat de bezoeker de rust waardeert en deze niet verstoort. De bezoeker is te gast bij de natuur en dient zich als zodanig met respect te gedragen en aan te passen.

Dilemma: toegankelijkheid
Een dilemma dat zich aandient is de toegankelijkheid van het gebied. Vroeger of later groeien de paden dicht. Dat maakt het onaantrekkelijk voor het overgrote deel van de bezoekers. Dat strookt niet met de verwachting dat bezoekers kunnen genieten van de rust en zich in “wilde natuur” kunnen wanen waar verdwalen nog mogelijk is. Dit eindbeeld is voor recreatieondernemers ook onaantrekkelijk: het Drents-Friese Wold wordt hiermee in hun beleving 1500 hectare kleiner. Misschien is het beter te kiezen voor het eindbeeld met een aantal smalle paden die toegankelijk blijven.

Advies: noem het wilde-natuurzone
Tijdens het proces en in bijeenkomsten is de wilde-natuurzone af en toe stille kern of rustgebied genoemd. Ons advies is om het wilde-natuurzone te blijven noemen. Wilde natuur is een goede titel die iets vernieuwends brengt. Bovendien heeft het de belofte van een nieuwe marketing in zich, dat biedt kansen. Zo is het ook gepresenteerd in het Beheer- en Inrichtingsplan: “Zo wordt het Drents-Friese Wold uiteindelijk in het “aangeharkte Nederland” één van de weinige gebieden waar een wildernisbeleving mogelijk is. Natuurlijker dan de meeste andere bossen in Nederland. Een woud zonder grenzen, met nieuwe kansen voor natuur, natuureducatie en werkgelegenheid.”
Voor omwonenden en recreatieondernemers roepen de termen stille kern en rustgebied de associatie op dat je er straks niet meer mag komen.

Zone 2: overgangszone
Zone 2 verbindt zone 3 met de wilde-natuurzone. Het vormt enerzijds een buffer rondom de rustgebieden en verbindt anderzijds de korte routes nabij dorpen, campings en andere verblijfsrecreatie met elkaar tot een netwerk. Zone 2 heeft dus minder routes (dan zone 3), maar wel langere routes. Hier handhaven we de routes dwars door het Drents-Friese Wold, zodat je het hele gebied goed kunt blijven beleven. In zone 2 is ruimte voor het verleggen van routes. Dit doen we alleen als de nieuwe routes een goede beleving bieden en als ze goed aansluiten bij de andere routes.

Met zone 2 zorgen we ervoor dat er geen groot contrast ontstaat tussen zone 1 en zone 3. Het is een ”uitloopgebied” of overgangsgebied voor de wandelaar die uit de rustgebieden komt. Beheer van de natuur in zone 2 is zoveel mogelijk gelijk aan dat in wilde-natuurzone. Alleen wordt hier voor de veiligheid wel onderhoud rond paden gepleegd, en ook de halfnatuurlijke heidevelden en vennen worden tot zone 2 gerekend. Hier is al beleving van “oernatuur” mogelijk, maar nog op comfortabele wijze, zonder verdwalen of obstakels.

Zone 3: zone voor nieuwe routes
Deze zone past goed bij de directe omgeving van de dorpen en recreatieconcentraties aan de randen, zoals bij Terwisscha, Appelscha, Hoogersmilde, Diever, Doldersum en Zorgvlied. Hier zijn goed onderhouden en gemarkeerde routes voor de toeristen en recreanten vanuit het dorp. We zorgen voor onderhoud op hoog niveau. Routes en paden verbinden de dorp(skern)en met de natuur, zodat routes direct vanuit de dorpen gestart kunnen worden (vergelijk zonering NP Hoge Kempen in België). Om de aantrekkelijke omgeving van het Nationaal Park beter te benutten, kijken we naar mogelijkheden om kortere/nieuwe routes tot langere routes te verknopen met de andere routes in en om het Nationaal Park, bijvoorbeeld via knooppunten.
Iedere gebruikersgroep heeft andere eisen en dus ook eigen routes. Zo lopen ze elkaar ook niet in de weg.

Om de rust in het kerngebied te bevorderen willen we parkeerplaatsen vooral in zone 3 en in de dorpen plaatsen. Het parkeren langs de doorgaande wegen in/langs zone 1 en 2 willen we tegengaan. Na de realisatie van een goede parkeerinfrastructuur in zone 3, worden bestaande parkeermogelijkheden in zone 1 en 2 verwijderd.

Doorgaande wegen

De doorgaande verkeerswegen, zoals de weg door de Oude Willem en de Bosweg, worden nog te vaak gebruikt voor doorgaand verkeer (met bestemming (ver) buiten het Nationaal Park). De wegen zijn van belang voor bewoners, voor ambulances, politie en brandweer, maar te hoge snelheden zorgen voor overlast/onveiligheid voor de recreanten die in het gebied rust zoeken. Daarom is het gewenst om de wegen verkeersluwer te maken. Dit zou kunnen met snelheidsremmende maatregelen en/of nachtafsluiting, zonder dat de essentiële functies (veiligheid en bereikbaarheid) aangetast worden.

Aantrekkingskracht en toegankelijkheid

Met de drie zones is het Nationaal Park Drents-Friese Wold een aantrekkelijk gebied voor veel verschillende doelgroepen.

In zone 3 is alle ruimte voor mensen die het bos bezoeken voor een kort ommetje, om de hond uit te laten of mensen die graag met gezin, familie of vrienden in de natuur lopen voor de gezelligheid. Omdat de meeste recreatie nu al in deze zone plaatsvindt en een deel nog meer verplaatst richting dorpen en essen, is de verwachting niet dat het hier te druk wordt.

Met een goede inrichting van de rustgebieden en zone 2 is het gebied nog steeds geschikt voor mtb-ers, fietsers, wandelaars, ruiters en menners. Mensen die langer in het gebied blijven willen ook variatie en niet elke dag dezelfde route fietsen. Met een combinatie van kortere routes in zone 3 rondom de toeristencentra en de verbindende routes in zone 2 gaan we hierin voorzien. Mountainbikers hebben liever meer hoogteverschillen dan dat ze overal vrij mogen fietsen. Voorzien in de behoefte aan uitdagende mtb-routes zou kunnen in zone 3.

Met de rustige gebieden maken we het Drents-Friese Wold aantrekkelijk voor mensen die van rust houden en natuurvorsers die graag “alleen” in het bos zijn. Het Drents-Friese Wold, of de Drents-Friese wilde natuur krijgt nationale bekendheid als "oernatuur" waar je midden in het volle Nederland van rust en stilte kunt genieten en waar je je helemaal alleen kunt wanen. Waar het beeld opgeroepen wordt dat de natuur hier alle ruimte heeft en niet door mensen beïnvloed wordt.

Proces

In het proces tot op heden hebben we drie fasen doorlopen.

Fase 1: Wilde-natuurdag

De Wilde-natuurdag was ingedeeld in twee sessies:

- *Voor ondernemers* - Tijdens de middagsessie ging het vooral over de economische impuls die wilde natuur aan de streek kan geven. Er waren met name recreatie- en horecaondernemers, natuurbeheerders en bestuurders uitgenodigd.

- *Voor omwonenden* - De avondsessie was voor iedereen die meer wilde weten over wilde natuur in het NP Drents-Friese Wold, zoals omwonenden, maatschappelijke organisaties, de zorg, kunstenaars, natuurliefhebbers, enz.

Er zijn inleidingen gegeven door 5.1.2e 5.1.2e van Ark Natuurontwikkeling en 5.1.2e 5.1.2e van Staatsbosbeheer.

De reacties tijdens de dag waren wisselend. Een willekeurige greep:
- er zijn positieve reacties: laat ook het edelhert of de wisent maar komen,
- er zijn zorgen: is er voldoende ruimte om mee te praten over het concept (‘jullie hebben het plan vast en zeker al klaar liggen’),

- de ruiters gebruiken de bijeenkomst om opmerkingen te maken over het huidige beleid van de terreinbeherende organisaties (tbo's),
- natuurvrienden maken zich zorgen over de gevolgen voor de kwetsbare natuur als er overal gestruind mag worden,
- LTO vraagt aandacht voor de positie van de landbouw,
- er wordt ook gepleit voor snelheid in het proces.

Fase 2: Schetssessie

In de schetsbijeenkomst van 23 mei hebben we ons in groepen over de kaart gebogen: waar is ruimte voor een wilde-natuurzone? En hoe kan dat eruit zien?
Vanuit bewoners en gebruikers zijn veel visies, meningen en ideeën meegegeven. Dit geeft voeding voor een meer uitgewerkt beeld van (de ontwikkeling van) wilde natuur.
Een verslag van de bijeenkomst is te vinden in bijlage 1.

Fase 3: Gesprekken voor verdieping

De resultaten van fase 1 en 2 zijn verwerkt in een notitie en in een concept-kaart voor de zonering.
Op basis van voorgaande ervaringen hebben we besloten tot drie vervolggesprekken:

- met ruiters, mede omdat er nogal wat gemopper is over het huidige beleid,
- met lokale natuurgroepen, omdat er zorgen zijn over de gevolgen voor de natuur, terwijl de nieuwe zonering juist een positief effect op de natuur zou moeten hebben,
- over alle routes in het gebied: kunnen we deze aanpassen zodat de wilde natuurzone vrij blijft van routes?

Uiteindelijk is het gesprek met natuurgroepen niet doorgegaan vanwege gebrek aan belangstelling. Voor de groep mtb-ers is een extra sessie van een uur ingelast, voorafgaand aan het gesprek over alle routes.

De gesprekken zijn verlopen in een constructieve sfeer. Bij de verschillende groepen blijkt er bereidheid te zijn om te zoeken naar het verschuiven van routes: van de wilde-natuurzone naar omliggende zones. Er is geen grote weerstand tegen het voornemen van de projectgroep en het NP om een wilde-natuurzone in te richten. Natuurlijk zijn er wel twijfels en vragen, het zou vreemd zijn als die er niet zijn.

Belangrijk is dat er tijdens de gesprekken vanuit de projectgroep duidelijk is gemaakt dat het een gezamenlijke zoektocht is. Er is niet meer voorbereid dan wat er gepresenteerd is, ofwel, er ligt geen uitgewerkt plan. Dat gaf de aanwezigen de indruk dat er in gezamenlijkheid aan een invulling van het plan kan worden gewerkt.

De verslagen van de gesprekken zijn te vinden in bijlage 2.

Dilemma: ruiterpaden in de wilde-natuurzone

In het gesprek met de ruiters is gevraagd of de wilde-natuurzone open blijft voor ruiters. De projectgroep heeft de indruk gewekt dat dit mogelijk is. Er komen geen routes maar er zijn wel mogelijkheden voor smalle paden voor ruiters: ze worden ook wel "wasstraten" genoemd. Achteraf wordt binnen de projectgroep de vraag gesteld of dit wel wenselijk is. Want toegang bieden tot paden kan er toe leiden dat ruiters takken snoeien in de paden om het toegankelijk te houden.
Het is voor het vertrouwen in het proces niet goed als de toezeggingen in het gesprek achteraf worden teruggedraaid. Het is de vraag in hoeverre er gebruik van de ruiterpaden gemaakt gaat worden. Ons advies is om hier in zekere mate ruimte voor te bieden.

Aanbevelingen voor het vervolg van het proces

1. Stuur een nieuwsmail

De personen die voor de zomer bij het proces betrokken waren, hebben al enige tijd niets gehoord over het project. Het is daarom zinvol een nieuwe nieuwsmail naar de betrokkenen te sturen.
Een concepttekst daarvoor is toegevoegd in bijlage 3.

Advies: deel de kaart met de zonering

Het risico met concept-kaarten is dat ze breed verspreid worden en een eigen leven gaan leiden. Toch is ons advies om de kaart met de zonering wel te delen, zeker met de personen die aan de sectorgesprekken hebben deelgenomen.
De projectgroep heeft voldoende duidelijk gemaakt dat er geen lijst met maatregelen voor de drie zones ligt. Er is wel een intentie uitgesproken: we willen in de wilde-natuurzone minder voorzieningen en routes. Het is een gezamenlijke zoektocht. Het kan alleen een gezamenlijk proces worden als de beschikbare informatie gedeeld wordt, zoals de kaart met de zonering. Deze komt voort uit de schetssessie en maakt dus deel uit van het transparante proces. Het delen van de kaart bevestigt de open houding van de projectgroep: niets te verbergen!
Het is jammer om bij voorbaat te zeggen dat de wilde-natuurzone wel wat groot is. Dat wekt de indruk dat de projectgroep bewust wat ruim inzet met de grootte van de wilde-natuurzone om bij onderhandelingen weer wat in te kunnen leveren. Het is geen onderhandelingsproces, het is een gezamenlijke zoektocht waar geen spelletjes worden gespeeld.

2. Plan een overleg met vertegenwoordigers ruiters over verschuiving routes

Nu het gesprek met de ruiters gaande is en zij ook hebben kunnen zeggen wat er allemaal niet goed gaat, kan het volgende gesprek 100% worden gericht op het verschuiven van routes naar de zones 2 en 3. Met (detail)kaarten en vilstiften. Met de boswachters die het gebied op hun duimpje kennen.
5.1.2e 5.1.2e heeft aangeboden om een open dag op zijn bedrijf te organiseren. Het is een goed gebaar om deze uitgestoken hand aan te nemen. Dat geeft vertrouwen.
Betrek de gebruikersgroep van het NP hierbij.

3. Plan een gesprek met vertegenwoordigers mtb-ers over verschuiving routes

In het gesprek met de mtb-ers zijn de vertegenwoordigers uitgedaagd hun plannen nog eens naast de kaarten met de drie zones te leggen. Het is goed om hen daartoe nog eens te stimuleren en tegelijkertijd te vragen om dit te doen met vertegenwoordigers van alle mtb-groepen rond het Drents-Friese Wold. Deze vraag moet gecombineerd worden met een uitnodiging voor een vervolggesprek, met een concreet datumvoorstel. Dat nodigt de mtb-ers uit om concreet met hun plannen aan de slag te gaan.

Advies. Luister goed en neem groepen serieus.

Er ligt al een voorgeschiedenis in alle contacten van de tbo's over het gebruik van het natuurgebied door ruiters en mtb-ers. Dit is niet altijd soepel verlopen. Wederzijds zijn er gekleurde beelden, die zijn niet altijd positief. Dat kan het moeilijk maken om goed te blijven luisteren.
Daar is alle begrip voor, maar het kan hinderlijk zijn voor het proces. Vanaf de zijlijn gezien (dus zonder kennis van de voorgeschiedenis en misschien wel zonder veel kennis van zaken) lijkt het erop dat er voor groepen ruiters en mtb-ers twee woordvoerders zijn opgestaan die bereid zijn te zoeken naar oplossingen, namelijk 5.1.2e 5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e. Ze lijken beide te beseffen dat er sprake is van een wederzijdse afhankelijkheid: de gebruikers hebben er niets aan als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hun terreinen niet meer open willen stellen, en de tbo's hebben een probleem als de gebruikers zich massaal als ongeleide projectielen dwars door alle terreinen gaan bewegen.
Daarom het advies: probeer zonder vooroordelen te luisteren (lastige opgave) en probeer elk geluid serieus te nemen.

4. Streef met enkele ondernemers naar maatwerkoplossingen

Sommige bedrijven zijn sterk afhankelijk van de natuur en de voorzieningen in het Drents-Friese Wold. Ook al kiezen ze hiermee voor een risicovolle bedrijfsvoering (voor 100% afhankelijk van de medewerking van een externe partij), toch is het voor het draagvlak goed om met deze ondernemers te zoeken naar maatwerkoplossingen. Dat hoeft niet te betekenen dat de tbo's zich volledig dienstbaar moeten opstellen, het zal geven en nemen worden. Een van die bedrijven is het huifkarbedrijf van 5.1.2e 5.1.2e. Overweeg om hierbij een neutrale externe persoon als gesprekleider in te schakelen.

5. Maak een plan voor aanpassing fietspadenstructuur en wandelroutes

Staatsbosbeheer heeft al nagedacht over de aanpak van de bestaande fietspaden: welke kunnen verschoven worden en wanneer zou dat kunnen, en welke fietspaden zullen voorlopig blijven liggen? Ook de wandelroutes die verschoven moeten worden of die opgeheven kunnen worden, zijn in beeld. Het ligt voor de hand dat de projectgroep hiervoor in eerste instantie zelf een voorstel maakt. Dit kan bijvoorbeeld worden besproken met het recreatieschap en enkele vertegenwoordigers van plaatselijke belangen.

6. Zorg voor een goede argumentatie

Vanuit beleving en marketing is het wilde-natuurconcept goed te beargumenteren. Hieronder geven we daartoe een aanzet.
Omdat het Drents-Friese Wold toch vooral een natuurgebied is, is het ook noodzakelijk om te zorgen voor een goede ecologische onderbouwing. Waarom is deze ontwikkeling gunstig voor de natuurwaarden? Welke soorten hebben hier voordeel bij? Gaat het wild zich anders gedragen (zoals tijdens de mkz-crisis) omdat het rustiger wordt? Welke verwachtingen zijn er?
Voor een goed toekomstbeeld is het nodig dat er ook een kaart met begrazingseenheden komt. De aan- of afwezigheid van grote grazers is van invloed op de toekomstige ontwikkeling van de natuur.

Wilde natuur in een bosgebied: uniek voor Nederland?

Meer dan 1500 hectare bosgebied in Nederland waar maar weinig sporen van de mens te vinden zijn. De bomen en takken over de boswegen en paden groeien steeds meer naar elkaar toe. Omdat het niet goed mogelijk is ver weg te kijken, heeft de bezoeker eerder het idee helemaal alleen te zijn in het gebied.
Dat zijn geheel nieuwe ervaringen voor bezoekers. Daarmee kan het Nationaal Park Drents-Friese Wold een publiekstrekker worden voor recreanten die meer avontuur in de Nederlandse natuur zoeken. Daarmee krijgt het gebied een nieuw en meer spannend imago. Dat trekt niet alleen de wilderniszoeker, maar ook de mensen die niet direct voor de wilde natuur komen maar toch wel eens naar dit bijzondere gebied willen komen kijken.
De wilde natuur in het Drents-Friese Wold sluit goed aan bij de uitstraling die Marketing Drenthe aan de provincie wil meegeven: oerprovincie. Het Drents-Friese Wold kan hierbij aanhaken: oernatuur. Zo komen de campagnes van de provincie ten goede aan de recreatie in en rond het Drents-Friese Wold.
Het is daarbij wel nodig om de Drentse nuchterheid enigszins af te werpen en het concept als uniek in Nederland te presenteren. Het unieke van het gebied benadrukken zorgt ook voor extra trots en bereidheid om hieraan bij te dragen.

7. Organiseer een grootse slotmanifestatie

Op het moment dat er nieuwe routes (met potlood) zijn ingetekend en er een idee ligt voor aanpassingen van de fietspaden en wandelroutes, is het tijd om dit aan alle betrokkenen voor te leggen.

In deze bijeenkomst is het van belang te zoeken naar een evenwicht tussen “alles is nog steeds bespreekbaar” (want dat wekt de indruk dat ook alle nieuwe routes die met ruiters en mtb-ers zijn gemaakt weer helemaal ter discussie staan), en ”het is in beton gegoten”. Als er goede oplossingen zijn gevonden met de ruiters en de mtb-ers: laat deze groepen deze oplossingen presenteren en “verdedigen”.
Het heeft de voorkeur hier een soort inloopbijeenkomst van te maken: weinig centrale presentaties, veel kleine groepen waar aan de hand van kaarten kan worden gesproken over nieuwe routes, over de winst voor natuur en de kansen voor recreatie.

Bijlage 1. Verslag Schetsbijeenkomst Wilde natuur Drents-Friese Wold

23 mei 2018

Tafelbegeleiders: 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e, 5.1.2e 5.1.2e

Zonering

Berkenheuvel is de mooiste plek en wild genoeg, ook omdat je er in kunt. De rest van het bos mag zich nog wel wat meer in die richting ontwikkelen.	1

Stille kern

Stille kern is geselecteerd op natuurwaarde, schoonheid, al een zekere wildheid, nu niet te druk; Stiltegebieden zijn er al	4
De beste kansen heeft Oude Willem en omgeving (het Doldersummerveld en Wapserveld).	5
Weg door Oude Willem moet blijven	2
Stiller zijn inmiddels De Hoekenbrink, Prinsenbos en Ganzenpoel. Voilá: je stille kern inclusief een stuk Oude Willem.	1

Zone 2

Doldersumerveld, Wasperveld, Berkenheuvel en Aekingerzand zijn geschikt voor zone 2. Duidelijk was wel dat je maatwerk moet leveren i.v.m. broedseizoen en dergelijke.	1

Zone 3

Aan de randen, bij Terwischa / Appelscha, Hoogersmilde en Diever; de directe omgeving van bewoners / recreatie concentraties.	3

Maatregelen

Er iets moet gebeuren met de Oude Willemsweg. Afsluiten is niet aan de orde maar je zou wel passende maatregelen kunnen nemen voor aanwonenden (bewoners i.h.a.) in combinatie met een stukje 'beleefbaarder en veiliger maken van de weg. Eventueel nachtafsluiting (vergelijk Toeristenweg Sallandse Heuvelrug).	5
Parkeerplaatsen kunnen meer naar de rand, minder in het centrum van het gebied. (De parkeerplaats bij Wateren ligt niet gelukkig.) Nu worden overal auto's geparkeerd langs de weg. Dat is niet verboden, maar ook niet goed. Toch een parkeerverbod langs de wegen in het gebied?	1
Paden niet zelf blokkeren, maar door de natuur dicht laten groeien. Laat omgevallen bomen liggen en laat de natuur en de bezoeker het zelf regelen. Laat het beheer los, dan ontstaat er vanzelf wilde natuur. Het duurt echter lang voordat bospaden verdwenen zijn.	6
Aandachtspunt zijn cultuurhistorische lanen, maar uiteindelijk ook die laten verwilderen in de stille kern	1
In zone 1 kunnen paaltjes en routes weg	1
Fietspaden deels verleggen kan, maar wel door mooi gebied en kronkelend. Ook door hetzelfde gebied.	1
Fietspaden mogen worden verlegd. Als er twee fietspaden in min of meer dezelfde richting gaan, kan dat worden teruggebracht tot 1. Hoe je dat aanpakt is ook afhankelijk van de onderhoudsstaat van de fietspaden. Pas gerealiseerde fietspaden moet je niet gaan opheffen.	1
Route dwars door gebied (door de Oude Willem) is het leukste omdat je dwars door het gebied mag; die niet schrappen	1
Voor mountainbikers meer hoogte verschillen.	1
Voor menners juist rechte paden.	1
Voor ruiters goed onderhouden paden.	1
In zone 2 alternatieven voor verdwijnen paden in zone 1	1
In zone 2 paaltjes verwijderen, geen routes. Gebruik GPS om thuis te komen versus niet overal GPS dekking.	2
Gemarkeerde routes vooral rondom de campings. Bewoners hebben die niet nodig.	4

Verschillende routes voor iedere gebruikersgroep anders lopen ze elkaar in de weg	2
Alle tussenhekken weg, maar wel 1 hek rondom het gebied ter voorkoming van landbouwschade. Laat de dieren maar zelf bepalen waar ze gaan grazen.	3
Maak groene corridors met andere natuurgebieden.	1

Constateringen

De inwoners maken meer gebruik van de wilde zones dan de toeristen. Die maken meestal een rondje rond de camping.	4
Ook is er veel behoefte aan goede verbindingen tussen de verschillende natuurgebieden voor fietsers.	1
Houdt rekening met de rondjes voor fietsers en ruiters van ca 20 km (niet te ver omrijden)	1
Gebruik zone 3 om veel routes te maken en zone 2 om routes aan elkaar te knopen.	2
Let op dat zone 3 niet te druk wordt	1
Begin nu (met gebieden af te sluiten)	1
Bezoekers nu erg vergrijsd. Die zijn er straks niet meer. Nu overschakelen op ander publiek.	1
Zet bedrijven niet op slot door ze te omringen met zone 1	1
In Berkenheuvel moet het onderduikershol voor iedereen (vooral ook ouderen) toegankelijk blijven.	1
Als de stille kernen in Wapserveld en Berkenheuvel komen, zorg dan dat vanuit Wapse het Nationaal Park nog wel bereikbaar is.	1
Rust is niet hetzelfde als biodiversiteit	1

Tegenstellingen

Struinen versus kwetsbare natuur (bijvoorbeeld broedende kraanvogels). Hoe voorkom je dat struiners verstoorders worden? En zijn die kraanvogels het afsluiten wel waard? Misschien moet het struingebied moeilijk toegankelijk zijn.	4
Wat wil je bereiken met zone 1? Rust voor dieren? Ongestoorde ontwikkeling van planten? Zeer bijzondere natuurbeleving (verdwalen, survival)?	1
Voor wie is het Nationaal Park? Je hebt verschillende doelgroepen, mensen die van rust houden, natuurvorsers die het liefst “alleen” in het bos zijn (dat is maar een hele kleine groep van alle mensen) en mensen die het bos bezoeken om te ontspannen, voor de gezelligheid. Daarnaast kun je mensen indelen in de wijze waarop ze zich voortbewegen (mtb, gewoon fietsen, wandelen, ruiters, menners). Je wilt voor iedere groep ruimte houden en zorgen dat het niet te druk wordt. Mensen die langer in het gebied blijven willen ook variatie, niet elke dag dezelfde route fietsen.	1
Er is een andere term voor struinnatuur nodig, want struinen heeft bij veel mensen de associatie van alles kan en alles mag.	1
Er is meer behoefte aan stoere paden met reliëf dan aan free mountainbiken. Zou je niet moeten willen in de natuur.	1
Over wild kamperen zijn de meningen enigszins verdeeld. Het zou inkomen kunnen kosten als mensen wild gaan kamperen. Het kan ook veel rommel opleveren. Consensus: probeer in 1 of 2 testgebieden en zie dan het effect.	1
Wel / geen vrije ruiterroutes of mountainbikeroutes; is wel of geen behoefte aan	3
Struinen voor paarden gaat op de stuifduinen goed, maar daarbuiten niet. Teveel takken. Er moet een pad zijn.	1
De wolf is prachtig, trekt mensen	2
Er is weinig draagvlak voor de introductie van dieren en bijbehorende hekken. Dieren die vanzelf komen: okay, maar gesleep met dieren niet gewenst. Als het dan toch gebeurt dan is het van belang dat de aantallen in toom gehouden worden (beheer door afschot). Het nut van begrazing lijkt bij weinig van de tafelgenoten bekend. Wilde dieren die spontaan komen is prima. De wolf, nu die zelf komt, is welkom. Edelherten niet. Wistenten wel. Die laatste zou heel tof zijn.	4
Edelhert ligt gevoelig	3
Edelhert en wisent welkom: beleving en seizoensverlenging	1
Duidelijke afkeer van hekken om het hele gebied heen. Er zijn nu ook poorten genoeg. Versus liever geen tussenhekken en poorten, maar 1 hek om het hele gebied en de tussenrasters allemaal weg	4
Beelden over wilde natuur schuren bij sommige deelnemers	1
Kunnen we als gebruikersgroep ruiters en menners in een vervolgbijeenkomst hier apart over doorpraten?	1

Wildkamperen is leuk, alleen leuk als het niet mag, geen behoefte aan of levert alleen vervuiling op.	1

Gemopper

Vroeger mocht je overal komen, nu niet meer.	2
Mensen nemen hun verantwoordelijkheid niet, waardoor steeds meer routes afgesloten raken.	2
Met name het wandelen met de hond (ook aangelijnd) is erg beperkt"	1
Vroeger mochten gebruikers (o.a. menners) hun eigen routes onderhouden	3
Doldersum wil hun grote wandelrondje terug (15 km). Er is nu verschil in toegankelijkheid van de gebieden beheerd door NM en HDL	1
Er zijn maar heel weinig mensen die overal doorheen willen struinen, zonder een pad	1
Mevrouw met duofiets wil dat dit gebruik mogelijk blijft. Nu is er weer een hek aangepast en kan ze er niet meer door.	1
Grote grazers lopen in de weg. "Waar die zwarte Spaanse koeien zijn, durf ik niet meer het gebied in. Deze runderen zijn erg opdringerig, vooral als je met de hond loopt..."	1
Er wordt slecht gecommuniceerd met de gebruikers "Ze doen maar wat".	1
Liever minder goede voorzieningen die goed worden onderhouden dan alles half.	2
Herinrichting Vledder Aa geeft wateroverlast voor de omgeving, met name boeren	1
SBB schijnt eerder aangegeven te hebben waar de stiltegebieden komen te liggen. Een aantal deelnemers moest zich daar echt even aan ontworstelen om vrij te kunnen denken	1
Er is hinder van al die machines in het bos	1
Alles is goed zo, er hoeft niks te veranderen	1
Al die veranderingen, het lijkt wel een maanlandschap	1
Meer variatie vind ik wel mooi, maar dat vind ik geen wildernis, steeds minder paarse hei, jammer. Ook steeds minder klein wild (konijnen, patrijzen, fazanten) ook jammer.	3
Wilde natuur is overgewaaid uit Polen. Dat gaan we hier niet krijgen.	1
Het is hier niet de Gelderse Vallei	

Antwoorden op vragen

A. Rechte paden afsluiten of volplanten en meer slingerende paden realiseren? Waar past dat?
In zone 1 (wild) komen geen paden. Niet actief gaan dichtgooien maar aan de natuur overlaten, langzaam laten verwilderen. Aandachtspunt: de cultuurhistorische rechte lanen. Maar uiteindelijk ook die niet onderhouden. In zone 2 hoeft nu niets aangepast qua paden. Er moeten wel genoeg alternatieven komen voor de zone 1 gebieden waar dan straks geen paden meer zijn. De inwoners maken meer gebruik van de wilde zones dan de toeristen. Die maken meestal een rondje rond de camping.

B. Kunnen we in een deel van het gebied alle bordjes en paaltjes verwijderen? Waar zou dat kunnen?
In zone 2 hoeven geen bordjes en routes etc. Er is daar geen bereik voor GPS enzo. Dat is niet erg mits mensen het maar wel goed weten als ze gaan struinen.

C. Toegankelijkheid: kunnen we in een deel van het gebied de wandel- en fietsroutes omleiden, zodat we ook hier de borden en palen kunnen verwijderen?
Ja. In zone 1 alles weg.

D. Kunnen we hier ook de Ruiter routes loslaten en het gebied openstellen voor struin-ruiteren? Waar?
Ja dat kan, struinroutes voor paarden. Maar er lopen wel grote grazers. Dat is geen probleem. Mensen moeten dat (bewust) op eigen risico doen. Toeristen gaan dit toch niet op eigen houtje doen, vooral voor bewoners. Moerassige gebieden zijn natuurlijkerwijs al minder toegankelijk

E. Is er een deelgebied aan te wijzen voor free-mountainbiking? Of is dat onwenselijk voor de natuurdoelen van het gebied?
Er is meer behoefte aan stoere paden met reliëf dan aan free mountainbiken. Zou je niet moeten willen in de natuur. Ook is er veel behoefte aan goede verbindingen tussen de verschillende natuurgebieden voor fietsers.

F. Kunnen we een deel aanwijzen voor wildkamperen? Of iets meer gereguleerd: paalkamperen? Hoe en waar kunnen we dit organiseren?
Hier zijn de meningen enigszins over verdeeld. Het zou inkomen kunnen kosten als mensen wild gaan kamperen. Het kan ook veel rommel opleveren. Consensus: probeer in 1 of 2 testgebieden en zie dan het effect.

G. Verwacht u meer wilde dieren/grazers in het gebied? Welke? Moeten hier voorzieningen voor worden getroffen? Waar moeten rasters komen en waar niet?
Uit de discussies blijkt dat er weinig draagvlak is voor de introductie van dieren. Dieren die vanzelf komen: okay, maar gesleep met dieren niet gewenst. Als het dan toch gebeurt dan is het van belang dat de aantallen in toom gehouden worden (beheer door afschot). Het nut van begrazing lijkt bij weinig van de tafelgenoten bekend. De wolf, nu die zelf komt, is welkom. Edelherten niet. Wistenten wel. Die laatste zou heel tof zijn.

H. Waar moeten toegangspoorten of hekken komen en waar kunnen (of moeten) ze weg?
Duidelijke afkeer van hekken om het hele gebied heen. Er zijn nu ook poorten genoeg.

I. Waar kunnen we meteen aan de slag en wat zou daar moeten gebeuren?
Met de gebieden af te sluiten.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

13 - 22

buiten verzoek

Wilde natuur in NP Drents Friese Wold

Opmerkingen [redacted] en [redacted] verwerkt

Zonering in het Drents-Friese Wold

We gaan uit van drie zones:

- zone 1 met ruimte voor wilde natuur - natuur bepaald door natuurlijke processen,
- zone 2 is een overgangszone met ruimte voor doorgaande routes en verbindingen.
- zone 3 is een zoekruimte voor nieuwe routes,

De kaart op de volgende pagina toont het voorstel voor de zonering.

5.1.2e: Duidelijker aangeven dat wilde natuur het b is voor het hele gebied. Toch andere naam voor r kern / zone 1 .

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:49

Zone 1: wilde-natuurzone

De inzet voor zone 1 is procesnatuur. Dat wil zeggen dat er niet beheerd zal worden. Dit begint met omvormingsbeheer, wat in de laatste 20 jaar al is ingezet. De bossamenstelling qua soorten en structuur doet nu meer recht aan gevarieerd bos dan eerder. (toen: Houtteelt bossen). De komende jaren zal er steeds minder worden ingegrepen. ~~waarin nog enkele houtpercelen worden geoogst~~. We zorgen dat abiotische omstandigheden (waterstanden, bodemvruchtbaarheid, ruimte voor de wind) hersteld zijn, zodat natuur zichzelf (grotendeels) in stand kan houden. Dit gaat vervolgens over in (zeer) extensief of geen beheer. Het beheer omvat voorlopig ook begrazing met gedomesticeerde dieren (koeien, paarden en/of schapen), wegens het uitblijven van meer natuurlijke beesten als bv Edelhert en wild zwijn.. In deze zone staat natuur onbetwist voorop, recreatie is ondergeschikt en gericht op beleving van "pure" natuur, of "oernatuur". Je wilt in deze zone zo min mogelijke menselijke invloeden kunnen waarnemen. Je moet als het ware het gevoel krijgen dat je niet in een aangelegd bos loopt, dat doet geen recht aan een natuurlijk bos.

5.1.2e waarom deze term introduceren? Schept af

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:50

In zone 1 stoppen we met het onderhoud van de beheerpaden. Op deze manier wordt vanzelf duidelijk welke paden wel of niet gebruikt worden. De paden die niet gebruikt worden zullen langzamerhand dichtgroeien. Het niet meer ruimen van omgewaaide bomen na een storm kan hier af en toe een kleine versnelling in aanbrengen. Op sommige brede, kaarsrechte beheerpaden die onnatuurlijk ogen worden bv nieuwe bomen geplant, of een inrichting aangebracht, zodat de verre doorkijken gaan verdwijnen.

5.1.2e waarom niet laten gebeuren? Conform inbr dag 2?

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:51

In de komende jaren gaan we de markeringen van (doorgaande) recreatieve routes uit zone 1 verwijderen. Veel recreatieve voorzieningen zijn er nog vanuit een andere periode, met een andere vraag. De ambitie is veranderd en we passen de huidige voorzieningen aan op die ambitie. Bv een nu aanwezige paaltjesroute die de kern inprikt, gaat de komende jaren verplaatst worden zodat er niet gericht mensen het centrum in geleid worden. Dat gebeurt gefaseerd en zonder grote haast: er moeten goede alternatieven zijn of gecreëerd worden voor de bestaande doorgaande routes. Ook onlangs aangelegde fietspaden en verharde wegen worden (voorlopig) gehandhaafd.

In zone 1 werken we toe naar een nieuw landschapsbeeld (zie kader). Het enige "beheermiddel" dat we inzetten is begrazing. Dat blijven we inzetten omdat we uit ervaring weten dat begrazing positieve effecten heeft op de natuurkwaliteit. De begrazingseenheden in het Drents-Friese Wold blijven voorlopig zoals ze nu zijn, er zijn geen concrete plannen om hier op korte termijn verandering in aan te brengen.

De SER verkenning (opdracht uit beheer en inrichtingsplan) heeft uitgewezen dat de introductie van edelherten in het gebied kansrijk is. Alleen de discussie rond beheer in de Oostvaardersplassen leidt ertoe dat er op korte termijn geen edelherten uitgezet gaan worden. De ambitie blijft wel staan. Wellicht dat de vraag over edelherten na enkele jaren weer boven komt drijven. Er komt voorlopig geen verandering in het beleid

5.1.2e Deze bewering is niet correct: verwijderen. Eventueel vervangen door : over de wijze van pre / compensatie van landbouwschade kon geen overeenstemming worden bereikt

5.1.2e bewering is onjuist

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:52

ten aanzien van wilde grote grazers. Er zullen dus op korte termijn geen edelherten ~~of wisenten in~~ het gebied komen.

Landschapsbeeld

De wilde natuur in het Drents-Friese Wold is een afwisseling van bossen, open plekken en water. Oude bomen, open plekken, dichte struwelen vol jonge bomen en heideveldjes wisselen elkaar af. Kronkelende paadjes en beestenwissels tonen je de weg. Je kunt er dolen in eenzaamheid over smalle wissels en moeilijk begaanbare paden, of soms op bredere paden. Oude en dode bomen staan en liggen er volop en soms moet daarvoor het pad verlegd worden. Ouderdom, storm en vraat van insecten of grote grazers zorgen dat bomen sterven en vergaan. ~~*Kleine open plekken blijven lang grazig en bloemrijk door de grote grazers, zoals runderen*~~*. Op de grotere open plekken zorgen braam, meidoorn, jeneverbes, gaspeldoorn en andere stekelige planten dat de voor grazers 'smakelijke' loofbomen een kans krijgen om te verjongen. Natte en droge plekken wisselen elkaar af in bos en heide.* ~~*en ergens op een nauwelijks aan te wijzen plek ontspringt een beekje.*~~

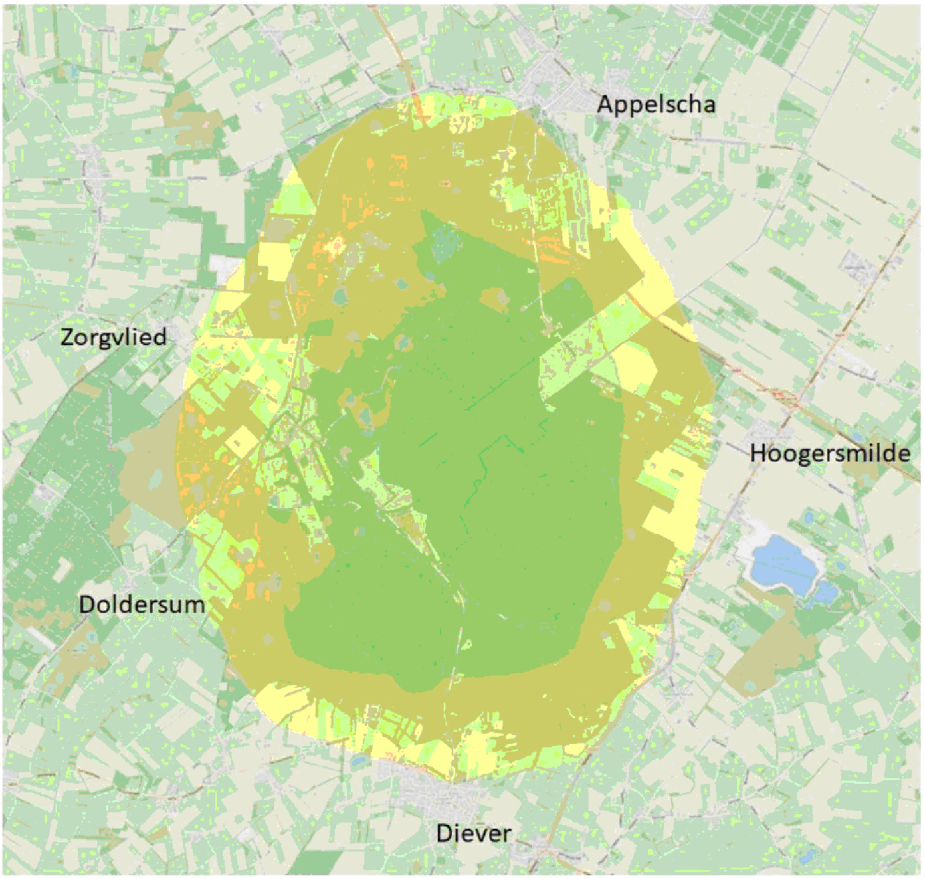

Bij de kaart: donkergroen is zone 1, lichtgroen is zone 2 en geel is zone3.

Naar verwachting zal de recreatiedruk in het gebied laag zijn. Dat is gunstig voor wild en voor de rustzoekende recreant. Het is dus een stille kern waar recreanten voornamelijk te voet terecht kunnen, en hun eigen pad mogen zoeken als dat versperd wordt door bomen, water of dieren. We verwachten dat de bezoeker de rust waardeert en deze niet verstoort. De bezoeker is te gast bij de natuur en dient zich als zodanig met respect te gedragen en aan te passen.

Dilemma: toegankelijkheid

Een dilemma dat zich aandient is de toegankelijkheid van het gebied. Vroeger of later groeien de paden dicht. Dat maakt het onaantrekkelijk voor het overgrote deel van de bezoekers. Dat strookt niet met de verwachting dat bezoekers kunnen genieten van de rust en zich in "wilde natuur" kunnen wanen waar verdwalen nog mogelijk is. Dit eindbeeld is voor recreatieondernemers ook

5.1.2e bijzonder laag

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:53

5.1.2e Ik zou geen dilemma's op willen nemen a
overwegen dit verslag ooit wel met anderen te d
Daarbovenop vind ik de verminderde toegankelij
in de donkergroene zone geen probleem en zou i
zo ook niet willen benoemen. In de andere zones
ontstaan tenslotte weer nieuwe kansen en
mogelijkheden.

5.1.2e Ik vraag me af hoe groot dit dilemma is als
duidelijk maakt dat zone 1 vooral ligt in delen va
gebied die toch al rustig zijn. Je mag er in, dus de
zal leren hoe veel behoefte er is aan struin (pade
Bovendien houden grazers ook paadjes open. Da
moeten we niet vergeten dat zone 2 en , in mind
mate, zone 3 er ook uit gaan zien als wilde natuu
kan de wilde natuur dus ook beleefd worden. Ho
het wordt op een willekeurig pad hangt niet allee
van de grootte van het gebied dat doorkruist wo
masr vooral door de lengte van het padennetwe
Even aangenomen dat da paden elkaar niet om d
haverklap kruisen

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:44

onaantrekkelijk: het Drents-Friese Wold wordt hiermee in hun beleving 1500 hectare kleiner. Misschien is het beter te kiezen voor het eindbeeld met een aantal smalle paden die toegankelijk blijven.

Advies: noem het wilde-natuurzone
Tijdens het proces en in bijeenkomsten is de wilde-natuurzone af en toe stille kern of rustgebied genoemd. Ons advies is om het wilde-natuurzone te blijven noemen. Wilde natuur is een goede titel die iets vernieuwends brengt. Bovendien heeft het de belofte van een nieuwe marketing in zich, dat biedt kansen. Zo is het ook gepresenteerd in het Beheer- en Inrichtingsplan: "Zo wordt het Drents-Friese Wold uiteindelijk in het "aangeharkte Nederland" één van de weinige gebieden waar een wildernisbeleving mogelijk is. Natuurlijker dan de meeste andere bossen in Nederland. Een woud zonder grenzen, met nieuwe kansen voor natuur, natuureducatie en werkgelegenheid."
Voor omwonenden en recreatieondernemers roepen de termen stille kern en rustgebied de associatie op dat je er straks niet meer mag komen.

5.1.2e Niet mee eens, deze naam suggereert dat h natuurbeheer afwijkt in zone 1, en dat is niet zo. minder druk
Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:54

Opmerking 5.1.2e Klopt nmm
Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 15:56

Zone 2: overgangszone
Zone 2 verbindt zone 3 met de wilde-natuurzone. Het vormt enerzijds een buffer rondom de rustgebieden en verbindt anderzijds de korte routes nabij dorpen, campings en andere verblijfsrecreatie met elkaar tot een netwerk. Zone 2 heeft dus minder routes (dan zone 3), maar wel langere routes. Hier handhaven we de routes dwars door het Drents-Friese Wold, zodat je het hele gebied goed kunt blijven beleven. In zone 2 is ruimte voor het verleggen van routes. Dit doen we alleen als de nieuwe routes een goede beleving bieden en als ze goed aansluiten bij de andere routes.

Met zone 2 zorgen we ervoor dat er geen groot contrast ontstaat tussen zone 1 en zone 3. Het is een "uitloopgebied" of overgangsgebied voor de wandelaar die uit de rustgebieden komt. Beheer van de natuur in zone 2 is zoveel mogelijk gelijk aan dat in wilde-natuurzone. Alleen wordt hier voor de veiligheid wel onderhoud rond paden gepleegd, en ook de halfnatuurlijke heidevelden en vennen worden tot zone 2 gerekend. Hier is al beleving van wilde natuur mogelijk, maar nog op comfortabele wijze, zonder verdwalen of obstakels.

5.1.2e Beheer van de natuur is volgens mij over het DWF min of meer gelijk en gestoeld op wilde natuur. IK denk dat we extern niet moeten communiceren over beheer, alleen over recreatie zonering en voorzieningen.
Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:45

Wilde natuur in plaats van oernatuur
Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 15:58

Zone 3: zone voor nieuwe routes
Deze zone past goed bij de directe omgeving van de dorpen en recreatieconcentraties aan de randen, zoals bij Terwisscha, Appelscha, Hoogersmilde, Diever, Doldersum en Zorgvlied. Hier zijn goed onderhouden en gemarkeerde routes voor de toeristen en recreanten vanuit het dorp. We zorgen voor onderhoud op hoog niveau. Routes en paden verbinden de dorp(skern)en met de natuur, zodat routes direct vanuit de dorpen gestart kunnen worden (vergelijk zonering NP Hoge Kempen in België). Om de aantrekkelijke omgeving van het Nationaal Park beter te benutten, kijken we naar mogelijkheden om kortere/nieuwe routes tot langere routes te verknopen met de andere routes in en om het Nationaal Park, bijvoorbeeld via knooppunten.
Iedere gebruikersgroep heeft andere eisen en dus ook eigen routes. Zo lopen ze elkaar ook niet in de weg.

Om de rust in het kerngebied te bevorderen willen we parkeerplaatsen vooral in zone 3 en in de dorpen plaatsen. Het parkeren langs de doorgaande wegen in/langs zone 1 en 2 willen we tegengaan. Na de realisatie van een goede parkeerinfrastructuur in zone 3, worden bestaande parkeermogelijkheden in zone 1 en 2 verwijderd.Daarbij wordt aandacht besteed aan passende voorzieningen voor minder-validen.

Opmerking 5.1.2e is dit een voorstel?
Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 15:59

Doorgaande wegen
De doorgaande verkeerswegen, zoals de weg door de Oude Willem en de Bosweg, worden nog te vaak gebruikt voor doorgaand verkeer (met bestemming (ver) buiten het Nationaal Park). De wegen zijn van belang voor

bewoners, voor ambulances, politie en brandweer, maar te hoge snelheden zorgen voor overlast/onveiligheid voor de recreanten die in het gebied rust zoeken. Daarom is het gewenst om de wegen verkeersluwer te maken. Dit zou kunnen met snelheidsremmende maatregelen en/of nachtafsluiting, zonder dat de essentiële functies (veiligheid en bereikbaarheid) aangetast worden.

5.1.2e Tevens verstoring/ onveiligheid bij overgraz zeker als wegen zone 1 kruisen

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:55

. (voorstel naar wegbeheerders)?

Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 15:59

Aantrekkingskracht en toegankelijkheid

Met de drie zones is het Nationaal Park Drents-Friese Wold een aantrekkelijk gebied voor ~~veel verschillende~~een groter aantal doelgroepen.

In zone 3 is alle ruimte voor mensen die het bos bezoeken voor een kort ommetje, om de hond uit te laten of mensen die graag met gezin, familie of vrienden in de natuur lopen voor de gezelligheid. Omdat de meeste recreatie nu al in deze zone plaatsvindt en ~~een deel nog meer verplaatst~~uitgebreid wordt richting dorpen en essen, is de verwachting niet dat het hier te druk wordt.

Met een goede inrichting van de rustgebieden en zone 2 is het gebied nog steeds geschikt voor mtb-ers, fietsers, wandelaars, ruiters en menners. Mensen die langer in het gebied blijven willen ook variatie en niet elke dag dezelfde route fietsen. Met een combinatie van kortere routes in zone 3 rondom de toeristencentra en de verbindende routes in zone 2 gaan we hierin voorzien. Mountainbikers hebben liever meer hoogteverschillen dan dat ze overal vrij mogen fietsen. Voorzien in de behoefte aan uitdagende mtb-routes ~~zou kunnen~~kan in zone 3.

Welke term wel?

Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 16:00

5.1.2e mag wel wat spannender worden geformul
Ook "natuurvorsers"slecht gekozen aanduiding. r
gaat het vooral om een groep die kwaliteit toeke
plekken waar weinig menselijke invloed is, belevi
puurheid. Is breder dan "soortenjagers"
Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 15:00

Met de rustige gebieden maken we het Drents-Friese Wold aantrekkelijk voor mensen die van rust houden en natuurvorsers die graag "alleen" in het bos zijn. Het Drents-Friese Wold, of de Drents-Friese wilde natuur krijgt nationale bekendheid als ~~"oernatuur~~" waar je midden in het volle Nederland van rust en stilte kunt genieten en waar je je helemaal alleen kunt wanen. Waar het beeld opgeroepen wordt dat de natuur hier alle ruimte heeft en niet door mensen beïnvloed wordt.

Proces

In het proces tot op heden hebben we drie fasen doorlopen.

Fase 1: Wilde-natuurdag

De Wilde-natuurdag was ingedeeld in twee sessies:

- *Voor ondernemers* - Tijdens de middagsessie ging het vooral over de economische impuls die wilde natuur aan de streek kan geven. Er waren met name recreatie- en horecaondernemers, natuurbeheerders en bestuurders uitgenodigd.

- *Voor omwonenden* - De avondsessie was voor iedereen die meer wilde weten over wilde natuur in het NP Drents-Friese Wold, zoals omwonenden, maatschappelijke organisaties, de zorg, kunstenaars, natuurliefhebbers, enz.

Er zijn inleidingen gegeven door 5.1.2e 5.1.2e van Ark Natuurontwikkeling en 5.1.2e .1.2 van Staatsbosbeheer.

De reacties tijdens de dag waren wisselend. Een willekeurige greep:
- er zijn positieve reacties: laat ook het edelhert of de wisent maar komen,
- er zijn zorgen: is er voldoende ruimte om mee te praten over het concept ('jullie hebben het plan vast en zeker al klaar liggen'),
- de ruiters gebruiken de bijeenkomst om opmerkingen te maken over het huidige beleid van de terreinbeherende organisaties (tbo's),

- natuurvrienden maken zich zorgen over de gevolgen voor de kwetsbare natuur als er overal gestruind mag worden,
- LTO vraagt aandacht voor de positie van de landbouw,
- er wordt ook gepleit voor snelheid in het proces.

5.1.2e Suggereert at andere groepen geen natuurvrienden zijn. Gaat hier om verschillende relaties met natuur die alle respect verdienen. Be aanduiden als "enkele omwonenden" of "natuurverenigingen"
Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 15:01

Fase 2: Schetssessie

In de schetsbijeenkomst van 23 mei hebben we ons in groepen over de kaart gebogen: waar is ruimte voor een wilde-natuurzone? En hoe kan dat eruit zien?
Vanuit bewoners en gebruikers zijn veel visies, meningen en ideeën meegegeven. Dit geeft voeding voor een meer uitgewerkt beeld van (de ontwikkeling van) wilde natuur.
Een verslag van de bijeenkomst is te vinden in bijlage 1.

Fase 3: Gesprekken voor verdieping

De resultaten van fase 1 en 2 zijn verwerkt in een notitie en in een concept-kaart voor de zonering.
Op basis van voorgaande ervaringen hebben we besloten tot drie vervolggesprekken:

- met ruiters, mede omdat er nogal wat gemopper is over het huidige beleid,
- met lokale natuurgroepen, omdat er zorgen zijn over de gevolgen voor de natuur, terwijl de nieuwe zonering juist een positief effect op de natuur zou moeten hebben,
- over alle routes in het gebied: kunnen we deze aanpassen zodat de wilde natuurzone vrij blijft van routes?

Uiteindelijk is het gesprek met natuurgroepen niet doorgegaan vanwege gebrek aan belangstelling. Voor de groep mtb-ers is een extra sessie van een uur ingelast, voorafgaand aan het gesprek over alle routes.

De gesprekken zijn verlopen in een constructieve sfeer. Bij de verschillende groepen blijkt er bereidheid te zijn om te zoeken naar het verschuiven van routes: van de wilde-natuurzone naar omliggende zones. Er is geen *grote* weerstand tegen het voornemen ~~van de projectgroep en het NP~~ om een wilde-natuurzone in te richten. Natuurlijk zijn er wel twijfels en vragen, het zou vreemd zijn als die er niet zijn.

Belangrijk is dat er tijdens de gesprekken vanuit de projectgroep duidelijk is gemaakt dat het een gezamenlijke zoektocht is. Er is niet meer voorbereid dan wat er gepresenteerd is, ofwel, er ligt geen uitgewerkt plan. Dat gaf de aanwezigen de indruk dat er in gezamenlijkheid aan een invulling van het plan kan worden gewerkt.

De verslagen van de gesprekken zijn te vinden in bijlage 2.

Dilemma: ruiterpaden in de wilde-natuurzone

In het gesprek met de ruiters is gevraagd of de wilde-natuurzone open blijft voor ruiters. De projectgroep heeft de indruk gewekt dat dit ~~mogelijk is~~tot de verkenning van mogelijkheden behoort. Er komen geen routes maar er zijn wel mogelijkheden voor smalle paden voor ruiters: ze worden ook wel "wasstraten" genoemd. Achteraf wordt binnen de projectgroep de vraag gesteld of dit wel wenselijk is. Want toegang bieden tot paden kan er toe leiden dat ruiters takken snoeien in de paden om het toegankelijk te houden.
Het is voor het vertrouwen in het proces niet goed als de toezeggingen in het gesprek achteraf worden teruggedraaid. Het is de vraag in hoeverre er gebruik van de ruiterpaden gemaakt gaat worden. Ons advies is om hier in zekere mate ruimte voor te bieden.

5.1.2e proefperiode?
Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 15:04

Aanbevelingen voor het vervolg van het proces

1. Stuur een nieuwsmail

De personen die voor de zomer bij het proces betrokken waren, hebben al enige tijd niets gehoord over het project. Het is daarom zinvol een nieuwe nieuwsmail naar de betrokkenen te sturen.

Advies: deel de kaart met de zonering

Het risico met concept-kaarten is dat ze breed verspreid worden en een eigen leven gaan leiden. Toch is ons advies om de kaart met de zonering wel te delen, zeker met de personen die aan de sectorgesprekken hebben deelgenomen.

De projectgroep heeft voldoende duidelijk gemaakt dat er geen lijst met maatregelen voor de drie zones ligt. Er is wel een intentie uitgesproken: we willen in de wilde-natuurzone minder voorzieningen en routes. Het is een gezamenlijke zoektocht. Het kan alleen een gezamenlijk proces worden als de beschikbare informatie gedeeld wordt, zoals de kaart met de zonering. Deze ~~komt~~ is ~~voort uit~~gebaseerd op de schetssessie, maar de keuzes zijn wel gekleurd vanuit de wens een zo robuust mogelijke wilde natuur zone te ontwikkelen ~~en maakt dus deel uit van het transparante proces.~~ Het delen van de kaart bevestigt de open houding van de projectgroep: niets te verbergen! Er is nog geen overeenstemming over omvang van zone 1. Dat is onderdeel van het proces hoeveel ruimte we willen en kunnen geven aan wilde natuur.

~~Het is jammer om bij voorbaat te zeggen dat de wilde-natuurzone wel wat groot is. Dat wekt de indruk dat de projectgroep bewust wat ruim inzet met de grootte van de wilde-natuurzone om bij onderhandelingen weer wat in te kunnen leveren. Het is geen onderhandelingsproces, het is een gezamenlijke zoektocht waar geen spelletjes worden gespeeld. (twijfel aan grootte dus?)~~

Ik zou deze tekst niet laten staan. Met name "spe spelen" geeft een verkeerde indruk naar buiten (oit wel gedeeld wordt)

Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 16:02

2. Plan een overleg met vertegenwoordigers ruiters over verschuiving routes

Nu het gesprek met de ruiters gaande is en zij ook hebben kunnen zeggen wat er allemaal niet goed gaat, kan het volgende gesprek 100% worden gericht op het verschuiven van routes naar de zones 2 en 3. Met (detail)kaarten en vilstiften. Met de boswachters die het gebied op hun duimpje kennen.

5.1.2e Een ondernemer heeft aangeboden om een open dag op zijn bedrijf te organiseren. Het is een goed gebaar om deze uitgestoken hand aan te nemen. Dat geeft vertrouwen.

Betrek de gebruikersgroep van het NP hierbij.

5.1.2e Misschien is het wel een goed idee om a bieden dat we mee willen denken of beschikbaa om te sparren indien nodig?

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:46

3. Plan een gesprek met vertegenwoordigers mtb-ers over verschuiving routes

In het gesprek met de mtb-ers zijn de vertegenwoordigers uitgedaagd hun plannen nog eens naast de kaarten met de drie zones te leggen. Het is goed om hen daartoe nog eens te stimuleren en tegelijkertijd te vragen om dit te doen met vertegenwoordigers van alle mtb-groepen rond het Drents-Friese Wold. Deze vraag moet gecombineerd worden met een uitnodiging voor een vervolggesprek, met een concreet datumvoorstel. Dat nodigt de mtb-ers uit om concreet met hun plannen aan de slag te gaan.

Advies. Luister goed en neem groepen serieus.

Er ligt al een voorgeschiedenis in alle contacten van de tbo's over het gebruik van het natuurgebied door ruiters en mtb-ers. Dit is niet altijd soepel verlopen. Wederzijds zijn er gekleurde beelden, die zijn niet altijd positief. Dat kan het moeilijk maken om goed te blijven luisteren.

Daar is alle begrip voor, maar het kan hinderlijk zijn voor het proces. Vanaf de zijlijn gezien (dus zonder kennis van de voorgeschiedenis en misschien wel zonder veel kennis van zaken) lijkt het erop dat er voor groepen ruiters en mtb-ers twee woordvoerders zijn opgestaan die bereid zijn te zoeken naar oplossingen, ~~namelijk~~ 5.1.2e en 5.1.2e Ze lijken beide te beseffen dat er sprake is van een wederzijdse afhankelijkheid: de gebruikers hebben er niets aan als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten hun terreinen niet meer open willen stellen, en de tbo's hebben een probleem als de gebruikers zich massaal als ongeleide projectielen dwars door alle terreinen gaan bewegen.

~~Daarom het advies: probeer zonder vooroordelen te luisteren (lastige opgave) en probeer elk geluid serieus te nemen.~~

Laatste zin voegt niets meer toe

Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 16:05

4. Streef met enkele ondernemers naar maatwerkoplossingen

Sommige bedrijven zijn sterk afhankelijk van de natuur en de voorzieningen in het Drents-Friese Wold. Ook al kiezen ze hiermee voor een risicovolle bedrijfsvoering (voor 100% afhankelijk van de medewerking van een externe partij), toch is het voor het draagvlak goed om met deze ondernemers te zoeken naar maatwerkoplossingen. Dat hoeft niet te betekenen dat de tbo's zich volledig dienstbaar moeten opstellen, het zal geven en nemen worden. Een van die bedrijven is het huifkarbedrijf ~~van~~ 5.1.2e Overweeg om hierbij een neutrale externe persoon als gesprekleider in te schakelen.

5.1.2e Ik ben het zeer met Herman's standpunt zoals verwoord tijdens de vergadering – eens. Of dan een neutraal persoon nodig is is dan maar de vraag.

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 14:46

5. Maak een plan voor aanpassing fietspadenstructuur en wandelroutes

Staatsbosbeheer heeft al nagedacht over de aanpak van de bestaande fietspaden: welke kunnen verschoven worden en wanneer zou dat kunnen, en welke fietspaden zullen voorlopig blijven liggen? Ook de wandelroutes die verschoven moeten worden of die opgeheven kunnen worden, zijn in beeld.
Het ligt voor de hand dat de projectgroep hiervoor in eerste instantie zelf een voorstel maakt. Dit kan bijvoorbeeld worden besproken met het recreatieschap en enkele vertegenwoordigers van plaatselijke belangen.

6. Zorg voor een goede argumentatie

Vanuit beleving en marketing is het wilde-natuurconcept goed te beargumenteren. Hieronder geven we daartoe een aanzet.
Omdat het Drents-Friese Wold toch vooral een natuurgebied is, is het ook noodzakelijk om te zorgen voor een goede ecologische onderbouwing. Waarom is deze ontwikkeling gunstig voor de natuurwaarden? Welke soorten hebben hier voordeel bij? Gaat het wild zich anders gedragen (zoals tijdens de mkz-crisis) omdat het rustiger wordt? Welke verwachtingen zijn er?
Voor een goed toekomstbeeld is het nodig dat er ook een kaart met begrazingseenheden komt. De aan- of afwezigheid van grote grazers is van invloed op de toekomstige ontwikkeling van de natuur.

5.1.2e goede insteek tekst

Ikzelf dus 5.1.2e
12/20/2018 15:05

Wilde natuur in een bosgebied: uniek voor Nederland?

Meer dan 1500 hectare bosgebied in Nederland waar maar weinig sporen van de mens te vinden zijn. De bomen en takken over de boswegen en paden groeien steeds meer naar elkaar toe. Omdat het niet goed mogelijk is ver weg te kijken, heeft de bezoeker eerder het idee helemaal alleen te zijn in het gebied.
Dat zijn geheel nieuwe ervaringen voor bezoekers. Daarmee kan het Nationaal Park Drents-Friese Wold een publiekstrekker worden voor recreanten die meer avontuur in de Nederlandse natuur zoeken. Daarmee krijgt het gebied een nieuw en meer spannend imago. Dat trekt niet alleen de wilderniszoeker, maar ook de mensen die niet direct voor de wilde natuur komen maar toch wel eens naar dit bijzondere gebied willen komen kijken.
De wilde natuur in het Drents-Friese Wold sluit goed aan bij de uitstraling die Marketing Drenthe aan de provincie wil meegeven: oerprovincie. Het Drents-Friese Wold kan hierbij aanhaken: oernatuur. Zo komen de campagnes van de provincie ten goede aan de recreatie in en rond het Drents-Friese Wold.
Het is daarbij wel nodig om de Drentse nuchterheid enigszins af te werpen en het concept als uniek in Nederland te presenteren. Het unieke van het gebied benadrukken zorgt ook voor extra trots en bereidheid om hieraan bij te dragen.

Opmerking 5.1.2e (de inwonende Drent ziet nmm anders dan de bezoekers van buiten)

Ikzelf dus 5.1.2e
12/10/2018 16:08

7. aandachtspunten bij nieuwe structuur/ontsluiting

Kwaliteit van paden in zone 3 moet wel voldoende zijn om grotere aantallen bezoekers te verwerken. Is er voldoende ruimte voor evenementen in (en om) het Nationaal Park – op schaalgrootte Regionaal Landschap eerder meer dan minder evenementen in de toekomst). Inzet van soort grazers m.n. in drukkere deelgebieden,

Aandachtspunten door 5.1.2e benoemd

Ikzelf dus 5.1.2e
01/07/2019 16:12

moeten bezoekers geen angst aanjagen. Hoe gaan we om met particuliere eigenaren en omliggende ondernemers?

7. Organiseer een grootse slotmanifestatie

Op het moment dat er nieuwe routes (met potlood) zijn ingetekend en er een idee ligt voor aanpassingen van de fietspaden en wandelroutes, is het tijd om dit aan alle betrokkenen voor te leggen.
In deze bijeenkomst is het van belang te zoeken naar een evenwicht tussen "alles is nog steeds bespreekbaar" (want dat wekt de indruk dat ook alle nieuwe routes die met ruiters en mtb-ers zijn gemaakt weer helemaal ter discussie staan), en "het is in beton gegoten". Als er goede oplossingen zijn gevonden met de ruiters en de mtb-ers: laat deze groepen deze oplossingen presenteren en "verdedigen".
Het heeft de voorkeur hier een soort inloopbijeenkomst van te maken: weinig centrale presentaties, veel kleine groepen waar aan de hand van kaarten kan worden gesproken over nieuwe routes, over de winst voor natuur en de kansen voor recreatie.

MEMO

Aan	: Stuurgroep Drents-Friese Wold
Afschrift	:
Van	: 5.1.2e 5.1.2e (toestelnummer: 5.1.2e
Datum	: 21 maart 2018
Onderwerp	: brief minister LNV over herintroductie van diersoorten

---

Geachte leden van de stuurgroep,

Ter kennisname ontvangt u een afschrift van een brief die de minister van LNV op 12 februari j.l. aan de provincie heeft verzonden.

In de Wet natuurbescherming is het een en ander vastgelegd over de (her-)introductie van diersoorten. Tijdens een reeks werkbezoeken eind vorig jaar door het management team van het ministerie van EZ (nu LNV) aan alle provincies zijn onderwerpen opgehaald waar provincies tegenaan liepen.
Een van die onderwerpen was onduidelijkheid over de bevoegdheid van het Rijk en/of provincies over (her-)introductie van diersoorten.
De minister van LNV heeft in bijgaande brief nadere duiding van de wet gegeven.

De strekking is dat diersoorten die al (elders) in Nederland in het wild leven niet vallen onder de definitie van herintroductie maar dat er sprake is van translocatie. De bevoegdheid om daarover te beslissen/vergunning te verlenen ligt bij de provincies.
Alleen voor diersoorten die (nog) niet in Nederland voorkomen blijft het Rijk bevoegd gezag.

Concreet komt het erop neer dat bij een geval als de (her)introductie van herten in het Drents-Friese Wold de provincie volledig bevoegd gezag is om hiervoor ontheffing te verlenen. Daarmee is de uitleg van de minister in lijn met het SER beleid in het provinciale Flora- en faunabeleidsplan (FFBP) van de provincie Drenthe en in lijn met de decentralisatie van natuurbeleid.

Dit wijkt af van de in uw SER vastgestelde bijlage 5 (rapportage Luuk Boerema) waarin de wet zo is geïnterpreteerd dat het Rijk bevoegd gezag is.

In de wet is wel al geregeld hoe het beheren van een grensoverschrijdende populatie tussen provincies kan worden vormgegeven in een faunabeheerplan dat zich uitstrekt over meer provincies:
Wet natuurbescherming art 3.12
7. Het faunabeheerplan behoeft de goedkeuring van gedeputeerde staten van de provincie waarin de faunabeheereenheid werkzaam is. Ingeval een gezamenlijk faunabeheerplan is vastgesteld door faunabeheereenheden in verschillende provincies, geschiedt de goedkeuring door gedeputeerde staten van de provincie waarin het leefgebied van de soort grotendeels is gelegen, in overeenstemming met gedeputeerde staten van de andere provincies waarin het leefgebied mede is gelegen. Een goedgekeurd faunabeheerplan wordt openbaar gemaakt door de betreffende faunabeheereenheid.

In het besef dat uw stuurgroep heeft besloten om de SER DFW voorlopig te “parkeren” is het toch goed dat u op de hoogte bent van de brief van de minister. Mocht het plan voor introductie van herten in het DFW in de toekomst weer worden opgepakt dan zal uw SER inhoudelijk en procedureel herzien moeten worden.

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

GS-stuk

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst.5.1.2e
Team	VTH
Datum	woensdag 9 december 2020
Uiterste behandeldatum in GS: *Toelichting:*	

Teammanager
Arnout Venekamp
Paraaf en advies *Akkoord:* *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven 4. Mobiliteit en bereikbaarheid: slim en veilig

Akkoord portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met
1. 5.1.2e 5.1.2e VTH
2. 5.1.2e 5.1.2e VV
3.

Akkoord provinciesecretaris
Wim Brenkman

Archivering	
Soort overeenkomst: *Looptijd overeenkomst:*	Niet van toepassing
Datum:	*Registratienummer:*
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Ja
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Edelhert

Advies

1. De opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018, kenmerk 29/VTH/2018001868 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren,
2. Bovenstaand besluit te laten vervallen als Provinciale Staten hebben besloten over de actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan.

Beslissing GS

Inleiding

a. Algemeen
Sinds twee jaar bevindt zich een edelhert in de provincie Drenthe. Deze is spontaan verschenen in Drenthe en wordt beschouwd als een rondzwervend hoefdier.

In Drenthe gold tot en met 2014 een nulstand voor het edelhert, damhert en wild zwijn. In december 2014 heeft PS besloten de nulstand op te heffen voor het damhert en het edelhert. Wel is besloten dat deze wijziging van beleid pas ingaat als een Soorten-effect-rapportage (SER) is doorlopen en is goedgekeurd door uw college. Het opheffen van een nulstand is alleen van toepassing voor die gebieden waar een SER is doorlopen. Zoals in het Flora-en faunabeleidsplan (Ffbp) staat vermeld werd de spontane komst van een edelhert pas over enkele decennia verwacht. Om deze reden is er nog geen SER doorlopen.

In 2018 is de meest recente opdracht verstrekt voor het handhaven van de nulstand van grote hoefdieren. De opdracht is een vernieuwing van drie eerder verleende opdrachten (2003-2017, destijds aanwijzingen genoemd). Deze opdracht en aanwijzingen zijn gebaseerd op een bevoegdheid uit respectievelijk de Wet natuurbescherming en de Flora- en faunawet. Tot 2002 was het Rijk bevoegd gezag op basis van de Jachtwet. Ook het Rijk gaf opdrachten voor het handhaven van de nulstand.

Onlangs is naar aanleiding van berichtgeving in de ~~, onder andere op sociale~~ media~~,~~ een maatschappelijke discussie gevoerd over het handhaven van de nulstand voor het edelhert. Op woensdag 3 december 2020 is een petitie, die moet voorkomen dat het edelhert wordt afgeschoten, aangeboden aan gedeputeerde Henk Jumelet. De petitie is 27.000 keer ondertekend.
Zowel in een mededeling aan de Commissie Omgevingsbeleid als tijdens de overhandiging van de petitie is door gedeputeerde ~~Henk~~ Jumelet gezegd een uitwerking te maken van het beleid vanuit verkeerveiligheid in relatie tot de nulstand.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
Niet van toepassing.

Advies

1. De opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018, kenmerk 29/VTH/2018001868 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren
2. Bovenstaand besluit te laten vervallen als Provinciale Staten hebben besloten over de actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan.

Doelstelling uit de begroting

2.2.12 Uitvoering Wet natuurbescherming
4.1.04 Zorgen voor veilige provinciale wegen

Argumenten

1.1. Er is sprake van een zeer gering verkeersveiligheidsrisico

De ambitie Samen richting Nul verkeersslachtoffers (SrNv), gaat uit van het minimaliseren van het aantal verkeersslachtoffers in Drenthe. Deze ambitie is gericht op het wegnemen van beheersbare risico's welke verkeersongevallen (met verkeersslachtoffers) kunnen veroorzaken.
De aanwezigheid van het edelhert is een beheersbaar risico en vanuit de ambitie SrNv zou afschot verdedigbaar zijn. Echter, de navolgende overwegingen kunnen leiden tot een andere afweging:

- Een edelhert is in vergelijking met ander wild, uitgesproken voorzichtig en daardoor relatief weinig betrokken bij verkeersongevallen (onderzoek in Duitsland: 2-3% van de edelhert populatie; reewild ruim 20%). Het dier in Drenthe loopt al twee jaar rond en heeft, voor zover bekend, geen verkeersongeval veroorzaakt. Het dier is en wordt überhaupt weinig waargenomen en er zijn nog geen meldingen geweest van aanwezigheid op of rond wegen.
- 's Nachts (17.00 – 7.00 uur, met een piek tussen 19.00 – 1.00 uur) vinden de meeste aanrijdingen met wild plaats. Dan is de verkeersbelasting laag (ca 30 -15% van de gemiddelde etmaalintensiteit). Daarmee is de kans op een verkeersongeval erg laag.

1.2 Hiermee geeft u uitvoering aan het beleid in het ~~Flora en faunabeleidsplan (~~Ffbp~~)~~ ten aanzien van individuele rondzwervende dieren

In het Ffbp staat vermeld dat voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw-) schade en risico's voor de verkeersveiligheid

- Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan rondom verkeersveiligheid
- Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan van (landbouw)schade die gerelateerd zijn aan het edelhert.
- De geringe aanwezigheid van een risico voor de verkeerveiligheid is in argument 1.1 benoemd.

De beoordeling van de lusten en lasten van het edelhert, zoals ook aangegeven in het Ffbp, zal begin 2021 besproken worden met belanghebbenden.

@ 5.1.2e Deze zin zonder bullet.

5.1.2e
12/14/2020 10:56

1.3 In het Ffbp staat dat waar mogelijk preventieve maatregelen worden genomen om de verkeersveiligheid in Drenthe voor mensen te bevorderen en om het aantal dierslachtoffers te verminderen

Een van de preventieve maatregelen die mogelijk zijn is een voorlichtingscampagne. Hiermee is het mogelijk om weggebruikers te attenderen op de aanwezigheid van een zwervend edelhert. Naar verwachting zullen de effecten hiervan niet groot zijn.

2.1 Bij de actualisatie van het Ffbp zal de handhaving van de nulstand en de SER een onderwerp zijn.

Er is medio 2020 een ambtelijke werkgroep gevormd die zich bezighoudt met de actualisatie van het Ffbp. Indien het beleid wijzigt met betrekking tot het ~~groot wild~~ edelhert, zal de opdracht worden herzien.

@ 5.1.2e of alleen edlehert noemen?

5.1.2e
12/14/2020 11:40

Tijdsplanning

De betrokken uitvoerder van de opdracht zal worden geïnformeerd over tijdelijke werkwijze.
Aangezien weinig effect verwacht wordt van een voorlichtingscampagne zal hier geen uitvoering aan worden gegeven.

Het is de planning dat een actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan voor het zomerreces ter besluitvorming aan PS wordt voorgelegd.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Risico's

- Een aspect van de verkeersveiligheid welke niet alleen geldt voor edelherten maar voor al het wild, is de reactie/reflex van de automobilist op het overstekende wild. Een natuurlijke reactie/reflex van bestuurders om te proberen het wild te ontwijken kan leiden tot ongevallen. Hoe groter het wild is hoe sterker de reactie/reflex om uit te wijken zal zijn. Vooral in Drenthe, waar toch nog veel bomen in de obstakelvrije zone staan, is uitwijken erg gevaarlijk.
- Alle snelwegen op de Veluwe zijn voorzien van hekwerken, in Drenthe is dat niet het geval. Op de Veluwe zijn geen autowegen waar je 100 km/h mag rijden, in Drenthe wel en deze hebben geen hekwerken. In het rapport t.b.v. herintroductie van edelherten in DFW, Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold 2014, staat de volgende conclusie: Knelpunt: aanrijdingen met hoefdieren op de N381, Maatregelen: uitrasteren in combinatie met ontsnipperende maatregelen (ongelijkvloers of gelijkvloers).
  - De infrastructuur in Drenthe is niet aan te passen aan dit edelhert. Het is niet realistisch om alle 100 en 80 km-wegen te voorzien van een geschikt wildraster ter voorkoming van het oversteken van dit dier. Ook andere dieren, waaronder het 'normale' (ree)wild moet zich tussen de velden kunnen verplaatsen (rust/voeden). Ook het 'sturen van het wild' naar specifieke wissels is niet reëel. Het effect van wildspiegels, zo blijkt uit onderzoek, is nihil.
  - De provincie heeft geen zeggenschap over de Rijkssnelwegen en gemeentelijke 80km-wegen en de aanleg van hekwerken langs deze wegen.
  - De winterperiode komt er aan en er zal in de winter strooizout op de wegen worden gestrooid. Dit is een verhoogd verkeerveiligheidsrisico omdat een edelhert dit graag oplikt.

Kanttekeningen vanuit de organisatie

Er is nog geen onderzoek geweest naar het effect op de aansprakelijkheid bij bijvoorbeeld verkeersongevallen bij het actief gedogen van een zwervend edelhert.
Algemeen is het zo dat in principe niemand verantwoordelijk is voor in het wild levende dieren (die aan niemand toebehoren) en dat het verhalen van geleden schade moeilijk is. De provincie kan bij een mogelijk ongeval uiteraard wel aansprakelijk worden gesteld wegens het niet actief handhaven van de nulstand, maar of een dergelijke aansprakelijkheidstelling ook leidt tot schadevergoeding is maar de vraag.

Tekst openbare besluitenlijst

Onderwerp: Aanwezigheid zwervend edelhert in Drenthe
Tekst: Gedeputeerde Staten hebben besloten de handhaving nulstand van het edelhert tijdelijk op te schorten.

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens		***Teammanager***
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e	Arnout Venekamp
Team	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving	
Datum	donderdag 10 december 2020	*Paraaf* *Bespreken:*
Uiterste behandeldatum in GS: 15 december 2020 *Toelichting: Afronding voor PS-vergadering van 16 december 2020*		

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting	***Akkoord portefeuillehouder***
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven.	Henk Jumelet

Intern voorbereid met	***Akkoord provinciesecretaris***
1. 5.1.2e 5.1.2e LG	Wim Brenkman
2.	
3.	

Archivering		***Communicatie***
Datum:	*Registratienummer:*	*Openbaar:* Ja, later. Openbaar vanaf ontvangst brief door vragensteller.
	nr.	
	nr.	*Persbericht:* Nee
	nr.	*Bekendmaking:* Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de PvdD-, GroenLinks- en PvdA-fractie over de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe aanwezige edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de PvdD-, GroenLinks- en PvdA-fractie, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Risico's

Niet van toepassing.

Kanttekeningen vanuit de organisatie

Niet van toepassing.

Aanvullende informatie voor GS

Niet van toepassing.

Tekst openbare besluitenlijst

Onderwerp: Beantwoording van de vragen van Partij voor de Dieren, GroenLinks en Partij van de Arbeid m.b.t de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert.
Tekst: Gedeputeerde Staten hebben Statenvragen beantwoord over de aanwezigheid van het edelhert in Drenthe.

Aan:
mevrouw T. Potharst, de heer R.A.A. Bosch,
mevrouw E. Slagt-Tichelman en
de heer E.E.A.A. van Liempd

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door de heer ing A 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert

Geachte dames Potharst en Slagt en heren Bosch en Van Liempd,

In uw brieven van 21 november 2020 stelde u een aantal vragen over de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vragen van de Partij voor de Dieren

Vraag 1
Waarom laat de provincie het edelhert doodschieten?
a. Is dit niet in strijd met het Flora en Faunabeleidsplan van de provincie? Zo nee, kunt u dit motiveren?
b. Is de provincie op de hoogte van het overtreden van haar eigen beleidsregels als het dier wordt doodgeschoten? Wat zijn de gevolgen hiervan, los van het dierenleed dat wordt aangericht?
c. Is dit niet in strijd met de zorgplicht van de provincie voor in het wild levende dieren? Zo nee, kunt u dit toelichten?

Antwoord 1
Op basis van een interne analyse hebben wij op 15 december 2020 het besluit genomen de opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren, totdat u besloten heeft over de actualisatie van het Ffbp. Wij zijn tot dit besluit gekomen op basis van onderstaande overwegingen:

@ 5.1.2e Verplaatst hier naar toe van antwoo
5.1.2e
12/14/2020 11:39

- Het edelhert in Drenthe loopt al twee jaar rond en heeft, voor zover bekend, geen verkeersongeval veroorzaakt. Het edelhert is en wordt überhaupt weinig waargenomen en er zijn nog geen meldingen geweest van aanwezigheid op of rond wegen.
- Het edelhert is vooral nachtactief. Dan is de verkeersbelasting laag (ca. 30-15% van de gemiddelde etmaalintensiteit). Daarmee is de kans op een verkeersongeval erg laag.
- Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan van (landbouw)schade, die gerelateerd zijn aan het edelhert

Aangezien het beleid omtrent het edelhert in het Ffbp niet eenduidig is uit te leggen zal er een actualisatie van het beleid plaatsvinden. De beoordeling van de lusten en lasten van het edelhert, zoals ook aangegeven in het Ffbp, zal begin 2021 besproken worden met betrokken organisaties. Zoals nu gepland staat zal voor het zomerreces een geactualiseerd Ffbp aan u worden voorgelegd ter besluitvorming. ~~Het mogelijk schieten van het edelhert indien de verkeersveiligheid in gevaar komt, is niet in strijd met het huidige Flora- en faunabeleidsplan (Ffbp).~~

~~Het Ffbp dat in 2014 is opgesteld, schrijft ten aanzien van loslopende solitaire dieren, op pagina 52, het volgende voor: "hun aanwezigheid wordt van geval tot geval beoordeeld op aspecten van (landbouw)schade en risico's voor de verkeersveiligheid". Er vindt derhalve geen overtreding van het beleid plaats~~.

De zorgplicht waarnaar u waarschijnlijk verwijst, is vastgelegd in artikel 1.11, lid 1, van de Wet natuurbescherming. In lid 3 van dit artikel staat: "Het eerste lid is niet van toepassing op handelen of nalaten in overeenstemming met het bij of krachtens deze wet bepaalde". Aangezien de huidige nulstandopdracht verleend is op basis van artikel 3.18 van de Wet natuurbescherming, is de zorgplicht zoals vastgelegd in artikel 1.11, lid 1, van de Wet natuurbescherming niet van toepassing.

Vraag 2

Het edelhert leeft al twee jaar in Drenthe, houdt zich schuil en heeft tot geen schademeldingen of gevaarlijke verkeerssituaties geleidt.

a. Klopt het dat er geen verkeersmeldingen zijn betreffende dit edelhert?
b. Klopt het dat er geen schademeldingen aan gewassen zijn gemeld?
c. Klopt het dat dit edelhert al 2 jaar in Drenthe leeft?

Antwoord 2

Het edelhert is voor het eerst waargenomen in december 2018 en later nog een aantal keren op verschillende locaties in Drenthe. ~~derhalve al twee jaar in Drenthe.~~ Onbekend is of het dier sinds december 2018 constant in Drenthe is geweest. Sinds 2018 ~~In de twee jaar dat het edelhert nu aanwezig is in Drenthe,~~ zijn ~~tot op heden~~ geen verkeersonveilige ~~on~~gevallen en schademeldingen aan gewassen gemeld welke gerelateerd aan het edelhert.

Vraag 3

Rondzwerven individuen zouden volgens het Flora en Faunabeleidsplan worden beoordeeld op dierziektes en verkeersveiligheid.

a. Heeft er met betrekking tot dit edelhert een controle plaatsgevonden zoals wordt voorgeschreven in het Flora en Faunabeleidsplan? Zo ja, wat is de uitkomst daarvan? En zo nee, wat is de reden daarvan?
b. Waarom kiest de provincie Drenthe er voor om in dit geval af te wijken van het eigen beleid? Graag een gemotiveerd antwoord.
c. Is er al eerder een rondzwervend edelhert gesignaleerd in Drenthe? Zo ja, wanneer was dat en hoe is toen door de provincie geacteerd?

Antwoord 3

Dit edelhert is het eerste individu dat rondzwerft door Drenthe. Zoals in het Ffbp vermeld staat en door gedeputeerde Jumelet is aangegeven tijdens de commissievergadering van 2 december 2020 en bij de aanbieding van de petitie #WelkomedelhertDrenthe op 3 december 2020, zal in de komende periode met de betrokken organisaties gesproken worden over de 'lusten en lasten' met betrekking tot de aanwezigheid van het edelhert.

Zie voor het overige de beantwoording op vraag 1.

~~Op basis van een interne analyse hebben wij op 15 december 2020 het besluit genomen de opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren, totdat u besloten heeft over de actualisatie van het Ffbp. Wij zijn tot dit besluit gekomen op basis van onderstaande overwegingen:~~

- *~~Het edelhert in Drenthe loopt al twee jaar rond en heeft, voor zover bekend, geen verkeersongeval veroorzaakt. Het edelhert is en wordt überhaupt weinig waargenomen en er zijn nog geen meldingen geweest van aanwezigheid op of rond wegen.~~*
- *~~Het edelhert is vooral nachtactief. Dan is de verkeersbelasting laag (ca. 30-15% van de gemiddelde etmaalintensiteit). Daarmee is de kans op een verkeersongeval erg laag.~~*
- *~~Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan van (landbouw)schade, die gerelateerd zijn aan het edelhert~~.*

Vraag 4

Zoals te lezen valt in het artikel van RTV Drenthe is er wél een SER gemaakt, maar kennelijk niet officieel vastgesteld.

a. In welke fase van de SER-procedure voor edelherten gestopt? Wat was de reden daarvan?
b. Waarom is de SER voor het edelhert nooit officieel vastgesteld?
c. Gaat de provincie Drenthe alsnog de SER vaststellen zodat er ruimte komt voor een populatie edelherten in Drenthe? Zo ja, wanneer? Zo nee, waarom niet?
d. Kan GS zelf de SER vaststellen of moet PS dat doen? Indien het PS betreft, wanneer wordt PS hierbij betrokken?

Antwoord 4

In de Stuurgroep Drents-Friese Wold, die het initiatief genomen heeft tot het opstellen van de Soorten Effect Rapportage (SER), is geen consensus bereikt over de introductie van edelherten. De SER is ons dan ook niet ter vaststelling aangeboden. Over de gang van zaken bent u destijds geïnformeerd en de stukken hierover zijn openbaar: https://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/algemene-onderdelen/losse-pagina'/soorteneffect/

~~Voor de spontane komst van één individueel edelhert wordt door de provincie geen SER geïnitieerd. In het Ffbp is opgenomen hoe geacteerd wordt bij één individueel dier".~~ (zie beantwoording vraag 1).

Zoals in het Ffbp staat vermeld werd de spontane komst van een edelhert pas over enkele decennia verwacht. Om deze reden is er nog geen SER doorlopen.

Een SER kan worden opgesteld bij zowel de introductie als de spontane komst van een edelhert. Introductie is het uitzetten van een edelhert door mensen; bij spontane komst is er geen actie door mensen.

Een SER is alleen van toepassing binnen het gebied waarvoor deze is opgesteld.

Het vaststellen van een SER is een uitvoering van het Ffbp en daarmee een taak van ons. Het proces van een SER is beschreven in bijlage 2 van het Ffbp. Zoals ook aangegeven is in het Ffbp, worden Provinciale Staten telkens goed op de hoogte gehouden van proces en inhoud van een SER.

Vraag 5

"We gaan voor dit hert geen nieuwe SER opstellen, want er is geen draagvlak" aldus de woordvoerder van de provincie.

a. Wat wordt bedoeld met deze uitspraak?
b. Hoe weet de provincie dat er geen draagvlak is voor een eventuele nieuwe SER?
c. Kan PS geïnformeerd worden over het onderzoek en de uitkomsten ervan?

Antwoord 5

In 2017 is er een SER uitgevoerd voor de mogelijke introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold. Van introductie is nu geen sprake; het betreft nu de spontane komst van één rondzwervend edelhert. Zoals op blz. 52 van het Ffbp is aangegeven, geldt voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw)schade en risico's voor de verkeersveiligheid.
Zie het antwoord op vraag ~~34~~ voor verdere beantwoording.

Vraag 6

Volgens de woordvoerder van de provincie is het onwaarschijnlijk dat het dier op eigen kracht naar Drenthe is gekomen.

a. Is GS op de hoogte van de uitkomst van het DNA-onderzoek dat is uitgevoerd op de uitwerpselen van dit dier?
b. Waarop baseert de provincie dat hier sprake is van een uitgezet dier?
c. Is het niet mogelijk dat dit edelhert via een faunapassage Drenthe is binnengewandeld? Kunt u uw antwoord toelichten?

Antwoord 6

Er is een DNA-analyse uitgevoerd op uitwerpselen van een edelhert. De uitwerpselen zijn niet door een hiertoe bevoegde toezichthouder van ons verzameld. De~~ze~~ uitwerpselen geven herkomst van de Kroondomeinen of een hertenfarm als uitkomst.~~-~~.
De kans dat een edelhert van de Kroondomeinen op eigen kracht naar Drenthe komt, achten wij ~~is~~ onwaarschijnlijk. De Kroondomeinen waren tot 2017 middels hertwerende hekwerken afgescheiden van de rest van de Veluwe. In 2018 werd het desbetreffende edelhert al waargenomen in Drenthe. Het is niet aannemelijk dat een edelhert uit de Kroondomeinen niet eerst de andere leefgebieden op de Veluwe verkent. Wij kunnen niet uitsluiten dat het edelhert, indien deze afkomstig is van de Kroondomeinen, bij migratie naar Drenthe gebruik heeft gemaakt van een faunapassage.

Vragen van de Partij van de Arbeid

Vraag 1

Bent u op de hoogte van het feit dat er sinds ongeveer twee jaar een wild edelhert verblijft in onze provincie?

Antwoord 1
Ja, dat is ons bekend.

Vraag 2
Bent u van mening dat het dier moet worden afgeschoten vanwege het ontbreken van een SER? Zo ja, hoe rijmt u dit met het huidige beleid zoals is vastgelegd in het flora- en faunabeleidsplan uit 2014?

Antwoord 2
Zie de beantwoording van vraag ~~3~~1 van de Partij voor de Dieren.

Vraag 3
Bent u bereid met relevante organisaties op het gebied van flora- en faunabeheer in overleg te treden om in gezamenlijkheid een oplossing te zoeken voor deze kwestie?

Antwoord 3
Ja, zoals op 2 december 2020 aan Provinciale Staten is meegedeeld, gaan wij in overleg met betrokken organisaties.

Vraag 4
Bent u bereid in afwachting van de uitkomsten van dat overleg, geen onomkeerbare acties in te zetten (lees: afschieten van het hert)?

Antwoord 4
De provincie zal met betrekking tot dit edelhert niet actief de nulstand gaan handhaven. Zie verder de beantwoording van vraag 1~~3~~ van de Partij voor de Dieren.

Vragen van GroenLinks

Vraag 1
Wat is de visie van het college de in het artikel gedane uitsprak: "Maar we hanteren wel een nulstand voor het edelhert als er geen SER is"?

Antwoord 1
~~Zoals aangegeven op blz. 52 van het Ffbp, komen aaneengesloten bos- en natuurterreinen met een oppervlakte van ten minste 2.500 hectare in aanmerking als leefgebied van edelherten. "Daarbuiten moet uitwisseling van deelpopulaties mogelijk zijn (gedogen van doortrek en tijdelijk verblijf) maar weren we de vestiging van permanente (voortplantende) populaties".~~
Zie ~~verder~~ de beantwoording van vraag 1~~3~~ van Partij voor de Dieren.

Vraag 2
Wat is de visie van het college op de uitspraak uit het Faunabeleidsplan: “Om vooraf duidelijkheid te scheppen over de vraag hoe verantwoordelijkheden liggen, bijvoorbeeld financieel bij schade, verbinden we aan de introductie van deze soorten de eis om een Soorten Effect Rapportage (SER) op te stellen.”

Antwoord 2
In relatie tot het edelhert dat nu in Drenthe aanwezig is, spreken we niet van een introductie, maar van de spontane komst van een zwervend individu. De tekst uit het Ffbp, van toepassing op zwervende individuen, is: “Voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw)schade en risico’s voor de verkeersveiligheid”.
Zie voor het overige de beantwoording op vraag 1 van de Partij voor de Dieren.

Vraag 3
Waarom acht het college het onwaarschijnlijk dat dit dier op eigen kracht naar Drenthe is gekomen terwijl DNA-onderzoek en experts aanleiding geven aan te nemen dat het dier wel op natuurlijke wijze in Drenthe is gekomen?

Antwoord 3
Zie de beantwoording van vraag 6 van de Partij voor de Dieren.

Vraag 4
Kan het college aangeven waar in het Faunabeleidsplan aangegeven staat dat er voor edelherten een nulstand gehanteerd wordt?

Antwoord 4
*In het huidige Ffbp wordt **de intentie** uitgesproken om de nulstand voor groot wild deels op te heffen: “We **willen** de nulstand beëindigen” en “In beginsel zijn edelherten welkom”.*

Vraag 5
De fractie van GroenLinks acht een SER niet noodzakelijk in dit geval omdat het om een natuurlijke vestiging gaat. Is het college dat met GroenLinks eens; zo nee waarom niet?

Antwoord 5
Vestiging is het langdurig aanwezig zijn van een populatie op een locatie waar deze meestal voorheen niet was. In dit geval gaat het om één individueel edelhert, niet om een populatie. ~~Hiervoor wordt conform het Ffbp geen SER opgesteld.~~
Een SER wordt uitgevoerd bij zowel introductie als spontane vestiging van een soort. In bijlage 3 van het Ffbp wordt de SER bij spontane vestiging als

volgt beschreven: "Bij zich spontaan vestigende soorten ligt de nadruk van een SER niet op de vraag waar en hoe een soort kan worden uitgezet of uitgezaaid, maar op de vraag hoe de vestiging kan worden begeleid of hoe mogelijke schade of overlast kan worden voorkomen".

Vraag 6
In het Faunabeleidsplan staat te lezen: In de wet staat dat populatiebeheer alleen aan de orde is bij een aantal soorten grote hoefdieren (damhert, edelhert, ree en wild zwijn) als die zich niet vrij kunnen verplaatsen door afrasteringen of infrastructuur en bebouwing. Acht u het niet vrij kunnen verplaatsen aan de orde in dit geval; zo ja kunt u dat toelichten.

Antwoord 6
Nee, dat is niet aan de orde. Het edelhert verblijft niet op een afgesloten terrein.

Vraag 7
In het Faunabeleidsplan staat te lezen: "Als edelhert of damhert spontaan verschijnen in de grote bos- en natuurgebieden dan kan van een terreineigenaar uiteraard geen SER vooraf worden gevraagd. De provincie neemt in een dergelijk geval het initiatief om in samenspraak met de direct belanghebbenden deze rapportage te realiseren". Hoe en wanneer is het college van plan een SER vorm te geven?

Antwoord 7
Het desbetreffende edelhert bevindt zich niet in één van de mogelijk geschikte leefgebieden. In het Ffbp staat hierover op blz. 19 het volgende: "Niet alles hoeft overal te zijn en niet overal zijn conflicten met andere functies even gemakkelijk te beperken. Om deze reden stellen we een ondergrens van 2.500 hectare vast voor het permanente leefgebied van deze soorten".
De Haar, waar het edelhert zich lange tijd heeft opgehouden, voldoet hier niet aan. Zie verder de beantwoording van vraag 2.

Vraag 8
Is het college in overleg getreden met de grondgebruikers en natuurbeheerder ter plaatse en wat zijn daarvan de uitkomsten?

Antwoord 8
Zie de beantwoording van vraag 3 van de Partij van de Arbeid.

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter , secretaris

Concept

Soorten Effect Rapportage

Herintroductie edelhert en spontane vestiging / komst damhert in het Drents-Friese Wold

Stuurgroep Regionaal Landschap Drents Friese Grensstreek

Soorten Effect Rapportage (SER)

Herintroductie edelhert en spontane vestiging damhert in het Drents-Friese Wold

Opdrachtgever: Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

Opdrachtnemer: Kernteam SER

5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer, gedelegeerd projectleider
5.1.2e 5.1.2e Natuurmonumenten
5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer
5.1.2e 5.1.2e provincie Drenthe
5.1.2e provincie Fryslân
5.1.2e 5.1.2e adviseur

Samenstelling en redactie
5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer

Foto cover: 5.1.2e

0148 505454

CONCEPT Inhoudsopgave Basisplan SER Drents-Friese Wold (NOG INDEXEREN)

1. **Uitgangspunten voor de Soort Effect Rapportage**
    1. Aantallen bij herintroductie
    2. Voorgestelde ontwikkeling van populatie
2. **Belang van de herintroductie**
    1. Sleutelrol van grote grazers in ecosysteem
    2. Behoud soorten
    3. Functioneren ecosysteem
    4. Compleetheid ecosysteem
    5. Bijdrage natuurbewustzijn
    6. Bijdrage aan kennisontwikkeling
3. **Urgentie**
    1. Kans op spontane komst/vestiging
    2. Noodzaak tot ingrijpen
4. **Ecologische afwegingen**
    1. Oorspronkelijkheid soort
    2. Effecten van herintroductie op aanwezige natuurwaarden
    3. Kans op zelfstandige en duurzame populatie
    4. Herkomst dieren
    5. Analyse uitzetlocaties
    6. Uitzetmethode
    7. Onderzoek en monitoring
    8. Knelpunten
5. **Niet ecologische afwegingen**
    1. Maatschappelijke consequenties, peiling bewoners
    2. Juridische aspecten, introductie en beheer (handhaving)
    3. Baten recreatie en toerisme
    4. Schade aan de landbouw
    5. Veterinaire risico's
    6. Overige negatieve economische effecten
        a. Bosbouw
        b. Recreatie/toerisme
        c. Particulieren
    7. Verkeersveiligheid
        a. Bestaande situatie en risico's
        b. Maatregelen om risico's te voorkomen
6. **Afweging**
7. **Conclusie**
8. **Aanbevelingen**

Bijlagen:
Resultaten bewonersonderzoek Motivaction
Resultaten Onderzoek Landbouwschade LTO
Haalbaarheidsstudie Spek/Worm
Concretisering herintroductie
Juridisch deelonderzoek
Onderzoek recreatiebaten

Inleiding

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan voor de provincie Drenthe vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat er een Soort Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'.

In het Nationaal Park het Drents-Friese Wold is er de concrete wens ruimte te bieden aan grazers die hier van nature thuishoren. Deze wens is beschreven in het door de stuurgroep in 2012 vastgestelde Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold (BIP) dat op 15 oktober 2013 is vastgesteld door het college van GS van de provincie Drenthe. In 2014 is daarom in opdracht van de provincie Drenthe een haalbaarheidsstudie gedaan door ing. G.J. Spek en ir. B. Worm. De uitkomst van het onderzoek *Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold: een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario's* (Spek 2015, vanaf nu Rapport Faunaverkenning) is in beginsel positief over de mogelijkheden. De haalbaarheidsstudie is begeleid door de projectgroep Groot wild Drents-Friese Wold waarin alle stakeholders uit zowel Drenthe als Fryslân vertegenwoordigd waren.

In mei 2015 heeft de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (vanaf nu Stuurgroep) opdracht gegeven aan een kernteam van betrokken organisaties een plan van aanpak te maken om de herintroductie van edelhert en de spontane vestiging van het damhert verder voor te bereiden en mogelijk te maken. Een belangrijk onderdeel daarvan is het opstellen van de voorliggende SER. Het Drents-Friese Wold ligt voor grofweg 2/3 deel in Drenthe en voor 1/3 deel in Fryslân. Dit vraagt om een gebiedsdekkende en dus grensoverschrijdende aanpak. De stuurgroep regionaal landschap Drents-Friese grensstreek die opdracht heeft gegeven voor de SER en het Kernteam die de SER heeft uitgewerkt worden dan ook door beide provincies vertegenwoordigd. De PCLG (Provinciale Commissie Landelijk Gebied) in Fryslân heeft ingestemd met een gelijkwaardige aanpak een proces in Fryslân, omdat het Nationaal Park als één geheel bezien wordt, zoals ook in het BIP gedaan is.

De provincie stelt in bijlage 3 van het Flora- en Fauna Beleidsplan een aantal eisen ten aanzien van een SER. Daarnaast worden in de Beleidslijn herintroducties van dieren (ministerie van LNV, 2008) criteria gegeven voor de noodzakelijke ontheffingen bij de (her)introductie van een bepaalde diersoort. Er is echter geen standaard format voor een SER. De inhoudsopgave van deze SER is daarom gebaseerd op de hierboven genoemde documenten. Deze inhoudsopgave is in september 2015 vastgesteld in de betreffende commissies (CLG en PCLG) van de provincies Drenthe en Fryslân. Het uitgangspunt voor de SER is het rapport *Concretisering herintroductie edelhert en komst damhert in het Drents-Friese Wold* van ing G.J. Spek en ing. C.J. Schoon (Spek 2016, vanaf nu Rapport herintroductie). Hierin worden concrete adviezen gegeven voor de herintroductie en het vervolgbeheer.

0148 505454

1. Uitgangspunten voor de Soort Effect Rapportage

De belangrijkste uitgangspunten en keuzes voor de Soort Effect Rapportage worden weergegeven in de al eerder aangehaalde rapporten ***Faunaverkenning*** en ***Herintroductie***. Op basis van deze uitgangspunten worden in deze SER de te verwachten ecologische en maatschappelijke effecten beschreven bij de herintroductie van het edelhert en de spontane komst damhert.

Uitgangspunten:

1. Er is geen integraal buitenraster om het gebied.
2. De populaties edelhert en damhert in het gebied worden beheerd door middel van aantalsregulatie (afschot).
3. De maximale voorjaarsstand in het gebied is 160 edelherten.
4. Edelherten en damherten verhouden zich tot elkaar als 1:2. Met andere woorden, een edelhert kan worden vervangen door twee damherten.
5. Damherten worden niet actief geïntroduceerd. De verwachting is dat binnen 10 jaar damherten vanuit Friese bronpopulaties het Drents-Friese Wold zullen koloniseren.
6. Er wordt gestart met de herintroductie van 10 edelherten van verschillende geslachten en leeftijden.
7. Er wordt gestart met kleine groepjes (2 tot 3 dieren) in meerdere deelgebieden binnen het DFW.
8. Er zijn drie kernen waar met de herintroductie wordt gestart en waar tijdelijke uitwenrasters worden geplaatst.
9. De herintroductie en uitwenperiode start eind maart.
10. Na opening van de uitwenrasters vindt monitoring plaats naar het terreingebruik.
11. Er is een gefaseerde groei naar roedels van maximaal tien dieren.
12. Er vindt ook in de beginjaren – ook als de maximale stand nog niet is bereikt – aantalsregulatie plaats.
13. Als in een van de deelgebieden de maximale stand wordt bereikt, vindt op dat moment aantalsregulatie plaats waarbij het jaarlijkse afschot gelijk is aan de jaarlijkse aanwas.
14. Inliggende voormalige landbouwgronden (nu natuur) zijn en blijven aantrekkelijke foerageer- en rustgebieden

1.1 Aantallen bij herintroductie c.q. begeleiding

Edelhert
Bij de herintroductie van het edelhert wordt gestart met een kleine groep van maximaal 10 edelhert, verdeeld over drie kleine groepjes in verschillende gebieden.

Damhert
Het damhert wordt niet actief geherintroduceerd. De verwachting is dat dier uit bronpopulaties in Friesland binnen 10 jaar het Drents-Friese Wold zullen koloniseren.

1.2 Voorgestelde ontwikkeling van de populatie

Het uitgangspunt is dat de populaties van edelhert en damhert in het Drents Friese Wold zich niet autonoom kunnen ontwikkelen, zonder onaanvaardbare schade aan belangen van derden te veroorzaken. Er zal dus sprake zijn van een beheerde populatie. Het advies van Spek en Schoon is om niet zo snel mogelijk toe te groeien naar de maximale aantallen, maar begeleid te laten groeien en ook al in de eerste jaren ervaring op te doen met het beheer in de vorm van aantalsregulatie. In de praktijk, dus in overleg met alle betrokken partijen, moet er een keuze worden gemaakt in welke verhouding de populatie van edelhert en damhert mag voorkomen. Er vindt daarbij een jaarlijkse evaluatie plaats aan de hand van de ontwikkelingen in aantallen, in spreiding en in schade en overlast.

0148 505454

2. Belang van herintroductie

2.1 Sleutelrol van grote grazers in een ecosysteem

In een natuurlijk landschap in Noordwest-Europa is het voorkomen van grote grazers in veel ecosystemen vanzelfsprekend. De vigerende theorie is dat aan het begin van het Holoceen (9000 v.c. – heden) Nederland steeds meer bedekt raakte met gesloten loofbossen waarin boomsoorten als linde en eik domineerden. (Londo, 1997; Weeda et al, 2005). Een andere theorie is dat de hogere delen van Nederland er uit zagen als een parkachtig landschap waar hoge dichtheden aan grote grazers open plekken lange tijd in stand hielden (Vera, 2001). In beide reconstructies speelden grote grazers een sleutelrol, al zijn in model van Londo grazers minder structuurbepalend.

Over de natuurlijke en dus oorspronkelijke dichtheden van die grote grazers lopen de meningen uiteen. Londo houdt voor arme gronden een maximale dichtheid van 5 grootvee-eenheden (1 edelhert staat gelijk aan 1 grootvee-eenheid) per 100 hectare aan. Vera gaat bij zijn parklandschap-benadering uit van dichtheden vergelijkbaar als in het huidige New Forest in Engeland met enkele tientallen dieren per 100 hectare.

Open plekken kwamen in vroeger tijden vooral voor in de lagere delen van Drenthe. Met name in de randen en op de overgangen van rivieren en venen naar een meer besloten boslandschap kwamen grote hoefdieren voor zoals edelhert, tarpan, oeros, wild zwijn en eland. In het meer gesloten boslandschap leefde het ree. De historische aanwezigheid van wisent in Drenthe is niet bevestigd door botvondsten.

De grote grazers hebben een sleutelrol in een ecosysteem (Spek, 2014). Het gaat daarbij om betreding, bemesting, vraat, lichaamsverzorging en zaken als het verspreiden van uitwerpselen en urine, zaden, (via de mest en vacht) en de 'levering' van kadavers (botten, vlees en vacht) voor fauna die (deels) afhankelijk is van dode dieren. En niet in de laatste plaats is de aanwezigheid van grote hoefdieren van belang voor grote predatoren zoals wolf , beer en lynx. Van laatstgenoemde soorten is trouwens niet vastgesteld of het in de laatste 10.000 jaar in Drenthe heeft geleefd. In de Drentse situatie is vooral de wolf de belangrijkste predator van het edelhert geweest.

Het edelhert en het damhert hebben een belangrijke invloed op hun omgeving. Edelherten grazen graag op de overgang tussen het bos en het open landschap, een belangrijke zone voor veel andere planten- en diersoorten. Door invloed van edelherten worden deze overgangszones breder, gevarieerder en structuurrijker. Dit halfopen landschap met natuurlijke grazers is grotendeels uit ons land verdwenen. Het damhert lijkt qua voedselstrategie veel op het edelhert. In vergelijking tot het edelhert is het damhert nog meer een grazer op kortere vegetaties dan het edelhert.

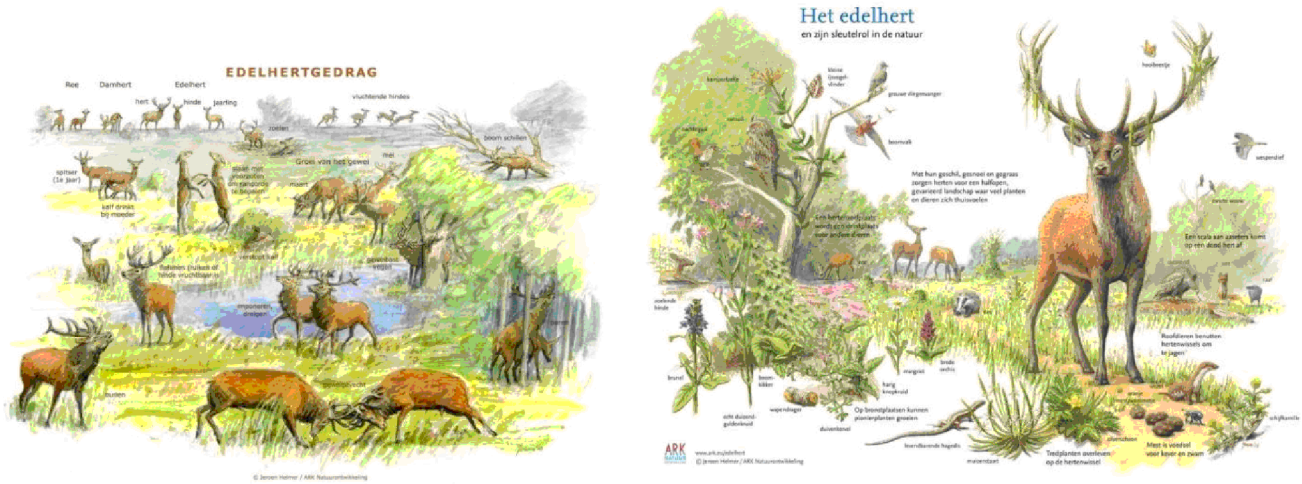

Figuur 1. Impressie van gedrag en ecologische invloed van edelherten in de natuur. Illustratie: Jeroen Helmer, ARK Natuurontwikkeling.

2.2. Behoud van de soorten voor Nederland

Het edelhert en het damhert staan niet meer op de Rode Lijst van bedreigde diersoorten. Het voortbestaan van de soort in Nederland is niet in gevaar. De herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold en het toestaan van het damhert zijn in die zin niet bepalend voor het behoud van de soorten voor Nederland. Wel vergroot hun aanwezigheid de (genetische) levensvatbaarheid van populaties in Nederland en de kans op genetische uitwisseling met populaties in aangrenzende landen.

2.3. Functioneren van het ecosysteem

Er is in het Drents-Friese Wold een aantal potentieel natuurlijke vegetaties oftewel landschapstypes te benoemen die zich zouden ontwikkelen zonder invloed van de mens en waarin wilde grazers als edelhert en damhert een belangrijke rol hebben. In willekeurige volgorde: 1. droog wintereiken-beukenbos; 2. vochtig berken-zomereikenbos; 3. droog berken-zomereikenbos en eiken-haagbeukenbos en vogelkers- essenbos; 4. hoogvenen; 5. moerassen; 6. droge en natte heiden; 7. beekdalen of doorstromingslaagtes.

Het ecosysteem van het Drents-Friese Wold kan worden gezien als een natuurlijk boslandschap in wording. Van het oorspronkelijke boslandschap, voordat de mens overschakelde van jager/verzamelaar naar een meer agrarische levenswijze, is weinig over. Zo is de natuurlijke waterhuishouding in de afgelopen vijfduizend jaar ernstig verstoord. Inheemse boomsoorten als de linde verdwenen grotendeels of volledig als gevolg van het voederen van het loof aan het vee.

Door de eeuwenlange potstalcultuur in de periode tussen 1000 en 1800 werd de bodem verder verarmd door verplaatsing van mineralen via schapen naar de esgronden rondom de dorpen. Beekdalen werden in cultuur gebracht voor winning van hooi en het weiden van (jong)vee. Begin twintigste eeuw werden op de sterk verarmde gronden dennen aangeplant om het stuivende zand vast te leggen. Op andere delen werd bos aangeplant ten behoeve van de houtproductie. De betere gronden (zoals rond Oude Willem) werden in cultuur gebracht ten gunste van de landbouw. In deze periode is de ontwatering doorgezet en werden in de landbouwgebieden meststoffen ingebracht voor hogere opbrengsten.

Ondanks deze grotere veranderingen bleven er diverse waardevolle natuurkernen over die aan het eind van de twintigste eeuw de basis vormden voor ontwikkeling van een robuust en vitaal natuurlijk boslandschap. Erkenning voor die waarde is er gekomen met de aanwijzing van het Drents-Friese Wold als Nationaal Park en als Natura 2000-gebied. Met zijn huidige begrenzing is het met zijn 8000 (NP is 6000 ha) hectare het op één na grootste aaneensloten bosgebied van Nederland.

Dit potentieel natuurlijke landschap lijkt hoogstwaarschijnlijk weinig meer op wat het ooit is geweest. Het is ook niet zinvol om daar naar terug te willen alleen al vanwege veranderde klimaatomstandigheden en de veel hogere stikstofdepositie. Wel zinvol is te streven naar een zo natuurlijk mogelijk systeem onder de huidige klimatologische omstandigheden. Daarbij wordt het ingrijpen in het huidige landschap en in de huidige natuurwaarden gelegitimeerd omdat door de mens toegevoegde bemesting, ontwatering en nivellering een gevarieerde natuur in de weg staan. Maar zoals Londo (1998) het zegt: '...pas generaties na ons zullen het eindbeeld zien...' Je moet echter ergens beginnen.

Daarom hebben de terreinbeheerders in de afgelopen jaren in de naaldbossen die zijn aangelegd in het begin van de 20e eeuw meer ruimte gemaakt voor verjonging met inheemse loofhoutsoorten. Die omvormingsmaatregelen moeten in het komende decennium zijn afgerond. Ook zijn er op diverse plekken hydrologische herstelmaatregelen uitgevoerd . En in 2016 is in het kader van. het Europese subsidieprogramma LIFE de inrichting van de landbouwenclave Oude Willem gestart. Na afronding van dit LIFE-project zal ook in het 'hart van het gebied' een meer natuurlijke ontwikkeling mogelijk zijn.

Het Drents-Friese Wold vormt het brongebied en is daarmee de basis voor het stroomgebied van de beken Vledder Aa en Wapserveense Aa. Het is een natuurgebied op de overgang van het Drents Plateau naar de laagveenontginningen van de Wieden-Weerribben. Het te verwachten eindbeeld (streefbeeld in BIP) is een mozaïek van bossen, heides, graslanden en open zand maar dit zal mede afhangen van de wijze van omvorming van het bos en de eventuele inzet van grote grazers. En als die ingezet worden, dan is de soortkeuze en de grootte van de populaties (begrazingsdruk) ook sturend.

0148 505454

Op de hogere gronden ontstaan vermoedelijk boscomplexen met een afwisseling tussen bos en grazige open plekken. Het bos is gevarieerd begraasd bos met vooral loofhout en de eerste honderd jaar grove den. Her en der liggen heideterreinen en stuifzanden. Door het gebied heen liggen natte laagtes bij de beken. Naar het laagveengebied toe wordt het steeds opener en natter, met laagveenmoeras, riet, ruigte en struweel. Ter hoogte van de Wapserveense petgaten blijft het gebied open door de grote druk van het kwelwater dat hier van de flanken komt.

2.4. Compleetheid van het ecosysteem

Het ecosysteem zal in de komende jaren, voor zo ver dat mogelijk is, steeds verder op orde komen. Het zal echter nog tientallen jaren duren voordat de bossen en de meer open delen in het landschap een echt natuurlijk karakter hebben met een bijbehorende vegetatie.

Grote grazers horen van nature thuis in een dergelijk ecosysteem en kunnen een natuurlijke ontwikkeling stimuleren. Op dit moment is het ree naast insecten echter de enige natuurlijke grazer in het Drents Friese Wold. Voor het overige worden gedomesticeerde grazers ingezet die in meer of mindere mate in kuddeverband leven, zoals Schotse hooglanders, Sayaguesas, Drentse heideschapen en paarden.

Grote predatoren, zoals wolf, ontbreken vooralsnog. Het grootste roofdier is op dit moment de das. Hierdoor zal bij een mogelijke herintroductie van edelherten en de komst van de damherten een natuurlijke regulatie niet plaatsvinden. Met de voorgestelde doelstanden en een beheerde populatie zal ook voedselgebrek nooit als natuurlijke regulatie aan de orde zijn in het DFW.
Het is overigens sowieso de vraag of wolven vitale populaties van herten direct numeriek beïnvloeden. Er ontstaat steeds meer consensus over het idee dat wolven vooral in ruimte en tijd van invloed zijn, en daarmee zorgen voor het zogenaamde 'landscape of fear' (Kuijper, 2013). Met andere woorden, gebieden waar zich wolven ophouden zullen tijdelijk grotendeels door herten en andere herbivoren worden gemeden waardoor de aanwezige vegetatie zich kan ontwikkelen. Dit effect kan echter ook door de nabijheid van mensen worden bereikt.

2.5 Bijdrage aan het natuurbewustzijn

Natuurbewustzijn kan worden omschreven als 'de bereidheid van mensen om natuurvriendelijk te handelen' (Sollaart, 2004). Daarmee is het nog steeds een lastig begrip. Wanneer levert de herintroductie van edelherten en de komst van damherten een bijdrage aan het natuurbewustzijn van mensen?

In 2013 is er door de Wageningen University onder leden van Natuurmonumenten onderzoek gedaan naar de visie van het publiek op wilde dieren (Buijs en Langers, 2013). Ruim 39.000 respondenten vulden daarvoor een enquête. De auteurs vermelden daarbij dat dit geen 'representatieve aftekening is van de Nederlandse bevolking'. Volgens het onderzoek heeft de aanwezigheid van het wilde dieren invloed op de bezoekfrequentie van gebieden. Wat de invloed is van de aanwezigheid van wilde dieren op het natuurbewustzijn van de respondenten is niet onderzocht.

In het bewonersonderzoek van Motivaction onder omwonenden van het Drents-Friese Wold geeft 34% van de ondervraagden aan de komst van 'herten' als een 'verrijking van flora en fauna' te zien. 72% van de ondervraagden denkt ook dat het gebied interessanter wordt door de aanwezigheid van herten. 28% van de ondervraagden zegt het gebied vaker te gaan bezoeken als er herten aanwezig zijn.

Verwacht mag worden dat de aanwezigheid van herten en de onderlinge relaties tussen herten en andere dier- en plantensoorten de aantrekkelijkheid van het natuurgebied als compleet systeem voor de bezoeker vergroot en daarmee bijdraagt aan een groter natuurbewustzijn.

2.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling

In Nederland is nooit eerder een rekolonisatie met herten nagebootst in een situatie zonder integrale (sluitende) omheining. De edelherten die in 2005 in het Weerterbos zijn geïntroduceerd zitten nog steeds binnen het uitwenraster, dat nu een leefgebiedraster is geworden.

0148 505454

Voor een nauwkeurige monitoring van het terreingebruik van de herten in het Drents-Friese Wold is het wenselijk een aantal dieren te voorzien van een halsbandzender. Dit is alleen mogelijk op het moment dat ze worden gevangen om naar Drenthe gebracht te worden.

Het onderzoeksproject met herten in Drenthe kan een belangrijke bijdrage leveren aan de kennis over herten in een vrij levende situatie. Nu is het denken over invloed van herten in een bepaalde omgeving vooral gestoeld om aannames en emotie.

Gegevens uit dit onderzoek kunnen via internet direct beschikbaar gemaakt worden aan betrokkenen en het publiek. Zo is het mogelijk dat het publiek via internet de verplaatsingen van gezenderde dieren direct kan volgen.

Door niet alleen ecologische effecten te monitoren, maar ook beleving en maatschappelijke/economische effecten te volgen, kan ook op dat vlak kennis ontwikkeld worden. Doordat in het kader van de SER nu goede nulmetingen en analyses zijn verricht, kunnen er op termijn goede vergelijkingen gemaakt worden.

Daarnaast kan met de herintroductie van herten in het Drents-Friese Wold het genetische model zoals ook in dit rapport is gebruikt (zie 4.3) worden getoetst.

0148 505454

3. Urgentie

3.1 Kans op spontane komst

Edelhert
Het edelhert leeft in Nederland op dit moment in een beperkt aantal gebieden, zoals de Veluwe, de Oostvaardersplassen en in het Weerterbos. Uitwisseling tussen deze populaties is niet mogelijk. Edelherten die buiten deze gebieden worden aangetroffen zijn meestal afkomstig uit gehouden situaties of, zoals in de Achterhoek, verkenners uit Duitsland (Bentheimer Wald en Hohe Mark). In de Faunaverkenning schatten Spek en Worm in dat het ten minste vijftig jaar duurt voordat edelherten zich op spontane wijze het Drents-Friese Wold zullen bereiken.

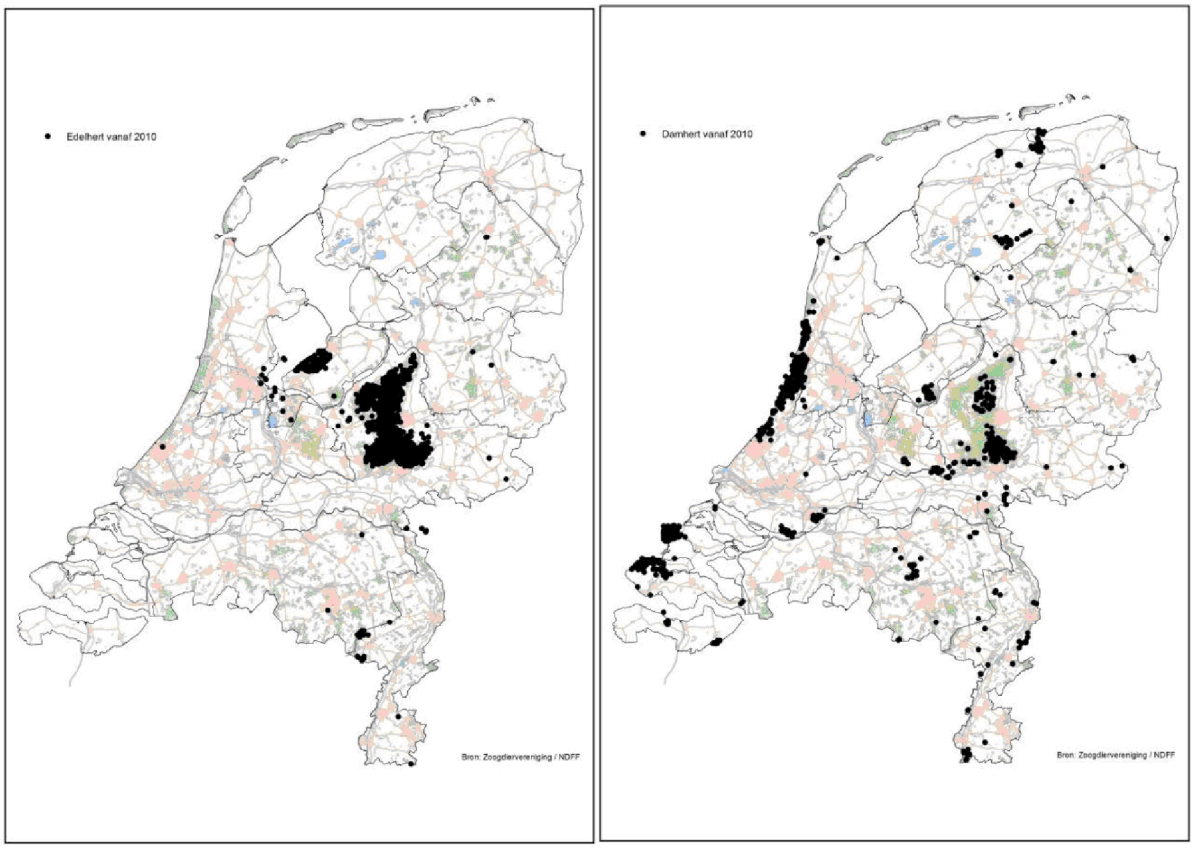

Kaart 1. Waarnemingen van edelhert (links) en damhert (rechts) in Nederland.

Damhert
Het damhert leeft inmiddels in diverse gebieden in Nederland en is wijder verspreid dan het edelhert. De grootste dichtheden leven in de duinen van Noord- en Zuid-Holland, Zeeland en op de Veluwe. Maar ook in Friesland, Zeeland en Brabant komen kleine maar vitale populaties voor. De dichtstbijzijnde populatie van het Drents-Friese Wold leeft in het Oranjewoud op zo'n 40 km afstand. Van het damhert wordt daarom verwacht dat het zich binnen tien jaar wel spontaan zou kunnen vestigen in het Drents-Friese Wold. In de verdere uitwerking van de SER daar waar het gaat om herintroductie wordt het damhert dan ook niet meegenomen.

3.2. Noodzaak tot ingrijpen

Voor het voorbestaan van het edelhert en damhert in Nederland is de herintroductie in het Drents-Friese Wold niet noodzakelijk.

4. Ecologische afwegingen

4.1 Oorspronkelijkheid van de soorten

Grote hoefdieren zijn in Nederland in de 19e eeuw nagenoeg volledig verdwenen. Eland, oeros, wild paard waren aan het begin van de Middeleeuwen al verdwenen. In de eeuwen daarna volgden andere grote grazers en hun predatoren. Alleen het ree wist zich te handhaven. Van het edelhert wordt gesuggereerd dat deze zich alleen op de Veluwe als restpopulatie heeft gehandhaafd. (Broekhuizen et al). Uit archeologische vondsten kan echter worden opgemaakt dat het edelhert sinds de laatste ijstijd wijdverspreid was in Drenthe (Ufkes, 1997). Wanneer het edelhert uit Drenthe is verdwenen, is niet exact bekend.

Het damhert is in de laatste ijstijd uit Europa en Nederland verdwenen. Het trok zich terug tot Zuidoost-Europa en Azië. Er wordt vanuit gegaan dat het dier door de Romeinen in het Middellandse zeegebied is geïntroduceerd. In Engeland werd de soort in de 11e eeuw geïntroduceerd door de Noormannen. Het is echter niet bekend wanneer het damhert weer in Nederland werd ingevoerd. Het damhert wordt inmiddels als een inheemse soort beschouwd. Er wordt vanuit gegaan dat het dier ook zonder hulp van de Romeinen was terug gekeerd naar grote delen van Noordwest-Europa.

4.2 Effecten van herintroductie op aanwezige natuurwaarden

Het edelhert en het damhert zijn in belangrijke mate bepalend hoe een bos zich in de tijd ontwikkelt. Toenemende graasdruk leidt tot minder loofbomen en tot meer naaldbomen. De effecten van ree op het boslandschap zijn van beperktere aard. Door bomen te schillen kunnen de grotere soorten ook zorgen voor dood hout en licht op de bodem. Door deze activiteiten zorgen de planteneters er voor, in combinatie met abiotische factoren, dat niet overal hetzelfde bosbeeld gaat ontstaan.
Indien er een populatie van edelherten/damherten aanwezig is, zal de stand van de reeënpopulatie afnemen.

Damhert en edelhert kunnen in belangrijke mate bijdrage de successie van open landschapsdelen te vertragen. De structuur van de vegetatie wordt weer bepaald door enerzijds het aanbod en anderzijds het aantal grazers. Het ree heeft hierop een veel geringere invloed. Ook kunnen de edelherten en damherten zowel positieve als negatieve invloed hebben op de Natura 2000-doelen. Het begrazen en vertrappen van venranden, maar ook het maken van wissels door herten draagt bij aan het voortbestaan van pioniersituaties in de vochtige heide. Op de Veluwe zijn hertenwissels in de vochtige heide een belangrijk biotoop voor pioniers als zonnedauw, snavelbies en klokjesgentiaan. Edelherten maken zoelplekken (natte plekken waar ze zich wassen en kunnen schuren).Damherten doen dit niet. De ervaring leert dat dit nauwelijks plaatsvindt op venranden. Damherten en edelherten maken beide bronstkuilen op drogere gronden. Maar het effect hiervan op overige natuurwaarden wordt juist als positief gezien. De kuilen vormen een nieuw leefgebied of voorplantingsgebied voor insecten als zandbijen en mierenleeuwen. Omdat de meeste N2000 Habitattypen korte en open vegetaties zijn, zijn deze gebaat bij begrazing of maaien. Begrazing door herten draagt over het algemeen dus bij aan het voortbestaan van de N2000 doelen en kan uiteindelijk bijdragen aan minder kunstmatige beheermaatregelen als maaien, branden en plaggen.

0148 505454

Code	Habitattype	Edelhert	Damhert	Ree
H2330	Zandverstuivingen	+	+	0
H2310	Stuifzandheide	+	+	0
H2320	Binnenlandse kraaiheidevelden	+	+	0
H5130	Jeneverbesstruwelen	±	±	0
H9190	Oud eikenbos	±	±	±
H6230	Heischraal grasland	+	+	0
H4010	Natte heide	+	+	0
H7150	Pionierbegroeiingen	+	+	0
H3130	Zwak gebufferde, tijdelijk droogvallende wateren	0	0	0
H3110	Zeer zwak gebufferd ven	0	0	0
H3160	Zure vennen	0	0	0
H7110	Hoogveenvennen	0	0	0
	Geen natura 2000 habitattype:			
	Kraaihei-Dennenbos	+	+	0

Tabel 1: Invloed van de grazers op verschillende natuurdoelen. Verklaring: - kans op negatieve effecten; 0 geen beïnvloeding, ± kans op een positief effect bij lage dichtheden en een negatief effect bij hoge dichtheden; + kans op een positief effect.

4.3 Kans op een zelfstandige en duurzame populatie

Volgens Spek en Schoon (2016) is met de voorgestelde herintroductieplan een levensvatbare, zelfstandige en duurzame populatie mogelijk . In het rapport is met de voorgestelde aantallen bij herintroductie een Population Viability Analysis (PVA) gedaan. Een PVA is een methode of procedure om een schatting te maken van de kans op het voortbestaan van een populatie met een gegeven grootte voor een gegeven tijdspanne (Boyce, 1992).

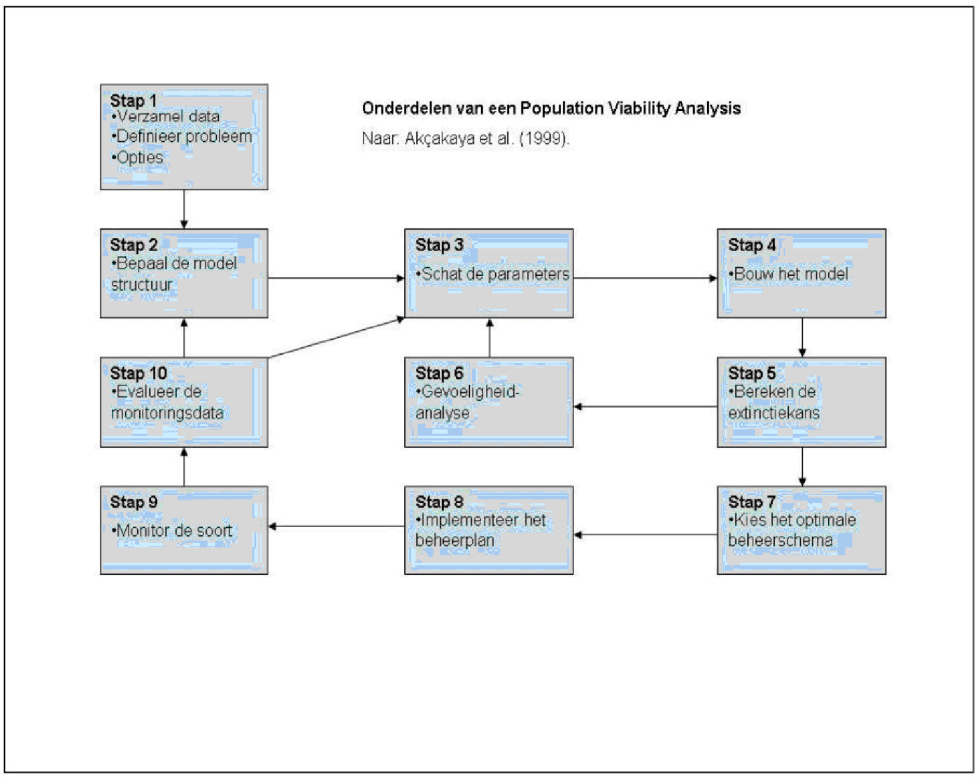

Figuur 2. Stappenplan van een PVA.

De kans op uitsterven van een populatie kan worden gesimuleerd met een zogenaamde VORTEX. Op grond van een dergelijke simulatie is gebleken dat bij een startpopulatie van 10 individuen, de kans op uitsterven binnen 100 jaar na introductie kleiner is dan 5%.
De ontwikkeling van de startpopulatie is 100 maal gesimuleerd voor een periode van 100 jaar, waarbij aan de individuen binnen de startpopulatie een zestal lethale allelen is mee gemodelleerd. Het 'meegeven' van een aantal lethale allelen in de populatie wordt gebruikt om een inteeltdepressie te simuleren gedurende de populatieontwikkeling van de startpopulatie. Inteeltdepressie spelen met name een belangrijke rol als de startpopulatie uit verwante dieren bestaat. Vooralsnog wordt dat getracht voorkomen, maar uit oogpunt van het voorzorgsprincipe is de startpopulatie wel als zodanig in VORTEX gemodelleerd.

4.4 Herkomst dieren

Juridisch gezien zijn er twee mogelijkheden. Er wordt uitgegaan van gehouden edelherten (wet Dieren) of van dieren die afkomstig zijn uit de vrije natuur (wet Natuurbescherming). In de volgende tabel zijn een aantal voor- en nadelen op een rijtje gezet.

	Vrij levend	**Gehouden**
Bemachtigen	Moeilijk	Makkelijk
Bemachtigen familiegroep	Vrijwel onmogelijk	Goed mogelijk
Juiste dieren	Moeilijk	Makkelijk
Effecten op dier	Groot	Beperkt
Gewend aan kleine leefsituatie	Is niet in klein uitwenraster te houden	Is goed in een klein uitwenraster te houden
Ervaring met mensen	Van schuw tot vertrouwd	Vertrouwd
Ontheffing om te vangen	Noodzakelijk	Niet noodzakelijk

Tabel 2.

Op basis van de voor- en nadelen wordt geadviseerd (Spek & Schoon, 2016) voor de herintroductie edelherten te nemen uit een gehouden situatie. Aandachtspunt bij het kiezen van de te introduceren dieren is de genetische variabiliteit binnen de te introduceren groep dieren.

Om de edelherten in het Drents-Friese Wold los te mogen laten was onder een ontheffing art. 75 van de Flora en Fauna wet noodzakelijk. Dit valt nu onder de nieuwe wet natuurbescherming (art 3.34) die per 1-1-17 van kracht is geworden, zie ook rapport van Luuk Boerema.

Daarnaast zijn er mogelijk nog andere ontheffingen nodig: voor populatiebeheer (art 3.17), effect op andere soorten (zoals vogels,- art 3.1, strikt beschermde soorten- art 3.5 en overige soorten- art 3.10)

In de laatste 10 jaar zijn er enkele initiatieven geweest om edelherten te herintroduceren. In het Weerterbos zijn gehouden edelherten in een rastersituatie ondergebracht, waarbinnen ze tot nu toe nog steeds worden gehouden. Om vanaf het begin in het Drents-Friese Wold duidelijkheid te scheppen, wordt het volgende geadviseerd: *vraag deze ontheffing aan zodra de SER is goedgekeurd, maar nog voordat de gewenste edelherten daadwerkelijk worden aangeschaft. Aanschaf kan dan plaatsvinden na verlening van de gevraagde ontheffing en de eventueel te voeren bezwaar- en beroepsprocedure.*

Een dergelijke ontheffing zal moeten worden aangevraagd bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De aanvraag dient daarbij vergezeld te gaan van een projectplan veldonderzoek.

De procedure bij een herintroductie is als volgt:

1. De afwegingen in de beleidslijn leiden in samenhang tot een principebesluit over het al dan niet toestaan van de herintroductie.
2. Bij een positief oordeel wordt het project vervolgens getoetst aan de richtlijnen die de IUCN voor herintroducties heeft opgesteld.
3. En als laatste zal de beleidslijn ook worden gebruikt bij de ontheffingsverlening voor toekomstige herintroducties van dieren.

0148 505454

Op basis van het natuurlijk gedrag en leefwijze wordt geadviseerd de te starten met de volgende dieren:

- 1 bijna volwassen hert (4 tot en met 6 jaar, gedrag: bronsttrek)
- 1 jong hert (1 tot en met 3 jaar, gedrag: gebiedsverkenning)
- 1 hinde (drachtig), 1 smaldier en 1 vrouwelijk kalf (verwant)
- 1 hinde (drachtig) en 1 smaldier (verwant)
- 1 hinde (drachtig) en 1 vrouwelijk kalf (verwant).

Door te starten met het genoemde kleine aantal dieren (10 stuks) is het voor zowel de beheerder(s) als ook de omgeving mogelijk om rustig aan ervaring op te doen met het edelhert.

4.5 Analyse uitzetlocatie

Voor de feitelijke herintroductie in het Drents-Friese Wold zijn drie kernen aan te wijzen die het meest geschikt lijken. Het gaat om het Wapserveld/Berkenheuvel (kern A), De Stoevert/Ganzenpoel (kern B) en de omgeving Prinsenbos/Oude Willem (kern C**).** De exacte uitwenlocaties moeten nader bepaald worden met behulp van gebiedsdeskundigen.

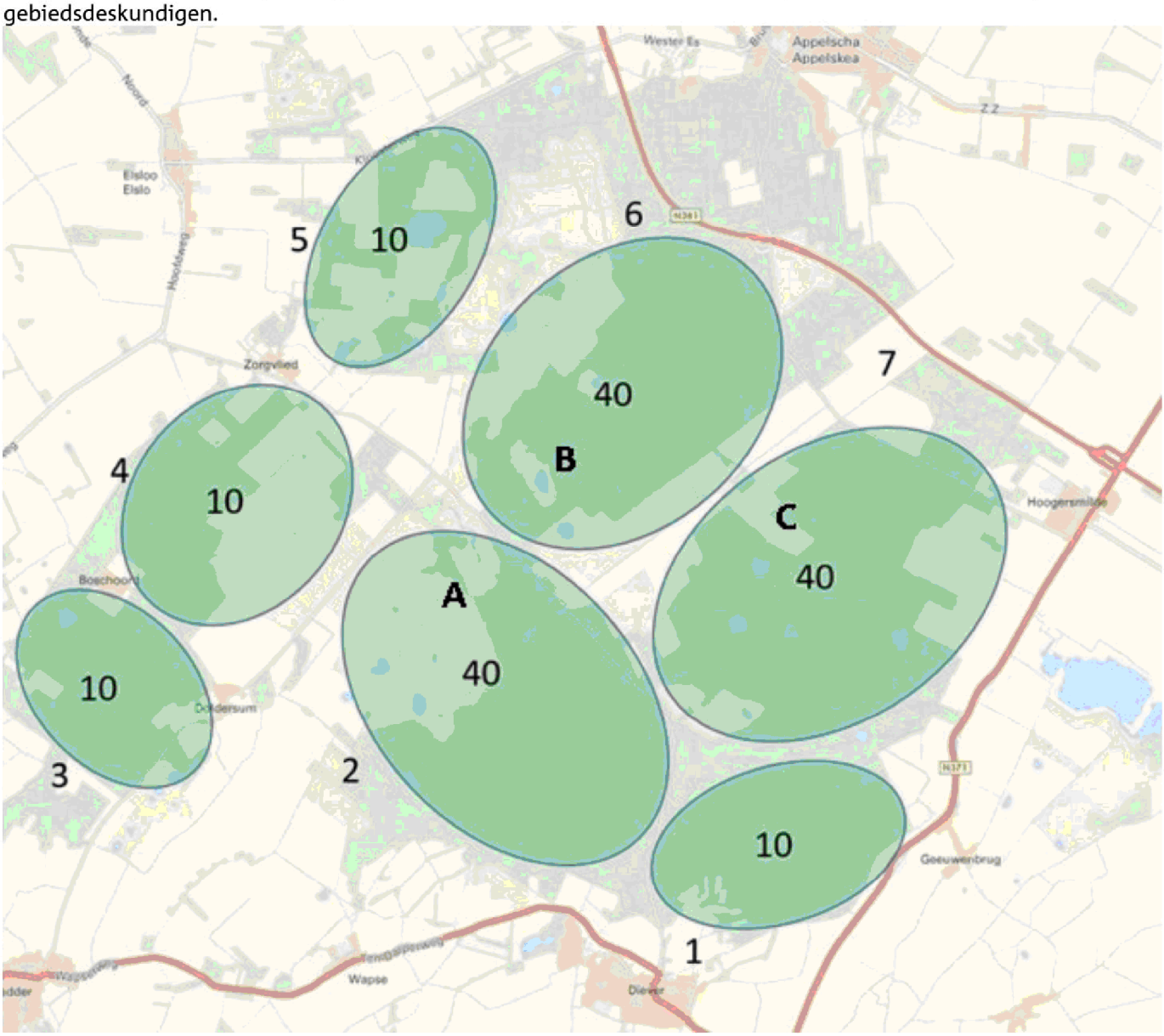

Figuur 3. Schematische weergave van de hoofdkernen waar edelherten zich zullen gaan ophouden met voorgestelde doelstanden en de voorgestelde uitzetlocaties A, B en C.

4.6 Uitzetmethode

Het advies van Spek en Schoon is om de edelherten zo laat mogelijk in de tijd, maar wel vóór de geboorte van de kalveren, in het uitwengebied te brengen. (idealiter: maart). Dit vanwege de verbetering van de voedselsituatie door het ontluikende groen en een spoedige binding met het uitwengebied.

De uitwenrasters vervullen slechts zeer tijdelijk een functie (paar weken). Daarom wordt voorgesteld niet te investeren in een kostbaar raster. Op de Veluwe wordt door een beheerder groen geplastificeerd harmonicagaas gebruikt om edelherten en damherten uit bosgedeelten te weren. Dit raster wordt met trekbanden vastgezet en is niet ingegraven. De kosten kunnen met dit soort oplossingen sterk worden gedrukt.
De oppervlakte kan beperkt blijven tot enkele hectares. Helemaal als de verschillende vrouwelijke familiegroepen separaat worden uitgewend.

4.7 Monitoring en onderzoek

Elke herintroductie biedt de kans om meer kennis te verkrijgen over de interactie tussen een soort en zijn omgeving. Deze kennis kan worden gebruikt in toekomstige herintroducties en beheermaatregelen elders, maar is ook vooral van belang voor het creëren van draagvlak. Veel 'angst' wordt ingegeven door onbekendheid met deze soort en ervaringen elders met teveel edelherten en damherten.
In de SER zijn nu op diverse vlakken nulmetingen gedaan en analyses uitgevoerd. Door ook de maatschappelijke, economische en belevingsvraagstukken te blijven monitoren kan veel kennis vergaard worden die ook elders ingezet kan worden in de toekomst.

Bij de opdrachtnemers bestaat een sterke wens om 'onderzoek' vanaf het begin van het proces een belangrijke plaats te geven. Zogenaamde nul-metingen zijn van belang om effecten achteraf goed te kunnen evalueren. De volgende hoofdvragen zouden daarbij beantwoord moeten worden.

1. Hoe gebruiken de edelherten en damherten het gebied door het jaar heen?
2. Welke invloed hebben edelhert, damhert en ree op de verjonging van het bos?
3. Wat zijn de effecten van edelhert en damhert op het ree?
4. Hebben edelherten en damherten invloed op de Natura 2000-doelen die voor het Drents Friese Wold zijn geformuleerd en zo ja welke?
5. Welk effect heeft populatiebeheer op edelhert en damhert op andere fauna in het Drents Friese Wold?
6. Welke effecten hebben edelherten/damherten op de maatschappelijke/economische ontwikkelingen in de streek?

Bij onderzoek wordt samengewerkt gezocht met onderzoeksinstituten en universiteiten.

4.8 Beheer

Het is belangrijk dat vanaf het begin af aan door de stakeholders intensief wordt samengewerkt aan dit gezamenlijke project. Wij stellen daarom voor een ***begeleidingsgroep*** in te stellen. Deze begeleidingsgroep dekt het gehele Drents-Friese Wold af. Provinciale grenzen, eigendomsgrenzen, WBE-grenzen, jachtveldgrenzen zijn voor edelherten geen grenzen. In de begeleidingsgroep zitten vertegenwoordigers van de grondgebruikers (landbouw, natuur en bos), de wildbeheerders en de recreatiesector.
Belast verder een ***coördinator*** met alle zaken rond de edel- en damherten. Deze krijgt uiteindelijk een inhoudelijk coördinerende rol binnen het totale edel- en damhertenbeheer. Evenals de begeleidingsgroep functioneert deze persoon op het niveau van het gehele DFW. Stel daarnaast een ***faunabeheerder*** met praktische kennis van edelhertenbeheer aan. Deze persoon krijgt t.z.t. als taak de uitvoerende jagers aan te sturen. Maar misschien nog wel belangrijker, deze persoon is ook het dagelijkse aanspreekpunt voor de bewoners, de boeren en de beheerders in het gebied.
De coördinator, faunabeheerder en begeleidingsgroep stellen gezamenlijk een beheerplan op, dat onderdeel wordt van de provinciale Faunabeheerplannen.

In de ontwikkeling van de populatie zijn drie fases te onderscheiden:

0148 505454

1ste fase: groei richting roedels van maximaal 10 stuks.
Go/no-go-moment roedel van 10 stuks, beoordeling wel of niet doorgaan.

2de fase: beperkt afschot in te grote roedels.
Afhankelijk van ontwikkeling spreiding, groei in nieuwe gebieden.
Go/ no-go-moment zodra er sprake is van standwild in nieuwe gebieden binnen het DFW

3de fase: in een van de gebieden wordt de maximaal gewenste stand bereikt, vanaf dat moment een beheer waarbij het afschot gelijk is aan de jaarlijkse aanwas.

4.9 Ecologische knelpunten

Er is vooralsnog één ecologisch knelpunten te benoemen bij de komst van edel- en damherten.

Bosontwikkeling
In de bossen van Staatsbosbeheer in het Drents-Friese Wold is in de afgelopen jaren fors ingegrepen. Doel is om de redelijk monotone structuur en soortsamenstelling van met name naaldhoutsoorten, te doorbreken. Er is daarom op veel plekken ruimte in het bos gemaakt met het idee dat er loofhoutsoorten voor terugkomen. Op veel plekken is deze ontwikkeling net op gang gekomen. Omdat herten juist graag foerageren in dit soort verjonging bestaat de kans dat de gewenste bosontwikkeling niet op gang komt of stevig wordt vertraagd.

Daarnaast zijn er kleine risico's benoemd in paragraaf 4.2, waaronder vertrapping. Deze risico's zijn echter verwaarloosbaar, zeker bij de voorgestelde doelstand.

Het beheerplan biedt de mogelijkheid om door aantalsregulatie plaatselijk de aantallen tijdelijk of langere tijd te beperken. Zo kunnen de aantallen gestuurd worden al naar gelang de doelstelling en ontwikkelingsfase van het deelgebied

5 Niet ecologische afwegingen

5.1 Maatschappelijke consequenties, peiling bewoners

Om er achter te komen wat de mening is van de bewoners over een mogelijke komst van herten is er in 2016 een bewonersonderzoek uitgevoerd door Motivaction.

5.1.1 Doelstelling onderzoek

Doelstelling van het onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de mening van de omwonenden van het Drents-Friese Wold over de (her-)introductie van groot wild in dit natuurgebied. Om aan deze doelstelling te voldoen zijn diverse onderzoeksvragen moeten worden beantwoord:

- Wat vindt men sec van de mogelijke (her-)introductie van edel- en damherten in het Drents Friese Wold?
- Wat noemt men spontaan en/of geholpen als voor- en nadelen van deze herintroductie?
- Heeft de mogelijke (her-)introductie invloed op de bezoekfrequentie van de omwonenden aan het gebied?
- Vindt men dat de mogelijke hertenpopulatie actief beheerd moet worden in de toekomst? En zo ja: wie is hier dan verantwoordelijk voor?

5.1.2 Methode en opzet van het onderzoek

Steekproef
Op aselecte wijze zijn 4.226 adressen in het gebied in en rond het Drents-Friese Wold geselecteerd. Deze adressen bevinden zich in vier gemeentes: Ooststellingwerf, Weststellingwerf, Westerveld en Midden-Drenthe. Bij de aselecte steekproef is wel rekening gehouden met de grootte (inwoneraantal) van de diverse dorpen en kernen in het betreffende gebied. In het geselecteerde gebied zijn ongeveer 10.000 unieke adressen beschikbaar.
Uitnodigingsbrief
De geselecteerde adressen hebben een uitnodigingsbrief toegestuurd gekregen met een korte uitleg van het onderzoek en het verzoek om deel te nemen. In de brief stond de link naar de enquête en een unieke inlogcode en wachtwoord waarmee de enquête één keer kon worden ingevuld.
Veldwerkperiode
De enquête kon online worden ingevuld in de periode van 16 juli tot en met 1 september 2016.
Respons
Op de einddatum was de enquête 620 keer correct en volledig ingevuld: een respons van 15%. De gebruikelijke respons bij onderzoeken waar de uitnodiging per post verstuurd worden ligt tussen 10-15%.
Weging
De data zijn gewogen naar de het inwoneraantal en de verdeling van leeftijd en geslacht zoals die voorkomen in de deelnemende gemeentes.

5.1.3 Samenvatting van de resultaten

Draagvlak: 66% van de omwonenden van natuurgebied het Drents-Friese Wold geeft aan voorstander te zijn van een mogelijke (her-)introductie van edelherten en damherten in het gebied. 19% geeft aan tegen de komst te zijn, 15% is niet voor en niet tegen.

0148 505454

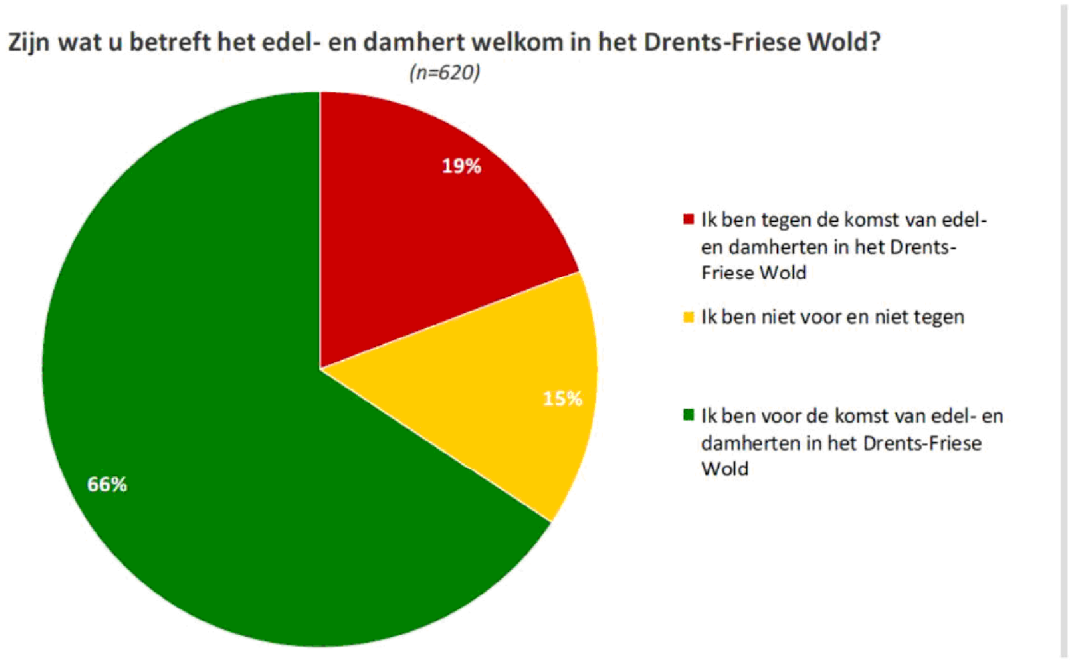

Argumenten: Voorstanders vinden de (her)introductie *een verrijking van het gebied* (34%). Herten zijn ook *mooi* (27%) en *leuk* (21%), aldus de voorstanders. Tegenstanders maken zich vooral zorgen over de verkeersveiligheid in het gebied (46%) en de omvang van de herten populatie op termijn (30%). Opvallend is dat 22% van de tegenstanders meent dat het onnatuurlijk is om herten uit te zetten in het Drents-Friese Wold, onder andere omdat de dieren van oorsprong niet in het gebied zouden horen, terwijl 21% van de voorstanders meent dat de herten oorspronkelijk wel in het Drents-Friese Wold thuis horen.

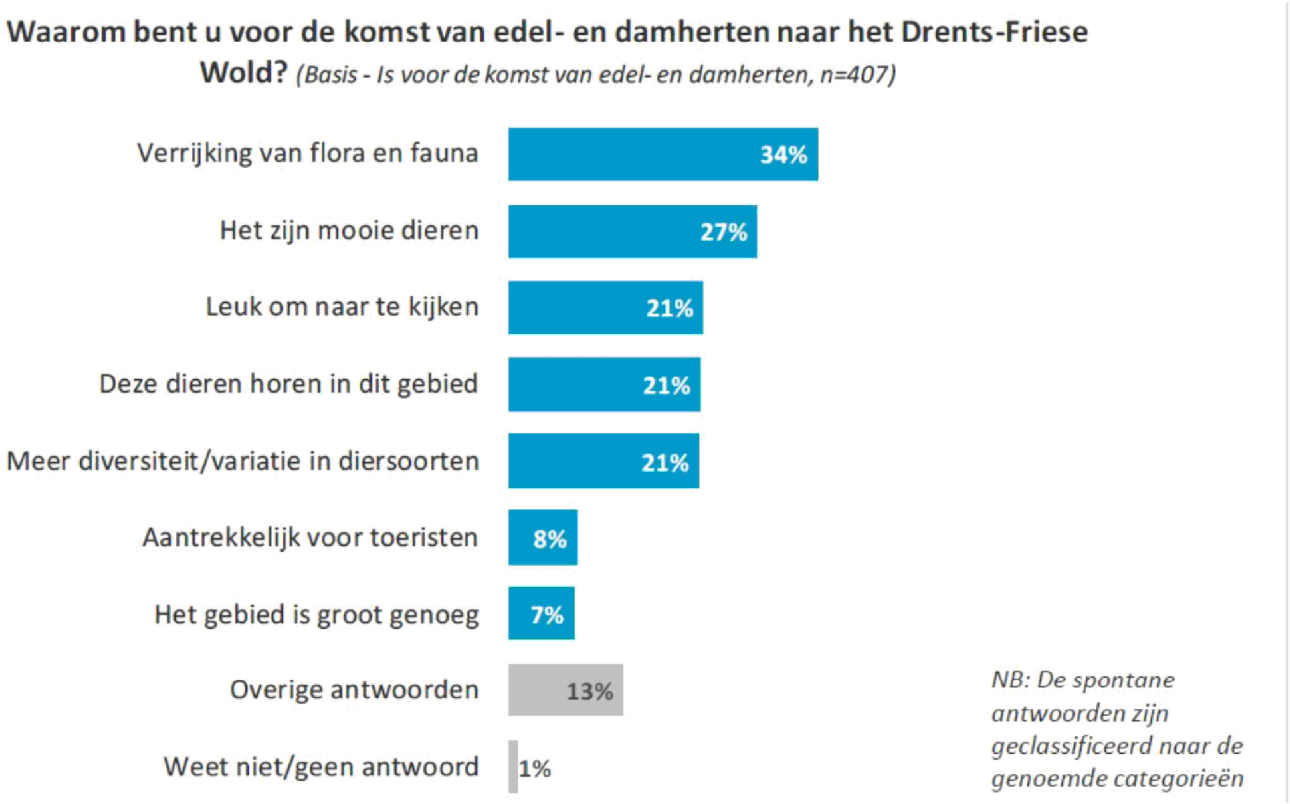

Waarom bent u tegen de komst van edel- en damherten naar het Drents-Friese Wold? *(Basis - Is tegen de komst van edel- en damherten, n=119)*

Bekendheid met (her-)introductie: Ruim de helft geeft aan voorafgaand aan het invullen van de enquête nog nooit van de plannen over de komst van edelherten en damherten gehoord te hebben. Het ontbreken van voorkennis heeft echter een geringe invloed op de mening over de komst van de herten. Met of zonder voorkennis heeft een ruime meerderheid een positief oordeel over de komst van herten.

Bezoekfrequentie: 25% van de omwonenden zal het gebied vaker bezoeken als er groot wild geïntroduceerd wordt, en 69% zal het gebied even vaak bezoeken als nu. Slechts 4% van alle omwonenden geeft aan het gebied minder vaak te gaan bezoeken.

Beheer: Indien de hertenpopulatie te groot wordt vindt 41% dat een teveel overgeplaatst zou moeten worden naar andere natuurgebieden en 38% vindt dat een teveel aan herten afgeschoten zou moeten worden. Als de hertenpopulatie actief beheerd zal gaan worden dan vinden de meeste omwonenden dat diverse partijen (natuurorganisaties, provincie en jagers) samen verantwoordelijk zijn voor het beheer (44%). 40% vindt dit een taak alleen voor de natuurorganisaties.

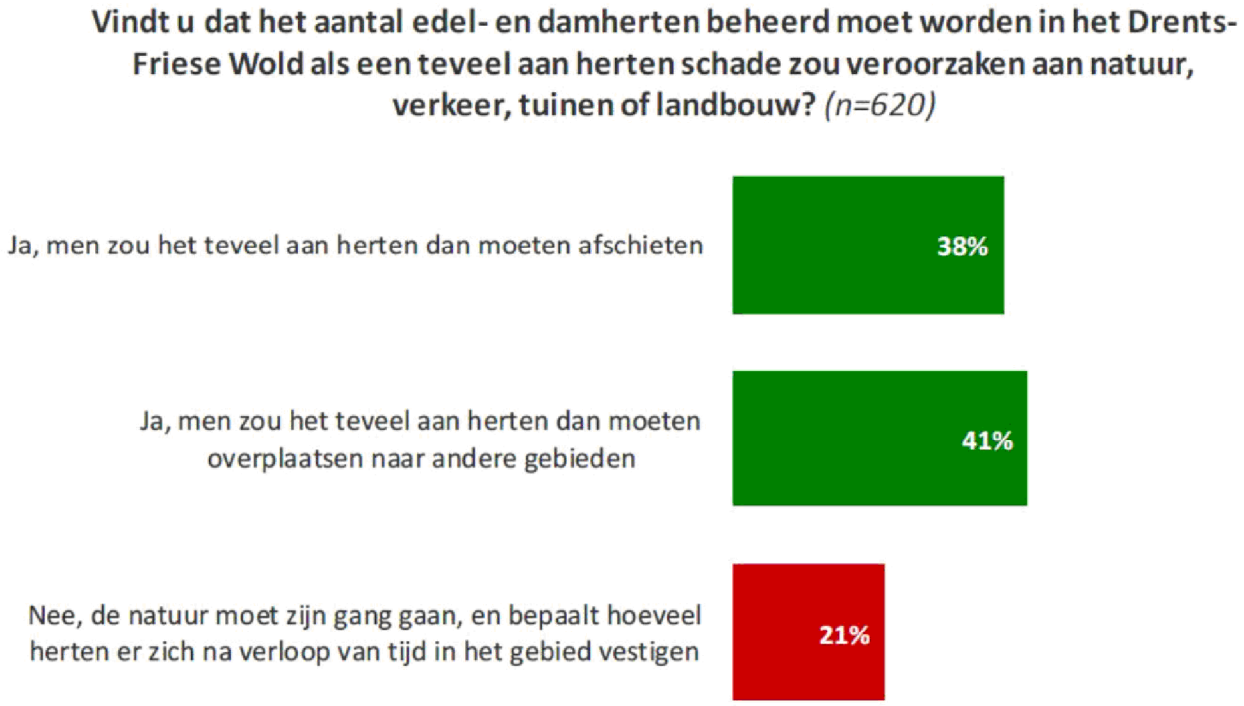

5.2 Juridische aspecten, introductie en beheer

Het juridisch adviesbureau Boerema & Van den Brink heeft op verzoek van de Stuurgroep een rapport opgesteld over een aantal juridische aspecten rondom de herintroductie en aanwezigheid van herten in het Drents-Friese Wold (Boerema, 2016). Hieronder zijn de belangrijkste conclusies uit het rapport vermeld. Voor een uitgebreidere toelichting op de juridische aspecten verwijzen we naar het genoemde deelrapport.

Herintroductie
Het uitzetten van edelherten in het Drents Friese Woud is een herintroductie, waarvoor het ministerie van EZ bevoegd is om op een aanvraag voor een ontheffing te beschikken. Afhankelijk van de locatie zal dat in overeenstemming moeten gebeuren met GS van Fryslân of Drenthe, of beide provincies. Aannemelijk lijkt dat in dit geval afstemming met beide colleges van GS zal moeten plaatsvinden.

Populatiebeheer
In paragraaf 4.8 wordt een voorstel gedaan voor het geleidelijk laten groeien van de hertenpopulatiepopulatie en het ingrijpen in de populatie voordat de doelstand is bereikt. De vraag is of dit kan en welke juridische aspecten van belang zijn. De conclusie van Boerema is dat beheer voordat de doelstand bereikt is mogelijk is. Daarbij is het in eerste instantie sprake zijn van een wettelijk belang. Die zijn hieronder beschreven.

In geval van populatiebeheer van herten kan ontheffing worden verleend, indien het reguleren van de populatieomvang nodig is:

- In het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
- Ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom;
- In het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang;
- Ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen;
- Ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- In het algemeen belang.

Beheer is echter zoals gezegd al wenselijk kort na de herintroductie, voordat de doelstand is bereikt. Vraag is of in die situatie ook beheer mag worden uitgevoerd. Bij een wens tot beheer zal moeten worden aangetoond dat beheer (in de zin van 'doden') noodzakelijk is en dat het doel (voorkomen of beperken van schade) niet op een andere wijze kan worden bereikt ('andere bevredigende oplossing') en dat zal moeten worden aangetoond dat er geen negatief effect is op de gunstige staat van instandhouding. Omdat moet worden aangenomen dat die (althans lokaal) nog niet is bereikt direct na herintroductie (doelstand is immers nog niet bereikt) is de vraag of ook bij een lokale ongunstige staat toch beheer mag worden uitgevoerd. Daarbij speelt een rol dat de 'gunstige staat van instandhouding' van een soort wettelijk is vastgelegd.
In de definities van de wet is zij omschreven als:
– gunstige staat van instandhouding van een soort: staat van instandhouding van een soort waarvoor geldt dat:
a. uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Bij het edelhert zal in ieder geval binnen het verspreidingsgebied (grondgebied van Nederland) geen sprake zijn van een negatieve invloed op de staat van instandhouding bij beheer binnen het DFW, zeker voor zover gericht afschot plaats zal vinden ter voorkoming van schade en de populatie voorzienbaar in stand zal kunnen blijven.
Op grond van de Wet Natuurbescherming zijn echter wel meerdere toestemmingen noodzakelijk die zich richten op verschillende onderdelen van het plan voor herintroductie van edelherten in het Drents Friese Wold:

- De herintroductie (toestemmingverlening door het ministerie van EZ);
- Gebiedsbescherming (toestemmingverlening door het College van GS waar de handeling in hoofdzaak wordt verricht, mogelijk in overeenstemming met het College van GS van de andere provincie);
- Soortenbescherming (ecologisch onderzoek naar mogelijke overtreding wetsbepalingen, eventueel ontheffing aanvragen);
- Populatiebeheer (door GS, in beginsel aan Faunabeheereenheden).

Met andere woorden, het populatiebeheer moet verankerd zijn in een, door beide colleges van GS, goedgekeurd faunabeheerplan.

Aansprakelijkheid bij schade
Indien de dieren worden uitgezet en aldus in het wild leven dan kunnen zij schade veroorzaken aan andere belangen, zoals aan de landbouw, of de openbare veiligheid (in het bijzonder de verkeersveiligheid). Wie is aansprakelijk indien schade wordt veroorzaakt door de geherintroduceerde edelherten?

De voorzienbaarheid van schade en de mogelijkheid om maatregelen te treffen zijn belangrijke aandachtspunten bij een mogelijke aansprakelijkheid voor schade voortvloeiend uit de herintroductie. Bij de herintroductie van edelherten kan worden voorzien dat schade kan gaan optreden aan gewassen, maar ook aan de verkeersveiligheid. Voor schade aan gewassen kan mogelijk een voorziening worden getroffen met behulp van het bepaalde in artikel 6.1 van de Wnb en de daarop gebaseerde provinciale (beleids)regels.
Schade voortkomend uit verkeersongevallen lijkt op voorhand niet volledig te voorkomen. Aansprakelijkheid voor schade kan niet volledig worden uitgesloten. Wel kan mogelijk een pakket aan maatregelen tegen daaraan verbonden redelijke kosten worden getroffen. Deze zouden -bij voorkeur voor de herintroductie- planmatig moeten worden uitgevoerd.
Als het ministerie van EZ actief toestemming geeft voor de herintroductie van de edelherten, lijkt het aannemelijk dat zij daarmee het risico op het ontstaan van schade ten gevolge van herintroductie in beginsel heeft te dragen.

De Wet dieren
Wanneer is de Wet dieren van toepassing en wordt de Wet dieren gewijzigd na inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming? Zo ja, is deze wijziging van invloed op de herintroductie van edelherten of het houden/beheren van de populatie?

De Wet dieren is in beginsel van toepassing op gehouden dieren, waaronder wordt verstaan dieren die onder de beschikkingsmacht van de mens vallen. De edelherten zullen alleen gedurende de periode dat zij binnen een raster leven als zodanig kunnen worden beschouwd. Aan het (tijdelijk) op een verantwoorde manier houden van

edelherten lijkt tamelijk eenvoudig te kunnen worden voldaan. De Wet dieren is beperkt van toepassing op in het wild levende dieren. Hierbij is de zorgplicht voor hulpbehoevende dieren mogelijk van belang voor de in het wild levende edelherten. Binnen het uit te voeren beheer van de populatie kan aan dit begrip nader invulling worden gegeven.

5.3 Baten recreatie en toerisme

Edelherten voegen iets toe aan de natuurbeleving van recreanten in het Nationaal Park. De kans om een edelhert tegen te komen op een wandeling door de bossen geeft voor veel bezoekers een meerwaarde. En ook is er veel animo voor (bronst)excursies naar edelherten. Om te weten hoe groot de economische waarde van de extra recreatieve beleving is, is er deelonderzoek uitgevoerd. In betreffend rapport staan de belangrijkste effecten van de herintroductie van edelherten op de recreatie en toerisme uitgewerkt. Deze effecten zijn zoveel mogelijk gekwantificeerd, dat wil zeggen uitgedrukt in extra bestedingen of banen.

De komst van edelherten zorgt voor seizoensverlenging en productverbreding in de recreatieve sector. De belangrijkste recreatie baten van de herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold zijn:
- recreatieve bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van extra dagtochten;
- recreatieve bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van extra overnachtingen;
- verkoop van vlees en geweien;
- betalingsbereidheid voor deelname aan excursies.

Mogelijk kan ook de verhuur van het jachtrecht voor roodwild nog opbrengsten opleveren. Alleen is in deze fase van de plannen onduidelijk hoe het populatiebeheer uitgevoerd zal worden. Vooralsnog is de aanname dat het beheer van de populatie door de terrein beherende organisaties wordt uitgevoerd. Mogelijke opbrengsten uit jachtverhuur zijn dan ook niet meegenomen in de berekeningen van de baten. De bepaling van de maatschappelijke baten voor dagrecreatie van de herintroductie van edelherten gaat vervolgens aan de hand van het schema uit afbeelding.

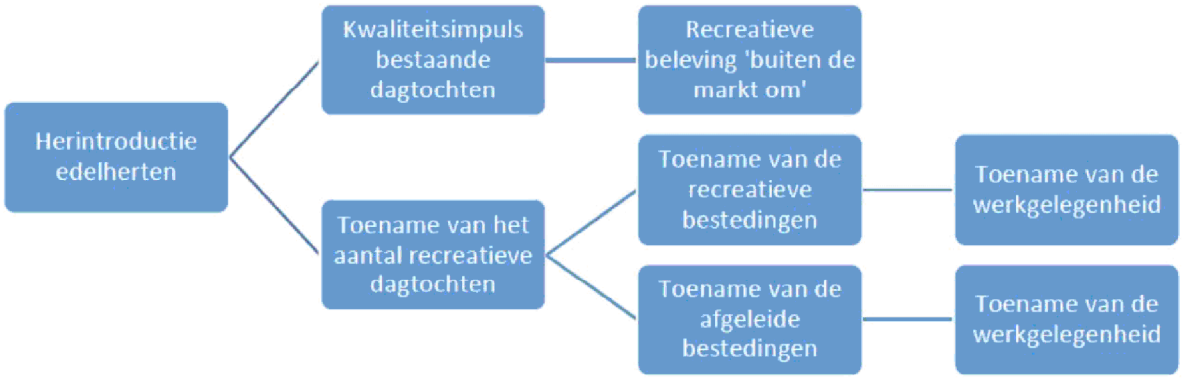

De belangrijkste aanname in bovenstaand schema is dat:
a) de bezoekers die nu reeds het Drents-Friese Wold bezoeken, straks nog meer van hun dagtocht genieten als zij de kans hebben om edelherten te zien. Deze recreatieve meerwaarde uit zich echter niet in extra bestedingen, omdat het Drents-Friese Wold zonder entreeprijs bezocht kan worden.

b) Er extra recreatieve dagtochten zullen plaatsvinden als gevolg van de herintroductie van edelherten. Deze extra dagtochten zullen naar verwachting wel tot extra bestedingen en zogenoemde afgeleide bestedingen leiden. Deze extra bestedingen gaan gepaard met een toename van de werkgelegenheid.

De gemiddelde besteding per dagtocht is EUR 8,55 (Van der Most & De Vries, 2015). Het gaat hierbij om directe recreatieve bestedingen, zoals een toegangskaartje, een kop koffie of een lunch. Maar ook om bestedingen die niet direct aan het recreatief-toeristisch product zijn toe te schrijven, zoals de gewone boodschappen of een souvenir. Deze bestedingen worden 'afgeleide bestedingen' genoemd.

Directe effecten: Effecten die het gevolg zijn van bestedingen door verblijfstoeristen of dagjesmensen die een rechtstreekse relatie hebben met bestemming of doel. Hierbij kan gedacht worden aan uitgaven aan entree en logies op een camping, pension of hotel en de gemaakte reiskosten (voor zover die in de regio terechtkomen).

Afgeleide effecten: Effecten die samenhangen met bestedingen die een gevolg zijn van de aanwezigheid van verblijfstoeristen of dagjesmensen in een bepaalde regio zonder dat die bestedingen een directe relatie hebben met de bestemming. Hiertoe behoren bijvoorbeeld bestedingen aan souvenirs en uitgaven voor boodschappen. De betreffende bedrijven zijn voor hun omzet vaak maar voor een beperkt deel afhankelijk van het toeristisch bezoek aan Drenthe (Briene & Meurs, 2016)

De conclusies uit het rapportrecreatiebaten zijn weergegeven in onderstaande tabel met een overzicht van de recreatiebaten, voor meer informatie kan het rapport in de bijlage ingezien worden. Berekeningen zijn gebaseerd op betrouwbare basisgegevens en berekeningen zijn vrij conservatief uitgevoerd. De cijfers geven daarmee een realistische inschatting van toekomstige baten zonder op voorhand 'rijk te rekenen'.

Batenpost	**Bestedingen**	**Banen**
	x 1.000 euro	(>12 uur)
Totaal bestedingen dagrecreatie	1.566	52
Directe bestedingen dagrecreatie	*928*	*27*
Afgeleide bestedingen dagrecreatie	*638*	*25*
Totaal bestedingen verblijfsrecreatie	1.068	35
Directe bestedingen verblijfsrecreatie	*801*	*25*
Afgeleide bestedingen verblijfsrecreatie	*267*	*10*
Verkoop van vlees en geweien	30	1
Betalingsbereidheid voor excursies	21	1
Totaal	**2.684**	**89**

Uit de tabel valt op te maken dat de meeste baten bij de horeca (dagrecreatie) en recreatieondernemers terecht komen. De directe opbrengsten door de verkoop van vlees en geweien en het organiseren van de excursies zijn aanmerkelijk kleiner dan de verwachte extra bestedingen bij dagtochten en overnachtingen.

Cijfermatig vallen de bestedingen aan geweien en excursies onder de directe bestedingen van dagrecreanten. En de verkoop van vlees valt cijfermatig onder de afgeleide bestedingen van de dagrecreatie. Hierdoor zou er sprake kunnen zijn van dubbeltelling van de recreatiebaten. Maar doordat het om zeer kleine posten gaat, beïnvloedt dit het beeld van de uitkomsten niet.

5.4 Schade aan de landbouw > deze paragraaf nog onder voorbehoud omdat het deelrapport landbouw nog niet definitief gevalideerd en vastgesteld is.

5.4.1 Resultaten inschatting schade aan landbouw

De landbouwsector ondervindt in principe alleen negatieve effecten van herintroductie van edelherten of van de komst van damherten. Om te komen tot een zo compleet mogelijke inschatting van de mogelijke schade dan wel kosten die samen hangen met de aanwezigheid van herten in het DFW is een onderzoek uitgevoerd om de risico's en schade voor de landbouw in te kunnen schatten. Vanwege de kennis van het gebied, de binding met de agrarische ondernemers en de mogelijkheden om vanuit de praktische invalshoek een analyse te maken, heeft LTO Noord opdracht gekregen om de gewas gerelateerde faunaschade voor landbouw, die samenhangt met de introductie van edelherten en damherten in het Drents Friese Wold (DFW), in beeld te brengen.

Om een goed beeld te krijgen van de gewassen die rond het Drents Friese Wold voorkomen is geïnventariseerd welke gewassen de afgelopen 5 jaren op percelen direct rond het natuurgebied zijn geteeld. Van 1.100 ha aan percelen is zo duidelijk geworden hoe het "bouwplan" van het omliggende agrarische gebied er uit ziet. De gegevens zijn eveneens getoetst bij gebiedskenners en met hen is vastgesteld dat de verhouding tussen gewassen representatief is voor een groter gebied (tot 4 kilometer buiten de grenzen van het natuurgebied).

In het onderzoek is vanuit twee invalshoeken met doorrekening van drie scenario's een gedegen inschatting gemaakt van de economische schade aan landbouwbelangen. Het gaat om schade die voort kan vloeien uit de aanwezigheid van maximaal 160 edelherten en geen damherten, respectievelijk de combinatie van maximaal 80 edelherten en 160 damherten (basisscenario doelstanden in SER). Het eerste scenario uit het LTO-rapport dat uitgaat van een doelstand van 160 edelherten in combinatie met 160 damherten wordt nu buiten beschouwing gelaten, omdat die niet overeenkomt met het gekozen basisscenario van de SER (concretisering herintroductie edelherten, Spek, 2016).

Er is eerst een theoretische benadering gevolgd die een minimale en een maximale schade oplevert.
Daarna is een berekening uitgevoerd waarbij praktijkcijfers (schadetaxaties) van de Veluwe doorvertaald zijn naar het basisscenario voor de SER Drents Friese Wold. Uit de theoretische berekeningen en de analyse, komt naar voren dat middels de benadering van voedsel opname van herten, afhankelijk van het gewas waar ze zich aan te goed doen, de jaarlijkse vraatschade zal liggen tussen 21.258 en de 3.270.400 Euro (uitgaande van scenario 2 en 3,gebaseerd op de aanwezigheid van 160 edelherten of 80 edelherten en 160 damherten en 50% foerageren in landbouwgebied). Herten zullen in de praktijk echter geen 100% landbouwgewassen eten en ook niet op één landbouwgewas foerageren. In de praktijk zullen beide gestelde uitersten uit de theoretische benadering dan ook niet gebeuren, maar het was zo wel mogelijk een minimale en maximale gewassen schade te berekenen.

Vanuit de tweede benadering is er een berekening en analyse gedaan om de schade van de Veluwe te vertalen in potentiele gewasschade rond het DFW. Daaruit komt naar voren dat (bij basisscenario 2 en 3) er respectievelijk € 35.753 en € 53.630. euro aan schade op zou kunnen treden. Deze manier van inschatten van potentiele schade kent ook onzekerheden. Dit hangt onder meer samen met het feit dat de Veluwe als gebied niet in alle opzichten vergelijkbaar, dan wel vertaalbaar is naar de situatie in en rond het DFW. Er zijn in het rapport voorzichtige aannames gedaan die geleid hebben tot genoemde getallen. De kans dat hierbij sprake is van onderschatting is aanwezig. Evenals bij de berekeningen vanuit het oogpunt van vraat, geldt ook hier dat diverse schadesoorten, die onder de beginselen van het faunafonds niet bepaald of meegerekend kunnen worden, opgeteld moeten worden bij de berekende schades. Tevens is duidelijk dat in de genoemde schadebedragen veel schadesoorten zoals bevuilingsschade, vernielingsschade, verspreiding ziekten en plagen niet kunnen worden verwerkt omdat deze zich moeilijk financieel laten kwantificeren. Evenzo geldt ook bij deze benadering dat de kosten die samenhangen met preventieve investeringen en handelingen niet zijn betrokken, terwijl dit voor het complete plaatje wel zou moeten.

De cijfers vormen nadrukkelijk een afbakening van de onderkant van de mogelijk op te treden schade. Stel dat de herten alleen op landbouwgrond foerageren (i.p.v. 50% natuur zoals nu in de berekeningen is opgenomen), dan verdubbelen zich de schade bedragen bijvoorbeeld van € 35.753 naar €71.506 of in het andere scenario van € 53.630 naar € 107.260.
Uit de berekening in het rapport komt verder naar voren dat bij gericht foerageergedrag van herten de gewassenschade aanzienlijk kan oplopen. Door vraatschade in hoogrenderende gewassen is het aannemelijk dat berekende schadebedragen hoger zullen uitpakken. De gewassenschade kan aanzienlijk stijgen als er een toename is van het areaal van de hoog renderende gewassen.

5.4.2 Review door deskundigen
De gehanteerde methode en berekeningen zijn gereviewd door een onafhankelijk bureau. De externe deskundigen gaven aan dat het rapport een indicatie van het 'worst case scenario' waarbij alleen landbouwgewassen worden gegeten en dan ook nog de duurste. Dit is een theoretische benadering want

edelherten:
* eten niet alleen landbouwgewassen;
* eten niet alleen hetzelfde gewas;
* en het gewas is niet jaarrond aanwezig.
De te verwachten schade zal eerder in de buurt van de schatting op ervaringsgevens zitten dan in de buurt van het 'worst case scenario'.
De waarde van de berekeningen is er een op hoofdlijnen ter beeldvorming om uiteindelijke de keuze te maken wel of geen edelherten.
De werkelijkheid zal anders zijn omdat er gestart wordt met een gering aantal herten, die gecontroleerd mag groeien. De ontwikkeling van de schade en de overlast zou leidend dienen te zijn met het vinden van een balans tussen de edelherten en de landbouwfunctie in het toekomstige leefgebied.
Ook op de Veluwe worden er preventieve maatregelen genomen. De belangrijkste daar is de aantallen en de spreiding af te stemmen op de landbouwfunctie in een gebied. Deze aanpak wordt ook in het DFW voorgesteld. Met de volgende preventieve maatregelen kunnen de risico's op te hoge standen (aantal beheer) worden voorkomen en met meer specifieke maatregelen kunnen de effecten aan landbouwgewassen worden verzacht.

5.4.3 Advies aantalbeheer op basis van een balans tussen belangen

De deskundigen (review) gaven aan dat van te voren op basis van ervaringen elders redelijk goed is te voorspellen waar schade en of overlast verwacht kan worden. Ook in het DFW zal in meer of mindere mate aantalbeheer moeten worden gevoerd en flankerend beleid ontwikkeld moeten worden (rasteren, schadevergoedingsregeling) om ongewenste zaken te voorkomen. Dit vraagt een gezamenlijk beleid, een gezamenlijk plan en een gezamenlijke uitvoering.

5.5 Veterinaire risico's

Het veterinaire risico bij de aanwezigheid van grote hoefdieren wordt bepaald door:

1. Het vóórkomen van de ziekte onder wilde hoefdieren (prevalentie).
2. De kans dat wilde hoefdieren de ziekte overdragen op gehouden dieren.
3. De gevolgen hiervan voor individuele bedrijven en de sector.

Uit onderstaande tabel blijkt dat het risicoprofiel voor edelhert, damhert en ree (reeds aanwezige diersoort) hetzelfde is. Edelherten vormen in dat opzicht dus geen aanvullend risico. Over het algemeen kan gesteld worden dat de risico's laag zijn bij lage dichtheden aan wilde grazers (Groot Bruinderink, 2007a & 2007b).

0148 505454

	Diersoort						N-L
Ziekte	pa	ru	eh	re	wz	dh	
Categorie I							
Mond- en klauwzeer		+	+	+	+	+	groot
Klassieke varkenspest					+		groot
Runderpest		+	+	+		+	groot
Afrikaanse varkenspest					+		nihil
Categorie II							
Miltvuur	+	+	+	+	+	+	gering
Rabiës	+	+	+	+	+	+	gering
Brucellose		+					gering
Blaasjesziekte					+		nihil
Categorie III							
Tuberculose	+	+	+	+	+	+	gering
Koeiengriep		+	+	+		+	gering
Bovine virus diarree		+					gering
Paratuberculose		+	+	+		+	gering
Leptospirose		+					gering
Ziekte van Aujeszky					+		gering

Tabel3: Infectieziekten, meest gevoelige hoefdiersoorten (+), kans op wederzijdse besmetting natuur-veehouderij (N-L) en belangrijkste overdrachtsfactoren (+), voor zover bekend. Pa: paard; ru: rund; eh: edelhert; re: ree; wz: wild zwijn; dh: damhert. Epidemiologie: verspreiding van virus door contacten tussen de dieren (co), door lucht (lu) en oppervlaktewater (wa), via gemeenschappelijk gebruikte graslanden (gg) en door kadavers (ka). (bron: Vos & Groot Bruinderink, 2009)

5.6 Overige mogelijke negatieve economische effecten

5.6.1 Schade aan bosbouw

Edelherten en damherten (en in mindere mate ook reeën) hebben ook effecten op bos en bomen (Spek, 2014). De ervaringen met edelhert en damhert op de Veluwe zijn in het Faunabeheerplan van de FBE Gelderland als volgt samengevat: Alhoewel er geen gekwantificeerde gegevens zijn over schade aan bos mag op basis van de discussie over de gewenste standen edelherten en damherten afgeleid worden dat de meeste terreineigenaren geen onoverkomelijke schade ervaren. Wel doet bij terreineigenaren die een multifunctioneel bos nastreven plaatselijk wel aanzienlijk schade voor.
Het beleid in het Gelderse faunabeheerplan is dat in multifunctionele bossen waar aan de bosontwikkeling kwalitatieve en kwantitatieve eisen wordt gesteld, gestuurd wordt op het handhaven van lage dichtheden. Er is geen ruimte voor een toename van de aantallen edelherten en of damherten. De afspraken zijn in gebieden met multifunctioneel bos en medegebruik landbouwgronden maximaal 2 edelherten per 100 hectare. Een edelhert wordt gelijkgesteld aan 2 damherten. De effecten van reeën zijn veel beperkter, deze soort kan wel voor tijdelijke lokale problemen zorgen op landschapsschaal zijn zij niet in staat de bosontwikkeling te sturen.

In het Drents-Friese Wold heeft met name de Maatschappij van Weldadigheid in het zuidelijk deel doelstellingen op het vlak van houtproductie. In dit deel van het Nationaal Park is de padendichtheid momenteel het hoogste en zorgt deze zonering met de intensieve padenstructuur er voor dat dit deel van het DFW daardoor minder aantrekkelijk is voor edelherten en damherten (i.v.m. verstoring).
Bij jonge bosaanplant zijn mogelijk wel tijdelijk aanvullende beschermingsmaatregelen noodzakelijk. Aangezien tijdelijke elektrische rasters snel plaatsbaar zijn, is het advies om niet op voorhand te gaan plaatsen, maar eerst af te wachten of er daadwerkelijk negatieve effecten optreden en pas dan te gaan handelen.

De mate waarin effecten op geprefereerde boomsoorten optreden is ook vooral een kwestie van aanbod (Spek , 2014). Hoog geprefereerde soorten zullen bij een hoog aanbod selectief worden benut als onderdeel in het totale menu. Is het aanbod gering staat elk individu bloot aan een intensieve begrazing. De situatie in het Drents Friese

Wold is qua aanbod gunstiger omdat de bossen met alleen de aanwezigheid van reeën zich voor wat betreft structuur en soortenrijkdom anders hebben ontwikkeld dan bijvoorbeeld de bossen op zandgronden in aanwezigheid van edelhert en damhert. Hierdoor zijn er meer structuurrijke bossen die veel dekking, maar ook veel hoog-geprefereerd natuurlijk voedsel bieden. Dit heeft een directe relatie met de schadegevoeligheid van die bossen. Hoe gevarieerder en voedselrijker des te minder effect zullen edelhert en damhert hebben. Daarnaast bevinden zich in het DFW een aantal zeer voedselrijke graasgebieden (Oude Willem, Hertenkamp, Wapserveld, Doldersummerveld, Rijkmanshoeve). Deze kunnen bij goed beheer en een adequate recreatiezonering de gehele voedselbehoefte van het nagestreefde aantal edel- en damherten volledig afdekken. Doordat de aanwezige voedselvoorraad een veel groter aantal dieren kan voeden, vraagt dit echter wel om een consequente handhaving van de streefaantallen.

5.6.2 Schade aan recreatieve en toeristische sector

Het Drents-Friese Wold is goed gezoneerd. Recreatiebedrijven en de intensieve dagrecreatie punten zijn vrijwel allemaal in de randzones van het gebied gesitueerd. Het padenpatroon is in sommige gebieden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Drents Landschap al vrij extensief. Hierdoor zijn diverse rustige gebieden aanwezig. Ook het padenpatroon in de vele heideterreinen is extensief. Dit is een voorwaarde om edelhert en damhert ook overdag zichtbaar te kunnen maken. Door het treffen van maatregelen kan de zichtbaarheid van dieren verbeterd worden.

Wel is er een intensieve padenstructuur aanwezig in het bos- en natuurgebied van de Maatschappij van Weldadigheid. Dit is hier misschien wel gunstig omdat hun bosbouwdoelstelling zich minder goed verhoudt met hogere aantallen edelherten en of damherten. Vanwege hun bosbeheer is wel sprake van veel dekking (zie ook 5.7.1). Waardoor het gebied waarschijnlijk wel door de dieren gebruikt zal gaan worden, ook overdag.

In het Drents-Friese Wold liggen diverse hondenlosloopgebieden. Deze zijn vooral in de randen gesitueerd en leveren derhalve geen knelpunten op. Om het mogelijk te houden om bezoekers met honden ook ruimte te bieden om hun honden los te laten lopen kan er ook in de toekomst gebruik gemaakt worden van hondenloopterreinen, deze situatie wijzigt niet.

Verder geldt voor de groep ATB-ers, fietsers, ruiters en wandelaars dat de komst van grote wilde grazers voor verhoogde belevingswaarde zal zorgen. Bij ruiters is bekend dat het wild vaak weinig schuw gedrag tegenover paarden vertonen, ook al zit er een mens op. Ook fietsers die rustig doorfietsen kunnen leuke wildobservaties doen. Aanrijdingen tussen ATB-ers of fietsers en grote wilde grazers komen niet voor.

Schade aan/voor de recreatieve en toeristische sector wordt niet verwacht.

5.6.3 Schade aan/voor particulieren

Overal vertonen hoefdieren hun natuurlijke gedrag. Dit is niet beperkt tot bos- en natuurgebieden, ook in landbouwlandschappen maar ook in de menselijke leefomgeving kunnen ze uitstekend leven. Hun natuurlijke gedrag kan ook in de menselijke leefomgeving leiden tot schade en overlast. Het algemene principe is dat veel dieren ook tot veel schade en overlast leidt. Dit zorgt ervoor dat er keuzes over de aanwezigheid van de soorten worden gemaakt en over de gewenste spreiding en de gewenste aantallen. Door de keuze voor de relatief lage dichtheid van herten in het gebied, zal er naar verwachting nauwelijks schade optreden bij particulieren. Op enkele locaties, waar particuliere eigendommen grenzen aan het kerngebied (Oude Willem, Wateren-Oost, Berkenheuvel), kan preventief een raster geplaatst worden om toegang tot tuinen te beperken, tenzij bewoners de aanwezigheid van herten op hun erf toejuichen.

5.7 Verkeersveiligheid

Provinciale en lokale wegen vormen volgens Spek en Worm (Spek, 2014) overdag een vrij harde barrière voor herten. Het oversteken van wegen door herten beperkt zich overdag tot incidenten die veelal veroorzaakt worden door verstoorde en in paniek geraakt dieren. Het overgrote deel van de aanrijdingen op de Veluwe vindt plaats tussen zonsondergang en zonsopgang, waarbij de toename van het aantal aanrijdingen in de avond vrijwel synchroon loopt met het tijdstip van zonsondergang. 's Ochtends neemt het aantal aanrijdingen na 8.00 uur sterk af; hetgeen samenvalt met de toename in de drukte van de ochtendspits. Dit patroon is onafhankelijk van het moment van zonsopkomst. Op grond van het voorgaande mag worden geconcludeerd dat de activiteiten van herten sterk worden bepaald door menselijke activiteiten in het benuttingsgebied. Daarnaast ervaren herten provinciale en lokale wegen alleen overdag als een harde barrière, terwijl ze 's nachts geregeld worden overgestoken.

0148 505454

5.7.1 Bestaande situatie en risico's

Bestaande situatie

Het Drents-Friese Wold wordt aan de noordzijde doorsneden door de provinciale weg N381. Deze weg heeft een hoofdfunctie voor verkeer, de maximumsnelheid bedraagt 100 km per uur. Met name waar de N381 het bos-en natuurgebied doorsnijdt kan in de toekomst aanrijdingen met alle soorten hoefdieren worden verwacht.

In de periferie van het Drents-Friese Wold lopen diverse provinciale wegen. Voor trekkende dieren moet rekening worden gehouden dat dit incidenteel tot ongevallen zal leiden. Langs de oostzijde van het gebied ligt een vrij harde barrière door de combinatie van de Provinciale weg N371 Rijksweg en de Drentse Hoofdvaart.

De lokale gemeentelijke wegen binnen het Drents-Friese Wold vormen geen gevaar voor edelherten. Het edelhert is een voorzichtigere oversteker dan damhert. Voor deze soort moet wel rekening worden gehouden met aanrijdingen. Dit ondanks de maximum snelheid van 60 km/u.

In het gebied ligt een aantal openbare zandwegen. Deze wegen zijn in een dermate slechte staat dat gebruik door gemotoriseerd verkeer beperkt blijft. Onttrekking aan het gebruik door gemotoriseerd verkeer is te overwegen en zal de rust ten goede komen. Aanrijdingen zijn hier niet te verwachten.

Belangrijke barrières in de vorm van rasters zijn niet aanwezig. Wel zijn er diverse begrazingsrasters (gaasrasters) en lagere faunarasters. Bestaande gaasrasters, met name schapenraster kunnen voor jonge edelherten en damherten problemen opleveren door middel van het insteken van de achterpoten. Edelhert en damhert springen zonder probleem over elektrische rasters tot een hoogte van 100 – 110 cm. Verder zijn in het gebied geen onoverkomelijke barrières waargenomen.

<u>Verwachting aanrijdingen</u>

Bij het berekenen van de verwachting van het aantal verkeersslachtoffers wordt uitgegaan van literatuurgegevens en de ervaringen op de Veluwe. Het aantal dieren dat sneuvelt als gevolg van een aanrijding met auto of trein wordt geschat op 3% van de voorjaarsstand. Dat betekent dat het aantal aanrijdingen sterk afhankelijk is van de aantallen hoefdieren.

Het Drents-Friese Wold gebied wordt voornamelijk doorsneden door lokale wegen. Er is één Provinciale weg de Twee Provinciënweg (N381) die door het noordelijkste stukje van het Drents-Friese Wold loopt. Het Drentse deel van de N381 is grotendeels ingericht als stroomweg met een maximumsnelheid van 100 km/uur. Het Friese deel van Drachten tot aan de Drentse grens is in 2014 - 2015 omgevormd tot een stroomweg. Dit is de grootste knelpuntweg binnen het Drents-Friese Wold. Kruising van deze weg door grote hoefdieren is ongewenst. Dit is in de huidige situatie met alleen reeën ook al als risico ingeschat, de weg is voor een deel uitgerasterd. Aan de noordzijde ligt circa 430 hectare bos en natuurgebied. Een deel van het bos is in gebruik als camping/bungalowpark. In Drenthe is de N381 adequaat afgerasterd. In Fryslan is verhoging van het raster mogelijk noodzakelijk.

Aan de oostzijde buiten het Drents-Friese Wold ligt ook een Provinciale weg: de Rijksweg (N371). Parallel aan de N371 ligt de Drentse Hoofdvaart. Tezamen vormt dit een redelijk harde barrière. Er zijn weinig geleidende landschapsstructuren. Dit met uitzondering ter hoogte van het Leggelderveld. Indien het gewenst is op termijn de N371 en de Drentse Hoofdvaart te passeren, dan is dit de meest geschikte plek.

De lokale wegen vormen voor edelherten geen knelpunt, dit zijn redelijk voorzichtige overstekers. Voor damherten wordt het risico iets hoger. Het risico is het hoogst voor reeën.
Samenvattend kunnen de volgende kentallen voor aanrijdingen worden gehanteerd:
Edelhert: 3% voorjaarsstand.
Damhert: 8% voorjaarsstand.
Ree: 8% voorjaarsstand.

Bij een maximale voorjaarstand van 160 edelherten in de situatie waarbij de N381 niet volledig is uitgerasterd, is het verwachte aantal aanrijdingen dus maximaal 5 per jaar. De voorjaarsstand van reeën is niet bekend. Het aantal aanrijding op de besproken wegen in en rondom het Drents-Friese Wold met reeën is nu gemiddeld een tiental per jaar , met name n381, Ten Darperweg en inliggende 60 km wegen.

Deze kentallen zijn gebaseerd op analyse van aanrijdingen op de Veluwe, m.u.v. het getal voor reeën, dat is een landelijk cijfer (8-10%, hier 8% gehanteerd). De cijfers voor edelhert en ree komen volgens Spek en Worm (2014) vrij goed overeen met die in Duitsland. Hiervoor zijn de soortspecifieke verschillen geduid. Zoals ook bij de landbouwschade vermeld wordt het aantal aanrijdingen vrijwel 1 op 1 bepaald door de aanwezige aantallen. Hierbij kan de nuancering gemaakt worden dat naar verwachting de aantallen lager zullen uitpakken dan o.b.v.

de kentallen te berekenen is omdat - uitgaande van het uitrasteren van de N381 - er relatief weinig wegvakken meer door het gebied lopen waar hard gereden mag worden. Een inschatting o.b.v. de kentallen mag dan ook als 'worst case' gezien worden.

5.7.2 Maatregelen om risico's te voorkomen

Knelpunt: aanrijdingen met hoefdieren op de N381.

Maatregelen: uitrasteren in combinatie met ontsnipperende maatregelen (ongelijkvloers of gelijkvloers). Zonder ontsnipperende maatregelen (oftewel verbindingen maken) zal het bosgebied tussen N381 en Appelscha niet benutbaar zijn voor hoefdieren in het Drents-Friese Wold. Dit met uitzondering van het ree die gebiedsdekkend voorkomt in Drenthe en Fryslân. Een aantal delen van deze weg zijn al van een grofwild-kerend raster voorzien. Andere belangrijke maatregel is het handhaven van de 60 km snelheid.

6. Afwegingen

Na klankbordgroep 12 jan : HIER AFWEGINGSKADER

7. Conclusie

Na klankbordgroep 12 jan: hier conclusies

8. Aanbevelingen

Na klankbordgroep 12 jan: hier invoegen aanbevelingen

Voorzet van aantal aanbevelingen gedaan door externe deskundigen in deelonderzoek landbouw:

Aanbevelingen preventieve maatregelenVoor de maatregelen die aanhaken op het toekomstige aantallen beheer verwijzen we naar het rapport van Spek en Worm 2014. Hoofdstuk 6.1 (zie bijlage).
Als aanvulling hierover bevelen we aan om in het FBP en ontheffing alle middelen in de vorm van (kunstlicht, restlichtversterker, warmtebeeld camera en geluiddemper) toe te staan. Evenals het afschot gedurende de nacht.
Laat alle praktische zaken met betrekking tot schade via de coördinator beheer lopen. Deze persoon is praktisch aanspreekpunt voor alles (waarnemingen, schade, excursies, inhoudelijke info). Deze fungeert als intermediair tussen praktijk en FBE.

Effect verzachtende maatregelen in relatie tot landbouwgewassen
Hieronder zijn de belangrijkste maatregelen genoemd die op een positieve manier helpen de aanwezigheid van edelherten en de hiermee samenhangende schade bij grondgebruikers te beperken:
Alle landbouwgronden in beheer en eigendom van TBO's gebruiken voor afleidende landbouwbeheer.
Inliggende landbouwgronden aantrekkelijk maken (functie landbouw combineren met zichtbaarheid, hierover heldere afspraken met betrokken landbouwers).
Direct aan het DFW grenzende landbouwgronden extra aantrekkelijk maken (trekkende gewassen zijn b.v. haver, boekweit, winterrogge).
Zorgen voor rust op inliggende en aanliggende landbouwgronden die een afleidende functie krijgen, door middel van een richting die verstoring zo veel mogelijk verhinderd (b.v. omzoming met een heg / wildwal).
Voor kapitaal intensieve teelten / of enclaves met een hoog aandeel kapitaal intensieve teelten rasters beschikbaar stellen. Niet op voorhand plaatsen maar op basis van hoe de situatie zich ontwikkeld. Elektrische rasters zijn binnen een dag te plaatsen. Te overwegen is om op voorhand een reservering te doen voor rastermateriaal.
Voor alle andere preventieve maatregelen geldt dat de werking binnen enkele dagen stopt. Ga deze maatregelen niet via het FBP of een ontheffing verplichten.

Preventieve maatregelen aantal beheer
Voor het toekomstige herten beheer zijn de volgende zaken gewenst:

- Een gezamenlijk afgestemd beleid tussen de Provincies Drenthe en Friesland.
- Een gezamenlijk faunabeheerplan van de FBE Friesland en de FBE Drenthe.
- Een gezamenlijke gecoördineerde uitvoering. De meest wenselijke situatie is één WBE voor het gehele DFW. Wanneer dit geen haalbare oplossing is dan is het gewenst dat er een samenwerkingsverband ontstaat tussen de nu aanwezige WBE's.

Advies aantalbeheer
Onderdelen van het aantalbeheer
Het te voeren aantalbeheer bestaat in ieder geval uit de volgende onderdelen:

1) Nauwkeurige beeldvorming van de aantallen:
   - Jaarlijkse beeldvorming in de perioden met de hoogste zichtbaarheid.
   - Beeldvorming seizoenmatige wisselingen.
2) 100% realiseren noodzakelijk afschot.
3) Verantwoordelijkheden / uitvoering:

- Terreineigenaren, grondgebruikers en jagers zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een juiste uitvoering.
- Alle terreineigenaren, grondgebruikers en jagers onderschrijven het afgesproken beheer uit het Faunabeheerplan.
- Het niet goed uitvoeren leidt tot meer schade, maak de partijen financieel verantwoordelijk.
- Leg uitvoering vast in uitvoeringsplan met toetsbare maatregelen.
- Wijs een coördinator die de uitvoering coördineert in het gehele leefgebied conform de gemaakte afspraken.
- Beheer het gehele leefgebied gezamenlijk.
- Zorg voor deskundige jagers.

4) Monitoring:

- Monitor de populaties (telling en jaarrond waarnemingen).
- Monitor de geschoten dieren.
- Monitor aanrijdingen.
- Monitor landbouwschade.
- Monitor de effecten op de Natura 2000 doelen
- Monitor overige schade en overlast.

Bijlagen rapporten deelonderzoeken:

1. Ecologisch onderzoek (faunaverkenning en concretisering herintroductie edelhert/damhert, Spek fauna-advies
2. Bewonersonderzoek (peiling onder bewoners), Motivaction
3. Landbouwonderzoek (analyse en inschatting risico en schade), LTO-projecten
4. Toerisme/recreatie (batenanalyse), Spring partner
5. Juridisch onderzoek/advies (nieuwe wetgeving en beheer), Boerema en van den Brink

0148 505454

Bronnen

Abma, R., Recreatiebaten van de herintroductie van edelherten in het Drents Friese Wold, 2016, Spring Partner

Anonymus. 2008. Beleidslijn herintroducties van dieren. Ministerie van LNV.

Boerema, L., 2016. Juridische aspecten van herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold. Boerema & Van den Brink.

Boyce, M.S., 1992. Population viability analysis. Annual Review of Ecology and Systematics, 23 481-508.

Elzinga, G.J., 2012. Beheer- en inrichtingsplan (BIP) Drents-Friese Wold. Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., J.J. Snoep & R.J.H.G. Reneerkes, 2007a. Veterinaire risico's en mogelijkheden voor recreatief medegebruik van een robuuste verbinding tussen de Oostvaardersplassen en het Horsterwold. Wageningen Alterra Rapport 1554.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., C.J. de Vos, D.R. Lammertsma, G.J. Spek, R. Pouwels & A.J. Griffioen, 2007b. Robuuste verbindingen en wilde hoefdieren; verwachte aantallen hoefdieren en mogelijke overlast voor de landbouw, het verkeer en de diergezondheid. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1506.

Kuijper D.P.J., de Kleine C., Churski M., van Hooft P., Bubnicki J., Jędrzejewska B., 2013. Landscape of fear in Europe: wolves affect spatial patterns of ungulate browsing in Białowieża Primeval Forest, Poland (Editors' Choice - free online). Ecography 36: 1263-1275.

Konings, F. & Visscher J., 2016. Groot wild in het Drents-Friese Wold. Peiling onder de omwonenden. Motivacation, project Z7745.

Londo, G., 1997. Natuurontwikkeling. Backhuys, Leiden.

Projecten LTO Noord, 2016, Risico inventarisatie landbouwschade als gevolg van introductie/komst van edel- en damherten in het Drents Friese Wolf

Sollart K.M., 2004. Effectiviteit van het Natuur- en Milieu-Educatiebeleid. Wageningen, Natuurplanbureau – vestiging Wageningen, Planbureaurapporten 17.

Spek G.J. & Worm P.B., 2014. Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold. Een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario's. Vaassen. {RAPPORT FAUNAVERKENNING}

Spek G.J. & Schoon R., 2016. Concretisering herintroductie edelhert en komst damhert in het Drents-Friese Wold. Een kolonie nabootsen. Vaassen. {RAPPORT HERINTRODUCTIE}

Ufkes, A., 1997. Edelhertgeweien uit natte context in Drenthe. Nieuwe Drentse Volksalmanak 114 28 (142)-56 (170).

Vera, F.W.M., 1998. Metaforen voor de wildernis; weerwoord. De Levende Natuur 99(2): 85-91.

Vos, de C.J. & Groot Bruinderink, G.W.T.A. 2009, Veterinair risico van edelherten en damherten in robuuste verbindingen voor de veehouderij in Nederland. Is er sprake van een toename ten opzichte van het huidige risico gevormd door de aanwezigheid van reeën? Lelystad : CVI (CVI-rapport 09/CVI0253

Weeda E.J., J.H.J. Schaminée & L. van Duuren 2005. Atlas van de Plantengemeenschappen in Nederland deel 4: Bossen, struwelen en ruigten. KNNV-uitgeverij, Utrecht.

0148 505454

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 4

Reeds openbaar
(https://archief05.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180615230625/https://www.provincie.drenthe.nl/publish/library/482/samenvatting_ser.pdf)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 46

Reeds openbaar
(https://archief05.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180615230625/https://www.provincie.drenthe.nl/publish/library/482/ser_31mrt2017_dl_i_stuurgroep20april2017.pdf)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

Reeds openbaar
(https://archief05.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180615230625/https://www.provincie.drenthe.nl/publish/library/482/bijlage_3_lto_landbouwschade_risico_analyse.pdf)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 17

Reeds openbaar
(https://archief05.archiefweb.eu/archives/archiefweb/20180615230625/https://www.provincie.drenthe.nl/publish/library/482/bijlage_4_rapportage_recreatiebaten_herintroductie_edelherten_09012017.pdf)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 1

Reeds openbaar
(https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2017/04/21/lto-noord-ziet-hert-zonder-hek-niet-zitten)

Veldwijzer herten alternatieve tekst bij afwijzing

Stimulans voor natuurlijk boslandschap

Herten in het Drents-Friese Wold

Het Drents-Friese Wold is na de Veluwe het grootste aaneengesloten heide- en bosgebied van Nederland. Het kent een rijke natuur, maar mist tegelijkertijd ook een bijzonder element: natuurlijke grote grazers zoals het edelhert. Al enige jaren zijn beheerders en bestuurders bezig de mogelijkheden te verkennen om groot wild terug te brengen naar de Drents-Friese grensstreek. Hoe het daarmee staat, en waarom grote grazers waardevol zijn, leest u in dit artikel.

In veel natuurlandschappen in Noordwest-Europa is het voorkomen van grote grazers vanzelfsprekend. In deze gebieden grazen al meer dan tienduizend jaar herten. Tot ver in de Middeleeuwen was er ook in Noord-Nederland een parkachtig boslandschap met dieren als edelhert en wild zwijn. Door jacht, intensief gebruik van het landschap en de verandering van bos in heide verdwenen deze wilde dieren. Nu de natuur weer de ruimte heeft gekregen in een gebied van meer dan 7.000 hectare, is het tijd om te bezien of vooral het edelhert weer een plek kan krijgen.

Sleutelrol

Van oudsher hebben grote grazers een sleutelrol gespeeld in het functioneren van de natuur. Door betreding, bemesting, vraat en het verspreiden van zaden beïnvloeden de dieren de ontwikkeling van het bos. Edelherten grazen graag op de overgang tussen bos en open landschap, een zone die voor veel andere planten- en diersoorten belangrijk is. Door de invloed van de herten wordt deze overgangszone breder, gevarieerder en structuurrijker.

Bosstructuur

Studies hebben uitgewezen dat er ruimte is voor edel- en damherten in het Drents-Friese Wold. Een aantal van ongeveer ~~250~~ 150 dieren zou een goede aanvulling bieden op de al aanwezige fauna. Er is ruim voldoende voedsel, bijvoorbeeld in de Oude Willem en de Hertenkamp. Hier is ook genoeg rust en ruimte om nageslacht voort te brengen. De verwachting is dat de herten vooral in het gebied blijven en niet zozeer de neiging hebben om naar buiten te trekken.
De dieren zullen bijdragen aan de ontwikkeling van een natuurlijke bosstructuur met mooie overgangen naar open gebieden. Bovendien biedt hun aanwezigheid een kans van jewelste voor bezoekers die willen genieten van grote natuurlijke grazers. Daarvoor zullen er voorzieningen komen als excursies, uitkijkpunten en speciale arrangementen. Ook de recreatieondernemers kijken naar de komst van herten uit, omdat het daarmee nog leuker wordt om je vakantie in het gebied door te brengen.

Nog even afwachten

De Stuurgroep Regionaal Landschap heeft de soorteneffectrapportage over de komst van groot wild besproken en het feitendeel (onderzoek) ervan op 2 februari vastgesteld. ~~Voordat de Stuurgroep een positief advies aan de provincies Drenthe en Fryslân kan uitbrengen, moeten de randvoorwaarden verder worden uitgewerkt. De Stuurgroep wil zeker weten dat de risico's op schade voor de landbouw minimaal zijn en dat, mocht er toch schade voorkomen, de (agrarisch) ondernemer dan schadeloos gesteld kan worden. Daarover worden gesprekken met direct betrokkenen en LTO-afdelingen gevoerd.~~

~~Momenteel is de groep die de terugkomst van de herten voorbereidt ook bezig een plan van aanpak te schrijven. Daarin worden alle aanbevelingen uitgewerkt en bijvoorbeeld ook juridische en financiële regelingen voorgesteld. Als dit plan af is zal de Stuurgroep beoordelen of het voorstel voor~~

~~herintroductie voldoet aan alle voorwaarden. Dan wordt de soorteneffectrapportage met het plan van aanpak doorgestuurd naar de provincies Drenthe en Fryslân. Beide provincies moeten instemmen met herintroductie en ook het ministerie van Economische Zaken moet goedkeuring geven. Als al deze besluiten genomen zijn, kunnen alle andere noodzakelijke stappen worden voorbereid. Nog even afwachten dus, voordat ook u kunt genieten van een ontmoeting met herten.~~

De Stuurgroep heeft het kernteam in aansluiting gevraagd een plan van aanpak te schrijven voor het vervolg. Daarin worden de kosten van een volledige omrastering opgenomen. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke preventieve en beheersmatige maatregelen nodig en acceptabel zijn om introductie van edelherten zonder volledige omrastering mogelijk te maken.

Op 20 april heeft de Stuurgroep het voorstel voor het Plan van aanpak onderschreven. Daarbij heeft LTO zorg uitgesproken over de te verwachten schade. LTO wil alleen herintroductie bij volledige omrastering. De Stuurgroep onderkent die argumentatie. De stuurgroep wil echter pas een definitief besluit nemen over herintroductie en zo ja over de condities waaronder dat dient te gebeuren als het Plan van Aanpak gereed is. Dan is er zicht op de haalbaarheid en effecten van de noodzakelijke maatregelen. Bij instemming met het plan van aanpak, wordt de soorteneffectrapportage met het plan van aanpak doorgestuurd naar de provincies Drenthe en Fryslân. Beide provincies moeten instemmen met herintroductie en ook het ministerie van Economische Zaken moet goedkeuring geven. Nog even afwachten dus, voordat ook u kunt genieten van een ontmoeting met herten.

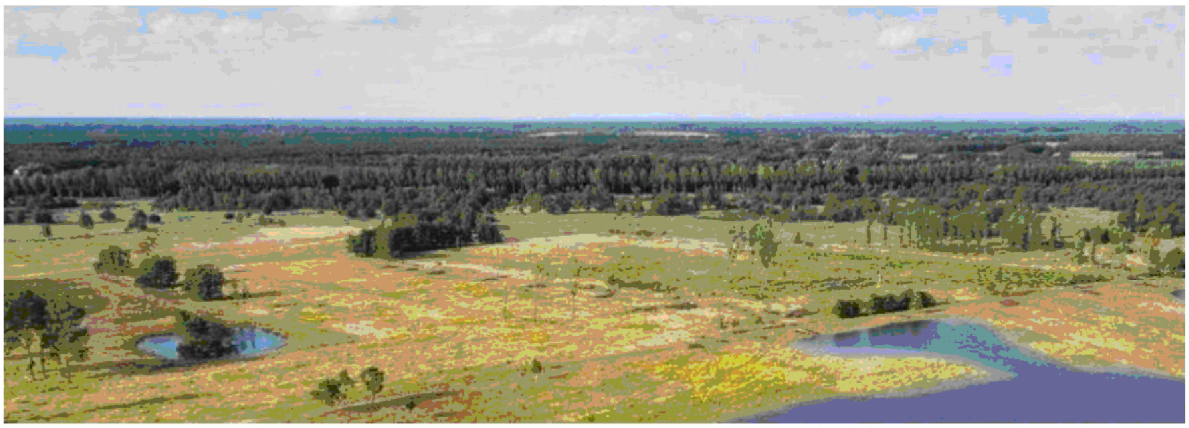

Offerte voor een

Proces en plan van aanpak voor wilde natuur in het NP Drents-Friese Wold

Op aanvraag van Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

Ingediend door:

Communicatiebureau de Lynx i.s.m. ARK Natuurontwikkeling

November 2017

1. Inleiding en vraag

Algemeen

In de afgelopen 20 jaren hebben we vanuit Communicatiebureau de Lynx aan verscheidene Beheer- en Inrichtingsplannen en Communicatieplannen voor Nationale Parken gewerkt. Vanuit die ervaring hebben we met bewondering naar het Beheer-Inrichtingsplan voor het Drents-Friese Wold gekeken omdat u met het thema wilde natuur voor een helder en onderscheidend concept heeft gekozen. Hiermee kan het Drents-Friese Wold zich uitstekend profileren ten opzichte van andere Nationale Parken.

Daarvoor is het wel nodig dat het concept op een consequente wijze wordt vertaald naar de praktijk en in de communicatie. Daar willen we ons graag voor inzetten. Als communicatiebureau hebben we verstand van participatie en communicatie, maar zijn geen echte specialist in inrichtings- en beheervraagstukken. Daarom hebben we een inhoudelijk deskundige onderaannemer gezocht: ARK Natuurontwikkeling. Deze organisatie heeft veel ervaring met het concept wilde natuur. Uit verschillende samenwerkingsprojecten bleek het afgelopen jaar dat ARK Natuurontwikkeling en De Lynx een sterk team vormen in natuurontwikkelingsprocessen.

In deze offerte geven we onze visie op uw vraag en onze aanpak. We ronden af met een planning en begroting.

Uw vraag

We zetten eerst nog even kort uw vraag en vertrekpunten op een rij:

1. Werk het begrip wilde natuur uit. Doe dat in nauwe samenspraak met alle belanghebbenden, met als resultaat een eenduidig beeld.

2. Ontwikkel, samen met vertegenwoordigers van betrokken organisaties, ondernemers en bewoners, een stappenplan om zoveel mogelijk wilde natuur te realiseren. Dit omvat:
> een recreatieve zoneringskaart op, passend bij dit doel,
> voorstel voor aanpassingen van voorzieningen en infrastructuur,
> voorstel om ondernemers en bewoners te betrekken bij uitvoering,
> een marketing- en promotieplan,
> een budgetraming voor uitvoering.

3. Ontwikkel vanuit het concept wilde natuur nieuwe kansen voor ondernemers, samen met deze ondernemers.

4. Werk het concept wilde natuur uit in aansprekende producten.

5. Stel een plan van aanpak op voor het vervolgproces.

Deze onderdelen komen terug in de beschrijving van onze werkwijze.

2. Visie op de opdracht

Bij het uitvoeren van de opdracht willen we werken vanuit de volgende uitgangspunten:

- **Het Beheer- en Inrichtingsplan vormt het kader -** U schetst in dit plan een beeld van een Nationaal Park waar menselijk ingrijpen tot een minimum is beperkt. Alleen in de delen met natuur die afhankelijk is van regelmatig beheer, zoals heide, vennen, vloeiweiden en zandverstuivingen, zal dit worden gecontinueerd. In de overige delen krijgen natuurlijke processen de ruimte. Dit is een goed vertrekpunt voor de natuur die ook ARK Natuurontwikkeling in haar projecten nastreeft. Daarin is veel aandacht voor ruimte voor wilde natuur met herstel van abiotische en biotische processen. Dit laatste door bijvoorbeeld te werken aan de terugkeer van sleutelsoorten die van belang zijn voor de vorming van het landschap, zoals edelhert en wisent..

- **Werken met een wenkend perspectief -** Over wilde natuur bestaan veel ideeën en meningen. We willen in het proces vooral aandacht geven aan wat de partijen daarin bindt in plaats van hen scheidt. We werken daarom vanuit dit idee: *"Als je een schip wil bouwen, moet je werklui niet opdragen hout te verzamelen, je moet niet het werk verdelen en orders geven. Leer in plaats daarvan mensen eerst te verlangen naar de eindeloze zee."* We willen betrokkenen laten 'dromen' over het gewenste, optimale eindbeeld. Dat gaat verder dan diersoorten, het gaat ook over de economische ontwikkeling van de regio. We besteden daarom in het begin aandacht aan het voeden van de dromen: door inspirerende verhalen én door naar buiten te gaan. Een ander manier om te focussen op wat ons bindt in plaats van op wat ons scheidt, is het gebruik van werkvormen die uitgaan van de vraag*: stel dat* er wilde natuur komt die er zo en zo uit gaat zien? Wat dan: wat zou je doen als recreatieondernemer om er van te profiteren, als natuurvereniging om je natuurdoelen te verzilveren, als gemeente om je te profileren? En wat als de 'wilde natuur' nog een andere vorm krijgt? Onze ervaring is dat deze 'stel dat-vraag' het denken een stap verder brengt.

- **Focus op kansen: groen, geld en geluk -** De realisatie van een natuurgebied wordt soms gezien als een dure hobby ten koste van productieve landbouwgrond. Maar de ontwikkeling van een natuurgebied is een investering met een belangrijke economische betekenis, zo blijkt in vele gebieden waar ARK werkt. Ieder opengesteld terrein krijgt immers bezoekers, die in horecagelegenheden en andere toeristische ondernemingen in de omgeving voor omzet zorgen. In het proces leggen we de nadruk op deze kansen; ARK heeft een scherp oog voor de kansen die natuur biedt voor ondernemers, zoals in de Gelderse Poort waar de nieuwe natuur jaarlijks 6 miljoen euro extra inkomsten aan toerisme oplevert of het Groene Woud waar de komst van het edelhert een *boost* zal geven aan het lokale toerisme. Ook andere sectoren kunnen profiteren van nieuwe natuur, zoals de hoogwaterveiligheid en de drinkwatersector. Zo brengt nieuwe natuur groen, geld en geluk.

- **Tijdig betrekken van het publiek** - In het beeld uit het beheerplan zit - op termijn - ruimte voor de komst van edelhert en wild zwijn, misschien zelfs de wolf. Maar ook natuurlijke begrazing is een belangrijk onderdeel, met onder meer runderen, paarden, reeën, wisenten. Uit ervaring is bekend dat de introductie van wisenten met tact en beleid moet gebeuren. Introductie van nieuwe grote grazers vraagt gewenning van recreanten. We herinneren ons ook de discussies met de Woudreus. In het proces geven we daarom aandacht aan het te verwachten maatschappelijke debat en het tijdig betrekken van het publiek. Daarbij past ook voldoende transparantie: het publiek willen we daarom gaandeweg het proces al infomeren over waarover wordt nagedacht.

- **De balans zoeken tussen visie en compromis -** In Nederland zijn we sterk in polderen. Dat heeft veel voordelen, maar een nadeel is dat het lastig is om daadwerkelijk veranderingen in gang te zetten en een toekomstvisie te realiseren. Er zijn dan ook twee afbreukrisico's in dit project: er wordt gepolderd tot het eindresultaat flets en kleurloos is; profilering wordt dan amper mogelijk. Of: het Nationaal Park zet te grote stappen en er ontstaat veel weerstand tegen de (te) visionaire plannen. Gelet op de weerstand tegen de introductie van het edelhert is scenario 2 niet ondenkbeeldig. En gezien het uitstel van de introductie is ook scenario 1 reëel. Het zal dus de nodige stuurmanskunst vergen om een koers te vinden tussen de kliffen van beide scenario's. In de afgelopen jaren hebben we ervaring opgedaan voor deze gevraagde stuurmanskunst.

- **Oog voor praktische bezwaren** - *"Tussen droom en daad staan wetten en praktische bezwaren in de weg."* We laten mensen dromen, maar hebben tegelijkertijd oog voor de dagelijkse praktijk. We zorgen dat we alle praktische bezwaren die bij partijen leven op de weg naar meer wilde natuur in het Drents-Friese Wold expliciet benoemen (erkenning) en gelijk aangeven dat we zoeken naar werkbare oplossingsrichtingen (benoemen). Het is de enige manier om het noodzakelijke vertrouwen te wekken om in samenspraak met betrokkenen te komen tot verandering.

En tot slot:

- **De tijd nemen -** Hoewel we ons bewust zijn van de planning, is de ervaring dat - u geeft het zelf ook aan in uw uitvraag – het op weg gaan naar meer wilde natuur tijd vraagt: voor het werken aan draagvlak, voor planvorming, en voor realisatie in het veld. Het proces willen we daarom niet overhaasten. Tussen de sessies houden we steeds voldoende tijd voor reflectie van partijen onder aandere met hun achterban; we nemen ook voldoende tijd per sessie. Tegelijkertijd willen we wel een gezonde spanningsboog in het proces creëren, dus de tussenposes tussen de stappen worden met beleid gekozen.

3. Werkwijze

Vooraf

Uw vraag omvat in onze ogen een nadere uitwerking van het Beheer- en Inrichtingsplan. Het gaat om het aanscherpen van de visie en een uitwerking van het hoofdstuk maatregelen en uitvoering, waar het gaat om inrichting, infrastructuur, zonering en beheer. Hiervoor is het Beheer en Inrichtingsplan vertrekpunt, waarbij we notie nemen van de ruimte die u geeft in de Nota van Inlichtingen: het is mogelijk om het BIP op onderdelen aan te passen als dat nodig is.

U geeft aan dat we de begeleidingsgroep kunnen zien als projectteam. We zien de begeleidingsgroep dan ook als partner in het proces waar we graag nauw mee samenwerken. Dit zal het eindresultaat ten goede komen: we kunnen optimaal gebruik maken van alle beschikbare kennis bij de leden van deze groep. Daarnaast draagt het samenwerken aan het proces bij aan het 'landen van de resultaten'. De kans is groter dat de resultaten die aan het einde van het project aan u opleveren, een vervolg krijgen.

Een extra reden waarom we blij zijn met uw aanbod is dat we zien aankomen dat het proces de nodige inspanning zal vragen. Om die reden is het prettig de mogelijkheid te hebben om werkzaamheden te delen.

Dit willen we vormgeven door in het proces bepaalde stappen samen met leden van de begeleidingsgroep uit te voeren of in voorkomende gevallen taken in handen van leden van de begeleidingsgroep te geven. We komen hier later in deze offerte op terug.

Aanpak in 5 fasen

Fase	Doelgroepen	Wat	Resultaat
0 . Inventarisatie		Start samenwerking begeleidingsgroep	Zicht op kansen en knelpunten
1. Inspiratie	Direct betrokken partijen Stuurgroep	Inspiratiedag Bijeenkomst bespreking inventarisatiedocument *Website / nieuwsbrief over start*	Inspiratie bij betrokkenen
2. Verkenning en verdieping	Brede groep betrokkenen per gebied Stuurgroep	Schetsbijeenkomsten (3) Bijeenkomst bespreking discussienotitie *Nieuwsbrief / uitnodiging*	Gezamenlijk gedragen begrip van wilde natuur, een beeld zowel in tekst als kaarten
3. Draagvlak en kansen: verdieping	Sectorale bijeenkomsten	Verdiepende bijeenkomsten (5) *Nieuwsbrief over voortgang*	Zicht op concrete aanpak, de kansen en op te lossen problemen. Eerste versie van de merkstrategie
4. Uitwerking en afronding	Stuurgroep	Bijeenkomst bespreking concept Plan van Aanpak Krant over Wilde natuur in het Drenst-Friese Wold	Producten voor concrete en uitvoerbare invulling van concept wilde natuur in het Drents-Friese Wold, commitment van stuurgroep

Fase 0 Inventarisatie

Resultaat: Zicht op de ideeën die er leven bij de diverse betrokken partijen over wilde natuur in het Drents-Friese Wold

In fase 0 zullen we de beschikbare documenten inventariseren en bestuderen. Daartoe behoren ook de stukken die kaderstellend of anderszins van belang kunnen zijn voor de invulling van het Plan van Aanpak wilde natuur. We kijken daarbij ook naar de consequenties die voort kunnen komen uit mogelijke maatregelen voor realisatie van het

concept wilde natuur, zoals op het gebied van infrastructuur, voorzieningen en recreatiezonering.

Hierbij maken we graag gebruik van de kennis van de begeleidingsgroep. In overleg met u willen we goed zicht krijgen op de verschillende beelden die zijn ontstaan rond het concept wilde natuur. Welke zijn dat, bij wie, en waar wijken ze af van het beschreven beeld in het BIP?

Stuurgroep

Op basis van de inventarisatie stellen we een inventarisatiedocument op. Dit document bevat ook een inhoudelijke uitwerking op hoofdlijnen en de methodische aanpak waarmee we de tweede fase in willen gaan. Als in de eerste fase blijkt dat de verschillen in visie ver uiteen lopen tussen de betrokken partijen, werken we twee scenario's uit in het inventarisatiedocument.

Dit document bespreken we graag met de stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek: worden de beelden herkend, is het een goede basis voor de volgende fase? Deze bijeenkomst combineren we bij voorkeur met de Wilde-natuur-dag: zie fase 1.

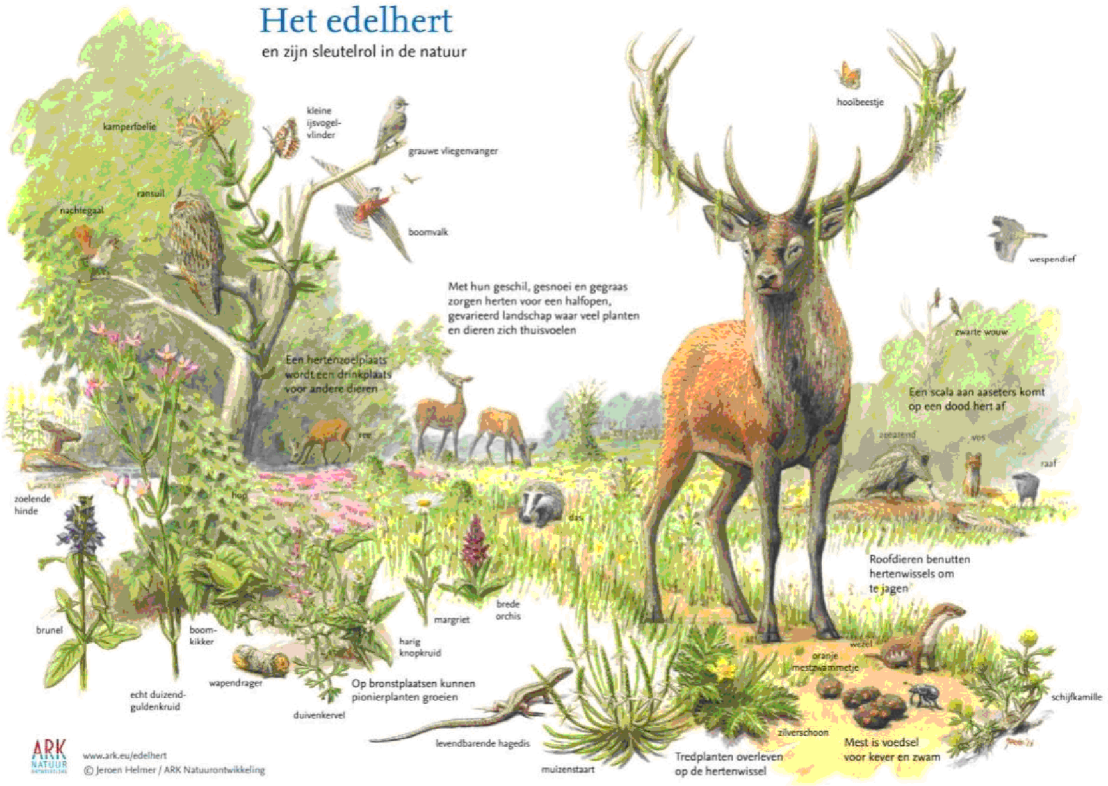

Fase 1 Inspiratie

Resultaat: inspiratie bieden rond alle kansen die wilde natuur biedt

Wilde-natuur-inspiratie-dag
We willen het proces met alle betrokken partijen starten met inspiratie en verbeelding. Daarom stellen we voor om een Wilde-natuur-dag te organiseren. De dag omvat de verschillende programma-onderdelen:

- We nodigen enkele 'vertellers' uit die een inspirerend beeld over het concept wilde natuur kunnen brengen. Dit kan een vertegenwoordiger van Ark zijn, maar het zou ook 5.1.2e 5.1.2e (nog steeds de 'huisfilosoof' van Staatsbosbeheer) kunnen zijn. De sprekers schetsen een vergezichten over hoe wilde natuur eruit kan gaan zien en vooral welke betekenis plekken met wilde natuur kan hebben voor een regio. Na de verhalen is ruimte voor reflectie en uitwisseling tussen alle aanwezigen.

- Bij voorkeur inspireren we ook door betrokkenen mee naar buiten te nemen: het veld in. ARK kan in het zuiden van Nederland mooie voorbeelden laten zien, maar als dat lastig wordt om in te passen, halen we ervaringsdeskundigen naar het noorden. Zij kunnen bijvoorbeeld uiteenzetten hoe de komst van het edelhert in het Groene Woud of het Weerterbos is ervaren. Hierbij halen we ook ervaringen van recreatieondernemers naar voren.

- We laten de economische factor ook terugkomen in een inleiding over de kansen van het concept wilde natuur voor marketing en recreatie in het Drents-Friese Wold.

- Met posters geven we de deelnemers ook op beeldende wijze inspiratie mee.

De dag is openbaar: alle belangstellenden kunnen komen. Er gaat een gerichte uitnodiging naar: stuurgroep Regionaal landschap Drents-Friese Grensstreek, betrokkenen binnen de overheden en maatschappelijke organisaties van het Drents Friese Wold, en overige relevante stakeholders.

Het complete programma van de bijeenkomst en het uitnodigingenbeleid bepalen we graag in nauw overleg met de begeleidingsgroep.

Inzet website en nieuwsbrief

Omdat we groot voorstander van transparantie zijn, willen we in deze fase in een nieuwsbericht op de website van het Nationaal Park en in de digitale nieuwsbrief kenbaar maken dat dit proces van start is gegaan. In het bericht besteden we ook aandacht aan de wijze waarop de omgeving van het Nationaal Park wordt betrokken bij het proces. Ook het Facebook-account van het NP schakelen we hier graag bij in.

0155 505408

Fase 2 Verkenning en verdieping

Resultaat: gezamenlijk gedragen begrip van wilde natuur en hoe dat er op termijn idealiter uit kan zien (de stip op de horizon). In tekst en beeld en kaartbeeld

Schetsbijeenkomsten (op 2 locaties)

In deze fase betrekken we organisaties en personen uit de nabije omgeving van het Nationaal Park via schetsbijeenkomsten. We zien (recreatie)ondernemers, bewoners, boeren, maatschappelijke organisaties en vele anderen graag komen. We willen de aanwezigen uitdagen om met eigen beelden en ideeën te komen. Daarom leggen we in deze bijeenkomsten geen ver uitgewerkte plannen, schetsen of kaarten voor. We starten wel met de visie zoals verwoord in het Beheer- en Inrichtingsplan, in combinatie met enkele bijzondere lessen uit de wilde-natuur-dag.

Deelnemers kunnen met ideeën, beelden en concrete suggesties komen die op de kaarten worden aangegeven. In de bijeenkomsten gaan we vooral op zoek naar wat alle aanwezigen bindt, in plaats van wat hen scheidt.
Met een aantrekkelijke en gerichte uitnodiging, onder meer verzonden aan een adressenlijst met stakeholders, willen we er voor zorgen dat er een goede opkomst is.

We gebruiken de opgedane kennis uit fase 1 door deze om te zetten in de vragen die we op de bijeenkomst inbrengen.

Locatie en deelnemers
Omdat we de bijeenkomsten niet te groot willen laten worden, organiseren we ze op twee locaties: in (de omgeving van) Diever / Doldersum en in Appelscha. De personen in deze delen van het Nationaal Park zullen elkaar in bepaalde mate al kennen, dat geeft een zekere vertrouwdheid die we belangrijk vinden.

We nodigen deze personen en groepen zoveel mogelijk per brief uit. Daarnaast kondigen we de bijeenkomsten aan in de media om ook overige geïnteresseerden de mogelijkheid te geven naar de bijeenkomst te komen. Hierbij hebben we ook nadrukkelijk aandacht voor gebruikersgroepen zoals wandelaars, mountainbikers, natuurfotografen, ruiters, natuurliefhebbers, hondenuitlaters.

Ook willen we op zoek naar nieuwe doelgroepen voor het Nationaal Park, daarbij denken we speciaal aan de zorgsector, aan kunstenaars en aan mensen uit de hoek van mindfullness, yoga of slow-foodbewing. Bij de zorgsector is mogelijk belangstelling omdat het inmiddels algemeen bekend is dat groen en natuur een positieve werking op gezondheid en lichamelijk herstel heeft. Kunstenaars willen we graag betrekken omdat wilde natuur ook een geweldige inspiratie kan zijn voor fotografen, schilders, e.a. Ook vanuit de leefstijl-hoek is een groeiende groep mensen geïnteresseerd in concepten waar de natuur meer haar gang kan gaan.

0155 505408

Uitwerken schetsbijeenkomst in eerste versie Plan van aanpak, met aandacht voor infrastructuur, voorzieningen en zonering

We verwerken alle informatie uit de inventarisatiefase en de ideeën uit de schetsbijeenkomsten samen met de begeleidingsgroep in een eerste concept voor het Plan van Aanpak. Hierin gaan we in op:
- uitgewerkt beeld van wilde natuur in het Drents-Friese Wold (op korte en lange termijn), en
- aanpassingen voor realisatie van dit beeld van infrastructuur, voorzieningen, inrichting, recreatieve zonering en beheer.

Deze onderdelen brengen we in beeld met tekeningen en kaarten.

We delen de maatregelen in naar: korte termijn, middellange termijn, lange termijn. Hierbij houden we de randvoorwaarde 'geen vermindering recreatieve mogelijkheden' in beeld. Sterker nog, we streven naar verruiming van de recreatieve mogelijkheden.

Nieuwsbrief

Aan het einde van fase 2 stellen we een digitale nieuwsbrief op. Deze nieuwsbrief geeft inzicht in de stand van zaken en wordt verzonden aan de mailinglist van het NP. Ook de website wordt uiteraard actueel gehouden.

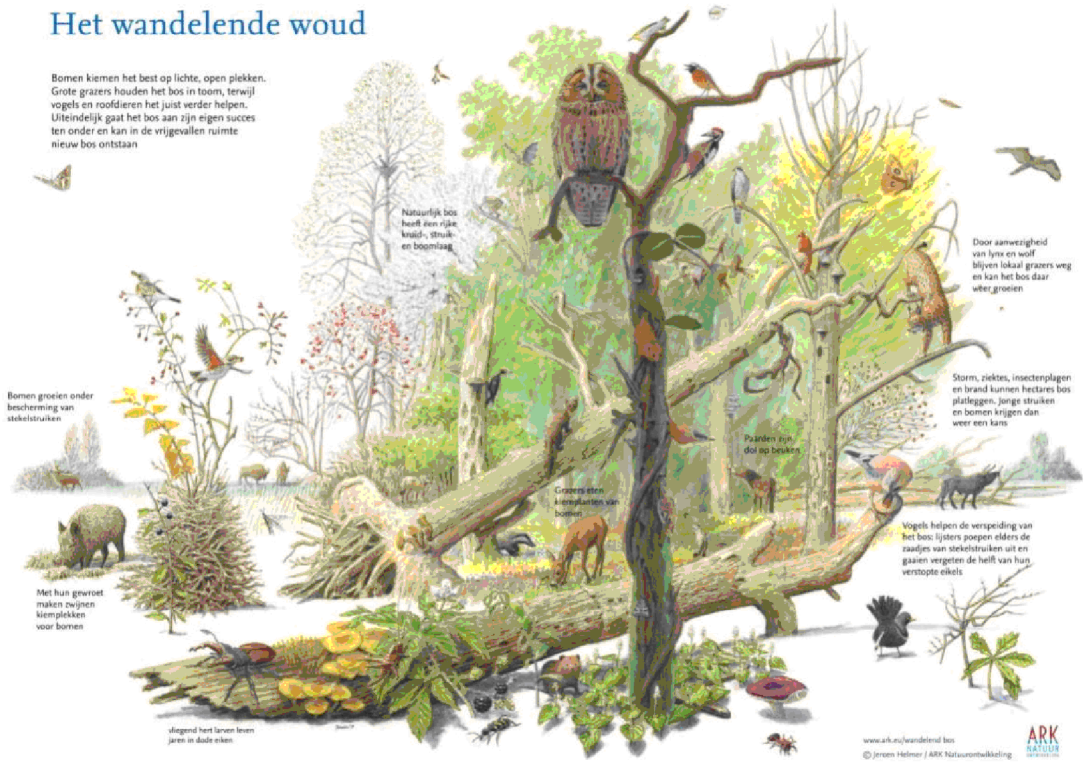

0155 505408

Fase 3 Draagvlak en kansen

Resultaat: Zicht op concrete aanpak in het gebied, de kansen en op te lossen problemen. Een eerste versie van de merkstrategie.

In de voorgaande fasen hebben we betrokkenen laten dromen, ideeën laten aan dragen, en onderweg hebben we de tevens zicht gekregen op de praktische bezwaren.

In deze fase is het tijd om opnieuw met alle stakeholders in gesprek te gaan, door te kijken naar de uitwerking van het concept wilde natuur op korte en lange termijn. In een aantal sectorale bijeenkomsten willen we de kansen en knelpunten verkennen. Voor ondernemers en bewoners zien we vooral kansen. Voor de landbouw zullen er ongetwijfeld knelpunten opdoemen. En voor de terreinbeheerders zal het om beide gaan.

Vier uitwerkingsessies per sector
Met vertegenwoordigers van deze vier groepen willen we in aparte sessie de kansen en knelpunten benoemen die voortkomen uit het perspectief:

1. Recreatiesector: Met (recreatie)ondernemers, gastheren, recreatieschap Drenthe en RECRON kijken we naar de mogelijkheden om nieuwe doelgroepen aan te trekken. Welke doelgroepen komen hiervoor in beeld, welke merkstrategie kunnen we inzetten, zijn er aanpassingen in het aanbod van recreatievoorzieningen wenselijk, hoe kunnen we dit organiseren, etc.?
Met deze groep bespreken we ook de ideeën voor aanpassing van de recreatieve zonering: hoe kijken zij hier tegenaan, welke suggesties zijn er voor verbetering?

Indien mogelijk koppelen we de bijeenkomst aan bijvoorbeeld een reeds geplande activiteit voor de gastheren van het Nationaal Park. Dit kan bijdragen aan een hoge opkomst en is extra efficiënt voor de recreatieondernemers. We stemmen dit graag met het IVN af.

2. (Groene) omwonenden - Met het groene deel van de bewoners, onder meer vrijwilligers van terreinbeherende organisaties en groene maatschappelijke organisaties uit de omgeving, bespreken we hoe het vernieuwde Nationaal Park Drents-Friese Wold een NP van de bewoners kan worden. Hoe kunnen bewoners bijdragen aan de realisatie van het nieuwe NP, welke organisaties kunnen hier een rol in spelen, welke communicatieacties kunnen hier een stimulans in zijn? Welke weerstand mag worden verwacht en is dit te voorkomen?
We hechten er waarde aan om deze groep te betrekken omdat zij ook ambassadeurs kunnen zijn voor wilde natuur in de omgeving van het Drents-Friese Wold.

3. Agrariërs – Samen met agrariërs kijken we naar de voorwaarden waar onder de ideeën voor wilde natuur gerealiseerd kunnen worden. Welke problemen zien zij aan komen, zijn al deze problemen reëel, en op welke wijze kunnen reële problemen gecompenseerd worden of kan hieraan tegemoet worden gekomen?

4. Terreinbeheerders - Voor de thema's natuurbeheer en recreatiezonering organiseren we in deze fase een deskundigensessie waarin we dieper ingaan op kansen, knelpunten

0155 505408

en oplossingen voor beheer en recreatie. Hiervoor nodigen we met name de terreinbeherende organisaties uit, aangevuld met relevante lokale groene organisaties.

Vijfde uitwerkingsessie: over communicatie en marketing

5. Communicatie en marketing - We besteden graag een verdiepende sessie aan de merkstrategie van het NP Drents-Friese Wold. Hiervoor nodigen we een selectieve groep uit, bestaande uit communicatiemedewerkers van de betrokken organisaties in de stuurgroep. Het wordt geen grote groep omdat we dan teveel in de compromissen terecht komen en het niet eenvoudig zal lukken om een scherpe merkidentiteit voor het NP te ontwikkelen.
Voor de merkstrategie gebruiken we de Merk-Wijzer van 5.1.2e. Deze methode is een goed hulpmiddel om de kwaliteiten en waarden van het wilde natuur-concept op scherpe en overtuigende wijze neer te zetten. We geven invulling aan de merkvisie, merkmissie, merkwaarden, merkpersoonlijkheden, merkbelofte en merkessentie.

Bij de organisatie van deze bijeenkomsten werken we graag samen met leden van de begeleidingsgroep. Daarbij gaat het om: opstellen programma, uitnodigingenlijst, begeleiden van (deel)sessies, verslagen.

Verslagen en dilemmadocument

We werken de resultaten van de bijeenkomsten uit in verslagen van de bijeenkomsten en een document waarin we dilemma's en kansen op een rij zetten.

Fase 4 Uitwerking en afronding

Resultaat: producten voor concrete en uitvoerbare invulling van concept wilde natuur in het Drents-Friese Wold, commitment van stuurgroep.

Alle nieuwe ideeën en informatie verwerken we in een concept-Plan van Aanpak. Het is goed mogelijk dat er nog enkele lastige dilemma's op tafel zijn blijven of komen te liggen na de sectorale bijeenkomsten uit de vorige fase.

Knopen-sessie
Daarom nemen we in deze fase een optie op voor een 'knopen-sessie' (dit staat voor 'tel je knopen', voor 'knopen ontwarren' en voor 'knopen doorhakken'). Hiervoor nodigen we enkele sleutelpersonen uit: mensen die in de voorgaande bijeenkomsten boven het maaiveld uitgestegen. Het gaat in ieder geval om vertegenwoordigers uit de groene, agrarische en recreatieve hoek, en daarnaast kijken we naar goede aanvullingen uit bijvoorbeeld bewonersorganisaties, raadsleden, detailhandel, e.a..

Alle resultaten van de sectorbijeenkomsten en de knopensessie verwerken we tot een samenhangend Plan van Aanpak. Hierin komen de gevraagde onderdelen terug:
- een recreatieve zoneringskaart,
- voorstel voor aanpassingen van voorzieningen en infrastructuur,
- voorstel om ondernemers en bewoners te betrekken bij uitvoering,
- een marketing- en promotieplan,
- een budgetraming voor uitvoering,
- plan voor vervolg van het proces (de stappen in de komende jaren).

Voor het overzicht maken we bij het Plan van Aanpak ook een notitie met punten waar het plan afwijkt van het huidige Beheer- en Inrichtingsplan.

We maken de producten zo concreet mogelijk, bij voorkeur inclusief het commitment van betrokken organisaties. De bundeling van genoemde documenten geven een heldere en uitvoerbare routekaart voor de realisatie van het Drents-Friese Wold als dé wilde natuur-regio van Nederland.

Bij het opstellen van het Plan van Aanpak werken we graag samen met de begeleidingsgroep. Bij voorkeur schrijven leden van de begeleidingsgroep mee aan het Plan van Aanpak. Dat heeft als groot voordeel dat het commitment bij het plan groter is en dat de stap naar uitvoering eenvoudiger zal worden gezet.

Het concept-plan van aanpak bespreken we vanzelfsprekend ook in de stuurgroep, met als doel de 'ondertekening' van het plan door alle partijen.

Communicatiemiddelen

Langzamerhand is het toekomstbeeld uitgekristalliseerd en is het tijd om dat om te zetten naar een heldere presentatie voor een groter publiek. Hiervoor maken we een aantrekkelijke tekening, 5.1.2e 5.1.2e van ARK Natuurontwikkeling is hiervoor de

0155 505408

specialist, hij heeft voor veel ARK-projecten mooie vogelvlucht-tekeningen en visieschetsen gemaakt. De tekening verwerken we in een folder op krantenformaat (gevouwen A2).

Begeleidingsgroep

In de beschrijving van het proces hebben we de begeleidingsgroep al geregeld genoemd. We gaan ervan uit dat leden van de begeleidingsgroep meeschrijven aan tussenproducten en aan het Plan van Aanpak. We hebben de indruk dat sommige personen ook aan het Beheer- en Inrichtingsplan hebben meegeschreven, en hebben daarom ook alle vertrouwen dat we samen tot een goed product komen. In samenspraak kunnen we komen tot een verdeling van aandachtspunten binnen de begeleidinggroep, met de vraag om hier scherp op te letten en zo nodig bij te sturen.
Ook in de begroting hebben we de aanname van samenwerking gedaan; om die reden hebben we relatief beperkt tijd ingeruimd voor het schrijven van tussenproducten en Plan van Aanpak.

We vatten het in het volgende schema nog kort samen.

Fase	Rol begeleidingsgroep
0. Inventarisatie	Verkennen kansen en knelpunten Opstellen inventarisatiedocument
1. Inspiratie	In samenwerking programma en uitnodigingenlijst voor inspiratiedag maken
2. Verkenning en verdieping	In samenwerking organiseren schetsbijeenkomsten Opstellen eerste concept voor het Plan van Aanpak
3. Draagvlak en kansen	In samenwerking organiseren sectorale bijeenkomsten In samenwerking opstellen dilemmadocument
4. Uitwerking en afronding	In samenwerking uitwerken Plan van Aanpak, met bijbehorende producten.

Procesvraag: een keuze

We maken graag gebruik van de kennis van de begeleidingsgroep, ook voor het vaststellen van een definitieve procesaanpak. Een procesvraag die we daarom in het begin van het proces met u willen bespreken is de volgende:

In onze beschrijving van het proces zijn we uitgegaan van een open uitnodigingenbeleid: op veel momenten staat de deur open en is iedereen welkom. Het is ook mogelijk om voor een andere aanpak te kiezen en de inspiratiedag, de schetsbijeenkomsten, de sectorale bijeenkomsten en de knopensessie door te lopen met een vaste groep van 30 tot 40 personen of minder: een groep waarin elke belanghebbende sector of partij zich goed vertegenwoordigd weet. Niet alleen de organisaties uit het Regionaal landschap, maar ook lokale ondernemers uit de hoek van recreatie en van zorg, agrariërs, recreanten, bewoners in de vorm van deelnemers vanuit natuurgroepen, sportverenigingen, buurtverenigingen/dorpsraad, kunstenaars.

Dit heeft als voordeel dat er vertrouwdheid en commitment tussen de deelnemers kan ontstaan. Er kan iets 'groeien'. Nadeel is dat het daarmee een meer afgesloten proces wordt, niet toegankelijk voor andere geïnteresseerden.

Deze keuze maken we graag met de begeleidingsgroep, omdat zij meer bekendheid met de regio hebben dan wij nu.

Expertise en ervaringen van de opdrachtnemer en onderaannemer

Communicatiebureau de Lynx is sinds 1995 actief op het raakvlak van communicatie met natuur en landelijk gebied. Wij maken communicatieplannen en –producten en doen dat voor overheden, maatschappelijke organisaties, terreinbeherende organisaties, en bedrijven. Het gaat om onder meer communicatieadviezen, (digitale) magazines, nieuwsbrieven, websites, panelen, informatietafels en brochures.

Bij alle producten houden we de strategie achter het product in de vorm van doel en doelgroep goed in het vizier. Het gaat er tenslotte om dat communicatie zijn doel bereikt. Naast deze activiteiten geven we de tijdschriften Landwerk (vakblad voor de inrichting van het landelijk gebied) en Vakblad Natuur Bos Landschap (natuur en landschap tussen wetenschap en praktijk) uit. De Lynx bestaat uit 16 personen.

In de loop van de tijd hebben we gewerkt voor de volgende Nationale Parken: Drents-Friese Wold (communicatieplan), Lauwersmeer (communicatieplan en locatiestudie bezoekerscentrum), de Biesbosch (beheer- en inrichtingsplan), Wieden- Weerribben (communicatieplan), Loonse en Drunense Duinen (beheer- en inrichtingsplan), Sallandse

0155 505408

Heuvelrug (communicatieplan en stimuleringsagenda), Grenspark de Zoom Kalmthoutse Heide (beheer en ontwikkelingsplan).

We nemen ervaring met gebiedsprocessen en recreatieve zonering mee uit de projecten in de voornoemde Nationale Parken en verder uit projecten voor herinrichting van de Dordtse Biesbosch en Park Lingezegen (tussen Arnhem en Nijmegen).

Projectleider vanuit De Lynx is 5.1.2e 5.1.2e (zie bijlage 1)

ARK Natuurontwikkeling verlegt grenzen voor wilde natuur. ARK werkt aan uitgestrekte, robuuste en dynamische natuurgebieden, waar natuurlijke processen hun gang mogen gaan. Ruimte voor natuurlijke processen resulteert in een ongekende rijkdom aan landschappen en de daarbij horende flora en fauna. Verbindingen tussen natuurkernen bieden het noodzakelijke netwerk voor planten en dieren om zich te verplaatsen en zich aan te passen.

ARK initieert en organiseert gebiedsontwikkelingen waarin nieuwe natuur bijdraagt aan zowel het ecologische als sociaaleconomisch functioneren van de regio. Daarom zoekt de organisatie de samenwerking met andere maatschappelijke belangen, maakt natuurbeleving met veldonderwijs een belangrijk deel uit van de actieve communicatie en is toegankelijkheid essentieel voor de beleving van natuurgebieden.

Als innovatieve natuurorganisatie wil ARK laten zien hoe maatschappelijke veranderingen voortdurend leiden tot nieuwe kansen voor natuur en landschap. In Nederland en Europa.

ARK heeft gewerkt aan gebiedsontwikkeling, beheer- en inrichtingsplannen, communicatie en educatie in onder andere de Gelderse Poort, RivierPark Maasvallei, Drielandenpark - Geuldal en Vaals, Kempen~Broek en de Maashorst. Sleutelsoorten introduceerden we op verschillende plekken: wisent in de Kennemerduinen, Maashorst en Midden-Veluwe, edelhert in Weerterbos en Groene Woud, bever in Gelderland en Limburg en paard en rund in talloze gebieden.

Wat betreft recreatiezonering hebben we ruime ervaring in het opzetten van actieve zonering in de Maashorst, en zonering middels inrichting in onder andere Gelderse Poort en Kempen~Broek.

In alle bovenstaande gebieden werkten we nauw samen met betrokkenen. Zo ontwikkelden we bijvoorbeeld samen met natuurorganisaties, ondernemers en VVV's recreatie- en struinkaarten, informatieve boeken, websites, arrangementen en brochures.

Projectleider vanuit ARK is 5.1.2e 5.1.2e (zie bijlage 1)

Planning

Fase	*Periode*	*Stuurgroep*
Fase 0 **Inventarisatie**	December 2017	
Fase 1 **Inspiratie**	Januari – februari 2018	Stuurgroepvergadering
Fase 2 **Verkenning en verdieping**	Maart - April 2018	
Fase 3 **Draagvlak en kansen**	Mei - Juni 2018	
Fase 4 **Uitwerking en afronding**	Juni - Juli 2018	Stuurgroepvergadering in augustus of september 2018

Kosten

	Onderdeel	Inzet (dagdelen)	Prijs (euro)
Fase 0			
	Inventarisatie bronnen / interview begeleidingsgroep	5	
	Subtotaal	5	5.1.2f
Fase 1			
Proces	Wilde natuurdag	6	
Product	Inventarisatiedocument	4	
Communicatie	Nieuwsbrief / website	1	
Subtotaal		11	5.1.2f
Fase 2			
Proces	Schetsbijeenkomsten (2)	8	
Product	1e concept-PvA	4	
Communicatie	Nieuwsbrief / website	1	
Subtotaal		13	5.1.2f
Fase 3			
Proces	Sectorbijeenkomsten	15	
Product	Verslagen plus diemmadocument	4	
Subtotaal		19	5.1.2f
Fase 4			
Proces	Knopensessie	3	
Product	Concept Plan van Aanpak	6	
Communicatie	Tekening en krant	8	
Subtotaal		17	5.1.2f
Overig			
Overleg	Met begeleidingsgroep	10	
	Met stuurgroep	6	
Rapporten	Digitale oplevering en rapporten	-	
Subtotaal		16	5.1.2f
Totaal		81	5.1.2f
Eenmalige korting			
Totaalprijs			**25.040**

Toelichting op de kostentabel

Alle prijzen zijn excl. btw.

Bijeenkomsten

De kosten voor zaalhuur en catering van de bijeenkomsten zijn niet opgenomen. Het gaat om vier bijeenkomsten in (bij voorkeur) openbare gelegenheden. De verwachte kosten zijn naar verwachting lager dan € 5.1.2f euro per bijeenkomst. In totaal verwachten we dat het totaalbedrag voor de bijeenkomsten onder € 5.1.2f blijft.
We gaan ervan uit dat we de sectorale bijeenkomsten uit fase 3 op locaties van bijvoorbeeld de gemeenten of terreinbeheerders kunnen organiseren.

Tarieven

In de begroting is gerekend met een eenheidstarief van € 5.1.2f- per uur. Dit is opgebouwd uit verschillende tarieven voor advies-, redactie- en organisatiewerk. Deze tarieven zijn 5.1.2f 5.1.2f euro per uur. De prijs is een zogenaamde all-in-prijs.

Eenmalige korting

ARK legt € 5.1.2f ,- uit haar eigen middelen bij. De reden is dat we denken dat we daarmee nog meer kwaliteit kunnen bieden in deze opdracht, die relatief krap begroot is. Daarnaast is ARK, als zijnde een stichting, zeer betrokken bij en gemotiveerd voor verwilderingsprojecten in Nederland. We zien dit dus als een bijdrage aan een zeer interessante ontwikkeling.

Materiaalprijs

De (materiaal)prijs van de op te leveren plannen is niet begroot. In het algemeen wordt het materiaal in eigen beheer van het bureau vervaardigd. Dit blijkt een flexibele en relatief goedkope oplossing te zijn

Afkoopsom

De genoemde bedragen in deze offerte gelden als afkoopsom voor de gehele samenstelling van het plan en zijn daarmee inclusief alle bijkomende kosten voor vervoer/verblijf en materiaal, met uitzondering van de eventuele aankoop van informatie en foto's en ander illustratiemateriaal van derden, kaartondergronden, etcetera in overleg met de opdrachtgever. Voor eventueel meerwerk (alleen na schriftelijke vastlegging) zal de bovengenoemde dagprijs in rekening gebracht worden.

Oplevering

De plannen worden in Word-format en in pdf-format aangeleverd. Voor zover mogelijk zijn daarin ook de relevante kaarten verwerkt. Het totale product wordt zowel in rapportvorm (5 exemplaren) als digitaal aangeleverd. Het geleverde is door de opdrachtgever, mits met bronvermelding, vrij van rechten te gebruiken.

Betalingsregeling en geldigheid offerte

De betalingsregeling is conform offerte-aanvraag:
- 50% bij gunning
- 50% na oplevering

De offerte is geldig gedurende 3 maanden na dagtekening

Wageningen, 9 november 2017

Communicatiebureau de Lynx BV

5.1.2e 5.1.2e
0317 5.1.2e
5.1.2@delynx.nl

de Lynx
COMMUNICATIEBUREAU
Natuur en Landelijk Gebied

Bijlage 1 Informatie over de inzet van personen

5.1.2e 5.1.2e *(Communicatiebureau de Lynx)*

Directeur van Communicatiebureau de Lynx. 5.1.2e is al 20 jaar werkzaam op het raakvlak van communicatie met natuur en landelijk gebied. De eerste 3 jaar voor Wageningen Universiteit, de laatste 17 jaar voor De Lynx. Door de combinatie met 8 jaar bestuurlijk werk in provinciale staten en gemeenteraad is hij bekend met alle zijden van bestuurlijke en beleidsprocessen in het landelijk gebied en is in staat situaties op verschillende manieren te beschouwen en te komen tot heldere analyses.

5.1.2e 5.1.2e heeft (mee)gewerkt aan de Voorlichting- en Educatieplannen en –programma's van de Nationale Parken Drents-Friese Wold, Lauwersmeer, Oosterschelde, Weerribben-Wieden en Sallandse Heuvelrug en het Beheer- en inrichtingsplan voor De Loonse en Drunense Duinen. In 2016 heeft hij in samenwerking met Aequator Groene Ruinmte een stimuleringsagenda voor NP de Sallandse Hevelrug opgesteld. Hij heeft communicatieplannen geschreven voor enkele Natura 2000-gebieden in Gelderland en Overijssel. Inmiddels geeft hij leiding aan De Lynx met 16 medewerkers. Tevens is hij uitgever van boeken en tijdschriften bij Uitgeverij Landwerk. In die hoedanigheid heeft hij meegewerkt aan de totstandkoming van twee boeken over participatie en groene ruimte.

5.1.2e 5.1.2e *(Communicatiebureau de Lynx)*

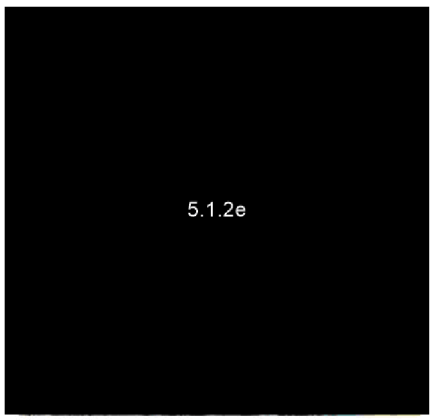

Communicatieadviseur bij De Lynx, met een achtergrond in de ruimtelijke ordening en vanuit dat beleidsterrein goed thuis in participatietrajecten rond inrichtingsopgaven. 'All-round' communicatiewerk is bij haar in goede handen, van strategisch advies tot het organiseren van bijeenkomsten, redactioneel- en pr-werk.

5.1.2e 5.1.2e stelde (samen met 5.1.2e 5.1.2e strategische meerjarencommunicatieplannen op voor het Nationaal Park Weerribben-Wieden en De Sallandse Heuvelrug. Zij was als adviseur betrokken bij het maken van inspiratieboek voor de westrand van het laatstgenoemde park, een visie met en door de streek, en verzorgde de communicatie rond het traject van het Beheer en inrichtingsplan van de Loonse en Drunense Duinen. Datzelfde heeft ze gedaan voor het Beheer- en Ontwikkelingsplan van Grenspark De Zoom Kalmthoutse heide. Ze was projectleider voor verschillende andere participatieprojecten, zoals rond De Nieuwe Dordtse Biesbosch en Fort Vechten en heeft communicatieproducten gemaakt voor meerdere Natura 2000-gebieden.

5.1.2e 5.1.2e *(ARK Natuurontwikkeling)*

5.1.2e 5.1.2e werkt sinds 1998 bij ARK. 5.1.2e heeft natuurkunde gestudeerd in Heerlen en is een autodidact in ecologie. Hij heeft zich ontwikkeld tot een van ARK's meest seniore en brede ecologen. 5.1.2e is in staat om zijn zeer gedegen systeemkennis om te zetten in praktische uitvoeringsprojecten. Hij kan de noodzaak tot natuurontwikkeling als geen ander uitleggen en derden motiveren om zich ook aan deze stip op de horizon te verbinden. Dit heeft 5.1.2e laten zien in veel verschillende projecten zoals de inzet van wisenten in het Kraansvlak, Veluwe en recent bij de opstelling van het Inrichting en Beheerplan voor de Maashorst. Bij de ontwikkeling van de zandmotor in Zuid-Holland heeft 5.1.2e mede gezorgd voor een optimaal ontwerp en beheer voor natuur van de zandmotor. Hij heeft meegewerkt aan een beekherstelproject in Letland en is adviseur van ARK in de Delta. Hij is mede-oprichter van Wolven in Nederland en wordt inmiddels gezien als een van de belangrijkste wolvenkenners in Nederland. Dit brede scala aan kennis en projecten laat zien dat 5.1.2e kennis heeft van zowel abiotisch als biotische natuurlijke processen en deze in een landschapecologische visie weet te verbinden.

5.1.2e 5.1.2e *(ARK Natuurontwikkeling)*

5.1.2e 5.1.2e werkt sinds 1989 bij ARK als tekenaar. 5.1.2e is afgestudeerd aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunst en Vormgeving Den Bosch in de richting illustratieve en informatieve vormgeving. Uniek is dat 5.1.2e ook zelfgeschoold ecoloog is en daarmee twee belangrijke talenten voor ARK verenigt. 5.1.2e is in staat 'to visualise the impossible'. Hij heeft aan de basis gestaan van praktisch alle ARK inspanningen op gebied van ontwikkelen van procesnatuur. Zijn tekeningen laten zien wat er mogelijk is en wakkeren het optimisme aan over wat er *wel* kan qua natuurontwikkeling.
Een paar van zijn meest belangrijke producten zijn tekeningen van `sleutelrollen´, waarmee hij treffend de verbanden liet zien tussen sleutelsoorten zoals wisent, wild zwijn of wolf en hun omgeving. Deze tekeningen hebben voor een groot deel bijgedragen aan het draagvlak voor herintroductie of een warm welkom aan deze soorten. Ook zijn zijn tekeningen grif ingezet in gebiedsontwikkelingsprocessen zoals in het GrensPark Kempen~Broek en de Maashorst, bij plannen voor waterberging in het landschap langs de Gulp en voor de provinciale natuurvisie van Noord-Holland.

provincie Drenthe

Meervoudige onderhandse aanbestedingsprocedure

Leveren van procesbegeleiding wilde natuur

Nota van Inlichtingen

3 november 2017

Uw aanbieding dient uiterlijk 10 november 2017 vóór 10:00 uur in het bezit zijn van de provincie Drenthe.

Bij correspondentie verzoeken wij u het zaaknummer 201702651 te vermelden.

provincie Drenthe

Vragen en antwoorden betreffende de aanbesteding leveren van procesbegeleiding wilde natuur

nr.	Vraag	Antwoord
	Extra toelichting bij paragraaf 2.7	Alle scores worden naar beneden afgerond op 2 decimalen..
3.	In de media hebben we kunnen lezen dat er een impasse is ontstaan rond de introductie van het edelhert. Verwacht u dat dit probleem in het proces wordt opgelost?	Nee.

Veel gestelde vragen Drents-Friese Wold – wilde natuur

In 2018 zijn we gestart met het project Wilde natuur. Doel is om in het bosgebied van het Drents-Friese Wold steeds meer ruimte voor natuur en natuurlijke processen te maken. En daarbij vooral in de kern meer rust, minder voorzieningen. En juist in de randen en vanuit de dorpen te zorgen dat de routes en paden van hoge kwaliteit zijn en blijven. Op 26 februari 2019 zijn de eerste concept-voorstellen gepresenteerd op een inloopavond. Er zijn toen heel veel vragen gesteld. In dit document proberen we zoveel mogelijk van die vragen te beantwoorden.

1. **Waar is het instellen van een wilde natuur op gebaseerd?**

   Nederlandse bossen zijn vrijwel allemaal de laatste 150 jaar aangeplant voor de houtproductie. Vanaf de jaren 60 vorige eeuw kwam de recreatie op en zijn deze productiebossen vaak ook gebruikt voor recreatie. Zo kwamen er steeds meer routes en voorzieningen in het bos. De natuur heeft in productie- en recreatiebossen echter niet zoveel waarden als een bos zou kunnen hebben. Nationale Parken zijn bedoeld om natuur te beschermen en ruimte te bieden. Uitgangspunt van alle ontwikkelingen in het Drents-Friese Wold is het vastgestelde Beheer- en Inrichtingsplan van het Nationaal Park – de basis voor de aanwijzing als Nationaal Park. **Uitgangspunten van een Nationaal Park zijn, naast natuurbehoud en onderzoek, zorgen voor toegankelijkheid en natuurbeleving mogelijk maken waarbij *beschermen*, *beleven* en *benutten* kernwoorden zijn**

25. **Wanneer komen er edelherten en damherten in het gebied?**

    Damherten kunnen zelfstandig het Drents-Friese wold binnen afzienbare tijd vanuit de populatie in Fryslân bereiken. Edelherten zullen zich de eerste 50 jaar niet spontaan kunnen vestigen vanwege te veel barrières tussen bestaande populaties in Nederland en Duitsland en het Drents-Friese Wold. Het gesprek over actieve herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold is vastgelopen. Bij de inrichting van het gebied met meer wilde natuur wordt er wel rekening mee gehouden dat er ooit herten in het Drents-Friese Wold zullen komen. Provincies stellen beleid over (introductie of) toestaan van nieuwe diersoorten vast. Dat geldt ook voor wilde zwijnen.

De kracht van een wilde kern in het Drents-Friese Wold

Nationale Parken zijn wereldwijd belangrijke natuurgebieden waar landen de basis van hun specifieke biodiversiteit beschermen en de mooiste, best bewaarde of potentiele natuurlijke landschappen laten zien en beleven.[1] In de meeste nationale parken in het buitenland wordt bij de inrichting gewerkt met drie zones: een kernzone, een landschapszone en een ontwikkelzone. Er zijn echter meerdere termen voor deze zones in omloop, het uitgangspunt is steeds hetzelfde. In de verschillende zones geldt een verschillende intensiteit van beheer en medegebruik.

In deze korte notitie gaan we wat dieper in op de waarde, kracht en inhoud van de kernzone. In het Drents-Friese Wold noemen we dat nu de wilde kern. Dit kerngebied wordt in het Beheer- en inrichtingsplan Drents-Friese Wold uit 2013 (BIP) voor het eerst concreet genoemd[2] (pag. 29). Hier is te lezen: *'De kern van het Drents-Friese Wold met Oude Willem wordt binnen het 6000 hectare grote Nationaal Park de komende 10 jaar alvast ten dele ingericht voor een bijzondere wildbeleving. Hier ontwikkelt zich binnen het grenzeloze woud een stille kern, waar sprake is van een ongerepte natuurbeleving die uniek is binnen Nederland.'*

In onderstaande afbeelding wordt globaal het kerngebied weergegeven met een de lichtgroene vlek.

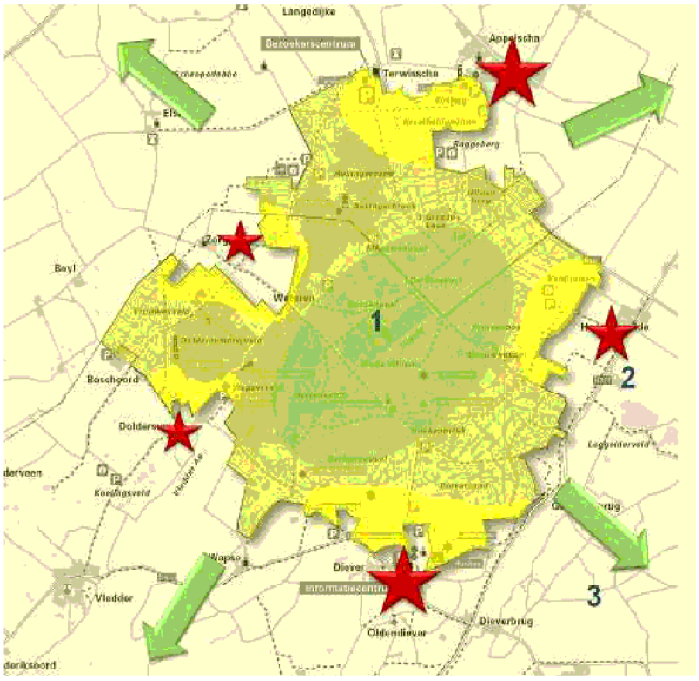

Afbeelding 1. Globale weergave van de stille/wilde kern (1) uit het BIP. In deze figuur zijn drie intensiteitszones weergegeven vanuit een recreatief perspectief.

In de uitwerking van de zones is er uiteindelijk in het Drents-Friese Wold voor gekozen om te werken met twee zones, een kernzone en een ontwikkelingszone gedacht vanuit een recreatieve ontwikkeling. In de systematiek van de nationale parken is in het zonemodel de kernzone in beginsel ook een deelgebied binnen een groter geheel waar het ecosysteem in zijn meest natuurlijke staat kan functioneren. Nadat eventuele herstelmaatregelen rond hydrologie en soortensamenstelling zijn uitgevoerd, is er niet of nauwelijks beheer en is de invloed van de mens beperkt. De kernzones functioneren in die zin als een natuurlijke spiegel voor het hele gebied. In de andere zones geldt een ander beheer en gebruik dan in de wilde kern (kernzone).

In de wilde kern staat daarom een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling van planten en dieren voorop. De bijzondere beleving daarvan is hierop volgend en er zelfs van afhankelijk. In de Nederlandse situatie zijn deze gebieden schaars, terwijl uit divers wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat voor het voortbestaan

[1] https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories

[2] In het BIP 1998 wordt meer in algemene termen gesproken over begeleid natuurlijke eenheden en de noodzaak tot recreatiezonering om deze doelen te bereiken.

van kwetsbare soorten dit soort gebieden, ook binnen de Nederlandse context, van groot belang zijn. De wilde kern functioneert in die zin als brongebied voor biodiversiteitsherstel op grote schaal. De wilde kern zorgt bovendien voor veerkracht in het hele gebied en heeft een groot adaptief vermogen.

Een belangrijke oorzaak van biodiversiteitsverlies in natuurgebieden is de zogenaamde habitatfragmentatie. Feitelijk komt het erop neer dat leefgebieden van planten en dieren steeds verder worden opgeknipt. Dat kan in één keer, bijvoorbeeld door de aanleg van een nieuwe weg, maar ook meer geleidelijk door het steeds weer ontstaan van nieuwe paadjes als gevolg van verschillende vormen van recreatief gebruik[3]. Uit onderzoek is bekend dat bijvoorbeeld vogels, afhankelijk van de soort, een zekere vluchtafstand aanhouden ten opzichte van dergelijke paden. Met het steeds dichter worden van het padennetwerk en de toenemende recreatiedruk, neemt de fragmentatie in ruimte en tijd toe en neemt geschikt leefgebied voor vogels – met name in de broedtijd als rust nog belangrijker is – verder af. [4] [5] [6]

Beleving

Door deze zonebenadering binnen een gebied brengt iedere zone zijn eigen belevingen en doelgroep met zich mee. Het instellen van een dergelijke landschapszonering geeft een betere spreiding van de bezoekers, zorgt voor een gevarieerder palet aan belevingen. De ervaringen in een wilde kern zijn op weinig andere plekken in Nederland te vinden. Een wilde kern wordt in Nederland nog wel eens gezien als een bedreiging voor recreatie, maar je kunt het ook zien als een kans waardevolle natuur op een andere, zij het extensieve manier, te laten beleven. In veel landen is recreatief medegebruik in een kernzone helemaal niet mogelijk. In het Drents-Friese Wold willen we wandelaars in contact brengen met de bijzondere natuurwaarden in deze zone. Wandelen of struinen past wat dat betreft bij een dergelijk gebied waar de voorzieningen beperkt zijn en er aldus differentiatie van beleving ontstaat. Deze differentiatie is er binnen het Drents-Friese Wold. Op de schaal van Drenthe en zelfs van Nederland is deze manier van wilde natuurbeleving anders en uniek.

Door de sobere recreatieve inrichting van een wilde kern is daar een natuurbeleving mogelijk die in weinig andere Nederlandse natuurgebieden op het vaste land te vinden is. Urenlang struinen met een grote kans op het zien van grote wilde dieren zoals reeën en wellicht op de langere termijn ook edelherten en damherten[7]. Tegelijkertijd krijgen karakteristieke soorten van de bossen in het Drents-Friese Wold, zoals zwarte specht, boommarter en raaf en vaak minder zichtbare kleinere zangvogels en reptielen meer ruimte.

Door de omvang van het Drents-Friese Wold zijn andere vormen van recreatie in de zones rondom de kernzone volop mogelijk. In die zin is nationaal park Hoge Kempen in België een mooi voorbeeld. In de wilde kern zijn hier nauwelijks voorzieningen, maar worden investeringen in voorzieningen en routes vooral in de omringende zones gedaan zodat het gebied eromheen er optimaal van profiteert. Door slim om te gaan met bewegwijzering en het aanleggen (en goed onderhouden van) aantrekkelijke routes in deze zones kunnen intensievere vormen van recreatief of sportief medegebruik zoals mountainbiken, trailrunnen en (men)ruiteren en een betere bescherming van kwetsbare planten- en diersoorten binnen het Drents-Friese Wold goed samengaan.

Verstoring door ruiteren en mountainbiken

Een wandelaar bereikt de wilde kern met enige inspanning en in rust. Ze gebruiken daarbij veelal de smalle paadjes die door hun voorgangers zijn ontstaan. Wordt de weg versperd door bijvoorbeeld een omgevallen boom dan loopt een wandelaar daar eenvoudig omheen. Mountainbikers en ruiters bereiken een stille kern met minder inspanning en met meer snelheid. Bovendien hebben ruiters en mountainbikers een grotere

[3] Vogelonderzoeker 5.1.2e houdt sinds 1995 de ontwikkelingen van de padendichtheid in het Drents-Friese Wold bij. Om de vijf jaar meet hij in een onderzoeksgebied van 45 km^2 op 222 random gekozen punten de afstand tot het dichtstbijzijnde pad. Het aandeel punten waarvan binnen vijftig meter een pad ligt, is gestegen van 50% (1995) naar 72,5% (1995). In 1995 was nog 5% van de punten op 400 meter afstand van een pad. In 2015 is dat gedaald tot 1 punt (0,5 %). In 2020 wordt het onderzoek herhaald en gepubliceerd.
[4] Kent B. Livezey, Esteban Fernández-Juricic, and Daniel T. Blumstein (2016) Database of Bird Flight Initiation Distances to Assist in Estimating Effects from Human Disturbance and Delineating Buffer Areas. Journal of Fish and Wildlife Management: June 2016, Vol. 7, No. 1, pp. 181-191.

[5] Bijlsma, R.G. (2006) Effecten van menselijke verstoring op grondbroedende vogels van Planken Wambuis. DLN 107: 191-198.
[6] Bötsch Y, Tablado Z, Scherl D, Kéry M, Graf RF and Jenni L (2018) Effect of Recreational Trails on Forest Birds: Human Presence Matters. *Front. Ecol. Evol.* 6:175. doi: 10.3389/fevo.2018.00175

[7] In de Soorten Effect Rapportage Herintroductie edelhert en spontane vestiging/komst damherten in het Drents-Friese Wold is becijferd dat aanwezigheid van deze grote hoefdieren tot extra bestedingen leiden van in totaal circa 2,8 miljoen euro.

impact op uitbreiding van paadjes, zeker als het gebruik intensiever wordt. Recreatie door ruiters en mountainbikers staat daarmee de unieke beleving van de wandelaar in de weg. Door de hogere snelheid van mountainbikers en ruiters, is veiligheid als gevolg van laaghangende taken of kuilen eerder een probleem. Omdat er geen onderhoud plaatsvindt in de stille kern, is het ook om veiligheidsredenen niet gewenst hier met grote snelheid doorheen te gaan.

Welke impact verschillende vormen van recreatie op de ecologische waarden in een gebied hebben, is lastig te meten. Uit recente ecologische onderzoeken (zie ook noot 5) blijkt wel dat recreatie een grote verstoring geeft voor met name de vogel,- en zoogdierpopulatie. Nesten worden verlaten, natuurlijke holtes worden vertrapt en het stressniveau neemt zo ver toe dat jongen niet meer gevoerd worden. Recente voorbeelden zijn platgereden zandhagedissen op de Sallandse Heuvelrug door mountainbikers en ernstige verstoring van de tapuit op het Aekingerzand. Om de effecten van (intensieve) recreatie te compenseren is er ruimte nodig voor deze en andere soorten om zich terug te trekken. Ook in die zin is het van belang dat in de wilde kern het recreatief medegebruik beperkt blijft.

Afbeelding 2. Uiteindelijke globale begrenzing van de kernzones binnen het Drents-Friese Wold.

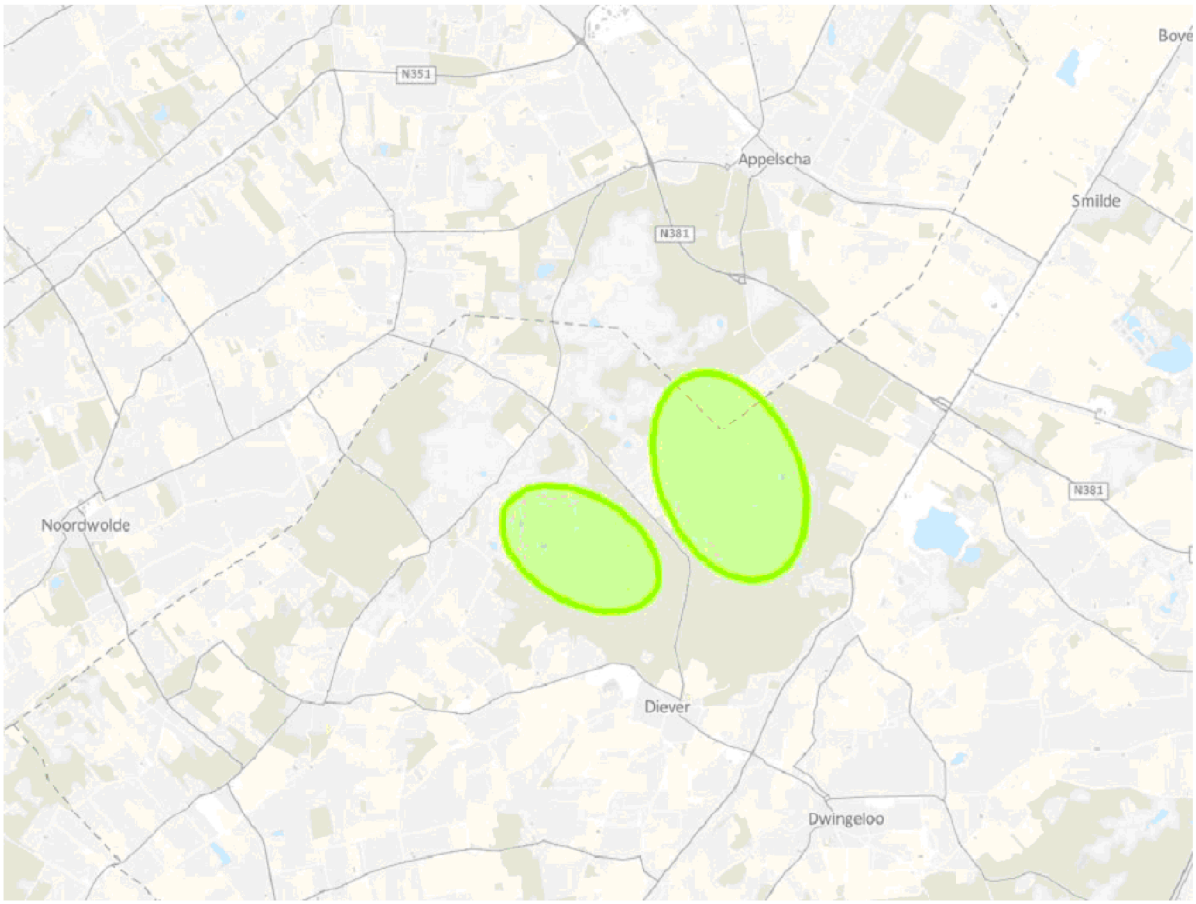

Afbeelding 3. Modelmatige weergave landschapszonering met in B en C de ecologische relaties tussen de zones. De kernzones zijn veelal huidige natuurgebieden c.q. N2000-gebieden.

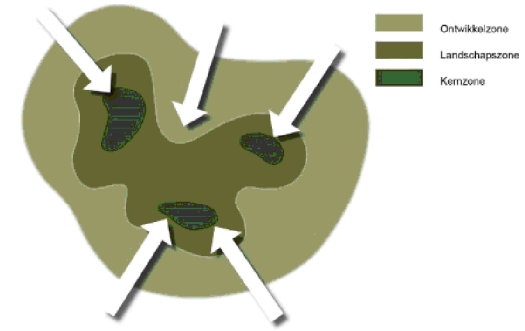

B) Landschaps- en ontwikkelzone dragen bij aan veerkracht en robuustheid van de kernzone

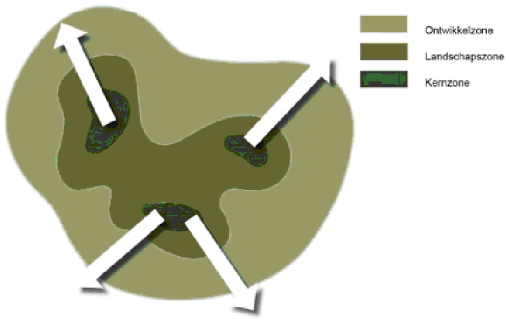

C) De kernzone is brongebied voor biodiversiteit, verbinding en herstel in de andere zones

PROVINCIE DRENTHE
No.: 20180000442
Ingek.: 14 FEB. 2018
TEAM: NW
TE BEH. DOOR: 5.1.2e
DWS: G.AFD.:

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Gedeputeerde van natuur van de provincie Drenthe
Henk Jumelet
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Directoraat-generaal Agro en Natuur
Directie Natuur en Biodiversiteit

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lnv

Behandeld door
ing. 5.1.2e
T 070 5.1.2e
5.1.2e @minez.nl

Ons kenmerk
DGAN-NB / 18008200

Bijlage(n)
3

Datum 12 februari 2018
Betreft Handreiking herintroductie van diersoorten in Nederland

Geachte heer Jumelet,

Hiermee wil ik u op de hoogte brengen van een aantal ontwikkelingen rondom de herintroductie van diersoorten. De provincies Drenthe en Limburg hebben vragen gesteld aan het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) met betrekking tot het beleid ten aanzien van herintroductie van soorten. Vanuit de provincie Drenthe kwam de vraag wie bevoegd is om te beslissen over de voorgenomen herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Woud. De provincie Limburg had een vraag met betrekking tot het beheer van de bever als geherintroduceerde soort, omdat de bever inmiddels schade en overlast veroorzaakt.

Deze brief is bedoeld als een handreiking aan de provincies met een verduidelijking van begrippen uit de Wet natuurbescherming (Wnb) en de toepassing van de bepalingen over schade en beheer van de Wnb op geherintroduceerde soorten. In deze handreiking is daarnaast ook aandacht besteed aan de vernieuwde IUCN-richtlijnen voor herintroductie (2013), de bevoegdheidsverdeling in de Wet natuurbescherming alsook de decentralisatie van het soortenbeleid naar de provincies en de rol in de verantwoordelijkheidsverdeling ten aanzien van het uitzetten van diersoorten in Nederland. Het huidige beleidskader en de beleidslijn herintroducties van diersoorten (Kamerstukken 2007-2008, 31 200 XIV, nr. 215) ten aanzien van herintroducties blijven onverkort van kracht.

Met de bijlage bij deze brief wil ik een handreiking geven hoe om te gaan met herintroducties door de belangrijkste begrippen rondom herintroductie te beschrijven en onduidelijkheden over de interpretatie van de Wet natuurbescherming weg te nemen. In het bijzonder vraag ik uw aandacht voor het begrippenkader dat gebruikt wordt bij herintroductie. Het begrip 'herintroductie' zoals omschreven in de Wet natuurbescherming moet gelezen worden als een landelijke herintroductie, waarbij het gaat om het uitzetten van een diersoort die van nature in Nederland in het wild is voorgekomen maar die nu niet meer aanwezig is, met als doel een zelfstandige duurzame populatie opnieuw te stichten. Voor het overige verwijs ik u naar genoemde handreiking.

Directoraat-generaal Agro en Natuur
Directie Natuur en Biodiversiteit

Ons kenmerk
DGAN-NB / 18008200

Ter kennisname is tevens bijgevoegd het Alterra rapport "Status Bever in Nederland" en de comments van de Reintroduction Specialist Group of IUCN on the Beaver Report NL.

Tenslotte deel ik u mede, dat de handreiking herintroductie van diersoorten aan de werkgroep Natuurwetgeving/Natuurbeleid van het IPO werd voorgelegd en dat daar is ingestemd met deze lijn.

[redacted] 5.1.2e

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Directoraat-generaal Agro en Natuur
Directie Natuur en Biodiversiteit

Ons kenmerk
DGAN-NB / 18008200

BIJLAGE bij Brief DGAN-NB / 18008200

HANDREIKING HERINTRODUCTIE VAN DIERSOORTEN

Achtereenvolgens wordt aandacht besteed aan:

- Duiding van gebruikte begrippen rondom herintroductie;
- Het wettelijk kader en de bevoegdheden;
- Voorbereiding en uitvoering van een herintroductieproject;
- Het afronden van een herintroductieproject;
- Beheer van de geherintroduceerde diersoort;
- Tegemoetkomingen in schade van een geherintroduceerde diersoort;
- Afronding herintroductieproject van de bever.

Duiding van de gebruikte begrippen rondom herintroductie

- Herintroductie is het uitzetten van diersoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen of zijn voorgekomen, met als doel een zelfstandige duurzame populatie opnieuw te stichten.
  Het begrip 'herintroductie' is niet gedefinieerd in de Wet natuurbescherming. Herintroductie als bedoeld in artikel 3.34, derde lid, van de Wet natuurbescherming[1] moet worden beschouwd als een landelijke herintroductie, waarbij het gaat om het uitzetten van een diersoort die van nature in Nederland in het wild is voorgekomen, maar die nu niet meer aanwezig is, met als doel een zelfstandige duurzame populatie opnieuw te stichten.

- Voor het uitzetten van diersoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen en reeds elders in Nederland in de vrije natuur voorkomen, met als doel in een ander gebied een zelfstandige duurzame populatie (te bevorderen of deze) lokaal opnieuw te stichten zal meer en meer het begrip translocatie (gebaseerd op de IUCN-richtlijnen[2] van 2013) worden gebruikt. Een dergelijke translocatie is geen herintroductie in de zin van artikel 3.34, derde lid, van de Wet natuurbescherming.

- Repopulatie is het bijplaatsen van individu(en) in een bestaande populatie, met als doel een zelfstandige populatie te bevorderen.

- Uitzetten is het plaatsen van dieren in de natuur.

---

[1] artikel 3.34 Wet natuurbescherming
[2] https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2013-009.pdf

0159 505461

Wettelijk kader en bevoegdheden
Op grond van de Wet natuurbescherming is het uitzetten van dieren of eieren van dieren in de natuur verboden[3]. Voor herintroductie, repopulatie en translocatie is een ontheffing of vrijstelling van dit verbod noodzakelijk. Gedeputeerde staten van de provincies zijn in beginsel bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffingen van dit verbod en provinciale staten voor het verlenen van vrijstellingen[4].
De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is in plaats van de provincies bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen in het geval van de herintroductie van soorten[5]. Deze ontheffingen en vrijstellingen worden verleend in overeenstemming met gedeputeerde staten van de provincie waar de herintroductie plaatsvindt.
Provincies zijn bevoegd gezag voor het verlenen van ontheffingen of vrijstellingen voor translocaties en repopulaties.

Overigens kan een herintroductie, translocatie of repopulatie gevolgen hebben voor de op de betreffende plek reeds aanwezige natuurwaarden. Een vergunning in het kader van het Natura 2000-beschermingsregime of een ontheffing in het kader van de soortenbeschermingsregimes kan in voorkomende gevallen vereist zijn.

Conform het Natuurpact (2013) is de realisatie van de ontwikkeling en het beheer van de natuur in Nederland gedecentraliseerd naar de provincies. Deze decentralisatie is verder uitgewerkt in de Wet natuurbescherming, op grond waarvan de provincies belast zijn met de actieve soortenbescherming.[6]
Herintroductie, translocatie en repopulatie kunnen een onderdeel zijn van soortgerichte activiteiten van provincies. Ook anderen (terreinbeheerders, particulieren, gemeenten) kunnen met voorstellen komen voor herintroducties. Het Rijk zal zich beperken tot de wettelijke taken inzake herintroductie en zal herintroductie indien de omstandigheden zich aandienen bij uitzondering in overweging nemen.

Voorbereiding en uitvoering van een herintroductieproject
Hiervoor wordt verwezen naar de geldende Beleidslijn Herintroductie (2008).

---

[3] artikel 3.34, eerste lid, van de Wet natuurbescherming
[4] artikel 3.34, derde lid, van de Wet natuurbescherming
[5] artikel 3.34, vijfde lid, van de Wet natuurbescherming
[6] Artikel 1.12 Wet natuurbescherming

0159 505461

Afronden van een herintroductieproject
Door middel van een wetenschappelijke beoordeling kan worden bepaald of de vooraf gestelde doelen van een herintroductie al dan niet zijn behaald. Het is aan de initiatiefnemer van een herintroductie om opdracht te geven tot dit onderzoek.

Een belangrijk aspect bij de beoordeling of een herintroductie geslaagd genoemd kan worden is de toetsing aan het begrip 'levensvatbare populatie'. In de Habitatrichtlijn wordt in dit verband gesproken van een 'gunstige staat van instandhouding', waarvoor een aantal aspecten benoemd wordt. Zo moet de populatie evenals het verspreidingsgebied van voldoende omvang zijn. Tenslotte moet het leefgebied voldoende groot, stabiel en van voldoende kwaliteit zijn om de soort op de lange termijn in stand te houden.

Niet alle herintroducties verlopen volgens plan en daartoe dient er een (exit-) strategie gemaakt te zijn door de initiatiefnemer. Deze strategie vormt de basis waarop het al dan niet verder voortzetten van de herintroductie te verdedigen is. Een exit-strategie is van belang als ondanks pogingen om in te spelen op de ontwikkelingen en het management aan te passen verdere investeringen niet meer te rechtvaardigen zijn. Redenen om een herintroductieproject af te breken zijn gebrek aan succes of geen zicht op succes in de nabije toekomst, of wanneer niet wenselijke of onacceptabele gevolgen aan het licht zijn gekomen. Een exit-strategie behoort een geïntegreerd onderdeel te zijn van elk herintroductieplan met daarin verwerkt wat er met de uitgezette dieren gebeurt wanneer een herintroductieproject (vroegtijdig) wordt stopgezet. De initiatiefnemer moet rekening houden met kosten die gepaard kunnen gaan met het uitvoeren van een (exit-)strategie en deze kunnen dragen.

Om een herintroductieproject af te ronden moet uit een daartoe opgesteld recent wetenschappelijk onderzoek blijken dat de doelen van het project zijn behaald en de diersoort duurzaam kan voortbestaan in Nederland.

Beheer van de geherintroduceerde diersoort
Een herintroductie is geslaagd als de doelen in relatie tot de duurzame staat van instandhouding zijn behaald. Na een geslaagde herintroductie valt de geherintroduceerde diersoort onder het vigerend beleid en kan in voorkomend geval ook beheer van de populatie aan de orde zijn. De bepalingen van de Wet natuurbescherming inzake faunabeheer zijn in laatstgenoemd geval van toepassing. [7]

Tegemoetkomingen in schade van een geherintroduceerde diersoort
Gedeputeerde staten van de provincies verlenen in voorkomende gevallen tegemoetkomingen in schade aangericht door in het wild levende dieren van

[7] Zie paragraaf 3.4 van de Wet natuurbescherming

0159 505461

beschermde soorten.[8] In provinciale verordeningen en beleidsregels is nader uitgewerkt onder welke voorwaarden er een tegemoetkoming in de schade kan worden verleend. De verordeningen en beleidsregels worden per provincie vastgesteld.

Afronding herintroductieproject van de bever

Het Rijk zal bij de afronding van een herintroductie van een soort een procedure hanteren waarin wetenschappelijk is vastgesteld of de geherintroduceerde soort een gunstige staat van instandhouding heeft bereikt, waarna deze soort onder het regime van de algemene soortenregelgeving van de Wet natuurbescherming valt.

Het project van herintroductie van de bever in Nederland wordt beschouwd als afgerond. Naar aanleiding van de vragen van de provincie Limburg is in opdracht van het voormalige ministerie van Economische Zaken door Alterra een wetenschappelijk rapport opgesteld naar de "Status van de Bever in Nederland". Vervolgens heeft de IUCN/SSC Re-introduction Specialist Group dit rapport beoordeeld.
Op basis van het rapport van Alterra en de IUCN-beoordeling kan bevestigd worden, dat de bever in Nederland een gunstige staat van instandhouding heeft bereikt. Het beverrapport van Alterra en de beoordeling door de IUCN specialist group vormen de wetenschappelijke onderbouwing voor de manier waarop het Rijk omgaat met een al dan niet geslaagde herintroductie.
Dit betekent dat de bever vanaf nu beschouwd kan worden als een 'gewone' soort die van nature in het wild in Nederland voorkomt en waarop de algemene soortenregelgeving van de Wet natuurbescherming van toepassing is.

[8] Artikel 6.1 Wet natuurbescherming

0159 505461

Uitvoeringsplan flora en fauna

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Uitgangspunten en kaders
2.1 Landelijke en Europese wet- en regelgeving
2.2 Provinciale regelgeving
2.3 Vergunningverlening en ontheffingen
2.4 Toezicht en handhaving

3. Leefgebieden en soortenbescherming
3.1 Natuurnetwerk Nederland en Natura 2000
3.2 Soortenmanagementplan
3.3 Bescherming diverse soorten
3.4 Overlastgevende soorten

4. Beheer, schadebestrijding en jacht
4.1 Beheer
4.1.1 Ree
4.1.2 Edelhert
4.1.3 Damhert
4.1.4 Wild zwijn
4.1.5 Uitvoering nulstand
4.1.6 Valwildregeling
4.2 Schadebestrijding
4.2.1 Ganzen
4.2.2 Overige soorten
4.2.3 Tegemoetkoming faunaschade
4.3 Jacht

5. Nieuwkomers en exoten
5.1 (Her)introductie & SER
5.2 Invasieve exoten
5.2.1 Provinciale regie
5.2.2 Verschil in aanpak tussen nieuwe en gevestigde invasieve exoten

6. Monitoring en onderzoek
6.1 Monitoring van beschermde soorten
6.2 Overlastveroorzakende soorten en invasieve exoten
6.3 Aanvullende projectmatige monitoring

BIJLAGEN
Bijlage 1 Rolverdeling
Bijlage 2 Financiering en instrumentarium
Bijlage 3 Soortenlijst invasieve exoten

1. Inleiding

In de onlangs vastgestelde Natuurvisie is ons beleid vastgelegd voor de natuur, met als specifieke aandachtspunten Natura 2000, het robuuste Natuurnetwerk Nederland (NNN), het Natuurnetwerk Drenthe (NND) en het soortenbeleid. Zoals in de Natuurvisie is aangegeven zijn de (in 2014 vastgestelde) Natuurvisie en het Flora- en faunabeleidsplan (Ffbp) samengevoegd tot één natuurbeleidsdocument: Gastvrije Natuur, Natuurvisie 2040 (Natuurvisie).
Van het Ffbp zijn de beleidsteksten geactualiseerd overgenomen in de Natuurvisie. De uitvoering van het beleid, zoals opgenomen in de Natuurvisie, is met betrekking tot de verschillende flora- en faunasoorten uitgewerkt in dit Uitvoeringsplan flora en fauna (Upff).

De provinciale ambities voor het flora- en faunabeleid worden niet gehaald met alleen de uitvoering van het wettelijke kader. Samenwerking door alle betrokkenen is essentieel om resultaat te boeken. Gelukkig zit die in Drenthe al van oudsher ingebakken. Het draait daarbij om het verbinden van ieders kracht, creativiteit en betrokkenheid. We hebben elkaar veel te bieden op het terrein van kennis, onderzoek en monitoring, het versterken van onderlinge netwerken, het leggen van nieuwe verbanden en het faciliteren van initiatieven uit de samenleving die gezamenlijke doelen dichterbij brengen. Maar onze energie stopt niet bij de provinciegrens. Omdat de provincies sinds het Natuurpact in 2013 gezamenlijk meer verantwoordelijkheden voor het hele natuurbeleid hebben gekregen, wordt de onderlinge afstemming van het flora- en faunabeleid steeds belangrijker. Een uitwerking van de rolverdeling binnen dit beleid is weergegeven in bijlage 1.

Leeswijzer
Het Upff is in beginsel een uitwerking van de Natuurvisie. Daarnaast gelden er ook wettelijke regels voor de uitvoering. In hoofdstuk 2 zijn de uitgangspunten en kaders kort geschetst.

In Drenthe wordt allereerst gewerkt aan een leefgebiedenbenadering. Wanneer het leefgebied op orde is en soorten floreren, is extra aandacht in de meeste gevallen niet nodig. Daar waar soorten wel extra bescherming nodig hebben omdat leefgebieden nog onvoldoende op orde zijn, worden extra maatregelen getroffen. Een overzicht van de uitwerking van de leefgebiedenbenadering en de soortenbescherming staat in hoofdstuk 3.

Beheer, schadebestrijding en jacht worden uitgewerkt in hoofdstuk 4. In de eerste paragraaf over beheer worden ree en groot wild uitgewerkt. Daarna wordt de valwildregeling beschreven, waarbij de Faunabeheereenheid Drenthe (FBE) een coördinerende rol speelt.
Relatief gezien heeft Drenthe weinig faunaschade, slechts 1% van het landelijke totaal, maar de schades in Drenthe lopen wel jaarlijks op. Grootste veroorzakers zijn grauwe gans, kolgans en brandgans. De aanpak van ganzen, andere schadeveroorzakende soorten en de afhandeling van faunaschade wordt in de tweede paragraaf uitgewerkt. In de laatste paragraaf wordt de jacht beschreven.

Als een soort, die hier voorheen niet voorkwam, op eigen kracht Drenthe bereikt (een nieuwkomer), is deze soort welkom onder voorbehoud van schade en andere negatieve (maatschappelijke) effecten.
Als een soort niet op eigen kracht maar via (her)introductie Drenthe heeft bereikt, gelden er andere regels. In hoofdstuk 5 wordt de uitvoering omtrent nieuwkomers en exoten beschreven.

Om te kunnen bepalen waar en welke maatregelen en afspraken nodig zijn voor het beheren en beschermen van flora en fauna is gedegen informatie nodig. Het verzamelen van deze informatie gebeurt door middel van monitoring en onderzoek. Dit is in hoofdstuk 6 beschreven.

2. Uitgangspunten en kaders

De Omgevingswet, de Natuurvisie en de Provinciale Omgevingsverordening (POV) vormen de kaders voor deze nota. Deze worden hierna kort toegelicht. In Drenthe willen we gastvrije natuur, met een goede balans tussen beschermen, beleven en benutten. Door het behouden en versterken van onze Drentse natuur en haar karakteristieke biodiversiteit werken we aan een robuuste en vitale natuur.

2.1 Landelijke en Europese wet- en regelgeving

Het de bedoeling dat de Omgevingswet en het bijbehorende Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) op 1 juli 2022 in werking treden. Dit nieuwe wetgevingskader zal dan in de plaats komen van de Wet natuurbescherming (Wnb), het Besluit natuurbescherming en de Regeling natuurbescherming. De verplichting om diersoorten die vrij in het wild leven en hun biotopen te beschermen vloeit deels voort uit internationale afspraken over biodiversiteit, waaronder de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn en de Verdragen van Bern en Bonn. Enkele honderden van de in Nederland voorkomende soorten zijn wettelijk beschermd. De Wnb en de Omgevingswet regelen dat onder bepaalde voorwaarden van het beschermingsregime mag worden afgeweken. Voor het grootste deel van die afwijkingen is de provincie bevoegd, hoewel er in de wet- en regelgeving ook Rijksbevoegdheden zijn vastgelegd. Een belangrijk instrument daarvoor is het verlenen van ontheffingen voor afwijkingen van het beschermingsregime soortenbescherming. Onder de Wnb verlenen Gedeputeerde Staten deze ontheffingen. Dit blijft zo onder de Omgevingswet, al zullen deze ontheffingen dan omgevingsvergunningen voor een flora- en fauna-activiteit gaan heten.

Het gaat de provincie niet alleen om het verlenen of weigeren van omgevingsvergunningen om afwijking van de wettelijke verboden toe te staan (negatief overheidsoptreden), maar de provincie dient ook actief op te treden voor natuurherstel en natuurbehoud (positief overheidsoptreden). Instrumenten die de provincie daarvoor ter beschikking heeft zijn vooral van financiële aard, zoals subsidieregelingen. De samenwerking tussen provincie enerzijds en terreinbeherende organisaties en andere grondgebruikers anderzijds, zijn de sleutel tot succes bij deze taak.

Ingevolge art. 2.18 lid 1, onder g, Omgevingswet heeft het provinciebestuur, waar het gaat om natuur, de volgende hoofdtaken:

> 1°. het behoud of herstel van dier- en plantensoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen, van hun biotopen en habitats, en van in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, in overeenstemming met de internationaalrechtelijke verplichtingen,
> 2°. het zorg dragen voor het nemen van maatregelen:
> – voor Natura 2000-gebieden, in overeenstemming met de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn, met uitzondering van Natura 2000-gebieden of gedeelten daarvan in bij algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen, en
> – voor bijzondere nationale natuurgebieden, die nodig zijn voor het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor de onderscheiden gebieden, in bij algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen,
> 3°. de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten, in bij algemene maatregel van bestuur aangewezen gevallen.

De taak genoemd onder 1° betreft soortenbescherming, de taak onder 2° betreft gebiedsbescherming en de taak onder 3° betreft

Ook waar het gaat om het verlenen van omgevingsvergunningen is het college van Gedeputeerde Staten aan zet. In het kader van de soortenbescherming toetst het college of er een goede wettelijk aanvaarde grond is voor ingrepen, en in hoeverre er alternatieven voor de ingreep bestaan. In ieder geval moeten Gedeputeerde Staten ervoor zorgen dat beschermde soorten in een gunstige staat van

instandhouding blijven voortbestaan. Daarnaast speelt de provincie – in samenwerking met de FBE – een belangrijke rol waar het gaat om faunabeheer en hebben zowel Provinciale Staten als Gedeputeerde Staten enkele bevoegdheden ten aanzien van de jacht. Zo zijn Provinciale Staten bevoegd om regels te stellen waaraan de FBE en de door de FBE vastgestelde faunabeheerplannen aan moeten voldoen en kunnen Gedeputeerde Staten faunabeheerplannen goedkeuren en de jacht sluiten bij bijzondere weersomstandigheden.

Het actief beschermen van soorten doen we vooral door het beschermen van de leefgebieden van die soorten. Voor het provinciale beleid betekent dit dat er een belangrijke relatie ligt tussen gebiedsbescherming en soortenbescherming. Het laatste heeft het eerste nodig. Bescherming van Natura 2000-gebieden en van het NNN levert een belangrijke bijdrage aan beschermde soorten. Zonder toestemming van de provincie mogen geen projecten uitgevoerd worden die schadelijk kunnen zijn voor de Natura 2000-gebieden. Gedeputeerde Staten kunnen onder strikte voorwaarden vergunning verlenen. De bescherming van het NNN loopt via de planologie.

Een nieuw onderdeel van dit Upff is de bestrijding van exoten. Exoten kunnen, door hun herkomst uit uitheemse ecosystemen en levensgemeenschappen, een verstorende werking hebben op onze inheemse natuur. Om die reden is er Europees exotenbeleid waarin de Europese exotenverordening centraal staat (Verordening 1143/2014 van 22 oktober 2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten).

In art. 3.67 van het Besluit kwaliteit leefomgeving staat dat Gedeputeerde Staten verantwoordelijk zijn voor het uitvoeren van de benodigde uitroeiingsmaatregelen, beheersmaatregelen en herstelmaatregelen met betrekking tot de soorten genoemd in bijlage VC bij het Bkl. Deze taak wordt uitdrukkelijk meegenomen in dit Upff. Ook volgens de Wnb (artikel 3.19 lid 2) heeft de provincie de taak om zorg te dragen voor het reduceren van invasieve exoten op haar grondgebied. De verplichting om invasieve exoten te bestrijden is gebaseerd op de eerdergenoemde Europese exotenverordening.

2.2 Provinciale regelgeving

De Wnb verplicht ons om een Natuurvisie vast te stellen. Op het moment dat de Omgevingswet in werking treedt, wordt deze wet samen met nog 25 andere wetten teruggebracht tot 1 landelijke wet: de Omgevingswet. De Omgevingswet brengt nog een verandering: het gaat uit van één visiedocument. Op het moment van actualiseren van de Omgevingsvisie 2018 willen we daarbij aansluiten. Op dat moment moet het begrip Natuurvisie in het Upff gelezen worden als Omgevingsvisie.

In deze Natuurvisie worden de ambities, doelen en uitgangspunten voor het Drentse natuurbeleid vastgesteld. Het voorliggende Upff beschrijft hoe er uitvoering gegeven wordt aan het in de visie vastgestelde beleid.

Naast de Natuurvisie stellen Provinciale Staten ook de POV vast. Deze wordt beleidsneutraal aangepast aan de Omgevingswet. In de POV zijn voor de soortenbescherming en het faunabeheer regels gesteld over de provinciaal vrijgestelde soorten, regels voor faunabeheerplannen, over het functioneren van de FBE en van de WBE's en regels voor de tegemoetkoming van schade door dieren.

Daarnaast hebben Gedeputeerde Staten haar beleid neergelegd in de Beleidsregels Wnb. In de Beleidsregels wordt het gebruik van de soortenstandaards van BIJ12 bij de ontheffingverlening geregeld. Tevens zijn Beleidsregels opgenomen over reeënbeheer, over het sluiten van de jacht bij bijzondere weersomstandigheden en voor het faunabeheer op (burger)luchthavens en nadere regels voor faunabeheerplannen.

2.3 Vergunningverlening en ontheffingen

Op grond van de Wnb heeft de FBE een belangrijke coördinerende rol in de uitvoering van het planmatig beheer. In artikel 3.12 lid 2 Wnb is opgenomen dat in het bestuur van de FBE in ieder geval de jachthouders en maatschappelijke organisaties, die het doel behartigen van een duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, zijn vertegenwoordigd. Provinciale Staten hebben op grond van artikel 3.12 lid 9 Wnb in artikel 4.8 e.v. van de POV Drenthe nadere regels gesteld waaraan de FBE moet voldoen. Deze hebben betrekking op de omvang en begrenzing van het werkgebied en de vertegenwoordiging van beherende en maatschappelijke organisaties in het bestuur van de FBE. De volgende organisaties participeren in de FBE in Drenthe: Het Drentse Landschap, LTO Noord, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Natuur & Milieufederatie Drenthe, Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Vereniging Drentse Boermarken en Drents Particulier Grondbezit. De FBE zorgt daarmee voor een maatschappelijke en gebiedsgerichte inbedding van het faunabeheer.

Daarnaast dient de FBE op basis van beschikbare informatie een faunabeheerplan op te stellen dat de planmatige coördinatie van beheer en schadebestrijding onderbouwt. De Wnb stelt de eis dat in het faunabeheerplan onder meer de populatieontwikkeling, (risico op) schade en afspraken over en keuzes in het faunabeheer in beeld worden gebracht. In een Faunabeheerplan moet dit gebiedsgericht uitgewerkt worden. Provinciale Staten hebben in de POV aanvullende regels gesteld. Het faunabeheerplan voorziet in een samenhangende aanpak van het populatiebeheer en vervult hiermee een centrale rol. Het faunabeheerplan behoeft op grond van de Wnb de goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Gedeputeerde Staten geven met deze goedkeuring een oordeel over de noodzaak en proportionaliteit van de inhoud en de uitvoering van het faunabeheerplan, zodat het publieke belang en de samenhang met het algehele natuurbeleid van de provincie is gewaarborgd. Op basis van een vastgesteld faunabeheerplan kan de provincie, indien nodig, ontheffing of vrijstelling verlenen voor het beheer van beschermde dieren.

Ingeval een gezamenlijk faunabeheerplan is vastgesteld door de faunabeheereenheden van verschillende provincies, geschiedt conform artikel 3.12 lid 7 van de Wnb de goedkeuring door Gedeputeerde Staten van de provincie waarin het leefgebied van de soort grotendeels is gelegen, in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van de andere provincies waarin het leefgebied mede is gelegen.

2.4 Toezicht en handhaving

De provincie is op basis van de Wnb verantwoordelijk voor het toezicht en handhaving van de soortenbescherming, gebiedsbescherming (Natura 2000-gebieden), beheer en schadebestrijding en houtopstanden.

Op grond van de Wnb verleent de provincie vergunningen en ontheffingen. Hieraan zijn voorschriften verbonden die bijvoorbeeld betrekking hebben op de te gebruiken middelen en het perceel of de periode waarbinnen gebruik mag worden gemaakt van de ontheffing. Bij het opnemen van voorwaarden wordt een afweging gemaakt tussen het doel van de voorwaarde en de lasten voor de uitvoerder. Onze toezichthouders zien erop toe dat de voorschriften worden nageleefd. Dit betekent dat de toezichthouder langs kan gaan om te controleren of de handeling volgens de voorschriften wordt uitgevoerd. Gezien de omvang van het takenveld is het noodzakelijk te prioriteren in de toezichtstaak. De focus van de provinciale handhaving van natuurwetgeving ligt op het (doen) naleven van verleende vergunningen en ontheffingen.

Daarnaast voeren wij het strafrechtelijk toezicht in het buitengebied uit, gezamenlijk met onze partners: politie, waterschappen, gemeenten, terreinbeheerders en de hengelsportvisserij. Om ervoor te zorgen dat de onderlinge samenwerking goed en efficiënt gebeurt, heeft de provincie een groene regisseur aangesteld. Deze heeft als taak het coördineren en faciliteren van de samenwerking tussen partijen.

3. Leefgebieden en Soortenbescherming

3.1 Natuurnetwerk Nederland en NN en Natura 2000

Planten en dieren in Drenthe hebben een duurzame leefomgeving nodig. Om leefgebieden op orde te krijgen, wordt binnen het NNN zo veel mogelijk ecologisch beheer toegepast. Daarbij wordt ingezet op een rijke en veelzijdige biodiversiteit met bijzondere aandacht voor leefgebieden. Het stelsel van het NNN met daarin de Natura 2000-gebieden en de daarbij behorende uitvoeringsprogramma's als Programma Natuurlijk Platteland inclusief het Uitvoeringsprogramma Natuur Drenthe 2021-2023, zijn daarvoor de belangrijkste instrumenten. Het NND, met daarin de vele houtwallen, bermen en andere groene elementen, vormt een belangrijke verbindende factor voor het functioneren van het NNN. Goed beheerde landschapselementen vormen het fundament voor de basiskwaliteit natuur die de provincie Drenthe nastreeft. Met de instrumenten uit het Programma Natuurlijk Platteland realiseren wij de noodzakelijke verbetering en uitbreiding van leefgebieden binnen het NNN en het NND, conform de afspraken uit het Natuurpact.

Voor de veertien Drentse Natura 2000-gebieden zijn beheerplannen vastgesteld. Daarin zijn maatregelen opgenomen om de instandhoudingsdoelen voor de aangewezen planten- en diersoorten en de aangewezen habitattypen te behalen. Uitvoering van die maatregelen staat daarom niet uitgewerkt in dit Upff.

Bij goed beheer en een adequate inrichting van het NNN, liften bedreigde en voor Drenthe karakteristieke soorten veelal mee. Waar nodig nemen we extra maatregelen, bijvoorbeeld als populaties erg klein zijn geworden, externe invloeden opgelost moeten worden of verbindingen tussen gebieden onvoldoende functioneren. Soms is het nodig om acute knelpunten op te lossen, zoals de aanleg en onderhoud van faunapassages bij een verkeersknelpunt, het wegwerken van achterstallig onderhoud of het bestrijden van invasieve exoten als watercrassula. Voorbeelden van soorten van (inter)nationaal belang, waarvoor zowel binnen als buiten het NNN extra aandacht nodig is in Drenthe, zijn rozenkransje, wilde appel, zwartblauwe rapunzel, knoflookpad en heide- en veenvlinders.

3.2 Soortenmanagementplan

In dorpen en steden liggen vele uitdagingen die we het hoofd moeten bieden. Denk aan de grootschalige verduurzaming van woningen, gebouwen en industriële bebouwing. Deze en andere uitdagingen op het vlak van wateroverlast en hittestress, het benutten van kansen voor biodiversiteit en de aanpak van (beschermde) soorten die voor overlast zorgen, vragen om een integrale aanpak. Een soortenmanagementplan beschrijft hoe soorten voldoende beschermd blijven, terwijl ook aan de uitdagingen tegemoetgekomen wordt. Een voorbeeld hiervan is hoe ruimtelijke ingrepen zoals renovaties uitgevoerd kunnen worden zonder dat dit schadelijk is voor gebouwbewonende vleermuizen en vogels. Bij grootschalige renovatietrajecten hoeft dan niet per (sub)project een ontheffing aangevraagd te worden, maar kan een groter gebied in één keer en voor langere termijn beoordeeld worden. Het opstellen van een soortenmanagementplan is dus voor zowel woningbouwcorporaties als de gemeenten waarin de woningbouwcorporaties opereren een interessante optie. Om de bescherming van soorten te waarborgen, beschouwt een soortenmanagementplan in ieder geval de staat van instandhouding van de beschermde soort en afspraken over de monitoring ervan.

Andere situaties waarbij een soortenmanagementplan uitkomst kan bieden, is bij overlastsoorten. Zo wordt al bij een aantal gemeenten in Drenthe op basis van een soortenmanagementplan overlast door roeken en steenmarters bestreden. Overlastsituaties ontstaan vaak lokaal of bij particulieren. Dat maakt het lastig om te bepalen wie er op kan treden, hoe er opgetreden kan worden en welk effect dit heeft op de staat van instandhouding van de soort. In een soortenmanagementplan wordt dit op

voorhand uitgezocht, zodat bij voorkomende situaties meteen ingegrepen kan worden. De gemeente kan voor overlastsoorten een soortenmanagementplan opstellen en ontheffing aanvragen bij de provincie. In § 3.4 wordt hier nader op ingegaan.

Gezien de kansen die het soortenmanagementplan biedt voor zowel bescherming als mogelijkheden om aan de slag te kunnen, zouden wij graag zien dat dit instrument vaker ingezet wordt. Wij stimuleren dit door het verstrekken van informatie en het in overleg treden met geïnteresseerde organisaties.

Voor vele organisaties is het opstellen van een soortenmanagementplan een goede optie. Het beverbeheerplan dat bijvoorbeeld in samenwerking met de provincie Groningen en de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest tot stand is gekomen, is vergelijkbaar met een soortenmanagementplan. Hierin staat omschreven hoe enerzijds de bescherming van bevers in de beheergebieden van de waterschappen geborgd kan worden, terwijl in bepaalde situaties tegelijkertijd vlot en effectief kan worden opgetreden.

3.3 Bescherming diverse soorten

Boerenlandvogels
In de Natuurvisie is opgenomen dat de basis voor de provinciale inzet ten behoeve van de boerenlandvogels het agrarisch natuurbeheer (ANLb) is en de eindevaluatie van het Plan van aanpak Akker- en weidevogels in Drenthe 2017-2019, "Samen groeien naar een totaal aanpak". Het samenwerkingsplatform Ermberaad heeft dit plan inmiddels uitgewerkt in het Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025. Hierin is opgenomen dat predatiebeheer op en rond weidevogelgebieden plaatsvindt op basis van een nog te maken set van afspraken (protocol bescherming boerenlandvogels) en een goede taakverdeling tussen gebiedspartners. Het predatieprotocol wordt door het Ermberaad opgesteld in overleg met de FBE en provincie. De FBE stelt mede op basis van dit protocol en de kaders die de provincie aangeeft, een faunabeheerplan op.

Jaarrondbescherming van nesten en rustplaatsen
In het kader van de soortenbescherming mogen vaste nest- en rustplaatsen van vogels niet vernield worden. Voor enkele vogelsoorten geldt dit verbod ook buiten het broedseizoen. Omdat dit sterk verschilt per soort en ook per provincie, kan geen landelijke lijst gehanteerd worden. Daarom stellen wij een eigen lijst van soorten met jaarrond beschermde nest- of rustplaatsen vast. Deze lijst wordt gebaseerd op recent onderzoek van Vogelonderzoek Nederland (Sovon)

3.4 Overlastgevende soorten

Aanwezigheid van beschermde soorten kan als overlast worden ervaren wanneer zij in grote aantallen en/of op ongewenste locaties voorkomen. Veel overlast is te voorkomen door eenvoudige maatregelen. De provincie ondersteunt en bevordert verspreiding van voorlichtingsmateriaal via bestaande overlegvormen. Bij ernstige overlast of schade verleent de provincie ontheffingen voor verdergaande maatregelen, bij voorkeur op basis van een Soortenmanagementplan.

Ook niet-beschermde soorten kunnen overlast geven of een risico op schade met zich meebrengen.

Jakobskruiskruid
Vanwege de giftige eigenschappen is het massaal voorkomen van Jakobskruiskruid in bijvoorbeeld wei- en hooilanden ongewenst. Tegelijk is de plant van groot belang voor bestuivers en andere insecten in bermen en natuurgebieden. Om verspreiding van Jakobskruiskruid vanuit provinciale

wegbermen te beperken, worden risicolocaties met bloeiende planten extra gemaaid door de provinciale wegbeheerders.

Eikenprocessierups
Vanwege hun irriterende brandharen kunnen eikenprocessierupsen ernstige overlast veroorzaken bij mens en dier. Daar waar langs provinciale wegen veel mensen passeren, bestrijdt de provincie deze soort. Ook draagt de provincie bij aan onderzoek naar effectieve bestrijdingsmethoden die geen negatieve gevolgen hebben voor andere soorten. Recent is veelbelovend onderzoek uitgevoerd naar verstoring van de voortplanting met behulp van feromonen. Via regelmatig overleg met gemeenten vindt afstemming plaats over locaties en methoden van bestrijding van de eikenprocessierupsen.
Bij overlast is de grondeigenaar verantwoordelijk om in te grijpen tegen de soort. In alle gevallen dient men de zorgplicht in acht te nemen en rekening te houden met beschermde soorten.

Steenmarter
Om overlast door steenmarters op te lossen kunnen gemeenten op basis van een Soortenmanagementplan een ontheffing krijgen voor het wegnemen of afsluiten van verblijfplaatsen en het eventueel wegvangen en verplaatsen van steenmarters. Hiervoor kan de gemeente eigen personeel inzetten of de ontheffing doormachtigen aan ongediertebestrijders die in het bezit zijn van een certificaat van de KAD-cursus Steenmarter en andere marterachtigen (Kennis- en adviescentrum dierplagen) of een vergelijkbaar certificaat.

Roek
Ook voor het tegengaan van overlast van roeken kunnen gemeenten een Soortenmanagementplan opstellen. Een Soortenmanagementplan zoekt de balans tussen het tegengaan van overlast en de mogelijkheid tot het ergens kunnen broeden. Verjagen van roeken op overlastgevende locaties geeft geen garantie dat de kolonie uitwijkt naar een gewenste locatie waar ze geen overlast veroorzaken. Vaak vestigen roeken zich op een nieuwe locatie waar opnieuw overlast ontstaat.
In Drenthe is het aantal roeken de laatste jaren stabiel te noemen. Dit in tegenstelling tot de landelijke trend die een afname laat zien. In beide gevallen geldt dat de populaties weer op het niveau van 1990 terug zijn, na een piek rond de eeuwwisseling. De stabiele trend biedt enige ruimte om in te grijpen bij overlastgevende broedlocaties van roeken. De landelijke negatieve trend maakt het wel noodzakelijk om hierbij de staat van instandhouding extra in acht te nemen.
Wanneer gemeenten op basis van een Soortenmanagementplan overlast door roeken tegen willen gaan, kan de provincie een ontheffing verlenen. Belangrijkste voorwaarde is dat er altijd een geschikt alternatief aanwezig moet zijn waar de roeken naar kunnen uitwijken.

Das
De bescherming van de das in de afgelopen decennia heeft ervoor gezorgd dat de dassenpopulatie zich sterk heeft ontwikkeld. Hun leefgebied breidt zich nog steeds verder uit in Drenthe. Er worden op steeds meer locaties burchten en sporen van dassen gevonden. Met de verdere toename en verspreiding van dassen, neemt ook de kans op schade en overlast toe. Naast schade die dassen toebrengen aan graslanden en maïspercelen, veroorzaken ze ook graafschade aan weg-, spoor- en dijktaluds en op begraafplaatsen. De graafschade aan infrastructuur dient zo snel mogelijk hersteld te worden ter voorkoming van gevaarlijke situaties. Voor het verwijderen van gegraven gangen wordt een vrijstelling verleend aan alle weg-, spoor- en watergangbeheerders in Drenthe. Om graafschade op begraafplaatsen te voorkomen wordt aan alle begraafplaatsbeheerders een vrijstelling verleend om gegraven holen op begraafplaatsen direct weer dicht te maken.

4. Beheer, schadebestrijding en jacht

Wij beschermen de in het wild levende dieren in Drenthe. Daar waar aanwezigheid en gedrag van soorten een bedreiging vormt voor de volksgezondheid of verkeersveiligheid of leidt tot schade, grijpen we gericht in. Algemeen geldt dat duurzaam beheer van populaties van in het wild levende dieren, de bestrijding van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers en de uitoefening van de jacht op basis van een faunabeheerplan wordt uitgevoerd. De FBE stelt faunabeheerplannen vast die worden goedgekeurd door de provincie.

In dit hoofdstuk gaan wij nader in op beheer, schadebestrijding en jacht en besteden wij aandacht aan enkele specifieke diersoorten of situaties.

4.1 Beheer

Schadeveroorzakende diersoorten kunnen op grond van de Wnb worden beheerd. Beheer is mogelijk op basis van verschillende belangen zoals openbare veiligheid, schade aan fauna en landbouwschade. Aan beheer gaan preventieve middelen en methoden vooraf. Het bestrijden van schadeveroorzakende diersoorten en het beheren van populaties mogen slechts plaatsvinden overeenkomstig een faunabeheerplan. In het faunabeheerplan is vastgelegd welke passende en doeltreffende maatregelen worden getroffen voor het voorkomen en bestrijden van schade aangericht door schadeveroorzakende dierensoorten. Verder bevat het een onderbouwing met trendtellingen van populaties van de diersoorten waarover het plan gaat. Er kunnen gevallen zijn waarvoor een faunabeheerplan tussen verschillende provincies moet worden vastgesteld. In dergelijke gevallen vindt ook overleg en afstemming plaats met faunabeheereenheden van andere (naastgelegen) provincies. De eisen aan een faunabeheerplan liggen vast in de wet en zijn opgenomen in onze POV. In uitzonderingsgevallen wordt een ontheffing verleend voor handelingen die niet op grond van een faunabeheerplan worden verricht, indien gelet op de specifieke kenmerken van een diersoort of de aard en omvang van de te verrichten handelingen de noodzaak hier niet toe bestaat. Bijvoorbeeld in onvoorziene situaties, waarin haast is geboden.

4.1.1 Ree

Drenthe telt een grote reeënstand waardoor aanrijdingen met reeën voorkomen. Aan de FBE is een ontheffing verleend voor het beheer van reeën in het kader van de verkeersveiligheid. Onze wegbeheerders nemen, in samenwerking met de FBE en WBE's, maatregelen om aanrijdingen met reeën te voorkomen. Zo worden bijvoorbeeld wildrasters langs wegen geplaatst, maar daarmee worden niet alle aanrijdingen voorkomen. Het volledig uitrasteren van alle wegen is ongewenst vanuit landschappelijke overwegingen en het hinderen van reeën en andere soorten in hun leefwijze. Om een verdere toename van verkeersongevallen te voorkomen, hebben wij beleid opgesteld ten aanzien van het beheer van reeën. Dit is in de Beleidsregels Wnb vastgelegd.

4.1.2 Edelhert

Er is sprake van de aanwezigheid van een edelhert in Drenthe. Hoewel het naar verwachting nog een flink aantal jaren kan duren voordat de soort zich hier definitief vestigt, is er sprake van spontane vestiging van een enkel dier. Er wordt geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging. We passen de huidige nulstandopdracht hierop aan.
Bij uitzetting of ontsnapping wordt wel uitvoering gegeven aan de nulstand. Het uitgangspunt ontsnapt is hierbij essentieel. Ontsnapte dieren zijn gehouden dieren. Wanneer ontsnapte dieren in vrijheid nakomelingen krijgen, worden deze nakomelingen gezien als vrij levende dieren en niet als ontsnapte dieren. De te nemen stappen bij een melding van waargenomen edelherten in Drenthe worden in 4.1.5 nader toegelicht.

Zodra sprake is van een populatie edelherten en er voortplanting plaatsvindt, wordt aan de FBE gevraagd om vooruitlopend aan het opstellen van een faunabeheerplan, een advies uit te brengen over de toekomstige wijze van beheer. Voor de vraagstukken over leefgebied en populatiedichtheid van het edelhert en damhert wordt aan de FBE gevraagd om dit gezamenlijk in afstemming met de gebiedspartners en andere (naastgelegen) provincies op te pakken. De gemaakte afspraken worden in het faunabeheerplan vastgelegd.

4.1.3 Damhert

Ook voor ontsnapte damherten uit o.a. hertenkampen of uitzettingen wordt een nulstand gehanteerd. Gezien de populatieontwikkelingen vlak over de grens met de provincie Fryslân, verwachten we dat het damhert zich op korte termijn in Drenthe zal vestigen en zelfstandig populaties gaat vormen. Het uitgangspunt is ook hier dat wanneer ontsnapte damherten in vrijheid nakomelingen krijgen, deze nakomelingen worden gezien als vrij levende dieren. Er wordt geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging. Bij toenemende aantallen zal ook voor deze soort aan de FBE gevraagd worden om, vooruitlopend aan het opstellen van een faunabeheerplan, een advies uit te brengen over de toekomstige wijze van beheer.

4.1.4 Wild zwijn

In het verleden zijn in Drenthe wilde zwijnen waargenomen die mogelijk te herleiden waren naar uitzettingen. Het wild zwijn is een beschermde inheemse diersoort. Maar een wild zwijn brengt ook risico's met zich mee voor verkeersveiligheid, landbouw in de vorm van gewasschade en schade aan veehouderijen door dierziekten (Klassieke- en Afrikaanse varkenspest). Er zijn voor wilde zwijnen drie leefgebieden aangewezen in Nederland (de Veluwe, de Meinweg en het Meerlebroek). In die gebieden is het beheer gericht op instandhouding van de populaties. Buiten de aangewezen leefgebieden geldt geen instand-houdingsverplichting voor (deel)populaties.

Inmiddels komen niet alleen in Gelderland en Limburg in het wild levende wilde zwijnen voor, maar ook in andere provincies. Met name in Noord-Brabant en Overijssel leven wilde zwijnen in grotere of kleinere aantallen. Veel van de populaties groeien in omvang, ook door migratie uit Duitsland en België. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft naar aanleiding van de motie Geurts (Kamerstuk 28 286, nr. 1157) in de brief aan de Tweede Kamer aangegeven dat zij geregeld in overleg is met de provincies over het wilde-zwijnenbeheer. Voor de uitvoering van de Roadmap Preventie Afrikaanse varkenspest zijn afspraken gemaakt met de provincies Gelderland, Limburg, Noord-Brabant en Overijssel over reductie van de populatieomvang. Daarin is sprake van een risico gebaseerde aanpak en daarmee een gedifferentieerd beheerplan voor verschillende gebieden. De minister benadrukt in de kamerbrief dat een reductie van het aantal wilde zwijnen in deze vier provincies van belang is (Kamerstuk, 33576, nr. 247).

Gelet op het advies van de minister en de risico's die het wildzwijn met zich meebrengt, blijft in Drenthe de nulstand gehandhaafd. Dit betekent dat de huidige opdracht voor wilde zwijnen niet wijzigt. In 2022 wordt opdracht gegeven aan een onafhankelijk onderzoeksbureau om te onderzoeken wat de schaderisico's zijn bij het loslaten van de nulstand en het richten op het beperken en beheersbaar houden van het aantal wilde zwijnen. De resultaten van dit onderzoek kunnen aanleiding zijn voor aanpassing van dit onderdeel van het Upff.

4.1.5 Uitvoering nulstand

Er is een provinciale coördinator aangewezen voor de uitvoering van het toezicht op de nulstand. De coördinator zorgt voor de dagelijkse aansturing, organiseert cursussen en informatievoorziening van de aangewezen personen die uitvoering geven aan de nulstand. Zodra er melding gemaakt wordt van een edelhert, damhert of wild zwijn in Drenthe, neemt de coördinator contact op met de meldkamer

van de politie. Hier wordt gecontroleerd of er melding is gedaan van het uitbreken van gehouden edelhert, damhert of wild zwijn uit een park. De provinciale coördinator (of diens vervanger) leidt uit het gedrag en andere uiterlijke kenmerken (als albinisme) van het dier (of uit navraag in de omgeving) af of het een ontsnapt edelhert of damhert betreft. In Drenthe betreft het in vrijwel alle gevallen ontsnapte edelherten, damherten of wilde zwijnen. Als de eigenaar bekend is, neemt de coördinator contact op om te overleggen hoe te handelen. De eigenaar krijgt altijd de mogelijkheid de dieren terug te vangen. Indien de eigenaar een afstandsverklaring heeft getekend, vindt beheer plaats. Met uitzondering van drachtige of zogende hindes. Als de eigenaar van de dieren niet bekend is, en de coördinator heeft vastgesteld dat geen sprake is van spontane vestiging, zal de coördinator de nulstandbeheerders opdracht geven om de dieren te schieten. De politie wordt hierover geïnformeerd.

4.1.6 Valwildregeling

In Drenthe kennen we elk organisme een intrinsieke waarde toe. Dat wil niet zeggen dat elk dier tegen elke prijs in leven gehouden moet worden. Ook het doden van een gewond dier kan een uiting van zorgvuldigheid zijn. Reeën die het slachtoffer zijn geworden van een verkeersaanrijding overleven een dergelijke klap vaak niet. In alle gevallen moet het dier worden opgespoord, soms gedood, en van de weg of berm worden afgevoerd. Daarvoor moeten in geheel Drenthe 24 uur per etmaal bevoegde en deskundige personen beschikbaar zijn. De FBE heeft in het kader van verkeersveiligheid en ter voorkoming van onnodig lijden van dieren, voor de hele provincie een valwildregeling opgesteld. De provincie heeft de FBE opdracht verleend deze valwildregeling uit te voeren. De FBE coördineert op basis van de regeling en opdracht een systeem van piketdiensten om aangereden gewonde reeën snel uit hun lijden te verlossen. De aangereden reeën worden naar een plek in de natuur gebracht en blijven op deze wijze onderdeel van het systeem/kringloop. De aanrijding wordt vastgelegd in het Faunaregistratiesysteem (FRS). Hierdoor beschikt de provincie over betrouwbare valwildcijfers. Deze maken onderdeel uit van de jaarlijkse rapportage aan de provincie (jaarverslag).

4.2 Schadebestrijding

Van alle provincies in Nederland hebben Drenthe en Flevoland de minste faunaschades. Het percentage uitbetaalde schade schommelt in Drenthe al jaren rond de 1% van de landelijk uitbetaalde schade. Daar waar de provincie Fryslân 10 miljoen en Noord-Holland 9 miljoen euro aan schade hebben uitbetaald in 2020, was dat in Drenthe € 286.000,=. Fryslân en Noord-Holland zijn provincies met veel grasland en meren en dientengevolge veel ganzen.

Hoewel in Drenthe veel minder ganzen voorkomen, wordt ook bij ons de uitbetaalde schade hoofdzakelijk veroorzaakt door ganzen op overjarig grasland. Na ganzen veroorzaken dassen de meeste schade aan zowel grasland als aan maïs. De schade aan grasland is echter vaak incidenteel en per keer relatief laag. Deze schades werden voornamelijk afgehandeld via de dassenovereenkomsten. Omdat landelijk de dassenovereenkomsten in 2020 zijn afgelopen, wordt alle door dassen veroorzaakte schade middels een tegemoetkomingsaanvraag afgehandeld.

De totale faunaschade in Drenthe neemt toe, maar is nog steeds betrekkelijk laag ten opzichte van de rest van Nederland. Daarom is er alleen met betrekking tot de ganzen een beleidswijziging doorgevoerd. Deze wordt verder behandeld in het hoofdstuk over het ganzenbeleid. Voor de overige diersoorten geeft de hoogte van de uitbetaalde schade geen aanleiding tot beleidswijzigingen.

4.2.1 Ganzen

Net als andere provincies heeft Drenthe een belangrijke verantwoordelijkheid in de bescherming van overwinterende ganzen. Deze verantwoordelijkheid is geborgd in de hiervoor aangewezen Natura 2000-gebieden en foerageergebieden.

In het Ffbp uit 2014 werd al geconcludeerd dat ganzen de meeste schade veroorzaken in Drenthe. In lijn met het toenmalige landelijke beleid werd in dit plan ingezet op maximale bescherming van de zogenaamde winterganzen, met volledige winterrust op overjarig grasland. Met gericht beheer werd gepoogd de zomerganzen te beheren om de schade omlaag te krijgen.

Dat diverse soorten ganzen de voornaamste veroorzakers zijn van schade, is de afgelopen zeven jaar niet gewijzigd.

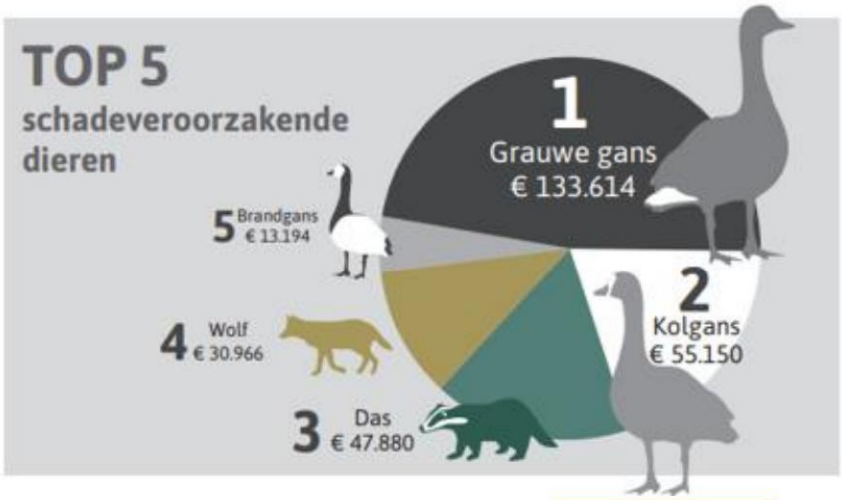

Figuur 1. Faunaschade per soort in 2020 (bron: BIJ12-Faunazaken)

Tevens blijkt dat de schade van de grauwe en kolgans in de wintermaanden de afgelopen jaren gestaag is gestegen.

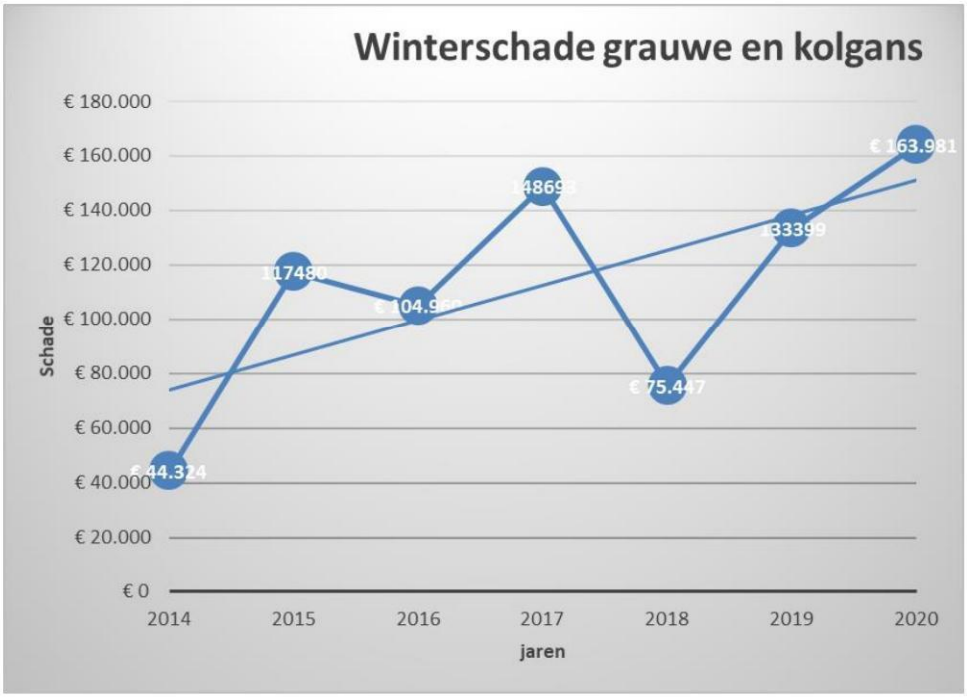

Figuur 2: Winterschade door grauwe gans en kolgans (periode 2014-2020).

Op basis van de door BIJ12-Faunazaken verzamelde data kan voorzichtig geconcludeerd worden dat het in 2014 geformuleerde beleid niet geleid heeft tot het gewenste resultaat van het terugdringen van schade door ganzen.

Op basis van voorgaande is in de Natuurvisie het beleid uit 2014 gewijzigd. In de Natuurvisie is aangegeven dat wordt ingezet op de balans tussen het beschermen en beheren. Hierbij gaat het bij beschermen om de internationale verplichting die Nederland heeft voor trekganzen en bij beheren om het voorkomen van een verdere stijging van de schadecijfers.

Gezien de stijging in de schadecijfers is de FBE gevraagd om over het terugdringen van schade afspraken te maken met de in haar bestuur participerende partijen en deze vast te leggen in een ganzenakkoord (GAK).

Wij vinden het van belang dat met het GAK wordt beoogd om de ganzenpopulatie in Drenthe duurzaam in stand te houden. Dit op een niveau, waarbij een goed evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties en de risico's die daarmee samenhangen. Diverse belanghebbende partijen van buiten de FBE zullen betrokken worden bij het opstellen van dit GAK.

De provincie verstrekt Sovon sinds 2013 opdracht voor het uitvoeren van tellingen van zomerganzen. Ook in 2022 en opvolgende jaren zal de provincie Sovon opdracht geven voor het uitvoeren van deze zomertellingen.

4.2.2. Overige soorten

Wolf
In het in 2014 door Provinciale Staten vastgestelde Flora- en faunabeleidsplan was opgenomen dat de eerste wolven binnen 10 jaar in Drenthe verwacht konden worden. Het was al in 2015 dat er na een afwezigheid van 150 jaar een eerste wolf door Drenthe liep. Vanaf dat moment wordt de provincie Drenthe met enige regelmaat door wolven bezocht. Het zijn vooral de rondtrekkende wolven die landbouwhuisdieren als een gemakkelijke prooi zien. Na vestiging in een territorium neemt het aantal aanvallen op landbouwhuisdieren af en prederen wolven hun natuurlijke prooidieren. Met een groeiende wolvenpopulatie in Duitsland zal Drenthe ook in de komende jaren te maken krijgen met rondtrekkende wolven en schade aan landbouwhuisdieren. Met betrekking tot de opgetreden schade aan landbouwhuisdieren wordt ingezet op twee sporen: voorkomen van schade met wolfwerende afrasteringen en vergoeden van schade veroorzaakt door de wolf.
Om schades te voorkomen heeft de provincie voor de gehele provincie een subsidieregeling 'voorkomen schade door wolven provincie Drenthe' vastgesteld. Na een initiële aanwijzing van een begrenzing om het "hart van Drenthe" is in 2021 besloten om geheel Drenthe aan te wijzen als wolvenrisicogebied. Schapen- en geitenhouders kunnen een subsidie aanvragen voor het aanbrengen van een wolfwerend raster.
Voor gedode landbouwhuisdieren wordt door BIJ12-Faunazaken een tegemoetkoming uitbetaald. Hiervoor worden bij een mogelijke wolvenaanval DNA-monsters genomen om vast te stellen dat het om een wolvenaanval ging. Schades worden verder conform de richtlijnen van BIJ12-Faunazaken vergoed.
Voor de beleidsmatige aspecten en handelingsprotocollen werkt de Drenthe samen met de andere provincies aan de actualisatie van het Interprovinciaal wolvendraaiboek. Dit geactualiseerde draaiboek, dat in 2022 gereedkomt, zal de basis zijn van het verdere beleid met betrekking tot wolven in Drenthe.

Roek
Roeken kunnen op net ingezaaide percelen en afrijpend graan en maïs in korte tijd behoorlijke schade veroorzaken. De huidige staat van instandhouding van de roek rechtvaardigt niet dat er op voorhand ontheffingen of een vrijstelling worden verleend voor het bestrijden van schade. Voor het verkrijgen

van een tegemoetkoming van BIJ12 in de aangerichte schade is een aanvrager verplicht om een ontheffing aan te vragen om de schade tegen te gaan. Daar waar een agrariër een tegemoetkoming heeft aangevraagd bij BIJ12-Faunazaken wordt een ontheffing verleend voor ondersteunend afschot bij minimaal twee preventieve middelden conform de schadepreventiekit van BIJ12-Fauanazaken. Om te voorkomen dat het ondersteunend afschot van invloed kan zijn op een roekenkolonie wordt een ontheffing enkel verleend indien het schadeperceel verder dan 500 meter van een roekenkolonie verwijderd is.

Das
In 2020 heeft BIJ12 een evaluatie uitgevoerd naar dassenovereenkomsten. Naar aanleiding van de uitkomsten hiervan is besloten de overeenkomsten te beëindigen. Alle dassenschade wordt afgehandeld via de reguliere aanvragen voor een tegemoetkoming bij BIJ12-Faunazaken. Grondgebruikers die schade door dassen ondervinden, komen in veel gevallen in aanmerking voor een tegemoetkoming. Hierbij is geen eigen risico van toepassing. In afwijking van de Beleidsregels Wnb hoeven er voor dassen geen preventieve maatregelen getroffen te worden en hoeft geen ontheffing aangevraagd te worden om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming.

4.2.3 Tegemoetkoming faunaschade
Samen met de andere provincies heeft Drenthe de behandeling van het aanvragen en uitbetalen van tegemoetkomingen van faunaschade ondergebracht bij Faunazaken - BIJ12. Een aanvraag dient daarom gedaan te worden via BIJ12-Faunazaken. Voor de afhandeling van de aanvragen heeft de provincie regels opgenomen in de POV en verder in Beleidsregels uitgewerkt. Het behandelbedrag van € 300,= is in Drenthe omgezet in een statiegeldregeling. Op grond van deze regeling wordt het behandelbedrag terugbetaald bij een positief beoordeelde aanvraag die hoger is dan de € 250,= aan eigen risico. Met de statiegeldregeling wordt voorkomen dat voor hele kleine schades onder het eigen risico een tegemoetkoming wordt aangevraagd, maar bij een terechte aanvraag de € 300,= wordt terugbetaald.

4.3 Jacht
Het is de jachthouder landelijk toegestaan om op zijn jachtveld te jagen op wild van de volgende soorten: wilde eend, fazant, patrijs, haas, konijn en houtduif. Als bijzondere weersomstandigheden dat vergen, kunnen wij de jacht voor een bepaalde tijd sluiten. Extreme en aanhoudende winterse omstandigheden kunnen hier bijvoorbeeld aanleiding toe geven. Voor winterse omstandigheden wordt aangesloten bij een in interprovinciaal verband ontwikkeld stroomschema, welke is opgenomen in de Beleidsregels Wnb.
Jacht op genoemde wildsoorten is toegestaan in Natura 2000-gebieden, mits dit geen negatieve gevolgen heeft voor de natuur. Op provinciale eigendommen binnen Natura 2000-gebieden wordt geen jacht verhuurd. Als ingegrepen moet worden vanuit het argument van beheer en schadebestrijding, vinden wij dat dit in beginsel mogelijk moet zijn in Natura 2000-gebieden. In voorkomende gevallen zal de FBE samen met terreinbeheerders moeten beoordelen op welke wijze dit beheer kan plaatsvinden zonder negatieve effecten voor de doelstellingen van het Natura 2000-gebied.

5. Nieuwkomers en exoten

Elke soort die voorheen niet in Drenthe voorkwam, is op het moment dat deze zich vestigt een nieuwkomer in de provincie. Een soort die zich op eigen kracht vestigt, doet dit door natuurlijke uitbreiding van het verspreidingsgebied. Dit kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van klimaatverandering. Soorten die zuidelijker al voorkwamen, doen hun voordeel met het warmere klimaat en breiden uit in noordelijke richting. Het goed functioneren van zowel NNN als NND is hierbij cruciaal, zodat soorten zich onbelemmerd tussen gebieden kunnen bewegen. Nieuwkomers die op eigen kracht komen, zijn welkom onder voorbehoud van schade en andere negatieve (maatschappelijke) effecten.

Een van de soorten die de provincie recent op eigen kracht heeft weten te bereiken, is de wolf. Inmiddels is er ook sprake van schade door de wolf. Om deze te voorkomen, sluiten wij aan op het interprovinciaal afgestemde Wolvenplan.

In de Natuurvisie worden enkele definities gegeven van begrippen die spelen rond het thema nieuwkomers en exoten. Deze definities komen ook in dit hoofdstuk van het Upff terug. Figuur 3 geeft het verschil tussen een aantal van die begrippen schematisch weer.

<table>
<tr><td rowspan="4">Nieuwkomer</td><td rowspan="3">Inheemse soort</td><td>Opzettelijk</td><td colspan="2">(Her)introductie van inheemse soort: Bever</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Niet opzettelijk</td><td colspan="2">Natuurlijke uitbreiding van het verspreidingsgebied. Bijvoorbeeld door een goed functionerend natuurnetwerk of klimaatverandering: Wolf</td></tr>
<tr><td colspan="2">Ontsnapping van een inheemse soort die gehouden wordt: Damhert</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Niet-inheemse soort

(exoot)</td><td>Opzettelijk</td><td>Introductie van niet-inheemse soort door menselijk handelen. Bijvoorbeeld door (dier)handel of het dumpen van exoten in het wild: Watercrassula</td><td rowspan="2">Indien schadelijk:

Unielijst-soort = Invasieve exoot: Wasbeer</td></tr>
<tr><td>Niet opzettelijk</td><td>Introductie van niet-inheemse soort door menselijk handelen. Bijvoorbeeld via menselijke vervoersbewegingen: Tijgermug</td></tr>
</table>

Figuur 3 Schematische weergave begrippen rondom nieuwkomers.

5.1 (Her)introductie & SER

Bij introductie wordt een soort opzettelijk door mensen in het wild gebracht. Dit kan onderdeel uitmaken van een beschermingsplan voor de soort, gericht op (het verbeteren van) de staat van instandhouding van die specifieke soort. Soms kwam de soort in het (verre) verleden al in de provincie voor, zodat er sprake is van *her*introductie. Maar (her)introductie kan ook ingezet worden als maatregel om bij te dragen aan het functioneren van het ecosysteem. Voorzichtigheid is echter geboden.

In de Natuurvisie is aangegeven dat de vraagstukken die spelen bij introductie verkend moeten worden door middel van een Soorten Effect Rapportage (SER). In een SER beschrijft de initiatiefnemer het introductieplan, de te verwachten ecologische en financiële effecten en (uitvoerings) maatregelen die worden genomen om andere relevante belangen te waarborgen. Een SER maakt vooraf helder hoe de verantwoordelijkheden liggen, ook financieel bij schade, als een introductie eenmaal een feit is. Een SER moet uitvoerbaar, handhaafbaar en juridisch houdbaar zijn. Als er geen belangrijke schade of overlast verwacht wordt, is een SER niet aan de orde. Ook voor soorten die zich op eigen kracht in de provincie vestigen, wordt geen SER opgesteld. Niet voor iedere nieuwkomer hoeft dus een SER te worden opgesteld. Wel is het mogelijk dat een nieuwkomer uiteindelijk beheerd zal moeten worden. In dat geval kan een faunabeheerplan opgesteld worden.

~~Omdat wij niet over gaan tot (her)introductie van een soort, worden de criteria voor een SER hier niet verder uitgewerkt.~~ De specifieke criteria en aandachtspunten voor een SER zijn zeer afhankelijk van de soort waarvoor de SER wordt opgesteld. De criteria worden daarom door Gedeputeerde Staten bepaald op het moment dat een SER in voorbereiding is.

5.2 Invasieve exoten

Via internationale handel in planten en dieren, internationale transporten en toeristenstromen zijn allerlei exotische, uitheemse soorten in Europa terechtgekomen. Soorten die in het Europese klimaat konden overleven, hebben zich lokaal gevestigd en verspreiden zich, meer of minder snel, over het continent. Naar schatting 10-15% van deze soorten heeft een negatief effect op biodiversiteit en/of ecosysteemdiensten, waarbij ook economische en sociale gevolgen kunnen optreden. Bekende voorbeelden hiervan zijn reuzenberenklauw en Aziatische duizendknopen. Ook invasieve waterplanten als grote waternavel en watercrassula zorgen voor problemen in het water- en natuurbeheer.

Op basis van risicobeoordelingen heeft de Europese Unie een lijst vastgesteld van soorten die geweerd en bestreden moeten worden. Deze Unielijst wordt regelmatig geactualiseerd op verzoek van de lidstaten. In Nederland zijn de provincies verantwoordelijk voor de aanpak van invasieve exoten.

5.2.1 Provinciale regie

Bij de bestrijding en beheersing van invasieve exoten zijn veel partijen betrokken, waaronder gemeenten, waterschappen en terreinbeheerders. De provincie voert de regie door enerzijds opdrachten te verlenen tot bestrijding van invasieve exoten en anderzijds via overleg met betrokken partijen, aan te sturen op een optimale, gezamenlijke aanpak van exoten.

De provincie is voor alle organisaties, bedrijven en inwoners het aanspreekpunt voor vragen en meldingen met betrekking tot invasieve exoten. Op de website van de provincie is algemene informatie beschikbaar over het herkennen en melden van invasieve exoten en het belang van exotenbestrijding. In specifieke situaties zal de provincie, in overleg met betrokken gemeenten en grondeigenaren, locatiegerichte communicatie inzetten. Doelen hiervan zijn verdere verspreiding of besmetting te voorkomen, een zo compleet mogelijk beeld van een besmetting te krijgen en/of geplande beheermaatregelen toe te lichten.

Om tot een gecoördineerde en effectieve aanpak van exoten te komen roept de provincie een regelmatig ambtelijk exotenoverleg bijeen. Hierin worden de laatste kennis en ervaringen rond de opkomst en bestrijding van exoten uitgewisseld en gedeeld met gebiedspartners. Met betrokken partijen worden jaarlijks afspraken gemaakt over prioritering en afstemming van bestrijdingsmaatregelen.

De provincie faciliteert en ondersteunt onderzoek dat bijdraagt aan preventie en beheersing van exoten, bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van werkprotocollen. Van aannemers en uitvoerders in groenbeheer, grond-, weg- en waterbouw wordt gevraagd te werken met bestaande en nog te ontwikkelen protocollen die verdere verspreiding van exoten helpen voorkomen.

Binnen het NNN en Natura 2000-gebieden wordt exotenbestrijding als onderdeel meegenomen in de planning en financiering van herstel- en inrichtingsmaatregelen.

5.2.2 Verschil in aanpak tussen nieuwe en gevestigde invasieve exoten

In de EU Exotenverordening is bepaald dat de invasieve soorten van de Unielijst, binnen drie maanden na melding door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), volledig en permanent verwijderd moeten worden door de provincie. Er wordt hierbij een uitzondering gemaakt voor soorten die bij het in werking treden van de verordening al gevestigd waren en/of, ondanks gerichte maatregelen, moeilijk uit te roeien blijken. Voor deze soorten bepalen de lidstaten zelf, in overleg met de Europese Commissie en buurlanden, het ambitieniveau. Dat wil zeggen of er wordt ingezet op volledige verwijdering of op beheersing.
De exotenverordening maakt dus onderscheid tussen ‘nieuwe exotische soorten’ en ‘gevestigde exotische soorten’. De soortenlijst is opgenomen in Bijlage 10 van de Regeling Natuurbescherming en, na inwerkingtreding van de Omgevingswet, in Bijlage VC van het Besluit kwaliteit leefomgeving. Bijlage 3 van dit Upff geeft per soort het actuele landelijke ambitieniveau weer.
De Unielijst is niet volledig en wordt, op verzoek van lidstaten, regelmatig aangevuld. Er is dus ook een categorie exoten, zowel ‘nieuwe’ als ‘gevestigde’ soorten, die (nog) niet op de Unielijst staan, maar die in potentie wel schadelijk kunnen zijn voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten. De werkwijze van dit Upff wordt ook ingezet tegen dergelijke soorten, wanneer duidelijk is welke risico’s hun aanwezigheid met zich meebrengt. Actuele voorbeelden hiervan zijn watercrassula, Amerikaanse trosbosbes en alsemambrosia.

Om te voorkomen dat invasieve exoten zich in Drenthe vestigen, wordt ingezet op vroegtijdige signalering en vroegtijdig ingrijpen. Signalering is niet alleen een zaak van professionele inventarisatiemedewerkers en boswachters. Iedereen kan hieraan bijdragen. De provincie stimuleert en ondersteunt het signaleren van exoten door bewustzijn en betrokkenheid onder haar inwoners te vergroten. Initiatieven om vrijwilligers te trainen in het herkennen en/of bestrijden van exoten komen in aanmerking voor een financiële bijdrage en inhoudelijke ondersteuning.
Wanneer signalen van de aanwezigheid van exoten bij de provincie binnenkomen, via de NVWA, soortenorganisaties of andere contacten, wordt binnen drie maanden actie ondernomen. Dit houdt in dat de provincie aan een deskundige partij opdracht geeft om de omvang van de besmetting in kaart te brengen en die zo compleet mogelijk te verwijderen. Tegelijk worden met betrokkenen afspraken gemaakt over nazorg en monitoring om zeker te zijn dat de soort volledig en permanent verwijderd is. Uit oogpunt van dierenwelzijn en om schade aan natuurwaarden te beperken wordt, na advies van soortenorganisaties en in overleg met terreinbeheerders, een zorgvuldige afweging gemaakt van geschikte methoden en technieken. Per situatie wordt daarna bepaald aan welk team van deskundigen de opdracht wordt verstrekt en met wie afspraken worden gemaakt over nazorg.

Enkele invasieve exoten zijn al jaren zodanig gevestigd dat volledige en permanente verwijdering niet realistisch is. Het beheersen van aantallen en verspreiding van zulke exoten is onderdeel van de taken van natuur-, weg- en waterbeheerders. Voor individuele beheerders wordt effectieve bestrijding van bijvoorbeeld reuzenberenklauw of grote waternavel bemoeilijkt door verspreidingshaarden buiten hun beheergebied, waarop zij geen invloed hebben. Het exotenoverleg is bij uitstek bedoeld om, door onderlinge afspraken en afstemming tussen beheerders, te komen tot een effectieve, gezamenlijke aanpak van monitoring, bestrijding en nazorg van soorten waarvoor beheersen de ambitie is.

De provincie zal zo nodig eigenaren van besmette gronden aanspreken om mee te werken aan gebiedsgerichte bestrijdingsprojecten, inclusief nazorg en monitoring.

De Drentse jachthouders die zijn aangesloten bij de Drentse WBE's verkeren in het veld in de juiste positie om bepaalde invasieve exoten te signaleren en in sommige gevallen ook te beheren. WBE's kunnen direct een aandeel leveren in het terugdringen van aantallen exotische vogels en zoogdieren, zoals zij dat al voor nijlganzen doen. De provincie verleent daarom aan de FBE de opdracht om exotische vogels en zoogdieren in het jachtveld te beheren. De FBE kan de uitvoering van deze opdracht doorzetten naar alle jachthouders in Drenthe. Alle gerealiseerde afschot van invasieve exoten wordt gerapporteerd aan de FBE. Daarnaast wordt aan de FBE gevraagd om ook in het vroegtijdig stadium de verspreiding van invasieve exoten te signaleren. Dit houdt o.a. in een coördinerende rol in het verzamelen van waarnemingen.
Voor gevangen exoten wordt opvang gezocht bij organisaties die hiervoor een ontheffing hebben. De provincie draagt niet financieel bij aan de opvang van gevangen exoten. Indien opvang niet mogelijk is, wordt overgegaan tot het euthanaseren van de invasieve exoot.

6. Monitoring en onderzoek

De provincie heeft een verplichting de Drentse flora en fauna en hun leefgebieden te beschermen. Om te kunnen bepalen waar welke (beheer)maatregelen en afspraken nodig zijn om aan deze taak te voldoen, is gedegen informatie nodig. Er is informatie nodig over het voorkomen van beschermde soorten, maar ook over de kwaliteit van de gebieden waarin zij leven en de kansen en bedreigingen die zich daar voordoen. Op basis van deze natuurinformatie rapporteren we aan Provinciale Staten over de voortgang in het behalen van de gestelde natuurdoelen.

Monitoringsgegevens zijn niet alleen noodzakelijk voor het bepalen van maatregelen voor beschermde dieren en hun leefgebieden. Degelijke monitoringsgegevens zijn ook noodzakelijk in het kader van beheer en schadebestrijding of bij vergunningverlening. Volgens het wettelijk kader kan er namelijk alleen vergunning, ontheffing of vrijstelling gegeven worden wanneer dit geen significant negatief effect heeft op de staat van instandhouding van beschermde soorten en habitats. Het houden van een vinger aan de pols is dus een voorwaarde voor ontheffing-, vergunningverlening en het geven van een vrijstelling zoals bedoeld in § 2.1.

Het verzamelen van de natuurinformatie gebeurt door monitoring en onderzoek zoals in de Natuurvisie staat beschreven. Deze monitoring is hoofdzakelijk gericht op evaluatie van natuurbeheer. In het Upff gaan we in op monitoring van beschermde soorten, overlastveroorzakende soorten en invasieve exoten.

6.1 Monitoring van beschermde soorten

Voor soorten waarvoor de structurele monitoring binnen Natura 2000-gebieden niet voldoet, vindt aanvullend onderzoek plaats. Het gaat dan om de soorten die zijn aangewezen als specifiek instandhoudingsdoel in een Natura 2000-gebied. Bij lastig te monitoren soorten proberen we, door inzet van nieuwe monitoringstechnieken als *eDNA*, *remote sensing* en *automatische beeld- en geluidherkenning*, een steeds beter beeld van de staat van instandhouding te krijgen.

6.2 Overlastveroorzakende soorten en invasieve exoten

Indien nodig geeft de provincie opdracht tot het opstellen en uitvoeren van soortspecifieke monitoringsplannen, in de regel gebaseerd op landelijke afspraken en in afstemming met onze buurprovincies. Gedacht kan worden aan het monitoren van de wolf, maar ook aan (zomer)ganzen. Verder zijn afspraken gemaakt met gebiedspartners over de signalering en monitoring van nieuwkomers en invasieve exoten.

6.3 Aanvullende projectmatige monitoring

Het verzamelen van resultaten van programma's die gericht zijn op biodiversiteit buiten natuurgebieden vraagt bijzondere aandacht. De provincie is actief betrokken bij het opstellen van monitoringsplannen in het kader van bijvoorbeeld Soortenrijk Drenthe en de Agenda Boer Burger Natuur Drenthe om kwaliteit en continuïteit te bevorderen. Gegevens worden via de Nationale Databank Flora en Fauna ontsloten.

Bijlage 1. Rolverdeling

Provincie

De provincie heeft een belangrijke rol bij de uitvoering van beleid op het vlak van flora en fauna. Deels als regisseur, deels als intermediair en deels als uitvoerder. De rol is afhankelijk van de verschillende taken die de provincie zijn toebedeeld. Zoals bij de uitvoering van wetgeving, de ambitie die zij heeft en vanwege de verantwoordelijkheden die zij heeft als gebiedseigenaar van de gronden die zij in eigendom heeft. Met name voor de laatste categorie is de provincie aan zet om goed voorbeeld te geven bijvoorbeeld bij ecologisch beheer van aangekochte gronden en bermen, maar zal er tevens zorg voor dragen dat overlast wordt beperkt.

In praktische zin speelt de provincie een rol als eigenaar en beheerder van bijvoorbeeld wegen en kanalen. Met inachtneming van de primaire functies van die infrastructuur zal de provincie maatregelen nemen om het flora- en faunabeleid op eigen gronden te realiseren. Bij het beheer en onderhoud van provinciale infrastructuur zal de provincie gebruikmaken van de door de minister goedgekeurde gedragscode provinciale infrastructuur. Verspreiding van invasieve exoten wordt hierbij tegengegaan door het volgen van hiervoor ontwikkelde protocollen. Hiermee is een zorgvuldige werkwijze met oog voor de flora en fauna gegarandeerd.

De provincie is op basis van de Wnb verantwoordelijk voor het toezicht en handhaving van de soortenbescherming, gebiedsbescherming (Natura 2000-gebieden), beheer en schadebestrijding en houtopstanden. In het provinciale kwaliteitshandboek zijn doelen en processen beschreven met betrekking tot vergunning- en ontheffingverlening en handhaving. Via de handhaafbaarheidstoets zorgt de provincie voor goede handhaafbare vergunningen en ontheffingen, en dus een goede bescherming van flora en fauna in Drenthe. Vergunningen en ontheffingen worden verleend volgens de daarvoor in de wet opgenomen procedures en voorschriften. Verleende vergunningen en ontheffingen worden gepubliceerd op de provinciale website. Belanghebbenden kunnen hiertegen hun bezwaren uiten.

Daarnaast wordt het strafrechtelijk toezicht in het buitengebied gezamenlijk met onze partners uitgevoerd. De provincie heeft vanuit de wet een regierol in de afstemming van het toezicht in het buitengebied. Vanuit deze rol heeft de provincie een groene regisseur aangesteld. De groene regisseur zorgt voor een goede samenwerking en afstemming tussen de verschillende handhavingspartners. Hierbij kan gedacht worden aan afstemmingsbijeenkomsten, maar ook aan gerichte handhavingsacties die met elkaar worden uitgevoerd. Om deze handhavingsacties te versterken is een convenant afgesloten. Het convenant maakt het mogelijk dat buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) op elkaars grondgebied kunnen optreden.

Gemeenten

De gemeente is de intermediair tussen de provincie of het Rijk en burgers in gevallen van overlast door beschermde soorten. Bij regelmatige overlast door beschermde soorten kan de gemeente een soortenmanagementplan opstellen (zie § 3.4). Gemeenten zijn ook verantwoordelijk voor (onbeschermde) plaagdieren zoals ratten en kakkerlakken of als wegbeheerder op eigen grond voor de eikenprocessierups. Burgers of bedrijven met overlast van dergelijke soorten kunnen dit bij de gemeente melden.

Verschillende Drentse gemeenten zijn al goed op weg met hun flora- en faunabeleid. Die voorbeelden kunnen andere gemeenten, en de provincie, inspireren. Uitwisseling van ervaring, zowel inhoudelijk als procesmatig, is voor het een goedwerkend flora- en faunabeleid essentieel. Voor burgers en bedrijven zijn gemeenten vaak het eerste aanspreekpunt als het gaat om flora- en fauna-

aangelegenheden. Daarmee vervullen ze een belangrijke rol op het gebied van voorlichting en communicatie. Ook op dat gebied is uitwisseling van ervaring heel waardevol. De provincie wil in overleg met de Drentse gemeenten het onderlinge netwerk van kennis en ervaring op het gebied van praktisch flora- en faunabeleid en -beheer (waaronder exoten), voorlichting, educatie en natuurmonitoring in de komende jaren verder uitbreiden. Als eigenaar en beheerder van gronden, wegen en waterlopen spelen de gemeenten ook een belangrijke rol in het realiseren van onze flora- en faunadoelen, bijvoorbeeld in de keuze voor natuurvriendelijke inrichting en -beheer of de realisatie van faunapassages.

Verder hebben de Drentse gemeenten een belangrijke rol doordat zij in samenwerking met ons omgevingsvergunningen kunnen afgeven waarin een ontheffing soortenbescherming is opgenomen, als Gedeputeerde Staten daarvoor een verklaring van geen bedenkingen afgeven.

Waterschappen
De waterschappen hebben wettelijke taken voor het waterbeheer die raken aan het flora- en faunabeleid, bijvoorbeeld de bestrijding van muskusratten en beverratten. Daarbij kunnen lastige controverses ontstaan die in nauw overleg met provincie en Rijk opgelost moeten worden. Bijvoorbeeld bescherming van een ernstig bedreigde libel, de groene glazenmaker, versus het opschonen van sloten met krabbenscheer ten behoeve van waterafvoer, of bescherming van de bever versus de veiligheid van waterkeringen. De waterschappen spelen als eigenaar en beheerder van heel veel waterlopen een belangrijke rol voor het flora- en faunabeleid, bijvoorbeeld in de keuze voor natuurvriendelijke inrichting en beheer. Ook bij het monitoren van flora en fauna spelen de waterschappen een belangrijke rol. .

Faunabeheereenheid Drenthe (FBE)
De FBE is een samenwerkingsverband van vertegenwoordigers van agrariërs, jachthouders, terreinbeherende en natuur- en milieubeschermende organisaties. De FBE is een zelfstandig rechtspersoon en heeft in hoofdstuk 3 van de Wnb een belangrijke wettelijke taak verkregen.
De FBE heeft als doelstelling om op planmatige wijze uitvoering te geven aan:

- Het duurzaam beheer van populaties van in het wil levende soorten;
- Schadebestrijding, het voorkomen van belangrijke schade aan landbouwgewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of schade aan de fauna;
- De uitoefening van de jacht.

Daarnaast voeren de WBE's tellingen uit van beheerde en bejaagde soorten in Drenthe. De FBE verzamelt deze tellingen en zorgt voor rapportering. Al deze informatie gebruikt de FBE om beheer en schadebestrijding op een verantwoorde wijze te onderbouwen. De FBE voert haar wettelijke taken uit door het vaststellen van faunabeheerplannen die Gedeputeerde Staten kan goedkeuren en op basis waarvan wij provinciale ontheffingen op grond van de Wnb verlenen. Ook zijn de faunabeheerplannen de grondslag voor een planmatige en gecoördineerde schadebestrijding. De FBE is verantwoordelijk voor de coördinatie van de uitvoering van het beleid en de wettelijke kaders.

Wildbeheereenheid (WBE)
Een WBE is een vereniging van jachthouders met een jachtakte. Op grond van de Wnb zijn de WBE's verantwoordelijk voor de uitvoering van een door de FBE vastgesteld faunabeheerplan met betrekking tot het hierboven genoemde beheer, schadebestrijding en jacht. Deze taken worden uitgevoerd in samenwerking met en ten dienste van grondgebruikers of terreinbeheerders.
Als het aankomt op de realisatie van beheer en schadebestrijding, dan zijn de 14 Drentse WBE's voor de provincie Drenthe belangrijke partners. De activiteiten van de WBE's gaan echter verder dan beheer, schadebestrijding en jacht. Vanuit WBE's wordt bijvoorbeeld ook, vaak in nauw contact met

agrariërs, gewerkt aan biotoopverbetering of het adviseren over de toepassing van preventieve middelen ter voorkoming van aanrijdingen met reeën. Ook bij het verzamelen van gegevens zoals het uitvoeren van tellingen in het veld spelen de WBE's een belangrijke rol.

Terreinbeherende organisatie (TBO)
De drie TBO's in Drenthe, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Drentse Landschap, zijn voor het beschermen en beleven van onze flora en fauna van grote betekenis. Zij dragen zorg voor het behoud van veel kwetsbare leefgebieden en geven veel publieksvoorlichting. Daarnaast zijn TBO's belangrijk bij het verzamelen van waarnemingen en monitoren van ontwikkelingen in hun terreinen. Verder zijn TBO's, en ook particulieren, als eigenaren in de Natura 2000-gebieden sterk betrokken bij het uitvoeren van de Natura 2000-beheerplannen en spelen zij in en buiten Natura 2000-gebeiden een cruciale rol bij de bescherming en verdere ontwikkeling van aanwezige natuurwaarden.

Belangenorganisaties
Er zijn meerdere belangenorganisaties betrokken bij het flora- en faunabeleid. Hoewel sommige doelstellingen van enkele organisaties duidelijk conflicteren met die van de provincie, zijn er ook punten waarop deze een waardevolle inbreng leveren voor ons flora- en faunabeleid. Deze organisaties kunnen met hun kennis een waardevolle bijdrage leveren door praktische adviezen te geven om flora- en fauna te beschermen. Maar ook het bieden van een kritische houding ten aanzien van jacht, beheer en schadebestrijding helpt ons als overheid om steeds verantwoording af te leggen over noodzaak, nut en onderbouwing van het gevoerde beleid.

Vrijwilligers
Er zijn in Drenthe tal van vrijwilligers actief op jet gebied van flora en fauna, zowel lokaal als op provinciaal niveau. Hun activiteiten omvatten onderzoek, praktische bescherming of voorlichting en natuureducatie. Veel vrijwilligers voeren hun werkzaamheden uit vanuit organisaties die deze activiteiten stimuleren en coördineren. De door hen verzamelde waarnemingen van planten en dieren zijn zeer waardevol voor de provincie om beleidskeuzes te kunnen onderbouwen. Met praktische bescherming van bijvoorbeeld boerenlandvogels of uilen dragen vrijwilligers bij aan behoud van onze flora en fauna. De natuureducatie en voorlichting over planten en dieren verloopt via meerdere sporen. Buiten het vrijwilligerswerk is ook de professionele tak van bijvoorbeeld het IVN belangrijk voor onderwijsprojecten.

Bijlage 2. Financiën en instrumentarium

Voor de uitvoering van de genoemde maatregelen in dit Uitvoeringsplan flora en fauna maakt de provincie gebruik van de bestaande financieringsbronnen. Het gros van de maatregelen wordt gefinancierd vanuit Programma Natuurlijk Platteland
Tevens vindt ondersteuning plaats vanuit diverse subsidieregelingen.

Instrumenten die we inzetten zijn:

- Programma Natuurlijk Platteland
- Programma Toekomstgerichte Landbouw
- Agenda Boer, Burger, Natuur Drenthe
- Drentse Bomen- en bossenstrategie
- Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)
    - Natuurbeheer
    - Agrarisch natuurbeheer
    - Landschapsbeheer
    - Natuurbeheerplan

Daarnaast zijn er diverse subsidieregelingen.

- Subsidieverordening natuur en landschapsbeheer
- Subsidieregeling kwaliteitsimpuls natuur en landschap Drenthe
- Biodiversiteit
- Uitvoeringsbesluit subsidie natuur- en milieueducatie
- Subsidieregeling groene bewonersinitiatieven Drenthe
- Subsidieregeling voortoetsen drainagebuizen en beregeningsputten
- Subsidieregeling voorkomen schade door wolven provincie Drenthe
- Subsidieregeling grondverwerving Natuurnetwerk Nederland-Drenthe
- Subsidieregeling verplaatsing grondgebonden agrarische bedrijven
- Subsidieregeling Toekomst Gerichte Landbouw Drenthe
- Subsidieregeling Duurzaam Presterende Melkveehouders Drenthe
- Subsidieregeling Uitvoeringsbijdrage Duurzaam Presterende Melkveehouders provincie Drenthe
- Subsidieregeling Beloning 200 Duurzame Melkveehouders Drenthe
- Subsidieregeling Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland

Bijlage 3. Soortenlijst Invasieve exoten

Soorten uit Bijlage 10 van de Regeling Natuurbescherming met toevoeging van landelijke ambitie.

NEDERLANDSE NAAM	WETENSCHAPPELIJKE NAAM	ambitie
Zoogdieren		
Amerikaanse voseekhoorn	Sciurus niger	verwijderen
Grijze eekhoorn	Sciurus carolinensis	verwijderen
Indische mangoeste	Herpestes javanicus	verwijderen
Muntjak	Muntiacus reevesi	verwijderen/beheersen
Pallas' eekhoorn	Callosciurus erythraeus	verwijderen/beheersen
Rode neusbeer	Nasua nasua	verwijderen
Siberische grondeekhoorn	Tamias sibiricus	beheersen
Wasbeer	Procyon lotor	verwijderen
Wasbeerhond	Nyctereutes procyonoides	verwijderen
Vogels		
Heilige ibis	Threskiornis aethiopicus	verwijderen
Huiskraai	Corvus splendens	verwijderen/beheersen
Nijlgans	Alopochen aegyptiacus	beheersen
Rosse stekelstaart	Oxyura jamaicensis	verwijderen/beheersen
Treurmaina	Acridotheres tristis	verwijderen
Vissen		
Amoergrondel	Percottus glenii	verwijderen
Blauwband	Pseudorasbora parva	beheersen
Zonnebaars	Lepomis gibbosus	beheersen
Reptielen / amfibieën		
Amerikaanse brul-/stierkikker	Rana catesbeiana	verwijderen
Lettersierschildpad	Trachemys scripta	beheersen
Insecten		
Aziatische hoornaar	Vespa velutina	verwijderen/beheersen
Platwormen		
Nieuw-Zeelandse landplatworm	Arthurdendyus triangulatus	verwijderen

NEDERLANDSE NAAM	WETENSCHAPPELIJKE NAAM	ambitie
Terrestrische planten		
Amerikaans bezemgras	Andropogon virginicus	verwijderen
Ballonrank	Cardiospermum grandiflorum	verwijderen
Chinese struikklaver	Lespedeza cuneata	verwijderen
Fraai lampenpoetsergras	Pennisetum setaceum	beheersen
Gestekelde duizendknoop	Persicaria perfoliata	verwijderen
Gewone gunnera	Gunnera tinctoria	beheersen
Hemelboom	Ailanthus altissima	beheersen
Hoog pampagras	Cortaderia jubata	verwijderen
Japanse klimvaren	Lygodium japonicum	verwijderen
Japans steltgras	Microstegium vimineum	verwijderen
Kudzu	Pueraria montana var. Lobata	verwijderen
Mesquite	Prosopis juliflora	verwijderen
Oosterse hop	Humulus scandens	verwijderen
Perzische berenklauw	Heracleum persicum	verwijderen
Reuzenbalsemien	Impatiens glandulifera	beheersen
Reuzenberenklauw	Heracleum mantegazzianum	beheersen
Roze rimpelgras	Ehrharta calycina	verwijderen
Schijnambrosia	Parthenium hysterophorus	verwijderen
Sosnowsky's berenklauw	Heracleum sosnowskyi	verwijderen
Struikaster	Baccharis halimifolia	verwijderen
Talgboom	Triadica sebifera	verwijderen
Wilgacacia	Acacia saligna	verwijderen
Zijdeplant	Asclepias syriaca	verwijderen/beheersen
Water- en oeverplanten		
Alligatorkruid	Alternanthera philoxeroides	verwijderen
Grote vlotvaren	Salvinia molesta	verwijderen
Grote waternavel	Hydrocotyle ranunculoides	beheersen
Kleine waterteunisbloem	Ludwigia peploides	verwijderen/beheersen
Moeraslantaarn	Lysichiton americanus	verwijderen/beheersen
Ongelijkbladig vederkruid	Myriophyllum heterophyllum	verwijderen/beheersen
Parelvederkruid	Myriophyllum aquaticum	beheersen
Smalle theeplant	Gymnocoronis spilanthoides	verwijderen
Smalle waterpest	Elodea nuttallii	verwijderen/beheersen
Verspreidbladige waterpest	Lagarosiphon major	beheersen
Waterhyacint	Eichhornia crassipes	verwijderen/beheersen
Waterteunisbloem	Ludwigia grandiflora	beheersen
Waterwaaier	Cabomba carolinian	beheersen

5.3 NIEUWKOMERS EN EXOTEN

Drenthe in (inter)nationaal opzicht een bijdrage kan leveren aan het behoud van de biodiversiteit. Voorbeelden zijn valkruid, knoflookpad en veenbespa-relmoervlinder. Voor deze soorten kan een speciaal project of soortenbescher-mingsplan opgezet worden. Ook komen in diverse Drentse landschapselementen zeer bijzondere soorten voor zoals fladderiep en wilde appel, waarbij sprake is van autochtoon genetisch materiaal. Wij stimuleren initiatieven om groei-plaatsen en leefgebieden van autochtoon genetisch materiaal in stand te houden. Hoe wij hier invulling aan geven, wordt verder uitgewerkt in de Bossenstrategie.

Er zijn planten en dieren die nu niet in Drenthe voorkomen maar die kunnen bijdragen aan de Drentse biodiversiteit. Nieuwe soorten die zich zelfstandig vestigen door vergroting van het Europese areaal (bijvoorbeeld door klimaatverandering) zijn daarom welkom. Daarnaast zijn er ook soorten die een bedreiging vormen voor de huidige biodiversiteit of negatieve maatschappelijke effecten kunnen hebben. Dergelijke soorten moeten beheerd of bestreden worden. Belangrijke vraagstukken zijn daarbij of de soort in Drenthe thuishoort, of het gaat om spontane vestiging en verwachte effecten van de komst van de soort. Bij actieve (her)introductie worden deze vraagstukken verkend door middel van het instrument Soorten Effect Rapportage (SER). Hierin wordt onderzocht welke soorten waarvoor kunnen komen en in welke aantallen. Aan welke voorwaarden een SER moet voldoen wordt verder uitgewerkt in het Uitvoeringsplan flora en fauna.

GROOT WILD

Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild (edelherten, damherten en wilde zwijnen) zich steeds meer thuis in Drenthe.

WILDE APPEL

VALKRUID

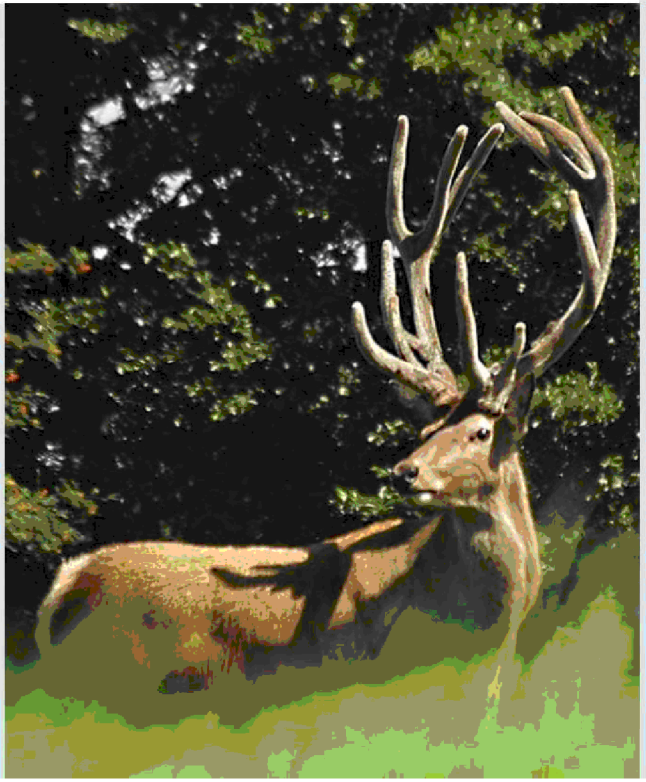

EDELHERT

Deze dieren zijn welkom en kunnen een stimulans zijn voor de natuurbeleving. Maar de aanwezigheid van groot wild brengt niet alleen lusten met zich mee. Het is belangrijk om oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast.

Het edelhert is inmiddels al aanwezig in Drenthe. Hoewel het naar verwachting nog steeds een flink aantal jaren kan duren voordat de soort zich hier echt vestigt, is er wel sprake van spontane vestiging van een enkel dier. Er wordt geen nulstand gehanteerd. Om ons voor te bereiden op een groeiende populatie in de toekomst, wordt nu al, mede op basis van de hierboven geschetste belangen, nagedacht over de wijze van beheer als de aantallen verder toenemen. Dit om onwenselijke situaties te voorkomen.

Het damhert laat zich voorlopig nog niet zien in Drenthe. De waarnemingen in de provincie betreffen tot nu toe steeds dieren die zijn ontsnapt of uitgezet vanuit hertenkampjes of parkjes. Dergelijke onnatuurlijke introductie van de soort is ongewenst, omdat zij vanwege hun onnatuurlijk gedrag gevaar opleveren voor met name de verkeersveiligheid (zoals in de Waterleidingduinen of op sommige locaties in Friesland). Om die reden hanteren wij een nulstand middels een opdracht aan buitengewoon opsporingsambtenaren (BOA's). Er wordt niet overgegaan tot actieve introductie van de soort, maar er wordt geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging. Bij toenemende aantallen moet ook hier worden nagedacht over de wijze van beheer.

Tegenover de komst van het wild zwijn staan wij wat voorzichtiger. Het wild zwijn brengt een risico met zich mee voor onder andere de verkeersveiligheid en voor schade aan de veehouderijen door dierziekten. Wij gaan daarom onderzoeken hoe groot deze risico's zijn en hoe we die effectief kunnen reduceren. Tot wij hier meer duidelijkheid over hebben, blijven we vanuit het voorzorgsprincipe de nulstand handhaven via eerdergenoemde opdracht aan BOA's.

Voor deze drie soorten zijn wij doorlopend in gesprek met onze partners. Zo brengen wij met deze partners de randvoorwaarden op een gebiedsgerichte manier in kaart. Gezien het grensoverschrijdende karakter van het voorkomen van groot wild, en vanwege de ervaring die elders is opgedaan met deze soorten, is er ook regelmatig overleg en afstemming met andere provincies.

INVASIEVE EXOTEN

Anders is de situatie bij invasieve exoten. Invasieve exoten staan op de Unielijst (uit de EU-exotenverordening) omdat ze in delen van de Europese Unie schade toebrengen (of dat in de toekomst waarschijnlijk zullen gaan doen) aan de biodiversiteit en/of ecosysteemdiensten. Voor soorten die op de Europese Unielijst staan, hebben wij een wettelijke verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat ze zoveel mogelijk in aantal worden gereduceerd. Ook exoten die niet op de Unielijst staan, maar die wel een bedreiging vormen voor de Drentse biodiversiteit, moeten we bestrijden. Voor de bestrijding van invasieve exoten stellen we in goed overleg met alle belanghebbenden een plan van aanpak op. De centrale vraag hierbij is steeds op welke wijze de soort effectief bestreden kan worden. Wij spelen een belangrijke rol in communicatie, begeleiding en taakverdeling. Er vindt daarom overleg plaats met onze partners zoals gemeenten, water- en wegbeheerders en faunabeheerders. Het plan van aanpak van invasieve exoten maakt onderdeel uit van het Uitvoeringsplan flora en fauna.

EXOOT WATERCRASSULA
KAN ALLE ANDERE PLANTEN VERSTIKKEN

0161
505527

ROBUUST NATUURNETWERK			Inspanningen/acties
Context	Het Drentse natuurbeleid is vastgelegd in de Natuurvisie 'gastvrije natuur' 2040. In een robuust natuurnetwerk zijn natuurgebieden - groot en klein - met elkaar verbonden, waardoor flora en fauna goed kunnen gedijen en de biodiversiteit op orde is. Robuuste natuur is veerkrachtig, beweegt op een natuurlijke manier met veranderende omstandigheden mee, zoals klimaatverandering en beleven en benutten door mensen. Herstel van natuurlijke systemen, in plaats van focus op individuele soorten of gebiedjes, en aandacht voor de landschappelijke schaal zijn randvoorwaarden om tot robuustheid te komen. Bij robuustheid past het leidende principe van 'water en bodem sturend'.		
Nieuwkomers: groot wild	Beschrijving	Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild zich steeds meer thuis in Drenthe. Ze zijn welkom, maar verlangen wel verhoogde aandacht voor alle belangen die meespelen, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade en overlast.	•
	Opgaven	Groot wild edelhert: om ons voor te bereiden op een groeiende populatie edelhert nu nadenken over wijze van beheer als aantallen toenemen.	• Opstellen van een draaiboek c.q. plan van aanpak.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: maandag 26 februari 2018 15:26
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: concept memo herintroductie

Hoi 5.1.2e ea,

Als er een risico wordt aangegeven is het goed om ook aan te geven hoe dit risico beheerst kan/gaat worden

Groeten,
5.1.2e.

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: maandag 26 februari 2018 14:07
Aan: 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e; 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: concept memo herintroductie

Beste 5.1.2e,

Bij risico's ook nog opnemen dat de huidige SER niet conform ons FFBP is opgesteld. Toen wij nog geen bevoegd gezag waren was dit nog niet erg relevant maar als wij straks zelf de ontheffing dienen te verlenen wel. Bij het verlenen van de ontheffing dienen wij te toetsen aan de Wnb en het provinciaalbeleid. Aangezien er tegenstanders zullen zijn van de translocatie is het wel belangrijk dat de SER conform de FFBP wordt opgesteld incl. alle stappen zoals uitgeschreven in de Bijlage 2. Anders zal een eventueel bezwaar tegen de translocatie grote kans van slagen hebben.

Gr 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: vrijdag 23 februari 2018 11:50
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: concept memo herintroductie

Hoi 5.1.2e ea,

Bij risico's en vervolgstappen wordt het nog wat opengelaten waarom wel of niet stuurgroep en/of PS te informeren. Gewenst is om hier duidelijker te adviseren.

Bijvoorbeeld bij onderdeel Risico's bestaande zin vervangen door:

Overwogen kan worden om de brief ter informatie ook aan PS en de stuurgroep DFW te sturen hoewel dit op grond van de nu lopende processen niet meteen noodzakelijk is. Door de Stuurgroep DFW als initiatiefnemer van de SER Edelherten in de eerstvolgende stuurgroep-vergadering hierover te informeren, zijn zij op de hoogte hoe een eventuele vervolgprocedure zal verlopen. Richting de Staten ligt het voor de hand deze nieuwe inzicht mee te nemen op het moment er weer ontwikkelen zijn bij de initiatiefnemer van de SER Edelherten DFW die richting de Staten het informeren waard zijn.

Daarmee bij beslispunten toevoegen: In de eerstvolgende Stuurgroep-vergadering DFW de strekking van de brief LNV mededelen

Groeten,
5.1.2e .

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 20 februari 2018 14:30
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: concept memo herintroductie

Collega's,

Bijgaand concept memo over de brief van de minister over herintroductie. De strekking van mijn advies is om het klein te houden en ter kennisgeving aan te nemen. In toekomstige gevallen kan dan conform worden gehandeld. Desgewenst kan de brief ter informatie aan PS en/of stuurgroep DFW worden verzonden, maar daarvoor zie ik, afgezien van de brief zelf, geen concrete aanleiding. Reacties zijn welkom.

Groet, 5.1.2e

5.1.2e 5.1.2e
Team Natuur & Water

Beleidsmedewerker natuur

Telefoon +31(0)592 5.1.2e
werkdagen maandag tot en met donderdag

provincie Drenthe
Postbus 122, 9400 AC Assen
Westerbrink 1 Assen

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e

buiten verzoek

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e

c

Concept

Soorten Effect Rapportage

Herintroductie edelhert en spontane vestiging / komst damhert in het Drents-Friese Wold

Stuurgroep Regionaal Landschap Drents Friese Grensstreek

Soorten Effect Rapportage (SER)

Herintroductie edelhert en spontane vestiging damhert in het Drents-Friese Wold

Opdrachtgever: Stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek

Opdrachtnemer: Kernteam SER

5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer, gedelegeerd projectleider
5.1.2e 5.1.2e Natuurmonumenten
5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer
5.1.2e 5.1.2e provincie Drenthe
5.1.2e provincie Fryslân
5.1.2e 5.1.2e adviseur

Samenstelling en redactie
5.1.2e en 5.1.2e 5.1.2e Staatsbosbeheer

Foto cover: 5.1.2e

Eindconcept

0165 506963

Inhoudsopgave

Inleiding 5

1. Uitgangspunten voor de Soort Effect Rapportage 6

1.1 Aantallen bij herintroductie c.q. begeleiding 6

1.2 Voorgestelde ontwikkeling van de populatie 6

2. Belang van herintroductie 7

2.1 Sleutelrol van grote grazers in een ecosysteem 7

2.2. Behoud van de soorten voor Nederland 8

2.3. Functioneren van het ecosysteem 8

2.4. Compleetheid van het ecosysteem 9

2.5 Bijdrage aan het natuurbewustzijn 9

2.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling 10

3. Urgentie 11

3.1 Kans op spontane komst 11

3.2. Noodzaak tot ingrijpen 11

4. Ecologische afwegingen 12

4.1 Oorspronkelijkheid van de soorten 12

4.2 Effecten van herintroductie op aanwezige natuurwaarden 12

4.3 Kans op een zelfstandige en duurzame populatie 13

4.4 Herkomst dieren 14

4.5 Analyse uitzetlocatie 15

4.6 Uitzetmethode 16

4.7 Monitoring en onderzoek 16

4.8 Beheer 16

4.9 Ecologische knelpunten 17

5 Niet ecologische afwegingen 18

5.1 Maatschappelijke consequenties, peiling bewoners 18

5.1.1 Doelstelling onderzoek 18

5.1.2 Methode en opzet van het onderzoek 18

5.1.3 Samenvatting van de resultaten 19

5.2 Juridische aspecten, introductie en beheer 21

5.2.1. Herintroductie 21

5.2.2. Populatiebeheer 21

5.2.3. Aansprakelijkheid bij schade 22

5.2.4 De Wet dieren 23

5.3 Baten recreatie en toerisme 23

5.4 Schade aan de landbouw 25

5.4.1 Resultaten inschatting schade aan landbouw 25

5.4.2 Review door deskundigen 26

5.5 Veterinaire risico's 27

0165 506963

5.6 Overige mogelijke negatieve economische effecten 28
5.6.1 Schade aan bosbouw 28
5.6.2 Schade aan recreatieve en toeristische sector 28
5.6.3 Schade aan/voor particulieren 29
5.7 Verkeersveiligheid 29
5.7.1 Bestaande situatie en risico's 29
5.7.2 Maatregelen om risico's te voorkomen 31
6. Afweging 32
6.1 Toelichting afwegingsmodel 32
6.2 Afwegingsmodel 33
7. Conclusies en advies 39
7.1 Eindconclusie 39
7.2 Advies 39
8. Randvoorwaarden en aanbevelingen 40
8.1 Proces en communicatie 40
8.2 Organisatie 40
8.2.1 Vergunningen 40
8.2.2 Communicatie met de streek 40
8.2.3 Opbouw fonds 41
8.2.4 Opstellen overeenkomst landbouw 41
8.2.5 Aanschaf en uitzetten van de dieren 41
8.2.7 Monitoringsplan 42
8.2.8 Financieel plan 42
8.3 Faunabeheerplan 42
8.3.1 Aantalbeheer 42
8.3.2 Verantwoordelijkheden / uitvoering 42
8.3.3 Aanbevelingen beheer 43
8.3.4 Monitoring tbv beheer 43
8.3.5 Coördinator 43
8.4 Fonds 43
8.5 Convenant LTO 43
8.6 Fysieke maatregelen 43
8.6.1 Maatregelen ter voorkoming van verkeersongevallen 43
8.6.2 Maatregelen ter voorkoming van schade 44
8.6.3 Ontwikkelen belevingsconcepten 44
Bijlagen rapporten deelonderzoeken 45
Bronnen 46

0165 506963

Inleiding

In december 2014 is het Flora- en Faunabeleidsplan voor de provincie Drenthe vastgesteld. Hierin wordt ruimte geboden aan de terugkeer (spontaan of door herintroductie) van het edelhert en damhert in Drentse natuurgebieden. Aan een dergelijke herintroductie is de voorwaarde gesteld dat er een Soort Effect Rapportage (SER) moet worden opgesteld 'om maatschappelijke lusten en lasten goed te kunnen afwegen'.

In het Nationaal Park het Drents-Friese Wold is er de concrete wens ruimte te bieden aan grazers die hier van nature thuishoren. Deze wens is beschreven in het door de stuurgroep in 2012 vastgestelde Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold (BIP) dat op 15 oktober 2013 is vastgesteld door het college van GS van de provincie Drenthe. In 2014 is daarom in opdracht van de provincie Drenthe een haalbaarheidsstudie gedaan door ing. G.J. Spek en ir. B. Worm. De uitkomst van het onderzoek *Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold: een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario's* (Spek 2015, vanaf nu Rapport Faunaverkenning) is in beginsel positief over de mogelijkheden. De haalbaarheidsstudie is begeleid door de projectgroep Groot wild Drents-Friese Wold waarin alle stakeholders uit zowel Drenthe als Fryslân vertegenwoordigd waren.

In mei 2015 heeft de stuurgroep Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek (vanaf nu Stuurgroep) opdracht gegeven aan een kernteam van betrokken organisaties een plan van aanpak te maken om de herintroductie van edelhert en de spontane vestiging van het damhert verder voor te bereiden en mogelijk te maken. Een belangrijk onderdeel daarvan is het opstellen van de voorliggende SER. Het Drents-Friese Wold ligt voor grofweg 2/3 deel in Drenthe en voor 1/3 deel in Fryslân. Dit vraagt om een gebiedsdekkende en dus grensoverschrijdende aanpak. De stuurgroep regionaal landschap Drents-Friese grensstreek die opdracht heeft gegeven voor de SER en het Kernteam die de SER heeft uitgewerkt worden dan ook door beide provincies vertegenwoordigd. De PCLG (Provinciale Commissie Landelijk Gebied) in Fryslân heeft ingestemd met een gelijkwaardige aanpak een proces in Fryslân, omdat het Nationaal Park als één geheel bezien wordt, zoals ook in het BIP gedaan is.

De provincie stelt in bijlage 3 van het Flora- en Fauna Beleidsplan een aantal eisen ten aanzien van een SER. Daarnaast worden in de Beleidslijn herintroducties van dieren (ministerie van LNV, 2008) criteria gegeven voor de noodzakelijke ontheffingen bij de (her)introductie van een bepaalde diersoort. Er is echter geen standaard format voor een SER. De inhoudsopgave van deze SER is daarom gebaseerd op de hierboven genoemde documenten. Deze inhoudsopgave is in september 2015 vastgesteld in de betreffende commissies (CLG en PCLG) van de provincies Drenthe en Fryslân. Het uitgangspunt voor de SER is het rapport *Concretisering herintroductie edelhert en komst damhert in het Drents-Friese Wold* van ing G.J. Spek en ing. C.J. Schoon (Spek 2016, vanaf nu Rapport herintroductie). Hierin worden concrete adviezen gegeven voor de herintroductie en het vervolgbeheer.

0165 506963

1. Uitgangspunten voor de Soort Effect Rapportage

De belangrijkste uitgangspunten en keuzes voor de Soort Effect Rapportage worden weergegeven in de al eerder aangehaalde rapporten ***Faunaverkenning*** en ***Herintroductie***. Op basis van deze uitgangspunten worden in deze SER de te verwachten ecologische en maatschappelijke effecten beschreven bij de herintroductie van het edelhert en de spontane komst damhert.

Uitgangspunten:

1. Er is geen integraal buitenraster om het gebied.
2. De populaties edelhert en damhert in het gebied worden beheerd door middel van aantalsregulatie (afschot).
3. De maximale voorjaarsstand in het gebied is 160 edelherten.
4. Edelherten en damherten verhouden zich tot elkaar als 1:2. Met andere woorden, een edelhert kan worden vervangen door twee damherten.
5. Damherten worden niet actief geïntroduceerd. De verwachting is dat binnen 10 jaar damherten vanuit Friese bronpopulaties het Drents-Friese Wold zullen koloniseren.
6. Er wordt gestart met de herintroductie van 10 edelherten van verschillende geslachten en leeftijden.
7. Er wordt gestart met kleine groepjes (2 tot 3 dieren) in meerdere deelgebieden binnen het DFW.
8. Er zijn drie kernen waar met de herintroductie wordt gestart en waar tijdelijke uitwenrasters worden geplaatst.
9. De herintroductie en uitwenperiode start eind maart.
10. Na opening van de uitwenrasters vindt monitoring plaats naar het terreingebruik.
11. Er is een gefaseerde groei naar roedels van maximaal tien dieren.
12. Er vindt ook in de beginjaren – ook als de maximale stand nog niet is bereikt – aantalsregulatie plaats.
13. Als in een van de deelgebieden de maximale stand wordt bereikt, vindt op dat moment aantalsregulatie plaats waarbij het jaarlijkse afschot gelijk is aan de jaarlijkse aanwas.
14. Inliggende voormalige landbouwgronden (nu natuur) zijn en blijven aantrekkelijke foerageer- en rustgebieden

1.1 Aantallen bij herintroductie c.q. begeleiding

Edelhert
Bij de herintroductie van het edelhert wordt gestart met een kleine groep van maximaal 10 edelhert, verdeeld over drie kleine groepjes in verschillende gebieden.

Damhert
Het damhert wordt niet actief geherintroduceerd. De verwachting is dat dier uit bronpopulaties in Friesland binnen 10 jaar het Drents-Friese Wold zullen koloniseren.

1.2 Voorgestelde ontwikkeling van de populatie

Het uitgangspunt is dat de populaties van edelhert en damhert in het Drents Friese Wold zich niet autonoom kunnen ontwikkelen, zonder onaanvaardbare schade aan belangen van derden te veroorzaken. Er zal dus sprake zijn van een beheerde populatie. Het advies van Spek en Schoon is om niet zo snel mogelijk toe te groeien naar de maximale aantallen, maar begeleid te laten groeien en ook al in de eerste jaren ervaring op te doen met het beheer in de vorm van aantalsregulatie. In de praktijk, dus in overleg met alle betrokken partijen, moet er een keuze worden gemaakt in welke verhouding de populatie van edelhert en damhert mag voorkomen. Er vindt daarbij een jaarlijkse evaluatie plaats aan de hand van de ontwikkelingen in aantallen, in spreiding en in schade en overlast.

0165 506963

2. Belang van herintroductie

2.1 Sleutelrol van grote grazers in een ecosysteem

In een natuurlijk landschap in Noordwest-Europa is het voorkomen van grote grazers in veel ecosystemen vanzelfsprekend. De vigerende theorie is dat aan het begin van het Holoceen (9000 v.c. – heden) Nederland steeds meer bedekt raakte met gesloten loofbossen waarin boomsoorten als linde en eik domineerden. (Londo, 1997; Weeda et al, 2005). Een andere theorie is dat de hogere delen van Nederland er uit zagen als een parkachtig landschap waar hoge dichtheden aan grote grazers open plekken lange tijd in stand hielden (Vera, 2001). In beide reconstructies speelden grote grazers een sleutelrol, al zijn in model van Londo grazers minder structuurbepalend.

Over de natuurlijke en dus oorspronkelijke dichtheden van die grote grazers lopen de meningen uiteen. Londo houdt voor arme gronden een maximale dichtheid van 5 grootvee-eenheden (1 edelhert staat gelijk aan 1 grootvee-eenheid) per 100 hectare aan. Vera gaat bij zijn parklandschap-benadering uit van dichtheden vergelijkbaar als in het huidige New Forest in Engeland met enkele tientallen dieren per 100 hectare.

Open plekken kwamen in vroeger tijden vooral voor in de lagere delen van Drenthe. Met name in de randen en op de overgangen van rivieren en venen naar een meer besloten boslandschap kwamen grote hoefdieren voor zoals edelhert, tarpan, oeros, wild zwijn en eland. In het meer gesloten boslandschap leefde het ree. De historische aanwezigheid van wisent in Drenthe is niet bevestigd door botvondsten.

De grote grazers hebben een sleutelrol in een ecosysteem (Spek, 2014). Het gaat daarbij om betreding, bemesting, vraat, lichaamsverzorging en zaken als het verspreiden van uitwerpselen en urine, zaden, (via de mest en vacht) en de 'levering' van kadavers (botten, vlees en vacht) voor fauna die (deels) afhankelijk is van dode dieren. En niet in de laatste plaats is de aanwezigheid van grote hoefdieren van belang voor grote predatoren zoals wolf , beer en lynx. Van laatstgenoemde soorten is trouwens niet vastgesteld of het in de laatste 10.000 jaar in Drenthe heeft geleefd. In de Drentse situatie is vooral de wolf de belangrijkste predator van het edelhert geweest.

Het edelhert en het damhert hebben een belangrijke invloed op hun omgeving. Edelherten grazen graag op de overgang tussen het bos en het open landschap, een belangrijke zone voor veel andere planten- en diersoorten. Door invloed van edelherten worden deze overgangszones breder, gevarieerder en structuurrijker. Dit halfopen landschap met natuurlijke grazers is grotendeels uit ons land verdwenen. Het damhert lijkt qua voedselstrategie veel op het edelhert. In vergelijking tot het edelhert is het damhert nog meer een grazer op kortere vegetaties dan het edelhert

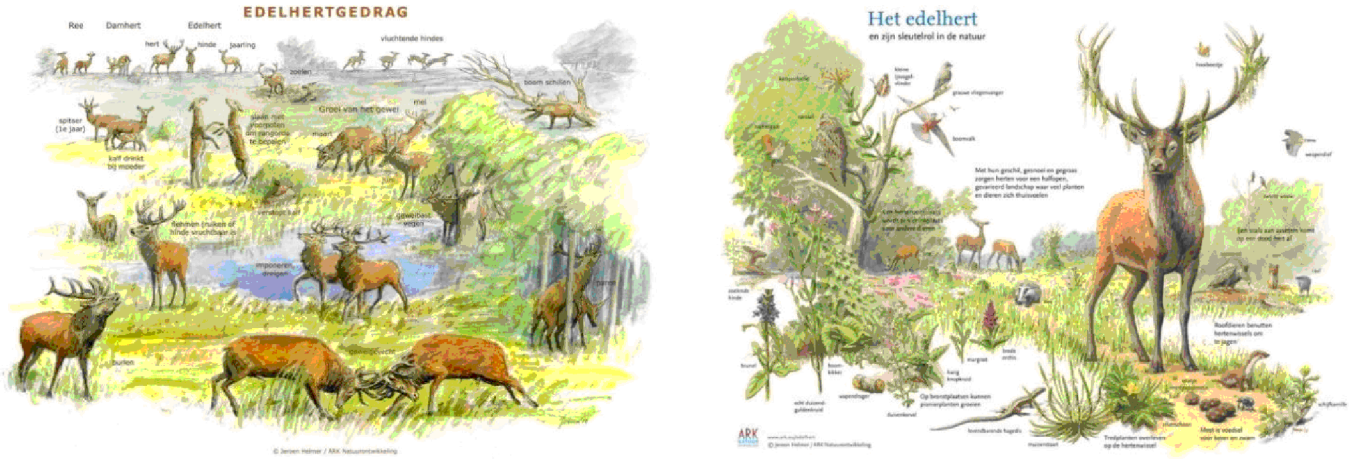

Figuur 1. Impressie van gedrag en ecologische invloed van edelherten in de natuur. Illustratie: Jeroen Helmer, ARK Natuurontwikkeling.

2.2. Behoud van de soorten voor Nederland

Het edelhert en het damhert staan niet meer op de Rode Lijst van bedreigde diersoorten. Het voortbestaan van de soort in Nederland is niet in gevaar. De herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold en het toestaan van het damhert zijn in die zin niet bepalend voor het behoud van de soorten voor Nederland. Wel vergroot hun aanwezigheid de (genetische) levensvatbaarheid van populaties in Nederland en de kans op genetische uitwisseling met populaties in aangrenzende landen.

2.3. Functioneren van het ecosysteem

Er is in het Drents-Friese Wold een aantal potentieel natuurlijke vegetaties oftewel landschapstypes te benoemen die zich zouden ontwikkelen zonder invloed van de mens en waarin wilde grazers als edelhert en damhert een belangrijke rol hebben. In willekeurige volgorde: 1. droog wintereiken-beukenbos; 2. vochtig berken-zomereikenbos; 3. droog berken-zomereikenbos en eiken-haagbeukenbos en vogelkers- essenbos; 4. hoogvenen; 5. moerassen; 6. droge en natte heiden; 7. beekdalen of doorstromingslaagtes.

Het ecosysteem van het Drents-Friese Wold kan worden gezien als een natuurlijk boslandschap in wording. Van het oorspronkelijke boslandschap, voordat de mens overschakelde van jager/verzamelaar naar een meer agrarische levenswijze, is weinig over. Zo is de natuurlijke waterhuishouding in de afgelopen vijfduizend jaar ernstig verstoord. Inheemse boomsoorten als de linde verdwenen grotendeels of volledig als gevolg van het voederen van het loof aan het vee.

Door de eeuwenlange potstalcultuur in de periode tussen 1000 en 1800 werd de bodem verder verarmd door verplaatsing van mineralen via schapen naar de esgronden rondom de dorpen. Beekdalen werden in cultuur gebracht voor winning van hooi en het weiden van (jong)vee. Begin twintigste eeuw werden op de sterk verarmde gronden dennen aangeplant om het stuivende zand vast te leggen. Op andere delen werd bos aangeplant ten behoeve van de houtproductie. De betere gronden (zoals rond Oude Willem) werden in cultuur gebracht ten gunste van de landbouw. In deze periode is de ontwatering doorgezet en werden in de landbouwgebieden meststoffen ingebracht voor hogere opbrengsten.

Ondanks deze grotere veranderingen bleven er diverse waardevolle natuurkernen over die aan het eind van de twintigste eeuw de basis vormden voor ontwikkeling van een robuust en vitaal natuurlijk boslandschap. Erkenning voor die waarde is er gekomen met de aanwijzing van het Drents-Friese Wold als Nationaal Park en als Natura 2000-gebied. Met zijn huidige begrenzing is het met zijn 8000 (NP is 6000 ha) hectare het op één na grootste aaneensloten bosgebied van Nederland.

Dit potentieel natuurlijke landschap lijkt hoogstwaarschijnlijk weinig meer op wat het ooit is geweest. Het is ook niet zinvol om daar naar terug te willen alleen al vanwege veranderde klimaatomstandigheden en de veel hogere stikstofdepositie. Wel zinvol is te streven naar een zo natuurlijk mogelijk systeem onder de huidige klimatologische omstandigheden. Daarbij wordt het ingrijpen in het huidige landschap en in de huidige natuurwaarden gelegitimeerd omdat door de mens toegevoegde bemesting, ontwatering en nivellering een gevarieerde natuur in de weg staan. Maar zoals Londo (1998) het zegt: '...pas generaties na ons zullen het eindbeeld zien...' Je moet echter ergens beginnen.

Daarom hebben de terreinbeheerders in de afgelopen jaren in de naaldbossen die zijn aangelegd in het begin van de 20e eeuw meer ruimte gemaakt voor verjonging met inheemse loofhoutsoorten. Die omvormingsmaatregelen moeten in het komende decennium zijn afgerond. Ook zijn er op diverse plekken hydrologische herstelmaatregelen uitgevoerd . En in 2016 is in het kader van. het Europese subsidieprogramma LIFE de inrichting van de landbouwenclave Oude Willem gestart. Na afronding van dit LIFE-project zal ook in het 'hart van het gebied' een meer natuurlijke ontwikkeling mogelijk zijn.

0165 506963

Het Drents-Friese Wold vormt het brongebied en is daarmee de basis voor het stroomgebied van de beken Vledder Aa en Wapserveense Aa. Het is een natuurgebied op de overgang van het Drents Plateau naar de laagveenontginningen van de Wieden-Weerribben. Het te verwachten eindbeeld (streefbeeld in BIP) is een mozaïek van bossen, heides, graslanden en open zand maar dit zal mede afhangen van de wijze van omvorming van het bos en de eventuele inzet van grote grazers. En als die ingezet worden, dan is de soortkeuze en de grootte van de populaties (begrazingsdruk) ook sturend.

Op de hogere gronden ontstaan vermoedelijk boscomplexen met een afwisseling tussen bos en grazige open plekken. Het bos is gevarieerd begraasd bos met vooral loofhout en de eerste honderd jaar grove den. Her en der liggen heideterreinen en stuifzanden. Door het gebied heen liggen natte laagtes bij de beken. Naar het laagveengebied toe wordt het steeds opener en natter, met laagveenmoeras, riet, ruigte en struweel. Ter hoogte van de Wapserveense petgaten blijft het gebied open door de grote druk van het kwelwater dat hier van de flanken komt.

2.4. Compleetheid van het ecosysteem

Het ecosysteem zal in de komende jaren, voor zo ver dat mogelijk is, steeds verder op orde komen. Het zal echter nog tientallen jaren duren voordat de bossen en de meer open delen in het landschap een echt natuurlijk karakter hebben met een bijbehorende vegetatie.

Grote grazers horen van nature thuis in een dergelijk ecosysteem en kunnen een natuurlijke ontwikkeling stimuleren. Op dit moment is het ree naast insecten echter de enige natuurlijke grazer in het Drents Friese Wold. Voor het overige worden gedomesticeerde grazers ingezet die in meer of mindere mate in kuddeverband leven, zoals Schotse hooglanders, Sayaguesas, Drentse heideschapen en paarden.

Grote predatoren, zoals wolf, ontbreken vooralsnog. Het grootste roofdier is op dit moment de das. Hierdoor zal bij een mogelijke herintroductie van edelherten en de komst van de damherten een natuurlijke regulatie niet plaatsvinden. Met de voorgestelde doelstanden en een beheerde populatie zal ook voedselgebrek nooit als natuurlijke regulatie aan de orde zijn in het DFW.

Het is overigens sowieso de vraag of wolven vitale populaties van herten direct numeriek beïnvloeden. Er ontstaat steeds meer consensus over het idee dat wolven vooral in ruimte en tijd van invloed zijn, en daarmee zorgen voor het zogenaamde 'landscape of fear' (Kuijper, 2013). Met andere woorden, gebieden waar zich wolven ophouden zullen tijdelijk grotendeels door herten en andere herbivoren worden gemeden waardoor de aanwezige vegetatie zich kan ontwikkelen. Dit effect kan echter ook door de nabijheid van mensen worden bereikt.

2.5 Bijdrage aan het natuurbewustzijn

Natuurbewustzijn kan worden omschreven als 'de bereidheid van mensen om natuurvriendelijk te handelen' (Sollaart, 2004). Daarmee is het nog steeds een lastig begrip. Wanneer levert de herintroductie van edelherten en de komst van damherten een bijdrage aan het natuurbewustzijn van mensen?

In 2013 is er door de Wageningen University onder leden van Natuurmonumenten onderzoek gedaan naar de visie van het publiek op wilde dieren (Buijs en Langers, 2013). Ruim 39.000 respondenten vulden daarvoor een enquête. De auteurs vermelden daarbij dat dit geen 'representatieve aftekening is van de Nederlandse bevolking'. Volgens het onderzoek heeft de aanwezigheid van het wilde dieren invloed op de bezoekfrequentie van gebieden. Wat de invloed is van de aanwezigheid van wilde dieren op het natuurbewustzijn van de respondenten is niet onderzocht.

In het bewonersonderzoek van Motivaction onder omwonenden van het Drents-Friese Wold geeft 34% van de ondervraagden aan de komst van 'herten' als een 'verrijking van flora en fauna' te zien. 72% van

0165 506963

de ondervraagden denkt ook dat het gebied interessanter wordt door de aanwezigheid van herten. 28% van de ondervraagden zegt het gebied vaker te gaan bezoeken als er herten aanwezig zijn.

Verwacht mag worden dat de aanwezigheid van herten en de onderlinge relaties tussen herten en andere dier- en plantensoorten de aantrekkelijkheid van het natuurgebied als compleet systeem voor de bezoeker vergroot en daarmee bijdraagt aan een groter natuurbewustzijn.

2.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling

In Nederland is nooit eerder een rekolonisatie met herten nagebootst in een situatie zonder integrale (sluitende) omheining. De edelherten die in 2005 in het Weerterbos zijn geïntroduceerd zitten nog steeds binnen het uitwenraster, dat nu een leefgebiedraster is geworden.

Voor een nauwkeurige monitoring van het terreingebruik van de herten in het Drents-Friese Wold is het wenselijk een aantal dieren te voorzien van een halsbandzender. Dit is alleen mogelijk op het moment dat ze worden gevangen om naar Drenthe gebracht te worden.

Het onderzoeksproject met herten in Drenthe kan een belangrijke bijdrage leveren aan de kennis over herten in een vrij levende situatie. Nu is het denken over invloed van herten in een bepaalde omgeving vooral gestoeld om aannames en emotie.

Gegevens uit dit onderzoek kunnen via internet direct beschikbaar gemaakt worden aan betrokkenen en het publiek. Zo is het mogelijk dat het publiek via internet de verplaatsingen van gezenderde dieren direct kan volgen.

Door niet alleen ecologische effecten te monitoren, maar ook beleving en maatschappelijke/economische effecten te volgen, kan ook op dat vlak kennis ontwikkeld worden. Doordat in het kader van de SER nu goede nulmetingen en analyses zijn verricht, kunnen er op termijn goede vergelijkingen gemaakt worden.

Daarnaast kan met de herintroductie van herten in het Drents-Friese Wold het genetische model zoals ook in dit rapport is gebruikt (zie 4.3) worden getoetst.

0165 506963

3. Urgentie

3.1 Kans op spontane komst

Edelhert
Het edelhert leeft in Nederland op dit moment in een beperkt aantal gebieden, zoals de Veluwe, de Oostvaardersplassen en in het Weerterbos. Uitwisseling tussen deze populaties is niet mogelijk. Edelherten die buiten deze gebieden worden aangetroffen zijn meestal afkomstig uit gehouden situaties of, zoals in de Achterhoek, verkenners uit Duitsland (Bentheimer Wald en Hohe Mark). In de Faunaverkenning schatten Spek en Worm in dat het ten minste vijftig jaar duurt voordat edelherten zich op spontane wijze het Drents-Friese Wold zullen bereiken.

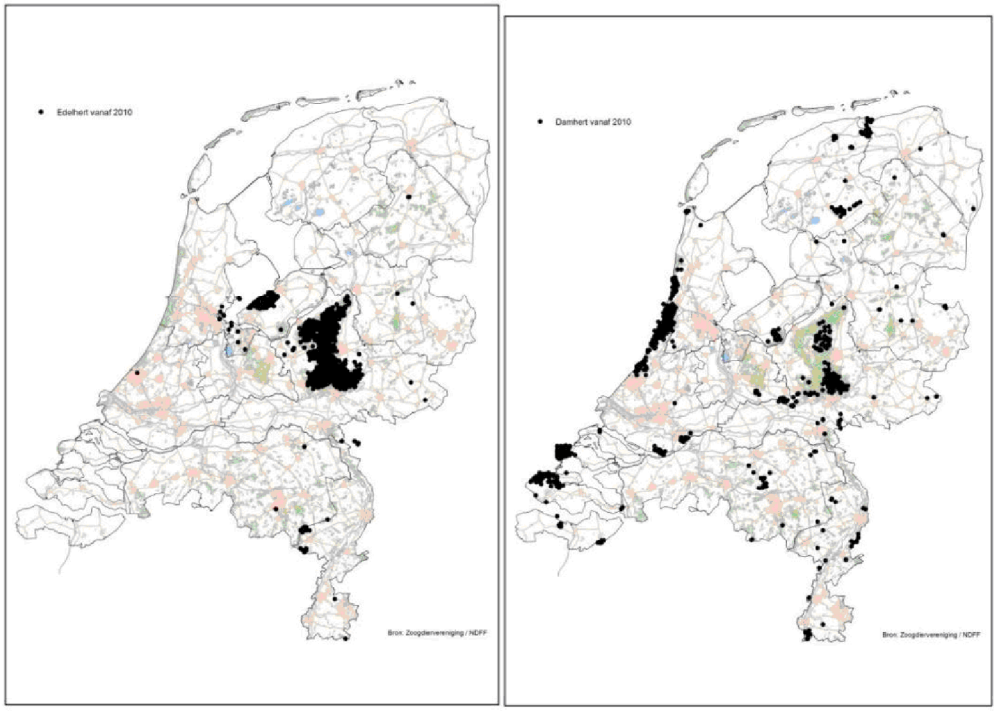

Kaart 1. Waarnemingen van edelhert (links) en damhert (rechts) in Nederland.

Damhert
Het damhert leeft inmiddels in diverse gebieden in Nederland en is wijder verspreid dan het edelhert. De grootste dichtheden leven in de duinen van Noord- en Zuid-Holland, Zeeland en op de Veluwe. Maar ook in Friesland, Zeeland en Brabant komen kleine maar vitale populaties voor. De dichtstbijzijnde populatie van het Drents-Friese Wold leeft in het Oranjewoud op zo'n 40 km afstand. Van het damhert wordt daarom verwacht dat het zich binnen tien jaar wel spontaan zou kunnen vestigen in het Drents-Friese Wold. In de verdere uitwerking van de SER daar waar het gaat om herintroductie wordt het damhert dan ook niet meegenomen.

3.2. Noodzaak tot ingrijpen

Voor het voorbestaan van het edelhert en damhert in Nederland is de herintroductie in het Drents-Friese Wold niet noodzakelijk.

4. Ecologische afwegingen

4.1 Oorspronkelijkheid van de soorten

Grote hoefdieren zijn in Nederland in de 19e eeuw nagenoeg volledig verdwenen. Eland, oeros, wild paard waren aan het begin van de Middeleeuwen al verdwenen. In de eeuwen daarna volgden andere grote grazers en hun predatoren. Alleen het ree wist zich te handhaven. Van het edelhert wordt gesuggereerd dat deze zich alleen op de Veluwe als restpopulatie heeft gehandhaafd. (Broekhuizen et al). Uit archeologische vondsten kan echter worden opgemaakt dat het edelhert sinds de laatste ijstijd wijdverspreid was in Drenthe (Ufkes, 1997). Wanneer het edelhert uit Drenthe is verdwenen, is niet exact bekend.

Het damhert is in de laatste ijstijd uit Europa en Nederland verdwenen. Het trok zich terug tot Zuidoost-Europa en Azië. Er wordt vanuit gegaan dat het dier door de Romeinen in het Middellandse zeegebied is geïntroduceerd. In Engeland werd de soort in de 11e eeuw geïntroduceerd door de Noormannen. Het is echter niet bekend wanneer het damhert weer in Nederland werd ingevoerd. Het damhert wordt inmiddels als een inheemse soort beschouwd. Er wordt vanuit gegaan dat het dier ook zonder hulp van de Romeinen was terug gekeerd naar grote delen van Noordwest-Europa.

4.2 Effecten van herintroductie op aanwezige natuurwaarden

Het edelhert en het damhert zijn in belangrijke mate bepalend hoe een bos zich in de tijd ontwikkelt. Toenemende graasdruk leidt tot minder loofbomen en tot meer naaldbomen. De effecten van ree op het boslandschap zijn van beperktere aard. Door bomen te schillen kunnen de grotere soorten ook zorgen voor dood hout en licht op de bodem. Door deze activiteiten zorgen de planteneters er voor, in combinatie met abiotische factoren, dat niet overal hetzelfde bosbeeld gaat ontstaan.

Damhert en edelhert kunnen in belangrijke mate bijdrage de successie van open landschapsdelen te vertragen. De structuur van de vegetatie wordt weer bepaald door enerzijds het aanbod en anderzijds het aantal grazers. Het ree heeft hierop een veel geringere invloed. Ook kunnen de edelherten en damherten zowel positieve als negatieve invloed hebben op de Natura 2000-doelen. Het begrazen en vertrappen van venranden, maar ook het maken van wissels door herten draagt bij aan het voortbestaan van pioniersituaties in de vochtige heide. Op de Veluwe zijn hertenwissels in de vochtige heide een belangrijk biotoop voor pioniers als zonnedauw, snavelbies en klokjesgentiaan.

Edelherten maken zoelplekken (natte plekken waar ze zich wassen en kunnen schuren). Damherten doen dit niet. De ervaring leert dat dit nauwelijks plaatsvindt op venranden. Damherten en edelherten maken beide bronstkuilen op drogere gronden. Maar het effect hiervan op overige natuurwaarden wordt juist als positief gezien. De kuilen vormen een nieuw leefgebied of voorplantingsgebied voor insecten als zandbijen en mierenleeuwen.

Indien er een populatie van edelherten/damherten aanwezig is, zal de stand van de reeënpopulatie afnemen.

Omdat het in de meeste N2000 Habitattypen in het Drents-Friese Wold om korte en open vegetaties gaat, zijn deze gebaat bij begrazing of maaien. Begrazing door herten draagt over het algemeen dus bij aan het voortbestaan van de N2000 doelen en kan uiteindelijk bijdragen aan minder kunstmatige beheermaatregelen als maaien, branden en plaggen.

0165 506963

Code	Habitattype	Edelhert	Damhert	Ree
H2330	Zandverstuivingen	+	+	0
H2310	Stuifzandheide	+	+	0
H2320	Binnenlandse kraaiheidevelden	+	+	0
H5130	Jeneverbesstruwelen	±	±	0
H9190	Oud eikenbos	±	±	±
H6230	Heischraal grasland	+	+	0
H4010	Natte heide	+	+	0
H7150	Pionierbegroeiingen	+	+	0
H3130	Zwak gebufferde, tijdelijk droogvallende wateren	0	0	0
H3110	Zeer zwak gebufferd ven	0	0	0
H3160	Zure vennen	0	0	0
H7110	Hoogveenvennen	0	0	0
	Geen natura 2000 habitattype:			
	Kraaihei-Dennenbos	+	+	0

Tabel 1: Invloed van de grazers op verschillende natuurdoelen. Verklaring: - kans op negatieve effecten; 0 geen beïnvloeding, ± kans op een positief effect bij lage dichtheden en een negatief effect bij hoge dichtheden; + kans op een positief effect.

4.3 Kans op een zelfstandige en duurzame populatie

Volgens Spek en Schoon (2016) is met de voorgestelde herintroductieplan een levensvatbare, zelfstandige en duurzame populatie mogelijk . In het rapport is met de voorgestelde aantallen bij herintroductie een Population Viability Analysis (PVA) gedaan. Een PVA is een methode of procedure om een schatting te maken van de kans op het voortbestaan van een populatie met een gegeven grootte voor een gegeven tijdspanne (Boyce, 1992).

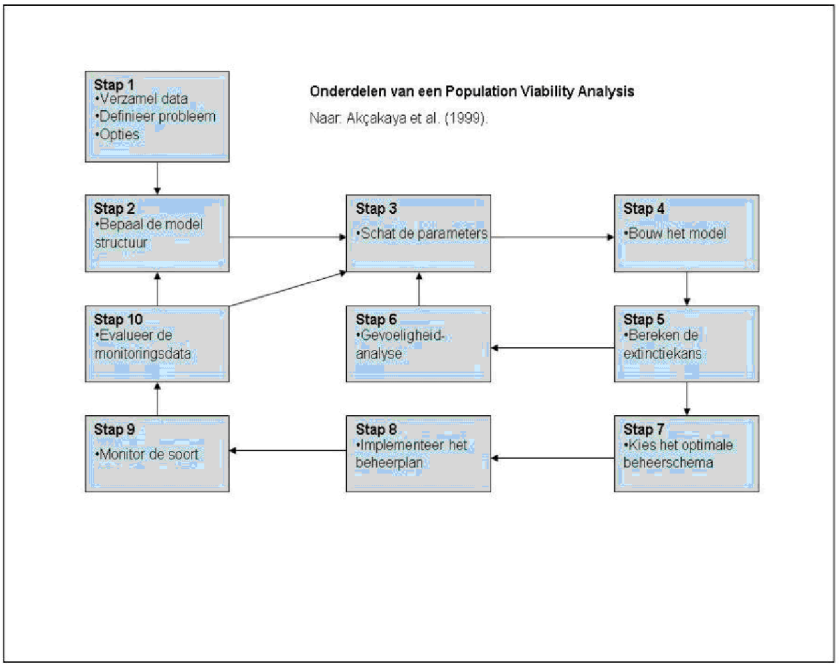

Figuur 2. Stappenplan van een PVA.

De kans op uitsterven van een populatie kan worden gesimuleerd met een zogenaamde VORTEX. Op grond van een dergelijke simulatie is gebleken dat bij een startpopulatie van 10 individuen, de kans op uitsterven binnen 100 jaar na introductie kleiner is dan 5%.
De ontwikkeling van de startpopulatie is 100 maal gesimuleerd voor een periode van 100 jaar, waarbij aan de individuen binnen de startpopulatie een zestal lethale allelen is mee gemodelleerd. Het 'meegeven' van een aantal lethale allelen in de populatie wordt gebruikt om een inteeltdepressie te simuleren gedurende de populatieontwikkeling van de startpopulatie. Inteeltdepressie spelen met name een belangrijke rol als de startpopulatie uit verwante dieren bestaat. Vooralsnog wordt dat getracht voorkomen, maar uit oogpunt van het voorzorgsprincipe is de startpopulatie wel als zodanig in VORTEX gemodelleerd.

4.4 Herkomst dieren

Juridisch gezien zijn er twee mogelijkheden. Er wordt uitgegaan van gehouden edelherten (wet Dieren) of van dieren die afkomstig zijn uit de vrije natuur (wet Natuurbescherming). In de volgende tabel zijn een aantal voor- en nadelen op een rijtje gezet.

	Vrij levend	**Gehouden**
Bemachtigen	Moeilijk	Makkelijk
Bemachtigen familiegroep	Vrijwel onmogelijk	Goed mogelijk
Juiste dieren	Moeilijk	Makkelijk
Effecten op dier	Groot	Beperkt
Gewend aan kleine leefsituatie	Is niet in klein uitwenraster te houden	Is goed in een klein uitwenraster te houden
Ervaring met mensen	Van schuw tot vertrouwd	Vertrouwd
Ontheffing om te vangen	Noodzakelijk	Niet noodzakelijk

Tabel 2. Voor- en nadelen van vrij levende en gehouden dieren als 'basis' voor introductie.

Op basis van de voor- en nadelen wordt geadviseerd (Spek & Schoon, 2016) voor de herintroductie edelherten te nemen uit een gehouden situatie. Aandachtspunt bij het kiezen van de te introduceren dieren is de genetische variabiliteit binnen de te introduceren groep dieren.

Om de edelherten in het Drents-Friese Wold los te mogen laten was onder een ontheffing art. 75 van de Flora en Fauna wet noodzakelijk. Dit valt nu onder de nieuwe wet natuurbescherming (art 3.34) die per 1-1-17 van kracht is geworden, zie ook rapport van Luuk Boerema.

Daarnaast zijn er mogelijk nog andere ontheffingen nodig: voor populatiebeheer (art 3.17), effect op andere soorten (zoals vogels,- art 3.1, strikt beschermde soorten- art 3.5 en overige soorten- art 3.10)

In de laatste 10 jaar zijn er enkele initiatieven geweest om edelherten te herintroduceren. In het Weerterbos zijn gehouden edelherten in een rastersituatie ondergebracht, waarbinnen ze tot nu toe nog steeds worden gehouden. Om vanaf het begin in het Drents-Friese Wold duidelijkheid te scheppen, wordt het volgende geadviseerd: *vraag deze ontheffing aan zodra de SER is goedgekeurd, maar nog voordat de gewenste edelherten daadwerkelijk worden aangeschaft. Aanschaf kan dan plaatsvinden na verlening van de gevraagde ontheffing en de eventueel te voeren bezwaar- en beroepsprocedure.*

Een dergelijke ontheffing zal moeten worden aangevraagd bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. De aanvraag dient daarbij vergezeld te gaan van een projectplan veldonderzoek.

De procedure bij een herintroductie is als volgt:

0165 506963

1. De afwegingen in de beleidslijn leiden in samenhang tot een principebesluit over het al dan niet toestaan van de herintroductie.
2. Bij een positief oordeel wordt het project vervolgens getoetst aan de richtlijnen die de IUCN voor herintroducties heeft opgesteld.
3. En als laatste zal de beleidslijn ook worden gebruikt bij de ontheffingsverlening voor toekomstige herintroducties van dieren.

Op basis van het natuurlijk gedrag en leefwijze wordt geadviseerd de te starten met de volgende dieren:

- 1 bijna volwassen hert (4 tot en met 6 jaar, gedrag: bronsttrek)
- 1 jong hert (1 tot en met 3 jaar, gedrag: gebiedsverkenning)
- 1 hinde (drachtig), 1 smaldier en 1 vrouwelijk kalf (verwant)
- 1 hinde (drachtig) en 1 smaldier (verwant)
- 1 hinde (drachtig) en 1 vrouwelijk kalf (verwant).

Door te starten met het genoemde kleine aantal dieren (10 stuks) is het voor zowel de beheerder(s) als ook de omgeving mogelijk om rustig aan ervaring op te doen met het edelhert.

4.5 Analyse uitzetlocatie

Voor de feitelijke herintroductie in het Drents-Friese Wold zijn drie kernen aan te wijzen die het meest geschikt lijken. Het gaat om het Wapserveld/Berkenheuvel (kern A), De Stoevert/Ganzenpoel (kern B) en de omgeving Prinsenbos/Oude Willem (kern C**).** De exacte uitwenlocaties moeten nader bepaald worden met behulp van gebiedsdeskundigen.

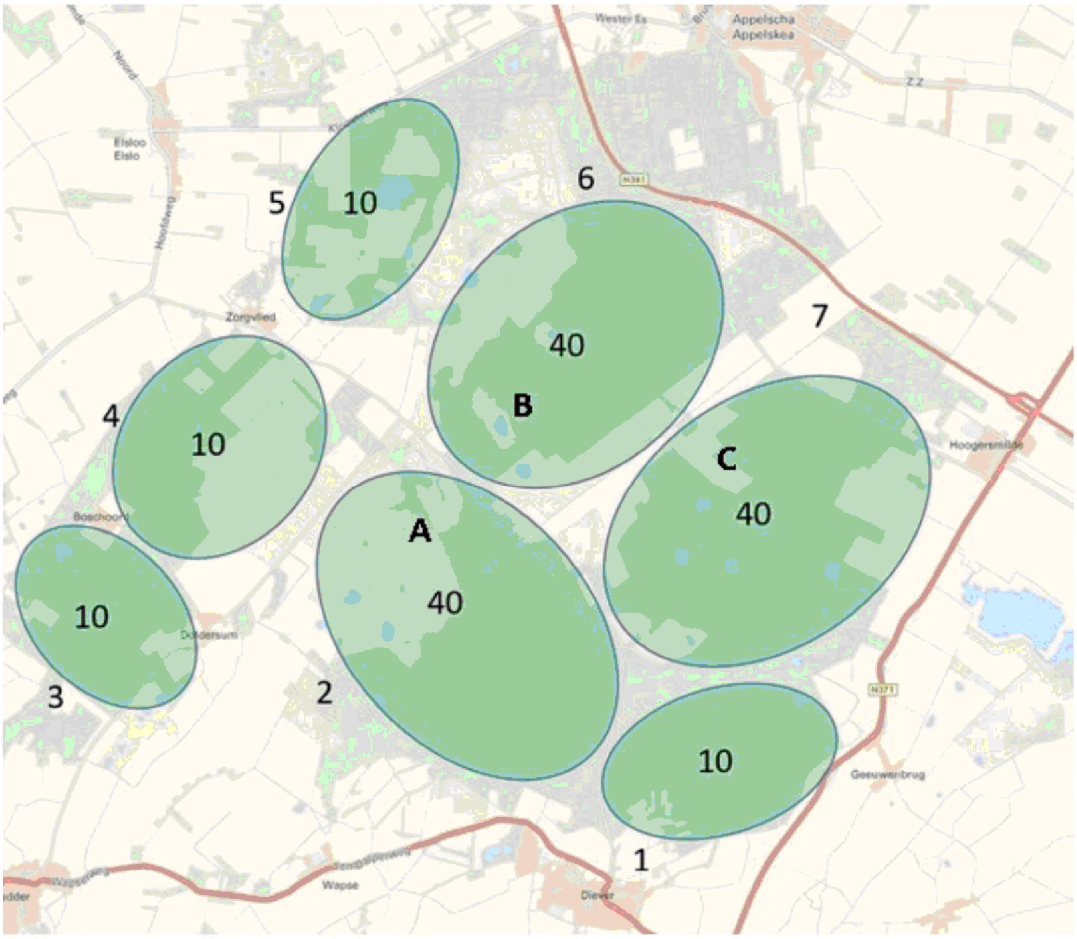

Figuur 3. Schematische weergave van de hoofdkernen waar edelherten zich zullen gaan ophouden met voorgestelde doelstanden en de voorgestelde uitzetlocaties A, B en C.

4.6 Uitzetmethode

Het advies van Spek en Schoon is om de edelherten zo laat mogelijk in de tijd, maar wel vóór de geboorte van de kalveren, in het uitwengebied te brengen. (idealiter: maart). Dit vanwege de verbetering van de voedselsituatie door het ontluikende groen en een spoedige binding met het uitwengebied.

De uitwenrasters vervullen slechts zeer tijdelijk een functie (paar weken). Daarom wordt voorgesteld niet te investeren in een kostbaar raster. Op de Veluwe wordt door een beheerder groen geplastificeerd harmonicagaas gebruikt om edelherten en damherten uit bosgedeelten te weren. Dit raster wordt met trekbanden vastgezet en is niet ingegraven. De kosten kunnen met dit soort oplossingen sterk worden gedrukt. De oppervlakte kan beperkt blijven tot enkele hectares. Helemaal als de verschillende vrouwelijke familiegroepen separaat worden uitgewend.

4.7 Monitoring en onderzoek

Elke herintroductie biedt de kans om meer kennis te verkrijgen over de interactie tussen een soort en zijn omgeving. Deze kennis kan worden gebruikt in toekomstige herintroducties en beheermaatregelen elders, maar is ook vooral van belang voor het creëren van draagvlak. Veel 'angst' wordt ingegeven door onbekendheid met deze soort en ervaringen elders met teveel edelherten en damherten.
In de SER zijn nu op diverse vlakken nulmetingen gedaan en analyses uitgevoerd. Door ook de maatschappelijke, economische en belevingsvraagstukken te blijven monitoren kan veel kennis vergaard worden die ook elders ingezet kan worden in de toekomst.

Bij de opdrachtnemers bestaat een sterke wens om 'onderzoek' vanaf het begin van het proces een belangrijke plaats te geven. Zogenaamde nul-metingen zijn van belang om effecten achteraf goed te kunnen evalueren. De volgende hoofdvragen zouden daarbij beantwoord moeten worden.

1. Hoe gebruiken de edelherten en damherten het gebied door het jaar heen?
2. Welke invloed hebben edelhert, damhert en ree op de verjonging van het bos?
3. Wat zijn de effecten van edelhert en damhert op het ree?
4. Hebben edelherten en damherten invloed op de Natura 2000-doelen die voor het Drents Friese Wold zijn geformuleerd en zo ja welke?
5. Welk effect heeft populatiebeheer op edelhert en damhert op andere fauna in het Drents Friese Wold?
6. Welke effecten hebben edelherten/damherten op de maatschappelijke/economische ontwikkelingen in de streek?

Bij onderzoek wordt samengewerkt gezocht met onderzoeksinstituten en universiteiten.

4.8 Beheer

Het is belangrijk dat vanaf het begin af aan door de stakeholders intensief wordt samengewerkt aan dit gezamenlijke project. Wij stellen daarom voor een ***begeleidingsgroep*** in te stellen. Deze begeleidingsgroep dekt het gehele Drents-Friese Wold af. Provinciale grenzen, eigendomsgrenzen, WBE-grenzen, jachtveldgrenzen zijn voor edelherten geen grenzen. In de begeleidingsgroep zitten vertegenwoordigers van de grondgebruikers (landbouw, natuur en bos), de wildbeheerders en de recreatiesector.
Belast verder een ***coördinator*** met alle zaken rond de edel- en damherten. Deze krijgt uiteindelijk een inhoudelijk coördinerende rol binnen het totale edel- en damhertenbeheer. Evenals de begeleidingsgroep functioneert deze persoon op het niveau van het gehele DFW. Stel daarnaast een ***faunabeheerder*** met praktische kennis van edelhertenbeheer aan. Deze persoon krijgt t.z.t. als taak de

0165 506963

uitvoerende jagers aan te sturen. Maar misschien nog wel belangrijker, deze persoon is ook het dagelijkse aanspreekpunt voor de bewoners, de boeren en de beheerders in het gebied.
De coördinator, faunabeheerder en begeleidingsgroep stellen gezamenlijk een beheerplan op, dat onderdeel wordt van de provinciale Faunabeheerplannen.

In de ontwikkeling van de populatie zijn drie fases te onderscheiden:

- 1ste fase: groei richting roedels van maximaal 10 stuks.
  Go/no-go-moment roedel van 10 stuks, beoordeling wel of niet doorgaan.

- 2de fase: beperkt afschot in te grote roedels.
  Afhankelijk van ontwikkeling spreiding, groei in nieuwe gebieden.
  Go/ no-go-moment zodra er sprake is van standwild in nieuwe gebieden binnen het DFW

- 3de fase: in een van de gebieden wordt de maximaal gewenste stand bereikt, vanaf dat moment een beheer waarbij het afschot gelijk is aan de jaarlijkse aanwas.

4.9 Ecologische knelpunten

Er is één ecologisch knelpunten te benoemen bij de komst van edel- en damherten.

Bosontwikkeling

In de bossen van Staatsbosbeheer in het Drents-Friese Wold is in de afgelopen jaren fors ingegrepen. Doel is om de redelijk monotone structuur en soortsamenstelling van met name naaldhoutsoorten, te doorbreken. Er is daarom op veel plekken ruimte in het bos gemaakt met het idee dat er loofhoutsoorten voor terugkomen. Op veel plekken is deze ontwikkeling net op gang gekomen. Omdat herten juist graag foerageren in dit soort verjonging bestaat de kans dat de gewenste bosontwikkeling niet op gang komt of stevig wordt vertraagd.

Vertrapping

Daarnaast zijn er kleine risico's benoemd in paragraaf 4.2, waaronder vertrapping. Deze risico's zijn echter verwaarloosbaar, zeker bij de voorgestelde doelstand.

Het beheerplan biedt de mogelijkheid om door aantalsregulatie plaatselijk de aantallen tijdelijk of langere tijd te beperken. Zo kunnen de aantallen gestuurd worden al naar gelang de doelstelling en ontwikkelingsfase van het deelgebied

0165 506963

5 Niet ecologische afwegingen

5.1 Maatschappelijke consequenties, peiling bewoners

Om er achter te komen wat de mening is van de bewoners over een mogelijke komst van herten is er in 2016 een bewonersonderzoek uitgevoerd door Motivaction.

5.1.1 Doelstelling onderzoek

Doelstelling van het onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de mening van de omwonenden van het Drents-Friese Wold over de (her-)introductie van groot wild in dit natuurgebied. Om aan deze doelstelling te voldoen zijn diverse onderzoeksvragen moeten worden beantwoord:
Wat vindt men sec van de mogelijke (her-)introductie van edel- en damherten in het Drents Friese Wold?
Wat noemt men spontaan en/of geholpen als voor- en nadelen van deze herintroductie?
Heeft de mogelijke (her-)introductie invloed op de bezoekfrequentie van de omwonenden aan het gebied?
Vindt men dat de mogelijke hertenpopulatie actief beheerd moet worden in de toekomst? En zo ja: wie is hier dan verantwoordelijk voor?

5.1.2 Methode en opzet van het onderzoek

Steekproef

Op aselecte wijze zijn 4.226 adressen in het gebied in en rond het Drents-Friese Wold geselecteerd. Deze adressen bevinden zich in vier gemeentes: Ooststellingwerf, Weststellingwerf, Westerveld en Midden-Drenthe. Bij de aselecte steekproef is wel rekening gehouden met de grootte (inwoneraantal) van de diverse dorpen en kernen in het betreffende gebied. In het geselecteerde gebied zijn ongeveer 10.000 unieke adressen beschikbaar.

Uitnodigingsbrief

De geselecteerde adressen hebben een uitnodigingsbrief toegestuurd gekregen met een korte uitleg van het onderzoek en het verzoek om deel te nemen. In de brief stond de link naar de enquête en een unieke inlogcode en wachtwoord waarmee de enquête één keer kon worden ingevuld.

Veldwerkperiode

De enquête kon online worden ingevuld in de periode van 16 juli tot en met 1 september 2016.

Respons

Op de einddatum was de enquête 620 keer correct en volledig ingevuld: een respons van 15%. De gebruikelijke respons bij onderzoeken waar de uitnodiging per post verstuurd worden ligt tussen 10-15%.

Weging

De data zijn gewogen naar de het inwoneraantal en de verdeling van leeftijd en geslacht zoals die voorkomen in de deelnemende gemeentes.

0165 506963

5.1.3 Samenvatting van de resultaten

Draagvlak

66% van de omwonenden van natuurgebied het Drents-Friese Wold geeft aan voorstander te zijn van een mogelijke (her-)introductie van edelherten en damherten in het gebied. 19% geeft aan tegen de komst te zijn, 15% is niet voor en niet tegen.

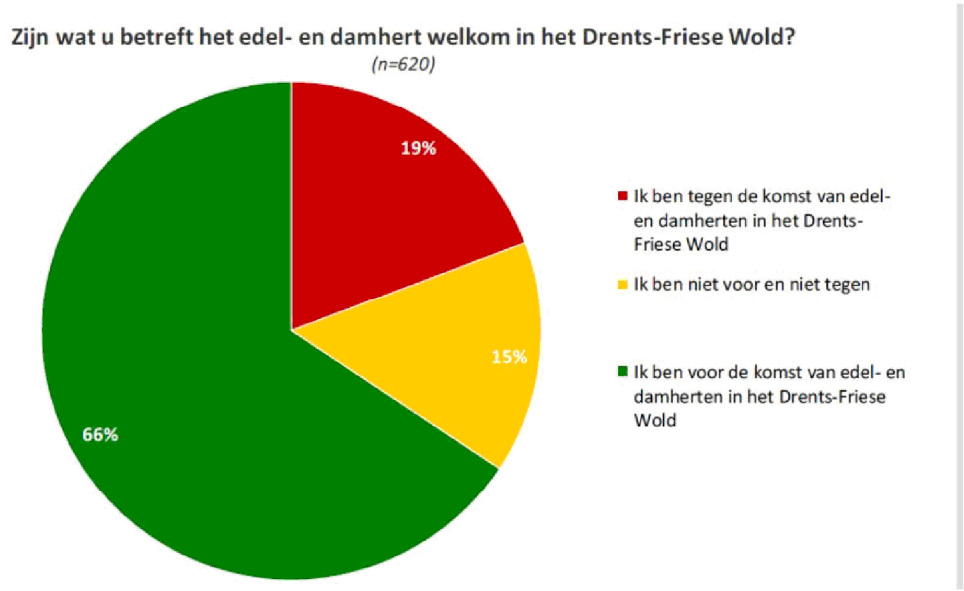

Argumenten

Voorstanders vinden de (her)introductie een verrijking van het gebied (34%). Herten zijn ook mooi (27%) en leuk (21%), aldus de voorstanders. Tegenstanders maken zich vooral zorgen over de verkeersveiligheid in het gebied (46%) en de omvang van de herten populatie op termijn (30%). Opvallend is dat 22% van de tegenstanders meent dat het onnatuurlijk is om herten uit te zetten in het Drents-Friese Wold, onder andere omdat de dieren van oorsprong niet in het gebied zouden horen, terwijl 21% van de voorstanders meent dat de herten oorspronkelijk wel in het Drents-Friese Wold thuis horen.

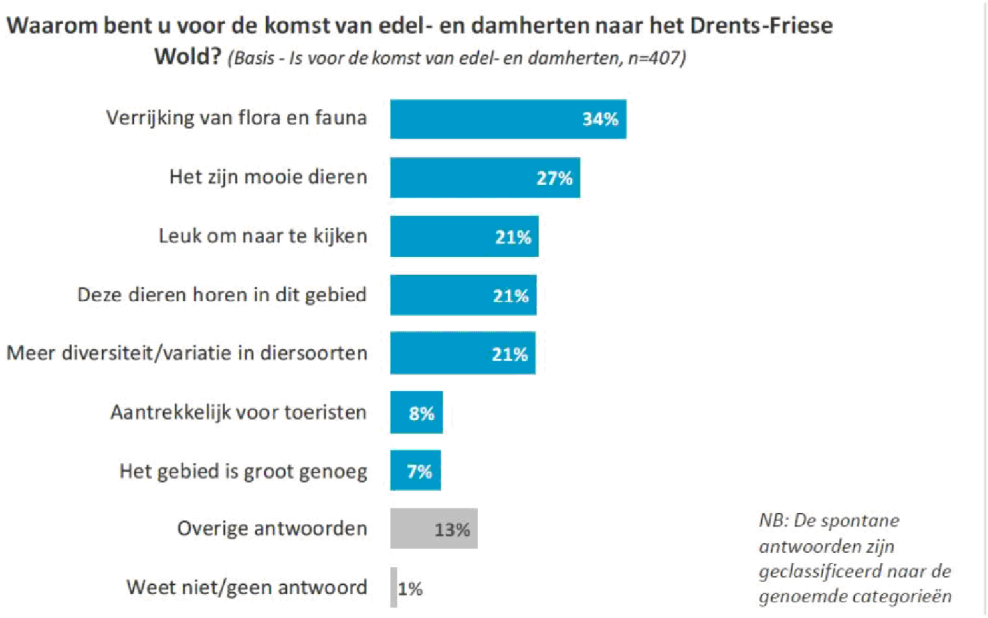

Waarom bent u tegen de komst van edel- en damherten naar het Drents-Friese Wold? *(Basis - Is tegen de komst van edel- en damherten, n=119)*

Bekendheid met (her-)introductie

Ruim de helft geeft aan voorafgaand aan het invullen van de enquête nog nooit van de plannen over de komst van edelherten en damherten gehoord te hebben. Het ontbreken van voorkennis heeft echter een geringe invloed op de mening over de komst van de herten. Met of zonder voorkennis heeft een ruime meerderheid een positief oordeel over de komst van herten.

Bezoekfrequentie

25% van de omwonenden zal het gebied vaker bezoeken als er groot wild geïntroduceerd wordt, en 69% zal het gebied even vaak bezoeken als nu. Slechts 4% van alle omwonenden geeft aan het gebied minder vaak te gaan bezoeken.

Beheer

Indien de hertenpopulatie te groot wordt vindt 41% dat een teveel overgeplaatst zou moeten worden naar andere natuurgebieden en 38% vindt dat een teveel aan herten afgeschoten zou moeten worden. Als de hertenpopulatie actief beheerd zal gaan worden dan vinden de meeste omwonenden dat diverse partijen (natuurorganisaties, provincie en jagers) samen verantwoordelijk zijn voor het beheer (44%). 40% vindt dit een taak alleen voor de natuurorganisaties.

Vindt u dat het aantal edel- en damherten beheerd moet worden in het Drents-Friese Wold als een teveel aan herten schade zou veroorzaken aan natuur, verkeer, tuinen of landbouw? *(n=620)*

5.2 Juridische aspecten, introductie en beheer

Het juridisch adviesbureau Boerema & Van den Brink heeft op verzoek van de Stuurgroep een rapport opgesteld over een aantal juridische aspecten rondom de herintroductie en aanwezigheid van herten in het Drents-Friese Wold (Boerema, 2016). Hieronder zijn de belangrijkste conclusies uit het rapport vermeld. Voor een uitgebreidere toelichting op de juridische aspecten verwijzen we naar het genoemde deelrapport.

5.2.1. Herintroductie

Het uitzetten van edelherten in het Drents Friese Woud is een herintroductie, waarvoor het ministerie van EZ bevoegd is om op een aanvraag voor een ontheffing te beschikken. Afhankelijk van de locatie zal dat in overeenstemming moeten gebeuren met GS van Fryslân of Drenthe, of beide provincies. Aannemelijk lijkt dat in dit geval afstemming met beide colleges van GS zal moeten plaatsvinden.

5.2.2. Populatiebeheer

In paragraaf 4.8 wordt een voorstel gedaan voor het geleidelijk laten groeien van de hertenpopulatiepopulatie en het ingrijpen in de populatie voordat de doelstand is bereikt. De vraag is of dit kan en welke juridische aspecten van belang zijn. De conclusie van Boerema is dat beheer voordat de doelstand bereikt is mogelijk is. Daarbij is het in eerste instantie sprake zijn van een wettelijk belang. Die zijn hieronder beschreven.

In geval van populatiebeheer van herten kan ontheffing worden verleend, indien het reguleren van de populatieomvang nodig is:

- In het belang van de bescherming van de wilde flora en fauna en van de instandhouding van de natuurlijke habitats;
- Ter voorkoming van ernstige schade aan met name de gewassen, veehouderijen, bossen, visgronden en wateren en andere vormen van eigendom;
- In het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid of om andere dwingende redenen van groot openbaar belang;
- Ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, industrieterreinen of begraafplaatsen;
- Ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
- In het algemeen belang.

Beheer is echter zoals gezegd al wenselijk kort na de herintroductie, voordat de doelstand is bereikt. Vraag is of in die situatie ook beheer mag worden uitgevoerd. Bij een wens tot beheer zal moeten worden aangetoond dat beheer (in de zin van 'doden') noodzakelijk is en dat het doel (voorkomen of beperken van schade) niet op een andere wijze kan worden bereikt ('andere bevredigende oplossing') en dat zal moeten worden aangetoond dat er geen negatief effect is op de gunstige staat van instandhouding. Omdat moet worden aangenomen dat die (althans lokaal) nog niet is bereikt direct na herintroductie (doelstand is immers nog niet bereikt) is de vraag of ook bij een lokale ongunstige staat toch beheer mag worden uitgevoerd. Daarbij speelt een rol dat de 'gunstige staat van instandhouding' van een soort wettelijk is vastgelegd.

In de definities van de wet is zij omschreven als:

– gunstige staat van instandhouding van een soort: staat van instandhouding van een soort waarvoor geldt dat:

0165 506963

a. uit populatiedynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
b. het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
c. er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Bij het edelhert zal in ieder geval binnen het verspreidingsgebied (grondgebied van Nederland) geen sprake zijn van een negatieve invloed op de staat van instandhouding bij beheer binnen het DFW, zeker voor zover gericht afschot plaats zal vinden ter voorkoming van schade en de populatie voorzienbaar in stand zal kunnen blijven.

Op grond van de Wet Natuurbescherming zijn echter wel meerdere toestemmingen noodzakelijk die zich richten op verschillende onderdelen van het plan voor herintroductie van edelherten in het Drents Friese Wold:

- De herintroductie (toestemmingverlening door het ministerie van EZ);
- Gebiedsbescherming (toestemmingverlening door het College van GS waar de handeling in hoofdzaak wordt verricht, mogelijk in overeenstemming met het College van GS van de andere provincie);
- Soortenbescherming (ecologisch onderzoek naar mogelijke overtreding wetsbepalingen, eventueel ontheffing aanvragen);
- Populatiebeheer (door GS, in beginsel aan Faunabeheereenheden).

Met andere woorden, het populatiebeheer moet verankerd zijn in een, door beide colleges van GS, goedgekeurd faunabeheerplan.

5.2.3. Aansprakelijkheid bij schade

Indien de dieren worden uitgezet en aldus in het wild leven dan kunnen zij schade veroorzaken aan andere belangen, zoals aan de landbouw, of de openbare veiligheid (in het bijzonder de verkeersveiligheid). Wie is aansprakelijk indien schade wordt veroorzaakt door de geherintroduceerde edelherten?

De voorzienbaarheid van schade en de mogelijkheid om maatregelen te treffen zijn belangrijke aandachtspunten bij een mogelijke aansprakelijkheid voor schade voortvloeiend uit de herintroductie. Bij de herintroductie van edelherten kan worden voorzien dat schade kan gaan optreden aan gewassen, maar ook aan de verkeersveiligheid. Voor schade aan gewassen kan mogelijk een voorziening worden getroffen met behulp van het bepaalde in artikel 6.1 van de Wnb en de daarop gebaseerde provinciale (beleids)regels.

Schade voortkomend uit verkeersongevallen lijkt op voorhand niet volledig te voorkomen. Aansprakelijkheid voor schade kan niet volledig worden uitgesloten. Wel kan mogelijk een pakket aan maatregelen tegen daaraan verbonden redelijke kosten worden getroffen. Deze zouden -bij voorkeur voor de herintroductie- planmatig moeten worden uitgevoerd.

Als het ministerie van EZ actief toestemming geeft voor de herintroductie van de edelherten, nemen zij daarmee het risico op zich het ontstaan van schade ten gevolge van herintroductie te dragen.

0165 506963

5.2.4 De Wet dieren

Wanneer is de Wet dieren van toepassing en wordt de Wet dieren gewijzigd na inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming? Zo ja, is deze wijziging van invloed op de herintroductie van edelherten of het houden/beheren van de populatie?

De Wet dieren is in beginsel van toepassing op gehouden dieren, waaronder wordt verstaan dieren die onder de beschikkingsmacht van de mens vallen. De edelherten zullen alleen gedurende de periode dat zij binnen een raster leven als zodanig kunnen worden beschouwd. Aan het (tijdelijk) op een verantwoorde manier houden van edelherten lijkt tamelijk eenvoudig te kunnen worden voldaan. De Wet dieren is beperkt van toepassing op in het wild levende dieren. Hierbij is de zorgplicht voor hulpbehoevende dieren mogelijk van belang voor de in het wild levende edelherten. Binnen het uit te voeren beheer van de populatie kan aan dit begrip nader invulling worden gegeven.

5.3 Baten recreatie en toerisme

Edelherten voegen iets toe aan de natuurbeleving van recreanten in het Nationaal Park. De kans om een edelhert tegen te komen op een wandeling door de bossen geeft voor veel bezoekers een meerwaarde. En ook is er veel animo voor (bronst)excursies naar edelherten. Om te weten hoe groot de economische waarde van de extra recreatieve beleving is, is er deelonderzoek uitgevoerd. In betreffend rapport staan de belangrijkste effecten van de herintroductie van edelherten op de recreatie en toerisme uitgewerkt. Deze effecten zijn zoveel mogelijk gekwantificeerd, dat wil zeggen uitgedrukt in extra bestedingen of banen.

De komst van edelherten zorgt voor seizoensverlenging en productverbreding in de recreatieve sector. De belangrijkste recreatie baten van de herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold zijn:

- recreatieve bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van extra dagtochten;
- recreatieve bestedingen en werkgelegenheid als gevolg van extra overnachtingen;
- verkoop van vlees en geweien;
- betalingsbereidheid voor deelname aan excursies.

Mogelijk kan ook de verhuur van het jachtrecht voor roodwild nog opbrengsten opleveren. Alleen is in deze fase van de plannen onduidelijk hoe het populatiebeheer uitgevoerd zal worden. Vooralsnog is de aanname dat het beheer van de populatie door de terrein beherende organisaties wordt uitgevoerd. Mogelijke opbrengsten uit jachtverhuur zijn dan ook niet meegenomen in de berekeningen van de baten. De bepaling van de maatschappelijke baten voor dagrecreatie van de herintroductie van edelherten gaat vervolgens aan de hand van het schema uit afbeelding.

0165 506963

De belangrijkste aanname in bovenstaand schema is dat:

1. De bezoekers die nu reeds het Drents-Friese Wold bezoeken, straks nog meer van hun dagtocht genieten als zij de kans hebben om edelherten te zien. Deze recreatieve meerwaarde uit zich echter niet in extra bestedingen, omdat het Drents-Friese Wold zonder entreeprijs bezocht kan worden.
2. Er extra recreatieve dagtochten zullen plaatsvinden als gevolg van de herintroductie van edelherten. Deze extra dagtochten zullen naar verwachting wel tot extra bestedingen en zogenoemde afgeleide bestedingen leiden. Deze extra bestedingen gaan gepaard met een toename van de werkgelegenheid.

De gemiddelde besteding per dagtocht is EUR 8,55 (Van der Most & De Vries, 2015). Het gaat hierbij om directe recreatieve bestedingen, zoals een toegangskaartje, een kop koffie of een lunch. Maar ook om bestedingen die niet direct aan het recreatief-toeristisch product zijn toe te schrijven, zoals de gewone boodschappen of een souvenir. Deze bestedingen worden 'afgeleide bestedingen' genoemd.

Directe effecten: Effecten die het gevolg zijn van bestedingen door verblijfstoeristen of dagjesmensen die een rechtstreekse relatie hebben met bestemming of doel. Hierbij kan gedacht worden aan uitgaven aan entree en logies op een camping, pension of hotel en de gemaakte reiskosten (voor zover die in de regio terechtkomen).

Afgeleide effecten: Effecten die samenhangen met bestedingen die een gevolg zijn van de aanwezigheid van verblijfstoeristen of dagjesmensen in een bepaalde regio zonder dat die bestedingen een directe relatie hebben met de bestemming. Hiertoe behoren bijvoorbeeld bestedingen aan souvenirs en uitgaven voor boodschappen. De betreffende bedrijven zijn voor hun omzet vaak maar voor een beperkt deel afhankelijk van het toeristisch bezoek aan Drenthe (Briene & Meurs, 2016)

De conclusies uit het rapportrecreatiebaten zijn weergegeven in onderstaande tabel met een overzicht van de recreatiebaten, voor meer informatie kan het rapport in de bijlage ingezien worden. Berekeningen zijn gebaseerd op betrouwbare basisgegevens en berekeningen zijn vrij conservatief uitgevoerd. De cijfers geven daarmee een realistische inschatting van toekomstige baten zonder op voorhand 'rijk te rekenen'.

Batenpost	Bestedingen	Banen
	x 1.000 euro	(>12 uur)
Totaal bestedingen dagrecreatie	1.566	52
Directe bestedingen dagrecreatie	*928*	*27*
Afgeleide bestedingen dagrecreatie	*638*	*25*
Totaal bestedingen verblijfsrecreatie	1.068	35
Directe bestedingen verblijfsrecreatie	*801*	*25*
Afgeleide bestedingen verblijfsrecreatie	*267*	*10*
Verkoop van vlees en geweien	30	1
Betalingsbereidheid voor excursies	21	1
Totaal	**2.684**	**89**

Uit de tabel valt op te maken dat de meeste baten bij de horeca (dagrecreatie) en recreatieondernemers terecht komen. De directe opbrengsten door de verkoop van vlees en geweien en het organiseren van de excursies zijn aanmerkelijk kleiner dan de verwachte extra bestedingen bij dagtochten en overnachtingen.

Cijfermatig vallen de bestedingen aan geweien en excursies onder de directe bestedingen van dagrecreanten. En de verkoop van vlees valt cijfermatig onder de afgeleide bestedingen van de dagrecreatie. Hierdoor zou er sprake kunnen zijn van dubbeltelling van de recreatiebaten. Maar doordat het om zeer kleine posten gaat, beïnvloedt dit het beeld van de uitkomsten niet.

5.4 Schade aan de landbouw

5.4.1 Resultaten inschatting schade aan landbouw

De landbouwsector ondervindt in principe alleen negatieve effecten van herintroductie van edelherten of van de komst van damherten. Om te komen tot een zo compleet mogelijke inschatting van de mogelijke schade dan wel kosten die samen hangen met de aanwezigheid van herten in het DFW is een onderzoek uitgevoerd om de risico's en schade voor de landbouw in te kunnen schatten. Vanwege de kennis van het gebied, de binding met de agrarische ondernemers en de mogelijkheden om vanuit de praktische invalshoek een analyse te maken, heeft LTO Noord opdracht gekregen om de gewas gerelateerde faunaschade voor landbouw, die samenhangt met de introductie van edelherten en damherten in het Drents Friese Wold (DFW), in beeld te brengen.

Om een goed beeld te krijgen van de gewassen die rond het Drents Friese Wold voorkomen is geïnventariseerd welke gewassen de afgelopen 5 jaren op percelen direct rond het natuurgebied zijn geteeld. Van 1.100 ha aan percelen is zo duidelijk geworden hoe het "bouwplan" van het omliggende agrarische gebied er uit ziet. De gegevens zijn eveneens getoetst bij gebiedskenners en met hen is vastgesteld dat de verhouding tussen gewassen representatief is voor een groter gebied (tot 4 kilometer buiten de grenzen van het natuurgebied).
In het onderzoek is vanuit twee invalshoeken met doorrekening van drie scenario's een gedegen inschatting gemaakt van de economische schade aan landbouwbelangen. Het gaat om schade die voort kan vloeien uit de aanwezigheid van maximaal 160 edelherten en geen damherten, respectievelijk de combinatie van maximaal 80 edelherten en 160 damherten (basisscenario doelstanden in SER). Het eerste scenario uit het LTO-rapport dat uitgaat van een doelstand van 160 edelherten in combinatie met 160 damherten wordt nu buiten beschouwing gelaten, omdat die niet overeenkomt met het gekozen basisscenario van de SER.

Er is eerst een benadering gevolgd op basis van voedselopname die een minimale en een maximale schade oplevert. Daarna is een berekening uitgevoerd waarbij praktijkcijfers (schadetaxaties) van de Veluwe doorvertaald zijn naar het basisscenario voor de SER Drents Friese Wold. Uit de eerste berekeningen en de analyse, komt naar voren dat middels de benadering van voedsel opname van herten, afhankelijk van het gewas waar ze zich aan te goed doen, de jaarlijkse vraatschade zal liggen tussen 21.258 en de 3.270.400 Euro (uitgaande van scenario 2 en 3,gebaseerd op de aanwezigheid van 160 edelherten of 80 edelherten en 160 damherten en 50% foerageren in landbouwgebied). Herten zullen in de praktijk echter geen 100% landbouwgewassen eten en ook niet op één landbouwgewas foerageren. In de praktijk zullen beide gestelde uitersten uit de eerste benadering dan ook niet gebeuren, maar het was zo wel mogelijk een minimale en maximale gewassen schade te berekenen.

Vanuit de tweede benadering is er een berekening en analyse gedaan om de schade van de Veluwe te vertalen in potentiele gewasschade rond het DFW. Daaruit komt naar voren dat (bij basisscenario 2 en 3) er respectievelijk € 35.753 en € 53.630. euro aan schade op zou kunnen treden. Deze manier van inschatten van potentiele schade kent ook onzekerheden. Dit hangt onder meer samen met het feit dat de Veluwe als gebied niet in alle opzichten vergelijkbaar, dan wel vertaalbaar is naar de situatie in en rond het DFW. Er zijn in het rapport voorzichtige aannames gedaan die geleid hebben tot genoemde getallen. De kans dat hierbij sprake is van onderschatting is aanwezig. Evenals bij de berekeningen vanuit het oogpunt van vraat, geldt ook hier dat diverse schadesoorten, die onder de beginselen van het faunafonds niet bepaald of meegerekend kunnen worden, opgeteld moeten worden bij de berekende schades. Tevens is duidelijk dat in de genoemde schadebedragen veel schadesoorten zoals bevuilingsschade, vernielingsschade, verspreiding ziekten en plagen niet kunnen worden verwerkt omdat deze zich moeilijk financieel laten kwantificeren. Evenzo geldt ook bij deze benadering dat de kosten die samenhangen met preventieve investeringen en handelingen niet zijn betrokken, terwijl dit voor het complete plaatje wel zou moeten.

De cijfers vormen nadrukkelijk een afbakening van de onderkant van de mogelijk op te treden schade. Stel dat de herten alleen op landbouwgrond foerageren (i.p.v. 50% natuur zoals nu in de berekeningen is opgenomen), dan verdubbelen zich de schade bedragen bijvoorbeeld van € 35.753 naar €71.506 of in het andere scenario van € 53.630 naar € 107.260.

Uit de berekening in het rapport komt verder naar voren dat bij gericht foerageergedrag van herten de gewassenschade aanzienlijk kan oplopen. Door vraatschade in hoogrenderende gewassen is het aannemelijk dat berekende schadebedragen hoger zullen uitpakken. De gewassenschade kan aanzienlijk stijgen als er een toename is van het areaal van de hoog renderende gewassen.

5.4.2 Review door deskundigen

De gehanteerde methode en berekeningen zijn gereviewd door een onafhankelijk bureau. De externe deskundigen gaven aan dat het rapport een indicatie van het 'worst case scenario' waarbij alleen landbouwgewassen worden gegeten en dan ook nog de duurste. Dit is een theoretische benadering want edelherten:
* eten niet alleen landbouwgewassen;
* eten niet alleen hetzelfde gewas;
* en het gewas is niet jaarrond aanwezig.
De te verwachten schade zal eerder in de buurt van de schatting op ervaringsgevens zitten dan in de buurt van het 'worst case scenario'.
De waarde van de berekeningen is er een op hoofdlijnen ter beeldvorming om uiteindelijke de keuze te maken wel of geen edelherten.
De werkelijkheid zal anders zijn omdat er gestart wordt met een gering aantal herten, die gecontroleerd mag groeien. De ontwikkeling van de schade en de overlast zou leidend dienen te zijn met het vinden van een balans tussen de edelherten en de landbouwfunctie in het toekomstige leefgebied.
Ook op de Veluwe worden er preventieve maatregelen genomen. De belangrijkste daar is de aantallen en de spreiding af te stemmen op de landbouwfunctie in een gebied. Deze aanpak wordt ook in het

0165 506963

DFW voorgesteld.
Met de volgende preventieve maatregelen kunnen de risico's op te hoge standen (aantal beheer) worden voorkomen en met meer specifieke maatregelen kunnen de effecten aan landbouwgewassen worden verzacht.

5.4.3 Advies aantalbeheer op basis van een balans tussen belangen

De deskundigen (review) gaven aan dat van te voren op basis van ervaringen elders redelijk goed is te voorspellen waar schade en of overlast verwacht kan worden. Ook in het DFW zal in meer of mindere mate aantalbeheer moeten worden gevoerd en flankerend beleid ontwikkeld moeten worden (rasteren, schadevergoedingsregeling) om ongewenste zaken te voorkomen. Dit vraagt een gezamenlijk beleid, een gezamenlijk plan en een gezamenlijke uitvoering.

5.5 Veterinaire risico's

Het veterinaire risico bij de aanwezigheid van grote hoefdieren wordt bepaald door:

1. Het vóórkomen van de ziekte onder wilde hoefdieren (prevalentie).
2. De kans dat wilde hoefdieren de ziekte overdragen op gehouden dieren.
3. De gevolgen hiervan voor individuele bedrijven en de sector.

Uit onderstaande tabel blijkt dat het risicoprofiel voor edelhert, damhert en ree (reeds aanwezige diersoort) hetzelfde is. Edelherten vormen in dat opzicht dus geen aanvullend risico. Over het algemeen kan gesteld worden dat de risico's laag zijn bij lage dichtheden aan wilde grazers (Groot Bruinderink, 2007a & 2007b).

	Diersoort						N-L
Ziekte	pa	ru	eh	re	wz	dh	
Categorie I							
Mond- en klauwzeer		+	+	+	+	+	groot
Klassieke varkenspest					+		groot
Runderpest		+	+	+		+	groot
Afrikaanse varkenspest					+		nihil
Categorie II							
Miltvuur	+	+	+	+	+	+	gering
Rabiës	+	+	+	+	+	+	gering
Brucellose		+					gering
Blaasjesziekte					+		nihil
Categorie III							
Tuberculose	+	+	+	+	+	+	gering
Koeiengriep		+	+	+		+	gering
Bovine virus diarree		+					gering
Paratuberculose		+	+	+		+	gering
Leptospirose		+					gering
Ziekte van Aujeszky					+		gering

Tabel3: Infectieziekten, meest gevoelige hoefdiersoorten (+), kans op wederzijdse besmetting natuur-veehouderij (N-L) en belangrijkste overdrachtsfactoren (+), voor zover bekend. Pa: paard; ru: rund; eh: edelhert; re: ree; wz: wild zwijn; dh: damhert. Epidemiologie: verspreiding van virus door contacten tussen de dieren (co), door lucht (lu) en oppervlaktewater (wa), via gemeenschappelijk gebruikte graslanden (gg) en door kadavers (ka). (bron: Vos & Groot Bruinderink, 2009)

0165 506963

5.6 Overige mogelijke negatieve economische effecten

5.6.1 Schade aan bosbouw

Edelherten en damherten (en in mindere mate ook reeën) hebben ook effecten op bos en bomen (Spek, 2014). De ervaringen met edelhert en damhert op de Veluwe zijn in het Faunabeheerplan van de FBE Gelderland als volgt samengevat: Alhoewel er geen gekwantificeerde gegevens zijn over schade aan bos mag op basis van de discussie over de gewenste standen edelherten en damherten afgeleid worden dat de meeste terreineigenaren geen onoverkomelijke schade ervaren. Wel doet bij terreineigenaren die een multifunctioneel bos nastreven plaatselijk wel aanzienlijk schade voor.

Het beleid in het Gelderse faunabeheerplan is dat in multifunctionele bossen waar aan de bosontwikkeling kwalitatieve en kwantitatieve eisen wordt gesteld, gestuurd wordt op het handhaven van lage dichtheden. Er is geen ruimte voor een toename van de aantallen edelherten en of damherten. De afspraken zijn in gebieden met multifunctioneel bos en medegebruik landbouwgronden maximaal 2 edelherten per 100 hectare. Een edelhert wordt gelijkgesteld aan 2 damherten. De effecten van reeën zijn veel beperkter, deze soort kan wel voor tijdelijke lokale problemen zorgen op landschapsschaal zijn zij niet in staat de bosontwikkeling te sturen.

In het Drents-Friese Wold heeft met name de Maatschappij van Weldadigheid in het zuidelijk deel doelstellingen op het vlak van houtproductie. In dit deel van het Nationaal Park is de padendichtheid momenteel het hoogste en zorgt deze zonering met de intensieve padenstructuur er voor dat dit deel van het DFW daardoor minder aantrekkelijk is voor edelherten en damherten (i.v.m. verstoring).
Bij jonge bosaanplant zijn mogelijk wel tijdelijk aanvullende beschermingsmaatregelen noodzakelijk. Aangezien tijdelijke elektrische rasters snel plaatsbaar zijn, is het advies om niet op voorhand te gaan plaatsen, maar eerst af te wachten of er daadwerkelijk negatieve effecten optreden en pas dan te gaan handelen.

De mate waarin effecten op geprefereerde boomsoorten optreden is ook vooral een kwestie van aanbod (Spek , 2014). Hoog geprefereerde soorten zullen bij een hoog aanbod selectief worden benut als onderdeel in het totale menu. Is het aanbod gering staat elk individu bloot aan een intensieve begrazing. De situatie in het Drents Friese Wold is qua aanbod gunstiger omdat de bossen met alleen de aanwezigheid van reeën zich voor wat betreft structuur en soortenrijkdom anders hebben ontwikkeld dan bijvoorbeeld de bossen op zandgronden in aanwezigheid van edelhert en damhert. Hierdoor zijn er meer structuurrijke bossen die veel dekking, maar ook veel hoog-geprefereerd natuurlijk voedsel bieden. Dit heeft een directe relatie met de schadegevoeligheid van die bossen. Hoe gevarieerder en voedselrijker des te minder effect zullen edelhert en damhert hebben.

Daarnaast bevinden zich in het DFW een aantal zeer voedselrijke graasgebieden (Oude Willem, Hertenkamp, Wapserveld, Doldersummerveld, Rijkmanshoeve). Deze kunnen bij goed beheer en een adequate recreatiezonering de gehele voedselbehoefte van het nagestreefde aantal edel- en damherten volledig afdekken. Doordat de aanwezige voedselvoorraad een veel groter aantal dieren kan voeden, vraagt dit echter wel om een consequente handhaving van de streefaantallen.

5.6.2 Schade aan recreatieve en toeristische sector

Het Drents-Friese Wold is goed gezoneerd. Recreatiebedrijven en de intensieve dagrecreatie punten zijn vrijwel allemaal in de randzones van het gebied gesitueerd. Het padenpatroon is in sommige gebieden van Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Drents Landschap al vrij extensief. Hierdoor zijn diverse rustige gebieden aanwezig. Ook het padenpatroon in de vele heideterreinen is extensief. Dit is een voorwaarde om edelhert en damhert ook overdag zichtbaar te kunnen maken. Door het treffen van maatregelen kan de zichtbaarheid van dieren verbeterd worden.

0165 506963

Wel is er een intensieve padenstructuur aanwezig in het bos- en natuurgebied van de Maatschappij van Weldadigheid. Dit is hier misschien wel gunstig omdat hun bosbouwdoelstelling zich minder goed verhoudt met hogere aantallen edelherten en of damherten. Vanwege hun bosbeheer is wel sprake van veel dekking (zie ook 5.7.1). Waardoor het gebied waarschijnlijk wel door de dieren gebruikt zal gaan worden, ook overdag.

In het Drents-Friese Wold liggen diverse hondenlosloopgebieden. Deze zijn vooral in de randen gesitueerd en leveren derhalve geen knelpunten op. Om het mogelijk te houden om bezoekers met honden ook ruimte te bieden om hun honden los te laten lopen kan er ook in de toekomst gebruik gemaakt worden van hondenloopterreinen, deze situatie wijzigt niet.

Verder geldt voor de groep ATB-ers, fietsers, ruiters en wandelaars dat de komst van grote wilde grazers voor verhoogde belevingswaarde zal zorgen. Bij ruiters is bekend dat het wild vaak weinig schuw gedrag tegenover paarden vertonen, ook al zit er een mens op. Ook fietsers die rustig doorfietsen kunnen leuke wildobservaties doen. Aanrijdingen tussen ATB-ers of fietsers en grote wilde grazers komen niet voor.

Schade aan/voor de recreatieve en toeristische sector wordt niet verwacht.

5.6.3 Schade aan/voor particulieren

Overal vertonen hoefdieren hun natuurlijke gedrag. Dit is niet beperkt tot bos- en natuurgebieden, ook in landbouwlandschappen maar ook in de menselijke leefomgeving kunnen ze uitstekend leven. Hun natuurlijke gedrag kan ook in de menselijke leefomgeving leiden tot schade en overlast. Het algemene principe is dat veel dieren ook tot veel schade en overlast leidt. Dit zorgt ervoor dat er keuzes over de aanwezigheid van de soorten worden gemaakt en over de gewenste spreiding en de gewenste aantallen. Door de keuze voor de relatief lage dichtheid van herten in het gebied, zal er naar verwachting nauwelijks schade optreden bij particulieren. Op enkele locaties, waar particuliere eigendommen grenzen aan het kerngebied (Oude Willem, Wateren-Oost, Berkenheuvel), kan preventief een raster geplaatst worden om toegang tot tuinen te beperken, tenzij bewoners de aanwezigheid van herten op hun erf toejuichen.

5.7 Verkeersveiligheid

Provinciale en lokale wegen vormen volgens Spek en Worm (Spek, 2014) overdag een vrij harde barrière voor herten. Het oversteken van wegen door herten beperkt zich overdag tot incidenten die veelal veroorzaakt worden door verstoorde en in paniek geraakt dieren. Het overgrote deel van de aanrijdingen op de Veluwe vindt plaats tussen zonsondergang en zonsopgang, waarbij de toename van het aantal aanrijdingen in de avond vrijwel synchroon loopt met het tijdstip van zonsondergang. 's Ochtends neemt het aantal aanrijdingen na 8.00 uur sterk af; hetgeen samenvalt met de toename in de drukte van de ochtendspits. Dit patroon is onafhankelijk van het moment van zonsopkomst. Op grond van het voorgaande mag worden geconcludeerd dat de activiteiten van herten sterk worden bepaald door menselijke activiteiten in het benuttingsgebied. Daarnaast ervaren herten provinciale en lokale wegen alleen overdag als een harde barrière, terwijl ze 's nachts geregeld worden overgestoken.

5.7.1 Bestaande situatie en risico's

Bestaande situatie

Het Drents-Friese Wold wordt aan de noordzijde doorsneden door de provinciale weg N381. Deze weg heeft een hoofdfunctie voor verkeer, de maximumsnelheid bedraagt 100 km per uur. Met name waar de N381 het bos-en natuurgebied doorsnijdt kan in de toekomst aanrijdingen met alle soorten hoefdieren worden verwacht.

0165 506963

In de periferie van het Drents-Friese Wold lopen diverse provinciale wegen. Voor trekkende dieren moet rekening worden gehouden dat dit incidenteel tot ongevallen zal leiden. Langs de oostzijde van het gebied ligt een vrij harde barrière door de combinatie van de Provinciale weg N371 Rijksweg en de Drentse Hoofdvaart.

De lokale gemeentelijke wegen binnen het Drents-Friese Wold vormen geen gevaar voor edelherten. Het edelhert is een voorzichtigere oversteker dan damhert. Voor deze soort moet wel rekening worden gehouden met aanrijdingen. Dit ondanks de maximum snelheid van 60 km/u.

In het gebied ligt een aantal openbare zandwegen. Deze wegen zijn in een dermate slechte staat dat gebruik door gemotoriseerd verkeer beperkt blijft. Onttrekking aan het gebruik door gemotoriseerd verkeer is te overwegen en zal de rust ten goede komen. Aanrijdingen zijn hier niet te verwachten.

Belangrijke barrières in de vorm van rasters zijn niet aanwezig. Wel zijn er diverse begrazingsrasters (gaasrasters) en lagere faunarasters. Bestaande gaasrasters, met name schapenraster kunnen voor jonge edelherten en damherten problemen opleveren door middel van het insteken van de achterpoten. Edelhert en damhert springen zonder probleem over elektrische rasters tot een hoogte van 100 – 110 cm. Verder zijn in het gebied geen onoverkomelijke barrières waargenomen.

Verwachting aanrijdingen

Bij het berekenen van de verwachting van het aantal verkeersslachtoffers wordt uitgegaan van literatuurgegevens en de ervaringen op de Veluwe. Het aantal dieren dat sneuvelt als gevolg van een aanrijding met auto of trein wordt geschat op 3% van de voorjaarsstand. Dat betekent dat het aantal aanrijdingen sterk afhankelijk is van de aantallen hoefdieren.

Het Drents-Friese Wold gebied wordt voornamelijk doorsneden door lokale wegen. Er is één Provinciale weg de Twee Provinciënweg (N381) die door het noordelijkste stukje van het Drents-Friese Wold loopt. Het Drentse deel van de N381 is grotendeels ingericht als stroomweg met een maximumsnelheid van 100 km/uur. Het Friese deel van Drachten tot aan de Drentse grens is in 2014 - 2015 omgevormd tot een stroomweg. Dit is de grootste knelpuntweg binnen het Drents-Friese Wold. Kruising van deze weg door grote hoefdieren is ongewenst. Dit is in de huidige situatie met alleen reeën ook al als risico ingeschat, de weg is voor een deel uitgerasterd. Aan de noordzijde ligt circa 430 hectare bos en natuurgebied. Een deel van het bos is in gebruik als camping/bungalowpark. In Drenthe is de N381 adequaat afgerasterd. In Fryslan is verhoging van het raster mogelijk noodzakelijk.

Aan de oostzijde buiten het Drents-Friese Wold ligt ook een Provinciale weg: de Rijksweg (N371). Parallel aan de N371 ligt de Drentse Hoofdvaart. Tezamen vormt dit een redelijk harde barrière. Er zijn weinig geleidende landschapsstructuren. Dit met uitzondering ter hoogte van het Leggelderveld. Indien het gewenst is op termijn de N371 en de Drentse Hoofdvaart te passeren, dan is dit de meest geschikte plek.

De lokale wegen vormen voor edelherten geen knelpunt, dit zijn redelijk voorzichtige overstekers. Voor damherten wordt het risico iets hoger. Het risico is het hoogst voor reeën.

Samenvattend kunnen de volgende kentallen voor aanrijdingen worden gehanteerd:
Edelhert: 3% voorjaarsstand.
Damhert: 8% voorjaarsstand.
Ree: 8% voorjaarsstand.

Bij een maximale voorjaarstand van 160 edelherten in de situatie waarbij de N381 niet volledig is uitgerasterd, is het verwachte aantal aanrijdingen dus maximaal 5 per jaar. De voorjaarsstand van reeën is niet bekend. Het aantal aanrijding op de besproken wegen in en rondom het Drents-Friese Wold met reeën is nu gemiddeld een tiental per jaar , met name n381, Ten Darperweg en inliggende 60 km wegen.

Deze kentallen zijn gebaseerd op analyse van aanrijdingen op de Veluwe, m.u.v. het getal voor reeën, dat is een landelijk cijfer (8-10%, hier 8% gehanteerd). De cijfers voor edelhert en ree komen volgens Spek en Worm (2014) vrij goed overeen met die in Duitsland. Hiervoor zijn de soortspecifieke verschillen geduid. Zoals ook bij de landbouwschade vermeld wordt het aantal aanrijdingen vrijwel 1 op 1 bepaald door de aanwezige aantallen. Hierbij kan de nuancering gemaakt worden dat naar verwachting de aantallen lager zullen uitpakken dan o.b.v. de kentallen te berekenen is omdat - uitgaande van het uitrasteren van de N381 - er relatief weinig wegvakken meer door het gebied lopen waar hard gereden mag worden. Een inschatting o.b.v. de kentallen mag dan ook als 'worst case' gezien worden.

5.7.2 Maatregelen om risico's te voorkomen

Knelpunt: aanrijdingen met hoefdieren op de N381.

Maatregelen: uitrasteren in combinatie met ontsnipperende maatregelen (ongelijkvloers of gelijkvloers). Zonder ontsnipperende maatregelen (oftewel verbindingen maken) zal het bosgebied tussen N381 en Appelscha niet benutbaar zijn voor hoefdieren in het Drents-Friese Wold. Dit met uitzondering van het ree die gebiedsdekkend voorkomt in Drenthe en Fryslân. Een aantal delen van deze weg zijn al van een grofwild-kerend raster voorzien.

Andere belangrijke maatregel is het handhaven van de maximum snelheid van 60 km/u op de inliggende wegen.

0165 506963

6. Afweging

6.1 Toelichting afwegingsmodel

In dit hoofdstuk zijn alle positieve en negatieve effecten die in de deelonderzoeken benoemd zijn, opgenomen in een afwegingsmodel. Dit model is de grote tabel op de volgende pagina's. Het afwegingsmodel SER edelhert en damhert gaat uit van de basis uit het BIP en uit Rapport herintroductie zoals in hoofdstuk 1 in de uitgangspunten is verwoord. In het model wordt gesproken over 'herten' in algemene zin, hiermee worden soorten en doelstanden bedoeld zoals omschreven in de uitgangspunten van de SER.

Het model is zodanig opgesteld dat het recht doet aan de feitelijk benoemde effecten uit de deelonderzoeken, maar ook aan de nuanceringen die of uit deze rapporten blijken, of die opgemerkt zijn in de klankbordbijeenkomsten.
De afweging is geen simpele optelsom of vergelijking tussen de effecten in euro's. Er zijn diverse waarden benoemd in de effecten. Een verrijking van een beleving is bijvoorbeeld niet één op één af te wegen ten opzichte van euro's schade op een perceel mais of tegen meeropbrengsten van bestedingen van bezoekers
Het model doorloopt vier stappen:

1. Het model geeft in de eerste lagen zo objectief en feitelijk mogelijk (op basis van de uitgevoerde onderzoeken) de effecten weer, waar mogelijk in getallen (euro's).
2. Dan is er een stap ingebouwd met nuanceringen. Hierin staan zaken die niet in de feiten in de rapporten benoemd staan, maar wel belangrijk zijn om mee te nemen in de afweging.
3. Daarna wordt de vraag gesteld of de negatieve effecten opgelost of aanvaardbaar gemaakt kunnen worden. Bij de oplossingsvoorstellen is gebruik gemaakt van de deelonderzoeken en van de opmerkingen uit de klankbordgroep.
4. De laatste stap in het afwegingsmodel is de synthese waarbij de benoemde oplossingsrichtingen zijn vertaald naar randvoorwaarden. Als er overgegaan wordt tot herintroductie waarbij je rekening houdt met maatschappelijk draagvlak, dan moet aan deze randvoorwaarden worden voldaan.

De eindconclusie die uit het model naar voren komt, is opgenomen in hoofdstuk 7, de nuanceringen en randvoorwaarden zijn onder meer terug te vinden in hoofdstuk 8, de aanbevelingen.

Het afwegingsmodel is besproken in de klankbordgroep op 12 januari 2017 en werd als goed werkbaar ervaren. Op advies van de klankbordgroep is de tussenstap met nuanceringen opgenomen en is daar voor een deel ter plekke invulling aan gegeven.

0165 506963

6.2 Afwegingsmodel

Afwegingsmodel SER edelhert en damhert NP DFW								
Basis: 14 uitgangspunten uit hoofdstuk 1 van de SER conform streefbeeld Beheer en InrichtingsPlan								
Deelonderzoek	**1 Ecologie**		**2 Bewoners**		**3 Landbouw**		**4 Recreatie**	
Bron:	Spek, 2014 en 2016		Konings, Motivaction, 2016		LTO-projecten, 2017		Abma, Springpartners, 2016	
Hoofdconclusie	Herten leveren een positieve bijdrage aan het streefbeeld uit het BIP.		66% van de respondenten is voor de komst van herten (15 % neutraal en 19 % tegen).		Landbouw ondervindt alleen negatieve effecten als er herten komen in het DFW (met name gewasschade)		Herten leveren een positieve bijdrage aan de werkgelegenheid en economie, zowel in directe als afgeleide bestedingen.	
1.Effecten	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**	**Positieve effecten**	**Negatieve effecten**
	Herten hebben een sleutelfunctie in een natuurlijk landschap. Ze zorgen voor betreding, bemesting, vraat, kadavers en verspreiding van zaden.		66% is voor	19 % is tegen		Schade ingeschat op min €21.258,- en max €3.270.400,- Beide uitersten zullen niet voorkomen. Realistischer is berekening op ervaringscijfers, dan is de inschatting een schade tussen € 35.753,- en € 53.630,- (rapport LTO).	€ 2.684.000,- meeropbrengsten uit bestedingen (direct en afgeleid) (Abma)	geen
	Begrazing door herten zorgt voor meer dynamiek en variatie in een natuurlijk boslandschap	Hoge dichtheden herten kunnen zorgen voor vertraging in de bosverjonging of het uitblijven van bosontwikkeling	Deze 66% is hoofdzakelijk voor, omdat ze herten een verrijking voor het gebied vinden (ecologisch)	Deze 19% is hoofdzakelijk tegen ivm zorgen om verkeersveiligheid	Inkomsten uit verhuur jacht (reactie in klankbordgroep)		89 extra banen van > 12 uur (Abma)	

	Herten dragen bij aan vorming van een halfopen randzone tussen gesloten en open landschap waar diverse andere soorten planten en dieren van profiteren.	Hoge dichtheden herten kunnen eentonig beeld van het landschap veroorzaken.	27% van de 66% noemde dat ze herten mooi vinden	22% van de 19 % vindt het onnatuurlijk om herten uit te zetten			Herten geven seizoensverlenging	
	Op bronstlocaties kunnen herten door vertrapping en het maken van bronstkuilen voor een pionier situatie zorgen.	Herten kunnen langs venranden voor vertrapping van kwetsbare vegetatie zorgen.	25% van de omwonenden geeft aan gebied vaker te gaan bezoeken als er herten zijn (en 69% even vaak)	4% geeft aan het gebied minder te zullen bezoeken			Productverbreding	
	Kleine roofdieren gebruiken hertenwissels om te jagen.						Bezoekers genieten nog meer van hun dagtochten in DFW als ze de kans hebben om edelherten te zien (Abma)	
2. Nuancering	Bij de voorgestelde dichtheden zoals in deze SER treden weinig negatieve ecologische effecten op. De populatie wordt beheerd en de uitbreiding wordt voortdurend getoetst op van te		Ten aanzien van beheer: 79 % van de respondenten vindt dat de populatie beheerd moet worden als de populatie te groot wordt. 38% daarvan vindt dat dat met afschot moet gebeuren en 41 %		Indien herten zich te goed doen aan hoogrenderende gewassen kan schade snel oplopen. Bij de kapitaal intensieve teelten zou ook het netto resultaat vermeld		Meeropbrengsten komen niet alleen terecht bij de recreatie-ondernemers, maar juist bij alle ondernemers (dus ook supermarkten, benzinepompen, etc)	

	voren vastgestelde parameters.	heeft voorkeur over overplaatsen. 44% vindt dat de diverse partijen (TBO's, provincies, jagers) daar samen verantwoordelijk voor moeten zijn. En 40 % vindt dit een taak voor de natuurorganisaties. (Motivaction)	moeten worden, dan wordt zichtbaar dat het hier ook om kosten intensieve teelten gaat. Evt nog check door berekening te maken met standaard kengetallen (zie hfst 8 review van LTO-onderzoek)	
	Bij het bereiken van de doelstand en een geslachtsverhouding van 1:1 zal er bij edelherten een jaarlijkse aanwas zijn van 70%. Dat betekent dat er jaarlijks tussen de 50 en 60 dieren moeten worden geschoten. Dit komt neer op een jaarlijkse populatiebeperking van 30%.	Toegankelijkheid van het gebied moet gelijk blijven (klankbordgroep)	De Veluwe en het Drents Friese Wold zijn verschillende gebieden. De hoogrenderende gewassen rondom het Drents Friese Wold worden op de Veluwe nauwelijks verbouwd. Schadebedragen kunnen daardoor in Drenthe misschien hoger oplopen. Anderzijds heeft de Veluwe meer inliggende landbouwenclaves waar de schade het hoogst is, het DFW heeft juist inliggende voormalige landbouwenclaves die nog voedselrijk zijn en de herten zullen aantrekken en daarmee naar binnen zullen trekken ipv naar buiten.	Niet alle economische effecten zijn meegenomen, bv vermoeden dat de huizenprijzen gaan stijgen.
	Edelhert en damhert vullen elkaar aan qua gedrag en invloed op het landschap. Bij damhert zijn qua gedrag twee niet-ecologische nadelen ten opzichte van het edelhert benoemen. 1. Ze verplaatsten zich veel meer dan edelherten in ruimte en tijd. Ze zijn daardoor lastiger 'in de hand te houden' 2. Door hun sterkere 'migratiedrang' is er een hogere kans op aanrijdingen.	Slechts 9 % gaf aan zich zorgen te maken over mogelijke verspreiding van ziekten (stelling, Motivaction)	Er is zorg om dierziekten geuit. Maar edelhert en damhert staan qua risico gelijk met de reeds voorkomende reeën.	
		Minderheid (20%) heeft zorg over opeten planten in tuinen (stelling,	Deel van de schade is niet in euro's te benoemen. Je bent boer om een mooi	

0165 506963

		Motivaction)	product in de markt te zetten en niet om het op te laten vreten en dan een vergoeding te krijgen. Ook zit er een stuk ergernis over de te volgen procedures bij schademelding en afhandeling.	
		65% verheugt zich op de komst van herten (stelling, Motivaction). De respondenten die positief zijn over de komst van herten, komen zowel uit Drenthe als uit Fryslân, zijn werkzaam in diverse sectoren (waaronder ook landbouw), en zijn verspreid over alle leeftijdsgroepen.	Zorg om kansen op bedrijfsontwikkeling in de toekomst. Kunnen er nog wel contracten voor hoogrenderende gewassen afgesloten worden als er eenmaal herten aanwezig zijn?	
		Hoe verandert het landschapsbeeld en de beleving als er straks herten lopen (vraag uit klankbordgroep)	Een heldere kaart met in onderscheid akkerbouw, weiland en kapitaal intensieve teelten is wenselijk bij de volgende fase.	
3. Kunnen negatieve effecten opgelost of aanvaardbaar gemaakt worden? En zo ja, hoe?	Beperking van de populatie door vroegtijdig beheer. Voortdurende toetsing aan vooraf opgestelde parameters. Zonering in dichtheden van aantallen herten. In de randen lagere dichtheid dan in de kern.	Maak in communicatietraject bij herintroductie veel gebruik van beeldmateriaal en laat de eventuele landschappelijke veranderingen verbeelden om te kunnen delen.	Zorg voor een schaderegeling die goed toegankelijk is en ruim vergoedt. Preventieve maatregen worden nu bijvoorbeeld niet vergoed, dat zou middels een fonds ondervangen kunnen worden	Bij evt inrichten van een fonds daar alle ondernemers bij betrekken, evt verhoudingsgewijs. En onafhankelijk bestuur om te beslissen over aanvragen schadevergoedingen en andere aanvragen die relatie hebben met de herten (bv ontwerp en bouw van wild-arena's).
		Wees helder en concreet in communicatie, ook over afschot en af te scheten aantallen. Pas in de communicatie woordgebruik aan op wat mensen gebruiken.	Stel een convenant op met LTO, provincies en terreinbeheerders, juridisch goed dekkend, betrouwbare langdurige afspraken, ook over wie waar verantwoordelijk en aansprakelijk voor is.	
		Ontwikkel beleefpunten in de kern.	Tref alle aanbevolen fysieke maatregelen om schade op voorhand te voorkomen (zie hfst 8)	

			Werk in het FaunaBeheerPlan met een schillenmodel, waarbij in de natuurkern beperkt afschot plaatsvindt, in de bufferzone daaromheen gericht en in hogere aantallen en in de daaromheen liggende landbouwgronden wordt een nulstand gehanteerd. Dat levert niet alleen inkomsten uit jachtverhuur op voor de grondeigenaren in bufferzone en op landbouwgronden, maar creëert ook een 'landscape of fear'.	
4. Synthese **Wat zijn hier uit af te leiden randvoorwaarden**	Intensief monitoren van de populatie en de effecten.	Stevig communicatietraject opzetten tijdens proces herintroductie, met gebruikmaking van verbeelden toekomstbeeld.	Samen met FBE's een faunabeheerplan opstellen conform eisen in juridisch advies van Boerema. Plan goed laten keuren door GS-en.	Fonds breed opzetten om te vullen, onafhankelijk bestuur en ook breed om uit te voeren (dus niet alleen inzetten voor schade vergoedingen)
	Vroegtijdig en consequent beheer	Monitor ook een aantal jaren na de herintroductie wat de beleving is (herhaling van motivaction-onderzoek).	Helder convenant opstellen tussen LTO-provincies en terreinbeheerders, over beheer, schadeafhandeling en proces. Juridisch laten toetsen.	Nieuwe belevingsconcepten goed vormgeven en gezamenlijk opbouwen.
	Zonering in beheer.	Stem andere BIP-doelen, zoals inrichting van wilde kernen, natuurbeleving en recreatiezonering bij komst van herten af op de eisen die herten stellen aan hun leefgebied en zet ze in zichtbaarheid van herten te vergroten.	Eerste jaren (10 jaar) alle schade af laten dekken door provincies, schade zal nagenoeg nihil zijn, maar geeft rust, vertrouwen en de kans om met de streek en de ondernemers een fonds op te bouwen en te vullen passend bij de streek en bij de opgaven. Dit heeft voor provincie een laag risico, maar is voor draagvlak van groot belang. De maatregelen die niet uit faunafonds vergoed worden kunnen dan vanuit het opgebouwde	Monitor ook de effecten van herten na bv 5 of 10 jaar, wat is economische groei geweest die hier op terug te leiden is?

0165 506963

			fonds vergoed worden. En na de eerste 10 jaar zorgen dat schade in eerste plaats onder faunafonds valt en dat restschade die daarbij niet vergoed wordt, via het genoemde fonds vergoed wordt. Ook op lange termijn moet alle schade (of kosten voor preventie) gedekt kunnen worden.	
	Breng landschappelijke effecten van herten in beeld (letterlijk verbeelden hoe landschap verandert)			Plaats de komst en het effect van herten in breder economisch perspectief. Hoe groot zijn de sectoren (landbouw, toerisme, huizenmarkt, etc) in deze streek, wat is toekomstbeeld? Wat zijn trends en wat is beleid?

0165 506963

7. Conclusies en advies

7.1 Eindconclusie

In het afwegingsmodel zijn alle effecten naast elkaar gezet en na een nuancering gewogen. Deze weging is geen eenvoudige optelsom, de waarden zijn zeer divers. De meeste negatieve effecten kunnen opgelost of aanvaardbaar gemaakt worden.

Doel van de SER was om de maatschappelijke lusten en lasten goed af te wegen. Uit de SER is gebleken dat er overwegend positieve effecten zijn te benoemen met betrekking tot herintroductie van edelherten en of de spontane komst van damherten in Nationaal Park het Drents-Friese Wold. Om de benoemde negatieve effecten aanvaardbaar te maken zijn randvoorwaarden benoemd.

Het kernteam SER komt tot de volgende eindconclusie :

Herten leveren een positieve bijdrage aan de in het BIP gestelde doelen. Deze positieve bijdrage is niet alleen ecologisch van aard, herten leveren ook een grote maatschappelijke meerwaarde op voor het Drents-Friese Wold.

7.2 Advies

Indien de stuurgroep van het Regionaal Landschap Drents-Friese Grensstreek bovenstaande conclusie onderschrijft en over wil gaan tot de volgende stap voor herintroductie van edelherten, dan adviseert het kernteam om te voldoen aan de randvoorwaarden zoals die gesteld zijn in het afwegingsmodel. De randvoorwaarden zijn afgestemd op het verwachte maatschappelijk draagvlak. Desalniettemin zal herintroductie een stevig communicatietraject vragen.

Inhoudelijk zet het kernteam na het doorlopen van het SER-proces en de uitgevoerde deelonderzoeken toch een kanttekening bij de voorgestelde aantallen damherten. Er wordt nu uitgegaan van een basis van edelherten die middels herintroductie in het gebied geplaatst worden: in verband met maatschappelijk draagvlak wordt een doelstand van maximaal 160 dieren voorgesteld. Indien damherten het gebied spontaan bereiken, gaat het aantal edelherten in doelstand om laag met een balans van maximaal 80 edelherten en maximaal 160 damherten.

De populatie edelherten is vooralsnog echter een geïsoleerde populatie. Om een op zich zelf staande en geïsoleerde populatie genetisch gezond te houden, is een omvang van minimaal 150 dieren nodig. Dat zou betekenen dat er nog ruimte is voor max 20 damherten (1 edelhert = 2 damherten). Als de damherten spontaan het gebed bereiken betekent dit ook dat damherten een uitwisseling met elders hebben. Ze vormen dus een deelpopulatie en zijn daarom niet alleen van het Drents-Friese Wold afhankelijk om een genetisch gezonde populatie in stand te houden.

Het advies van het kernteam aan de stuurgroep is om uiteindelijk vooral te kiezen voor de opbouw van een gezonde populatie edelherten. Het advies voor de doelstanden is: tussen de 150-160 edelherten en tussen de 0-20 damherten.

Extra argument om vooral voor een populatie edelherten te gaan en slechts ruimte te bieden voor een laag aantal damherten, is dat het gedrag van edelherten minder avontuurlijk (minder trekgedrag) en juist voorzichtiger is dan dat van damherten. Dat sluit aan bij maatschappelijk draagvlak.

De randvoorwaarden zijn nogmaals benoemd in hoofdstuk 8 onder de aanbevelingen.

0165 506963

8. Randvoorwaarden en aanbevelingen

We moeten ons realiseren dat we met wilde dieren te maken hebben en dus is het van groot belang dat een herintroductie een lerend karakter moet hebben. Snel in kunnen spelen op ontwikkelingen en situaties is noodzakelijk. Het gezamenlijke Faunbeheerplan (voor edelherten en damherten), dat wil zeggen 1 beheerplan dat is goedgekeurd door beide provincies, moet de basis zijn om snel en vakkundig invulling te kunnen geven aan voor de landbouw of verkeersveiligheid minder gewenste ontwikkelingen.

Met preventieve maatregelen kunnen de risico's op te hoge standen (aantalbeheer) worden voorkomen en met meer specifieke maatregelen kunnen de effecten op de landbouwgewassen worden verzacht.Ook op de Veluwe worden er preventieve maatregelen genomen. De belangrijkste daar is de aantallen herten en de spreiding af te stemmen op de kwetsbaarheid van de landbouwfunctie in een gebied. Deze aanpak wordt ook voor het Drents-Friese Wold voorgesteld.

De randvoorwaarden en aanbevelingen in dit hoofdstuk zijn afgeleid uit de deelonderzoeken, de bijeenkomsten met de klankbordgroep en opgenomen in het afwegingskader. De randvoorwaarden zijn noodzakelijk om (breed) maatschappelijk draagvlak te verkrijgen en te behouden. Een aantal aanbevelingen en randvoorwaarden is meer op het proces of de communicatie gericht. Daarna is een bundeling van aanbevelingen met betrekking de organisatie opgenomen en als laatste is er een cluster met fysieke maatregelen benoemd. Alle zijn hieronder opgenomen.

8.1 Proces en communicatie

Het vervolg vraagt een zorgvuldig communicatietraject. Hiervoor moet een communicatieplan opgesteld worden. Qua planning is het van belang goed aan te sluiten bij de planning van de herintroductie van het edelhert. Hoe concreter de herintroductie wordt (van vergunningaanvragen tot daadwerkelijk uitzetten), hoe intensiever het communicatietraject. Communicatietraject (of aansturing/coördinatie daar van) is een verantwoordelijkheid van het Nationaal Park.

8.2 Organisatie

Het kernteam adviseert de stuurgroep om voor de volgende stappen ook weer een (nieuw) kernteam in te stellen, dat de opdracht krijgt om een concreet stappenplan op te stellen voor de herintroductie edelhert en om dit stappenplan ook uit te voeren en te begeleiden. Het stappenplan omvat meerdere onderdelen.

8.2.1 Vergunningen

Voor de aanvraag van de benodigde vergunningen voor de herintroductie zal er namens het Nationaal Park een organisatie de aanvraag in moeten dienen. Meest logisch is het om deze aanvragen te laten doen door de terreinbeherende organisatie op wiens grond de dieren ook daadwerkelijk uitgezet worden.

8.2.2 Communicatie met de streek

Zoals hierboven gesteld dient er spoedig een communicatieplan opgesteld te worden. Het is van belang dat hierin voldoende aandacht is voor bijeenkomsten in de streek.

0165 506963

8.2.3 Opbouw fonds

Naast het faunafonds om op terug te vallen voor vergoedingen van schades, beveelt het kernteam aan om een speciaal gebiedsfonds in te stellen. De ingeschatte economische meerwaarde die herten brengen zou ook voor een deel terug kunnen vloeien naar alle kostenposten die met de herten samenhangen. Dat gaat dan niet alleen om het vergoeden van landbouwschade, maar ook om het vergoeden van schade die anderen daar mogelijk aan ondervinden. Niet alleen de negatieve effecten kunnen verzacht worden door een fonds in te stellen, maar ook de positieve effecten kunnen mogelijk versterkt worden door ook een deel van het fonds in te zetten voor het ontwikkelen van belevingsconcepten, het uitvoeren van onderzoek en het uitvoeren van preventieve maatregelen. Door een fonds in te stellen in een constructie zoals in sommige gemeenten gedaan wordt met ondernemers, kan voorkomen worden dat er 'freeriders' zijn die wel meeprofiteren, maar niet meebetalen en kan ervoor gezorgd worden dat er niet één sector alleen maar de dupe is. Een onafhankelijk bestuur kan dan besluiten over toekennen van budgetten. Naast het uitwerken van een slimme constructie om een fonds op te bouwen en te vullen, verdient het aanbeveling om daar snel mee te starten.
Een mogelijkheid zou zijn om zolang de populatie nog in opbouw is (pakweg de eerste 10 jaar), het fonds al wel gezamenlijk te vullen. Wellicht kunnen de provincies (via BIJ12) de eventuele schade die in die eerste 10 jaar gemeld wordt volledig vergoeden (aangezien de populatie dan nog in opbouw is, zal schade relatief laag zijn). Dat geeft de eerste 10 jaar een zekere basis voor de omgeving en geeft het gebied de tijd om een fonds zodanig in te richten en ook te vullen dat het daarna goed ingezet kan worden.

8.2.4 Opstellen overeenkomst landbouw

Het is van groot belang om een convenant op te stellen tussen LTO, de terreinbeheerders en de provincies. Uitgangspunt is dat landbouwschade voorkomen wordt. Beheer zal daarop gericht zijn en er kunnen daarvoor diverse maatregelen afgesproken worden. Besproken maatregelen zijn onder meer: afschot (aantalbeheer), aanleggen van 'interne magneten' binnen het NP (daarmee bedoelen we plekken die extra aantrekkelijk zijn voor de dieren qua natuurlijk gedrag / voedselaanbod, zodat dieren op kern van gebied gericht zijn, deze kern is rustig), na inventarisatie van grenzen daar waar nodig bij percelen die gebruikt worden voor kwetsbare teelt rasters zetten. Bij dat laatste rekening houden met wisselteelt.

Het op te stellen convenant moet juridisch afgedekt zijn (waterdicht) en door de terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en het Drents Landschap), de landbouw en de provincies ondertekend worden. In het convenant dienen afspraken te worden vastgelegd over aantallen en over beheer, zodat in de toekomst ook garanties gegeven kunnen worden over te ondernemen acties. Het dient een meerjarige overeenkomst te zijn met regie op naleving van de gemaakte afspraken (en duidelijkheid over wie daar de regie voor heeft).

Onderdeel is ook dat de landbouw wordt ontzorgd bij afhandeling schademeldingen. Bijvoorbeeld door het aanstellen van een wildschadeconsulent/faunaregisseur in het gebied die zorgt voor snelle afhandeling en korte eenvoudige procedures. De afspraken over aantalbeheer worden ook in de overeenkomst opgenomen, zodat er duidelijkheid is over aantallen die nagestreefd/aangehouden worden.

8.2.5 Aanschaf en uitzetten van de dieren

In het rapport 'concretisering herintroductie edelherten' (Spek, 2016) wordt op basis van meerdere argumenten geadviseerd om herten uit gevangenschap te gebruiken. Het kernteam adviseert om bij de aanschaf van de edelherten goed te kijken naar de genetische zuiverheid van de dieren. Diverse populaties zijn bijvoorbeeld genetisch verontreinigd met wapiti-bloed (Amerikaanse hertachtige).

0165 506963

8.2.7 Monitoringsplan

Het kernteam adviseert voordat de herten worden ingebracht door het deskundigenteam een monitoringsplan op te laten stellen. Bij dit monitoringsplan moeten zowel deskundigen vanuit wetenschap en de praktijk betrokken worden.

8.2.8 Financieel plan

Het kernteam adviseert om een begrotings- en dekkingsplan te maken vooral kosten die met de herintroductie, inclusief het communicatietraject, zijn gemoeid.

8.3 Faunabeheerplan

Het kernteam adviseert om voordat de herten worden aangeschaft een goedgekeurd faunabeheerplan te hebben en een deskundigenteam te hebben geformeerd die het beheer begeleid. Een onafhankelijk en door alle partijen gesteunde faunabeheerder speelt hierin een belangrijke rol.

De huidige situatie laat een versnippering zien ten aanzien van beleid omdat het Drents-Friese Wold in twee provincies ligt. Er zijn nu twee vigerende faunabeheerplannen. De uitvoering van deze twee plannen vindt bovendien plaats door 4 wildbeheereenheden.
Voor het toekomstige hertenbeheer zijn de volgende zaken gewenst:

- Een gezamenlijk afgestemd beleid tussen de Provincies Drenthe en Fryslân.
- Een gezamenlijk faunabeheerplan van de FBE Friesland en de FBE Drenthe.
- Een gezamenlijke gecoördineerde uitvoering. De meest wenselijke situatie is één WBE voor het gehele DFW. Wanneer dit geen haalbare oplossing is dan is het gewenst dat er een samenwerkingsverband ontstaat tussen de nu aanwezige WBE's.

In het FBP kan gewerkt worden in een schillenmodel. In de kernzone (natuur) wordt het populatiebeheer dan uitgevoerd oor de terreinbeherende organisaties en is het beheer extensief. De bufferzone er om heen heeft deels een functie natuur met hogere pad=dichtheid dan in de kernzone. In de bufferzone zit de overgang van natuur naar landbouw, waarbij de eerste randen met landbouwfunctie vrij extensief van aard zijn. Het populatiebeheer is in de totale bufferzone intensiever en ligt in handen van de WBE.
In de schil om de bufferzone heen wordt de nulstand gehanteerd, dit zijn de intensievere landbouwgronden, waar het populatiebeheer ook bij de WBE ligt.

8.3.1 Aantalbeheer

Het te voeren aantalbeheer bestaat in ieder geval uit de volgende onderdelen:

1) Nauwkeurige beeldvorming van de aantallen:
    a. Jaarlijkse beeldvorming in de perioden met de hoogste zichtbaarheid.
    b. Beeldvorming seizoenmatige wisselingen.
    c. 100% realiseren noodzakelijk afschot.

8.3.2 Verantwoordelijkheden / uitvoering

Terreineigenaren, grondgebruikers en jagers zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een juiste uitvoering. Zij stemmen dit onderling met elkaar af

0165 506963

8.3.3 Aanbevelingen beheer

Belangrijke afspraken om te maken in relatie tot populatiebeheer:

- Alle terreineigenaren, grondgebruikers en jagers onderschrijven het afgesproken beheer uit het Faunabeheerplan.
- Het niet goed uitvoeren leidt tot meer schade, maak de partijen daarom financieel verantwoordelijk.
- Leg uitvoering vast in uitvoeringsplan met toetsbare maatregelen.
- Wijs een coördinator die de uitvoering coördineert in het gehele leefgebied conform de gemaakte afspraken.
- Beheer het gehele leefgebied gezamenlijk.
- Zorg voor deskundige jagers met een diploma Grofwildbeheer
- Sta in het FBP en ontheffingen alle middelen in de vorm van (kunstlicht, restlichtversterker, warmtebeeld camera en geluiddemper) toe. Evenals het afschot gedurende de nacht.

8.3.4 Monitoring tbv beheer

Monitor de populaties (telling en jaarrond waarnemingen).

- Monitor de geschoten dieren.
- Monitor aanrijdingen.
- Monitor landbouwschade.
- Monitor de effecten op de Natura 2000 doelen
- Monitor overige schade en overlast.

8.3.5 Coördinator

Laat alle praktische zaken met betrekking tot schade via de coördinator beheer lopen. Deze persoon is praktisch aanspreekpunt voor alles (waarnemingen, schade, excursies, inhoudelijke info). Deze fungeert als intermediair tussen praktijk en FBE.

8.4 Fonds

Zie paragraaf 8.2.3.

8.5 Convenant LTO

Zie paragraaf 8.2.4.

8.6 Fysieke maatregelen

8.6.1 Maatregelen ter voorkoming van verkeersongevallen

Er is een aantal maatregelen die het risico op aanrijdingen kan verlagen. Dit zijn:

- Volledig uitrasteren N381
- Handhaven 60 km/u op inliggende wegen

8.6.2 Maatregelen ter voorkoming van schade

Er zijn tal van fysieke maatregelen te benoemen om landbouwschade te voorkomen. Hier volgt een opsomming van maatregelen die in het vervolgproces nader uitgewerkt en ingepland kunnen worden.

- Alle landbouwgronden in beheer en eigendom van TBO's in en rond het gebied gebruiken voor afleidende landbouwbeheer.
- Inliggende landbouwgronden aantrekkelijk maken (functie landbouw combineren met zichtbaarheid, hierover heldere afspraken met betrokken landbouwers).
- Direct aan het DFW grenzende landbouwgronden extra aantrekkelijk maken (trekkende gewassen zijn b.v. haver, boekweit, winterrogge).
- Zorgen voor rust op inliggende en aanliggende landbouwgronden die een afleidende functie krijgen, door middel van een richting die verstoring zo veel mogelijk verhindert (b.v. omzoming met een heg / wildwal).
- Voor kapitaalintensieve teelten / of enclaves met een hoog aandeel kapitaal intensieve teelten rasters beschikbaar stellen. Niet op voorhand plaatsen maar op basis van hoe de situatie zich ontwikkelt. Elektrische rasters zijn binnen een dag te plaatsen. Te overwegen is om op voorhand een reservering te doen voor rastermateriaal.
- Voor alle andere preventieve maatregelen geldt dat de werking binnen enkele dagen stopt. Ga deze maatregelen niet via het FBP of een ontheffing verplichten.

8.6.3 Ontwikkelen belevingsconcepten

Naast alle fysieke maatregelen om schade te voorkomen, zijn er ook fysieke maatregelen die de zichtbaarheid van wild kunnen vergroten.

- Omleggen van wandel- en fietspaden, creëren van rustige kernen (zonder de toegankelijkheid van het gebied veel te wijzigingen)
- Ontwerpen van wildobservatiepunten/hutten
- Terreinbeheerders en ondernemers ontwikkelen samen arrangementen/nieuwe belevingsconcepten, inclusief benodigde inrichtingsmaatregelen in het veld.

0165 506963

Bijlagen rapporten deelonderzoeken

1. Ecologisch onderzoek (faunaverkenning en concretisering herintroductie edelhert/damhert, Spek fauna-advies
2. Bewonersonderzoek (peiling onder bewoners), Motivaction
3. Landbouwonderzoek (analyse en inschatting risico en schade), LTO-projecten
4. Toerisme/recreatie (batenanalyse), Spring partner
5. Juridisch onderzoek/advies (nieuwe wetgeving en beheer), Boerema en van den Brink

0165 506963

Bronnen

Abma, R., Recreatiebaten van de herintroductie van edelherten in het Drents Friese Wold, 2016, Spring Partner

Anonymus. 2008. Beleidslijn herintroducties van dieren. Ministerie van LNV.

Boerema, L., 2016. Juridische aspecten van herintroductie van edelherten in het Drents-Friese Wold. Boerema & Van den Brink.

Boyce, M.S., 1992. Population viability analysis. Annual Review of Ecology and Systematics, 23 481-508.

Elzinga, G.J., 2012. Beheer- en inrichtingsplan (BIP) Drents-Friese Wold. Overlegorgaan Nationaal Park Drents-Friese Wold.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., J.J. Snoep & R.J.H.G. Reneerkes, 2007a. Veterinaire risico's en mogelijkheden voor recreatief medegebruik van een robuuste verbinding tussen de Oostvaardersplassen en het Horsterwold. Wageningen Alterra Rapport 1554.

Groot Bruinderink, G.W.T.A., C.J. de Vos, D.R. Lammertsma, G.J. Spek, R. Pouwels & A.J. Griffioen, 2007b. Robuuste verbindingen en wilde hoefdieren; verwachte aantallen hoefdieren en mogelijke overlast voor de landbouw, het verkeer en de diergezondheid. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1506.

Kuijper D.P.J., de Kleine C., Churski M., van Hooft P., Bubnicki J., Jędrzejewska B., 2013. Landscape of fear in Europe: wolves affect spatial patterns of ungulate browsing in Białowieża Primeval Forest, Poland (Editors' Choice - free online). Ecography 36: 1263-1275.

Konings, F. & Visscher J., 2016. Groot wild in het Drents-Friese Wold. Peiling onder de omwonenden. Motivacation, project Z7745.

Londo, G., 1997. Natuurontwikkeling. Backhuys, Leiden.

Projecten LTO Noord, 2016, Risico inventarisatie landbouwschade als gevolg van introductie/komst van edel- en damherten in het Drents Friese Wolf

Sollart K.M., 2004. Effectiviteit van het Natuur- en Milieu-Educatiebeleid. Wageningen, Natuurplanbureau – vestiging Wageningen, Planbureaurapporten 17.

Spek G.J. & Worm P.B., 2014. Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold. Een verkenning naar de haalbaarheid op basis van effecten en scenario's. Vaassen. {RAPPORT FAUNAVERKENNING}

Spek G.J. & Schoon R., 2016. Concretisering herintroductie edelhert en komst damhert in het Drents-Friese Wold. Een kolonie nabootsen. Vaassen. {RAPPORT HERINTRODUCTIE}

Ufkes, A., 1997. Edelhertgeweien uit natte context in Drenthe. Nieuwe Drentse Volksalmanak 114 28 (142)-56 (170).

Vera, F.W.M., 1998. Metaforen voor de wildernis; weerwoord. De Levende Natuur 99(2): 85-91.

Vos, de C.J. & Groot Bruinderink, G.W.T.A. 2009, Veterinair risico van edelherten en damherten in robuuste verbindingen voor de veehouderij in Nederland. Is er sprake van een toename ten opzichte van het huidige risico gevormd door de aanwezigheid van reeën? Lelystad : CVI (CVI-rapport 09/CVI0253

Weeda E.J., J.H.J. Schaminée & L. van Duuren 2005. Atlas van de Plantengemeenschappen in Nederland deel 4: Bossen, struwelen en ruigten. KNNV-uitgeverij, Utrecht.

0165 506963

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drentsparlement.nl>
Verzonden: maandag 23 november 2020 10:42
Aan: provincie Drenthe; postbusGS-stukken
CC: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Inboeken en doorgeleiden schriftelijke vragen (ex art. 41 RvO) van Statenfractie Partij voor de Dieren over Edelhert in Drenthe
Bijlagen: PS161220 B8 PvdD schr.vr. 21-11-2020 Edelhert in Drenthe.pdf

Categorieën: DIV

Goedemorgen dames,

Bijgevoegde schriftelijke vragen ex artikel 41 van de Statenfractie Partij voor de Dieren over Edelhert in Drenthe zijn op 23 november 2020 bij de Statengriffie binnengekomen.
Willen jullie de schriftelijke vragen inboeken en verder doorgeleiden volgens de procedure.
Wij ontvangen graag een kopie van het ingeboekte exemplaar.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | Statengriffie
PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
T (0592) 5.1.2e | E 5.1.2e@drentsparlement.nl

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

2 - 4

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/statenportaal/Schriftelijke-vraag/PS161220-A11-Beantwschr-vr-PvdD-GL-PvdA-15-12-2020-Edelhert-COMPL.pdf, p. 8-10))

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
Datum	donderdag 10 december 2020
Uiterste behandeldatum in GS: 15 december 2020 *Toelichting: Afronding voor PS-vergadering van 16 december 2020*	

Teammanager
Arnout Venekamp
Paraaf *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven

Akkoord portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met
1. 5.1.2e 5.1.2e LG
2.
3.

Akkoord provinciesecretaris
Wim Brenkman

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
15-12-2020	nr. 2020 002398 5.20/ 2020 002394 2020 002397
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja, later. Openbaar vanaf ontvangst brief door vragensteller.
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de PvdD-, GroenLinks- en PvdA-fractie over de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe aanwezige edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de PvdD-, GroenLinks- en PvdA-fractie, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

Jhvp

Risico's

Niet van toepassing.

Kanttekeningen vanuit de organisatie

Niet van toepassing.

Aanvullende informatie voor GS

Niet van toepassing.

Tekst openbare besluitenlijst

Onderwerp: Beantwoording van de vragen van Partij voor de Dieren, GroenLinks en Partij van de Arbeid m.b.t de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert.
Tekst: Gedeputeerde Staten hebben Statenvragen beantwoord over de aanwezigheid van het edelhert in Drenthe.

provinciehuis Westerbrink 1, Assen
postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.drenthe.nl
0592 - 36 55 55

provincie Drenthe

Aan:
mevrouw T. Potharst, de heer R.A.A. Bosch,
mevrouw E. Slagt-Tichelman en
de heer E.E.A.A. van Liempd

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door de heer ing 5.1.2e (0592) 5.1.2e
Onderwerp: Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde over de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert

Geachte dames Potharst en Slagt en heren Bosch en Van Liempd,

In uw brieven van 21 november 2020 stelde u een aantal vragen over de nulstand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert. Deze vragen beantwoorden wij als volgt.

Vragen van de Partij voor de Dieren

Vraag 1
Waarom laat de provincie het edelhert doodschieten?
a. Is dit niet in strijd met het Flora en Faunabeleidsplan van de provincie? Zo nee, kunt u dit motiveren?
b. Is de provincie op de hoogte van het overtreden van haar eigen beleidsregels als het dier wordt doodgeschoten? Wat zijn de gevolgen hiervan, los van het dierenleed dat wordt aangericht?
c. Is dit niet in strijd met de zorgplicht van de provincie voor in het wild levende dieren? Zo nee, kunt u dit toelichten?

Antwoord 1
Op basis van een interne analyse hebben wij op 15 december 2020 het besluit genomen de opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren, totdat u besloten heeft over de actualisatie van het Ffbp. Wij zijn tot dit besluit gekomen op basis van onderstaande overwegingen:

- *Het edelhert in Drenthe loopt al twee jaar rond en heeft, voor zover bekend, geen verkeersongeval veroorzaakt. Het edelhert is en wordt überhaupt weinig waargenomen en er zijn nog geen meldingen geweest van aanwezigheid op of rond wegen.*
- *Het edelhert is vooral nachtactief. Dan is de verkeersbelasting laag (ca. 30-15% van de gemiddelde etmaalintensiteit). Daarmee is de kans op een verkeersongeval erg laag.*
  - *Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan van (landbouw)schade, die gerelateerd zijn aan het edelhert.*

Aangezien het beleid omtrent het edelhert in het Ffbp niet eenduidig is uit te leggen zal er een actualisatie van het beleid plaatsvinden. De beoordeling van de lusten en lasten van het edelhert, zoals ook aangegeven in het Ffbp, zal begin 2021 besproken worden met betrokken organisaties. Zoals nu gepland staat zal voor het zomerreces een geactualiseerd Ffbp aan u worden voorgelegd ter besluitvorming. De zorgplicht waarnaar u waarschijnlijk verwijst, is vastgelegd in artikel 1.11, lid 1, van de Wet natuurbescherming. In lid 3 van dit artikel staat: "Het eerste lid is niet van toepassing op handelen of nalaten in overeenstemming met het bij of krachtens deze wet bepaalde". Aangezien de huidige nulstandopdracht verleend is op basis van artikel 3.18 van de Wet natuurbescherming, is de zorgplicht zoals vastgelegd in artikel 1.11, lid 1, van de Wet natuurbescherming niet van toepassing.

Vraag 2

Het edelhert leeft al twee jaar in Drenthe, houdt zich schuil en heeft tot geen schademeldingen of gevaarlijke verkeerssituaties geleidt.

a. Klopt het dat er geen verkeersmeldingen zijn betreffende dit edelhert?
b. Klopt het dat er geen schademeldingen aan gewassen zijn gemeld?
c. Klopt het dat dit edelhert al 2 jaar in Drenthe leeft?

Antwoord 2

Het edelhert is voor het eerst waargenomen in december 2018 en later nog een aantal keren op verschillende locaties in Drenthe. Onbekend is of het dier sinds december 2018 constant in Drenthe is geweest. Sinds 2018 zijn geen verkeersonveilige gevallen en schademeldingen aan gewassen gemeld welke gerelateerd aan het edelhert.

Vraag 3

Rondzwerven individuen zouden volgens het Flora en Faunabeleidsplan worden beoordeeld op dierziektes en verkeersveiligheid.

a. Heeft er met betrekking tot dit edelhert een controle plaatsgevonden zoals wordt voorgeschreven in het Flora en Faunabeleidsplan? Zo ja, wat is de uitkomst daarvan? En zo nee, wat is de reden daarvan?
b. Waarom kiest de provincie Drenthe er voor om in dit geval af te wijken van het eigen beleid? Graag een gemotiveerd antwoord.
c. Is er al eerder een rondzwervend edelhert gesignaleerd in Drenthe? Zo ja, wanneer was dat en hoe is toen door de provincie geacteerd?

Antwoord 3

Dit edelhert is het eerste individu dat rondzwerft door Drenthe. Zoals in het Ffbp vermeld staat en door gedeputeerde Jumelet is aangegeven tijdens de commissievergadering van 2 december 2020 en bij de aanbieding van de petitie #WelkomedelhertDrenthe op 3 december 2020, zal in de komende periode met de betrokken organisaties gesproken worden over de 'lusten en lasten' met betrekking tot de aanwezigheid van het edelhert.
Zie voor het overige de beantwoording op vraag 1.

Vraag 4

Zoals te lezen valt in het artikel van RTV Drenthe is er wél een SER gemaakt, maar kennelijk niet officieel vastgesteld.

a. In welke fase van de SER-procedure voor edelherten gestopt? Wat was de reden daarvan?
b. Waarom is de SER voor het edelhert nooit officieel vastgesteld?
c. Gaat de provincie Drenthe alsnog de SER vaststellen zodat er ruimte komt voor een populatie edelherten in Drenthe? Zo ja, wanneer? Zo nee, waarom niet?
d. Kan GS zelf de SER vaststellen of moet PS dat doen? Indien het PS betreft, wanneer wordt PS hierbij betrokken?

Antwoord 4

In de Stuurgroep Drents-Friese Wold, die het initiatief genomen heeft tot het opstellen van de Soorten Effect Rapportage (SER), is geen consensus bereikt over de introductie van edelherten. De SER is ons dan ook niet ter vaststelling aangeboden. Over de gang van zaken bent u destijds geïnformeerd en de stukken hierover zijn openbaar: https://www.nationaalpark-drents-friese-wold.nl/algemene-onderdelen/losse-pagina'/soorteneffect/".
Zoals in het Ffbp staat vermeld werd de spontane komst van een edelhert pas over enkele decennia verwacht. Om deze reden is er nog geen SER doorlopen.
Een SER kan worden opgesteld bij zowel de introductie als de spontane komst van een edelhert. Introductie is het uitzetten van een edelhert door mensen; bij spontane komst is er geen actie door mensen.

Een SER is alleen van toepassing binnen het gebied waarvoor deze is opgesteld.
Het vaststellen van een SER is een uitvoering van het Ffbp en daarmee een taak van ons. Het proces van een SER is beschreven in bijlage 2 van het Ffbp. Zoals ook aangegeven is in het Ffbp, worden Provinciale Staten telkens goed op de hoogte gehouden van proces en inhoud van een SER.

Vraag 5
"We gaan voor dit hert geen nieuwe SER opstellen, want er is geen draagvlak" aldus de woordvoerder van de provincie.
a. Wat wordt bedoeld met deze uitspraak?
b. Hoe weet de provincie dat er geen draagvlak is voor een eventuele nieuwe SER?
c. Kan PS geïnformeerd worden over het onderzoek en de uitkomsten ervan?

Antwoord 5
In 2017 is er een SER uitgevoerd voor de mogelijke introductie van edelherten in het Drents-Friese Wold. Van introductie is nu geen sprake; het betreft nu de spontane komst van één rondzwervend edelhert. Zoals op blz. 52 van het Ffbp is aangegeven, geldt voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw)schade en risico's voor de verkeersveiligheid. Zie het antwoord op vraag 4 voor verdere beantwoording.

Vraag 6
Volgens de woordvoerder van de provincie is het onwaarschijnlijk dat het dier op eigen kracht naar Drenthe is gekomen.
a. Is GS op de hoogte van de uitkomst van het DNA-onderzoek dat is uitgevoerd op de uitwerpselen van dit dier?
b. Waarop baseert de provincie dat hier sprake is van een uitgezet dier?
c. Is het niet mogelijk dat dit edelhert via een faunapassage Drenthe is binnengewandeld? Kunt u uw antwoord toelichten?

Antwoord 6
Er is een DNA-analyse uitgevoerd op uitwerpselen van een edelhert. De uitwerpselen zijn niet door een hiertoe bevoegde toezichthouder van ons verzameld. De uitwerpselen geven herkomst van de Kroondomeinen of een hertenfarm als uitkomst.
De kans dat een edelhert van de Kroondomeinen op eigen kracht naar Drenthe komt, achten wij onwaarschijnlijk. De Kroondomeinen waren tot 2017 middels hertwerende hekwerken afgescheiden van de rest van de Veluwe. In 2018 werd het desbetreffende edelhert al waargenomen in Drenthe. Het is niet aannemelijk dat een edelhert uit de Kroondomeinen

niet eerst de andere leefgebieden op de Veluwe verkent. Wij kunnen niet uitsluiten dat het edelhert, indien deze afkomstig is van de Kroondomeinen, bij migratie naar Drenthe gebruik heeft gemaakt van een faunapassage.

Vragen van de Partij van de Arbeid

Vraag 1
Bent u op de hoogte van het feit dat er sinds ongeveer twee jaar een wild edelhert verblijft in onze provincie?

Antwoord 1
Ja, dat is ons bekend.

Vraag 2
Bent u van mening dat het dier moet worden afgeschoten vanwege het ontbreken van een SER? Zo ja, hoe rijmt u dit met het huidige beleid zoals is vastgelegd in het flora- en faunabeleidsplan uit 2014?

Antwoord 2
Zie de beantwoording van vraag 1 van de Partij voor de Dieren.

Vraag 3
Bent u bereid met relevante organisaties op het gebied van flora- en faunabeheer in overleg te treden om in gezamenlijkheid een oplossing te zoeken voor deze kwestie?

Antwoord 3
Ja, zoals op 2 december 2020 aan Provinciale Staten is meegedeeld, gaan wij in overleg met betrokken organisaties.

Vraag 4
Bent u bereid in afwachting van de uitkomsten van dat overleg, geen onomkeerbare acties in te zetten (lees: afschieten van het hert)?

Antwoord 4
De provincie zal met betrekking tot dit edelhert niet actief de nulstand gaan handhaven. Zie verder de beantwoording van vraag 1 van de Partij voor de Dieren.

Vragen van GroenLinks

Vraag 1

Wat is de visie van het college de in het artikel gedane uitsprak: "Maar we hanteren wel een nulstand voor het edelhert als er geen SER is"?

Antwoord 1
Zie de beantwoording van vraag 1 van Partij voor de Dieren.

Vraag 2
Wat is de visie van het college op de uitspraak uit het Faunabeleidsplan: "Om vooraf duidelijkheid te scheppen over de vraag hoe verantwoordelijkheden liggen, bijvoorbeeld financieel bij schade, verbinden we aan de introductie van deze soorten de eis om een Soorten Effect Rapportage (SER) op te stellen."

Antwoord 2
In relatie tot het edelhert dat nu in Drenthe aanwezig is, spreken we niet van een introductie, maar van de spontane komst van een zwervend individu. De tekst uit het Ffbp, van toepassing op zwervende individuen, is: "Voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw)schade en risico's voor de verkeersveiligheid".
Zie voor het overige de beantwoording op vraag 1 van de Partij voor de Dieren.

Vraag 3
Waarom acht het college het onwaarschijnlijk dat dit dier op eigen kracht naar Drenthe is gekomen terwijl DNA-onderzoek en experts aanleiding geven aan te nemen dat het dier wel op natuurlijke wijze in Drenthe is gekomen?

Antwoord 3
Zie de beantwoording van vraag 6 van de Partij voor de Dieren.

Vraag 4
Kan het college aangeven waar in het Faunabeleidsplan aangegeven staat dat er voor edelherten een nulstand gehanteerd wordt?

Antwoord 4
In het huidige Ffbp wordt de intentie uitgesproken om de nulstand voor groot wild deels op te heffen: "We willen de nulstand beëindigen" en "In beginsel zijn edelherten welkom".

Vraag 5
De fractie van GroenLinks acht een SER niet noodzakelijk in dit geval omdat het om een natuurlijke vestiging gaat. Is het college dat met GroenLinks eens; zo nee waarom niet?

Antwoord 5

Vestiging is het langdurig aanwezig zijn van een populatie op een locatie waar deze meestal voorheen niet was. In dit geval gaat het om één individueel edelhert, niet om een populatie.
Een SER wordt uitgevoerd bij zowel introductie als spontane vestiging van een soort. In bijlage 3 van het Ffbp wordt de SER bij spontane vestiging als volgt beschreven: "Bij zich spontaan vestigende soorten ligt de nadruk van een SER niet op de vraag waar en hoe een soort kan worden uitgezet of uitgezaaid, maar op de vraag hoe de vestiging kan worden begeleid of hoe mogelijke schade of overlast kan worden voorkomen".

Vraag 6

In het Faunabeleidsplan staat te lezen: In de wet staat dat populatiebeheer alleen aan de orde is bij een aantal soorten grote hoefdieren (damhert, edelhert, ree en wild zwijn) als die zich niet vrij kunnen verplaatsen door afrasteringen of infrastructuur en bebouwing. Acht u het niet vrij kunnen verplaatsen aan de orde in dit geval; zo ja kunt u dat toelichten.

Antwoord 6

Nee, dat is niet aan de orde. Het edelhert verblijft niet op een afgesloten terrein.

Vraag 7

In het Faunabeleidsplan staat te lezen: "Als edelhert of damhert spontaan verschijnen in de grote bos- en natuurgebieden dan kan van een terreineigenaar uiteraard geen SER vooraf worden gevraagd. De provincie neemt in een dergelijk geval het initiatief om in samenspraak met de direct belanghebbenden deze rapportage te realiseren". Hoe en wanneer is het college van plan een SER vorm te geven?

Antwoord 7

Het desbetreffende edelhert bevindt zich niet in één van de mogelijk geschikte leefgebieden. In het Ffbp staat hierover op blz. 19 het volgende: "Niet alles hoeft overal te zijn en niet overal zijn conflicten met andere functies even gemakkelijk te beperken. Om deze reden stellen we een ondergrens van 2.500 hectare vast voor het permanente leefgebied van deze soorten".
De Haar, waar het edelhert zich lange tijd heeft opgehouden, voldoet hier niet aan. Zie verder de beantwoording van vraag 2.

Vraag 8

Is het college in overleg getreden met de grondgebruikers en natuurbeheerder ter plaatse en wat zijn daarvan de uitkomsten?

Antwoord 8
Zie de beantwoording van vraag 3 van de Partij van de Arbeid.

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter , secretaris

provinciehuis Westerbrink 1, Assen
postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.drenthe.nl
0592 - 36 55 55

provincie Drenthe

Aan:
de dames T. Potharst en E. Slagt-Tichelman
en de heren R.A.A. Bosch en E. van Liempd

(i.a.a. de overige Statenleden)

Assen, 10 december 2020
Ons kenmerk 2020002394/2020002397/2020002398
Onderwerp: Uitstel beantwoording vragen ex artikel 41 Reglement van orde inzake de 0-stand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert.

Geachte dames Potharst en Slagt en heren Bosch en Van Liempd,

In uw brief van 21 november 2020 hebt u een aantal vragen gesteld over de 0-stand in relatie tot het nu in Drenthe verblijvende edelhert.
Hierbij informeren wij u dat de normale termijn van beantwoording zal worden overschreden, omdat in de laatste GS-vergadering voor het kerstreces 2020 een keus gemaakt wordt ten aanzien van de te hanteren beleidslijn met betrekking tot het edelhert. Aangezien de beantwoording van vragen in lijn gebracht moet worden met deze nog te maken keus kunnen wij uw vragen pas na het kerstreces beantwoorden.

De brief met de beantwoording van uw vragen kunt u vóór 15 januari 2021 tegemoet zien.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter , secretaris

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

16 - 22

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/statenportaal/Schriftelijke-vraag/PS161220-A11-Beantwschr-vr-PvdD-GL-PvdA-15-12-2020-Edelhert-COMPL.pdf, p.1-7)

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drentsparlement.nl>
Verzonden: maandag 23 november 2020 11:38
Aan: provincie Drenthe; postbusGS-stukken
CC: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Inboeken en doorgeleiden schriftelijke vragen (ex art. 41 RvO) van Statenfractie PvdA over Edelhert in Drenthe
Bijlagen: PS161220 B9 PvdA schr.vr. 21-12-2020 Edelhert in Drenthe.pdf

Categorieën: DIV

Goedemorgen dames,

Bijgevoegde schriftelijke vragen ex artikel 41 van de Statenfractie PvdA over edelhert in Drenthe zijn op 23 november 2020 bij de Statengriffie binnengekomen.
Willen jullie de schriftelijke vragen inboeken en verder doorgeleiden volgens de procedure.
Wij ontvangen graag een kopie van het ingeboekte exemplaar.

PROVINCIE DRENTHE
No.: 2020002398
Ingek.: 23 NOV. 2020
TEAM: BC
TE BEH. DOOR:
DWS: | G.AFD.:

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | Statengriffie
PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
T (0592) 5.1.2e | E 5.1.2e@drentsparlement.nl

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

2 - 20

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/statenportaal/Schriftelijke-vraag/PS161220-A11-Beantwschr-vr-PvdD-GL-PvdA-15-12-2020-Edelhert-COMPL.pdf, p.13)

Duplicaat (ID 508015)

Kopie SG
Comm

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: maandag 17 juli 2017 10:00
Aan: Post; postbusGS-stukken
CC: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Inboeken en doorgeleiden schriftelijke vragen (ex art.41 RvO) van Statenfracties PvdA en GroenLinks over Edelhert
Bijlagen: PS270917 B3 PvdA schr.vr. 14-07-2017 edelhert.pdf

Categorieën: DIV

Goedemorgen dames/heren,

Bijgevoegde schriftelijke vragen ex artikel 41 van de Statenfracties PvdA en GroenLinks over het niet welkom zijn van het edelhert zijn op 14 juli 2017 bij de Statengriffie binnengekomen.
Willen jullie de schriftelijke vragen inboeken en verder doorgeleiden volgens de procedure.
Wij ontvangen graag een kopie van het ingeboekte exemplaar.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | Statengriffie
PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
T (0592) 5.1.2e E 5.1.2e @drentsparlement.nl

PROVINCIE DRENTHE
No.: 2017002133
Ingek.: 17 JULI 2017
TEAM: BC
TE BEH. DOOR:
DWS: G.AFD.:

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

2 - 3

Duplicaat (ID 506070)

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	Plattelandsontwikkeling
Datum	Donderdag 21 juli 2017
Uiterste behandeldatum in GS: 5 september 2017 *Toelichting: De beantwoording van de Statenvragen is geagendeerd voor de vergadering van de commissie OGB op 6 september 2017*	

Verantwoordelijke
Foppe Voogd
Paraaf verantwoordelijke *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	**Afwijkende mening**
1. 5.1.2e (NW)	Nee
2. 5.1.2e (VTH)	Nee
3. 5.1.2e (BC)	Nee

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
5-9-'17	nr. 3.2/2017002133
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja, later. Op het moment de brief in bezit is bij de Statenleden.
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Beantwoording schriftelijke vragen ex artikel 41 Reglement van orde van de fracties van de PvdA en Groen Links over het niet welkom zijn van het edelhert.

Advies

In te stemmen met de brief aan de fracties van de PvdA en GroenLinks, in afschrift aan de overige Statenleden.

Beslissing GS

conform

Risico's

Risico behorend bij advies:

- De stuurgroep is ingesteld door GS Drenthe en GS Friesland en heeft een adviserende rol richting de beide colleges van GS. De beide provincies hebben tevens zitting in de stuurgroep. Dit laatste kan de schijn van een mogelijke dubbelrol (adviseren versus besluiten) hebben van de betreffende gedeputeerden.
  De beide gedeputeerden onthouden zich van stem in de stuurgroep. Tevens is direct na de vorming van het huidige college van GS besloten om een onafhankelijk voorzitter van de stuurgroep te benoemen in plaats van één van de gedeputeerden zoals daarvoor gebruikelijk was.

- De stappen van de SER-procedure, zoals genoemd in het Flora- en faunabeleidsplan, zijn formeel niet allemaal doorlopen:
  - GS hebben de Staten niet expliciet geïnformeerd over de startnotitie met het positief advies van de Commissie Landelijk Gebied (CLG) van september 2015 (stap 3)
  - De criteria voor de op te stellen SER zijn niet als apart besluit vastgesteld door GS (stap 4)

  Het Flora- en Faunabeleidsplan is in december 2014 vastgesteld door PS. U hebt het ontwerp-Ffbp vastgesteld en vervolgens ter besluitvorming voorgelegd aan PS. Met dit besluit spreekt u expliciet uit dat u zich verbindt aan de uitgangspunten genoemd in bijlage 2 van het Ffbp. De stuurgroep heeft de uitgangspunten in bijlage 2 een op een overgenomen. De CLG die normaal GS hierover zou adviseren heeft ingestemd met de uitgangspunten voor de SER zoals door de stuurgroep zijn voorgesteld.

Aanvullende informatie voor GS

De Wet natuurbescherming heeft de bevoegdheid te besluiten over herintroductie van soorten neergelegd bij de Minister van Economische Zaken. Wel is bij ontheffingverlening door het Ministerie overeenstemming nodig met het college van GS waar de herintroductie plaatsvindt, in dit geval Drenthe en Friesland.

In het Flora- en Faunabeleidsplan beschreven SER-procedure zit een onjuistheid: de laatste zin van stap 8 waarin staat dat uw besluit of de betreffende SER als grondslag zal dienen voor provinciale medewerking aan introductie van een soort, ontvankelijk is voor beroep. Dit besluit is niet het eindpunt maar een tussenstap aangezien het Rijk bevoegd gezag is bij herintroductie.
In het algemeen zal de volgende stap in een SER-procedure zijn dat de initiatiefnemer, nadat u besloten heeft uw medewerking te verlenen aan (her)introductie, een verzoek om ontheffing indient bij het Ministerie van Economische Zaken. Het Ministerie zal het betrokken college van gedeputeerde staten vragen om een standpunt en vervolgens, in overeenstemming met het betrokken college, een besluit te nemen. Dit besluit is ontvankelijk voor (bezwaar en) beroep.

Indien de huidige SER-procedure in verband met de herintroductie van het edelhert in het Drents-Friese Wold weer wordt voortgezet zal de stuurgroep (de initiatiefnemer), voordat zij een verzoek om ontheffing indient, niet alleen u maar ook het college van GS van Friesland vragen om medewerking aangezien het Ministerie van Economische Zaken alleen in overeenstemming met beide colleges een ontheffing kan verlenen.

Tekst openbare besluitenlijst
Onderwerp: Beantwoording Statenvragen herintroductie Groot Wild

Verzenden

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

7 - 15

Duplicaat (ID 506090)

Duplicaat (ID 506010)

Duplicaat (ID 506088)

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drentsparlement.nl>
Verzonden: maandag 23 november 2020 9:55
Aan: provincie Drenthe; postbusGS-stukken
CC: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Inboeken en doorgeleiden schriftelijke vragen (ex art. 41 RvO) van Statenfractie GroenLinks over Edelhert in Drenthe
Bijlagen: PS161220 B7 GL schr.vr. 21-11-2020 edelhert in Drenthe.pdf

Categorieën: DIV

Goedemorgen dames,

Bijgevoegde schriftelijke vragen ex artikel 41 van de Statenfractie GroenLinks over Edelhert in Drenthe zijn op 23 november 2020 bij de Statengriffie binnengekomen.
Willen jullie de schriftelijke vragen inboeken en verder doorgeleiden volgens de procedure.
Wij ontvangen graag een kopie van het ingeboekte exemplaar.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e | Statengriffie
PROVINCIE DRENTHE | Postbus 122, 9400 AC Assen
T (0592) 5.1.2e 5.1.2e@drentsparlement.nl

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

2 - 21

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/statenportaal/Schriftelijke-vraag/PS161220-A11-Beantwschr-vr-PvdD-GL-PvdA-15-12-2020-Edelhert-COMPL.pdf, p. 11-12.)

Duplicaat (ID 508015)

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

Voor schriftelijke afdoening toezeggingen in Staten en Statencommissies

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	Natuur en Water
Datum	donderdag 6 juli 2017
Uiterste behandeldatum in GS: 11 juli *Toelichting: Friesland heeft haar Staten deze week geïnformeerd. Er dient te niet veel tijd tussen het informeren in Friesland en Drenthe te zitten.*	

Verantwoordelijke
Foppe Voogd
Paraaf verantwoordelijke *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt collegeakkoord/programma begroting
5. Energiek Drenthe / 7. Dynamiek in leefomgeving

Portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met	**Afwijkende mening**
1. 5.1.2e 5.1.2e	Nee
2. 5.1.2e 5.1.2e	Nee
3. 5.1.2e 5.1.2e	Nee

Paraaf directeur-secretaris
Annet van Schreven

Archivering	
Datum:	*Registratienummer:*
11-7-'17	nr. 3.2/2017002015
	nr.
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Afdoening toezegging gedaan in de vergadering van de commissie OGB van 10 mei 2017 en de Commissie FCBE van 28 juni 2017 over de Soorten Effectrapportage met betrekking tot de mogelijke herintroductie van Groot Wild.

Advies

In te stemmen met de brief aan Provinciale Staten.

Beslissing GS

Risico's

Niet van toepassing.

Tekst openbare besluitenlijst

Onderwerp: Informeren PS over procedure SER

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over de ontwikkelingen rondom de SER (Soorten Effect Rapportage) met betrekking tot de mogelijke herintroductie van edelherten en de spontane terugkomst van damherten in het Drents-Friese Wold

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

3 - 6

Reeds openbaar
(https://www.drentsparlement.nl/Vergaderingen/Provinciale-Staten-PS/2017/27-september/13:00/OGB060917-FCBE130917-A6-groot-wild-COMPL-2.pdf)

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 5

Duplicaat (ID 507058)

VERENIGING HET EDELHERT

www hetedelhert.nl Vereniging het Edelhert @hetedelhert

Mail: info@hetedelhert.nl

Twitter: @VHE_nieuws

Facebook: Vereniging het Edelhert

Secretariaat: Postbus 981 7301 BE Apeldoorn

KvK Apeldoorn 40101073

Rabobank rek: NL52RABO0147384508

PROVINCIE DRENTHE
No.: 2020002522
Ingek.: 07 DEC. 2020
TEAM: VTH
TE BEH. DOOR:
DWS: G.AFD.:
5.1.2e
TKA

Apeldoorn, 01-12-2020

Aan:

Gedeputeerde Staten van Drenthe

t.a.v. Gedeputeerde H.G. Jumelet

Westerbrink 1

9405 BJ Assen

Betreft: Oproep bestuur Vereniging het Edelhert aan Gedeputeerde Staten van Drenthe naar aanleiding van de berichten omtrent het voorgenomen afschieten van een edelhert in de provincie.

Uit de media lijkt de indruk te ontstaan dat Provincie Drenthe in haar maag zit met de aanwezigheid van een edelhert. Maar waarom? Via deze brief doet Vereniging het Edelhert een oproep aan de politiek van Drenthe via de verantwoordelijke gedeputeerde, de heer H.G. Jumelet.

Geachte heer Jumelet,

In Drenthe loopt een edelhert. Al een paar jaar, zo blijkt. Het bestuur van Vereniging het Edelhert wil met deze brief een oproep doen aan U als verantwoordelijke gedeputeerde, maar tevens aan de provinciale Drentse politiek: **waarom wordt dit hert niet met rust gelaten? Geef het een plek in de Drentse natuur. Drenthe kent prachtige natuurgebieden die met de komst van het edelhert nog weer wat mooier en spannender worden!**

De komst van dit edelhert is allereerst geheel in lijn met het Faunabeheerplan uit 2014 en ook met de onderzoeken en rapporten die in het kader van de mogelijke terugkeer van het edelhert in het Drents-Friese Wold opgesteld zijn. In 2017 is al uitgebreid onderzoek gedaan naar mogelijke leefgebieden, mogelijkheden voor herintroductie en verwachte (landbouw)schade en gevolgen voor

verkeersveiligheid. Toen is ook al een SER (Soort-Effect-Rapportage) opgesteld. Deze is indertijd helaas niet door de Drentse politiek vastgesteld omdat er geen unanimiteit kon worden bereikt. De SER is indertijd dus niet verworpen vanwege het issue 'verkeersveiligheid', terwijl dat nu wel door de woordvoering van de provincie als zodanig aangehaald wordt. Laten we wel zijn: één edelhert doet niets af aan de verkeersveiligheid in de provincie Drenthe. Sterker: het hert heeft zich al twee jaar lang voortbewogen door de provincie zonder brokken te maken!

Verder is opvallend dat in Drenthe ook al met enige regelmaat damherten gezien worden (geregistreerde waarnemingen te zien op de website www.waarneming.nl). Wij begrijpen niet dat daarover geen discussie is gevoerd en een enkel edelhert nu wel zoveel negatieve aandacht krijgt

Tot slot: in 2017 is goed gekeken naar de mogelijkheid tot terugkeer van edelherten in Drenthe, ook buiten het Drents-Friese Wold, maar:

- Het feit dat er spontaan damherten en een edelhert opduiken in Drenthe, zou – mede gezien het vastgestelde beleid – toegejuicht moeten worden in plaats van als bedreiging te benoemen.
- Het is zaak om als provincie te staan voor je eigen beleid en pro-actief te beslissen.
- Samen met terreinbeheerders, landbouw, recreatie en andere stakeholders afspraken te maken over:
    - De wijze van monitoring, aantallen en schades.
    - Het opstellen van een degelijk beheerplan waarin genoemd de maximale stand of dichtheid en de te hanteren wijze van (aantals)beheer als deze maximale stand benaderd of overschreden wordt.
    - Het maken van een acceptabele schaderegeling voor de landbouwsector en eventuele flankerende maatregelen.
    - Mochten er zich verkeersonveilige locaties ontwikkelen kunnen deze met lokaal beheer of met technische middelen worden aangepakt (rasters, dwangwissels etc.).

Met dit beleid zullen de baten groter zijn dan de lasten en heeft Drenthe er een prachtige icoon bij.

Wij horen graag Uw reactie op onze oproep en tevens bieden wij onze kennis/diensten aan bij mogelijke vragen die dit onderwerp nu of in de nabije toekomst moge oproepen.

Namens het bestuur van Vereniging het Edelhert.

Jhr. Drs. F.F. Leyssius, voorzitter

P.S. Als bijlage hebben we ook een brief van 15 november 2017 bijgesloten

VERENIGING HET EDELHERT

www hetedelhert.nl Vereniging het Edelhert @VHE_nieuws

Amerongen, 15 november 2017

Aan: Provincie bestuur Drenthe
9400 AC Assen
t.a.v. Gedeputeerde de heer H.Jumelet

Geachte heer Jumelet,

Met vreugde heeft Vereniging het Edelhert (VhE) er kennis van genomen dat u een hernieuwde poging gaat doen om het edelhert naar Drenthe te laten komen en dit plan opnieuw meeneemt naar de stuurgroep Drents-Friese Wold.
Vereniging het Edelhert is een groot voorstander van dit plan, daarom deze brief ter ondersteuning van uw gesprekken met de TBO's, LTO, Provincies en andere belanghebbenden die lid zijn van de stuurgroep Drents-Friese Wold.

Wij constateren dat overal in Nederland, daar waar het gaat om introductie of beheer van bestaande populaties herten, er weinig tot geen vertrouwen is tussen de verschillende betrokken partijen. Dit is ontstaan doordat in het verleden vaak de vooraf gemaakte afspraken en/of regelingen tussen partijen niet na worden gekomen of tussentijds worden aangepast of zelfs worden afgeschaft.
Er zijn voorbeelden te over die dit illustreren waardoor nu zo'n geweldig idee als in het Drents-Friese Wold mislukt en dit heeft vaak betrekking op de bedrijfsvoering van leden aangesloten bij de Land en Tuinbouw Organisatie (LTO).

Die hiervoor aangehaalde voorbeelden zijn: de afschaffing van de 'mede gebruikregeling' (gedoogregeling) voor herten en agrariërs in de Provincie Gelderland, de jarenlange damhertschade door het niet-beheer van de Amsterdamse Waterleidingduinen bij de bloembolboeren in Noord en Zuid Holland, het eenzijdig afschotvrij maken van het Deelerwoud door Natuurmonumenten wat veel problemen gaf bij een agrariër en 2 andere terrein beherende organisaties en tot slot de jarenlange damhertschade in Zeeland door optreden van Staatsbosbeheer en de Provincie Zeeland. Zo zijn er (helaas) voorbeelden genoeg waar boeren hun bedrijfsvoering en inkomenspositie in gevaar zien komen. Voor zekerheid gaan is dan een logische reactie.

Ons standpunt in deze is:
Bij een goede introductie van herten in het Drents-Friese Wold kan tevens een – ogenschijnlijk - kostbare schaderegeling of gedoogregeling met de agrariërs afgesproken worden omdat deze niet of nauwelijks gebruikt zal worden bij een juist beheer. Als er echt schade buiten het Drents-Friese Wold ontstaat dan heeft dat alles te maken met onjuist beheer door de verantwoordelijke partijen.
Bij een goede inrichtring van het gebied treedt er niet of nauwelijks, ook zonder raster, een damhert of edelhert buiten de grenzen.

De voorwaarde is echter wel dat er wat de inrichting betreft binnen het gebied op diverse plaatsen voldoende voedsel en rust is en een daarop afgestemd aantal herten.

Als extra borg kan er nog een nulstand afgesproken worden buiten het DFW in de agrarische gebieden als extra zekerheid en garantie voor het voorkomen van schade.

De mogelijkheid voor herten in Drenthe ligt nog volledig open, dit kan echter alleen door harde en goede afspraken met alle partijen. Als er veel landbouwschade uitbetaald moet worden, dan heeft het beheer gefaald!

VhE wil zich breed inzetten om de komst van edelherten in Drenthe te verwezenlijken daarom, om te beginnen dit verzoek voor een gesprek met u.

Vriendelijke groeten

Jozef H.M. Linthorst
Voorzitter VhE
5.1.2e

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

GS-stuk

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
Datum	maandag 7 december 2020
Uiterste behandeldatum in GS: 8-12-2020 *Toelichting: Op verzoek van gedeputeerde*	

Teammanager
Arnout Venekamp
Paraaf en advies *Akkoord:* *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven

Akkoord portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met
1. 5.1.2e 5.1.2e Verkeer en vervoer
2. 5.1.2e 5.1.2e Landelijk gebied
3.

Akkoord provinciesecretaris
Wim Brenkman

Archivering	
Soort overeenkomst: *Looptijd overeenkomst:*	Niet van toepassing
Datum:	*Registratienummer:*
8-12-20	nr. 6.71 2020002536
	nr.

Communicatie
Openbaar: Nee
Persbericht: Nee
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Edelhert en verkeersveiligheid

Advies

1. Kennis te nemen van de integrale analyse vanuit verkeersveiligheid en faunabeheer omtrent de nulstand van grote hoefdieren.

Beslissing GS

Inleiding

a. Algemeen

Sinds twee jaar bevindt zich een edelhert in de provincie Drenthe. Deze is spontaan verschenen in Drenthe en wordt nu nog beschouwd als een rondzwervend hoefdier.

In Drenthe gold tot en met 2014 een nulstand voor het edelhert, damhert en wild zwijn.
In december 2014 heeft PS besloten de nulstand op te heffen voor het damhert en het edelhert.
Wel is besloten dat deze wijziging van beleid pas ingaat als een Soorten-effect-rapportage (SER) is doorlopen en goedgekeurd door uw college. Het opheffen van een nulstand is alleen van toepassing voor die gebieden waar een SER is doorlopen.

In 2017 is een opdracht verstrekt voor het handhaven van de nulstand. De opdracht is een vernieuwing van drie eerder verleende opdrachten (2003-2017, destijds aanwijzingen genoemd)

Onlangs is op sociale media een discussie gevoerd over het handhaven van de nulstand voor het edelhert.
Op woensdag 3 december 2020 is een petitie, die moet voorkomen dat het edelhert wordt afgeschoten, aangeboden aan gedeputeerde Henk Jumelet. De petitie is 27.000 keer ondertekend.
Zowel in een mededeling aan de Commissie Omgevingsbeleid als tijdens de overhandiging van de petitie is door Henk Jumelet gezegd een uitwerking te maken van het beleid vanuit verkeerveiligheid in relatie tot de nulstand. Hiermee geeft u uitvoering aan het beleid in het Ffbp ten aanzien van individuele rondzwervende dieren, blz. 52 Ffbp; *Voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw-) schade en risico's voor de verkeersveiligheid.*

b. Europese aspecten

Niet van toepassing

c. Economie/werkgelegenheid

Niet van toepassing

d. Participatie

Niet van toepassing

Advies

1. Kennis te nemen van de integrale analyse vanuit verkeersveiligheid en faunabeheer omtrent de nulstand van grote hoefdieren.

Doelstelling uit de begroting

2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven

Argumenten

1.1. Onderstaand het huidige beleid qua verkeerveiligheid
Het beleid welke van toepassing is op het edelhert zijn de ambitie Samen richting Nul verkeersslachtoffers (SrNv), het Flora- en faunabeleidsplan (Ffbp) en de 'nulstand opdracht'.

De ambitie SrNv gaat uit van het minimaliseren van het aantal verkeersslachtoffers in Drenthe. Deze ambitie is gericht op het wegnemen van beheersbare risico's welke verkeersongevallen (met verkeersslachtoffers) kunnen veroorzaken.

In het Ffbp is bepaald dat de provincie Drenthe in beginsel ruimte biedt aan wilde populaties hoefdieren zoals edelhert en damhert. Voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw-) schade en risico's voor de verkeersveiligheid (blz. 52 Ffbp). In het Ffbp staat dat waar mogelijk preventieve maatregelen worden genomen om de verkeersveiligheid in Drenthe voor mensen te bevorderen en om het aantal dierslachtoffers te verminderen.
Het Ffbp biedt de mogelijkheid om op basis van verkeersveiligheid op te treden tegen verkeersonveilige situaties veroorzaakt door grote hoefdieren. Dit is in lijn met de nulstand opdracht.

In 2017 is een opdracht gegeven voor het handhaven van de nulstand van edelherten, damherten en het wilde zwijn. Deze opdracht is een herhaling van eerder verleende opdrachten (destijds aanwijzingen genoemd).

Afweging
Het in Drenthe loslopende edelhert betekent een verkeersveiligheidsrisico. De vraag is hoe groot dit risico is en of het een aanvaardbaar risico is. Is het vanuit het beschreven beleid verdedigbaar dat het dier wordt geschoten? Het is een beheersbaar risico en vanuit de ambitie SrNv zou afschot verdedigbaar zijn. Echter, de navolgende overwegingen kunnen leiden tot een andere afweging:

- Er zijn twee aspecten waardoor een edelhert een gevaar oplevert voor het verkeer: gewicht en grootte:

Gewicht:
Daar waar reeën een gewicht hebben (bereiken) van 35 kilo (in Drenthe tussen ca. 15 en 25 kg max.) en een schofthoogte van 90 cm kunnen mannelijke edelherten een gewicht bereiken van 250 kilo en hebben ze een schofthoogte van 140 cm.
Bij een ongeval zijn gewicht en snelheid van belang, deze veroorzaken de kracht van het ongeval. Onderstaand figuur beeldt goed uit welke krachten er op een auto komen bij een botsing met 60km/h en de verschillende wildsoorten.

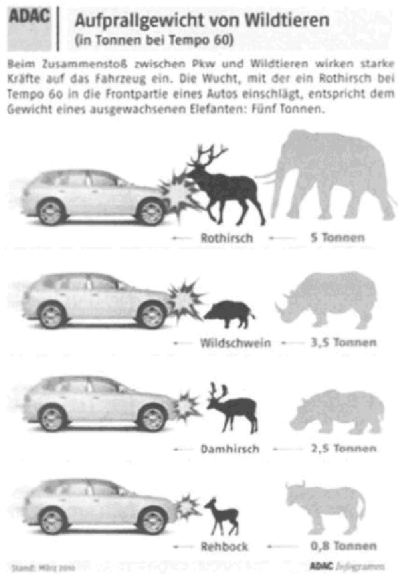

Grootte:
Daar waar reeën met hun 90cm "voor de auto" komen (en dus de meeste schade veroorzaken aan de voorkant van de auto), zal een edelhert over de motorkap vliegen. Je rijdt er eigenlijk onderdoor met de motorkap, waarna het lichaam van het edelhert tegen de voorruit komt. Een sprekend voorbeeld hiervan is te zien op onderstaande foto. Goed zichtbaar is dat het edelhert tegen voorruit en dak komt, en de kracht die nodig is om een autodak zover in te deuken is fors. Dit ongeval betrof een nog niet volwassen edelhert van 150 kilo. De bestuurder is in het ziekenhuis beland maar heeft het overleefd.

- Een edelhert is in vergelijking met ander wild, uitgesproken voorzichtig en daardoor relatief weinig betrokken bij verkeersongevallen (onderzoek in Duitsland: 2-3% van de edelhert populatie; reewild ruim 20%). Het dier in Drenthe loopt al 2 jaar rond en heeft, voor zover bekend, geen verkeersongeval veroorzaakt.
- 's Nachts (17.00 – 7.00 uur, met een piek tussen 19.00 – 1.00 uur)) vinden de meeste aanrijdingen plaats. Dan is de verkeersbelasting laag (ca 30 -15% van de gemiddelde etmaalintensiteit).
- Een aspect van de verkeersveiligheid welke niet alleen geldt voor edelherten maar voor al het wild, is de reactie/reflex van de automobilist op het overstekende wild. Een natuurlijke reactie/reflex van bestuurders om te proberen het wild te ontwijken kan leiden tot ongevallen. Hoe groter het wild is hoe sterker de reactie/reflex om uit te wijken zal zijn. Vooral in Drenthe, waar toch nog veel bomen in de obstakelvrije zone staan, is uitwijken erg gevaarlijk.
- Alle snelwegen op de Veluwe zijn voorzien van hekwerken, in Drenthe is dat niet het geval. Op de Veluwe zijn geen autowegen waar je 100 km/h mag rijden, in Drenthe wel en deze hebben geen hekwerken. In het rapport t.b.v. herintroductie van edelherten in DFW, Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold 2014, staat de volgende conclusie: Knelpunt: aanrijdingen met hoefdieren op de N381, Maatregelen: uitrasteren in combinatie met ontsnipperende maatregelen (ongelijkvloers of gelijkvloers).

De infrastructuur in Drenthe is niet aan te passen aan dit edelhert. Het is niet realistisch om alle 100 en 80 km-wegen te voorzien van een geschikt wildraster ter voorkoming van het oversteken van dit dier. Ook andere dieren, waaronder het 'normale' (ree)wild moet ook zich tussen de velden kunnen verplaatsen (rust/voeden). Ook het 'sturen van het wild' naar specifieke wissels is niet reëel. Het effect van wildspiegels, zo blijkt uit onderzoek, is nihil.

- De provincie heeft geen zeggenschap over de Rijkssnelwegen en gemeentelijke 80km-wegen en de aanleg van hekwerken langs deze wegen.
- Automobilisten op de Veluwe weten dat er edelherten leven en houden hier al rekening mee. In Drenthe bevindt zich één zwervend edelhert op zoek naar soortgenoten. Het zal waarschijnlijk blijven rondtrekken waarmee er een verhoogde kans is dat het wegen gaat oversteken in deze zoektocht.

Met een voorlichtingscampagne is het mogelijk om weggebruiker te attenderen op dit risico. Dan moet echter wel bekend zijn wanneer de kans het grootst is dat een dergelijk dier 'aan de wandel' is en mogelijk de weg oversteekt (bv in de schemer) of op welke plek die kans het grootst is (bv overgang van bosschage naar open veld). Nadeel is, net als van het reguliere verkeersbord dat waarschuwt voor overstekend wild, dat, indien je eigenlijk nooit een dier langs de weg ziet, je niets doet met die info / je het vergeet en je gedrag er dus niet op aanpast. Je zou dit effect kunnen verkleinen door gericht te communiceren in het gebied waar het dier zich op dat moment bevindt. Het effect blijft echter beperkt en tijdelijk.

- Als er een ernstig ongeluk gebeurt met het edelhert zal de vraag gesteld worden waarom op basis van de nulstand niet al het mogelijke is gedaan om het edelhert te schieten. Formeel is de provincie niet aansprakelijk, aangezien wilde dieren geen eigenaar hebben en er derhalve niemand verantwoordelijk is bij ongevallen. Echter door de slachtoffers of nabestaanden zal bij een voorkomend ongeval wel naar de provincie en haar handelen worden gekeken.
- Er zijn de afgelopen jaren geen meldingen gedaan van landbouwschade.
- Strooizout betekent een verhoogd risico omdat de dieren dit graag oplikken.

1.2 Effect van niet uitvoeren van opdracht tot handhaven nulstand
Als niet wordt overgegaan tot het uitvoeren van de opdracht zou gesproken kunnen worden van een soort gedoogsituatie. Dit kan worden vastgelegd in een gedoogbeschikking.
Een gedoogbeschikking moet worden gezien als een besluit om in een bepaald geval, onder voorwaarden, tijdelijk af te zien van de uitoefening van een handhavingbevoegdheid. De achterliggende reden hiervoor is dat u, als het bevoegd gezag, de nulstand wil opheffen, hoewel sprake is van een door u verleende opdracht.
Bij een gedoogsituatie moet sprake zijn van uitzonderlijkheid, tijdelijkheid, geen onredelijkheid t.o.v. anderen en uitvoering op acceptabele wijze.
Deze gedoogbeschikking kan van toepassing verklaard worden op zich spontaan vestigende herten waarbij de huidige 0-standopdracht van toepassing blijft op ontsnapte en uitgezette herten en alle wilde zwijnen.

Tijdsplanning

Niet van toepassing.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Niet van toepassing.

Risico's

Door de provincie is reeds gecommuniceerd dat het edelhert op dit moment nog niet geschoten gaat worden. Indien besloten wordt om nu wel op te treden zal dit weer tot de nodige publiciteit leiden.

Kanttekeningen vanuit de organisatie

Niet van toepassing.

Tekst openbare besluitenlijst

Niet van toepassing

Agendapunt voor de vergadering van Gedeputeerde Staten van Drenthe

GS-stuk

Algemene gegevens	
Opsteller	5.1.2e 5.1.2e tst. 5.1.2e
Team	VTH
Datum	woensdag 9 december 2020
Uiterste behandeldatum in GS: *Toelichting:*	

Teammanager
Arnout Venekamp
Paraaf en advies *Akkoord:* *Bespreken:*

Verwijzing naar speerpunt coalitieakkoord/programma begroting
2. Stad en platteland: ruimte bieden en richting geven 4. Mobiliteit en bereikbaarheid: slim en veilig

Akkoord portefeuillehouder
Henk Jumelet

Intern voorbereid met
1. 5.1.2e 5.1.2e VTH
2. 5.1.2e 5.1.2e VV
3.

Akkoord provinciesecretaris
Wim Brenkman

Archivering	
Soort overeenkomst: *Looptijd overeenkomst:*	Niet van toepassing
Datum:	*Registratienummer:*
15-12-2020	nr. 5.15/ 202000 2578
	nr.

Communicatie
Openbaar: Ja
Persbericht: Ja
Bekendmaking: Niet van toepassing

Onderwerp

Edelhert

Advies

1. De opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018, kenmerk 29/VTH/2018001868 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren,
2. Bovenstaand besluit te laten vervallen als Provinciale Staten hebben besloten over de actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan.

Beslissing GS

CF

Inleiding

a. Algemeen
Sinds twee jaar bevindt zich een edelhert in de provincie Drenthe. Deze is spontaan verschenen in Drenthe en wordt beschouwd als een rondzwervend hoefdier.

In Drenthe gold tot en met 2014 een nulstand voor het edelhert, damhert en wild zwijn. In december 2014 heeft PS besloten de nulstand op te heffen voor het damhert en het edelhert. Wel is besloten dat deze wijziging van beleid pas ingaat als een Soorten-effect-rapportage (SER) is doorlopen en is goedgekeurd door uw college. Het opheffen van een nulstand is alleen van toepassing voor die gebieden waar een SER is doorlopen. Zoals in het Flora-en faunabeleidsplan (Ffbp) staat vermeld werd de spontane komst van een edelhert pas over enkele decennia verwacht. Om deze reden is er nog geen SER doorlopen.

In 2018 is de meest recente opdracht verstrekt voor het handhaven van de nulstand van grote hoefdieren. De opdracht is een vernieuwing van drie eerder verleende opdrachten (2003-2017, destijds aanwijzingen genoemd). Deze opdracht en aanwijzingen zijn gebaseerd op een bevoegdheid uit respectievelijk de Wet natuurbescherming en de Flora- en faunawet. Tot 2002 was het Rijk bevoegd gezag op basis van de Jachtwet. Ook het Rijk gaf opdrachten voor het handhaven van de nulstand.

Onlangs is naar aanleiding van berichtgeving in de media een maatschappelijke discussie gevoerd over het handhaven van de nulstand voor het edelhert.
Op woensdag 3 december 2020 is een petitie, die moet voorkomen dat het edelhert wordt afgeschoten, aangeboden aan gedeputeerde Henk Jumelet. De petitie is 27.000 keer ondertekend.
Zowel in een mededeling aan de Commissie Omgevingsbeleid als tijdens de overhandiging van de petitie is door gedeputeerde Jumelet gezegd een uitwerking te maken van het beleid vanuit verkeerveiligheid in relatie tot de nulstand.

b. Europese aspecten
Niet van toepassing.

c. Economie/werkgelegenheid
Niet van toepassing.

d. Participatie
Niet van toepassing.

Advies

1. De opdracht handhaving nulstand grote hoefdieren van 17 juli 2018, kenmerk 29/VTH/2018001868 met betrekking tot het edelhert tijdelijk niet uit te voeren
2. Bovenstaand besluit te laten vervallen als Provinciale Staten hebben besloten over de actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan.

Doelstelling uit de begroting

2.2.12 Uitvoering Wet natuurbescherming
4.1.04 Zorgen voor veilige provinciale wegen

Argumenten

1.1. Er is sprake van een zeer gering verkeersveiligheidsrisico

De ambitie Samen richting Nul verkeersslachtoffers (SrNv), gaat uit van het minimaliseren van het aantal verkeersslachtoffers in Drenthe. Deze ambitie is gericht op het wegnemen van beheersbare risico's welke verkeersongevallen (met verkeersslachtoffers) kunnen veroorzaken.

De aanwezigheid van het edelhert is een beheersbaar risico en vanuit de ambitie SrNv zou afschot verdedigbaar zijn. Echter, de navolgende overwegingen kunnen leiden tot een andere afweging:

- Een edelhert is in vergelijking met ander wild, uitgesproken voorzichtig en daardoor relatief weinig betrokken bij verkeersongevallen (onderzoek in Duitsland: 2-3% van de edelhert populatie; reewild ruim 20%). Het dier in Drenthe loopt al twee jaar rond en heeft, voor zover bekend, geen verkeersongeval veroorzaakt. Het dier is en wordt überhaupt weinig waargenomen en er zijn nog geen meldingen geweest van aanwezigheid op of rond wegen.
- 's Nachts (17.00 – 7.00 uur, met een piek tussen 19.00 – 1.00 uur) vinden de meeste aanrijdingen met wild plaats. Dan is de verkeersbelasting laag (ca 30 -15% van de gemiddelde etmaalintensiteit). Daarmee is de kans op een verkeersongeval erg laag.

1.2 Hiermee geeft u uitvoering aan het beleid in het Ffbp ten aanzien van individuele rondzwervende dieren

In het Ffbp staat vermeld dat voor rondzwervende individuen buiten de grote bos- en natuurgebieden geldt dat hun aanwezigheid van geval tot geval wordt beoordeeld op aspecten van (landbouw-) schade en risico's voor de verkeersveiligheid

- Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan rondom verkeersveiligheid
- Er zijn de afgelopen twee jaren geen meldingen gedaan van (landbouw)schade die gerelateerd zijn aan het edelhert.
- De geringe aanwezigheid van een risico voor de verkeerveiligheid is in argument 1.1 benoemd.

De beoordeling van de lusten en lasten van het edelhert, zoals ook aangegeven in het Ffbp, zal begin 2021 besproken worden met belanghebbenden.

1.3 In het Ffbp staat dat waar mogelijk preventieve maatregelen worden genomen om de verkeersveiligheid in Drenthe voor mensen te bevorderen en om het aantal dierslachtoffers te verminderen

Een van de preventieve maatregelen die mogelijk zijn is een voorlichtingscampagne. Hiermee is het mogelijk om weggebruikers te attenderen op de aanwezigheid van een zwervend edelhert. Naar verwachting zullen de effecten hiervan niet groot zijn.

2.1 Bij de actualisatie van het Ffbp zal de handhaving van de nulstand en de SER een onderwerp zijn.

Er is medio 2020 een ambtelijke werkgroep gevormd die zich bezighoudt met de actualisatie van het Ffbp. Indien het beleid wijzigt met betrekking tot het edelhert, zal de opdracht

worden herzien.

Tijdsplanning

De betrokken uitvoerder van de opdracht zal worden geïnformeerd over tijdelijke werkwijze.
Aangezien weinig effect verwacht wordt van een voorlichtingscampagne zal hier geen uitvoering aan worden gegeven.
Het is de planning dat een actualisatie van het Flora- en faunabeleidsplan voor het zomerreces ter besluitvorming aan PS wordt voorgelegd.

Financiën

Niet van toepassing.

Bijlagen

Risico's

- Een aspect van de verkeersveiligheid welke niet alleen geldt voor edelherten maar voor al het wild, is de reactie/reflex van de automobilist op het overstekende wild. Een natuurlijke reactie/reflex van bestuurders om te proberen het wild te ontwijken kan leiden tot ongevallen. Hoe groter het wild is hoe sterker de reactie/reflex om uit te wijken zal zijn. Vooral in Drenthe, waar toch nog veel bomen in de obstakelvrije zone staan, is uitwijken erg gevaarlijk.
- Alle snelwegen op de Veluwe zijn voorzien van hekwerken, in Drenthe is dat niet het geval. Op de Veluwe zijn geen autowegen waar je 100 km/h mag rijden, in Drenthe wel en deze hebben geen hekwerken. In het rapport t.b.v. herintroductie van edelherten in DFW, Grote wilde grazers in het Drents-Friese Wold 2014, staat de volgende conclusie: Knelpunt: aanrijdingen met hoefdieren op de N381, Maatregelen: uitrasteren in combinatie met ontsnipperende maatregelen (ongelijkvloers of gelijkvloers).
    - De infrastructuur in Drenthe is niet aan te passen aan dit edelhert. Het is niet realistisch om alle 100 en 80 km-wegen te voorzien van een geschikt wildraster ter voorkoming van het oversteken van dit dier. Ook andere dieren, waaronder het 'normale' (ree)wild moet zich tussen de velden kunnen verplaatsen (rust/voeden). Ook het 'sturen van het wild' naar specifieke wissels is niet reëel. Het effect van wildspiegels, zo blijkt uit onderzoek, is nihil.
    - De provincie heeft geen zeggenschap over de Rijkssnelwegen en gemeentelijke 80km-wegen en de aanleg van hekwerken langs deze wegen.
    - De winterperiode komt er aan en er zal in de winter strooizout op de wegen worden gestrooid. Dit is een verhoogd verkeerveiligheidsrisico omdat een edelhert dit graag oplikt.

Kanttekeningen vanuit de organisatie

Er is nog geen onderzoek geweest naar het effect op de aansprakelijkheid bij bijvoorbeeld verkeersongevallen bij het actief gedogen van een zwervend edelhert.
Algemeen is het zo dat in principe niemand verantwoordelijk is voor in het wild levende dieren (die aan niemand toebehoren) en dat het verhalen van geleden schade moeilijk is. De provincie kan bij een mogelijk ongeval uiteraard wel aansprakelijk worden gesteld wegens het niet actief handhaven van de nulstand, maar of een dergelijke aansprakelijkheidstelling ook leidt tot schadevergoeding is maar de vraag.

Tekst openbare besluitenlijst

Onderwerp: Aanwezigheid zwervend edelhert in Drenthe
Tekst: Gedeputeerde Staten hebben besloten de handhaving nulstand van het edelhert tijdelijk op te schorten.

10:26
5G 93
5.1.2e
5.1.2e
verkeerd heb gedaan
18:40
Ahja die kan ik zien, verder had je niks? Ik zie dat Jisse op edelhert bij gereageerd heeft, goed even te weten wat je Egbert adviseert
18:42
Ik vond twee stukken verwarrend: van de ene heb ik mijn opmerking met je gedeeld. De ander is de vertrouwelijke en ik verwacht morgen dat daar meer opheldering over komt
18:42
Ik kan niet zien wat Jisse daarbij heeft gezet. Egbert heeft er veel politieke opmerkingen bij geplaatst.
18:42
Ik wil graag over dat stuk het gesprek aan met Egbert. Maar dat ga ik niet via de annotatie doen
18:43
Ok de vertrouwelijk kan ik niet zien blijkbaar
18:43
Edelhert is vertrouwelijk
18:43

10:26 5G 94

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
laatst gez. vandaag om 10:21

hoogte van het hoe en waarom.
15:31

Ik geef reactie naar 5.1.2e nu
15:32

7 dec 2023

Goedemorgen. Ter info. [redacted] Er zijn voor nu geen zaken die direct aandacht vragen. Mogelijk komt er nog andere pers op de lijn n.a.v. artikel in DvhN over edelhert. 5.1.2e en 5.1.2e heb ik meegenomen in de beantwoording hiervan. Ik hoop er snel weer te zijn.
07:55

[redacted] en dank voor je berichtje
07:56

Drenthe verwelkomt tweede wilde edelhert. Wordt het dier een goede proei voor d...

dvhn.nl

0173

508209

10:25
5G 94
5.1.2e
5.1.2e RTV Dr...
tik voor contactinfo
13:52
Toch nog stapeltje gevonden, liggen in de entree op tafel
13:52
Dank, cameraman komt ze zo even filmen
14:33
24 sep 2024
Hoi 5.1.2e wolvenkenners roepen op de nulstand op damherten, edelherten en wilde zwijnen in Drenthe op te heffen nu er 22 wolven in Nederland zijn. Mag ik daar een reactie op van de provincie?
15:23
www.rtvdrenthe.nl
https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16849607/twee-drentse-wolvenroedels-...
rtvdrenthe.nl
https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/16849607/twee-drentse-wolvenroedels-hebben-er-twaalf-welpen-bij
15:23
Ha 5.1.2e ik ben momenteel niet aan het werk. Zou je de vraag even

10:25
5G 94
Egbert van Dijk
laatst gez. vandaag om 09:51
ma 13 okt
11:31
Marjolein komt nog langs over een edelhert... wil jij er graag bij hebben
11:49
Jou 11:49
Ik kom er nu aan 11:49
di 14 okt
[redacted]
15:16
Ja... zoiets... 15:17
Hilton

10:26 5G 94

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e

Tik voor contactinfo

de beantwoording hiervan. Ik hoop er snel weer te zijn. 07:55

[redacted] en dank voor je berichtje 07:56

Drenthe verwelkomt tweede wilde edelhert. Wordt het dier een goede prooi voor d...

dvhn.nl

Drenthe verwelkomt tweede wilde edelhert. Wordt het dier een goede prooi voor de wolf?

https://www.dvhn.nl/drenthe/In-Drenthe-loopt-een-tweede-edelhert-rond-28790441.html 10:19

Dank 🙏 Ik las 'm vanochtend. Met locatie genoemd, zag ik :) 10:53

Ja echt he 🙈 10:55

11 dec 2023

0176

508212

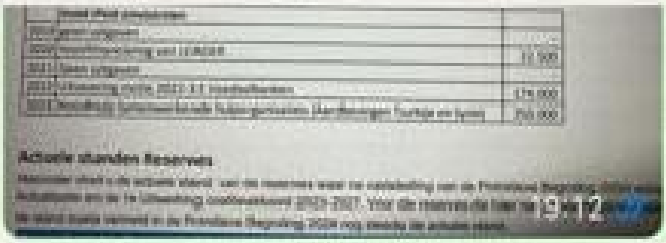

7 dec 2023

Drenthe verwelkomt tweede wilde edelhert. Wordt het dier een goede prooi voor d...

dvhn.nl

Drenthe verwelkomt tweede wilde edelhert. Wordt het dier een goede prooi voor de wolf?

https://www.dvhn.nl/drenthe/In-Drenthe-loopt-een-tweede-edelhert-rond-28790441.html

10:19

8 dec 2023

Drentse oppositie kraakt 'goed onderbouwde aannames' van Van Dijk

rtvdrenthe.nl

08:42

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 1 oktober 2025 10:45
Aan: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: Edelhert A37

Ha 5.1.2e en 5.1.2e
Ik heb Egbert gisteren al even geïnformeerd. Rechtstreeks mag ook altijd maar moet niet.
Groet 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 1 oktober 2025 10:43
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Re: Edelhert A37

Hoi 5.1.2e
Dat wil ik wel doen hoor, [redacted] Wat mij betreft kunnen jullie dit soort info voortaan best rechtstreeks sturen aan de bestuurders. Dat is in ieder geval sneller en vaak is dit soort nieuws al snel op de Drentse media te lezen.

Verstuurd vanaf mijn iPad

> Op 1 okt 2025 om 10:36 heeft 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl> het volgende geschreven:
>
> Goedemorgen 5.1.2e
>
> Ik heb de bestuurders nog niet op de hoogte gesteld. Ik ging er vanuit dat jullie dit gingen verzorgen. Wellicht goed om de bestuurders wel even de informeren. Pak jij dit op? Of moet ik dit oppakken?
>
> Met vriendelijke groet,
>
> 5.1.2e 5.1.2e
> Domein Landelijk Gebied
> Thema VTH, 5.1.2e
>
> provincie Drenthe
>
> +31 592 5.1.2e
> werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do
>
> Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
> +31 592 365555 | post@drenthe.nl
> www.provincie.drenthe.nl
>
> Volg ons op
>
> Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
> Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 1 oktober 2025 10:33
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Re: Edelhert A37

Hoi 5.1.2e
Dank voor je bericht. Zijn de bestuurders ook geinformeerd? Of is dat niet nodig?
Groet,
5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 30 sep 2025 om 14:06 heeft 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl> het volgende geschreven:

Hallo 5.1.2e en 5.1.2e

Ter informatie. Ik ben net door onze boa gebeld. Er is vannacht een Edelhert aangereden op de A37 nabij Hollandsche veld. Vermoedelijk is dit een jonger edelhert, dan de reeds aanwezige edelherten. Hij was zaterdag overdag ook al waargenomen. Er wordt DNA afgenomen. Communicatie is ook inmiddels geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Domein Landelijk Gebied
Thema VTH, 5.1.2e

+31 592 5.1.2e
werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: maandag 13 oktober 2025 10:14
Aan: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: Persvraag - Edelhert met afgezaagd gewei

Goedemorgen 5.1.2e

Hierbij al enkele antwoorden op jouw vragen

- Dit edelhert is bij ons bekend. 5.1.2e heeft hier een onderzoek naar lopen. Het betreft een uitgebroken edelhert.
- Het betreft inderdaad een afgezaagd gewei. 5.1.2e heeft al controles uitgevoerd om het edelhert waar te nemen nav meerdere signalen.
- De foto is recent
- Deze stichting is inderdaad bekend. Vooral bij de wolf.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Domein Landelijk Gebied
Thema VTH, 5.1.2e

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: ma, di, wo-ochtend, do

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Verzonden: maandag 13 oktober 2025 10:08
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Persvraag - Edelhert met afgezaagd gewei

Dag allen,

Van het Dagblad van het Noorden 5.1.2e 5.1.2e krijgen we een aantal foto's doorgestuurd, die zij weer hebben doorgestuurd gekregen, van een edelhert met een kort gewei. De foto's zijn naar zeggen gemaakt in de buurt van het Drents Friese Wold en het gewei zou zijn afgezaagd. Ook wordt geïnsinueerd dat er wellicht gestart is met het introduceren van edelherten als prooi voor de wolf.

Tot zover de intro van de journalist. Dan nu mijn vragen:

- Is er iets over edelhert bij ons bekend?
- Is het echt afgezaagd of kan dit ook gewoon afgevallen zijn? Of wellicht een jonge spitser?
- Wie zegt dat de foto recent is gemaakt? Al lijkt het er op dat de suikerbiet waar hij tussen staat in de groeifase van late zomer / nazomer is.
- Wat moet ik verder weten om de journalist te woord te staan?
    - De foto is gewatermerkt met Stichting Annemieke, ik ken de naam en faam van deze stichting inmiddels)

Met vriendelijke groet,

5.1.2e
Thema Communicatie
5.1.2e

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag - donderdag

+316 5.1.2e

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: donderdag 29 augustus 2024 11:29
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e Marjolein Middel
Onderwerp: RE: Persvraag ROEG: nulstanden groot wild.

Dag 5.1.2e

Zal zo goed mogelijk proberen een antwoord te geven op de gestelde vragen.
De antwoorden zijn gebaseerd op eigen waarnemingen of van de informatie die de Tbo's mij hierover verstrekken.
Met de Tbo's hebben wij t.t.t. als provincie de afspraak gemaakt dat alle waarnemingen betreffende damhert, edelhert, wild zwijn ze dat melden bij de coördinator Nulstand. Ook als het geen zichtwaarneming of camerabeeld betreft maar eventueel nieuwe sporen (prentafdrukken) van grofwild in hun terreinen.
Ik heb geen redenen om aan te nemen dat de Tbo's dat niet doen integendeel zelfs, contacten hierover zijn heel goed.

- Of het klopt dat deze dieren soms opduiken in de provincie
  **Het klopt dat deze dieren soms opduiken in de provincie.*

- Hoeveel wilde zwijnen/damherten/edelherten er gemeld worden

  **Afgelopen jaar is er 1 mondelinge melding bij mij binnengekomen dat iemand vermoedelijk 3 wilde zwijnen zou hebben gezien.*
  Op social media komen er wel af en toe waarnemingen en foto's voorbij betreffende 1 wild zwijn dat gezien wordt in de omgeving van Midden Drenthe.
  Dit wilde zwijn is ons ook bekend en staat weleens op een door ons geplaatste wildcamera in het betreffende gebied.
  Verder zijn mij geen meldingen of locaties bekend waar wilde zwijnen zich ophouden in Drenthe.
  Integendeel met vorig jaar toen er verschillende keren in Midden Drenthe Wilde zwijnen met jongen zijn waargenomen.
  Afgelopen jaar tot nu toe ook nog geen enkele melding binnengekregen over schade aan gewassen door wilde zwijnen.

  **Buiten de al 2 bekende aanwezige manlijke edelherten, voornamelijk aanwezig in het Hart van Drenthe, zijn er verder geen andere meldingen bekend over edelherten.*

  **Damherten worden af en toe waargenomen op verschillende plekken langs de grens met Friesland. (vooral Drents-Friese Wold en omgeving Veenhuizen)*

- Of daar een toename van is de laatste jaren
  **De waarnemingen van damherten, damherten, wilde zwijnen zijn het afgelopen jaar tot nu toe minder geworden.*
-
- Hoe vaak we ingrijpen
  Niet vaak, vorig jaar zijn er 2 wilde zwijnen en 3 damherten (uitgebroken) geschoten en dit jaar nog geen.

  Hopelijk heb je zo voldoende antwoord anders hoor ik het graag.

  Gr. 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 29 augustus 2024 09:22
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; Marjolein Middel <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Persvraag ROEG: nulstanden groot wild.
Urgentie: Hoog

Dag 5.1.2e

We krijgen een persvraag binnen van ROEG. Het gaat over de nulstanden van groot wild (everzwijnen, damherten, evt. edelheren)

Aanleiding voor de vraag is dat 5.1.2e journalist bij RTVDrenthe/ROEG aangaf iemand te spreken die aangaf dat wilde zwijnen steeds dichterbij komen en af en toe soms opduiken in de provincie. Wat de journalist wil weten is:

- .

Willen je de reacties ook aan 5.1.2e meegeven in cc? Vanaf maandag heb ik een andere rol bij de provincie.

Dank jullie wel alvast!

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Thema Communicatie
Communicatieadviseur

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag t/m vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 6 december 2023 14:55
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e Marjolein Middel
Onderwerp: RE: Conceptreactie op persvragen DvhN edelhert

Hoi 5.1.2e

De beantwoording van vraag 2 vind ik niet correct. Gedurende het gehele traject om herten uit te zetten in DFW werden in de ambtelijke werkgroep alle bezwaren tegen introductie terzijde geschoven omdat herten zo goed waren voor de natuurbeleving.

In onze natuurvisie is dat zelfs nog opgenomen; Deze dieren zijn welkom en kunnen een stimulans zijn voor de **natuurbeleving**.

En nu zijn ze er en mogen we niet gaan kijken? Vond het eerste concept beter; op de locatie waar hij nu loopt is de vegatatie kwetsbaar en daar willen we geen toeristen.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Vergunningverlening-Toezicht en Handhaving
Vergunningverlener

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: ma-vr
5.1.2e

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 6 december 2023 14:25
Aan: Egbert van Dijk <5.1.2e @drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e @drenthe.nl>; Edward Sie <5.1.2e @drenthe.nl>; Marjolein Middel <5.1.2e @drenthe.nl>
Onderwerp: Conceptreactie op persvragen DvhN edelhert

Dag Egbert,

Zoals aangekondigd hebben we persvragen van Dagblad van het Noorden ontvangen over de komst van het tweede edelhert.
Hieronder hun vragen met daarop de conceptbeantwoording. 5.1.2e en vanuit de inhoud 5.1.2e hebben meegekeken met de beantwoording.
Zie hieronder ons voorstel. Kun je je hierin vinden? Dank alvast voor je reactie.

1. Sinds wanneer is de provincie op de hoogte van het tweede edelhert?

We ontvingen in oktober 2023 voor het eerst een melding over de waarneming van dit tweede edelhert.

2. Klopt het dat het dier in NP Dwingelderveld is waargenomen? Zo nee, waar wel?

Ter bescherming van het dier noemen we geen locatie om wildtoerisme te voorkomen.

3. Het dier is volgens Staatsbosbeheer spontaan komen aanlopen. Wat is het provinciale beleid?

De provinciale visie op groot wild is recentelijk vastgelegd in de natuurvisie 2040. Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild zich steeds meer thuis in Drenthe. In de provincie Drenthe wordt geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging van edelherten. Wel is het belangrijk oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast. Bij toenemende aantallen moet worden nagedacht over de wijze van beheer.

4. Is bekend uit welk gebied het tweede edelhert komt?

Het is onbekend uit welk gebied het tweede edelhert komt.

5. Neem de provincie de komst van het tweede edelhert voor kennisgeving aan of worden nog (informatieve?) stappen gezet richting inwoners / organisaties?

De provincie Drenthe is op de hoogte, is hierover in contact met Staatsbosbeheer en heeft bestaand beleid hierop (zie vraag 3).

6. Hoe beziet de gedeputeerde de komst van het tweede edelhert in Drenthe?

Gedeputeerde Egbert van Dijk heeft kennisgenomen van de komst van het tweede edelhert en verwijst naar de huidige provinciale visie hierop.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Thema Communicatie
Communicatieadviseur

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag t/m vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: vrijdag 10 november 2023 15:57
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
CC: Marjolein Middel; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: Ik heb enkele bestanden met u gedeeld in OneDrive
Bijlagen: Natuurvisie beleid edel-damhert.pdf; uitvoeringsplanfloraenfauna edel-damhert.pdf

Ik weet niet of ik deze op de reguliere manier moet insturen ivm “zwarte tas”

PoHo memo volgt.

Gr 5.1.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: maandag 13 november 2023 16:29
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: RE: edelhert 2021

Dank!

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Verzonden: maandag 13 november 2023 16:28
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: edelhert 2021

Hoi 5.1.2e

Ter info 2 berichten uit het verleden:

2021
Er loopt een tweede edelhert door Drenthe - RTV Drenthe

2020
https://nos.nl/regio/drenthe/artikel/65206-edelhert-in-drenthe-moet-het-dier-afgeschoten-worden.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Team Communicatie
Communicatieadviseur

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag, vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: dinsdag 21 november 2023 13:36
Aan: 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: FW: Communicatie edelhert

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: maandag 20 november 2023 16:34
Aan: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Communicatie edelhert

Hoi 5.1.2e

We hebben morgen contact over de communicatie rond het edelhert. Ik heb inmiddels wat collega's gesproken en ik ben inmiddels tot een ander beeld gekomen. Wat ons betreft tuigen we juist geen actieve communicatie op. Het lijkt erop dat de aanwezigheid van dit edelhert nog amper bekend is en er is dus weinig kans dat het bij een breder publiek bekend wordt op korte termijn. Daarbij verblijft het hert in een vrij klein gebied tussen het Terhorsterzand en het Dwingelderveld en maakt veel gebruik van het ecoduct daar. We willen voorkomen dat het ecoduct betreden wordt en die kans wordt wel groter als we actief naar buiten treden. Bovendien hebben we in dat gebied te maken met watercrassula en betreding maakt de kans groter dat deze invasieve exoot verder verspreid wordt.

Ik ben benieuwd welke geluiden jij in het provinciehuis hoort, morgen meer!

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e

Staatsbosbeheer
team Advies & Projecten (Dr) | provinciale eenheid Drenthe

E 5.1.2e@staatsbosbeheer.nl
M 5.1.2e

Balloo 67 | 9458 TB | Balloo

Lees hier onze Disclaimer

5.1.2e 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e
Verzonden: woensdag 6 december 2023 10:46
Aan: 5.1.2e 5.1.2e Egbert van Dijk
CC: Marjolein Middel; Edward Sie
Onderwerp: RE: Voorbereiding mogelijke persvraag edelhert

Hoi 5.1.2e

Volgens mij een prima reactie conform we onlangs hebben besproken. Benieuwd wat de daadwerkelijke vragen zijn.
Groet 5.1.2e

Van: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 6 december 2023 10:20
Aan: Egbert van Dijk <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: Marjolein Middel <5.1.2e@drenthe.nl>; Edward Sie <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: Voorbereiding mogelijke persvraag edelhert

Goedemorgen Egbert en 5.1.2e (Marjolein en Edward in cc),

Ik ontving een appje van communicatieadviseur 5.1.2e 5.1.2e van SBB.
DvhN heeft contact met hem gezocht over de komst van het tweede edelhert. 5.1.2e vroeg me of wij een kernboodschap vanuit de provincie willen meegeven aan hem of dat hij kan doorverwijzen naar ons.
Ik heb aangegeven dat als de journalist een eventuele reactie vanuit ons wil, hij contact met ons kan opnemen.
Verder heb ik SBB gevraagd wat hun boodschap zal zijn. Gaan ze nog verzamelen, vermoedelijk wordt er geen locatie gegeven en zullen ze ingaan op dat de komst van het edelhert een teken is van robuuste, verbonden natuur.
5.1.2e verwacht dat DvhN mogelijk vragen zal stellen aan ons over komst van groot wild i.r.t. wolf.

Ik stel voor om als volgt te reageren, mocht de vraag komen hoe de provincie omgaat met de komst van het tweede edelhert:

De provinciale visie op groot wild is recentelijk vastgelegd in de natuurvisie 2040. Mede door het realiseren van robuuste natuur voelt groot wild zich steeds meer thuis in Drenthe. In de provincie Drenthe wordt geen nulstand gehanteerd voor spontane vestiging van edelherten. Wel is het belangrijk oog te houden voor álle belangen die spelen bij de aanwezigheid van groot wild, zoals verkeersveiligheid, bescherming van natuur, landbouwschade of overlast. Bij toenemende aantallen moet worden nagedacht over de wijze van beheer.

Edelhert i.r.t. wolf:
Bij vragen over edelhert i.r.t. voeding voor de wolf kan ook gerefereerd worden naar bovenstaande reactie, met mogelijke toevoeging dat er niet overgegaan wordt tot introductie van de soort.

Zijn jullie akkoord met deze lijn? Mogelijk kom ik later vandaag alsnog op de lijn als er vanuit het dagblad toch andere vragen blijken te zijn.
Dank alvast voor de reactie.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e
Thema Communicatie
Communicatieadviseur

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag t/m vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

5.1.2e 5.1.2e

Van: Marjolein Middel
Verzonden: vrijdag 10 november 2023 20:17
Aan: postbusPoHoOtter; 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e Jordan Jumelet; 5.1.2e 5.1.2e
Onderwerp: FW: VERTROUWELIJK nazending poho
Bijlagen: PoHo Edelhert Drenthe.docx; Natuurvisie beleid edel-damhert.pdf; uitvoeringsplanfloraenfauna edel-damhert.pdf

Collega's,

Bijgaande nazending ook voor jullie.

Goed weekend,
Groet,

Marjolein

Van: Marjolein Middel
Verzonden: vrijdag 10 november 2023 20:15
Aan: Egbert van Dijk <5.1.2e@drenthe.nl>
CC: 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>; 5.1.2e 5.1.2e <5.1.2e@drenthe.nl>
Onderwerp: VERTROUWELIJK nazending poho

Dag Egbert,

Zoals afgesproken heeft collega 5.1.2e 5.1.2e een poho-memo opgesteld n.a.v. het edelhert dat is gesignaleerd in Drenthe. Bijgaand tref je het memo als ook twee onderliggende stukken met ons beleid. Het stuk was te laat voor de normale aanleverroute, daarom stuur ik het per mail na. Collega's 5.1.2e 5.1.2e (vergunningverlener) en 5.1.2e 5.1.2e (BOA/toezichthouder) zijn maandag bij het poho om hier een toelichting op te geven.

Voor nu een fijn weekend gewenst!

Met vriendelijke groet,

Marjolein Middel
Domein Landelijk Gebied
Themamanager Vergunningverlening, Toezicht & Handhaving

provincie Drenthe

+31 592 5.1.2e
werkdagen: maandag t/m vrijdag

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Pagina('s) word(t)/(en) niet verstrekt

1 - 1

Reeds openbaar
(https://www.provincie.drenthe.nl/publish/pages/133506/lg-w2112_010-natuurvisie_2021-2040_web.pdf, p. 47)

Memo POHO Beleid edel- en damherten Drenthe		
Gedeputeerde	Egbert van Dijk	
Afschrift		
Datum	10 november 2023	
Poho datum	13 november 2023	
Opsteller	De heer 5.1.2e 5.1.2e	Toestelnummer: 5.1.2e
Afgestemd met	5.1.2e 5.1.2e (Communicatie) 5.1.2e 5.1.2e (Natuur)	
Onderwerp	Beleid edel- en damherten i.r.t. tweede edelhert	
Doel memo	☐ Ter discussie ☑ Ter informatie	
Bijlage	Passages edel-damhert uit Natuurvisie en Uitvoeringsplan Flora- en fauna	
Naar GS	nee	

Advies/Vraag
1. kennisnemen van het huidige beleid met betrekking tot edel- en damherten in Drenthe
2. instemmen met het niet beheren van tweede edelhert
3. Instemmen met het beleid van damherten ongewijzigd voortzetten
4. actief communiceren dat het tweede edelhert in Drenthe is gesignaleerd

Inleiding
In Drenthe loopt al enige jaren een mannelijk edelhert rond welke voor her eerst werd gesignaleerd in 2018. Na een petitie vanuit het IVN om, in afwijking van het provinciaal 0-standbeleid, het edelhert niet te schieten is besloten om het edelhert te laten lopen. Bij de actualisatie van het faunabeleid 2021-2022 is deze keus om voor herten geen 0-standbeleid meer te hanteren vastgelegd in de Natuurvisie en Uitvoeringsplan Flora- en fauna, passages uit beiden documenten zijn bijgevoegd.
Nu is recent een tweede mannelijke hert op wildcamera's aangetoond bij Dwingeloo. De vraag ligt nu voor of dit hert beheerd moet worden of niet.

Huidige beleid
1. Voor edel- en damhert is beleidsmatig vastgelegd dat we geen 0-stand hanteren voor spontane vestiging maar wel bij uitzetten en ontsnappingen. Dit beleid volgt op het initiële besluit om de 0-stand niet van toepassing te verklaren op het eerste hert in Drenthe. Het besluit om bij het eerste edelhert niet te gaan beheren op basis van de 0-stand is zorgvuldig tot stand gekomen. Zowel de argumenten welke pleiten voor het hert laten lopen als de argumenten om te beheren zijn ter tafel gebracht. Argumenten voor het laten lopen waren, vergroting biodiversiteit, "kroon" op realisatie NNN, kan natuurlijke verspreiding betreffen, negatieve publiciteit i.r.t. petitie, als het natuurlijke verspreiding betreft vervalt noodzaak tot actieve introductie. De argumenten welke pleiten voor handhaven 0-stand, grote waarschijnlijkheid dat het een uitgezet edelhert betreft, gevaar voor verkeersveiligheid, mogelijke schadeclaims zowel landbouw als verkeer. Door de toenmalige gedeputeerde is besloten, gehoord deze argumenten, de 0-stand niet toe te passen op het eerste

edelhert. Dit edelhert loopt nu dus enkele jaren door Drenthe en verschijnt geregeld op wildcamera's.

2. Het tweede edelhert is nu regelmatig aangetoond nabij het wildviaduct bij het Dwingelderveld. Door andere geweiopbouw is met zekerheid vastgesteld dat het een ander edelhert betreft dan het al aanwezige edelhert. Er is niet met zekerheid te zeggen dat dit edelhert niet op basis van natuurlijke verspreiding naar Drenthe is gekomen. Er zijn tevens geen meldingen van uitgebroken edelherten en uitzetten is niet aangetoond. Het edelhert vertoond geen afwijkend gedrag wat toe te schrijven aan een gehouden edelhert. Op basis van het beleid wordt dit edelhert dus niet beheerd.
3. Vanuit Fryslân, waar bij Katlijk-Oranjewoud een populatie damherten aanwezig is, komen damherten richting Drenthe. Deze damherten zijn allen afstammeling van ontsnapte exemplaren en worden in Drenthe op basis van het beleid derhalve niet beheerd. Met enige regelmaat worden in Drenthe damherten waargenomen en beheerd. Daar waar niet vaststaat dat het uitgebroken exemplaren betreft beoordelen de 0-standbeheerders bij het beheer van damherten of het gedrag afwijkend is van wilde damherten. Daar waar de damherten niet schuw zijn worden deze beheerd. Daar waar niet aangetoond kan worden dat ze ontsnapt zijn/uitgezet en een natuurlijk gedrag vertonen worden de damherten niet beheerd.
4. Herten in Drenthe is al enige tijd punt van discussie in relatie tot de wolvendiscussie. Er wordt vanuit de natuurbeschermende kant gepleit voor introductie van herten als natuurlijke prooi voor wolven. Geadviseerd wordt om als provincie nu zelf actief te communiceren over de aanwezigheid van het tweede edelhert om de discussie voor te zijn. Kern boodschap, hert is aangetoond, wordt niet beheerd in lijn met ons beleid, geen verder actieve introductie, provincie monitort samen met TBO's.

Risico's
Er is altijd een risico dat één van de herten een ongeluk veroorzaakt. Door hun grote en gewicht is bij een ongeval met een hert meer kans op letsel. Tevens zijn de snelwegen in Drenthe, in tegenstelling van de snelwegen op de Veluw, niet overal voorzien van rasters. Daartegenover loopt het eerste hert al 5 jaar rond in Drenthe en zijn er geen meldingen bekend dat het bij wegen is gezien.
Nu er twee mannelijke herten zijn kan de roep ontstaan om vrouwelijke herten te introduceren om te komen tot een zich voortplantende populatie. Mede in relatie tot natuurlijke prooi voor de wolf. Maar aangezien de eerste twee herten zelfstandig zijn gekomen is introductie niet noodzakelijk.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
Communicatie persbericht laten opstellen in afstemming met Staatsbosbeheer(eigenaar van de wildcamerabeelden).